CONFERENCE BOOK

CUMHURİYET 14. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

ANKARA
23 NİSAN 2025

CUMHURİYET
14. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

CUMHURIYET

14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

April 23, 2025
ANKARA

ISBN : 978-625-5962-61-4
Academy Global Conferences& Journals

www.cumhuriyetkongresi.org

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025
ANKARA

CONGRESS ORGANIZING BOARD
Head of Conference: *Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur*

Prof. Dr. Hülya Çiçek
Prof. Dr. Ali Bilgili
Prof. Dr. Naile Bilgili
Prof. Dr. Başak Hanedan
Prof. Dr. Mehmet Özbaş
Prof. Dr. Hajar Huseynova
Prof. Dr. Dwi Sulisworo
Prof. Zain Musa
Prof. Dr. Sameer Jain
Prof Yakup Babayev
Prof. Dr. Suyatno
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran
Assoc. Prof. Dody Hartanto
Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova
Assist. Prof. Ihwan Ghazali
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Dr. Dadash Mehravari
Dr. Gültekin Gürçay
Aynurə Əliyeva
Khorram Manafidizaji

All rights of this book belong to Academy Conferences Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsibleboth ethically and juridically.
Academy Global–2025 ©

CONFERENCE ID

CUMHURIYET
14TH INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE
APRIL 23, 2025
ANKARA

ORGANIIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

Edited By
DR. AL RASHIFF H. MASTUL

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey – Portugal- Saudi Arabia – Argentina- Portugal -China – *Kazakhstan*- Mongolia – Ghana- Australia- Taiwan- Egypt- Thailand- Senegal- Pakistan- Poland- Malaysia- Ukraine- Albania- Iran – Nigeria- Ethiopia- Tunisia- United Arab Emirates- Armenia- Afghanistan- Brazil- Uganda- Russia- Mongolia-

-

PRESENTATION

Oral presentation

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
57 Papers from Turkey And 72 Papers from Other Counteries.
- Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

Issued:25.05.2025
ISBN: 978-625-5962-61-4

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Ali BILGILI – Turkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Turkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Turkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Turkiye
Prof Dr. Bülent KURTİŞOĞLU – Turkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBIGI – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Turkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Turkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Turkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Turkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Ozbekstan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Turkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Turkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALİMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDIBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZİTONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Turkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

Evrak Tarih ve Sayısı: 26.09.2023-422356

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-99771277-100-422356 26.09.2023
Konu : Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)

Sayın Doç. Dr. Feran AŞUR

İlgi : 20.09.2023 tarihli, 30097411-100-419400 sayılı yazınız.

Academy Global Conferens & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurulunda görevlendirilmeniz Dekanlığımızca uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Şevket ALP
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu :BSRZ65ADS8 Pin Kodu :87362 Belge Takip Adresi : https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=4575&eD=BSRZ65ADS8&eS=422356
Adres:Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı Zeve Kampüsü 65080 Tuşba/VAN
Telefon No:+90 432 2251701-04 / +90 4445065 Faks No:+90 432 4865413
e-Posta:rektorluk@yyu.edu.tr İnternet Adresi:http://www.yyu.edu.tr
Bilgi için: Fatma TUNÇER
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Tel No: 21112

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
CUMHURİYET 2ND INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
April 23, 2025
ANKARA

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Prof. Dr. Erdinç YÜCEL**	1	SPIRIT AND NATURE: THE DISTINCTION OF SCIENCES IN WILHELM DILTHEY'S PHILOSOPHY	Doç. Dr., Serdar SAYGILI Dr., Aydın ÇİÇEK
		2	HUMAN AND VALUE: AN ETHICAL TRANSFORMATION IN MAX SCHELLER'S PHILOSOPHY	Doç. Dr., Serdar SAYGILI Dr., Aydın ÇİÇEK
		3	ALBERT CAMUS'NÜN DÜŞÜNCESİNİN GÜNCELLİĞİ	Doç.Dr.Ahmet YILMAZ
		4	ALBERT CAMUS'NÜN VEBA ADLI ROMANINDAKİ KONUNUN VE KARAKTERLERİN GÜNCELLİĞİ	Doç.Dr.Ahmet YILMAZ
		5	YAZILI METİN ÇEVİRİLERİNDE EŞDEĞERLİLİK SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Prof. Dr. Erdinç YÜCEL Prof. Dr. Hasan YILMAZ
		6	DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN İLETİŞİMSEL YETERLİLİK ÜZERİNE ETKİLERİ	Prof. Dr. Hasan YILMAZ Prof. Dr. Erdinç YÜCEL
		7	ANALYZING HAMÂMÎZÂDE İHSAN DÎVÂNI IN TERMS OF RELIGIOUS CONTENT AND LITERARY ARTS	Master of Science Student Nurgül BAŞER Associate Profesor Doctor Aynur KURT
		8	CULTURAL TRANSMISSION IN CEMİL MERİÇ AS AN APPROACH AND MODEL	Dr. Nurullah KARAOĞULLARI
		9	CULTURAL VALUES İN THE TEXTS OF THE 'WORLD OF GAMES' THEME İN THE TURKİSH TEXTBOOK: A FİFTH GRADE EXAMPLE	Dr. Nurullah KARAOĞULLARI Assistant Professor. Müjgan BEKDAŞ

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra KOÇ**	1	FROM UNIVERSITY TO CAREER: THE IMPACT OF CAREER PLANNING COURSES ON UNIVERSITY STUDENTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT	Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra KOÇ
		2	EFFECTIVE SCHOOL COMPONENTS: A DOCUMENT ANALYSIS ON THE ROLES OF ADMINISTRATORS, TEACHERS AND STUDENT	YL. Öğrencisi, Mehmet EROĞLU Prof. Dr., Hacı İsmail ARSLANTAŞ Doç. Dr., Cenk AKAY
		3	UYGULANMAKTA OLAN TYMM (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli) İLKOKUMA YAZMA PROĞRAMI HAKKINDA 1. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ	YL Öğrencisi, Mehmet EROĞLU Doç. Dr., Cenk AKAY Prof. Dr., Hacı İsmail ARSLANTAŞ
		4	TÜRKİYE'DE FEN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI	Gamze SERİN Cenk AKAY,
		5	ACADEMICS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF HIGH- AND LOW-ACHIEVING STUDENTS	Dr. OKAN DEDE
		6	THE EFFECTS OF FACE-TO-FACE AND ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION ON ANXIETY: A COMPARATIVE ANALYSIS	Dr. OKAN DEDE
		7	KAPSAM DERLEMESİ VE SİSTEMATİK DERLEME ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR	Fen Bilimleri Öğretmeni, Nurettin CENGİZ Doç. Dr., Ümit DURUK
		8	ANLATIM BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE BİR DÖNÜT STRATEJİSİ UYARLAMASI	Doktora Öğrencisi, Oğuz Serkan YILMAZ Prof. Dr., Muhammed Eyyüp SALLABAŞ
		9	YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DİJİTAL MATERYALLERİN KONUŞMA BECERİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	Öğr. Gör. Gizem TÜRE Öğr. Gör. Kardelen SERTDEMİR

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Assist. Prof. Dr. Emre AKUSTA**	1	SOLUTION PRIORITIES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: INSIGHTS FROM TÜRKİYE	Assist. Prof. Dr. Emre AKUSTA
		2	THE IMPORTANCE OF THE 1948 TURKISH ECONOMIC CONGRESS IN TURKEY'S CONFORMITY TO HEGEMONY	Dr. Öğr. Üyesi Ragıp YILMAZ
		3	THE ROLE OF WASTEWATER TREATMENT IN REDUCING ENVIRONMENTAL POLLUTION IN NORWAY	Dr. Öğr. Üyesi Doğan BARAK
		4	THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL PROTECTION EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF ENGLAND	Dr. Öğr. Üyesi Doğan BARAK Yüksek Lisans Öğrencisi Sema ÇAKMAK

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI**	1	Impressions on Negro Figures in Ancient Greek Vase Art	Assoc. Prof. Dr. Nizam ABAY Archaeologist Abdulbekir YÜKSEKDAĞ
		2	Use And Sustainability Of Tencel (Lyocell) Fabric In Children's Clothing	Yüksek Lisans Öğrencisi, Gülşah ÇİFTÇİ KONAK Dr. Öğretim Üyesi, Bahar YILDIZ
		3	YAPAY ZEKANIN SESLENİŞİ: GOOGLE "NOTEBOOKLM" İLE YAPAY ZEKA DESTEKLİ PODCAST ÜRETİMİ	Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Emre TAŞTAN
		4	AFYON ÇÖL OVASI KASABASI GELENEKSEL KADIN GİYİM KUŞAMI ÜZERİNE İNCELEME	DR. DERYA ÇEVİK
		5	BOSCH, BACON VE GÖĞDÜN BAĞLAMINDA TRİPTİK RESİMLER	Yüksek Lisans Öğr. Emine ATEŞ Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU
		6	TWO FEMALE ARTISTS IN THE DISCOURSE OF SEMIOTICS SENGA NENGUDİ AND MARİA EZCURRA	Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI
		7		
		8		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Süleyman Eren TÜKENMEZ**	1	EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF TUNNEL WARFARE ON THE WESTERN FRONT (1914-1918)	Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Eren TÜKENMEZ
		2	Urartu Krallığı'nın Genel Tarihsel Çerçevesi ve Malatya'daki Varlığız	İbrahim Halil BOZAY
		3	MALATYA'DA ROMA DÖNEMİ KALINTILARI: ARKEOLOJİK BULGULAR VE TARİHSEL İPUÇLARI	Bekir Can GÜNDÜZ
		4	Deneysel Arkeoloji Çalışmalarına Genel Bir Bakış: Boncuklu Höyük Deneysel Kerpiç Ev Yapım Örneği	Ögr. Doğuş Memduh GÖKTEPE
		5	A MİLİTARY BASE İN THE SHADOW OF THE CRİMEAN WAR 1853–1856: MİLİTARY MOBİLİZATİON İN AND AROUND ÇANAKKALE	Yüksek Lisans Öğrencisi, Nurcan YILDIRIM

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr. Öğr. Üyesi, Şerife KILIÇARSLAN**	1	KRİZ DÖNEMLERİNDE ETKİLİ LİDERLİĞİN SÖYLEMLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: BİR VAKA ÇALIŞMASI	Yüksek Lisans Öğrencisi, Ali Tuğrap DOĞAN Doç. Dr. Nazmiye Ülkü PEKKAN
		2	YENİ NESİL ÇALIŞANLARIN LİDERLİK BEKLENTİLERİNİ ANLAMAYA YÖNELİK BİR İNCELEME	Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaşar EREN Doç. Dr. Nazmiye Ülkü PEKKAN
		3	SOSYAL ZEKANIN İŞ TATMİNİ, BİREYSEL PERFORMANS VE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME ÜZERİNE ETKİSİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI	Prof. Dr. Salih YEŞİL, Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ, Uzm. Nazlı Ceren KAZANCI,
		4	THE EFFECT OF POLITICAL ABILITY ON JOB SATISFACTION, INDIVIDUAL PERFORMANCE AND ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION: A FIELD STUDY	Prof. Dr. Salih YEŞİL Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ Uzm. Nazlı Ceren KAZANCI
		5	THE EFFECT OF TYPOGRAPHY USE ON CONSUMER PERCEPTION FROM A NEUROMARKETING PERSPECTIVE	Prof. Dr. Çağrı GÜMÜŞ Research Asst. Talha AKÇAY
		6	KÜRESEL TİCARETTE BLOK ZİNCİRİ VE DİJİTALLEŞMENİN ETKİLERİ	Öğr.Gör. Kartal TÜRK Öğr.Gör. Dilek TÜRK
		7	PANDEMİ ÖNCESİ VE PANDEMİ SONRASI TÜRKİYE'NİN E-TİCARET HACMİNDEKİ YILLARA VE ÜRÜN BAZLI DEĞİŞİM ANALİZİ	Öğr.Gör. Kartal TÜRK Öğr.Gör. Dilek TÜRK
		8	THE STRATEGİC ROLE OF SHELF MANAGEMENT IN THE RETAIL INDUSTRY: DİGİTALİZATİON, OPTİMİZATİON AND CUSTOMER BEHAVİOUR	Yüksek Lisans Öğrencisi, Yasin ÇAPOĞLU Doç. Dr. Aykut YILMAZ
		9	DENETİM ŞİRKETLERİNDE KADIN TEMSİLİ: ORTAKLIK VE ÜST YÖNETİM YAPILARININ İNCELENMESİ	Prof. Dr., Reşat KARIOĞLU Dr. Öğr. Üyesi, Şerife KILIÇARSLAN

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Doç. Dr., Eda ADATEPE**	1	THE INFLUENCE OF CRISES ON COMPETITIVE POSITIONING IN THE TOURISM INDUSTRY: A STRATEGIC ANALYSIS	ANINI Kawtar BENAMAR Fatifa
		2	VIEWS ON BEING A WOMAN MANAGERS IN SPORTS MANAGEMENT	Doç. Dr., Eda ADATEPE
		3	THE RELATIONSHIP BETWEEN INTENTION TO LEAVE AND BURNOUT	Uzman, Bahadır EKER Doç.Dr., Cemile ÇETİN
		4	NESNELERİN İNTERNETİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME: SAĞLIK SEKTÖRÜ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Ertuğrul KOÇER
		5	MINDFULNESS IN HANDLING PROBLEMS IN THE PROFESSION OF TOURIST GUIDE: A MODEL PROPOSAL	Prof. Dr. Melike GÜL Prof. Dr. Kudret GÜL
		6	DAVRANIŞSAL İKTİSAT PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE GAYRİMENKULALICI DANIŞMANLIĞI	Senih Bayankulu
		7	BARRIERS TO SME ENTRY IN E-COMMERCE	Yüksek Lisans Öğrencisi, Hakan İRİS Doç. Dr., Aykut YILMAZ

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Prof. Dr. Həcər Hüseynova Emin qızı**	1	The role of women on the path to independence	Assoc. Prof. Yegane Aliyeva
		2	Fortified castles belonging to ancient Turks in the Caucasus	Prof. Dr. Həcər Hüseynova Emin qızı
		3	DEMIRCHIZADE STAGE IN AZERBAIJAN LINGUISTICS	Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade
		4	GAZÂLÎ'YE GÖRE ÇOCUK EĞİTİMİNDE ANNE VE BABANIN ROLÜ	Sevim GÜVERCİNLİ
		5	AKADEMİK ERTELEME KONUSUNDA REHBERLİK ve PSİKOLOJİK ALANINDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Gülin USTA Doç. Dr., Ahmet Çağlar ÖZDOĞAN

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Assoc. Prof. Dr. Erkinbek Moldobekov**	1	DEVELOPING A STANDARDIZED FLUENCY ASSESSMENT FOR THE KAZAKH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION CONTEXTS	Dr. Ayan Zhaksybekov Dr. Leila Nurzhanova Prof. Dr. Timur Rakhimov
		2	THE IMPACT OF AGE ON SECOND LANGUAGE PROFICIENCY: A CASE STUDY FROM INDONESIA	Dr. Siti Nurhaliza Putri
		3	HISTORICAL DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL DICTIONARIES IN EASTERN EUROPE	Dragan Iliev, Assis. Prof. Dr. Ana Stoilova
		4	IMPACT OF WORKING MEMORY ENHANCEMENT ON EXECUTIVE FUNCTION DEVELOPMENT IN ADOLESCENTS	Hanae Takahashi Riku Yamamoto
		5	COMPARATIVE EEG AND BEHAVIORAL RESPONSES TO SYNTACTIC VIOLATIONS IN NATIVE AND NON-NATIVE LANGUAGES AMONG CENTRAL ASIAN POPULATIONS	Aigerim Sarsenbayeva Yerzhan Beketuly Dilara Kurbanova Timur Rakhimov
		6	AN INVESTIGATION OF FINAL TESTS IN TRANSLATION EDUCATION WITHIN KYRGYZ UNDERGRADUATE PROGRAMS	Aida Asanova, Assoc. Prof. Dr. Erkinbek Moldobekov
		7	MORPHEMIC ANALYSIS AWARENESS: IMPACT ON ESL STUDENTS' VOCABULARY LEARNING STRATEGY	Arya B. Kumar, Dr. Sofia Ahmed, Dr. Khamzat U. Nazarov
		8		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Oluwaseun Adebayo**	1	A STUDY ON EXPLICITATION STRATEGIES EMPLOYED IN PERSIAN SUBTITLING OF ENGLISH CRIME MOVIES	Farid Mahdavi, Sara Karimzadeh, Ali Razaei
		2	MODERN TRAGIC SUBSTANCE IN O'NEILL'S DESIRE UNDER THE ELMS AND MOURNING BECOMES ELECTRA	Ahmed Al-Mansouri, Assis. Prof. Dr. Laila Farhan
		3	CONCEPTUALIZING THOUGHTFUL INTELLIGENCE FOR SUSTAINABLE DECISION MAKING	Fatima Hossain, Dr. Akram Raza
		4	CHALLENGING HEGEMONIC MASCULINITY IN AFRICAN HIP HOP: AN ANALYSIS OF GENDER REPRESENTATION IN THE 2020 ALBUM OF A POPULAR NIGERIAN ARTIST	Ayodele A. Olumide, Temidayo O. Bakare
		5	LANGUAGE POLICY AND NATION-BUILDING IN SOUTH ASIA: CASE STUDIES AND IMPACTS ON MINORITY REPRESENTATION	Harshad Patel, Amina Shahid, Dr. Rahul Das
		6	PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIDERS' VIEWS ON NATURE, CHARACTERISTICS, AND SOLUTIONS	Oluwaseun Adebayo, Richard Adedayo

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Assoc. Prof . Dr. Ivana Jovanović**	1	A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK FOR CRIME SCRIPTING	Youssef Azizi, Mahdi Farhadi, Niloofar Mohammadi
		2	THE DECLINE OF CONFUCIANISM AND SOCIALISM IN MODERN CHINESE COMEDY FILMS	Li Wei, Zhang Han, and Wang Zhi
		3	GAZE PATTERNS AND COGNITIVE PROCESSES INVOLVED IN READING KEY AND TIME SIGNATURES: A COMPARATIVE STUDY OF SKILLED AND UNSKILLED SIGHT READERS	Aleksandar Petrović, Assoc. Prof . Dr. Ivana Jovanović
		4	URBAN MOBILITY BEHAVIOR ANALYSIS AND DATA-DRIVEN TRANSPORT POLICY REFORM	Rajesh Kumar, Dr. Anjali Gupta, Assis. Prof. Dr. Pradeep Sharma,
		5	INTEGRATING TRADITIONAL AND MODERN MEDICAL PRACTICES: A PATH TO SUSTAINABLE HEALTHCARE IN KENYA	Dr. Achieng W. Oduor
		6	REINTERPRETING SECULARISM: POST-RELIGIOUS TRENDS IN CONTEMPORARY EGYPTIAN LITERATURE	Dr. Layla Abdelrahman
		7	PERCEIVED DISTRIBUTIVE JUSTICE AND ITS IMPACT ON YOUTH NATIONAL IDENTITY IN URBAN SETTINGS	Dr. Maya Al-Hassan Dr. Youssef El-Khatib
		8		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Dr. Priya Sreenivasan**	1	CHALLENGES IN SOLVING LIMITS IN ENGINEERING EDUCATION: COMPETENCY GAPS AND COMMON MISTAKES	Fatima Al-Mansouri Assis. Prof. Khalid Hassan –
		2	TRANSFORMING LANGUAGE EDUCATION: INTEGRATING TECHNOLOGY INTO FLIPPED CLASSROOM MODELS IN AZERBAIJANI UNIVERSITIES	Dr. Aysel Mammadova, Dr. Kamal Aliyev
		3	INVESTIGATING MOTIVATIONAL DRIVERS FOR STUDENT PARTICIPATION IN ROBOTICS EDUCATION: AN EMPIRICAL STUDY IN MONGOLIAN SCHOOLS	Bat-Erdene Batbayar, Naranbaatar Munkhbat
		4	DESIGNING A LANGUAGE LEARNING APP TO SUPPORT SEAMLESS FLIPPED ENVIRONMENTS	Dr. Ahmed Al-Farsi, Prof. Dr.Noura Al-Mansouri, Dr. Zainab Al-Hamadi
		5	INFORMATION LITERACY SKILLS AMONG MEDICAL FACULTY AND STUDENTS IN SOUTHERN INDIAN COLLEGES	Dr. Ramesh Kumar, Dr. Priya Sreenivasan
		6	DEVELOPMENT OF A CREATIVE INSTRUCTION MODEL THROUGH DIGITAL PLATFORMS	Muneeb Ahmad, Zainab Malik, Fariha Ahmed
		7	DEVELOPING PROOF DEMONSTRATION SKILLS IN MATHEMATICS EDUCATION FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS	Dr. Alina Ivanova, Dr. Viktor Orlov
		8	STUDENT SATISFACTION WITH AUDIO-BASED LEARNING IN DISTANCE EDUCATION: A STUDY FROM KAMPALA UNIVERSITY, UGANDA	Daniel Mukasa, Assis. Prof. Dr. Alice Nankya, Patrick Kabanda
		9	A SOCIAL SEMANTIC WEB-BASED LEARNING ANALYTICS APPROACH TO ENHANCE LIFELONG EDUCATION	Ali Rezaei, Dr. Meryem Benmoussa

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Anahit Sargsyan**	1	DESIGNING ADAPTABLE SERIOUS GAMES FOR CLASSROOM LEARNING: A FRAMEWORK FOR EDUCATORS	Dr. Beata WIDODO
		2	DESIGNING GAMES FOR LEARNING: IDENTIFYING KEY VARIABLES THROUGH STUDENT SURVEYS	Dr. A. Kumar S. Raj, P. Mehra
		3	NTERNATIONALIZATION AND MULTILINGUALISM IN BRAZIL: EXPLORING CLIL AND INTERCOMPREHENSION APPROACHES IN HIGHER EDUCATION	Lucas Pereira da Silva, Fernanda Alves Barbosa
		4	ASSESSMENT OF LANGUAGE DEVELOPMENT ACTIVITIES IN EARLY EDUCATION: A CASE STUDY OF A NEW INSTRUCTIONAL GUIDE	Nadia Yazdani
		5	ENHANCING TEACHER CONFIDENCE IN INCLUSIVE CLASSROOMS: THE ROLE OF PRACTICUM-BASED TRAINING FOR FUTURE EDUCATORS	Fatma Al-Mutairi, Aisha Al-Fahad
		6	THE ROLE OF STUDENT-INQUIRY IN EARLY MATHEMATICS EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP TO INSTRUCTIONAL APPROACHES	Dr. Farzana Habibi, Ahmadullah Sadat
		7	INTEGRATING BLOCKCHAIN LITERACY INTO VOCATIONAL EDUCATION: CURRICULUM STRATEGIES FOR EMERGING TECHNOLOGIES	Dr. Chen Wei Dr. Lin Xia
		8	ENHANCING ENGLISH LANGUAGE LEARNING THROUGH CREATIVE PEDAGOGIES: A CASE STUDY OF RURAL CLASSROOMS IN ARMENIA	Anahit Sargsyan

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr. Tunde Olawale,**	1	DIGITAL CUSTOMER ENGAGEMENT STRATEGIES IN THE HOTEL INDUSTRY: A COMPARATIVE STUDY IN THE UNITED ARAB EMIRATES	Dr. Fatima Al Mansouri, Dr. Khaled Al Mahdi
		2	TOURISM DEVELOPMENT IN THE HERITAGE SITES OF THE HISTORICAL CITY OF TUNIS	Dr. Leila K. Ben Ali, Mohamed F. Saidi
		3	THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON OUTBOUND TOURISM IN DEVELOPED COUNTRIES: A STUDY ON THE EVOLUTION OF TOURISM DEMAND IN MOROCCO	Ahmed Kassem, Dr. Yasmin Al-Farouq
		4	ASSESSMENT OF TOURIST AND LOCAL COMMUNITY PERSPECTIVES ON SUSTAINABILITY IN TOURISM: A STUDY FROM THE KAKADU NATIONAL PARK, AUSTRALIA	J. M. Bennett, P. R. Smith, L. T. Johnson
		5	TOURISTIFICATION OF INDUSTRIAL WATERFRONTS: A CASE STUDY OF SYDNEY'S WATERFRONT REDEVELOPMENT	Ahmad Jafari Fatemeh Haghani Reza Mirzaei
		6	INTEGRATING ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY INTO EVENT MANAGEMENT PRACTICES	Dr. Amina Hossain, Khaled Rahman, PHD. Can. Samira Elsheikh
		7	SUSTAINABLE TOURISM AND LOCAL DEVELOPMENT IN DEVELOPING COUNTRIES: THE CASE OF THE BAMILEKE REGION IN CAMEROON	Dr. Tunde Olawale,
		8	OPPORTUNITIES FOR LEISURE TOURISM DEVELOPMENT IN AN INDUSTRIAL CITY: A CASE STUDY OF KYIV	Olena Shevchenko, Assoc. Prof. Dr. Dmytro Kozak

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Dr. Reza Mohammadi Prof. Dr. Sara Alizadeh**	1	REFORMING RETIREMENT BENEFIT DIVISION IN SOUTH AFRICAN DIVORCE LAW: ENSURING EQUITY FOR NON-MEMBER SPOUSES	Dr. N. Mthembu Prof. Dr. T. Khumalo
		2	MAPPING ILLICIT CROPS THROUGH SPECTRAL ANALYSIS: A REMOTE SENSING STRATEGY FOR SECURITY AND AGRICULTURAL STABILITY	Dr. Reza Mohammadi Prof. Dr. Sara Alizadeh
		3	COMPULSORY MEDIATION IN DEFAMATION CASES: NAVIGATING THE TENSION BETWEEN SPEECH RIGHTS AND PERSONAL REPUTATION	Dr. T. Mokoena
		4	HISTORICAL TRAJECTORIES OF REFUGEE AND ASYLUM POLICIES IN AUSTRALIA: A CRITICAL REVIEW OF IMMIGRATION ATTITUDES	Mohammad Reza Farhadi Amina Fatou Ndiaye Dr. Dawid Marek Nowak
		5	THE DYNAMICS OF DECENTRALIZATION IN THE EUROPEAN UNION: IMPLICATIONS AND FUTURE DIRECTIONS FOR UKRAINE	Sofiya Ivanenko
		6	CRIMINAL LIABILITY IN COPYRIGHT VIOLATIONS: A COMPARATIVE OVERVIEW FROM THE WESTERN BALKANS REGION	Elira Dreshaj Arlinda Petrova Fjona Kelmendi
		7	RETHINKING RESOURCE POLICIES: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ON END-OF-WASTE LEGISLATION IN THE EUROPEAN UNION	Elena Petrova Dr. Ahmed Al-Rashid Marta Nowak
		8	TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND POLITICAL DYNAMICS: THEIR IMPACT ON CORPORATE PERFORMANCE IN NATIONAL ENERGY ENTERPRISES	Muhammad Faris Abdullah, Chidinma Grace Okafor

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Assis. Prof. Dr. Emma Davis**	1	REDEFINING GOVERNANCE: COMBATING LEADERSHIP FAILURE AND SYSTEMIC CORRUPTION IN POST-INDEPENDENCE NIGERIA	Ahmed Boubacar Diallo, Fatoumata Aminata Diop, Ibrahim Musa Sani
		2	THE CRISIS OF DEMOCRACY IN PAKISTAN: AN ANALYTICAL STUDY THROUGH ISLAMIC AND WESTERN PHILOSOPHICAL PERSPECTIVES	Ahmed Rashid Dr. Fatima Noor Hassan Khalil
		3	TRANSFORMATION AND CHALLENGES IN NATIONAL LAND USE PLANNING SYSTEMS: A COMPARATIVE PERSPECTIVE	Aisha Mahmoud Hassan Leila Fatima Khan Assis. Prof. Dr. Mohammad Reza Darvishi
		4	THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CIRCUMVENTION LEGISLATIONS IN THE THAI COPYRIGHT SYSTEM	Somchai Srisai, Lec. Naree Panya, Ananya Nontawat, Dr. Kittisak Jitpaisarn
		5	THE SUCCESS AND CHALLENGES OF EMBEDDING EVIDENCE-BASED RESEARCH METHODS IN POLICING INTERVENTIONS	Dr. Sarah Williams, Assis. Prof. Dr. Emma Davis
		6	TAIWAN'S POLITICAL LANDSCAPE: THE RISE AND FALL OF HAN KUO-YU IN KAOHSIUNG	Emily Williams, Robert Johnson
		7	INTELLECTUAL PROPERTY CHALLENGES IN SPACE EXPLORATION: FOCUS ON EUROPEAN SPACE AGENCY REGULATIONS	Maria Linda Ana Ungureanu Thomas Nikolaus Wagner Isabelle Veronique Dupont Robert Heinrich Schmidt
		8		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Dr. Maria González,**	1	EVALUATION OF THE IMPLEMENTATION OF PUBLIC EXAMINATION CHIEF EXAMINERS' REPORTS IN MATHEMATICS CURRICULUM CONTENT	Olamide Oginni Adeola Johnson Chijioke Okafor
		2	IMPLEMENTATION MECHANISMS OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR EDUCATORS IN KAZAKHSTAN: A STUDY BASED ON THE "TEACHER" PROFESSIONAL STANDARD	Yelena Agranovich, Larissa Ageyeva, Violetta Tyan, Aigul Syzdykbayeva
		3	SKILL MISMATCH BETWEEN HEAVY EQUIPMENT REPAIRER STUDENTS AND EMPLOYERS' REQUIREMENTS	Lec. Bolormaa Dalanbayar, Dr. Batsaikhan Ulaankhuu, Dr. Bayarmaa Tsogtbaatar
		4	ASSESSING CHILDREN'S PROBABILISTIC AND CREATIVE THINKING IN A NON-FORMAL LEARNING CONTEXT	Maria Oliveira, João Santos, Carla Almeida, Pedro Costa
		5	APPLICATION OF CAUSAL INFERENCE AND DISCOVERY IN CURRICULUM EVALUATION AND CONTINUOUS IMPROVEMENT	Lunliang Zhong, Bin Duan
		6	ATTITUDE OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	Roberto Merlo, Dr. Maria González, Zoila Rivero, Dr. Laura González
		7	ENHANCING ONLINE EDUCATION IN ARABIC LANGUAGE TEACHING: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND STRATEGIES	Salah Algabli, Mohammad Alharbi, Ahmed Al-Mansoori, Khalid Al-Jabri
		8	FUTURE PERSPECTIVES IN ARCHITECTURAL EDUCATION IN PORTUGAL: REVOLUTIONIZING THE TEACHING APPROACH FOR NEW GENERATIONS	Patricia Diogo, João Pereira, Maria Silva, Pedro Costa

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Dr.ESİN ŞENOL**	1	ARBITRABILITY OF COMPETITION DISPUTES UNDER TURKISH LAW	Yüksek Lisans Öğrencisi, Yağmur Yıldırım
		2	1850-1900 YILLARI ARASINDA GEMLİK'TE YAŞANAN DEPREMLER ve HÜKÜMETİN ALDIĞI TEDBİRLER	Yüksek Lisans Öğrencisi, Zeynep ÖZEL ŞEN
		3	TRANSITION PROCESS FROM SEVERANCE PAY APPLICATION TO SEVERANCE PAY FUND IN TURKEY	Dr.ESİN ŞENOL
		4	THOMAS KUHN AND THE SCIENTIFIC PARADIGM: A NEW LOOK AT THE STRUCTURE OF SCIENTIFIC REVOLUTIONS	Yüksek Lisans Öğrencisi, İLAYDA GÜLÜMSER
		5	AMERICA AND GREAT BRITAIN IN THE 21ST CENTURY: THE EVOLUTION OF THE GLOBAL ALLIANCE	Yüksek Lisans Öğrencisi, İLAYDA GÜLÜMSER
		6	THE THIRD ACTOR IN THE CYPRUS ISSUE: BRITAIN'S GEOSTRATEGIC PLANS AND PRACTICES REGARDING THE ISLAND FROM PAST TO PRESENT	Kemal GÜNDOĞDU Güneş ŞAHİN
		7	TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA TEMYİZ DENETİMİ SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR	Sümeyra ÖZKAN ERDOĞAN

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Prof. Dr. Meral EKİM, Prof. Dr. Hasan EKİM**	1	MOTHER BABY COMMUNICATION	Dr. Öğr. Üyesi. Hilal ÖZBEK Edanur Ebru YILDIZ
		2	WHAT IS A PARENT? IDEAL PARENTING	Edanur Ebru YILDIZ Dr. Öğr. Üyesi. Hilal ÖZBEK
		3	Tahini's Place in Healthy Nutrition	Prof. Dr. Meral EKİM, Prof. Dr. Hasan EKİM
		4	Importance of Biochemical Parameters in Acute Myocardial Infarction	Prof. Dr. Meral EKİM, Prof. Dr. Hasan EKİM
		5	SWANSON CARE THEORY: ITS PLACE İN MİDWİFERY	Lecturer Esma KIR Assoc.Dr. Zümrüt YILAR ERKEK
		6	CULTURAL SENSITIVITY IN PREGNANCY: MIDWIFERY STRATEGIES WITH PURNELL'S COMPETENCE MODEL	Lecturer Esma KIR Assoc.Dr. Zümrüt YILAR ERKEK

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Doç. Dr. Tuğba MERT**	1	SERBEST NİLPOTENT LIE CEBİRLERİNİN NORMAL TEST KÜMELERİ	Hitem AZİZE Doç. Dr. Özge ÖZTEKİN
		2	NEW RESULTS ON PSEUDOSYMMETRY AND -QUASI-EINSTEIN MANIFOLDS WITH RESPECT TO THE GENERALIZED B-CURVATURE TENSOR	Prof. Dr. Mehmet ATÇEKEN Doç. Dr. Tuğba MERT
		3	JSN DÖNÜŞÜMÜ YARDIMIYLA ZAMAN-KESİRLİ RADYOAKTİF BOZUNMA DENKLEMİNİN ÇÖZÜMLERİ ÜZERİNE	Dr, JAYARAM PRAKASH K Dr, S. R. SARATHA Dr, AHMET YILDIRIM
		4	SPECTRAL DECOMPOSITIONS OF THE MATRIX, WHICH IS A NEW GENERALIZATION OF THE CESÀRO MATRIX, IN THE SEQUENCE SPACE	Edanur ÖZKAN Prof. Dr. Nuh DURNA
		5	GENERALIZED SYMMETRIC BI-DERIVATION ON RESIDUATED LATTICES	Emine DAĞLI Prof. Dr. Hasret DURNA

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Assit. Prof. Ozhan KARATAS Assoc. Prof. Gokhan AKCAKAVAK**	1	A CASE OF MASTOCYTOMA IN THE THIGH REGION IN A MALE POINTER BREED DOG	Assit. Prof. Ozhan KARATAS Assoc. Prof. Gokhan AKCAKAVAK
		2	BALIKÇI BARINAKLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: GÜZELCE (İSTANBUL-TÜRKİYE) BALIKÇI BARINAĞI UYGULAMASI	Yüksek Lisans Öğr. Murat ERTAN Doç. Dr. Selçuk BERBER
		3	TÜRKİYE DENİZLERİNDEN ÖRNEKLENEN ISPAROZ, *Diplodus annularis* L., 1758 TÜRÜNÜN OTOLİT KÜTLE ASİMETRİSİNDEKİ ALANSAL VARYASYONLAR	Doç. Dr. MELEK ÖZPİÇAK Lisans Öğrencisi SEVİM AKKAYA Yüksek Lisans Öğrencisi KAĞAN ŞEN
		4	AKDENİZ VE EGE DENİZLERİNDEN ÖRNKLENEN SİVRİ BURUN KARAGÖZ *Diplodus puntozza Walbaum*, 1792 TÜRÜNÜN OTOLİT KÜTLE ASİMETRİSİNİN İNCELENMESİ	Doç. Dr. MELEK ÖZPİÇAK Lisans Öğrencisi SEVİM AKKAYA Yüksek Lisans Öğrencisi KAĞAN ŞEN

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA**	1	ERWINIA AMYLOVORA BAKTERİSİNE ÖZGÜ LİTİK BAKTERİYOFAJ İZOLASYONU, KARAKTERİZASYONU VE BİYOKONTROL POTANSİYELİNİN ARAŞTIRILMASI	Ümran ÇAPAR Prof. Dr. Ömür BAYSAL
		2	SYNTHESIS OF PHTHALAZINE SUBSTITUTED COMPOUNDS AS ALDOSE REDUCTASE INHIBITORS	Nelson M Silwimba Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
		3	POLYHYDROXYBUTYRATE PRODUCTION BY HAEMATOCOCCUS PLUVIALIS UNDER MIXOTROPHIC CONDITION	Yüksek Lisans Öğrencisi Öykü ALP Prof. Dr. Raziye OZTURK UREK Prof. Dr. Aylin ALTINISIK TAGAC
		4	POLLEN MORPHOLOGY IN Genista tinctoria L. (Fabaceae) SAMPLE ACCORDING TO WODEHOUSE AND SCANNING ELECTRON MICROSCOPY (SEM) METHODS	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Prof. Dr. Murat ARDIÇ Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER
		5	INVESTIGATIONS OF POLLEN MORPHOLOGY IN Sorbus aucuparia Poir. (Rosaceae) TAXON GROWING IN ESKİŞEHİR USING WODEHOUSE AND SCANNING ELECTRON MICROSCOPE (SEM) METHODS	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. Murat ARDIÇ
		6	INVESTIGATION OF ELEMENTAL CONTENTS AT DIFFERENT PHENOLOGICAL GROWTH STAGES IN SOME WHEAT GENOTYPES	Prof. Dr. Murat ARDIÇ Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER
		7	STATISTICAL EVALUATION OF ECOPHYSIOLOGICAL RESPONSES BASED ON SPAD AND CHLOROPHYLL MEASUREMENTS IN DIFFERENT WHEAT GENOTYPES	Prof. Dr. Murat ARDIÇ Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA
		8	DETERMINATION OF POLLEN MORPHOLOGY IN Melaleuca citrina (Curtis) Dum. Cours. (Myrtaceae) USING THE ERDTMAN METHOD	Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Prof. Dr. Murat ARDIÇ
		9	POLLEN MORPHOLOGY IN Diospyros lotus L. (Ebenaceae) SAMPLE ACCORDING TO WODEHOUSE and ERDTMAN METHODS	Assoc. Prof. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. Murat ARDIÇ Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN**	1	EFFECT OF CRYOGENIC PROCESS ON THE COMPRESSIVE STREGTH PARALLEL TO THE FIBERS OF THERMOWOOD FIR WOOD	Doç. Dr. Ayhan AYTİN Prof. Dr. İlyas UYGUR
		2	İTHAL VE YERLİ MUZ KABUĞU VE PULPLARININ BİYOAKTİF BİLEŞENLERİ, ANTİOKSİDAN AKTİVİTE DEĞERLERİ VE FENOLİK BİLEŞENLERİ ÜZERİNE MİKRODALGA KURUTMANIN ETKİSİ	Doç. Dr. Nurhan USLU Berhan Ulaş SABAH Prof. Dr. Mehmet Musa ÖZCAN
		3	MANDALİNA YAPRAKLARININ BİYOAKTİF ÖZELLİKLERİ VE FENOLİK BİLEŞİKLERİ ÜZERİNE KURUTMA SİSTEMLERİNİN ETKİSİ	Berhan Ulaş SABAH Havva Nur YILMAZ Doç. Dr. Nurhan USLU Prof. Dr. Mehmet Musa ÖZCAN
		4	YEREL ELMA ÇEŞİTLERİNDE MEYVE KALİTE ALGISI	Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN
		5	KİVİ KALİTE SINIFLARINDA VARYASYON	Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN
		6	EFFECT OF FREEZING AND SALT ON TEXTURAL PROPERTIES OF GAZİANTEP CHEESE	Yüksek Lisans Öğrencisi Merve ÖZTÜRKMEN Dr. Burcu GÖKKAYA ERDEM Prof. Dr. Sevim KAYA
		7	DİELS-ALDER REAKSİYONU KULLANARAK NORKANTARİMİT VE TETRAZOL İÇEREN YENİ SCHİFF BAZLARININ SENTEZİ ve YAPILARININ AYDINLATILMASI	Mehmet UĞURPAKKAN Doç. Dr. Hamdi ÖZKAN Dr. Öğr. Üyesi Doğukan DOYDUK Damla ÖZDEMİR
		8		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Doç. Dr. Mustafa DURSUN**	1	GECE SÜRÜŞ GÜVENLİĞİ İÇİN UYARLAMALI PARLAKLIK KONTROLÜ VE DETAY İYİLEŞTİRME	Adem BAKIRCI Dr. Öğr. Üyesi Erhan ERGÜN
		2	YAPAY SİNİR AĞLARI KULLANARAK TÜRKÇE RAKAM TANIMA	Elektrik-Elektronik Mühendisi, Mehmet ÖZTÜRK Prof. Dr., Ömerülfaruk ÖZGÜVEN
		3	SUALTI GÖRSELLERDE İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ KALİTE TESTİ İÇİN BİR VERİ SETİ	Alp YÜCESOY Dr. Sultan TURHAN Prof.Dr. Salih Murat EGİ
		4	CHANNEL-BASED FEATURE REPRESENTATION AND DEEP LEARNING FOR DROWSINESS DETECTION	Graduate Student, Mustafa Rıfat Çelik Prof. Dr. Zümray Dokur Prof. Dr. Tamer Ölmez
		5	SVC-POD İLE GÜÇ SİSTEMLERİNDE FARKLI TÜRBİN YÖNETİCİSİ MODELLERİN KÜÇÜK SİNYAL KARARLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Bayram PEKTAŞ Prof. Dr. M. Kenan DÖŞOĞLU Dr. Öğr. Üyesi Enes KAYMAZ
		6	ÇBAG TABANLI RÜZGAR ÇİFTLİĞİNDE ALT SENKRON REZONANS İÇİN ŞEBEKE TARAFINDAKİ EVİRİCİ DEVRESİNDE EK SÖNÜMLEME KONTROL MODELİNİN GELİŞTİRİLMESİ	Doç. Dr. Mustafa DURSUN Prof. Dr. M. Kenan DÖŞOĞLU

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
April 23, 2025
ANKARA
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Öğr. Üyesi Evren Osman ÇAKIROĞLU**	1	DEVELOPMENT OF URBAN TRANSFORMATION IN TURKEY: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH	Öğr. Gör. Sevgi BÖGE Doç. Dr. Fuat BAŞÇİFTÇİ
		2	KESTANE ODUNUNUN CNC MAKİNASI İLE FREZELENMESİ ESNASINDA BIÇAK YOLU STRATEJİLERİNİN AHŞAP TOZ EMİSYONUNA ETKİSİNİN BELİRLENMESİ	Dr. Öğr. Üyesi Evren Osman ÇAKIROĞLU
		3	SLIM RÖLE TASARIMINDA YAPISAL OPTİMİZASYON ve PERFORMANS ANALİZİ	Dr.Öğr.Üyesi, İsmail TEMİZ Makine Mühendisi, Ayça KURT
		4	ELEKTRO EROZYONLA PLASTİK KALIP ÇELİĞİNİN FİNİŞ İŞLENMESİNDE YÜZEY KALİTESİNİN ANALİZİ	M. Hüseyin TOKMAK Doç. Dr. Ramazan ÇAKIROĞLU Prof. Dr. Mustafa GÜNAY
		5	DIN 1.2738 ÇELİĞİNİN ELEKTRO EROZYONLA İŞLENMESİNDE MİKROSERTLİK ANALİZİ	Doç. Dr. Ramazan ÇAKIROĞLU Dr. Gözde ALTUNTAŞ Prof. Dr. Mustafa GÜNAY

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
April 23, 2025
ANKARA
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

23 Nisan / April 23, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Aslı BOZTEMİR**	1	TWO-AXIS AUTONOMOUS WEAPON MECHANISM; ROBOT DESIGN	Makine Mühendisi, Elif Nur GÖRDÜ Doç. Dr. Mustafa AYYILDIZ
		2	DÜNYADAKİ AKILLI ULAŞIM SİSTEMLERİ (AUS) UYGULAMALARININ TÜRKİYE'DEKİ KULLANILABİLİRLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI	Lisansüstü Öğrenci, Isxaq Osman ABDIRAHMAN Dr. Öğr. Üyesi Özlem BATTAL ŞAL Doç. Dr. Halil İbrahim YUMRUTAŞ
		3	ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARI, SÜREKLİLİĞİN SAĞLANMASI VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR	Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN Sıla KURT
		4	KENTSEL KAMUSAL ALANLAR, BİTKİSEL MATERYAL VE KENT ESTETİĞİ	Sıla KURT Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN
		5	IMPORTANCE OF PHOTOGRAPHY EDUCATION IN THE DEPARTMENT OF PRINTING TECHNOLOGIES	Aslı BOZTEMİR
		6	KARTON ETKET ÜRETİMİNDE STANDARDİZASYON SÜREÇLERİNİN UYGULANMASI	Aslı BOZTEMİR

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Prof. Dr. Elena Vasilieva**	1	RISK ASSESSMENT TOOL FOR AFLATOXIN CONTAMINATION IN DRIED FIGS BASED ON MACHINE LEARNING ALGORITHMS	Klimentia Kottaridi, Lec. Vasilis Demopoulos, Anastasios Sidiropoulos, Dr. Diego Ihara,
		2	PARTICLE SIZE ANALYSIS OF ALLUVIAL GOLD ORE SAMPLES FROM ITAGUNMODI, SOUTHWESTERN NIGERIA USING GAUDIN SCHUMANN METHOD	Dr. Olaniyi Awe, Adelana Adetunji, Assis. Prof. Dr. Abraham Adeleke
		3	REMOVAL OF DEPOSITS AND IMPROVEMENT OF SHELF LIFE IN CO2-RICH MINERAL WATER USING OZONE-MICROBUBBLES	Hwa Choe Un, Hyon Choe Jong, Jun Kim Yong
		4	MULTILAYER ADSORPTION AS A POSSIBLE TRANSITION STATE IN HETEROGENEOUS HYDROGENATION OF C=C DOUBLE BONDS	Viktor Heral, Dr. Natalia Ivanova, Dmitry Kuznetsov, Prof. Dr. Elena Vasilieva
		5	ATMOSPHERIC OXIDATION OF CARBONYL COMPOUNDS: MECHANISTIC INSIGHT, KINETICS, AND THERMODYNAMIC PARAMETERS	Olumayede Emmanuel Gbenga, Dr. Adeniyi Azeez Adebayo
		6	BIOLEACHING FOR EFFICIENT COPPER ORE RECOVERY	Zhannat Karaulova, Assis. Prof. Dr. Dauren Baizhigitov
		7	SUPERCRITICAL METHANOL FOR BIODIESEL PRODUCTION FROM JATROPHA OIL IN THE PRESENCE OF HETEROGENEOUS CATALYSTS	Dr. Ahmed Hassan, Dr. Fatma Ibrahim
		8	TECHNO-ECONOMIC ANALYSIS OF DIMETHYL ETHER (DME) AS A VIABLE ALTERNATIVE TO LIQUEFIED PETROLEUM GAS (LPG)	Wahyu Pamungkas, Riska Setyawati, Dr. Ahmad Rifai,
		9	PHOTOCATALYTIC DEGRADATION OF HYDROCARBON POLLUTANTS IN PRODUCED WATER USING AG-DOPED TIO2 NANOPARTICLES	Hamed Bazrafshan, Assoc. Prof. Dr. Saeideh Dabirnia,

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Dr. Sofia Alvarez**	1	MINDFULNESS INTERVENTIONS TO IMPROVE SELF-ESTEEM AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING: INVESTIGATING THE ROLE OF CONTINGENT SELF-ESTEEM	Dr. Sofia Alvarez, Lec. Ricardo Gomez, Elisa Martinez, Dr. Javier Lopez
		2	BIFORMERDTA: STRUCTURAL EMBEDDING OF PROTEIN IN DRUG TARGET AFFINITY PREDICTION USING BIFORMER	Leila Baghaarabani, Parvin Razzaghi, Mennatolla Magdy Mostafa,
		3	DECLEx-PROCESSING PIPELINE FOR TUMOR CLASSIFICATION	Gaurav Shinde, Sai Charan Gongiguntla, Prajwal Shirur, Ahmed Hambaba
		4	MICROFLUIDIC MANIPULATION FOR BIOMEDICAL AND BIOHEALTH APPLICATIONS	Assis. Prof. Dr. Reza Hadjiaghaie Vafaie, Dr. Sevda Givtaj
		5	MEDICAL IMAGE FUSION IN BIOMEDICAL ENGINEERING EDUCATION	Ioan D. Popescu, Elena M. Ionescu, Alexandru T. Vasile
		6	DEVELOPING OPTICAL SENSORS FOR CANCER DETECTION USING ELASTIC LIGHT SCATTERING SPECTROSCOPY	Ahmad Ali Khan, Sara Mehmood, Dr. Omar Zubair
		7	ELECTRODERMAL ACTIVITY MEASUREMENT USING CONSTANT CURRENT AC SOURCE	Cristian Chacha, Dr. David Asiain, Jesús Ponce de León, Prof. Dr. José Ramón Beltrán
		8	A NOVEL APPROACH FOR CORONARY HEART DISEASE PREDICTION USING ECG SIGNALS WITH RESNET AND BI-LSTM	Yang Zhang, Jian He
		9		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Mariama Jallow**	1	THE IMPACT OF PRINCIPALS' EMOTIONAL INTELLIGENCE ON TEACHERS' JOB SATISFACTION	JAmal Okpara
		2	INTEGRATING SOCIAL MEDIA INTO UNIVERSITY CURRICULUMS: A STRATEGIC APPROACH	Dr. Ananya Kiran
		3	EXAMINING TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT PRACTICES IN SINGAPORE SECONDARY SCHOOLS	Ravi Tan
		4	PROMOTING ENTREPRENEURIAL THINKING THROUGH UNIVERSITY TRANSFORMATION: THE CASE OF SWEDEN	Lena Persson, Erik Olsson
		5	THE EFFECT OF GENDER ON STUDENT PERFORMANCE IN STATISTICS COURSES IN LEBANON	Assis. Prof. Dr. Maya Farah
		6	THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON LEARNING IN HIGHER EDUCATION: A STRATEGIC APPROACH	Aminata Diop, Idriss Bah
		7	ENHANCING TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT: A STUDY FROM A SECONDARY SCHOOL IN GAMBIA	Mariama Jallow

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Assis. Prof. Dr. Prasad Dauvakatini,**	1	SUSTAINABLE MANUFACTURING OF SOLENOID VALVE HOUSING IN FIJI: FUSED DEPOSITION MODELING AND EMERGY ANALYSIS	Hisham Cabemaiwai, Assis. Prof. Dr. Prasad Dauvakatini,
		2	OPTIMIZATION OF CONSTRUCTION PRACTICES: IMPLEMENTATION OF MODERN WORK MODULES TO INCREASE ATTRACTIVENESS FOR EMPLOYEES	Robin Becker, Nane Roetmann, Manfred Helmus
		3	USE OF SEISMIC ISOLATION SYSTEMS IN HIGH-RISE HOSPITAL BUILDINGS: A HYBRID APPROACH	Emre Bakkaloğlu, Dr. Nisa Torunbalcı
		4	EFFECT OF AGRICULTURAL WASTE AS A FILLER IN FIBRE CEMENT BOARD REINFORCED WITH NATURAL CELLULOSIC FIBRES	Anuoluwapo S. Taiwo, David S. Ayre, Morteza Khorami, Sameer S. Rahatekar
		5	IN-PLANE SHEAR TESTS OF PREFABRICATED MASONRY PANEL SYSTEM WITH TWO-COMPONENT POLYURETHANE ADHESIVE	Erdem Fehling, Dr. Peter Capewell
		6	IDENTIFICATION OF IMPACT LOADS AND SYSTEM PARAMETERS USING 1D-CNN	Xuewen Yu, Danhui Dan
		7	CONSIDERING THE EFFECT OF SEMI-RIGID CONNECTIONS IN STEEL FRAME STRUCTURES FOR PROGRESSIVE COLLAPSE	Assoc. Prof. Dr. Farzad Karimi Ghaleh Jough, Dr. Mohammad Soori
		8	DECISION SUPPORT STRATEGIES FOR MODULARIZATION IN ENGINEERING CONSTRUCTION: CASE STUDIES IN OIL, GAS, AND POWER PLANTS	Bat-Erdene Nyamsuren, Tungalag Batbold, Chuluunbaatar Enkhbaatar
		9	NUTRIENT CONTENT AND LABELING STATUS OF PRE-PACKAGED BEVERAGES IN SAUDI ARABIA	Ruyuf Y. Alnafisah, Nouf S. Alammari, Amani S. Alqahtani

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Assis. Prof. Dr. Parisa Farzaneh**	1	ANALYSIS OF NOODLE PRODUCTION PROCESS AT YAN HU FOOD MANUFACTURING: BASIS FOR PRODUCTION IMPROVEMENT	Rhadinia Tayag-Relanes, Felina C. Young
		2	BIOACTIVITY OF PEPTIDES FROM TWO MUSHROOM SPECIES	Assis. Prof. Dr. Parisa Farzaneh, Dr. Azade Harati
		3	THE IMPACT OF NUTRITION EDUCATION ON THE ADHERENCE TO THE MEDITERRANEAN DIET AND SUSTAINABLE EATING HABITS AMONG UNIVERSITY STUDENTS	Wahyu Agus Pamungkas, Riska Belinda Setyawati, Dr. Ahmad Fajri Rifai,
		4	ANTIMICROBIAL ACTIVITY OF A GREEN SYNTHESIZED DRUG SUPPLEMENT: NUTRITION BIO-SHIELD SUPERFOOD	Azam Bayat, Dr. Aref Khalkhali, Dr. Ali Reza Mahjoub
		5	PRODUCTION AND CHARACTERIZATION OF LACTOSE-FREE YOGURT USING MEMBRANE TECHNOLOGY AND MODIFIED MILK PROTEIN CONCENTRATE	Shahram Naghizadeh Raeisi, Ali Alghooneh
		6	FURNIKO FLOUR: A SYMBOLIC COMPONENT OF GREEK PONTIC CULINARY HERITAGE	A. Keramaris, T. Sawidis, E. Kasapidou, P. Mitlianga
		7	EXPLORING THE POTENTIAL OF INTEGRATING BLOCKCHAIN, CLOUD COMPUTING, AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ENHANCING DATA EXCHANGE WITHIN CONSTRUCTION SUPPLY CHAIN MANAGEMENT	Tran Duong Nguyen, Marwan Shagar, Qinghao Zeng,
		8	FLUOROMETRIC APTASENSOR: EVALUATION OF STABILITY AND COMPARISON TO STANDARD ELISA ASSAY	John Carlos Kuri, Assoc. Prof. Dr. Varun Vijay, Dr. Raymond James Turner,
		9	EFFECT OF ETHYL ALCOHOL FACTORY EFFLUENTS ON BARLEY GERMINATION AND GROWTH PERFORMANCE	Azadeh Vaziri, Reza Khodadadi, Niloofar Mohammadi, Samira Farzaneh

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Assis. Prof. Dr. Anastasia Ivanova**	1	APPLICATION OF ADVANCED NANOFILTERS FOR SUSTAINABLE WATER SUPPLY IN THE CASPIAN SEA BASIN	*Olga Petrova, Dmitry Ivanov, Maria Sorokina*
		2	CRITICAL ANALYSIS OF EIA REPORTS EFFECTIVENESS: A CASE STUDY FROM INDIA	*Dr. Aakash Sharma, Assis. Prof. Dr. Neha Rao*
		3	ASSESSMENT OF GROUNDWATER QUALITY AND POLLUTION IDENTIFICATION IN THE KARUN RIVER WATERSHED, IRAN	*Hassan Rahimi, Fatemeh Jalali*
		4	EVALUATION OF AIR POLLUTION MITIGATION STRATEGIES	*Prof. Dr. Marta Kowalczyk*
		5	DEVELOPMENT OF A COST-EFFECTIVE HYDROGEN PRODUCTION SYSTEM USING BIOMASS RESOURCES IN SOUTH KOREA	*Yuki Matsumoto, Takeshi Ogawa, Ryoichi Nakamura*
		6	EFFECT OF MICROBIAL ACTIVATORS ON THE DECOMPOSITION OF INDUSTRIAL WASTE COMPOST	*Dr. Niran Phasuk, Dr. Araya Chaiwat*
		7	EXPLORING ENERGY-EFFICIENT COOLING SOLUTIONS FOR SUSTAINABLE BUILDINGS	*Kazuki Tanaka, Hideki Suzuki*
		8	ANALYZING THE IMPACT OF URBAN AIR POLLUTION ON PROPERTY VALUES IN ST. PETERSBURG	*Assis. Prof. Dr. Anastasia Ivanova*
		9		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Dr. Salma Al-Qahtani,**	1	PALLADIUM-CATALYZED DECHLORINATION FOR WATER REMEDIATION: CATALYST INACTIVATION AND RENEWAL	Dalia Angeles-Wedler, Katrin Mackenzie, Frank-Dieter Kopinke
		2	OPTICAL PROPERTIES OF PURE AND DOPED ZINC OXIDE: FROM NANOCOATINGS TO BULK CRYSTALS Yasmina El Gharbi,	Nadia Laaroussi, Hamid Belkacem, Karim Fekir
		3	METHANE AND VOLATILE ORGANIC EMISSIONS FROM OIL REFINERIES IN SAUDI ARABIA	Dr. Salma Al-Qahtani, M. Abdur Rahman, F. Javed
		4	ADSORPTION KINETICS AND THERMODYNAMIC STUDIES OF LEAD (II) IONS USING COCONUT SHELL ACTIVATED CARBON	Tanvi Desai, Rajeev Chatterjee, S. Balakrishnan
		5	KINETIC ANALYSIS OF SILVER NANOPARTICLE INCORPORATION INTO ORGANIC MATRICES	Mehrdad Shirazi, Laila Farhad
		6	INVESTIGATION OF THE ELECTRICAL CHARACTERISTICS OF AU/POLYANILINE/AG SCHOTTKY DIODE VIA I-V MEASUREMENTS	Bilal Haider, Ahmed Farooq
		7	SEPARATION OF WATER-SOLUBLE VITAMINS USING HPTLC PLATES IMPREGNATED WITH OXALIC ACID	Dr. Jamal Al-Hassani, PhD. Reza Mansouri, Afsaneh Shirin
		8	INFLUENCE OF PRESSURE DROP ON THE EXERGY EFFICIENCY IN C3+ FRACTIONATION REFRIGERATION CYCLES	S. Rouhani, F. Mahdavi, N. Zadeh
		9		

CUMHURİYET 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES April 23, 2025 ANKARA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
23 Nisan / April 23, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Luis Fernández**	1	FINITE ELEMENT ANALYSIS AND EXPERIMENTAL VALIDATION OF PROXIMAL FEMUR FAILURE PATTERNS USING QUANTITATIVE COMPUTED TOMOGRAPHY IMAGES	Majid Mirzaei, Saeid Samiezadeh , Abbas Khodadadi, Mohammad R. Ghazavi
		2	OPTIMIZED TEMPERATURE CONTROL IN HIGH-INTENSITY ULTRASOUND THERAPY	Alexei Petrov, Elena Volkov, Viktor Sokolov, Sergey Mikhailov
		3	ADVANCED METHODS TO DIFFERENTIATE MICRO-RETINAL BLEEDS FROM DUST ARTIFACTS USING COLOR SPACE ANALYSIS	Dr. Luis Fernández
		4	ROBUST ALIGNMENT OF OBJECT PAIRS USING HYBRID RIGID AND FLEXIBLE REGISTRATION MODELS	Julia Thompson, Richard Miller
		5	APPLICATIONS OF FUZZY LOGIC IN AUTOMATED BREAST CANCER CLASSIFICATION THROUGH SPECTRAL ANALYSIS	Dr. Meera Sharma, Christopher Roberts
		6	IMPACT OF RAPID VARIATIONS IN MEAN FLOW STABILITY DURING BOUNDARY-LAYER TRANSITION	Chen Wei, Dr. Liao Zhenyu

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Contents

İNSAN VE DEĞER: MAX SCHELER FELSEFESİNDE ETİK BİR DÖNÜŞÜM 1
TİN VE DOĞA: WİLHELM DİLTHEY FELSEFESİNDE BİLİMLERİN AYRIMI 13
ALBERT CAMUS'NÜN DÜŞÜNCESİNİN GÜNCELLİĞİ 21
ALBERT CAMUS 'NÜN *VEBA* ADLI ROMANINDAKİ KONUNUN VE KARAKTERLERİN GÜNCELLİĞİ 29
YAZILI ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİLİK SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 38
YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN İLETİŞİMSEL YETERLİLİK ÜZERİNE ETKİLERİ 49
HAMÂMÎZÂDE İHSAN DÎVÂNI'NIN DİNİ MUHTEVA VE EDEBİ SANATLAR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 57
TÜRKÇE DERS KİTABI OYUN DÜNYASI TEMASINDA YER ALAN METİNLERDE KÜLTÜREL DEĞERLER: BEŞİNCİ SINIF ÖRNEĞİ 59
YAKLAŞIM VE MODEL OLARAK CEMİL MERİÇ'TE KÜLTÜR AKTARIMI 66
CULTURAL TRANSMISSION IN CEMİL MERİÇ AS AN APPROACH AND MODEL 67
FROM UNIVERSITY TO CAREER: THE IMPACT OF CAREER PLANNING COURSES ON UNIVERSITY STUDENTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT 72
TÜRKİYE'DE FEN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR: BİR METASENTEZ ÇALIŞMASI 74
ACADEMICS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF HIGH- AND LOW-ACHIEVING STUDENTS 100
THE EFFECTS OF FACE-TO-FACE AND ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION ON ANXIETY: A COMPARATIVE ANALYSIS 118
KAPSAM DERLEMESİ VE SİSTEMATİK DERLEME ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR 134
ANLATIM BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE BİR DÖNÜT STRATEJİSİ UYARLAMASI 139
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DİJİTAL MATERYALLERİN KONUŞMA BECERİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 140
SOLUTION PRIORITIES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: INSIGHTS FROM TÜRKİYE 155
TÜRKİYE'NİN HEGEMONYAYA UYUMUNDA 1948 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİNİN ÖNEMİ 156
NORVEÇ'TE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN AZALTILMASINDA ATIK SU ARITIMININ ROLÜ 158
ÇEVRE KORUMA HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: İNGİLTERE ÖRNEĞİ 173
IMPRESSIONS ON NEGRO FIGURES IN ANCIENT GREEK VASE ART 187
ÇOCUK GİYİMİNDE TENCEL (LİYOSEL) KUMAŞIN KULLANIMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ 188
YAPAY ZEKANIN SESLENİŞİ: GOOGLE "NOTEBOOKLM" İLE YAPAY ZEKA DESTEKLİ PODCAST ÜRETİMİ 204
AFYON ÇÖL OVASI KASABASI GELENEKSEL KADIN GİYİM KUŞAMI ÜZERİNE İNCELEME 205
GÖSTERGEBİLİM (SEMİYOTİZM) SÖYLEMİNDE İKİ KADIN SANATÇI SENGA NENGUDİ VE MARİA EZCURRA 219
BOSCH, BACON VE GÖĞDÜN BAĞLAMINDA TRİPTİK RESİMLER 228
BATI CEPHESİ'NDE LAĞIM MUHAREBESİNİN ZUHUR VE İNKİŞAFI (1914-1918) 246
URARTU KRALLIĞI'NIN GENEL TARİHSEL ÇERÇEVESİ VE MALATYA'DAKİ VARLIĞIZ 259
MALATYA'DA ROMA DÖNEMİ KALINTILARI: ARKEOLOJİK BULGULAR VE TARİHSEL İPUÇLARI 260

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DENEYSEL ARKEOLOJİ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ: BONCUKLU HÖYÜK DENEYSEL KERPİÇ EV YAPIM ÖRNEĞİ 276

1853-1856 KIRIM SAVAŞI'NIN GÖLGESİNDE ASKERÎ BİR ÜS: ÇANAKKALE VE ÇEVRESİNDEKİ ASKERÎ HAREKETLİLİK 281

KRİZ DÖNEMLERİNDE ETKİLİ LİDERLİĞİN SÖYLEMLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: BİR VAKA ÇALIŞMASI 287

YENİ NESİL ÇALIŞANLARIN LİDERLİK BEKLENTİLERİNİ ANLAMAYA YÖNELİK BİR İNCELEME 288

SOSYAL ZEKANIN İŞ TATMİNİ, BİREYSEL PERFORMANS VE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI 289

POLİTİK YETİNİN İŞ TATMİNİ, BİREYSEL PERFORMANS VE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME ÜZERİNE ETKİSİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI 303

TİPOGRAFİ KULLANIMININ NÖROPAZARLAMA PERSPEKTİFİNDEN TÜKETİCİ ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 318

PANDEMİ ÖNCESİ VE PANDEMİ SONRASI TÜRKİYE'NİN E-TİCARET HACMİNDEKİ YILLARA VE ÜRÜN BAZLI DEĞİŞİM ANALİZİ 319

PERAKENDE SEKTÖRÜNDE RAF YÖNETİMİNİN STRATEJİK ROLÜ: DİJİTALLEŞME, OPTİMİZASYON VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI 323

KOBİ'LERİN E-TİCARETE GİRİŞİNDEKİ ENGELLER 331

THE INFLUENCE OF CRISES ON COMPETITIVE POSITIONING IN THE TOURISM INDUSTRY: A STRATEGIC ANALYSIS 341

İŞTEN AYRILMA NİYETİ ve TÜKENMİŞLİK İLİŞKİSİ 344

A CONCEPTUAL STUDY ON THE INTERNET OF THINGS: HEALTH SECTOR 363

TURİST REHBERLİĞİ MESLEK SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE BİLİNÇLİ FARKINDALIK: BİR MODEL ÖNERİSİ 378

DAVRANIŞSAL İKTİSAT PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE GAYRİMENKUL ALICI DANIŞMANLIĞI 395

QAFQAZDA QƏDIIM TÜRKLƏRƏ MƏXSUS İSTEHKAM QALALAR 396

MÜSTƏQİLLİK YOLUNDA QADININ ROLU 404

AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ DƏMİRÇİZADƏ MƏRHƏLƏSİ 410

GAZÂLÎ'YE GÖRE ÇOCUK EĞİTİMİNDE ANNE VE BABANIN ROLÜ 413

AKADEMİK ERTELEME KONUSUNDA REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ALANINDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ 435

TÜRK HUKUKUNDA REKABET UYUŞMAZLIKLARININ TAHKİME ELVERİŞLİLİĞİ 448

1850-1900 YILLARI ARASINDA GEMLİK'TE YAŞANAN DEPREMLER ve HÜKÜMETİN ALDIĞI TEDBİRLER 450

TÜRKİYE'DE KIDEM TAZMİNATI UYGULAMASINDAN KIDEM TAZMİNATI FONU'NA GEÇİŞ SÜRECİ 462

THOMAS KUHN VE BİLİMSEL PARADİGMA: BİLİMSEL DEVRİMLERİN YAPISINA YENİ BİR BAKIŞ 469

21.YÜZYILDA AMERİKA VE BÜYÜK BRİTANYA: KÜRESEL İTTİFAKIN EVRİMİ 480

KIBRIS SORUNUNUN ÜÇÜNCÜ AKTÖRÜ İNGİLTERE'NİN GEÇMİŞTEN BUGÜNE ADAYLA İLGİLİ JEOSTRATEJİK PLAN VE UYGULAMALARI 492

TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA TEMYİZ DENETİMİ SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR 504

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DEVELOPING A STANDARDIZED FLUENCY ASSESSMENT FOR THE KAZAKH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION CONTEXTS 505

THE IMPACT OF AGE ON SECOND LANGUAGE PROFICIENCY: A CASE STUDY FROM INDONESIA 506

HISTORICAL DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL DICTIONARIES IN EASTERN EUROPE 507

IMPACT OF WORKING MEMORY ENHANCEMENT ON EXECUTIVE FUNCTION DEVELOPMENT IN ADOLESCENTS 508

COMPARATIVE EEG AND BEHAVIORAL RESPONSES TO SYNTACTIC VIOLATIONS IN NATIVE AND NON-NATIVE LANGUAGES AMONG CENTRAL ASIAN POPULATIONS 509

MORPHEMIC ANALYSIS AWARENESS: IMPACT ON ESL STUDENTS' VOCABULARY LEARNING STRATEGY 510

AN INVESTIGATION OF FINAL TESTS IN TRANSLATION EDUCATION WITHIN KYRGYZ UNDERGRADUATE PROGRAMS 511

A STUDY ON EXPLICITATION STRATEGIES EMPLOYED IN PERSIAN SUBTITLING OF ENGLISH CRIME MOVIES 512

MODERN TRAGIC SUBSTANCE IN O'NEILL'S DESIRE UNDER THE ELMS AND MOURNING BECOMES ELECTRA 513

CONCEPTUALIZING THOUGHTFUL INTELLIGENCE FOR SUSTAINABLE DECISION MAKING 514

CHALLENGING HEGEMONIC MASCULINITY IN AFRICAN HIP HOP: AN ANALYSIS OF GENDER REPRESENTATION IN THE 2020 ALBUM OF A POPULAR NIGERIAN ARTIST 515

LANGUAGE POLICY AND NATION-BUILDING IN SOUTH ASIA: CASE STUDIES AND IMPACTS ON MINORITY REPRESENTATION 516

PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIDERS' VIEWS ON NATURE, CHARACTERISTICS, AND SOLUTIONS 517

A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK FOR CRIME SCRIPTING 518

THE DECLINE OF CONFUCIANISM AND SOCIALISM IN MODERN CHINESE COMEDY FILMS 519

GAZE PATTERNS AND COGNITIVE PROCESSES INVOLVED IN READING KEY AND TIME SIGNATURES: A COMPARATIVE STUDY OF SKILLED AND UNSKILLED SIGHT READERS 520

URBAN MOBILITY BEHAVIOR ANALYSIS AND DATA-DRIVEN TRANSPORT POLICY REFORM 521

INTEGRATING TRADITIONAL AND MODERN MEDICAL PRACTICES: A PATH TO SUSTAINABLE HEALTHCARE IN KENYA 522

PERCEIVED DISTRIBUTIVE JUSTICE AND ITS IMPACT ON YOUTH NATIONAL IDENTITY IN URBAN SETTINGS 523

REINTERPRETING SECULARISM: POST-RELIGIOUS TRENDS IN CONTEMPORARY EGYPTIAN LITERATURE 524

CHALLENGES IN SOLVING LIMITS IN ENGINEERING EDUCATION: COMPETENCY GAPS AND COMMON MISTAKES 525

TRANSFORMING LANGUAGE EDUCATION: INTEGRATING TECHNOLOGY INTO FLIPPED CLASSROOM MODELS IN AZERBAIJANI UNIVERSITIES 526

INVESTIGATING MOTIVATIONAL DRIVERS FOR STUDENT PARTICIPATION IN ROBOTICS EDUCATION: AN EMPIRICAL STUDY IN MONGOLIAN SCHOOLS 527

DESIGNING A LANGUAGE LEARNING APP TO SUPPORT SEAMLESS FLIPPED ENVIRONMENTS 528

INFORMATION LITERACY SKILLS AMONG MEDICAL FACULTY AND STUDENTS IN SOUTHERN INDIAN COLLEGES..... 529

DEVELOPMENT OF A CREATIVE INSTRUCTION MODEL THROUGH DIGITAL PLATFORMS..... 530

DEVELOPING PROOF DEMONSTRATION SKILLS IN MATHEMATICS EDUCATION FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS..... 531

A SOCIAL SEMANTIC WEB-BASED LEARNING ANALYTICS APPROACH TO ENHANCE LIFELONG EDUCATION..... 532

STUDENT SATISFACTION WITH AUDIO-BASED LEARNING IN DISTANCE EDUCATION: A STUDY FROM KAMPALA UNIVERSITY, UGANDA..... 533

DESIGNING ADAPTABLE SERIOUS GAMES FOR CLASSROOM LEARNING: A FRAMEWORK FOR EDUCATORS..... 534

DESIGNING GAMES FOR LEARNING: IDENTIFYING KEY VARIABLES THROUGH STUDENT SURVEYS 535

NTERNATIONALIZATION AND MULTILINGUALISM IN BRAZIL: EXPLORING CLIL AND INTERCOMPREHENSION APPROACHES IN HIGHER EDUCATION 536

ASSESSMENT OF LANGUAGE DEVELOPMENT ACTIVITIES IN EARLY EDUCATION: A CASE STUDY OF A NEW INSTRUCTIONAL GUIDE..... 537

ENHANCING TEACHER CONFIDENCE IN INCLUSIVE CLASSROOMS: THE ROLE OF PRACTICUM-BASED TRAINING FOR FUTURE EDUCATORS..... 538

THE ROLE OF STUDENT-INQUIRY IN EARLY MATHEMATICS EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP TO INSTRUCTIONAL APPROACHES 539

INTEGRATING BLOCKCHAIN LITERACY INTO VOCATIONAL EDUCATION 540

ENHANCING ENGLISH LANGUAGE LEARNING THROUGH CREATIVE PEDAGOGIES: A CASE STUDY OF RURAL CLASSROOMS IN ARMENIA 541

STATE POWER AND SCHOOL REFORMS: A GOVERNMENTALITY PERSPECTIVE ON THE K TO 12 EDUCATION PROGRAM IN THE PHILIPPINES..... 542

DIGITAL CUSTOMER ENGAGEMENT STRATEGIES IN THE HOTEL INDUSTRY: A COMPARATIVE STUDY IN THE UNITED ARAB EMIRATES..... 543

TOURISM DEVELOPMENT IN THE HERITAGE SITES OF THE HISTORICAL CITY OF TUNIS 544

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON OUTBOUND TOURISM IN DEVELOPED COUNTRIES: A STUDY ON THE EVOLUTION OF TOURISM DEMAND IN MOROCCO..... 545

ASSESSMENT OF TOURIST AND LOCAL COMMUNITY PERSPECTIVES ON SUSTAINABILITY IN TOURISM: A STUDY FROM THE KAKADU NATIONAL PARK, AUSTRALIA 546

TOURISTIFICATION OF INDUSTRIAL WATERFRONTS: A CASE STUDY OF SYDNEY'S WATERFRONT REDEVELOPMENT 547

INTEGRATING ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY INTO EVENT MANAGEMENT PRACTICES..... 548

SUSTAINABLE TOURISM AND LOCAL DEVELOPMENT IN DEVELOPING COUNTRIES: THE CASE OF THE BAMILEKE REGION IN CAMEROON 549

OPPORTUNITIES FOR LEISURE TOURISM DEVELOPMENT IN AN INDUSTRIAL CITY: A CASE STUDY OF KYIV 550

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

REFORMING RETIREMENT BENEFIT DIVISION IN SOUTH AFRICAN DIVORCE LAW: ENSURING EQUITY FOR NON-MEMBER SPOUSES 551

MAPPING ILLICIT CROPS THROUGH SPECTRAL ANALYSIS: A REMOTE SENSING STRATEGY FOR SECURITY AND AGRICULTURAL STABILITY 552

COMPULSORY MEDIATION IN DEFAMATION CASES: NAVIGATING THE TENSION BETWEEN SPEECH RIGHTS AND PERSONAL REPUTATION 553

HISTORICAL TRAJECTORIES OF REFUGEE AND ASYLUM POLICIES IN AUSTRALIA: A CRITICAL REVIEW OF IMMIGRATION ATTITUDES 554

THE DYNAMICS OF DECENTRALIZATION IN THE EUROPEAN UNION: IMPLICATIONS AND FUTURE DIRECTIONS FOR UKRAINE 555

CRIMINAL LIABILITY IN COPYRIGHT VIOLATIONS: A COMPARATIVE OVERVIEW FROM THE WESTERN BALKANS REGION 556

RETHINKING RESOURCE POLICIES: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ON END-OF-WASTE LEGISLATION IN THE EUROPEAN UNION 557

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND POLITICAL DYNAMICS: THEIR IMPACT ON CORPORATE PERFORMANCE IN NATIONAL ENERGY ENTERPRISES 558

REDEFINING GOVERNANCE: COMBATING LEADERSHIP FAILURE AND SYSTEMIC CORRUPTION IN POST-INDEPENDENCE NIGERIA 559

THE CRISIS OF DEMOCRACY IN PAKISTAN: AN ANALYTICAL STUDY THROUGH ISLAMIC AND WESTERN PHILOSOPHICAL PERSPECTIVES 560

TRANSFORMATION AND CHALLENGES IN NATIONAL LAND USE PLANNING SYSTEMS: A COMPARATIVE PERSPECTIVE 561

THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CIRCUMVENTION LEGISLATIONS IN THE THAI COPYRIGHT SYSTEM. 562

THE SUCCESS AND CHALLENGES OF EMBEDDING EVIDENCE-BASED RESEARCH METHODS IN POLICING INTERVENTIONS 563

TAIWAN'S POLITICAL LANDSCAPE: THE RISE AND FALL OF HAN KUO-YU IN KAOHSIUNG 564

INTELLECTUAL PROPERTY CHALLENGES IN SPACE EXPLORATION: FOCUS ON EUROPEAN SPACE AGENCY REGULATIONS 565

EVALUATION OF THE IMPLEMENTATION OF PUBLIC EXAMINATION CHIEF EXAMINERS' REPORTS IN MATHEMATICS CURRICULUM CONTENT 566

IMPLEMENTATION MECHANISMS OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR EDUCATORS IN KAZAKHSTAN: A STUDY BASED ON THE "TEACHER" PROFESSIONAL STANDARD 567

SKILL MISMATCH BETWEEN HEAVY EQUIPMENT REPAIRER STUDENTS AND EMPLOYERS' REQUIREMENTS 568

ASSESSING CHILDREN'S PROBABILISTIC AND CREATIVE THINKING IN A NON-FORMAL LEARNING CONTEXT 569

APPLICATION OF CAUSAL INFERENCE AND DISCOVERY IN CURRICULUM EVALUATION AND CONTINUOUS IMPROVEMENT 570

ATTITUDE OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 571

ENHANCING ONLINE EDUCATION IN ARABIC LANGUAGE TEACHING: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND STRATEGIES 572

FUTURE PERSPECTIVES IN ARCHITECTURAL EDUCATION IN PORTUGAL: REVOLUTIONIZING THE TEACHING APPROACH FOR NEW GENERATIONS 573

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

İNSAN VE DEĞER: MAX SCHELER FELSEFESİNDE ETİK BİR DÖNÜŞÜM

Doç. Dr., Serdar SAYGILI
Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
serdarsaygili@erciyes.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-1986-6448

Dr., Aydın ÇİÇEK
Milli Eğitim Bakanlığı
aydincicek6312@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1786-9223

ÖZET

Max Scheler felsefesi, insan problemi üzerine derin analizler içeren bir anlayışa sahiptir. Bu felsefenin temel amacı ise insanın ne olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Scheler insanı yeniden inceleyerek, insan tanımına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Öncesinde yapılan insan tanımlamalarında akıl, insanın değerli olmasının temel ölçütü olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışa göre, insan akla sahip bir varlık olarak diğer canlılardan üstün kabul edilmiştir. Scheler, bu düşünme biçimini eleştirerek, insanın akıl yoluyla diğer canlılardan üstün olmadığını savunmuştur. Scheler'e göre, insan, duygulara sahip olan bir varlıktır. Duygulara sahip olan insan, aynı zamanda kişi olma potansiyeline de sahiptir. Bu potansiyele sahip olmak, insanın değerlere sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, Kant'ın formel ahlak anlayışına içerik kazandıran bir yaklaşım sunar. Bu makalede, Scheler'in değer anlayışı incelenecektir. Ayrıca bu anlayışın, Kant'ın formel etik anlayışına içerik kazandırma çabası olduğu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Scheler, Kant, İnsan, Değer, Ahlak Yasası

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

HUMAN AND VALUE: AN ETHICAL TRANSFORMATION IN MAX SCHELLER'S PHILOSOPHY

ABSTRACT

Max Scheler's philosophy has an understanding that includes deep analyses of the human problem. The main aim of this philosophy is to reveal what a human being is. In this context, Scheler re-examined humanity, bringing a new perspective to the definition of man. In previous definitions of humans, reason was considered the fundamental criterion for the value of a human being. According to this understanding, humans have been considered superior to other living beings as creatures possessing reason. Scheler criticized this thinking, arguing that humans are not superior to other living beings through reason. According to Scheler, humans are beings that possess emotions. A person who possesses emotions also has the potential to be a person. Having this potential indicates that a person possesses values. This situation offers an approach that gives content to Kant's formal understanding of morality. In this article, Scheler's understanding of values will be examined. Additionally, it will be discussed that this understanding is an attempt to give content to Kant's formal ethical understanding.

Keywords: Scheler, Kant, Human, Value, Moral Law

Giriş

Max Scheler, fenomenoloji akımı içerisinde yer almış filozoflardan birisidir. Scheler, insan ve hayvan arasındaki ayrıma yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu yeni bakış açısında insan akıl yoluyla hayvanlardan üstünlük sağlayamamıştır. Zira hayvanlarda da akıl bulunmaktadır. Onun açısından insan, hayvanlardan akıl yoluyla üstün olmadığı gibi tine sahip olmakla üstün olmaktadır. Tine sahip olabilecek tek varlık, kişi olarak insandır. Ayrıca insan duygulara sahip bir varlıktır. Scheler'in bu düşüncesi kendinden önce gelen insanı tanımlayan düşüncelere eleştiri oluşturmuştur. Aynı şekilde insan tanımlamasına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu yeni tanımlamada insan değeri onun biyo-psikolojik üstünlüğe sahip olmasından kaynaklanmamaktadır. İnsanın değeri onun duygulara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla insan duygulara sahip olan bir varlık olarak hayvanlardan ayrılmıştır. Zira Scheler açısından hayvanlarda duygu bulunmamaktadır.

Scheler açısından duygulara sahip olan insanın ahlak anlayışının akıl ile temellendirilmemesi gerekmektedir. Zira ahlakı akla indirgemek insan duygularını yok saymaktır. Bu düşünceden hareket eden Scheler, Kant'ın formel ahlak anlayışını eleştirmiştir. Scheler'e göre, Kant'ın etik anlayışı içeriksizdir. Kant insanı akıl temelli olarak açıkladığı gibi insanın duygularını görememiştir. Scheler açısından insan duygulara sahip bir varlıktır. Bu sebeple insanın ahlak anlayışı akılla temellendirilmemelidir. İnsanın ahlak anlayışı duygularından yola çıkarak temellendirilmelidir. Zira duygulara sahip olan insan, bu duygular neticesinde değerlere sahip olmaktadır. Bununla birlikte, bu değerler insandan bağımsız bir varlığa sahiptir. Değerler, mutlak, objektif ve apriori bir zeminde oluşurlar. Aynı zamanda nesnelerden bağımsız olarak

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

da varlıklarını sürdürürler. Dolayısıyla Scheler açısından, insanın bu özelliğinin kaynağı duygulardır.

1. Max Scheler'in İnsan Anlayışı

Scheler'e göre, insanın ne olduğu problemi felsefe tarihi boyuncu bir sorun olarak var olmuştur. Ona göre, şimdiye kadar yapılan insan tanımları eksik veya hatalıdır. Zira filozoflar, insanın tek bir özeliğinden hareket etmişlerdir. Scheler bu düşünme biçimlerini eleştirerek insanın ne olduğunu yeniden tanımlanması gerektiğini söylemiştir. Bununla birlikte Scheler açısından insan, tine sahip olan kişidir. Tin genellikle akıl olarak düşünülmesine rağmen akıl anlamına gelmemektedir. Zira Scheler açısından tin; akıl, iyilik, sevgi, pişmanlık, derin saygı, tinsel hayret gibi şeyleri içine alan bütündür.[1] Dolayısıyla Scheler, insan tek bir özeliğinden yola çıkılarak tanımlamamıştır. İnsanın akıl ile birlikte farklı özeliklere sahip olduğunu iddia etmiştir. Bu ise insanın çoğulcu bir oluşuma sahip olduğunu göstermektedir.

Scheler'e göre, insanın ne olduğuna yönelik üç tanımlama geliştirilmiştir. Bu tanımlamalardan ilki inancı temele alan tanımlamadır. Bu tanımlamanın temelinde Hristiyan-Yahudi temelli doğmalar bulunmaktadır. İkinci insan tanımlaması ise Antik Yunan düşüncesine dayanmaktadır. Antik Yunan düşüncesinde insan, logosa sahip bir varlık olarak düşünülmüştür. Antik Yunan düşüncesinde logos bir şeyin ne olduğunu kavramaya çalışan bir yetidir. Aynı zamanda logosa sahip olan insan, ben bilincine ulaşabilen tek varlıktır. Üçüncü tanımlama ise doğa bilimleri ve aynı zamanda genetik psikolojinin insan tanımlamasını oluşturmaktadır. Doğa bilimleri ve genetik psikolojide insan gelişimin en üst ürünü olarak görülmüştür. Scheler'e göre, bu üç tanımlama birbirlerinden farklı özeliklere sahip olduğu gibi insanın ne olduğu probleminin çözülemediğinin göstergesidir. Zira bu üç farklı tanımlama, insanın ne olduğu üzerinde bir uzlaşı olmadığını da ispatlamaktadır. Diğer yandan günümüzde insan ne olduğu problemi daha büyümüştür.[2] Bu hususla ilgili olarak Scheler *İnsanın Kosmostaki Yeri* adlı eserinde şöyle söylemiştir: "(…) Düşünce tarihinin hiçbir döneminde insan kendisi için günümüzdeki kadar sorun olmamıştır."[3] Dolayısıyla insanın ne olduğu problemi çağdaş dünyada büyük bir problem olarak var olmaya devam etmiştir.

Diğer yandan insan, gelişimin üst ürünü olduğu gibi insan ve hayvan dört basamaktan oluşmaktadır. Bu basamaklar 1.Vital Tepki, 2. İçgüdü, 3.Bellek, 4. Zekâdır. Bu basamaklarda vital tepki tüm canlılarda bulunmaktadır. Ancak diğer basamaklarda ruh ve bedenden oluşan biyo-psişik canlılarda bulunmaktadır. Bu varlıklar ise insanlar ve hayvanlardır. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de içgüdünün oluşumudur. Zira bu basamaklardan yukarıya çıkıldıkça içgüdü azaldığı gibi bu basamaklardan aşağı indikçe içgüdü çoğalmaktadır. Bu ise insanda içgüdünün az olduğunu göstergesidir. İnsan bu basamaklarının en üstünde yer alan bir canlıdır. Scheler açısından bu basamaklardan yukarıya çıkıldığında zekâ ve bellek artmaktadır. Bunun tersi olarak aşağı indikçe zekâ ve bellek azalmaktadır.[4] Bununla birlikte Scheler'e göre, insan biyo-psişik bir özeliğinden yola çıkarak tanımlanmaması gerekmektedir. Zira insan, bitki

[1] Harun Tepe, *İnsanın Kosmostaki Yeri Giriş*, Ayraç Yayınları, Ankara 1998, ss. 24-25.
[2] Max Scheler, İnsanın Kosmostaki Yeri, (Çev. Harun Tepe), Ayraç Yayınları, Ankara 1998, s. 35.
[3] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri*, s. 35.
[4] Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2017, ss.30-31.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ve hayvanlarla ortak bazı özelliklere sahiptir. Bu nedenle Scheler, insanı hayvanlarda da bulunan bir özellikle tanımlamamış; aksine, onu diğer canlılarda bulunmayan bir özelliği temel alarak tanımlamıştır. Diğer yandan Scheler'e göre insanın bir özeliğinden yola çıkarak, tanımlamaya çalışan düşünme biçimleri zekâya fazla önem vermişlerdir.[5] Bu düşünme biçimlerine göre, zekâ insanda var olmakla birlikte insan tercih etme yeteneğine de sahiptir. Bu yeteneği de insana zekâ vermiştir. Ona göre, zekâ insanı tanımlamaya yetmeyeceği gibi zekâ hayvanlarda da bulunmaktadır. Zira zeki bir şempanze ile bir teknisyen olarak Edison arasında sadece bir derece farkı vardır.[6] Dolayısıyla, Scheler'e göre insanın ne olduğu akıl temelinde tanımlanmamalıdır. İnsan, aklı aşan bir özelliği temel alınarak açıklanmalıdır.

Scheler açısından insanın tanımlamasını oluşturacak yeni ilke zekâyı aştığı gibi yaşamın dışında bulunması gerekmektedir. Zira insanı insan yapan ilke yaşamın içerisindeki bir yaşamsal bağdan oluşmamalıdır. İnsan yaşamsal bir bağla tanımlanmak yerine yaşamsal bağa zıt bir ilkeyle tanımlanmalıdır. İnsanın bu tanımlanması her şeyin üstünde olan bir ilkeyle olmalıdır. Scheler açısından bu ilke *Geist* (Tin) dir. Tin, insanı özgür kıldığı gibi insanı psiko-vital bağlılıktan kurtarmıştır. Aynı zamanda tin, psiko-vital yaşantının üstüne çıktığı gibi kendi başına var olmaktadır. Bu var oluş Tanrısal bir varlığa benzemektedir. Bu hususla ilgili olarak Scheler *İnsanın Kosmostaki Yeri* adlı eserinde şunları ifade etmiştir: (…) Tin varlığı olarak insan, canlı varlık olarak kendisine ve dünyaya üstün bir varlıktır."[7] Çünkü Tanrı nasıl kendi kendisinin nedeni ise tinde kendi kendisinin nedenidir. Bununla birlikte insanı psiko-fizik bir dünyada var olduğu halde insan özü itibariyle diğer canlılardan ayrılmaktadır.[8] Diğer yandan tin ilk olarak Antik Yunanlılar tarafından bulunmuştur. Aynı zamanda Antik Yunanlılar bu ilkeye akıl diye adlandırmışlardır. Scheler açısından bu adlandırma yetersiz olduğu gibi tin aklıda kapsamaktadır. Tin aklı kapsamakla birlikte "(…) ideleri düşünme, sevgi, pişmanlık, derin saygı, tinsel hayret, mutluluk ve kuşku duyma, özgür karar verme gibi belirli bir türden istemli ve duyusal edimleri içine alan bir bütündür."[9] Dolayısıyla tin, aklıda kapsayan bir bütündür.

Tin çevreye ve yaşama bağlı olmamakla birlikte kendi bilme etkinliğini kendisi oluşturmaktadır. Scheler'e göre, tinin kendi bilme etkinliği organik yaşamdan kurtuluşunun göstergesidir. Zira tin baskıdan, etkiden ve zekâdan kurtulmuştur. Bu ise tinin çevreye bağlı olmadığının göstergesi olmakla birlikte tin etkiden bağımsız bir yapıya sahiptir. Ona göre, tinin çevreden bağımsız olması 'dünyaya açık bir varlık' olması anlamına gelmektedir.[10] Aynı zamanda bu varlığın bir dünyası da bulunması gerekmektedir. Bu varlık dünyası içerisinde tine sahip olarak insan, bu dünyanın dışındaymış gibi davranabilmektedir. Zira insan diğer her şeyi kendi bilgi nesnesi haline getirebilmektedir.[11] Dolayısıyla insan, tine sahip olduğundan dolayı dünyanın kendisinden üstün bir varlığa sahip olmuştur.

[5] Ahmet Yıldız, "Max Scheler'in İnsan ve Kişi Anlayışı", *Bilimname Dergisi,* Cilt 2015, Sayı 29, Bahar 2015, s. 93.
[6] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri,* ss.66-67.
[7] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri,* s. 78.
[8] Takiyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, ss. 130-131.
[9] Scheler *İnsanın Kosmostaki Yeri,* ss. 67-68.
[10] Scheler insanın Kosmostaki Yeri, s. 63.
[11] Tepe, a.g.e., s. 25.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Öte yandan Scheler açısından insan, çevresini nesnelleştirmektedir. Bu nesnelleştirme hareketi ise insanda bulunan biricik özeliktir. Bu özelik ise insanı hayvanlardan farklılığını ortaya koymaktadır. Zira hayvanlar nesnelleştirme hareketinde bulunmadığı gibi çevreyle uyum içerisinde yaşamaktadır. Scheler'e göre, hayvan çevre içerisinde kendinden geçmiş bir biçimde edimde bulunmaktadır. Bunun tersi olarak insan çevreye uyum sağlamadığı gibi çevreye tepki gösterebilen bir varlıktır. Ona göre, insanın bu özeliği tini taşımaya kapasiteli tek varlık haline getirmektedir.[12] Bu nedenle hayvanlar tine sahip olmadığı gibi tine sahip olan varlık insandır. İnsanın tine sahip olması onun çevreyi nesnelleştirebilme gücünden kaynaklanmaktadır. Scheler açısından "(…) hayvanın hiçbir nesnesi yoktur. Hayvan, bir salyangozun evini, yapı olarak, gittiği her yere kendisiyle birlikte taşıması gibi kendi çevresinde kendinden geçmiş bir halde yaşamaktadır."[13] Bu ise nesnelleştirmeyi tinin yaşamsal kategorisi haline getirmiştir. Dolayısıyla yaşamsal kategori içerisinde insan, çevreye hayır diyerek karşı koyabilen bir varlık iken hayvan çevreye evet diyerek çevreyle uyum içerisinde kendinden geçmiş bir biçimde yaşamaktadır.

Scheler'e göre, insanı hayvanlardan ayıran özeliklerinin başında nesnelleştirme hareketi gelmektedir. Ancak nesnelleştirme hareketini gerçekleştirebilen bir varlık olarak insan, ben bilincine sahip olması gerekmektedir. Ben bilincine sahip olan insan hayvanlardan ayrılmaktadır. Scheler'e göre hayvanlar, bilince sahip olmakla birlikte 'ben bilinci'ne sahip değildir. Bu nedenle insan, çevresine karşı koyabilirken hayvanlar bunu yapamaz. Bununla birlikte insan, nesnelleştirme hareketine sahip bir varlıktır. İnsan nesnelleştirme hareketiyle kendisini merkez haline getirmektedir. Nesnelleştirmenin merkezi olan insan, çevreyi nesnelleştirdiği gibi kendi fizyolojik ve psikolojik durumlarını da nesnelleştirebilmektedir. Aynı zamanda tin insana kendi biyolojik işlevlerini nesnelleştirme gücünü vermiştir. Buna örnek vermek gerekirse insan, intihar edebilen bir varlıktır. Bu ise insanın özgür olduğunun göstergesi olmakla birlikte insanın çevreye uymak zorunda olmadığının göstergesidir.[14] Zira tine sahip bir varlık olarak insan, özgür bir varlıktır. Bir özgür varlık olarak insanın çevresi olmamakla beraber insanın dünyasının olduğunun göstergesidir. İnsan dünyaya sahip bir varlık iken hayvan çevreye sahiptir.[15] Dolayısıyla insan tine sahip bir varlık olarak dünyaya açılmaktadır.

Scheler'e göre, tin nesneleşmeyen tek varlıktır. Tin nesneleşmeyen bir varlık olarak edimselleşerek varlık kazanmaktadır. Onun açısından "(…) tin saf, salt edimselliktir, yalnızca kendi edimlerinin özgür bir biçimde gerçekleştirilmesiyle varlık kazanır."[16] Bununla birlikte tinin merkezini kişi oluşturmaktadır. Kişi nesneleşebilen bir varlık olmadığı gibi şey bir varlık değildir. Kişi kendisini gerçekleştiren edimlerden oluşmaktadır.[17] Başka bir ifadeyle kişi tinin ortaya çıktığı bir edim merkezidir. Onun açısından edim varlığın gerçekleşme halidir. Aynı zamanda gerçekleşme düşüncede olduğu gibi edimler düşüncededir. Ayrıca edimler düşüncede gerçekleştiğinden dolayı algısal olanı içermemesi gerekmektedir. Zira edimler içe dönük olarak

[12] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri*, ss. 68-69.
[13] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri*, s.71.
[14] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri*, ss. 71-72.
[15] Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s. 32.
[16] Scheler, *insanın Kosmostaki Yeri*, s.78.
[17] Scheler, *İnsanın Kosmostaki Yeri*, s. 79.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

oluşmaktadırlar.[18] Bu sebepledir ki, tin yönelerek edimselleşmeyi gerçekleştirmektedir. Bu sebeple tinin özünü yönelimsellik oluşturmaktadır. Aynı zamanda tin kişiye bağlı olmakla birlikte tin kişiyle somut karakter kazanmaktadır.[19] Tin yönelerek kendisini özgür bir biçimde gerçekleştirmektedir. Çünkü tin yönelimselikten oluşmuştur. Bu yönelimselliğini iki biçimde gerçekleştirmektedir. Bunlar; İdeleştirme ve indirgemedir. İndirgeme bir yöntem olduğu gibi varlığın özünü varoluşundan ayırmaktadır. Bu ayırma yeteneği, tinin önemli özeliklerinden birisidir. Bu nedenle tin bu özeliği sayesinde realiteye karşı koyabildiği gibi ideleştirmeye de gerçekleştirmektedir. İdeleştirme, gözlem ve çıkarımsal yöntemlerden farklı biçimde, dünyanın özsel yapılarını ve o özün alanını tek örnekte kavramayı amaçlar.[20] Bu ise değerlerle anlamlı hale gelmektedir.

2. Scheler Felsefesinde Değerler Etiği

Scheler'in etik anlayışı, içeriksel değer etiğidir. İçeriksel değer etiği ise gerçekleşmeyle anlam kazanan değerler etiğidir. Zira bir ahlaksal değer başlangıçta bir gerçekliğe sahip değildir. İnsanlar, gerçekliğe yönelerek ahlaksal değer etiğine içerik kazandırmaktadır. Bununla birlikte Scheler açısından değerler, insandan bağımsız olarak var olmaktadır. İnsan ahlaksal değerlere yönelmese dahi değerler mevcuttur. Bu var olmaya yönelen insan, değerleri deneyimle kavrayamamaktadır. Çünkü değerler, apriori bir oluşuma sahiptir. Bu apriori oluşum içerisinde değerler yönelik bilgimiz deneyimle elde edilmemektedir. Bu sebeple 'değer nedir?' sorusuyla bilgi elde edilmemekle beraber değerlerin ne olması gerektiği yönelik bilgi elde edilmektedir.[21] Ayrıca Scheler açısından değerler akılla tanımlanmadığı gibi duyulardan oluşmuştur.[22] Dolayısıyla değerler insandan bağımsız bir mevcudiyette sahip olmuştur. Ancak mevcudiyet, insanların gerçekleştirmesiyle anlam kazanmıştır.

Scheler'in değerler etiğinin temelini, onun insan tanımına ilişkin temel düşüncesi oluşturur. Ayrıca Scheler'e göre, etik anlayışlarını ortaya koyan filozoflar (örneğin Aristoteles ve Kant), aklı ön plana çıkarmış ve insanı yalnızca akılla tanımlayarak sınırlandırmışlardır. Onun açısından insanı sadece akıl yönüyle tanımlamak eksik bir tanımlamayı oluşturmaktadır. Zira insan akla sahip bir varlık olduğu gibi duygulara da sahip bir varlıktır. Bu sebepledir ki, etik akılla değil duygulardan yola çıkılarak temellendirilmesi gerekilmektedir. Bununla birlikte Scheler açısından insan duygulara sahip olan bir varlıktır. Aynı zamanda insan bu duygulardan yola çıkarak nesnelere değer vermektedir. Bu değer vermenin temelini ise sevgi oluşturmaktadır. İnsan sevgiden yola çıkarak, bir şeye değer vermiştir. Değer insanın bir şeyi sevmesi ya da nefret etmesine bağlı olarak oluşmaktadır. İnsan sevdiği şeye iyi ya da hoş değerini verirken sevmediği şeye çirkin değerini verebilmektedir.[23] Dolayısıyla insan, nesne ve durumlara hoş-nahoş, güzel-çirkin, yararlı-yararsız gibi nitelendirmelerde bulunarak değerlendirmektedir.

[18] Bedia Akarsu, *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1998, ss.27-28.
[19] Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi,* ss. 132-133.
[20] Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi,* ss. 134-135.
[21] Doğan Özlem, *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1997, s.341.
[22] Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2014, s. 167.
[23] Doğan Özlem, *Etik Felsefesi*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2004, s. 79.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Scheler açısından insan, değerler çokluğu içerisinde yaşamaktadır. Aynı zamanda bu değerler çokluğu içerisinde değeri anlamlı kılan duygulardır. Duygulardan yola çıkan insan, bir durumun ona nasıl bir duygu uyandırdığını değerlendirmektedir. İnsan bir durum karşısında hoş-nahoş, güzel-çirkin, yaralı-yarasız gibi değerlendirmeyi de duygularıyla yapmaktadır.[24] Dolayısıyla Scheler etiğinin temelini duygular oluşturmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse sevgi temel duygusal edimlerden birisidir. Duygusallık ise değerlerin taşıyıcısı olduğu gibi kaynağını da oluşturmaktadır. İnsan duygulardan yola çıkarak değerleri yaşama geçiren bir varlıktır.

Öte yandan, Scheler'e göre etik, insanın iki tür edimine dayanarak kurulabilir: kavrayıcı edimler ve duygusal edimler. Kavrayıcı edimlere Kant'ın etik anlayışı örnek verilebilir. Aynı zamanda kavrayıcı edimler duyarlılık içermektedir. Duyarlılık formları uzay, zaman zihin kategorileri olarak epistemolojinin konusunu oluşturmaktadır. Bunun tersi olarak duygusal edimler ise hissetme, isteme, sevgi, nefret, tercih etme, seçme ve tercihte bulunma gibi edimlerinden oluşmaktadır. Aynı zamanda Scheler açısından bu oluşum akıl ve epistemolojinin konusunu oluşturmamaktadır. Bu sebepledir ki, Scheler duyum ve duyguyu birbirinden ayırmıştır. Zira duyumlar epistemolojinin alanına girerken duygularda değerlerin alanına girmektedir.[25] Şu halde Scheler açısından değerler kavranarak ortaya koyulabilecek bir şey olmadığı gibi algılamayla elde edebileceğimiz nesneler de değildir. Buna çirkinlik ve güzellik örnek verilebilir. Çirkinlik ve güzellik nesnede bulunan nitelikler değildir.[26] Dolayısıyla, bu nitelikler nesnenin kendisinde bulunsaydı, algının konusu olmaları gerekirdi. 'Erciyes Dağı güzeldir' dediğimde, aslında dağın nesnel bir niteliğinden değil, bende bıraktığı etkiden söz etmiş olurum. Bu etki, benim nesneye yüklediğim bir değerdir.

Duygulara bağlı olarak oluşmuş değerler kendi içerisinde sıra düzeni oluşturmaktadırlar. Bu sıra düzeni içerisinde bir değer diğer değerden daha yüksek ya da aşağı olabilmektedir. Değerlerin bu sıra düzeni duygudan kaynaklandığı gibi değerin sıra düzenine belirleyen değerin tercih edilmesi istencidir. Zira bu tercih etme değeri yükseltmekte ya da alçaltmaktadır. Tercih edilen değerin düzeni empirik düzen değil apriori bir düzen içerisinde olmaktadır. Buna göre, değerlerin birbirlerinden üstünlüğü ortaya koyulabilmektedir.[27] Scheler açısından bu üstünlük bir hiyerarşiye sebep olduğu gibi değerler grubunu oluşturmuştur. Onun açısından değerlere grubu şu biçimdedir: Değerlerin ilk grubunu dirimsel değerler oluşturmaktadır. Dirimsel değerler en temel değerlerdir. Bu değerlere 'su', 'ateş', 'hava' örnek teşkil etmektedir. Zira Scheler açısından bunlar birer nesne olduğu gibi aynı zamanda değerdirler. İkinci grup değerleri ise duygusal değerler oluşturmaktadır. Bu değerler insanların nesneleri, hoş, hoş olmayan, yararlı, zararlı gibi bulunmasına bağlı olarak oluşan değerlerdir. Scheler açısından üçüncü grubu da tinsel değerler oluşturmaktadır. Tinsel değerler toplumsal ve kültürel alanda ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda tinsel değerler kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır. Bunlar; estetik değerler, adalet değerleri ve salt bilgi değerleridir. Dördüncü grubu da mutlak değerleri oluşturmaktadır. Mutlak değerlere nesnelere bağlı olarak oluşmamaktadır. Bu değerlere; 'kutsal', 'kutsal olmayan' gibi şeyler örnek verilebilir. Bununla birlikte Scheler açısından bu

[24] Özlem, *Etik Felsefesi*, ss. 80-81.
[25] Özlem, *Etik Felsefesi*, s. 82.
[26] Özlem, *Etik Felsefesi*, s. 84.
[27] Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 167.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

değer grupları değişmemektedir. Zira bu gruplama bizim değere verdiğimiz anlamdan bağımsız olarak oluşmuştur. İnsan sadece bu değerlerden birisini daha fazla tercih etmektedir.[28] Dolayısıyla değerler hiyerarşik bir düzen içerisinde oluşmaktadır. İnsan hiyerarşik bu düzen içerisinde bir değeri tercih ederek anlam vermektedir.

Değerlerin yüceliğini ya da aşağılığını belirleyen bazı durumlar vardır. Scheler, bu durumları birkaç başlık altında açıklamaktadır. Scheler açısından bir değerinin yüksekliği onun sürekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu süreklilik nesnel anlamda olmadığı gibi niteliksel bir zaman görüngüsü biçimindedir. Bu zaman görüngüsü içerisinde nesnenin var olabilme olgusunu kendinde taşımaktadır. Bu var olabilme olgusu öncesiz-sonrasızdır. Bir değerin yüksek olmasının temelinde süreklilik olduğu gibi değerin bölünmezliği de bulunmaktadır. Bir değer ne kadar az parçaya bölünüyorsa o kadar değerlidir. Bunu sanat yapıları örnek gösterilebilir. Zira sanat yapılarının yüksekliği onun daha fazla parçalara bölünmemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Scheler açısından bir değerinin yüksekliğini, süreklilik, bölünemezdik gösterdiği gibi bir değerin yüksekliğini salt oluşta göstermektedir. Aynı zamanda salt oluş, temel ilkedir. Salt oluş içerisinde değerler daha az görelidir. Başka bir ifadeye değerler göreli olarak kişilere göre değişmektedir.[29] Başka birisinin güzel bulduğunu diğer bir kişi çirkin görebilmektedir. Aynı zamanda görelik dirimsel ve duygusal değerlere yönelik olmaktadır. Ancak görelik nesnede değil bizim tercihlerimizden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple görelilik insana göre oluşmaktadır.[30] Scheler açısından değerlerin yüksek belirtisi değerin daha az göreli oluşundan kaynaklanmaktadır. Değerin az göreli oluşu salt değeri oluşturduğu gibi ahlaksal değerleri de oluşturmaktadır.[31] Dolayısıyla Scheler felsefesinde salt değerler olarak ahlaki değerler en yüksek değerleri oluşturmaktadır.

Scheler'in felsefesinde, salt ahlaki değerlerin taşıyıcısı kişidir. Kişi, tinde olduğu gibi yönelimselliğin sonucu olarak varlığını ortaya koyabilmektedir. Zira tinin özünü yönelimsellik oluşturmaktadır. Tinin bu yönelimselliğini oluşturanda kişidir. Kişi olmadan tin soyut bir varlık olarak kalmaktadır. Bu sebeple kişi, tinin merkezini oluşturmaktadır. Bu merkez içerisinde kişi her şeyden önce varlığa sahiptir. Çünkü kişi her şeyden önce var olmasıyla birlikte yönelimselliği de gerçekleştirebilmektedir. Başka bir ifadeyle kişi bütün yönelim farklarından önce gelen çeşitli özlere ait yönelimlerin olduğu bir varlık birliğinden oluşmuştur. Bu varlık birliği içerisinde kişi, öz bakımından birbirlerinden farklı olan bütün yönelimleri temellendirmektedir.[32] Dolayısıyla kişinin tinin merkezini oluşturmakla birlikte tini somutlaştırmaktadır.

Öte yandan ahlaklı kişi olabilmek için bazı şartları taşımak gerekmektedir. Scheler açısından ahlaksal kişi olabilmek için dört koşulun sağlanması gerekmektedir. Bu koşullardan ilki normal olmaktır. Normal olmak pozitif bilimleri kullandığı anlamda olmamakla beraber fenomonolojik anlamdadır. Fenomonolojik anlamda normal olmak insanın söylemleri ve hareketleri arasında bir birliğin olmasıdır. Aynı zamanda normal olmak insanın hareketlerini ve söylemlerini başka

[28] Özlem, *Etik Felsefesi*, ss. 86-87.
[29] Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, ss. 167-168.
[30] Özlem, *Etik Felsefesi*, ss. 86-87.
[31] Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 168.
[32] Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, ss. 141-142.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

bir şeye dayanmadan anlamaktır. Scheler açısından insanın hareketleri 'nedensel' açıklamayı gerektiriyorsa o insan normal değildir. Bir insanın normal olması anlamaya dayalı olduğu gibi nedensel açıklamalar içermemesi gerekmektedir.[33] Bununla birlikte Scheler açısından anlama kişinin kendisinden farklı bir kişiye yönelmesidir. Bu yönelme nesneleştirme anlamında olmamakla beraber gerçekleştirme olarak karşıdaki kişinin varlığına katılmaktır. Bu katılma ise başka bir tinin başka bir tinin varlığını kapsamasıdır. Ayrıca bu katılma algısal bir biçimde olmamakla birlikte nesnelleştirmede değildir. Bura da katılmadan kasıt kişinin başka bir tin merkezine girerek yaşantısına katılma istediğidir. Bu isteğini gerçekleştiren kişi, başka yaşantıları katılara kendini gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirme başkalarının sözleri, yargılarını kişinin tekrar yargılayarak yaşamasıdır.[34] Dolayısıyla Scheler açısından normal olmak anlamayı gerçekleştirmektir.

Scheler açısından ahlaksal kişinin olmanın ikinci koşulu ergin (reşit) olmaktır. Ergin olmak pozitif hukukun belirlediği yaşa gelmek değildir. Zira bir çocuk kendi bilincine varmasına rağmen daha kişi olamamıştır. Bu sebeple Scheler, ergin olmakta kastı farklı yerlerdeki yasalara belirlediği yaşa gelmek anlamında olmamakla beraber fenomenolojik anlamdadır. Scheler açısından ergin olmak demek bir insanın kendi edimiyle başkasının edimlerini ayırması demektir. Bu ayrımı gerçekleştirdiği gibi başkasının isteme, duyma ve düşüncesiyle, kendi isteme, duyma ve düşüncesi arasındaki ayrımı kavrayabilmektedir. Aynı zamanda bu ayrımı kavrayarak yaşantısı haline getirmesi gerekmektir. Bununla birlikte ergin olmak için kendi istediği, duyduğu, düşündüğü şeyin başkalarının istediği, düşüncesi olup olmadığını ayrılabilmesidir. Ergin olmak demek gelenek, çevreye koşulsuz bağlı olmak demek değildir. Ergen olan kişi kendi isteğiyle bir şeyler yapmasıdır.[35] Dolayısıyla ergin insan kendi kararlarını verebilen insandır. Aynı zamanda bu insan, kişi olabilmektedir.

Scheler'e göre, ahlaksal kişi olmanın üçüncü koşulu da kendisi ve bedeni üzerinde egemenlik sahibi olmaktır. Ona göre, kişi olmak için normal olmak ve ergin olmak yetmez. Kişi olmak için insanın kendi bedenin efendisi olması ve aynı zamanda bedenini bilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bedenin efendisi olarak yaşamalıdır. İnsan kendisini bedeniyle aynılaştırdığında kişi olmamıştır. Zira insan bedenin üstüne çıkarak; 'bu benim bedenimdir' dediğinde kişi olmuştur. Scheler, bu durumu açıklamak içinde köle-efendi örneğini vermiştir. Köle kendi bedeni üzerinde hâkimiyet kuramamaktadır. Köle bedeniyle birlikte efendiye aittir. Bu da kölenin bir bedensel sahipliği olmadığını göstermekle birlikte köle kişi olamamıştır. Köle kişi olamadığı gibi sosyal kişi de değildir. Çünkü köle sadece efendinin bir eşyasıdır.[36] Dolayısıyla kişi olmak için bedenin kendisine ait olduğunu bilmektir.

Scheler açısından ahlaksal kişi olmanın son koşulu da sorumluluktur. Sorumluluğun olmadığı yerde kişi ortadan kalkmaktadır. Zira eylemleri gerçekleştiren kişi, kendisi bu eylemleri gerçekleştirdiğini bilerek, eylemlerin sorumluluğunu almaktadır. Bu sorumluluk toplumsal eylemlerden sorumlu olmak değildir. Sorumluluk kişinin kendisi yaşamını ilgilendiren

[33]Akarsu, *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, ss. 97-98.
[34] Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, ss. 148-149.
[35] Akarsu, *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, ss. 100-101.
[36] Bedia Akarsu, *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, ss. 102-103.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

eylemlerden sorumlu olmasıdır.[37] Diğer yandan sorumluluk hesap verme anlamında değildir. Çünkü hesap verme sorumluluğu varsaymaktadır. Bunun tersi olarak sorumluluk kişinin kendi eylemlerinden sorumlu olmasıdır. Scheler açısından sorumluluk psikolojik hastalarda dahi varken hayvanlarda sorumluluk bulunmamaktadır.[38] Sorumluluk, Kant'ın evrensel etik anlayışının eleştirisini oluşturmaktadır.

3. Scheler'in Kant'ın Formel Etik Eleştirisi

Bir etiğin formel yapısı onun ahlaksal içeriğinden çok biçimine ve yapasına bakılmasıdır. Bu form ise bütün durumlarda aynı geçerliliği göstermektedir. Zira ahlaksal anlamda doğru bir eylem tüm durumlarda aynı olması gerekmektedir. Bununla birlikte formel etiğin önemli temsilcisi Kant'tır. Kant'ın etik anlayışı formel bir ahlak yasasına dayanmaktadır. Kant açısından ahlaksal olarak iyi olarak nitelendirebilecek bir eylemin dayanağı ahlak yasasıdır.[39] Ahlak yasası genel-geçer olmakla birlikte aprioridir. Çünkü Kant'ın etik anlayışı herkes için genel geçer bir yasa bulmaya çalışan formel bir etiktir. Bu formel etik içerisinde ahlak yasası, doğa yasası gibi genel geçer olmalıdır. Aynı zamanda bu ahlak yasası doğa yasaları gibi zorunlu olmakla birlikte bireyin kendi tercihine dayanmalıdır.[40] Dolayısıyla bu tercih zorunlu yasadan kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde ahlaki eylemi tercih edebilecek olan kişi akıl sahibi olması gerekmektedir. Bu düşünce ise Kant açısından aklı temel bir yeti yapmaktadır. Ancak Scheler'e göre, ahlak akla dayanarak oluşmamaktadır.

Scheler, Kantın etik anlayışından farklı bir etik anlayışı geliştirmeye çalışmıştır. Onun açısından Kant'ın ahlak yasasının içi boş biçimsel bir yasadır. Bu ahlak yasası duygulardan, isteklerden ve arzulardan bağımsız olarak sadece akla dayanmaktadır. Scheler açısından böyle bir ahlak yasası içeriksizdir. Kant açısından dostluk, sevgi gibi şeyler ahlaksal değer taşımadığı gibi bunlar duygusal alana aittir. Zira dostluk, sevgi gibi şeyler insanın doğal eğilimlerinden oluşmaktadırlar. Başka bir ifadeyle Kant açısından duygusal şeyler ahlaksal nitelik taşımamaktadır. Scheler, Kant'ın bu düşünme biçimini karşı çıkmıştır. İnsan; acıları, sevinçleri, sevgileri, umutları gibi duygulara olan bir varlıktır. Scheler açısından Kant bu duyguları yok sayarak insanı aklın biçimsel dünyasına mahkûm etmiştir. Onun açısından Kant'ın ahlakı anlayışı soyut içeriksiz, bir ahlak anlayışıdır. Bu ahlak anlayışının yerine yaşamın duygularını varsayan bir ahlak anlayışı getirilmelidir. Bu ahlak anlayışının temelini akıl değil duygular oluşturulmalıdır. Çünkü Scheler açısından insan akla sahip olduğu gibi duygulara da sahip bir varlıktır.[41] Bu sebepledir ki, Scheler açısından ahlak akıldan çok duygulardan yola çıkılarak temellendirilmelidir. Ayrıca Kant, insanı duygularından, isteklerinden, arzularından, sevgi ve nefretten ayırmıştır. Aynı zamanda Kant bu ayrımı gerçekleştirdiği gibi insanı içeriksiz bir akıl varlığına indirgemiştir.[42] Dolayısıyla Scheler açısından insanın ahlaksal ve sosyal yaşamı onun duygusal yanından hareketle kavranabilmektedir.

---

[37] Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, ss.171-172.
[38] Yıldız, a.g.m., s. 105.
[39] Özlem, *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, s.344.
[40] Özlem, *Etik Felsefesi*, s. 70.
[41] Özlem, *Etik Felsefesi*, s. 79.
[42] Ahmet Yıldız, "Max Scheler'in Değer Anlayışı", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), s. 32.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Öte yandan Scheler'in kişi ve ahlak felsefesi, Kant ve Aydınlanma düşüncesinin kişi ve ahlak felsefesinden farklı bir öneme sahiptir. Scheler'e göre Kant ve Aydınlanma felsefesi insanın tek bir özeliğine önem vermiştir. Ona göre insanın bu özeliği akıldır. Kant ve Aydınlanma felsefesinde insan aklı sahip bir varlık olarak var olmaktadır; yani insan olmanın belirleyicisi akla sahip olmaktır. Scheler bu düşünme biçimine karşı çıkarak insanın sadece akılla tanımlanmayacağını söylemiştir. İnsan tanımlaması akılla olmadığı gibi tin olması gerekmektedir. Zira tin kişinin taşıyıcısı olduğu gibi insana akıl yanında diğer vasıfları verebilmektedir. Bu vasıfların başında sevgi gelmektedir. İnsan akla sahip bir varlık olduğu gibi insan sevgiye de sahip bir varlıktır. Bu yüzden Scheler, Kant ve Aydınlanmadan bu yana yapılan insan tanımlarını eleştirerek insana yeni bir anlam vermiştir. Bu yeni anlamıyla insan yeni bir ahlak anlayışı geliştirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda bu ahlak anlayışı Kant'ın formel ahlak anlayışında olduğu gibi içeriksiz olmayacaktır. Scheler insan tanımlamasını değiştirmekle birlikte Kant'ın formel ahlakın içerisini doldurmaya çalışmıştır. Başka bir ifadeyle Scheler, Kant'ın ahlak felsefesini reddettiği anlamına gelmemelidir. Scheler'in yapmaya çalıştığı şey Kant'ın ahlak anlayışını geliştirmek ve aşmaktır.[43]

Sonuç

Scheler'in insana yönelik tanımlaması, onun etik anlayışını da şekillendirmiştir. Zira Scheler açısından insanı tanımlamak onun nasıl değerlere sahip olmasını tanımlamak demektir. O, kendisinden önce gelen akıl temelli tanımları eleştirdiği gibi insanın duygulara sahip bir varlık olduğunu söylemiştir. İnsanın duygulara sahip olması onu hem diğer canlılardan ayırarak değerlere sahip olmasına sağlamıştır. Zira onun açısından Kant, insanı duygularını yok saymış ve insanı biçimsel bir ahlaka mahkûm etmiştir. Scheler, değerler felsefesiyle insanı bu biçimsel ahlaktan kurtarmanın mümkün olduğunu göstermiştir. İnsan, arzuları, istekleri ve duyguları olan bir varlıktır. Bu duygular, insanın şeylere değer vermesini sağlar. Bu durum, insanın aklın belirleniminden kurtuluşunu gösterdiği gibi, duygularının da önemli olduğunu vurgular. Dolayısıyla, Scheler'e göre insan, duygulara sahip bir varlıktır.

[43]Akarsu, *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, ss. 21-22.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia. *Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 1998.

Akarsu, Bedia. *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2014.

Mengüşoğlu, Takiyettin. *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014.

Mengüşoğlu, Takiyettin. *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.

Özlem, Doğan. *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 1997.

Özlem, Doğan. *Etik Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004.

Scheler, Max. *İnsanın Kosmostaki Yeri*. Çev. Harun Tepe. Ankara: Ayraç Yayınları, 1998.

Tepe, Harun. *İnsanın Kosmostaki Yeri: Giriş*. Ankara: Ayraç Yayınları, 1998.

Yıldız, Ahmet. "Max Scheler'in Değer Anlayışı." *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 2007. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yıldız, Ahmet. "Max Scheler'in İnsan ve Kişi Anlayışı." *Bilimname Dergisi*, cilt 2015, sayı 29, Bahar 2015, ss. 92-108.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TİN VE DOĞA: WİLHELM DİLTHEY FELSEFESİNDE BİLİMLERİN AYRIMI

Doç. Dr., Serdar SAYGILI
Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
serdarsaygili@erciyes.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-1986-6448

Dr., Aydın ÇİÇEK
Milli Eğitim Bakanlığı
aydincicek6312@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1786-9223

ÖZET

Wilhelm Dilthey, hayatı sistematik bir biçimde açıklamaya çalışan filozoflardan biridir. Ancak onun sistemli açıklama çabası, temelde 'hayatı anlama' düşüncesine dayanır. Çünkü hayat, açıklamadan çok anlamanın gerçekleştiği bir düzlemdir. Bu durum, anlamanın felsefi olarak ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Dilthey'e göre, hayat düşüncesi bağlamında anlama, doğrudan bilimin konusu olmamakla birlikte, tin bilimlerine özgü bir yaklaşımdır. Bu nedenle, felsefe tarihinde yapılan önemli hatalardan birisi, tin bilimlerini doğa bilimlerinin yöntemleriyle açıklama girişimidir. Dilthey açısından bu tür bir düşünme biçimi yanlıştır; zira tin bilimleri, doğa bilimlerinden yöntemsel olarak ayrılmalıdır. Bununla birlikte Dilthey, doğa bilimlerinde olduğu gibi tin bilimlerinde de genel geçer yasaların oluşabileceğini savunur. Bu çalışmada, Dilthey'in tin bilimleri ile doğa bilimleri arasındaki ayrımı temel alarak anlamanın nasıl mümkün olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Anlamaya dayalı tin bilimleri ile açıklamaya dayalı doğa bilimleri arasındaki felsefi ayrım üzerinden bir Dilthey okuması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dilthey, Hayat, Anlama, Tin Bilimleri, Doğa Bilimleri

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SPIRIT AND NATURE: THE DISTINCTION OF SCIENCES IN WILHELM DILTHEY'S PHILOSOPHY

ABSTRACT

Wilhelm Dilthey is one of the philosophers who tried to explain life in a systematic manner. However, his systematic explanation effort fundamentally relies on the idea of 'understanding life.' Because life is a realm where understanding occurs more than explanation. This situation reveals how philosophically significant understanding is. According to Dilthey, understanding in the context of the life idea is not directly the subject of science but rather an approach specific to the spiritual sciences. Therefore, one of the significant mistakes made in the history of philosophy is the attempt to explain the human sciences using the methods of the natural sciences. From Dilthey's perspective, this type of thinking is incorrect because the human sciences should be methodologically distinct from the natural sciences. However, Dilthey argues that universal laws can also be formed in the human sciences, just as in the natural sciences. In this study, it has been attempted to explain how understanding is possible by basing it on Dilthey's distinction between the sciences of the spirit and the natural sciences. A reading of Dilthey through the philosophical distinction between understanding-based human sciences and explanation-based natural sciences has been aimed.

Keywords: Dilthey, Life, Understanding, Human Sciences, Natural Sciences

Giriş

Wilhelm Dilthey'in, felsefesi, bilimsel yönteme yönelik bir eleştiri olarak gelişmiştir. Bu eleştirinin temelinde, bilimsel gelişmelerin kendisi değil; bilimsel yöntemin tüm alanlara uygulanması anlayışı yer almaktadır. Zira bilimsel yöntem yalnızca olgusal alana uygulanabilir. Bu nedenle her şey, olgusal alandaki gelişmelere dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Dilthey ise bu düşünme biçimine karşı çıkarak, "tin bilimleri" olarak adlandırdığı insan bilimlerinin, bilimsel yöntemle açıklanamayacağını savunmuştur. Ona göre tin bilimleri, doğa bilimlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılıkların başında, tin bilimlerinin açıklamaya değil, anlamaya dayalı oluşu gelir. Dilthey'e göre, "…doğayı açıklarız; tinsel hayatı anlarız."[1] Bu düşünce bağlamında Dilthey felsefesi, doğa bilimlerinin bir eleştirisi olarak okunabilir. Çünkü doğa bilimlerine özgü yöntemler, tin bilimleri alana uygulanmıştır. Dilthey'in felsefesi, bilimsel açıklamaya dayalı düşünme biçimine karşı çıkarak, "anlama" düşüncesi temelinde gelişmiş bir felsefi yaklaşımdır. Ona göre anlama, bireysel bir deneyim olmakla birlikte, aynı zamanda tüm bireyleri kapsayan ortak bir yaşantıdır. Anlama, içsel bir süreçtir; ancak belirli ifadeler aracılığıyla dışa vurulur.

1. Dilthey Felsefesi Üzerine Bir Okuma

Descartes'in özneyi bilinç olarak tanımlama düşüncesi, Batı felsefe geleneği üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Bu etkinin temelinde ise insanın, düşünen bir varlık olarak tanımlanması yer

[1] Arslan Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi* (İstanbul: Say Yayınları, 2016), s. 45.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

almaktadır. Zira düşünen bir varlık olarak özne, diğer var olanlardan ayrılmıştır. Bu ayrılış, özneye üstünlük vermiştir. Bu üstünlükten dolayı özne diğer var olanları nesnelleştirebilecek bir güç haline gelmiştir. Bu ise özne-nesne ikiliğinin oluşmasına neden olmuştur.[2] Dilthey, bu düşünme biçimine karşı çıkarak, hayatın bütünselliğe bağlı olarak oluştuğunu savunmuştur. Ayrıca Dilthey açısından özne ve nesne ayrımı mümkün olmamakla birlikte özne-nesne karşılıklı etkiye sahip olmuşlardır. Ona göre, "Bir bireyi anlamakla bir nesneyi tasavvur etmek arasında bir benzerlik söz konusudur."[3] Bu sebepledir ki Dilthey, özne ve nesne ayrımından hareket eden bilgi anlayışlarını eleştirmiştir. Bilgi özne ve nesne karşılıklı etki sonucunda oluşmaktadır.[4] Dolayısıyla Dilthey, özne-nesne ayrımını aşarak anlamada yeni bir alternatif yaratmıştır. Anlama, yalnızca öznenin üstünlüğüne dayanarak gerçekleşmez; aksine, özne ve nesne bu süreçte eşit etkiye sahiptir.

Öte yandan Dilthey, Batı felsefesi geleneği içindeki özne-nesne ilişkisinin doğuracağı problemlerin farkında olan bir filozoftur. Aynı zamanda o insanın nesnel bir varlığa indirgeyerek açıklamaya çalışan, Batı felsefisini eleştirmiştir. Dilthey'e göre, hayatın bir parçası olan insan hayatın içinden bir bakışla anlaşılabilir. Ayrıca hayatı rasyonel olarak açıklama girişimi onu tamamen yansıtmayan bir kesite indirgemektir.[5] Dolayısıyla yaşamı rasyonel bir biçimde açıklamaya çalışan düşünme biçimlerine karşı çıkan Dilthey, pozitivist düşünme biçimine de eleştirmiştir.

Dilthey, pozitivist düşünme biçimini olumsuzlamaya çalışmıştır. Bu olumsuzlamanın temelinde ise pozitivizmin olgusal olana değer verirken manevi olanı reddetmesi bulunmaktadır. Bununla birlikte Dilthey, pozitivizmin tecrübe düşüncesinden etkilenmiştir. Bu etki sonucunda tecrübe kavramı onun felsefesi açısından önemli bir düşünce haline gelmiştir. Dilthey pozitivizmden almış olduğu tecrübe kavramını yalnızca olgusalığa bağlı olarak oluşamayacağını söylemiştir. Bunun tersi olarak tecrübe kavramının içsel hayatta yönelik oluşacağını savunmuştur. Bu ise pozitivizmin eksik tecrübe düşüncesini de tamamlama girişimidir. Ayrıca Dilthey'in bu düşüncesi, pozitivizmin düşüncesinden farklılaştığının göstermektedir. Zira Dilthey, insanı maddi ve manevi boyutlarıyla ele alınabileceğini belirtmiştir.[6] Bu sebepledir ki, tecrübe olgusalığı oluşturan doğa bilimlerine yönelik olmakla beraber içsel yaşantılardan oluşan tin bilimlerine yönelikte olabilmektedir. İçsel gerçeklik, bilimsel gerçeklik kadar değerli ve önemlidir.[7] Dolayısıyla Dilthey, pozitivizmin tecrübe düşüncesinin dönüşümünü sağlamıştır.

Dilthey doğa bilimleri ve tin bilimleri ayrımını yapmıştır. Bu bilimlerinin yöntemlerini sorgulayarak, bir anlama kuramı geliştirmeye çalışmıştır. Dilthey'e göre doğa bilimleri, insanı indirgemeci bir yaklaşımla değerlendirerek, onun bütünsel varoluşunu göz ardı etmiştir. Doğa bilimlerinde insan, akla sahip bir varlık olarak ele alınmıştır. Bu durumu eleştiren Dilthey, aklın insan için ne derece önemli bir güç olduğunu fark etmiştir. Ancak aklı tek güç kabul etmek

[2] Sengün M. Acar Vanleene, "Wilhelm Dilthey'da Anlama Üzerine," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 52, no. 1 (Güz 2012): s. 160.
[3] Wilhelm Dilthey, aktaran Arslan Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*, s. 40.
[4] Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*, 40–41.
[5] Vanleene, "Wilhelm Dilthey'da Anlama Üzerine," s. 160.
[6] Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*, ss. 16-17.
[7] Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*, ss. 17-18.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

doğru bir düşünce olarak görülmemektedir.[8] Dolayısıyla Dilthey, aklın hakikati belirleyen tek güç olmasını eleştirmiştir. Ayrıca olguları amaç eden pozitivizm düşüncesini olumsuzlamaya çabalamıştır. Bu çabalamanın altında yatan temel unsur, doğa bilimlerinin yanında tin bilimlerini temellendirme düşüncesidir.

Öte yandan Dilthey'in temel amaçlarından birisi doğa bilimlerinin yanında tin bilimlerinin genel geçer bir bilgi verdiğini göstermektir. Zira tin bilimleri tarihsel ve toplumsal bütünlüğü ifade etmektedir. Bunun tersi olarak doğa bilimleri ise kavramların oluşturduğu bir ilkeler topluluğudur. Kavramlar ise ilkelere bakılarak açıklanmaktadır. İlkeler ise değişmez genel-geçer olup, bir bütüne bağlanmıştır. Ona göre, gerçeklik bu ilkelerin birbiriyle olan ilişkisine göre belirlenmektedir. Ayrıca insanın içinde bulunduğu yaşamsal düzlemde, bu ilkelere göre şekillenmektedir. Aynı zamanda bu ilişkilerin belirleyicisi olmasından dolayı, bilim tinsel olarak konumlanmıştır. Bilimin tarihsel konumunda, olgular tarihsel bir gelişme göstermiştir. Bu nedenle, bilimin imkânını sağlayan tinsel olgular, insanlıkla birlikte tarihsel olarak gelişen unsurlardır.[9] Bu nedenle doğa bilimleri, tin bilimlerinden üstün değildirler. Bu düşünceden hareketle Dilthey, tin bilimlerini doğa bilimlerinden farklı bir yere konumlandırmaya çalışmıştır. Ona göre, tin bilimleri, doğa bilimlerinin mümkün olmasını sağlayan ve bilim insanlarının da içinde olduğu tarihsel ve toplumsal bütünlüğü ifade eder. Tarih, siyaset, ekonomi, hukuk, teoloji, edebiyat, felsefe gibi alanlara dair çalışmalar, tin bilimlerinin örneklerini oluşturur ve bu bilimler, insanın kendi etkinliklerini anlamlandıran bir sınıflandırmayı işaret eder.[10] Bu hususla ilgili olarak Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri* adlı eserinde şunları söylemiştir: "Tarihsel/toplumsal gerçekliği konu alan bilimlerin tümü bu tin bilimleri adı altında toplanmıştır. Tin bilimi kavramı, bu bilimleri bir bütün olarak kurma olanağı sağlar. Bu bütünün doğa bilimleri karşısındaki sınırları, en sonunda ancak yine bu bilimlerin ortaya koydukları yapıtlar içerisinde aydınlatılıp temellendirebilir."[11] Dolayısıyla Dilthey, tin bilimlerini tanımlamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda, tin bilimlerinin doğa bilimlerinden daha üstün olduğunu değil, farklı bir epistemolojik temele dayandığını ortaya koymaya çalışmıştır.

Dilthey'in doğa bilimlerini tin bilimlerinden ayırmasının temel nedeni, doğa bilimlerinin tarihsel süreci olduğu söylenebilir. Ayrıca bilim olguları, olayları ve nedenleri birbiriyle ilişkilendirmektedir. Bu ilişkilendirme, yasalara dönüşerek kuramları açıklamaya çalışan bir etkinliğe dönüşmektedir. Bu sebeple bilimsel olgular, tinsellikten ziyade pratik unsurun olduğu bir alandır. Buna en iyi örnek bilimin kültüre yaklaşımı verilebilir. Zira bilim kültürel eserleri ne onaylayıcı ne de yargılayıcıdır. Bilim yalnızca tespit etmekte ve açıklamaktadır. Başka bir yönden değerlendirilirse bilim, öznel olanı tanımlayamamaktadır. Çünkü bilim her şeyi evrenselleştirmektedir. Toplum ve insani olan aynı olmamakla birlikte dinamik olandır. Bir toplumu tanımak için onun tarihini ve kültürünü tanımak gerekmektedir. Bundan dolaydır ki

[8] Sengün M. Acar Vanleene, " Wilhelm Dilthey'da Anlama Üzerine," s. 160.
[9] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, trans. Doğan Özlem (İstanbul: Notos Yayınları, 2011), 22.
[10] Sengün M. Acar Vanleene, " Wilhelm Dilthey'da Anlama Üzerine" s. 162.
[11] Dilthey, *Hermeneutik Ve Tin Bilimleri,* ss. 21-22.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

tarih, toplumun ne olduğunu açıklayabilmektedir.[12] Dolayısıyla tin bilimlerini tarihsellikten bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir.

Görüldüğü üzere Dilthey, tarihsel olarak tin bilimlerini, doğa bilimlerini karşısında temellendirmeye çalışmıştır. Tin bilimleri, doğa bilimleri gibi kesin genel-geçer bilgiyi verebilecek bir alandır. Bu alan içerisinde bilgi, hayatla ilgilidir. Zira hayatın vermiş olduğu bilgilerde kesinlik oluşturabilir. Bu kesinliği doğa bilimlerinde olduğu gibi açıklamak yerine anlamak gerekir. Zira Dilthey açısından anlama psikolojiye dayanmakla birlikte tinsel bilimlerinin temelini oluşturmaktadır.[13] Dolayısıyla hayat, anlamaya bağlı olarak değerli olabilmektedir.

2. Hayat Felsefesi Bağlamında Anlama

Dilthey felsefesinde anlama önemli bir konuma sahiptir. Bu sebeple Dilthey, yaşantıyı temel alan bir felsefe anlayışını geliştirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda yaşantıyı felsefesinin temeline koymuştur.[14] Onun açısından yaşantı anlama ile ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Dilthey'e göre, "İnsan yaşamını anlamak, bugünün insanının istediği şeydir."[15] İnsanın diğer insanlarla bir arada yaşayan bir varlık oluşu, anlamayı önemli kılmaktadır. Zira insan, tekil bir birey olsa da diğer bireylerle birlikte yaşamaktadır. İnsanın tekilliği, onun dünyadan bağımsız bir varlık olduğu anlamına gelmez. İnsanı tanımak, onun içinde olduğu bütünselliği bilmekle mümkündür. İnsan yaşantıların birleştiği bir bütün içerisinde var olmaktadır. Bu sebeple, insan başkalarıyla bir arada yaşayan bir varlıktır; bu durum, doğadaki olguların bir aradalığından farklıdır. Onun açısından insan bir bütünlüğün içinde olduğunu unutmamalıdır. İnsan doğaya yaklaştığında içerisinde olduğu toplumsal ağı ve buna bağlı ögeleri göz önünde tutmalıdır.[16] Ayrıca Dilthey, anlamayla ilgili şunları söylemiştir: "Her anlama yeniden üretimdir. Yeniden üretme ve anlama sürecini aydınlatmak için iç deneyimden, kişiye özel durumların yaşantısından yola çıkmak zorundayız. Açıktır ki şurada burada, parça parça yaşadığımız hallerin içsel bağlamı, hatta iç deneylerin birbirine içine geçmişlikleri yaşantıda ortaya çıkar. Kişiye özel bir halin yaşantısıyla ile diğer kişi ve halin yeniden üretiminin yaşantısı, sürecin çekirdeğinde türdeştirler."[17]

Dilthey'e göre, anlama yeni üretimler gerçekleştirirken aynı zamanda yeni anlamlar yaratmaktadır. Anlama ise bireyin kendi içsel deneyimlerinden yola çıkarak yaşantısına anlam vermesidir. Aynı zamanda anlama, kişinin iç tecrübelerinden yola çıkarak bulunduğu durumu ifade etme biçimidir. Bu içsel tecrübe her bir bireyde farklı olsa da bireylerin bulunduğu ortamların birbirlerine bağlı olmasından dolayı yaşantı alanını oluşturmaktadır.[18] Şu halde bireyler birbirlerine anlam verirken yaşantı düzlemini oluşturmuşlardır. Aynı şekilde yaşantı durumu kişinin, kişiliğine de bağlıdır. "Yaşamın gerçekleşmiş, idrak edilmiş her anında psişik

[12] Zahide Arslan, *Dilthey Hermeneutiğinin Oluşumu ve Temel Kavramları*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2007, s. 79.
[13] Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe* (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2014), 138.
[14] Akarsu, *Çağdaş Felsefe,* s. 137.
[15] Dilthey'dan aktaran Akarsu, *Çağdaş Felsefe,* s. 137.
[16] Dilthey, *Hermeneutik Ve Tin Bilimleri,* s.38.
[17] Dilthey, *Hermeneutik Ve Tin Bilimleri,* s. 38.
[18] Dilthey, *Hermeneutik Ve Tin Bilimleri,* ss. 38-40.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

güçlerimizin tümü faal haldedir, öyle ki, yaşanan an geçmişten ve gelecekten, zaten güçlerimizin tümünün faal halde olduğu an olmasıyla ayrılır. Buna karşılık geçmiş ve gelecek sadece, başka psişik eğilimlerin ve heyecanların, dolaylı yaşanan anın kendi içinde, yaşantıda geride kalmış şeyler olarak muhafaza edildiği ve ileriye projekte edildiği tasarımsal şeylerdir. Ve bu yaşantı hali, muhakkak ki, bir yüklemin bir özneye bağlı olması gibi, bizim kişiliğimize/kişiselliğimize bağlıdır."[19]

Yaşantının gerçekleştiği her anda insan bütünsel olarak aktif durumdadır. Bu yaşantı hali kişini geçmişi ile geleceği ile ilgili olduğu gibi kişinin kişiselliğini de bağlıdır. Ayrıca anlam verme süreci, kişinin şimdiki yaşamından gelecekteki yaşamına miras kalmaktadır. Diğer yandan kişi mutlak anlamda yaşam ortamına muhtaçtır. Aynı zamanda kişi aynı ortam içinde farklı kişilerin yaşantılarını da tekrar ederek içselleştirmektedir. Bu içselleştirme hali kişiyi anlayabilmek için benzetme kurulmasına yardımcı olmaktadır. Dilthey'e göre, benzetme yöntemi dışsal olandan içsel olana giden bir çıkarımdır. Bu sebeple anlama, bireyi günlük yaşamdan koparmadığı gibi anlam verme derecesi bir birinden farklıdır. Zira anlama kişilerin birbirine duyduğu sempati, sevgi ve yakınlık derecesine göre değişebilmektedir. Buna örnek vermek gerekirse sevmediğimiz şeyleri gördüğümüz de anlamlı gelebilmektedir.[20] Dolayısıyla anlama, durumlara bağlı olarak değişebilmektedir.

Öte yandan Dilthey açısından anlama dört temel özeliğinden dolayı önemli olmuştur. Bunlardan ilki, anlamanın günlük yaşamın ortak işleyişine dahil olan bir süreç olduğudur. İkincisi anlama insanın sahip olduğu tüm temel bilgilerinin kaynağı oluşturmaktadır. Üçüncüsü anlamanın biricik olması onun özgünlüğünü yansıtan bir özelliğidir. Son olarak anlamanın insana ilişkin çalışmaların vazgeçilmez bir parçası olmasıdır.[21] O, anlamanın bu özeliklerinden yola çıkarak anlamanın insan için değerli olduğunu savunmuştur. Bu değerden dolayı Dilthey, doğa ve tin bilimleri ayrımını açıklama-anlama ayrımı ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca bu ilişkilendirmeye bağlı olarak doğa bilimleri ve tin bilimleri ayrımı epistemolojik bir ayrımı oluşturmuştur. Başka bir ifadeyle söz konusu ayrım, öznenin nesnesine nasıl yaklaştığıyla ilgilidir. Aynı zamanda öznenin nesne ile nasıl bir ilişki kurmayla çalıştığına bağlıdır. Bununla birlikte onun açısından doğa bilimleri, doğadaki şeyleri ve bu şeyler arasındaki süreçlerin nasıl oluştuğunu açıklama girişimidir. Bunun tersi olarak tin bilimleri, insanı ve onun eylemlerini tema edinmektedir. Aynı şekilde, tin bilimleri de insanı ve insanın ürettiklerini kavrama arzusunu taşır.[22] "Dolayısıyla, açıklama odaklı düşünce, insanı yalnızca bilen bir varlık olarak sınırlandırmıştır. Oysa tin bilimlerinde, anlamanın konusu olan insan, sergilediği bilme edimlerinden çok daha fazlası olarak düşünülmüştür.

Dilthey'e göre, insanın anlayabilmesi için bazı göstergelere ihtiyacı vardır. Dışarıdan gelerek insanın duyusal algılarına hitap eden ve içte vuku bulanın bilinmesine imkan sağlayan bu işaretler anlamanın ifadelerdir. Her tür anlamanın gerçekleşebilmesi için de birer ipucu niteliği taşıyan ifadelerin var olması gerekmektedir. Bir fikrin ya da insana dair bir durumun var olduğunu ortaya koyan ifadeler, anlamanın gerçekleşmesinin zorunlu şartıdır. Bu sebepledir ki,

[19] Dilthey, *Hermeneutik Ve Tin Bilimleri,* ss. 38-39.
[20] Dilthey, *Hermeneutik Ve Tin Bilimleri,* ss. 40-41.
[21] Sengün M. Acar Vanleene, " Wilhelm Dilthey' da Anlama Üzerine," s. 163.
[22] Sengün M. Acar Vanleene, " Wilhelm Dilthey' da Anlama Üzerine," s. 163.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

anlamayı anlamak için öncelikle anlaşılması gereken şey ifadelerdir.[23] Ayrıca insanların eylemleri, düşüncelerini dil yoluyla aktarması birer ifade biçimidir. Bu ifade biçimleri içsel yaşantı konusunda bilgi vermektedir. Aynı zamanda birey bu ifadeleri algıladıktan sonra zihin tarafından anlama gerçekleşmektedir. Buna örnek vermek gerekirse bir İngilizce metini okuduğumuzda o dili bilmiyorsak o metin bize anlamsız gelmektedir. Dolayısıyla bir anlama da algılama tek başına yeterli değildir. Algılamanın zihinsel olarak kavranarak anlamayı gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Öte yandan Dilthey'e göre, hayata anlam veren kategoriler bulunmaktadır. Bu kategoriler ise değer, amaç ve anlama kategorisidir. Değer kategorisi şimdiki zamanda verilmiş olayları olumla ya da olumsuz değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bu değerlendirmeyle birlikte şimdiki anla ilgili bir değerlendirme de bulunulmaktadır. Amaç kategorisi gelecek zamanla ilgili hedef ve beklentilerimizden oluşmaktadır. Aynı zamanda değer ve amaç kategorileri belirli bir düzene sahip değildirler. Anlamada bu kategorilerden birisi olmakla birlikte diğer kategorileri de düzenlemektedir. Bununla birlikte anlama kategorisi hatırlama işleviyle mümkün hale gelmektedir.[24] Dolayısıyla hayat, bu kategorilerin işlenmesiyle anlam kazanmaktadır. Zira bu kategoriler genel geçerdir. Kişi kategoriler ile insan olabilme özeliğini yakalayabilmektedir. Bu kategoriler olmadan insanı bir hayvandan ayırmak mümkün değildir. Çünkü hayvanlar dünyasında bir amaç, değer ve anlam verme yoktur.

Anlam kategorisi, anlamın parçalarını bir araya getirerek bütünü oluşturmaktadır. Bütün ise anlamayı mümkün hale getirmektedir. Birbirinin ardında gelen ve görünürde birbiriyle ilgisiz gibi duran yaşantılar, anlam kategorisi ile birlikte bir bütünü yaratmaktadır. Dilthey'e göre, hayat bir bütün olarak, parçalarıyla olan ilişkisiyle anlaşılmaktadır. Bununla birlikte anlam kategorisi, etkisini hatırlama işleviyle elde edebilmektedir. Şimdiki zamanda akan hayat, hatırlama yoluyla geçmiş zamana ulaşma imkânı bulmaktadır. İnsan, hatırlama yoluyla geçmiş zamana gidebilmektedir. Aynı zamanda hatırlama hayatın belirli bölümlerinin bir bütün içinde anlaşılmasını sağlamaktadır. Hatırlama insanın geçmiş yaşamına yönelik genel bir bakış kazandırmıştır. Bu da hayatta yönelik bir yorum ve yeniden anlamlandırma imkânı sağlamıştır.[25] Dolayısıyla geçmiş yaşantılar, hayata anlam vermiştir. Bu ise hayatın parçalardan oluştuğunu göstermektedir. Aynı biçimde geçmişte alınan bir parçaya anlam verilerek geleceğe doğru aktarılmaktadır.

Dilthey'in yapmış olduğu önemli çıkarımlardan birisi de anlamayı temel form ve yüksek form biçiminde ayırmasıdır. Dilthey açısından anlamanın temel formu yaşantı ifadelerinin tek tek anlamlandırılmasıdır. Bunun tersi olarak anlamanın yüksek formu ise anlayan ile anlaşılması gereken yaşantı ifadelerindeki özsel farktır. Aynı zamanda bu farkla ortaya çıkan zıtlık, belirsizlik ve zorluklara bir tepkidir. Bununla birlikte, anlamanın yüksek düzeyi, farklı deneyim ifadelerinin sonucunda ortaya çıkan kişilik özelliklerini anlama işlevidir. Yüksek anlam düzeyi,

[23] Sengün M. Acar Vanleene, " Wilhelm Dilthey' da Anlama Üzerine," s. 164.
[24] Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*, s. 49.
[25] Topakkaya, *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*, s. 54.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

zihinsel ürünlerin kavranması için de elzemdir. Bu düzeyde ortak olan şey, sunulan deneyim ifadelerinden tümevarım yöntemiyle bir bütünün yapısal birliğini çözmektir.[26]

Sonuç

Dilthey, anlamanın bilimsel bilgi kadar değerli olduğunu göstermeye çalışmıştır. Zira Dilthey açısından anlama tin bilimlerine yöneliktir. Tin bilimlerinin vermiş olduğu bilgi doğa bilimlerinin vermiş olduğu bilgi kadar genel- geçerdir. Bu sebepledir ki Dilthey, tin bilimleri ve doğa bilimleri ayrımını yapmıştır. Bu ayrımın yapılmasının temel sebebi ise tin bilimlerini doğa bilimlerinin karşısında konumlandırmaktır. Çünkü doğa bilimlerinde kullanılan yöntemin, tin bilimlerinde kullanılması mümkün değildir. Bu nedenle, tin bilimlerini açıklamak yerine anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca ona göre, doğa bilimlerinin yönteminin tin bilimlerine uygulanmasının temel nedeni Batı düşünme biçiminin gelişimsel sürecidir. Batı düşünme biçiminde insan, belirli kalıplar içine sokulmaya çalışılmıştır. Bu kalıplara bağlı olarak insan aklını kutsayan Batı düşünce sistemi, pozitivist düşünme biçiminin etkisiyle insanın manevi boyutunu yok saymaya çalışmıştır. Dolayısıyla, anlama düşüncesiyle birlikte insanın belirli olgulara göre açıklanamayacağı anlaşılmıştır. Çünkü insan, manevi boyutlara sahip bir varlıktır ve bu boyut, onun içsel tecrübesini oluşturmakla birlikte, anlamayı mümkün kılmıştır.

Kaynakça

Akarsu, Bedia. *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2014.

Arslan, Zahide. *Dilthey Hermeneutiğinin Oluşumu ve Temel Kavramları*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2007.

Dilthey, Wilhelm. *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*. Çev. Doğan Özlem. İstanbul: Notos Yayınları, 2011.

Topakkaya, Arslan. *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları, 2016.

Topakkaya, Arslan. "Felsefi Hermeneutik." *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 4 (Güz 2007): 75–92.

Sengün, M. Acar Vanleene. "Wilhelm Dilthey'da Anlama Üzerine." *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 52, no. 1 (Güz 2012): 159–171.

[26] Arslan Topakkaya, "Felsefi Hermeneutik", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı 4, Güz 2007, s. 82.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ALBERT CAMUS'NÜN DÜŞÜNCESİNİN GÜNCELLİĞİ

Doç.Dr.Ahmet YILMAZ
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
ahmetyilmaz@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0002-7106-2343

ÖZET

Albert Camus'nün düşünceleri günümüzde de çarpıcı biçimde güncelliğini korumakta ve günümüz dünyasının karşılaştığı zorluklara ilişkin bazı önemli bakış açıları sunmaktadır. Camus, terörizm başta olmak üzere, insan hakkı ihlalleri, şiddet, işkence gibi insanı ilgilendiren konulardaki düşüncelerini iki önemli yapıt olarak Başkaldıran İnsan ve Sİsifos Söyleni isimli denemelerinde etraflıca tartışır. Bu iki denenmede düşünsel zeminde tartıştığı konuyu kurgusal yapıtlarında, özellikle Doğrular isimli oyununda somutlaştırmaya çalışır. Devlet terörü ya da devrim şiddetine yönelik sert eleştirileri ile öne çıkan söz konusu yapıtta Camus aşırılık karşısında ılımlılığı savunan bir "öğlen düşüncesi" (la pensée du midi) çağrısı yapar. Bu yolla yaşadığı dönemin belli başlı gerilimlerini ele almada özgün düşünme yolları sunar. Direniş hareketindeki deneyimlerinden de hareketle, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında, insan eylemlerinin mantığını, saçmalığa ve insanlık dışılığa doğru sürüklenmeyi sorgulayar ve çözümlemeye çalışır. Camus'ye göre sorun yaşamın çelişkin yapısının tarih ve siyaset ile zorlu sınavıdır. Yaşamda içkin olan uyumsuzluğu (l'absurde), başkaldırıyı (la révolte) ve adaleti (la justice) biraz daha kavramsıllaştırarak ele alan Camus sorunu doğası ve işleyişi gereği adaletsiz (injuste) olan bir dünya ve uyumsuz (absurde) olan bir yaşamda insanın aslında ne yapması gerektiğidir. Amacı insanın eylemine ve algısına bazı tutarlı ölçütler sunmaktır. Bu bağlamda suç kavramını mantıksal suçlar (les crimes logiques) ve tarihsel suçlar (les crimes historqiues) olarak iki ayrı bağlamda ele alır Camus ve ancak bu yolla adaletin tesis edilebileceğini düşündüğü bir dünya hayal eder.

Anahtar Kelimeler : Albert Camus, Uyumsuz, Başkaldırı, Düşünce, Terörizm, Güncellik

ABSTRACT

Albert Camus' thoughts are still strikingly relevant today and offer some important perspectives on the challenges faced by today's world. Camus discusses his thoughts on human issues such as terrorism, human rights violations, violence, and torture in detail in his two important works, The Rebel and The Myth of Sisyphus. He tries to concretize the subject he discusses on an intellectual basis in these two essays in his fictional works, especially in his play The Truths. In this work, which stands out with its harsh criticisms of state terror or revolutionary violence, Camus calls for a "noon thought" (la pensée du midi) that advocates moderation against extremism. In this way, he offers original ways of thinking in addressing the major tensions of the period he lived in. Drawing on his experiences in the resistance

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

movement, he questions and tries to analyze the logic of human actions, the drift towards absurdity and inhumanity, especially during the Second World War. According to Camus, the problem is the difficult test of the contradictory structure of life with history and politics. Camus, who conceptualizes the inherent absurdity (l'absurde), rebellion (la révolte) and justice (la justice) in life, addresses the problem of what a person should actually do in a world that is inherently unjust (injuste) and a life that is absurd. His aim is to provide some consistent criteria for human action and perception. In this context, Camus considers the concept of crime in two separate contexts as logical crimes (les crimes logiques) and historical crimes (les crimes historiues) and imagines a world in which he thinks that justice can only be established in this way.

Keywords: Albert Camus, Absurd, Rebellion, Thought, Terrorism, Currentity

1.Giriş

Albert Camus (1913–1960), yaşamı boyunca totalitarizme, fanatizme ve umutsuzluğa karşı mücadele etmiş; insanın anlam arayışı ile evrensel adalet idealini uzlaştırmaya çalışan bir düşünür olarak öne çıkmıştır. Ölümünden altmış yılı aşkın süre geçmiş olmasına rağmen, Camus'nün düşüncesi günümüz dünyasında karşılık bulmaya devam etmektedir. Camus'nün eserleri, özellikle kriz zamanlarında; pandemi, savaş, iklim felaketleri, politik baskılar gibi insanlığı tehdit eden kitlesel olaylarda, bireyin etik sorumluluğu, özgürlük bilinci ve iradesi üzerine bazı temel sorular ortaya atar.

Camus'nün düşüncesi, yazıldığı çağın başat sorunları ve ikliminin de etkisiyle ünlü *Sisifos Söyleni*'nden sonra hızlı bir şekilde uyumsuzluktan başkaldırıya doğru evrilir. Camus, İkinci Dünya Savaşının tam ortasında, insanları kitleler halinde yok eden büyük çatışmaların utancıyla konuşur. Katil ideolojilerin derin yıkımına tanıklık eden Camus savaşın hemen sonrasında başlayan derin siyasal ve toplumsal bölünmeler karşısında, 1946 yılında, tarihin akışı üzerine şöyle bir genel değerlendirme yaparak, "17. yüzyıl matematiğin yüzyılıydı, 18. yüzyıl fizik bilimlerinin yüzyılıydı, 19. yüzyıl biyolojinin yüzyılıydı. 20. yüzyılımız korkunun yüzyılı" olduğu yönünde dikkat çekici bir not düşer.

Günümüzdeki her türden korkuda ve şiddette bu gözlemin yankısını az ya da çok görmekteyiz aslında. Geçen yıl yayımlanan "Présence d'Albert Camus, n° 16" adlı eser, güncel ideolojik ve felsefi tartışmalar karşısında onun düşüncesinin önemini vurgulamakta, Camus düşüncesinin hala bir model olarak dikkate alınabileceğinin altını çizmektedir. Camus'nün sanatsal ve yazınsal yaratımının düşünce bağlamındaki önemine değinen bir yazıda örneğin David H. Walker, (Walker, 2024) Camus için yaratmanın, yalnızca sanatçının işi olmadığını, Camus'nün

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

düşüncesinin olduğu kadar yazılarının da temelini oluşturduğunu belirtir. Aynı yazı, *Sisifos Söyleni*'nde yaratmanın uyumsuza karşı özgün bir tavrın anahtarını sunduğunu, sabır ve berraklığı öğrettiğini belirtir. *Başkaldıran İnsan'*da ise yaratım, başkaldırının aşırılıklarını dizginleyecek bir ılımlılık okulu haline gelir ve nihilizmin üstesinden gelmek için yaratılması gereken yeni değerlerin kaynağı olarak kendini gösterir. Bu bakışla Camus, dünyayı parçalayan ideolojik ve felsefi tartışmaları dengelemek adına etkili bir siyasal düşünce modeli olarak sanatsal yaratımı öne çıkarır. Camus düşüncesinin temelini oluşturan yaratma böylece her insanın ayrıcalığıdır, her sanatçının sorumluluğudur ve insanlık durumuna verilebilecek en geçerli yanıtlardan biridir. Camus düşüncesi öncelikle bu kavram üzerinde biçimlenir.

2.Kuramsal Arka Plan Olarak Uyumsuzluk, Başkaldırma ve Etik

Camus'nün felsefesi, insanın evren karşısındaki çaresizliğinden doğan "absürd" yani uyumsuz kavramı etrafında şekillenir. Camus (1942-2019) *Sisifos Söyleni* adlı denemesinde "absürd"ü, evrenin suskunluğu karşısında insanın anlam arama çabasıyla tanımlar: "Absürd, insan ile dünyanın karşı karşıya gelmesiyle doğar" (s.25). Bu çerçevede Camus, herhangi bir aşkın anlam kaynağının reddiyle birlikte bireyin etik eylem alanına daha güçlü biçimde yerleşmesi gerektiğini savunur. Foley (2008), Camus'nün etik anlayışını "Tanrı'nın ölümünden sonra ortaya çıkan boşlukta ahlaki sorumluluğu yeniden kurma çabası" olarak yorumlar. Bu etik, ne nihilisttir ne de dogmatik; Camus'nün deyimiyle, "ne tamamen umut dolu, ne de umutsuzlukla felç olmuş" bir insanlık durumudur (Camus, 1951/2015, s. 134).

Camus'nün yapıtının iki temel döngülerinden ilki sayılan "uyumsuzluk döngüsü"nde (le cycle de l'absurde) yer alan *Yabancı, Caligula, Yanlış Anlama* ve *Sisifos Söyleni* yapıtlarında ele aldığı temel düşüncenin konusunu oluşturan uyumsuzluk aslında, ilk bakışta, dünyaya anlam yüklemeyi içeren trajik bir dünya görüşüyle bağdaşmaz görünmektedir. Bu çelişki, Camus'nün özellikle 'yabancı' kavramı veya figürüyle örneklendirdiği "uyumsuz felsefe" ile "uyumsuz duyarlılık" arasında yaptığı ayrımla biraz daha belirsizleşiyor gibidir.

Uyumsuzluk döngüsünde farklı açılardan ele almaya çalıştığı düşünce ve bu düşüncenin temsilleri olarak yarattığı tiplerin sembolize ettiği sorun, yaşamın bir anlamının olup olmadığı sorunudur. İntiharı felsefesinin en büyük sorularından biri olarak tartışmaya çalışan Camus, yaşamın trajik durumu karşısında insanın, intiharın çekiciliğine kapılmasını kesinlikle önermez. İntihar yerine, uyumsuzun egemen olduğu dünyaya yönelik daha bilinçli ve kararlı bir duruştan yanadır. Bu bağlamda Camus 'nün düşüncesinin daha çok insan yaşamında içkin olan trajik

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

boyut, yani karakterlerin yazgısal zorunlulukları ve bu yazgıyı aşma yolunda yaşamla kurdukları ilişkileri üzerine odaklandığı görülür.

Temelde özcü ve varoluşçu olmayan bir dünya görüşüyle bağlantılı olan yazgı, Camus'de insanın düşünce ve eylem alanına yerleşir, gözden geçirilmiş ve her türlü aşkınlıktan uzak bir çerçeveye oturur. Camus'nün yarattığı karakterlerin ölüme bakışları, ölüm karşısında geliştirdikleri eylemsel ve düşünsel tutum ve tavırları Sisifos'a yakın ve uyumsuzun döngüsünü aşan bir gölge gibidir. Camus 'nün uyumsuz düşünce ile trajedi düşüncesi arasında gördüğü bu derin bağ, özellikle *Sisifos Söyleni*'nde belli bir analoji eşliğinde açıklanır (Franco, 2024).

Camus düşüncesinin evrensel niteliğini ele veren özlü metinlerden biri *Sürgün ve Krallık* adlı yapıttır. Yapıtın son bölümünde yer alan *"Büyüyen Taş"* (1957) isimli kısa öyküde Camus evrensel bir algıyla tüm dünyayı kucaklar. Brezilya'ya bir baraj inşaatı için göreve giden bir mühendis olan d'Arrast karakteri üzerinden, dünya vatandaşlığı düşüncesini öne çıkarır. D'arrast'ın yoksul yerel halkın danslarına ve ritüellerine katılma çabalarını konu alan öyküde Camus, karakterin sürgünü krallığa dönüştürmesini, bu yalnız Avrupalının yerlilere katılmasını, bu katılım yoluyla kendini bulacağı bir insan kardeşliğine açılmayı anlatır. Bize Camus'nün hümanizminin kısa özetini sunan bu öyküde Camus, sömürgeleştirme sorununu ideolojik veya militan önyargılardan uzak bir yerde tartışmak ister gibidir. Düşünür Camus'nün insanlığın kardeşliğine evrensel bakışını ortaya koyan bu öyküyü, "insanlık hali" üzerine bir ders olarak görmek yanlış olmayacaktır.

3.Devrim Düşüncesi, Terör Sorunu ve İnsan Yaşamının Değeri

Korku yaratmak ve siyasi, ideolojik veya dini bir amaca ulaşmak için özellikle sivillere karşı kasıtlı olarak şiddet kullanılması anlamına gelen terörizm konusunda Camus son derece net bir düşünce ortaya koyar. *Doğrular* adlı oyunda Camus, tarihte farklı biçimlerde karşımıza çıkmış olup, küresel ölçekte önemli bir endişe kaynağı olmaya devam eden sorun üzerine son derece çarpıcı bir analize soyunur. Kökeni Fransız Devrimi'nde, Terör Dönemi'nde (1793-1794), Robespierre hükümetinin muhaliflerini ortadan kaldırmak için devlet şiddetine başvurmasına dayanan kavramı Camus yeni bir bağlamda ele alır. Avrupa'da anarşist terörizm olarak adlandırılan ve siyasi liderlerin infazlarına dayanan konuyu Çarlık Rusya'sından aldığı gerçek bir olaydan esinlenerek geliştirir. Günümüzde yeni biçimleriyle ve ortaya koyduğu bazı büyük sorun ve zorluklarla küresel bir tehdit olmaya devam eden terörizm için Camus, küresel ve dengeli olmaktan öte ahlaki ve insani bir ölçüt arayışındadır. Zaman içinde ve siyasal başta

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

olmak üzere birçok nedene bağlı olarak gelişen terörizmin olgusunun karmaşıklığının farkındalığıyla düşünür. Demokratik değerlerden ödün vermeden bu tehditle mücadele etmek için kararlılık ve tedbiri bir arada barındıran akıllı bir yaklaşım kadar insanı merkeze alan bir algı esastır. Denemeleri, romanları ve oyunları aracılığıyla söylemek istediği şey, ister devlet ister devrimci olsun, her türden körü körüne şiddetin mutlaka kınanmasıdır. Başkaldırının gözetmesi gereken mutlak sınırlardan ve eyleme anlamını verecek etik bir çerçeveden tutarlılıkla söz eder.

Başkaldıran İnsan (1951) adlı denemede siyasal şiddeti ve terörizmin ideolojik gerekçelerini analiz ederken Camus amaçlarına ulaşmak için terörü kullanan Bolşevizm veya Nazizm gibi devrimci hareketleri açıkça eleştirir. Bu eleştirilerde bir dava uğruna öldürmeye yönelik nihilist cazibeyi de kapsamaktadır. Söz konusu eleştirilerin Sartre ile olan köklü dostluklarının bozulmasına yol açan eleştiriler olduğunu da burada belirtmek gerekir.

4. Camus Düşüncesinin Çağdaş Bağlamda Yeniden Doğuşu

Camus'nün düşüncesi, özellikle 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan küresel krizlerle birlikte yeniden keşfedilmiştir. Örneğin, COVID-19 pandemisi sırasında *Veba* romanı, küresel çapta çok satanlar listelerine girmiştir (Küçük, 2022). Roman, salgın üzerinden etik eylemliliği, toplumsal dayanışmayı ve bireysel sorumluluğu sorgulayan güçlü bir alegori olarak okunmuştur. Camus, bu eserde, "insanlara yardım etmekten başka bir şey bilmiyorum" diyen Dr. Rieux karakteriyle etik tutarlılığın sessiz kahramanlığını yüceltir (Camus, 1947/2020, s. 209). İklim krizi bağlamında da Camus'nün "doğal düzenin yıkımı" karşısındaki duyarlılığı yeniden gündeme gelmiştir. *Düşüş* ve *İsyan* gibi eserlerinde doğaya karşı sorumsuzluğun etik sonuçlarına değinen Camus, insanın doğayla olan ilişkisinin yeniden düşünülmesi gerektiğini ima eder (Judt, 2011).

Camus devrimin insan kurban etmeyi meşrulaştırdığını ileri sürerek cinayeti meşrulaştıran düşünürlere temelden karşı çıkar. Camus'ye göre her başkaldırı ölçülü olmalı ve etik ilkelere saygı gösterilmelidir. "Eğer isyan, savaştığı zalim hükümdar kadar insanı da yok ediyorsa, o zaman bu da bir başka zulüm biçimidir" (Camus, 1951) diyecektir.

Devrimci terörizmin ikilemini etraflıca vermeye çalıştığı oyun olan *Doğrular* adlı oyun, Çarlık rejiminin temsilcisi olan Büyük Dük Serge'e yönelik bir suikast planlayan bir grup Rus devrimcinin hikâyesi üzerinden, devrim, özgürlük ve ortak mutluluk uğruna da olsa öldürme düşüncesinin biçimi ve hedefleri, eylemin içeriği ve kuralları üzerine uzun sorgulamalarla

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ilerler. Karakterler, dava tutkusunun vermiş olduğu derin coşku ve temsilcisi oldukları ideolojiye bağlılıkla davranırken, dünyayı değiştirmek için ihtiyaç duydukları öldürme ile şiddetin yıkıcılığına ilişkin ahlaki kaygılar arasında kalmış karakterler olarak öne çıkarlar.

Devrim uğruna, Rusya'daki herkesin özgürleşmesi adına saldırıyı gerçekleştirme görevini büyük bir istek ve heyecanla kabul edip üstlenen fakat saldırı günü masum insanları, özellikle Büyük Dük'ün arabasındaki çocukları öldürmeyi adice bulup bomba atmaktan son anda vazgeçen Kaliayev bu konuda en dikkat çekici karakterlerden biridir. Kaliayev, teröristin açmazını, yani eylemin ahlakı konusunu veya devrimci terörizmin ikilemini ve böylece Camus'nün yaşamın değeri, adalet ve etik bağlamındaki düşüncelerinin özetini vermektedir. Burada soru, Rusya'yı özgürleştirmek ideali uğruna siyasi bir dava ve bu davaya hizmet eden suikastın ne kadar meşru olabileceğidir. Bu soruda Camus'nün iç sesi olduğu bilinen Kaliayev, şiddetin, bir zalime karşı bile kullanıldığında, onu uygulayanları her zaman yozlaştırma ve bozma riski taşıdığını söylemek istemektedir. Burada Camus'nün *Başkaldıran İnsan* (1951) ile tartışmaya açtığı siyasal şiddetin eleştirisi ve terörizmin ideolojik gerekçelerinin reddi fikri yatmaktadır. Eylemin ölçülü olması ve etik ilkelerle desteklenmesi gerektiğini savunan Camus'nün, amaçlarına ulaşmak için terörü kullanan Bolşevizm veya Nazizm gibi devrimci hareketlere olan mesafeli duruşunu ve hatta karşıtlığını dillendirdiği, bir dava uğruna koşulsuz ve sorgusuz öldürmedeki tutarsızlığın altını çizmeye çalıştığı, kısaca düpedüz nihilist anlayışı kınadığı açıktır. Camus'ye göre devrimin insan kurban etmeyi meşrulaştırması, düşüncenin cinayeti yüceltmesi, eylemin insan yaşamını değersizleştirmesi fikrini kabul edilebilir değildir.

5. Özgürlük, Sömürgeleştirme, Direniş, Şiddet Karşıtlığı ve Toplumsal Sorumluluk

Camus, Cezayir Savaşı (1954-1962) sırasında ortaya çıkan fiili durum karşısında, hem Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN) saldırılarını hem de Fransız ordusunun uyguladığı acımasız baskıları kınarken de aynı temel ilkeden hareket etmektedir. 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldıktan sonra Stockholm'de yaptığı bir konuşmada "adaletle annem arasında, annemi seçerim" ifadesi, onun terörizmi meşrulaştıracak soyut bir adalet anlayışını reddettiğini ve çatışmanın ortasında kalan masumlara olan bağlılığını göstermektedir. Cezayir sorunun çözümü konusunda şiddetten uzak, barışçıl bir çözümü ısrarla savunur ancak bu tutumu her iki taraftan da eleştiri alır.

Veba ve *Yabancı* romanları yazarın terörizmi başka bir biçimde ele aldığı yapıtlarıdır. Bu iki yapıtta terörizm birincil konu olmasa da belli yönlerini yansıtmaları nedeniyle önem

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

taşımaktadır. *Veba* (1947) totalitarizmin ve kör şiddetin yükselişinin bir alegorisi olarak okunabilir. Salgın bir hastalık olarak veba, masum insanlara saldıran terörizm gibi, ayrım gözetmeksizin saldıran bir kötülüğü temsil eder. *Yabancı* (1942) ise hiçbir gerçek sebep olmaksızın cinayet işleyen Meursault adlı bir adamın hikâyesini konu edinir. İşlediği bu yersiz suç, bazen saçma ve yıkıcı bir mantıkla motive edilebilen terörist şiddetin saçmalığını yansıtır.

Camus için özgürlük, yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda kolektif bir sorumluluk alanıdır. *Başkaldıran İnsan*'da Camus (1951), özgürlüğün adaletle sınırlandırılmadığı yerde bir "tiranlık" doğabileceğini ileri sürer: "Her şeyin meşru olduğu yerde hiçbir şey meşru değildir" (Camus, 1951/2015, s. 19) notunu düşer.

Camus'nün Nazi işgali altındaki Fransa'daki direniş gazetesi Combat'ta yazdığı yazılar, onun düşüncesinin yalnızca teorik değil, eylemsel bir boyut taşıdığını da ortaya koyar. Camus (1944), "Umut etmeye hakkımız yok, ama direnmeye mecburuz" diyerek etik yükümlülüğü herhangi bir sonuç beklentisine değil, eylemin kendisine dayandırır. Bu anlayış, günümüz demokratik gerileme, otoriterleşme ve ifade özgürlüğü krizleri bağlamında son derece günceldir. Öztürk (2021), Camus'nün etik direniş fikrini "sessiz cesaret" olarak tanımlar ve bunun çağdaş toplumsal hareketler üzerinde ilham verici bir etkisi olduğunu belirtir.

6.Sonuç

Albert Camus'nün düşüncesi, 20. yüzyılın trajik olaylarına doğrudan tanıklığı ile biçimlenmiş olmasına rağmen, 21. yüzyılın krizleri karşısında da derin bir rehberlik sunmaktadır. Onun absürd felsefesi, insanı evrenin sessizliği karşısında yalnız bıraktığı kadar, etik sorumluluk bilinciyle de donatır. Umutsuzluk çağında bile umutsuzluğa kapılmadan, "ne umutla körleşen ne de umutsuzlukla felç olan" bir etik duruş önerir. Camus'nün düşüncesi bugün hâlâ konuşuluyorsa, bunun nedeni, onun insanı tüm kırılganlığıyla birlikte onurlu bir özne olarak kabul etmesi nedeniyledir. Camus şiddeti bir siyasal eylem aracı olarak reddetmeye ve bir ideoloji uğruna insanlığı kurban etmeyen bir adaleti savunur. Ona göre gerçek bir başkaldırı ancak etik ilkelere saygılı olursa haklı olabilir; bu da terörizmi değişim aracı olarak kullanan hareketlere yönelik güçlü bir eleştiridir.

Kaynakça

Camus, A. (2015). Başkaldıran İnsan (S. Yücel, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eser 1951'de yayımlanmıştır)

Camus, A. (2019). Sisifos Söyleni (S. Yücel, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eser 1942'de yayımlanmıştır)

Camus, A. (2020). Veba (S. Yücel, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eser 1947'de yayımlanmıştır)

Camus, A. (1944). Combat yazıları. [Derleme]

Foley, J. (2008). Albert Camus: From the Absurd to Revolt. McGill-Queen's University Press.

Judt, T. (2011). Thinking the Twentieth Century. Penguin Books.

Küçük, S. (2022). Salgınlar çağında edebiyat: Camus'nün Veba'sının güncelliği. Edebiyat Kuram ve Eleştiri Dergisi, 19(2), 155–170.

Öztürk, M. (2021). Camus'nün etik direniş düşüncesi ve çağdaş anlamı. Felsefe ve Toplum, 4(2), 77–91.

Camus, A. (1949). Doğrular

Walker, D.H. (2024). « Camus et la Création », Présence d'Albert Camus, n° 16, 2024.

https://www.fabula.org/actualites/122730/presence-d-albert-camus-n-16-2024.html

Franco, B. (2024). « Absurde et pensée du tragique chez Camus » Présence d'Albert Camus, n° 16, 2024.

https://www.fabula.org/actualites/122730/presence-d-albert-camus-n-16-2024.html

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ALBERT CAMUS 'NÜN *VEBA* ADLI ROMANINDAKİ KONUNUN VE KARAKTERLERİN GÜNCELLİĞİ

Doç.Dr.Ahmet YILMAZ
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
ahmetyilmaz@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0002-7106-2343

ÖZET

Albert Camus'nün 1947 yılında yayımlanan *Veba* adlı romanı, İkinci Dünya Savaşı ve onun getirdiği siyasal olaylarla belirlenen dönemin kaygılarını derinlemesine ele alan bir yapıttır. Ancak bu eser salgın hastalık metaforu üzerinden, insanlık, acı, dayanışma, uyumsuzluk, savaş ya da herhangi bir kriz biçimi gibi görünürde kontrol edilemez güçlere karşı direnişin de yapıtı olarak bilinir. Ele aldığı bu evrensel temalar nedeniyle bugün bile şaşırtıcı derecede güncelliğini korumaktadır. Yapıttaki bu özellik, Camus 'nün öncelikle ele almaya çalıştığı izlek olarak yaşamdaki uyumsuzluk ve insanlık durumunun trajik kırılganlığından gelmektedir. En kısa tanımıyla uyumsuz, insanın adalet, anlam ve yaşam özlemleriyle dünyanın kayıtsızlığı arasındaki uçurumdur. Bu uçurum *Veba*'da salgının yol açtığı umutsuzluk ve acı ile somutlaşır. Romanın günümüzdeki okuması daha çok özellikle COVID-19 salgını gibi küresel tehditler, insanlığın kontrol edemeyeceği olaylar, acılar ve ölümler karşısındaki çaresizliğini gösteren küresel sorunlar ve krizler bağlamındadır. Salgın karşısında halkın yaşadığı çaresizliği ve hissettiği adaletsizlik duygusu insanın küresel bir tehdit karşısındaki bireysel olarak zayıflığını, insan yaşamının kırılganlığını, dünyanın temelden adaletsizliğini temsil eder.

Anahtar Kelimeler: Albert Camus, Veba, Güncellik, Kötülük, Başkaldırma, Direniş

ABSTRACT

Albert Camus's novel The Plague, published in 1947, is a work that deeply addresses the concerns of the period determined by World War II and the political events it brought. However, this work is also known as a work of resistance against seemingly uncontrollable forces such as humanity, pain, solidarity, discord, war or any form of crisis through the metaphor of the epidemic disease. Due to these universal themes it deals with, it still maintains its surprising relevance today. This feature in the work comes from the discord in life and the tragic fragility of the human condition, which Camus primarily tries to address. In its shortest definition, the discord is the gap between man's longing for justice, meaning and life and the indifference of the world. This gap is embodied in the hopelessness and pain caused by the epidemic in The Plague. The novel's current reading is more in the context of global threats such as the COVID-19 pandemic, global problems and crises that show humanity's helplessness in the face of events, pain and deaths that it cannot control. The helplessness experienced by the people in the face of the epidemic and the sense of injustice they feel represent the individual weakness of

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

man in the face of a global threat, the fragility of human life, and the fundamental injustice of the world.
Keywords: Albert Camus, Plague, Currentity, Evil, Rebellion, Resistance

1. Giriş

Albert Camus'nün 1947 tarihli *Veba* adlı romanı, insanlık tarihindeki salgın felaketlerini yalnızca biyolojik ya da tarihsel olgular olarak değil, aynı zamanda felsefi, etik ve politik sorular etrafında anlamlandıran çok katmanlı bir metindir. Eser, özellikle COVID-19 pandemisi sürecinde yeniden geniş bir okur kitlesi tarafından gündeme taşınmış, insanın kriz anlarındaki tutumlarına ışık tutan bir düşünce metni olarak işlev kazanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Camus'nün *Veba* romanını absürd felsefesi, etik eylemlilik, politik alegori ve toplumsal dayanışma çerçevesinde güncel bir yeniden okuma ile değerlendirmektir.

Eser, Cezayir'in Oran kentinde yaşanan bir veba salgını etrafında şekillense de basit bir salgın hikâyesinden çok daha fazlasıdır. Belirli bir tarihsel, felsefi ve edebi bağlamın parçası olarak, insanlık durumu, uyumsuzluk, dayanışma ve direniş hakkında zamansız sorular ortaya atar. Bu bakışla *Veba*, 1940'lı yıllara odaklanmış olsa da günümüz dünyasında da derin yankıları olabilen bir roman olarak öne çıkar. Büyük olaylar karşısında bireysel ve kolektif sorumluluğumuz üzerinde düşünmeye, karşı karşıya olduğumuz krizlerin doğasını anlamaya ve acının çoğu zaman mantıksız ve kaçınılmaz göründüğü bir dünyada bile direnmeyi seçmeye çağırır.

2.Kuramsal Arka Plan

Camus, "absürd" kavramını insanın anlam arayışı ile dünyanın kayıtsızlığı arasındaki çelişki üzerinden tanımlar. Bu çelişki, *Sisifos Söyleni*'nde, Sisifos'un kayayı sonsuza dek bir dağa yuvarlamasına rağmen yaşamı onaylaması metaforu üzerinden anlatılır (Camus, 1942/2019). *Veba*'da bu metafor, Dr. Rieux karakteri ile somutlaşır. Dr. Rieux, vebayla mücadele etmeyi bir zafer umuduyla değil, insan olarak sorumluluğunun gereği olarak sürdürür: "Zafer kazanmak için değil, vebayla savaşmak için" (Camus, 1947/2020, s. 161). Foley (2008), Camus'nün etik felsefesini, "Tanrısız bir dünyada da eylemin gerekçelendirilebileceğini" savunan nadir düşünsel yaklaşımlardan biri olarak tanımlar. Bu yaklaşım, *Veba*'da salt hayatta kalmaya değil, onurlu bir yaşam sürdürmeye yöneliktir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Camus 'nün tüm yapıtı, dolaylı ya da doğrudan, anlamsız bir dünyada insanın anlam arayışına değinir. *Veba*'daki başkişi Dr. Rieux karakteri ve diğer ikincil karakterler, her şeyden önce, acının nedensiz, yersiz ve haksız göründüğü bir dünyada anlam bulmaya çalışan; direnmeyi, saçmalığa rağmen harekete geçmeyi ve bu mücadelede onur bulmayı seçen karakterlerdir. Bu karakterlerin günümüzdeki yansıması ise savaşlar başta olmak üzere büyük küresel veya bölgesel bunalımlar, acının ve ölümün yersiz göründüğü küresel krizler karşısında sergilenen ortak veya bireysel tutum veya girişimlerle açıklanır. Camus *Veba*'da öncelikle bu tip büyük tehditler karşısında insana düşenin ne olduğu, adaletsizlik ve acı karşısında kişisel kararlılığın ve direnişin nasıl olması gerektiği sorusu üzerinde durur.

Roman, kriz karşısında dayanışma ve bireyselcilik vurgusu ile Camus'nün diğer anlatılarından ayrışır. Romandaki karakterler salgın karşısında bir araya gelerek, daha önce oldukça bireysel bir şekilde yaşayan bir şehirde bir tür dayanışma yaratırlar. Veba ile mücadelenin, başlangıçta bazıları buna karşı çıksa da, ancak yaygın bir mücadeleye dönüşmesi yoluyla mümkün olduğunun farkındalığı ile davranan karakterler kendilerini aşan eylemlerin özneleri olarak öne çıkarlar. Güncel yankısını yakın geçmişte yaşanan salgın bağlamında gördüğümüz bu dayanışma, bize toplumsal krizler karşısında birlik olmanın önemini, aynı zamanda bireyselci bir dünyada bu türden bir dayanışmayı sürdürmenin ne kadar zor olduğunu hatırlatır.

3. Romanın Politik ve Sosyolojik Boyutları

Camus, Oran şehrini "alışkanlıklarla örülmüş bir hapishane" olarak resmeder (Camus, 1947/2020, s. 25). Salgının başlangıcında yetkililerin inkârcı tavrı, faşizmin yükselişine karşı gösterilen toplumsal tepkisizliği yansıtan alegorik bir yapı sunar. Küçük'e (2022) göre, Camus bu yolla "görünürde nötr bir doğa olayının, nasıl politik bir travmaya dönüştüğünü" göstermektedir. Pandemi sırasında da benzer bir süreç gözlemlenmiştir. Karantina uygulamaları, bireysel özgürlükler ile kamu sağlığı arasındaki çatışmayı gündeme getirmiştir. "İnsanlara kapanma emri vermek kolaydır; ama onları neyle teselli edeceksiniz?" (Camus, 1947/2020, s. 124) ifadesi, bu gerilimin roman içindeki en çarpıcı yansımalarından biridir.

Veba salgınıyla karşı karşıya kalan birkaç karakteri, başta Doktor Rieux olmak üzere, gazeteci Rambert, eski mahkûm Cottard ve Oran'ın diğer sakinlerini konu alan roman, salgın bağlamında bireyin krize nasıl tepki verdiği, kaçınılmaz görünen olaylar karşısında yaşamın anlamı, dayanışma ve bağlılık konusunda soruları gündemine alır. Ana karakter hümanist yönüyle öne çıkan Rieux'dür. Camus'nün başkaldırı fikrini temsil ediyor görünen Rieux, varoluşun

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

uyumsuzluğu içinde hareket etmeyi seçen, daha yüksek bir gerekçe aramadan acıyla yüzleşen adamdır. Amacı uyumsuza rağmen bir şeyler yapmak, "işini yapmaktır" (Veba, 1947), karşı çıkmaktır, kenara çekilip beklemek yerine öne atılıp hareket etmek, insanın yazgısındaki uyumsuzluğa hayır demektir. Rieux'nün "dava" arkadaşlarından bir olan gazeteci Rambert, başlangıçta Oran'dan kaçmak isterken, bencillik ve dayanışma arasındaki içsel mücadelesi ile öne çıkan bir karakterdir. Rambert'in geçirdiği evrimi, bir kriz karşısında insanlığın bireyselliği aşarak nasıl birleşebileceğini göstermektedir.

İnsan varoluşundaki uyumsuzluk ve salgının yaratmış olduğu derin korku karşısında karakterler kesin veya aşkın bir cevap bulamazlar. Hayatın, acılara ve ölümlere rağmen devam ediyor oluşu ise başka bir sorundur. Uyumsuza karşı direniş, insanın teslimiyetle ya da kaçışla değil, sürekli bir başkaldırıyla karşılık vermesidir. İşini yapmak üzerine kurulu ve şiddet içermeyen bu başkaldırı ancak bağlılık, dayanışma ve uyumsuzluğa rağmen insan onurunu koruma çabası ile ayakta kalabilir.

4. Etik Dayanışma ve Sessiz Kahramanlık

Camus'nün romanında kahramanlık, büyük fedakârlıklardan değil, sıradan insanların süreklilik gösteren çabalarından doğar. Gönüllü sağlık ekiplerinin örgütlenmesi, bireysel çıkarları aşan bir etik anlayışın ürünüdür. Öztürk (2021), bunu "sessiz etik" olarak adlandırır ve bu sessizlikteki ahlaki derinliği şöyle açıklar: "Camus, eylemin değerini sonuçta değil, niyette ve süreklilikte arar." Psikolojik olarak ise roman, belirsizlik, kayıp ve izolasyon temaları üzerinden bireyin zaman algısını ve varoluşsal yalnızlığını işler. Camus'nün şu betimlemesi bu durumu özlü biçimde ifade eder: "Geçmişin artık geçerli olmadığı ve geleceğin hayalden ibaret olduğu bir ara zaman yaşanıyordu" (Camus, 1947/2020, s. 113).

Romanın en önemli mesajlarından biri kuşkusuz dayanışmadır. Dayanışma üstelik karakterler arasındaki farklılıklara rağmendir ve direnişin eylemsel yanını oluşturmaktadır. Bireyselcillikten ya da kaçıştan uzaklaşma anlamına gelen dayanışmada Camus kolektif eylemin büyüklüğünü ve değerini, üstlenilen ve paylaşılan sorumluluğun üstünlüğünü savunur. Camus, ister veba ile mücadelede isterse adaletsizliğe karşı mücadelede olsun, ahlaki bağlılığın çıkarsız ve ödül umudundan uzak olması gerektiğini ileri sürer. Bu bakışla (davaya) bağlılık, uyumsuz bir dünyada hayata anlam vermenin yollarından biridir. Veba ile savaşmaya karar veren karakterler, daha yüksek bir anlam ya da ahlaki bir gerekçe aramadan, daha çok insan etiğine olan bağlılıklarından dolayı kendilerini adarlar. Bu adanmışlık her şeyden önce insanlık

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

durumu üzerine bir düşüncenin yanı sıra gerçek sembolik anlamda insanlığın kontrol edilemeyen güçler karşısındaki kırılganlığının ifadesidir.

Salgın öncesinde huzurlu bir şehir olan Oran'ın masumiyetini yitirmesi, acı, ölüm ve adaletsizlikle dolu şiddetli bir yüzleşmenin mekânı haline gelmesi insan hayatının kırılganlığını ve varoluşun gerçekliğiyle yüzleşmeyi sembolize eder. Camus'ye göre esas olan, gündelik yaşamın, olayların görünür bir neden olmaksızın kendi seyrinde ilerlediği kayıtsız bir dünyada, bireylerin acının ardında ilahi ya da ahlaki bir gerekçe olduğu yanılsamasına kapılmamasıdır. Camus, insanı, aksine, zorluklar karşısında somut bir katılımda kendi onurunu aramaya davet eder.

Ortak tehdit veya toplu acı karşısında bireyselcilik *Veba*'daki ikincil karakter Cottard tarafından temsil edilir. Başlangıçta kişisel çıkarlarıyla daha fazla ilgilenen Cottard, dayanışmadan çok bireyselliği tercih ederken, bireysel hayatta kalma ile kolektif kurtuluş arasındaki gerilimi gösterir. Herkesin tehdit altında olduğu bir ortamda bencilce davranmanın, Camus 'nün deyişiyle "tek başına mutlu olmanın utanılacak bir yanı" olduğunu gösterir. Camus, bireysel tercihlerin ancak ortak mutluluğu ve kurtuluşu desteklediği ölçüde anlamlı ve onurlu sayılabileceğini söyler. Cottard'ın tutumu, Camus'nün hiçbir şekilde onaylamadığı bir tutumdur. Bu tutum bireylerin başkalarının zararına bir durumdan yararlanmaya çalıştığı modern bireyciliğin bir metaforu olarak görülebilir.

Cottard'ın tutumunda ayrıca ahlaki bağlılık sorunu söz konusudur. Cottard'a göre mutlak değerlerin olmadığı bir dünyaya bağlılık aynı zamanda ahlaki bağlılığın anlamını da sorgulamak anlamına gelir. Cottard ile temelden ayrışan diğer karakterler, özellikle de Rieux ve Tarrou, insanlığı bu derin acıdan kurtarmak amacıyla, herhangi bir ödül veya takdir beklemeden, özverili bir şekilde hareket etmeyi seçen karakterler olarak öne çıkarlar. Bu karşıtlık üzerinden Camus 'nün altını çizmeye çalıştığı şey ahlaki ölçütlerin bulanıklaştığı bir dünyada, adaletsizlik karşısında kişisel kararlılığın önemidir. Camus'nün ortak iyilik için özverili eylem mesajı, günümüzün iklim değişikliği, bölgesel savaşlar, göçmen krizleri gibi küresel sorunları bağlamında yürütülen çalışmaları yeniden düşündürmektedir.

Veba'daki karakterler, bireyler olarak kolektif acılardan sorumlu olup olmadıkları ve müdahale edip etmemeleri gerektiği sorusuyla karşı karşıyadırlar. Camus, bireysel özgürlük ile kolektif sorumluluk arasındaki gerilimi vurgulamak için kullandığı bu kurgusal yaklaşımı küresel sorunlarda bireylerin sorumluluğu hakkındaki modern tartışmaları içeren bir yaklaşımdır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Camus bireysel tercihlerin, küçük ölçekte bile olsa, kolektif çıkarlar üzerinde büyük etki yaratabileceğine inanmaktadır. Bu yaklaşım örneğin çevre krizlerinin sorumluluğu, ırkçılıkla mücadele veya insan hakları meselesi gibi güncel bazı sorunlara ışık tutabilecek niteliktedir.

Kamu otoritesi, yetkililerin rolü ve kriz yönetimi bağlamında *Veba*'da gördüğümüz durumu güncelle ilişkilendirmek mümkündür. Başlangıçta riskleri küçümseyen, etkili bir eylemde bulunmakta geciken yetkililerin durum kontrol edilemez hale geldiğinde ise kısıtlayıcı tedbirler uygulamak zorunda kalmaları Camus 'nün örgütlü yapılara güvensizliğinin ve mesafeli duruşunun ifadesidir. Yetkililerin krizleri nasıl yöneteceği, kamu karar alma süreçlerinde şeffaflığın, duyarlılığın ve hesap verebilirliğin önemi konusunu gündeme getiren bu durum ile Camus kriz yönetiminde inkâr veya gecikme tehlikesine de dikkat çekmek ister.

Veba salgınının yayılmasını önlemek amacıyla karantinaya alınan Oran kenti, sosyal kapanmanın daha da arttığı cehennem benzeri kapalı ve karanlık bir alandır. Dışarıyla teması kesilen bölge halkı yalnızlık ve kolektif korkuyla yüzleşmek zorundadır. Bu kapanma deneyimi bireylerin ruh sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu karantina dönemlerini yansıtır. Bu imge ile Camus, kriz zamanlarında insanın toplumsal bağlara duyduğu gereksinimin yanı sıra bağları sürdürme kapasitesini sorgulamaktadır.

Eserinin tarihsel ve edebi bağlamını öncelikle Cezayir ve bağımsızlık savaşı oluşturur. Veba, Cezayir Savaşı'nı doğrudan ele almasa da roman, Cezayir'in Fransız sömürgesi olduğu ve Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nın romanın yayımlanmasından birkaç yıl sonra, 1954'te başlamak üzere olduğu dönemde yazılmıştır. Hikâyenin geçtiği Oran şehri, tıpkı II. Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın yaşadığı gibi dış dünyadan kopuk ve izole bir sömürge toplumunun metaforudur.

Romanın ikinci bağlamını totalitarizmin yeniden canlandığı ve yıkım dehşetinin yaşandığı II. Dünya Savaşı oluşturur. Romanın yaslandığı fon Nazilerin Fransa'yı işgali, direniş mücadeleleri, Camus'nün bu direniş süresince üstlendiği sorumluluk ve sergilediği kararlı tutumdur. Yazarın genel anlamda insan acıları, uyumsuz olana karşı mücadele ve haksız kadere karşı başkaldırı hakkındaki düşünceleri bu fonu biçimlendirir.

Veba, diğer yandan, Camus'nün yapıtının temel izleklerinden bir olduğu bilinen uyumsuzluğun genişletilmiş bir yorumudur. Uyumsuz döngü içinde yer alan diğer yapıtlarından farklı olarak *Veba*, insan durumunun uyumsuzluğunu, insanın yaşamda anlam bulma arzusuyla evrenin kayıtsızlığı arasındaki çatışmayı salgın hastalık metaforu üzerinden ele alır. Bu yönüyle *Veba*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

hem Camus 'nün varoluşçuluğa mesafeli duruşunu, hem de Hıristiyan kurtuluş vizyonunda gördüğü çelişkiyi anlatır. Camus'nün, teslimiyete veya herhangi bir dinsel kurtuluşa boyun eğmektense, uyumsuza karşı sürekli bir isyan fikrini tercih ettiği bilinmektedir.

5.Toplumun Belleği ve Unutuşun Tehlikesi

Roman boyunca toplumun salgına verdiği tepki, inkâr, kabullenme ve unutma döngüsü etrafında gelişir. Salgının ilk günlerinde halk, hastalığı ciddiye almaz: Rieux bu bağlamda insanların vebanın geldiğine inanmak istemediklerinin; hayatın doğal akışına, alışkanlıklarına derin bağlılıkları nedeniyle felaketin varlığını inkâr etme eğiliminde olduklarını söyler. Bu ifade ile Camus, unutuşun yeni felaketlere kapı araladığını vurgular. Bugünün dünyasında iklim krizinden salgınlara kadar birçok tehlikeye karşı kamusal belleğin zayıflığı iyi bilinmektedir.

Romanın oturduğu anlatısal ve sembolik bağlam ise şehri kasıp kavuran salgının yalnızca fiziksel bir salgın değil, her türlü şiddet ve adaletsizliğin metaforu olduğunu işaret eden bağlamdır. Bu yönüyle romanın hedef aldığı şeyin adı hiç kuşkusuz totalitarizmdir. Camus, sağdan ya da soldan olsun, sıklıkla totalitarizmin sıkı eleştirmeni, ideolojiler karşıtı bir düşünür olarak bilinir. Salgın, bir yandan tıpkı totalitarizm veya Nazizm gibi, kontrol edilemeyen ve baskıcı olanı sembolize ederken diğer yandan bireysel özgürlüğü ve insanlığı tehdit eden dış bir gücü imler. Sonuçta salgın, şiddetle damgalanmış bir dünyada kötülüğün romanesk alegorisidir.

Doktor Rieux, başkalarıyla herhangi bir karşılık veya mazeret beklemeden ilgilenme düşüncesine dayanan hümanist bir ahlak anlayışını temsilcisidir. Kendin adadığı dava, üstlendiği sorumluluk hiçbir dini veya felsefi gerekçe içermez. Tek amacı insan acısını hafifletmektir. Her insanın yapması gerekenin bu olduğuna inanır. Eylemini dayanışma, şefkat ve sorumluluk etiği üzerine inşa eder. Rieux, vebanın anlamını açıklamaya veya anlamaya çalışmaz. Ona göre önemli olan, bu krize yol açan sebepler ne olursa olsun, durumun aciliyeti doğrultusunda hareket etmektir. Bu, insan acısını hafifletme tek kaygısına dayanan, özverili bir bağlılıktır. Bu tutum Camus'nün uyumsuz bakış açısını yansıtır: Anlamdan yoksun bir dünyayla karşı karşıya kalındığında, eylemde bulunma, insan başkaldırısıyla kaderciliğe direnme meselesi söz konusudur, bu başkaldırı daha yüksek ya da nihai bir anlam sunamasa bile (Camus, 1951).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Romandaki diğer karakterlerin, örneğin Peder Paneloux'nun aksine, Rieux vebayı ilahi iradeyle açıklamayı reddeder. Onun bağlılığı, imana veya ölümden sonra kurtuluş umuduna dayanmaz. İnsan acısı Rieux için kaçınılmaz bir gerçektir, ama bu onun hümanist bir ruhla buna karşı mücadele etmesini engellemez. Rieux, adaletsizliğe ve acıya karşı bağlılığını günlük davranışları ve hastalara olan bağlılığıyla somutlaştırır. Bu onun görev bilinci ve eylem ahlakının da göstergesidir. Çabalarının dünyayı değiştiremeyeceğini biliyor ama insan acılarına karşı mücadeleyi sürdürüyor çünkü bu mücadelenin varoluşa anlam kattığına yürekten inanıyor. Rieux'nun vebaya olan bağlılığı, Camus'nün kavramının anlamıyla, uyumsuza karşı bir başkaldırıdır. Veba, varoluşun saçmalığını, ayrım gözetmeksizin saldıran, sebepleri insan aklının kavrayamadığı mantıksız ve yersiz bir şiddeti simgeler. Rieux, bir doktor ve mücadelenin merkezi aktörü olarak, haksızlığa karşı verilen insani tepkinin öznesidir. Üstelik mücadelesini ödül umudu olmadan verir Rieux. Bir doktor olarak, kendini anlamaya veya haklı çıkarmaya hiç çalışmadan, mucizevi bir çözüm ya da ilahi bir kurtuluş beklentisi olmadan, yapması gerekeni, insanca doğru görüneni yapar sadece. Rieux'nun bu kararlılığı, uyumsuza karşı bir başkaldırı olmadan önce anlamsız acılar karşısında kurtarılması gereken ilk şeyin insan onuru olduğunun teyididir.

Rieux, vebanın kaçınılmaz bir tehdit olduğu ve geleceğin belirsiz göründüğü bir dünyada korkusuzca sorumluluk alır. Acıyı hafifletmeye yönelik bu kişisel sorumluluk kuşku yok ki kaderciliğe karşı bir direniş biçimidir; geniş çapta etkisiz olsa da son derece insani olan ahlaki bir tercihtir. Rieux herkesi kurtaramayacağının tamamen farkındadır, ancak onun kararlılığı, ulaşabildiği insanların acılarıyla mücadele etme isteği onu ayrıcalıklı bir yere taşımakta, eğretilemeli bir bakışla onu bir çeşit ‘tanrısız aziz’, ‘kurtarıcı mesih’ yapmaktadır. Bağlılığının en dikkat çekici yönlerinden biri olan derin insan dayanışması duygusu onu ‘yalnız ama birlik içinde bir karakter’ yapmaktadır ayrıca. Adanmışlığı her şeyden önce toplumsal dava içindir, kendi şan ve şöhreti veya kişisel çıkarı için değil. Eylemsel dayanışma, ortak acıya bir yanıttır, ahlaki bir ilkedir. Rieux, özverililiğin ve empatinin gerçek bir etiğini ortaya koymaktadır. Aldığı risklere, yaşadığı zorluklara ve kişisel sıkıntılara rağmen, elinden gelenin en iyisini yaparak başkalarına yardım etmek onun birinci önceliğidir. Teslimiyet veya pasif kabullenme fikrine boyun eğmeyi reddeden bir karakterdir. Yanılsamaya veya umuda kapılmadan güçlü ve kararlı bir şekilde savaşır ve her türlü kaderciliği veya daha yüksek bir iradeye boyun eğmeyi reddeder.

6. Sonuç

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Albert Camus'nün *Veba* romanı, hem kendi tarihsel bağlamında hem de günümüzün krizleri içinde anlam kazanan evrensel bir eserdir. Salgın, yalnızca bir hastalık değil, aynı zamanda insan doğasının, toplum yapısının ve ahlaki değerlerin sınandığı bir alegoriye dönüşür. Camus'nün romanında vurguladığı başlıca fikirler olarak absürd ile yüzleşme, etik sorumluluk, unutuşun tehlikesi ve dayanışma 21. yüzyılın küresel krizlerinde de geçerliliğini sürdürmektedir. Bu yönüyle, yalnızca bir dönemin değil, insanlık tarihinin sürekli karşı karşıya kaldığı krizlerin, açmazların, tehditlerin romanıdır. Alegorik anlatımıyla hem tarihsel hem güncel kötülükleri anlamamıza, felaketleri anlamlandırmamıza katkı sunarken etik bir yaşamın, anlam arayışına rağmen, sorumluluk alarak yaşanabileceğini gösterir. Bu nedenle *Veba,* "felaketler gelir ve gider ama insanların sorumluluğu asla kaybolmaz" vurgusuyla, yalnızca geçmişin değil, geleceğin de romanıdır.

Kaynakça

Camus, A. (2019). Sisifos Söyleni (S. Yücel, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eser 1942'de yayımlanmıştır)

Camus, A. (2020). Veba (S. Yücel, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eser 1947'de yayımlanmıştır)

Foley, J. (2008). Albert Camus: From the Absurd to Revolt. McGill-Queen's University Press.

Küçük, S. (2022). Salgınlar çağında edebiyat: Camus'nün Veba'sının güncelliği. Edebiyat Kuram ve Eleştiri Dergisi, 19(2), 155–170.

Öztürk, M. (2021). Camus'nün Veba'sı ışığında COVID-19 pandemisinin etik boyutu. Felsefe ve Toplum, 4(1), 89–104.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

YAZILI ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİLİK SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Erdinç YÜCEL
Necmettin Erbakan Üni. eyucel@erbakan.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-4248-5048
Prof. Dr. Hasan YILMAZ
Necmettin Erbakan Üni. hayilmaz@erbakan.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-4476-6273

ÖZET

Metin çevirilerinde eşdeğerlilik sorunu, çevirmenin bir dildeki ifadeleri bir başka dile çevirirken anlamı en doğru ve etkili şekilde aktarmaya çalışırken karşılaştığı zorlukları ifade eder. Eşdeğerlilik, dilsel, kültürel ve yapısal farklılıklar nedeniyle her zaman tam anlamıyla sağlanamayabilir. Kaynak ve hedef diller arasındaki yapısal farklar, kelime seçimleri, deyimler, kültürel referanslar ve dilin pragmatik kullanımı, çeviride eşdeğerliliği zorlaştıran temel etkenlerdir. Bu sorun, çevirmenin metnin içeriğini ve anlamını, hedef dilin kültürel bağlamına uygun şekilde aktarabilme becerisini gerektirir. Çözüm önerileri arasında, çevirmenlerin bağlama dayalı esneklik kullanarak anlam kaymalarını önlemeleri, kültürel farkları göz önünde bulundurarak uygun uyarlamalar yapmaları ve dilin doğal akışını korumaları yer alır. Ayrıca, çevirmenlerin her iki dili derinlemesine kavrayarak kelime ve ifade seçimlerinde isabetli olmaları, kültürel ve anlam düzeyindeki farklılıkları doğru bir şekilde aktarmalarına olanak tanır. Kısacası eşdeğerlilik sorunu, çevirmenlerin dilsel ve kültürel farkları dikkate almasının doğal bir sonucu olarak hem anlamın doğruluğu hem de hedef dildeki doğal akışı koruyarak aşılabilir. Bu da ancak doğru çeviri yöntemlerinin seçimi ve isabetli uyarlamalarla mümkündür.

Anahtar Kelimeler : Eşdeğerlilik, çeviri, çevirmen, kültür, dil

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

Çeviri, farklı diller arasında anlam ve iletişimi aktarmayı amaçlayan dinamik ve çok katmanlı bir süreçtir. Yazılı çeviri, özellikle edebi, akademik, teknik ve hukuki metinler gibi geniş bir yelpazede, sadece kelimelerin aktarımıyla sınırlı kalmayıp, metnin anlamını, üslubunu ve işlevini korumayı hedefler. Ancak, her dilin kendine özgü yapısal, anlamsal ve kültürel kodları bulunması nedeniyle, bir metnin bir dilden diğerine birebir çevrilmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. İşte tam da bu noktada "eşdeğerlilik" sorunu ortaya çıkmaktadır (Bkz. Hufeisen, B. & Neuner, 2005: 24).

Eşdeğerlilik, çeviri kuramlarında uzun yıllardır tartışılan ve farklı teorisyenler tarafından çeşitli açılardan ele alınan temel kavramlardan biridir. Bu kavram, kaynak metnin hedef dile çevrilmesi sürecinde anlam, biçim ve işlev açısından ne ölçüde benzer bir karşılık bulunabileceğini ifade eder. Ancak her dilin kendine özgü bir anlam dünyası, sözdizimi ve kültürel bağlamı olduğu için, çeviri sürecinde birebir denklik sağlamak her zaman mümkün değildir. Özellikle kelime düzeyinde birebir çeviri yapmak çoğu zaman anlam kaymalarına veya yanlış anlaşılmalara yol açabilir.

Bu tür zorluklar, çevirmenlerin sadece dilsel bilgiye değil, aynı zamanda kültürel, bağlamsal ve metin türüne özgü bilgilere de sahip olmasını gerektirir. Çevirmenler, metnin türüne ve bağlamına göre farklı stratejiler kullanarak eşdeğerliliği sağlamaya çalışırlar. Kelime düzeyinde birebir çeviri yerine, bağlamsal ve işlevsel eşdeğerlilik sağlayan çeviri yöntemleri tercih edilebilir (Toury, 1995; House, 2015).

Bu çalışmada, yazılı çeviride eşdeğerlilik sorunu, farklı çeviri yaklaşımları ve kuramsal çerçeveler ışığında ele alınacak ve ayrıca çevirmenlerin bu sorunları aşmak için kullanabileceği yöntemler tartışılacaktır. Çeviri sürecinde karşılaşılan eşdeğerlilik sorunlarının yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel, bağlamsal ve metinsel faktörlerle nasıl şekillendiği analiz edilecek ve olası çözüm önerileri sunulacaktır.

Öncelikle batı literatüründe dini metinler (incil) için önerilen iki eşdeğerlilik türü ele alınarak konu izah edilmeye çalışılacaktır. Bunlardan bir tanesi "Biçimsel Eşdeğerlilik" ve diğeri ise "Dinamik Eşdeğerlilik"tir (Nida & Charles, 1981: 14). "Biçimsel Eşdeğerlilik" çevirmenin, kaynak metnin yapısını ve biçimini mümkün olduğunca aslına uygun bir şekilde hedef dile taşımaya çalışmasıdır. Bu yaklaşımda, çevirmen metnin kelime yapısını, cümle uzunluklarını, gramer yapısını ve diğer biçimsel özellikleri özenle korumaya çalışır. Burada biçimsel eşdeğerlilik özellikle mantıklı ve doğru bir dil aktarımını zorunlu kılar. Bu tür bir

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

çeviri, hedef dildeki okuyucunun kaynak metni anlamasını sağlamayı amaçlar, ancak bazen hedef dilin kültürel ve dilsel farklılıkları nedeniyle anlam kayıpları yaşanabilir.

"Dinamik Eşdeğerlilik" ise çevirmenin, kaynak metnin sadece anlamını değil, aynı zamanda metnin hedef kitle üzerinde yaratması gereken etkisini de göz önünde bulundurarak çeviri yapmasıdır. Bu yaklaşımda, metnin hedef dilde okuyucuya verdiği mesaj ve etki ön planda tutulur. Burada çevirinin, metnin hedef dildeki okuyucusunda uyandırdığı benzer bir duygu ya da tepkiyi yaratması amaçlanır. Bu, özellikle edebi metinlerde, şiirlerde ya da halk hikâyelerinde önemli bir çeviri yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre çeviri faaliyetinin hedef dildeki okuyucunun kültürel, sosyal ve dilsel bağlamı göz önünde bulundurularak yapılması gerekmektedir.

2. KOLLER'E GÖRE EŞDEĞERLİLİK İLKESİNİN TASNİFİ

Eş değerlilik konusunu ayrıntılı şekilde inceleyen Koller (1992: 216) bunu şöyle tasnif etmiştir:

- Denotatif (Düz Anlamsal) Eşdeğerlilik
- Konotatif (Yan Anlamsal) Eşdeğerlilik
- Metinsel Normatif (Metin Kurallarına Dayalı) Eşdeğerlilik:
- Pragmatik (Edimsel) Eşdeğerlilik
- Biçimsel Estetik Eşdeğerlilik

Şimdi Koller'in tespit ettiği eşdeğerlilik türlerini sırasıyla izah etmeye çalışalım:

- **Denotatif (Düz Anlamsal) Eşdeğerlilik:** Çeviri sürecinde kaynak metindeki dil dışı olguların veya nesnel gerçeklerin, hedef metinde aynen, değişiklik yapılmadan yansıtılmasını ifade eder. Bu yaklaşımda, çevirmenin temel amacı, metnin içerdiği somut ve nesnel bilgilerin doğruluğunu ve kesinliğini koruyarak aktarmaktır. Bu bağlamda metindeki sayılar, oranlar, bilimsel gerçekler veya teknik bilgiler gibi unsurlar, kaynak metindeki haliyle hedef dile çevrilir. Burada önemli olan husus, anlamın açık, net ve yanlış yorumlanmaya yer vermeyecek şekilde aktarılmasıdır. Bir başka deyişle denotatif eşdeğerlilik, kaynak ve hedef dildeki unsurların aynı dil dışı gerçekliği ifade etmesi durumunda ortaya çıkar. Bu eşdeğerlilik türünde, kaynak metinde belirtilen nesnel gerçekliklerin hedef metinde de doğru ve tutarlı bir şekilde yansıtılması esastır. Denotatif eşdeğerlilik, özellikle sözcüksel düzeyde önemlidir; çünkü kelimelerin temel anlamları üzerinden, metnin ilettiği dış dünyaya dair bilgiler hedef dile aktarılır (aktaran Prunč, 2002: 66-67).

Denotatif eşdeğerlilik, özellikle teknik, bilimsel ve hukuki metinlerde büyük önem taşır. Bu tür metinlerde, kelimelerin kesin ve net anlamları vardır ve bu anlamların doğru bir şekilde

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

aktarılması gereklidir. Örneğin, bir tıbbi raporda kullanılan terminolojinin doğru çevrilmesi, hastanın doğru bir tedavi görebilmesi açısından son derece önemlidir.

Örnek:

Almanca: Die Erde dreht sich um die Sonne.

İngilizce: The Earth revolves around the Sun.

Türkçe: Dünya Güneş'in etrafında döner.

Yukarıdaki cümlelerden de anlaşılacağı gibi Dünya'nın Güneş etrafında döndüğü gerçeği, her üç dilde de nesnel ve açık bir şekilde ifade edilmiştir. Denotatif çeviri yaklaşımıyla bu bilimsel gerçek, kaynak dile (Türkçeye) herhangi bir yorum veya ekleme yapılmadan, olduğu gibi aktarılmıştır.

Ancak burada şunu da belirtmek gerekir ki kelimeler, denotatif anlamlarının yanı sıra, kültürel ve duygusal çağrışımlar da taşır. Her ne kadar denotatif eşdeğerlilik, kelimelerin temel anlamlarının korunmasını sağlasa da bazı durumlarda yetersiz kalabilir. Özellikle edebi metinlerde, kelimelerin konotatif anlamları ve kültürel bağlamları da dikkate alınmalıdır. Bu çağrışımlar konotatif anlam olarak adlandırılır.

- Konotatif (Yan Anlamsal) Eşdeğerlilik:

Konotatif eşdeğerlilik, çeviri sürecinde kaynak metindeki kelime veya ifadelerin yan anlamlarının, yani çağrışımsal ve kültürel yüklemelerinin, hedef metinde doğru ve etkili bir şekilde aktarılmasını ifade eder. Bu, sadece kelimelerin temel anlamlarını değil, aynı zamanda duygusal, kültürel ve sosyolojik çağrışımlarını da göz önünde bulundurmayı gerektirir.

Her dil ve kültür, kelimelere farklı yan anlamlar ve çağrışımlar yükler. Bu nedenle, bir kelimenin bir dildeki yan anlamı, başka bir dilde birebir karşılık bulmayabilir. Özellikle edebi çevirilerde, yazarın vermek istediği duygusal etkiyi ve kültürel referansları korumak için konotatif eşdeğerlilik büyük önem taşır. Yanlış veya eksik bir aktarım, metnin orijinal anlamını ve etkisini kaybetmesine neden olabilir.

Konotatif eşdeğerliği sağlamak için gerekli olan önemli özellikler şöyle sıralanabilir (Koller ve Henjum, 2020: 279-282):

- Kültürel Farkındalık: Çevirmen hem kaynak hem de hedef kültüre derinlemesine hakim olmalıdır. Bu, kültürel referansların ve çağrışımların doğru bir şekilde aktarılması bakımından son derece önemlidir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- Bağlam Analizi: Kelimelerin yan anlamları, içinde bulundukları bağlama göre değişebilir. Bu nedenle, çevirmen metni bütünsel olarak değerlendirerek en uygun karşılıkları seçmelidir.

- Eşdeğer İfadelerin Kullanımı: Hedef dilde, kaynak dildeki yan anlamı ve çağrışımı en iyi yansıtan ifadeleri bulmak esastır. Bu, bazen doğrudan çeviri yerine, benzer etkiyi yaratan farklı bir ifade kullanmayı gerektirebilir.

Örnek:

Almanca: Eine weiße Weste haben.

İngilizce: She has a clean record.

Türkçe: Onun hakkında en ufak bir leke yok.

- Metinsel Normatif Eşdeğerlilik:

Metinsel normatif eşdeğerlilik, çeviri sürecinde yalnızca kaynak metnin dilsel veya sözcüksel anlamının aktarılmasından ziyade, metnin türüne özgü norm ve yapısal özelliklerinin de hedef dilde benzer şekilde yeniden üretilmesini ifade eder. Bu yaklaşımda çevirmen, kaynak metnin iletişim amacı, yapısı, üslubu ve metin türüne ait beklentileri dikkate alır. Yani, çeviri sadece birebir aktarım değil, aynı zamanda hedef dilin metin normlarına uygun, akıcı ve işlevsel bir metin ortaya koymayı amaçlar (Schäffner, 2004).

Bu tür eşdeğerlilik sağlandığında çeviri:

- metnin orijinal bağlamını ve işlevini korur,
- kaynak metinde var olan türsel ve yapısal özellikler hedef dilde de kendini gösterir,
- hedef kitlenin beklentilerine uygun olarak yeniden yapılandırılır.

Örnek:

Almanca (Orijinal) Metin:

Die Gesundheit der Bevölkerung steht im Mittelpunkt der politischen Agenda. Um die Lebensqualität zu verbessern, hat die Regierung einen umfassenden Reformplan vorgestellt, der den Ausbau des öffentlichen Gesundheitswesens und die Förderung von Präventionsmaßnahmen vorsieht. Experten betonen, dass diese Maßnahmen entscheidend sind, um langfristig eine nachhaltige Entwicklung zu sichern.

İngilizce Çeviri:

Population health is at the center of the political agenda. To enhance quality of life, the government has unveiled a comprehensive reform plan that calls for the expansion of public

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

healthcare services and the promotion of preventive measures. Experts stress that these initiatives are essential for ensuring sustainable development in the long term.

Türkçe Çeviri:

Toplum sağlığı, siyasi gündemin en önemli konusu haline geldi. Yaşam kalitesini artırmak amacıyla, hükümet, kamu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi ve önleyici tedbirlerin desteklenmesini içeren kapsamlı bir reform planı açıkladı. Uzmanlar, bu adımların uzun vadede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında belirleyici rol oynayacağını ifade ediyor.

Bu örnekte hem içerik hem de metin türü göz önünde bulundurularak kaynak metindeki yapısal ve üslup özellikleri, Türkçe gazetecilik normlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Böylece, metinsel normatif eşdeğerlilik prensibi çerçevesinde hem bilginin doğru aktarılması hem de hedef okuyucu kitlesine uygun bir dil (yapı) kullanılması sağlanmış olur.

- Pragmatik (Edimbilimsel) Eşdeğerlilik:

Edimbilimsel eşdeğerlilik, çevirilen metnin hedef okur tarafından, kendi anlama önkoşulları temelinde doğru biçimde alımlanabilmesini ve metnin iletişimsel işlevini sürdürebilmesini esas alır. Bu eşdeğerlilik türünde çevirinin amacı yalnızca sözcük ya da anlam temelinde karşılık vermek değil, hedef dilde benzer bir etki yaratmak ve böylece iletişimsel işlevi sağlamaktır (Koller, 1992: 248; Nord, 1991; Radegundis, 2020).

Çeviri farklı dil ve kültürlerdeki bireyler arasında bir iletişim eylemi olduğundan hem kaynak metnin hem de hedef metnin içinde bulunduğu iletişimsel bağlam dikkate alınmalıdır. Çeviri faaliyeti hedef kültürdeki okurun anlayışına, bilgi düzeyine ve beklentilerine göre gerçekleştirilmelidir. Hedef metnin işlevini sürdürebilmesi için, yalnızca dilsel açıdan değil, sosyokültürel bağlam açısından da alıcıya uygun hale getirilmelidir.

Koller, hedef metnin alımlanma sürecini etkileyen başlıca faktörleri şu şekilde sıralar:

- Hedef kitlenin ait olduğu sosyal çevre.
- Okuyucuların eğitim düzeyi, dilsel ve kavramsal bilgi birikimi.
- Gruba özgü anlama beklentileri.
- Tarihsel ve toplumsal koşullar.

Bu bağlamda, örneğin kaynak kültürdeki belirli bir deyim ya da kültürel bir kalıp, hedef kültürde aynı biçimde anlaşılmayabilir. Bu durumda çevirmen, eşdeğer bir iletişimsel işlev yaratmak adına açıklama ya da işlevsel yeniden yapılandırma işlemini tercih edebilir.

Edimbilimsel eşdeğerlilik özellikle şu metin türlerinde önem arz eder:

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- Reklam metinleri (ikna ve dikkat çekme işlevi)
- Kamuya yönelik bilgilendirme metinleri (uyarılar, talimatlar)
- Eğitsel içerikler (öğrenciye uygunluk)
- Medya ve siyasi söylemler (duyarlılık ve kültürel bağlam)

Aşağıda, edimbilimsel eşdeğerliliğin farklı dillerdeki yansımalarına örnekler verilerek konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır:

Örnek: Reklam Metni

Almanca (Orijinal metin): Haribo macht Kinder froh – und Erwachsene ebenso.

İngilizce (işlevsel çeviri): Kids and grown-ups love it so – the happy world of Haribo.

Türkçe (işlevsel çeviri): Çocuk ya da büyük ol – Haribo ile mutlu ol.

Bu çevirilerde de edimbilimsel eşdeğerlilik sağlanmıştır.

Örnek: Kamu (Spotu) Uyarı Metni

Almanca: Rauchen gefährdet Ihr Leben.

İngilizce: Smoking puts your life at risk.

Türkçe: Sigara içmek, hayatınızı riske atmak demektir.

Bu örnekte tüm dillerde doğrudan uyarıcı nitelikte kısa ve anlaşılır bir ifade kullanılmıştır dolayısıyla işlevsel eşdeğerlilik korunmuştur.

Örnek: Eğitsel İçerik

Almanca: Igel haben im Winter Schwierigkeiten, Nahrung zu finden, weshalb sie ihren Stoffwechsel verlangsamen und ihre Körpertemperatur senken, um lange Zeit inaktiv zu bleiben.

İngilizce: Hedgehogs have difficulty finding food in the winter due to the cold weather, so they slow down their metabolism and lower their body temperature to remain inactive for extended periods.

Türkçe: Kirpiler, kışın soğuk hava nedeniyle yiyecek bulmakta zorlandıkları için, metabolizmalarını yavaşlatır ve vücut ısısını düşürerek uzun süre hareketsiz kalırlar.

Bu örnekte, çocuklara yönelik kısa, sade ve bilgilendirici bir bilgi diğer dillere anlam korunarak aktarılmıştır. Anlatım biçimi hedef yaş grubuna uugun olarak seçilmiştir.

- Biçimsel Estetik Eşdeğerlilik: Biçimsel estetik eşdeğerlilik, çeviri sürecinde metnin sadece anlamsal yönünü değil, aynı zamanda biçimsel, yapısal ve estetik özelliklerini de dikkate almayı amaçlar. Bu tür eşdeğerlilik, özellikle edebi metinlerin çevirisinde büyük önem taşır çünkü bu metinlerde biçim ve estetik, anlamla birlikte metnin taşıyıcı unsurlarındandır. Ayrıca

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

bu eşdeğerlilik türünde kaynak metindeki estetik etkinin ve biçimsel yapının, hedef metne mümkün olduğunca karşılık gelecek şekilde aktarılması zorunludur. Bu, sadece ritim, kafiye, ses uyumu ya da sözdizimi gibi dilsel unsurları değil, aynı zamanda metnin duygusal tonu, üslubu ve sanatsal atmosferini de kapsamaktadır.

Edebi çevirilerde, biçimsel estetik eşdeğerliliği sağlamak, çevirmenin salt dil bilgisel doğruluğun ötesine geçerek, metnin estetik bütünlüğünü hedef dile taşımayı başarmasını gerektirir. Bu bağlamda çevirmen, kaynak metne biçimsel olarak sadık kalmak ile hedef dilde doğal ve etkili bir metin üretmek arasında bir denge kurmak zorundadır. Özellikle şiir, tiyatro ve özgün üslup taşıyan kurmaca metinlerde, ritim, tekrar, kelime oyunları ve sembolik yapılar gibi öğeler, biçimsel-estetik eşdeğerliliğin temelini oluşturur (Bkz. Tepebaşılı, 2016: 77-110). Bu nedenle çevirmen yalnızca çeviri tekniklerine değil, aynı zamanda estetik duyarlılığa ve yaratıcı yeniden üretime de sahip olmalı.

Örnek: Şiir

Almanca:

- Herbsttag -

Herr: es ist Zeit. Der Sommer war sehr groß.
Leg deinen Schatten auf die Sonnenuhren,
und auf den Fluren laß die Winde los. (Rainer Maria Rilke)

İngilizce:

- Autumn Day -

Lord: it is time. The summer was immense.
Lay your shadow on the sundials,
and let loose the winds on the fields. (Stephen Mitchell)

Türkçe:

- Güz Günü –

Tanrım: artık vakit geldi. Yaz çok büyüktü.
Gölgeni güneş saatlerine indir,
Ve rüzgârlarını sal tarlaların üstüne. (Ahmet Cemal)

Estetik eşdeğerlilik çerçevesinde İngilizce ve Türkçeye çevrilmiş olan Rilke'nin "Herbsttag" adlı şiiri incelendiğinde gerçekleştirilen çevirilerin yalnızca dilsel anlamda değil, aynı zamanda duygusal ve estetik derinlik bakımından da önemli bir etki yarattığı

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

görülmektedir. Böylece çeviriler, orijinal metnin ruhunu ve anlamını her dilin kendine özgü yapısı ve estetik anlayışı çerçevesinde başarıyla aktarmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Werner Koller'in eşdeğerlilik türleri çerçevesinde çeviri pratiğinin temel kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Koller, çeviri sürecindeki dengeyi sağlamak için farklı eşdeğerlilik türlerini vurgulamış ve her bir türün çevirinin hedef dildeki alımlanabilirliğini ve anlam aktarımındaki rolünü açıklamıştır. Eşdeğerlilik türlerinin doğru bir şekilde uygulanması, çevirinin doğruluğunu, etkinliğini ve hedef dildeki anlamın karşılanmasını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür.

Werner Koller'in eşdeğerlilik türlerini incelediğimizde, dört ana başlık öne çıkmaktadır: denotatif, konnotatif, pragmatik ve edimbilimsel eşdeğerlilik. Bu eşdeğerlilik türleri, her bir metnin dilsel özelliklerini hedef dile aktarmanın ötesine geçerek, anlam, kültürel bağlam ve alıcıya yönelik mesajı nasıl aktaracağımızı da ele almaktadır.

Denotatif eşdeğerlilik, kelimelerin ve ifadelerin doğrudan anlamlarını hedef dile aktarmayı amaçlar. Bu türde, kaynak dilin anlamını hedef dilde en uygun şekilde aktarmak esastır. Ancak, denotatif eşdeğerlilik yalnızca basit çeviri süreçlerinde yeterli olamayabilir çünkü metnin daha derin ve kültürel anlam katmanları göz ardı edilebilir. Bu nedenle, denotatif eşdeğerlilik, çevirinin temelini oluşturur ancak daha kapsamlı bir çeviri yaklaşımının parçası olarak ele alınmalıdır.

Konnotatif eşdeğerlilik, dilin taşıdığı duygusal ve kültürel katmanları hedef dile aktarmayı hedefler. Bu tür çevirilerde, kelimelerin yalnızca kelime anlamları değil, aynı zamanda kültürel yükleri ve duygusal çağrışımları da dikkate alınır. Konnotatif eşdeğerliliğin başarılı bir şekilde sağlanabilmesi için çevirmenin hedef dildeki kültürel ve dilsel nüansları iyi anlaması gerekmektedir. Ancak, bu tür çevirilerde belirli kültürel ve dilsel farklılıklar nedeniyle bazı zorluklar yaşanabilir.

Pragmatik eşdeğerlilik, metnin alıcısı ile olan ilişkisini ve çevirinin amacını dikkate alır. Bu türde, çevirinin hedef kitlenin anlayışına uygun, bağlama dayalı bir şekilde yapılması önemlidir. Alıcı kitlenin sosyal, kültürel ve bireysel bağlamları göz önünde bulundurularak yapılan çeviriler, hedef dildeki anlamı daha etkili bir şekilde iletebilir. Ancak, pragmatik eşdeğerliliği sağlamak, genellikle çevirmenin kültürel bilgi ve alıcı kitlenin beklentileri konusunda derin bir bilgiye sahip olmasını gerektirir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Edimbilimsel eşdeğerlilik, metnin işlevsel amaçlarını dikkate alır. Bu türde, çevirinin yalnızca anlam aktarımı değil, aynı zamanda hedef dildeki metnin işlevinin de doğru bir şekilde aktarılması önemlidir. Bir metnin işlevi, çevirinin en önemli yönlerinden biridir ve çevirmenin, metnin dilsel ve kültürel işlevini hedef dile uygun bir şekilde uyarlaması gerekir. Bu eşdeğerlilik türü, özellikle edebi metinler, reklamlar veya sosyal medya gibi farklı türlerdeki metinlerde daha fazla önem kazanmaktadır.

Werner Koller'in eşdeğerlilik türleri, çevirinin teorik temellerine dair kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Ancak, çeviri sürecinde her bir eşdeğerlilik türünün birbirine zıt ya da birbiriyle çelişen talepleri olabilir. Bu durumda, çevirmenin hangi türün daha baskın olacağına karar vermesi gerekir. Örneğin, bir metnin kültürel anlamları ve duygusal yükleri, denotatif anlamı geçebilir. Böyle durumlarda, pragmatik ve konotatif eşdeğerliliğin ön plana çıkması gerekebilir.

Çevirmenlerin, yalnızca dil bilgisi değil, aynı zamanda kültürel ve işlevsel bağlam bilgisi ile donatılmaları önemlidir. Çevirmenlerin, farklı eşdeğerlilik türlerini ne zaman ve nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri, daha etkili çeviriler yapmalarına yardımcı olacaktır.

Eşdeğerlilik teorilerinin pratikte nasıl kullanılacağına dair daha fazla vaka çalışması yapılmalıdır. Bu, çevirmenlerin teorileri gerçek metinler üzerinden nasıl uygulayacaklarını anlamalarına olanak tanır.

Dijital çeviri araçları, dilin doğruluğunu artırabilir ancak çeviri sürecinin estetik ve işlevsel yönlerini göz ardı edebilir. Bu nedenle, çevirmenler dijital araçları kullanırken, metnin sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve işlevsel boyutlarını da dikkate almalıdır.

Çevirmenler, her dilde farklı kültürel normlar ve değerler bulunduğunun farkında olmalı ve hedef dilde kültürel anlam kaymalarını önlemek için stratejiler geliştirmelidirler.

Sonuç olarak, çeviri sürecinde, metnin türüne, amacına ve hedef kitlesine göre farklı eşdeğerlilik türlerinin etkin bir şekilde kullanılabilmesi, anlamın doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır. Çevirmenlerin, bu eşdeğerlilik türlerini dikkate alarak metni hem dilsel hem de kültürel bağlamda doğru bir şekilde sunmaları, çevirinin başarısını doğrudan etkileyen önemli faktörlerdendir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

[1] House, Juliane (2015). *Translation Quality Assessment: Past and Present*. London: Routledge.

[2] Hufeisen, B. & Neuner, G. *Angewandte Linguistik für den fremdsprachlichen Deutschunterricht* (2005). Berlin: Langenscheidt.

[3] Koller, W. (1992). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Wiesbaden: Quelle & Meyer Heidelberg.

[4] Koller W. & Henjum K. B. (2020). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag,.

[5] Nida, E. A. & Charles, R. T. (1981). *The Theory and Practice of Translation*. E. J. Brill, Leiden.

[6] Nord, Christiane (1991). *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse***.** Tübingen: Narr.

[7] Prunč, P. (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft.* Institut für Translationswissenschaft, Graz.

[8] Radegundis S. (2020). *Çeviri Kuramları: Bir Giriş*. (Çev. Emra Büyüknisan). İstanbul, Runik Kitap.

[9] Schäffner, C. (2004). *Translation and Quality*. Multilingual Matters.

[10] Tepebaşılı, F. (2016). *Retorik. Konuşma Sanatı – Söz Bilimi.* Konya: Çizgi.

[11] Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. John Benjamins Publishing, Amsterdam.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN İLETİŞİMSEL YETERLİLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

Prof. Dr. Hasan YILMAZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, hayilmaz@erbakan.edu.tr - 0000-0002-4476-6273

Prof. Dr. Erdinç YÜCEL

Necmettin Erbakan Üniversitesi, eyucel@erbakan.edu.tr - 0000-0002-4248-5048

ÖZET

Modern dil öğretiminde kültür ilişkisi, dil öğrenme sürecinin merkezinde yer alan kritik bir unsurdur. Dil sadece iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda bir toplumun değerlerini, geleneklerini ve yaşam biçimini yansıtan dinamik bir yapıdır. Bu bağlamda, dil öğretimi esnasında kültürel bilgi ve anlayışın öğrencilere aktarılması, dil becerilerinin etkin kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır. Öğrenciler, hedef dilin gramer yapıları ve kelime dağarcığını öğrenirken o dilin konuşulduğu coğrafyanın sosyal ve kültürel dinamiklerini de keşfederler. Böylece, kültürel farkındalık gelişir, iletişimde karşılaşılabilecek yanlış anlaşılmalar en az seviyeye indirilir. Ayrıca, kültür temelli öğretim materyalleri öğrencilerin dil pratiğini zenginleştirirken, motivasyonlarını artırarak öğrenme sürecini destekler. Sonuç olarak, dil öğretiminde kültürel entegrasyon, bireylerin hem dilsel hem de kültürel yeterliliklerini geliştiren bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşım, küreselleşen dünyada etkili iletişimin anahtarı olarak değerlendirilmektedir. Eğitimciler, kültürel unsurları ders içeriklerine entegre ederek öğrencilerin yabancı dili daha derinlemesine kavramalarını sağlamalı ve farklı kültürel bakış açılarını teşvik etmelidir. Ayrıntılı projeler, interaktif paylaşımlar ve tartışma platformları, öğrencilerin kültürel deneyimlerini zenginleştirerek dil öğrenme süreçlerine değer katmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil, kültür, kaynak dil, hedef dil

1. GİRİŞ

Dil ve kültür, insan topluluklarının oluşumunda ve gelişiminde temel unsurlar olarak kabul edilir. Dil, bireyler arasındaki iletişimi sağlayan sembolik bir sistemdir ve sesler, kelimeler, gramer kuralları ile anlam taşıyan bir yapı sunar. Kültür ise bir toplumun sahip olduğu değerler, inançlar, normlar, gelenekler ve yaşam biçimlerinin bütünüdür. Bu iki kavram birbiriyle iç içedir çünkü dil, kültürün en önemli taşıyıcısı ve aktarım aracıdır. İnsanlar, dil

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yoluyla nesilden nesile bilgi, duygu ve düşüncelerini aktararak kültürel miraslarını korur ve geliştirir.

Dil ve kültür arasındaki ilişki, bir toplumun kimliğini ve dünya görüşünü şekillendiren dinamik bir süreçtir. Dil, sadece bir iletişim aracı olmakla kalmaz aynı zamanda bireylerin çevrelerini algılama biçimini de etkiler. Birçok dilbilimsel kuram, dilin düşünce yapıları üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Farklı dillerde belirli kavramların nasıl ifade edildiği, ilgili dili ana dili olarak kullananların dünyayı nasıl anlamlandırdığını yansıtır. Bu bağlamda, kültürün dil üzerindeki etkisi de kaçınılmazdır. Toplumsal değerler, tarihsel olaylar ve coğrafi koşullar dillerin yapısını ve kullanım biçimlerini şekillendirir.

Günümüzde küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, dil ve kültür arasındaki etkileşimi daha da belirgin hale getirmiştir. Kültürlerarası etkileşim arttıkça diller yeni kelimeler ve ifade biçimleri kazanmakta, bazı diller ise kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, dilin sadece bir iletişim aracı olmasının ötesinde, kültürel kimliğin korunmasında ve sürdürülebilirliğinde oynadığı kritik rolü gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla dilin gelişimi, kültürel çeşitliliğin devamı açısından büyük önem taşımakta ve toplumların kendi kimliklerini koruyarak değişen dünyaya uyum sağlamalarını mümkün kılmaktadır. Bu anlamda yabancı dil öğretimi sürecinde kültür ve kültür aktarımının da göz ardı edilmemesi gereken önemli bir unsur olduğu kendini göstermektedir.

Yabancı dil öğretimi, yalnızca dil bilgisi kurallarının ve kelime bilgisinin aktarılmasından ve öğrenilmeye çalışılmasından ibaret değildir. Dil, kültürün temel bir taşıyıcısı olduğundan, etkili bir dil öğrenme süreci, hedef dile ait kültürel unsurların da içselleştirilmesini gerektirir. Dil ve kültür ayrılmaz bir bütündür. Dil, kültürü yansıtan bir ayna işlevi görürken aynı zamanda onu şekillendirir (Kramsch, 1998).

Kültür aktarımı, dil öğrenen bireyin hedef dil toplumu ile empati kurmasını ve dili daha anlamlı bir bağlamda kavramasını sağlar. Kültürel farkındalık, etkili bir yabancı dil öğreniminin temel taşlarından biridir. Byram (1997) yabancı bir dil öğrenen bireylerin, yalnızca kelimelerin anlamlarını değil, aynı zamanda bu kelimelerin kullanıldığı bağlamları da anlamalarının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel farkındalığı artıran öğrenme süreçleri, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirirken, farklı kültürel bakış açılarına olan duyarlılıklarını da artırmaktadır.

Geleneksel dil öğretim yöntemleri genellikle dil bilgisi ve kelime bilgisine odaklanırken, modern yaklaşımlar, kültürel unsurların da öğretim sürecine entegre edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Brown (2000) ise dil eğitiminin, bireylere yalnızca bir iletişim aracı sunmakla kalmadığını, aynı zamanda onlara farklı kültürleri anlama ve değerlendirme fırsatı da sağladığını vurgulayarak bu sürecin önemine işaret etmektedir. Kültürel içerikli ders materyalleri, hedef kültüre ait edebi eserler (Tepebaşılı, 2019), filmler ve sanatsal ürünler gibi unsurlar, öğrencilerin dili daha etkili bir şekilde öğrenmesine yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, yabancı dil öğretimi ile kültür aktarımı arasındaki ilişkiyi incelemek, hem dil eğitiminin niteliğini artırmak hem de kültürlerarası iletişimi güçlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır (Schiedermair, 2019).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Yabancı dil öğrenen kimsenin o dili öğrenirken dilin kültürü noktasında da farkındalığının oluşmasının arzu edilmesinin amacı, ilgili bireyin iletişimsel yetiye ulaşmasıdır. İletişimsel yeti, iletişimsel metodun en önemli öğrenim amacı olarak kendisini gösterir.

Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yöntem, 20. yüzyılın ikinci yarısında, dil öğretiminde yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntem, dilin iletişim aracı olarak kullanılmasına odaklanır ve dil bilgisel kuralların kuru kuruya öğrenilmesinden ziyade, dilin gerçek yaşam bağlamlarında kullanılmasını teşvik eder (Andreas & Marita, 2005).

- İletişimsel Yöntemin Ortaya Çıkışı

1960'lı ve 1970'li yıllarda, geleneksel dil öğretim yöntemlerinin, özellikle dil bilgisi-çeviri ve doğrudan yöntemlerin, öğrencilerin gerçek iletişim becerilerini geliştirmede yetersiz kaldığı eleştirileri artmıştır. Bu eleştiriler, dil öğretiminde iletişimsel ve öğrenci merkezli yaklaşımlara olan ihtiyacı gündeme getirmiştir.

İletişimsel yöntem, dilin sadece bir kurallar bütününden ibaret bir sistem değil, aynı zamanda sosyal etkileşim aracı olduğunu vurgular. Bu yaklaşım, öğrencilerin dil bilgisel doğruluğunun yanı sıra akıcılık gibi iletişimsel yeterliliklerini de geliştirmeyi amaçlar. (Aktaş, 2005; Andreas & Marita, 2008).

İletişimsel yöntemde ulaşılması istenen en önemli öğrenim amacı olarak iletişimsel yeti gösterilmektedir. Dil öğretiminin kültürel mukayeseyle yoğrulmasının altında aslında öğrencilerin iletişimsel yetiye sahip olacak yeterliliğe ulaşmaları yatmaktadır. Bu kapsamda iletişimsel yetinin ve onu oluşturan sacayaklarının mercek altına alınması yerinde olacaktır.

İletişimsel yeti, bireylerin bir dili sadece dil bilgisel açıdan doğru kullanmalarından ziyade, o dili gerçek dil kullanım ortamlarında, ilgili dilin günlük hayatında sosyal ve kültürel bağlamlarda etkili ve uygun bir şekilde kullanabilme becerisini ifade eder. Bu kavram, ilk olarak dilin sosyal durumlarda kullanılmasıyla ilgili çalışmalarıyla ön plana çıkan Dell Hymes tarafından 1960'larda dilbilim alanına kazandırılmıştır. Hymes, dilin sosyal kullanımına vurgu yaparak, yabancı dil öğrenen bireylerin sadece dil bilgisel kuralları değil, aynı zamanda dilin hangi bağlamlarda nasıl kullanılacağını da öğrenmeleri gerektiğini savunarak bütüncül bir yaklaşımda bulunmuştur. Dell Hymes, iletişimsel yeti kavramını geliştirerek dil kullanımını yalnızca dil bilgisel doğruluk çerçevesinde değerlendirmemiş aynı zamanda bir topluluğun kültürel normları, sosyal roller ve iletişim pratiklerini de içine alan çok boyutlu bir model ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, dil öğrenenlerin gerçek yaşam bağlamlarında dili uygun, etkili ve stratejik biçimde kullanabilmelerini amaçlar. Ardından aslında bir İngilizce profesörü olan Hans Eberhard Piepho tarafından yabancı dil öğretimine aktarılmıştır.

Hans Eberhard Piepho, Almanca dil öğretimi ve dilsel iletişim araştırmalarında Hymes'in ortaya koyduğu "iletişimsel yeti" kavramı üzerine eleştirel ve uygulamaya yönelik katkılarda bulunmuş bir bilim insanıdır. Hymes tarafından 1970'lerden itibaren şekillenen iletişimsel yeti modelinde, dil bilgisel yeterliliğin ötesinde sosyolingüistik, söylemsel ve stratejik boyutların önemi vurgulanırken Piepho bu kuramsal çerçeveyi dil öğretimi bağlamına uyarlama ve genişletme çabalarına odaklanmıştır. Başka bir ifadeyle Hans Eberhard Piepho,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Dell Hymes kaynaklı iletişimsel yeti kuramını, Almanca dil öğretiminde pratikle bütünleştirilebilecek ve sınıf ortamına uyarlanabilecek biçimde yorumlamış ve genişletmiştir. Piepho'nun çalışmaları iletişimsel yetinin sadece teorik bir kavram olmaktan çıkarak, öğretim materyalleri, metodolojiler ve sınıf uygulamalarında nasıl somutlaştırılabileceğine dair önemli katkılar sunar. Bu bağlamda Hymes'ün sosyo-kültürel ve stratejik dil kullanımı vurgusunu, Piepho günümüz dil öğretiminde öğrenci merkezli ve pragmatik yaklaşımlarla pekiştirir.

Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti, öğrenicilerin dil bilgisel doğruluğun yanı sıra dilin pragmatik, sosyokültürel ve stratejik boyutlarını da kapsayan bir yeterliliğe ulaşmalarını hedefler. Bu bağlamda, Canale ve Swain (1980) dil öğretimi süreçlerinde iletişimsel yetiyi oluşturan unsurları şu şekilde açıklamışlardır:

- Dil bilgisel Yeterlilik

Dil bilgisel yeterlilik, iletişimsel yetinin temel bileşenlerinden biridir ve yabancı dil öğretiminde vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil bilgisi kurallarını öğrenmek, iletişimde doğruluk ve akıcılığı sağlamanın yanı sıra dilin anlamlı ve etkili kullanılmasına da katkıda bulunmaktadır. Modern dil öğretim yaklaşımlarının dil bilgisini iletişim bağlamında ele alması gerektiği vurgulanmaktadır. Dil bilgisi kuralları, sözcük dağarcığı, telaffuz ve yazım kurallarını içerir. Sesbilgisi (fonoloji), biçimbilgisi (morfoloji), sözdizimi (sentaks), anlambilim (semantik) ve yazım kurallarını içeren dil bilgisi unsurlarını kapsar (Richards & Schmidt, 2010). Ellis (2006) ise bu konuya dair Dil bilgisel yeterliliğin, diğer bileşenlerin etkin kullanımını mümkün kılan temel bir yapı olduğu görüşünü ortaya koymuştur. Ona göre dil bilgisi kurallarının bilinmemesi durumunda, anlam bütünlüğünün ve dilin etkin kullanımının sekteye uğraması kaçınılmazdır.

Yukarıdaki yaklaşımlar ışığında yabancı dil öğretiminde, dil bilgisel yeterliliğin önemi özellikle iki temel açıdan ele alınmaktadır:

1. Dilsel Doğruluk

Öğrencinin hedef dilde doğru cümle yapıları oluşturabilmesi ve anlam kaymalarına yol açmadan ifadelerini düzenleyebilmesi için dil bilgisel donanıma sahip olması gereklidir.

2. Anlam ve Akıcılık İlişkisi

İletişimsel dil öğretiminde dil bilgisi, yalnızca kural ezberleme değil, anlam yaratma sürecinde bir araç olarak görülmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin dil bilgisel yeterliliği bağlam içinde öğretmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Dil bilgisel yeterliliği geliştirmek amacıyla zaman içerisinde yabancı dil öğretiminde farklı yaklaşımlar kendini göstermiştir. Bunlar arasında ise yabancı dil öğretim sürecinde benimsenen en çok rağbet gören öğretim yöntemleri arasında dil bilgisinin kurallara dayalı ve çeviri yoluyla öğretilmesini esas alan fakat iletişimsel beceriyi yeterince geliştiremediği için sıkça eleştirilmiş olan "Geleneksel Dil bilgisi Çeviri Yöntemi" ve dil bilgisinin doğrudan öğretilmesinden çok, iletişim bağlamlarında kullanılmasını teşvik eden, yabancı dil öğretimi noktasında günümüzde sıkça kullanılan ve kültürlerarası iletişimsel yetinin öncüsü bir yaklaşım olan iletişimsel dil öğretimi öne çıkmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- Sosyolingüistik Yeterlilik

Sosyolingüistik yeti, yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeterliliğin önemli bir bileşenidir. Bu yeti, dil öğrenen bireylerin hedef dilin toplumsal ve kültürel bağlamlarını anlayarak, dili bu bağlamlara uygun şekilde kullanabilme becerisini ifade eder. Başka bir deyişle, dil bilgisel doğruluğun ötesinde, dilin sosyal kullanım kurallarını, nezaket ifadelerini, resmiyet derecelerini ve kültürel normları kavrayarak iletişimde uygun ve etkili bir şekilde yer almayı sağlar (Zuzok, 2016).

Sosyolingüistik yeterlilik, sadece dilsel doğruluğu değil, iletişimde etkinliği ve kültürel uygunluğu da belirler. Öğrenciler hedef dili doğru konuşsalar bile, eğer sosyal bağlamı göz önünde bulundurmazlarsa yanlış anlaşılabilirler veya iletişim başarısız olabilir. Bu nedenle, modern yabancı dil öğretiminde dil bilgisel yeterliliğin ötesine geçilerek öğrencilerin kültürlerarası farkındalık kazanmaları ve çeşitli toplumsal bağlamlarda uygun dil kullanımını öğrenmeleri gerekmektedir (Moosmüller, 2020; Hinnenkamp, 2020).

- Söylem Yeterliliği

Söylem yeterliliği, yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeterliliğin önemli bir bileşeni olarak bireylerin dil bilgisel yapıları ve kelime dağarcığını kullanarak anlamlı ve tutarlı metinler oluşturma ve anlama becerisini ifade eder. Bu yeterlilik, dil öğrenenlerin cümleleri mantıklı bir sıra ve bütünlük içinde birleştirerek karşılıklı etkileşimlerde ve yazılı metinlerde akıcı ve anlaşılır bir iletişim kurmalarını sağlar.

Söylem yeterliliği, dil öğrenenlerin farklı bağlamlarda uygun dil kullanımı ve metin türlerine özgü özellikleri tanıma yeteneğini de kapsar. Örneğin, resmi bir mektup ile günlük konuşma arasındaki üslup farklarını ayırt etmek ve buna göre bir dil kullanmak, söylem yeterliliğinin önemli göstergeleri arasındadır. Bu beceri, dil öğrenenlerin hedef dilin kültürel ve sosyal normlarına uygun şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur.

Söylem yeterliliğinin geliştirilmesi, dil öğrenenlerin hem sözlü hem de yazılı iletişimde daha etkili olmalarını sağlar. Bu süreçte, metinlerarası bağlantılar kurma, uygun tarzdaki geçiş ifadelerini kullanma ve metnin genel yapısını anlama gibi beceriler önem kazanır. Bu yetkinlikler, dil öğrenenlerin düşüncelerini daha açık ve etkili bir şekilde ifade etmelerine olanak tanır.

- Stratejik Yeterlilik

Stratejik yeterlilik, iletişimsel yeterlilik kapsamında, bireylerin iletişim sırasında karşılaştıkları engelleri aşmak ve etkili bir şekilde iletişim kurmak için stratejiler geliştirme ve uygulama becerisini ifade eder. Bu, dil bilgisi veya kelime dağarcığındaki eksiklikleri telafi etmek, yanlış anlamaları önlemek ya da kültürel farklılıkları yönetmek amacıyla çeşitli tekniklerin kullanılmasını içerir. Örneğin, bir kelimenin bilinmediği durumlarda, o kelimenin tanımını yaparak ya da benzer bir kelime kullanarak ifade etmek stratejik yeterliliğin bir

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

göstergesidir. Yabancı dil öğrenmek isteyen bireylerin bu süreçte dildeki yetersizlikten dolayı gerçek iletişim ortamlarında iletişimin kopmaması için eş anlamlı ya da zıt anlamlı kelimelerden faydalanmaları da bu yetinin gerekliliğinin önemli bir göstergesidir. Bireyler, hedef dildeki sınırlı bilgilerini en iyi şekilde kullanarak iletişimde bulunmak durumundadırlar.

Bu yeterlilik, jest ve mimiklerin kullanımı, dolaylı anlatım, benzetmeler yapma gibi sözlü ve sözsüz iletişim stratejilerini de kapsar. Ayrıca, iletişimde karşılaşılan sorunları fark etme ve bunlara uygun çözümler üretme yeteneği de yine bu yeterliliğin sahip olunması gereken önemli göstergelerindendir.

Stratejik yeterliliğin geliştirilmesi, bireylerin iletişimde daha esnek ve uyumlu olmalarını sağlar. Bu sayede, dilsel engellerin üstesinden gelerek etkili ve akıcı bir iletişim kurabilirler. Ayrıca, farklı kültürel bağlamlarda da başarılı bir şekilde iletişim kurabilmek için gerekli olan uyum yeteneği de bu yeterlilikle güçlenir.

İletişimsel yöntemin ardından 80'li yıllardan itibaren yabancı dil öğretimi alanında kendini gösteren kültürlerarası yöntem, iletişimsel yöntemin devamı niteliğindedir. Temel farkı ise kültürel ögelerin dil öğretim sürecine daha fazla dahil edilmesidir. Kültürlerarası iletişimsel yeti, bireylerin farklı kültürel arka planlardan gelen insanlarla etkili, uygun ve karşılıklı anlayışa dayalı bir şekilde iletişim kurabilmelerini sağlayan çok boyutlu bir yeterliliktir. Bu yeti, yalnızca dilsel yeterlilikle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal, kültürel ve pragmatik bilgi ve becerileri de kapsar.

Yabancı dil öğretiminde, bu yetinin geliştirilmesi, dil öğrenimini sadece gramer ve kelime bilgisine indirgememeyi; aynı zamanda öğrencilerin kültürel farkındalık, empati, duruma ve ortama uygun inisiyatif alabilme becerisi ve uygun iletişim stratejileri geliştirmelerini de hedefler. Özellikle küreselleşen dünyada ve farklı kültürlere sahip olan toplumlarda, dil kullanıcılarının kültürel kodları doğru okuyabilmesi ve buna uygun tepkiler verebilmesi büyük önem taşımaktadır.

2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dil ile kültür arasındaki karşılıklı etkileşimin derinliği ve bu ilişkinin özellikle yabancı dil öğretimi bağlamındaki yansımaları kaçınılmazdır. Dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel bir taşıyıcı olduğu gerçeğinden hareketle, etkili bir dil öğretiminin kültürel boyutu da kapsaması gerektiği ortadadır. Kültürel unsurların dil öğretimi sürecine entegre edilmesi, öğrenicilerin yalnızca dilsel yeterliliklerini değil, aynı zamanda sosyokültürel farkındalıklarını da geliştirmektedir.

İletişimsel yöntem ve ardından gelişen kültürlerarası iletişimsel yeterlilik anlayışı, dil öğretiminin çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda iletişimsel yeti, dil bilgisel, sosyolingüistik, söylem ve stratejik yeterliliklerden oluşan bütüncül bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Piepho'nun Hymes temelli yaklaşımları doğrultusunda, bu yeteriliklerin yalnızca teorik değil, aynı zamanda uygulamaya dönük boyutlarının da önem kazandığı görülmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Küreselleşen dünyada bireylerin farklı kültürel bağlamlarda etkili iletişim kurabilme becerileri, dil öğretiminde yalnızca teknik yeterlilikleri değil, kültürel uyum yetisini de zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, yabancı dil öğretiminde kültürel içeriklerin, ders materyallerinin ve öğretim yöntemlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda yabancı dil öğretim programlarında kültürel bileşenlere daha fazla yer verilmelidir. Öğrencilerin hedef dilin konuşulduğu toplumların değerlerini, normlarını ve iletişim biçimlerini tanımaları sağlanmalıdır. Her ders hedef kültürün de tanıtılması anlamında bir fırsat olarak görülmelidir. Dolayısıyla yabancı dil öğrenen bireylerin yalnızca dil öğretimi becerileri değil, kültürel içerikleri etkili biçimde kavrayabilme yeterlilikleri de geliştirilmelidir. Neticede dil öğrenim sürecine bireyin kendi kültürünün farkındalığına erişmesi de dâhildir.

Sonuç olarak, dil öğretimi yalnızca teknik bir beceri aktarımı olarak değil; bireylerin kültürlerarası anlayış ve empati geliştirmelerine katkı sunacak bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bu yaklaşımla hem dil öğretiminin kalitesi artırılabilir hem de bireyler küresel ölçekte daha bilinçli ve etkili iletişim kurabilecek yetiye sahip olur. Kısacası yabancı dil öğretiminde kültürlerarası iletişim, öğrencilerin dilsel yeterliklerinin ötesine geçerek, onları 21. yüzyılın küresel yurttaşları haline getirme sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Buna uygun bir müfredat geliştirip uygulanması alternatif bir dil öğretim yöntemi olarak değil zorunlu bir uygulama olarak görülmelidir.

.

KAYNAKÇA

[1] Aktaş, T. (2005). Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1(1), 89-100.

[2] Andreas, M.-H & Schocker -v. Ditfurth, M. (2005): *Aufgabebanorientierung im Fremdsprachenunterricht*. Tübingen: Günter Narr.

[3] Andreas, M.-H & Schocker -v. Ditfurth, M. (Ed.) (2008). *Aufgabenorientiertes Lernen und Lehren mit Medien: Ansätze, Erfahrungen, Perspektiven in der Fremdsprachendidaktik*. Frankfurt: Peter Lang.

[4] Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon UK.: Multilingual Matters.

[5] Brown, H. D. (2000). *Principles of Language Learning and Teaching*. Newyork: Longman.

[6] Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.

[7] Ellis, R. (2006). Current issues in the teaching of grammar: An SLA perspective. *TESOL Quarterly*, 40(1), 83-107.

[8] Hinnenkamp, V. (2020). Interkulturelle Kompetenz und soziolinguistisches Wissen. (İçinde) *Interkulturelle Kompetenz* , Moosmüller, A (Ed.). Münster: Waxmann.

[9] Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press. M.-H.

[10] Limberg, H. & Glaser, K. (2020). *Pragmatische Kompetenzen im schulischen Fremdsprachenunterricht.* Peter Lang.

[11] Moosmüller, A. (Ed.). (2020). *Interkulturelle Kompetenz.* Münster: Waxmann

[12] Richards, J. C. & Schmidt, R. (2010). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Longman.

[13] Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.

[14] Schiedermair, S. (2019). Kulturwissenschaftliche Konzepte der Kulturvermittlung - Erinnerungsorte, Symbolische Kompetenz, Diskursive Landeskunde, Linguistic Landscapes; içinde *IDT 2017*: (Ed.) Peyer, Elisabeth ; Studer, Thomas; Thonhauser, Ingo. Erich Schmidt Yayınevi. Berlin.

[15] Tepebaşılı, F. (2019). *Roman incelemesi.* Konya: Çizgi.

[16] Zuzok, N. (2016). *Interkulturelle Kommunikation im Fremsprachunterricht Deutsch nach Englisch.* Peter Lang.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

HAMÂMÎZÂDE İHSAN DÎVÂNI'NIN DİNİ MUHTEVA VE EDEBİ SANATLAR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Nurgül BAŞER

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, nurgulbsr2@gmail.com - 0000-0002-7775-2353

Doktor Öğretim Üyesi Aynur KURT

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, aynurpalabiyik@gmail.com - 0000-0002-7358-0312

ÖZET

Türklerin İslâmiyet'i kabulünden başlayarak tanzîmat devrine kadar olan dönemde, İslâmî geleneğe göre şekillenen ve Türk Edebiyatı alanında çeşitli yönlerden incelenen edebî metinlerin biri de dîvânlardır. Dîvânların sanat yönlerine ek olarak, dini aktarma ve anlatma misyonları da bulunmaktadır. Ancak edebiyat sahasında dîvânlarla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu eserlerin dînî muhtevâ yönlerinin çoğu kez göz ardı edildiği görülmüştür.

Arap harfleriyle basılan son Türkçe dîvân olması nedeniyle edebiyat tarihinde kritik bir konuma sahip olduğu bilinen Hamâmîzâde İhsan Dîvânı'nın da dînî muhtevâsının geniş kapsamlı olarak incelenmediği tespit edilmiştir. Dîvân'ın, oldukça zengin bir dînî muhtevâya sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmamızda ilâhî aşk, Allah, peygamberler, âyetler, hadisler, melekler, kitaplar ve âhiret inancı gibi hususlar Dîvân'daki örnek beyitlerden tespitlerle ortaya konulmuştur.

Bu çalışma ile alanyazındaki dîvânlar ve dînî muhtevâ hususundaki boşluğu doldurmak ve alanyazına yeni bir katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hamâmîzâde İhsan Dîvânı, Dîvân Edebiyatı, Dini Muhteva, Edebi Sanatlar.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ANALYZING HAMÂMÎZÂDE İHSAN DÎVÂNI IN TERMS OF RELIGIOUS CONTENT AND LITERARY ARTS

Master of Science Student Nurgül BAŞER

Eskişehir Osmangazi University, nurgulbsr2@gmail.com - 0000-0002-7775-2353

Associate Profesor Doctor Aynur KURT

Eskişehir Osmangazi University, aynurpalabiyik@gmail.com - 0000-0002-7358-0312

SUMMARY

Dîvâns are one of the literary texts shaped according to the Islamic tradition and analyzed from various aspects in the field of Turkish Literature in the period starting from the acceptance of Islam by Turks until the Tanzîmat period. In addition to their artistic aspects, dîvâns also have the mission of transmitting and explaining religion. However, when the studies on dîvâns in the field of literature are examined, it is seen that the religious content of these works is often ignored.

The religious content of Hamâmîzâde İhsan Dîvân, which is known to have a critical position in the history of literature because it is the last Turkish dîvân printed in Arabic script, has not been extensively analyzed. It has been observed that the dīwān has a very rich religious content. For this reason, in our study, issues such as divine love, Allah, prophets, verses, hadiths, angels, books and belief in the hereafter are revealed through the sample couplets in Dîvân.

This study aims to fill the gap in the literature on dīwāns and religious content and to make a new contribution to the literature.

Keywords: Hamâmîzâde İhsan Dîvânı, Dîvân Literature, Religious Content, Literary Arts.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TÜRKÇE DERS KİTABI OYUN DÜNYASI TEMASINDA YER ALAN METİNLERDE KÜLTÜREL DEĞERLER: BEŞİNCİ SINIF ÖRNEĞİ

Dr. Nurullah KARAOĞULLARI
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
nurullah.karaogullari@mku.edu.tr **ORCID ID**: 0000-0001-9034-9262

Dr. Öğr. Üyesi Müjgan BEKDAŞ
Malatya Turgut Özal Üniversitesi
mujgan.bekdas@ozal.edu.tr **ORCID ID:** 0000-0003-4313-5880

Bu çalışma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Oyun Dünyası" adlı tema kapsamında yer alan metinlerde bulunan kültürel değerleri incelemeyi amaçlamaktadır. Kültürel değerlerin öğrencilere aktarılması açısından ders kitapları önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu bağlamda çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Temada yer alan üç ana metin olan *Topsuz Basketbol Oyunu*, *Bir İp Bul Oyuna Başla* ve *Öğretmenin Sevinci* başlıkları üzerinde odaklanılmıştır. İncelenen metinlerde öne çıkan kültürel değerler arasında yardımlaşma, dayanışma, takım ruhu, doğa ve hayvan sevgisi gibi sosyal değerler ile geleneksel oyunlara yer verilmesi dikkat çekmektedir. Özellikle halat çekme, ip atlama, ip çevirme, kedi beşiği gibi oyunlar aracılığıyla geleneksel çocuk kültürü hatırlatılmakta, sadece birkaç iple dahi keyifli zaman geçirilebileceği mesajı verilmektedir. Ayrıca öğretmen figürü aracılığıyla kuşaklar arası kültürel aktarım ve sevgi temaları işlenmektedir. Ancak temada kültürel ögelere yeterince yer verilmediği, geleneksel oyunların ve kültürel değerlerin daha sistemli biçimde bütün metinlere yayılmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, öğrencilerde kültürel bilinç oluşturma açısından yetersizliğe yol açabilir. Sonuç olarak ortaokul beşinci sınıf Türkçe ders kitabı "Oyun Dünyası Teması"nda kültürel değerlere sınırlı biçimde yer verildiği tespit edilmiştir. Bu nedenle belirlenen sınırlılığın giderilmesi adına benzer temalarda yer alan metinlerin seçiminde kültürel derinliği olan metinlere ağırlık verilmesi, bu metinlere yönelik kültürel unsurları içeren etkinliklerin işlenmesi öğrencilerin kültürel kimlik geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Çalışma bağlamında ders kitaplarında geleneksel oyunların hikâyeleştirilerek daha etkili biçimde sunulması da önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Ders Kitabı, Oyun Dünyası Teması, Kültürel Değerler

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CULTURAL VALUES İN THE TEXTS OF THE 'WORLD OF GAMES' THEME İN THE TURKİSH TEXTBOOK: A FİFTH GRADE EXAMPLE

Dr. Nurullah KARAOĞULLARI

Hatay Mustafa Kemal Üniversitiy

nurullah.karaogullari@mku.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-9034-9262

Assistant Professor. Müjgan BEKDAŞ

Malatya Turgut Özal Üniversitiy

mujgan.bekdas@ozal.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-4313-5880

ABSTRACT

This study aims to examine the cultural values found in the texts included in the theme titled 'World of Games' in the 5th Grade Turkish Textbook, which was prepared within the framework of the Century of Türkiye Education Model. Textbooks are an important resource for transmitting cultural values to students. In this context, the study was conducted using the document analysis method, one of the qualitative research designs. The focus was placed on the three main texts included in the theme: *"Basketball Without a Ball," "Find a Rope, Start the Game," and "The Teacher's Joy.* Among the prominent cultural values identified in the analyzed texts were social values such as cooperation, solidarity, team spirit, and love for nature and animals, as well as the inclusion of traditional games. In particular, traditional children's culture was evoked through games such as tug of war, jump rope, rope twisting, and cat's cradle, conveying the message that enjoyable times can be had even with just a few simple ropes. In addition, the themes of intergenerational cultural transmission and love were conveyed through the figure of the teacher. However, it was observed that cultural elements were not sufficiently included in the theme, and that traditional games and cultural values were not systematically integrated throughout all the texts. This may lead to shortcomings in fostering cultural awareness among students. As a result, it was determined that cultural values were only limitedly represented in the "World of Games" theme of the 5th grade Turkish textbook. Therefore, to address this limitation, it was recommended that texts with deeper cultural content be prioritized when selecting texts for similar themes, and that activities incorporating cultural elements be included. Such practices would contribute to the development of students' cultural identity. Within the context of this study, it was also suggested that traditional games be presented more effectively by narrativizing them in textbooks.

Keywords: Turkish Course Book, Game World Theme, Cultural Values

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GİRİŞ

Günümüzde hızla değişen ve dönüşen toplumsal yapı içinde, bireylerin kendi kültürel köklerini tanıması ve bu değerlerle bağ kurması her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır. Değerler, toplumun ortaklaştığı unsurlar arasındadır. Dolayısıyla toplum tarafından benimsendiği ve uygulandığı oranda değerlerin sürekliliği sağlanır (Fırat ve Mocan, 2014).

Değerler ve kültürel unsurlar ekseninde milli kimliğin korunması ve kuşaklar arası kültürel aktarımın sağlanması, özellikle eğitim yoluyla mümkün kılınmaktadır. Eğitim sisteminin en önemli amaçlarından biri, bireyin sadece bilgiyle değil aynı zamanda değerlerle donatılarak toplumsal hayata hazırlanmasıdır. Bu süreçte kültür, bireyin davranışlarını yönlendiren ve ona kimlik kazandıran bir yapı olarak karşımıza çıkar (Kaplan, 2004).

Çocuk, doğduğu anda içinde bulunduğu toplumun değerlerinden habersizdir. Ancak zamanla ailesi, okulu ve sosyal çevresi aracılığıyla bu değerleri öğrenir ve içselleştirir (İnanç, 2004). Bu bağlamda çocukların kişilik gelişimi ile kültürel kimlik kazanmaları arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim süreci, bireyin ait olduğu toplumun kültürel kodlarını öğrenmesini sağlayarak onu topluma uyumlu bir düzeye getirir. Böylece çocuk, yaşadığı toplumun bir ferdi ve temsilcisi hâline gelir.

Toplumların kültürel sürekliliğini sağlayabilmesi için eğitimin içeriğinde yer alan değer aktarımı kadar bu aktarımın nasıl ve hangi araçlarla gerçekleştirildiği de önemlidir. Özellikle küreselleşmenin yaşamın her alanına nüfuz ettiği bir dönemde, kültürel mirasın korunması ve genç kuşaklara aktarılması, sadece kültürel politikalarla değil aynı zamanda eğitim programları ve ders materyalleriyle sağlanmalıdır (Şahin, 2015). Bu bağlamda, ders kitaplarının taşıdığı işlev dikkat çekicidir. Çünkü ders kitapları, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal gelişimlerini şekillendiren temel kaynaklardandır.

Özellikle Türkçe dersi, yalnızca dil becerilerinin kazandırıldığı bir alan olmanın ötesinde öğrencilerin millî, manevî ve evrensel değerlere duyarlı bireyler olarak yetişmelerine de katkı sağlar. Bu ders kapsamında kullanılan metinler, öğrencilere toplumun benimsediği değerleri dolaylı biçimde sunar ve onların sosyal duygularını geliştirir (Yaman vd., 2009). Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, kültürel değerleri yansıtan nitelikte olması, hem eğitim hem de değerler aktarımı açısından önem arz etmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bu çalışmada, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Oyun Dünyası" teması çerçevesinde, söz konusu tema içerisinde yer alan metinlerde kültürel değerlerin ne şekilde yer aldığı kuramsal bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Geleneksel çocuk oyunlarının yalnızca fiziksel etkinlikler değil, aynı zamanda kültürel hafızanın gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç olduğu düşüncesinden hareketle; "Topsuz Basketbol Oyunu", "Bir İp Bul Oyuna Başla" ve "Öğretmenin Sevinci" başlıklı metinler kültürel değerler perspektifinden irdelenmiştir. Bu inceleme, Türkçe ders kitaplarının içeriklerinde yer verilen temaların, öğrencilerin kültürel kimlik gelişimlerine nasıl katkı sunduğu sorusuna yanıt aramak amacıyla gerçekleştirilmiştir

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, belirli bir konuya ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik olarak incelenmesini sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışma bağlamında elde edilen veriler betimsel bir yaklaşımla analiz edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı (Akyurt, vd.; 2024) kullanılmıştır. İlgili kitapta yer alan "Oyun Dünyası Teması"nda yer alan okuma metinleri çalışmanın amacı doğrultusunda incelenmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Oyun Dünyası" teması kapsamında sunulan üç temel metin, kültürel değerlerin aktarılması açısından incelenmiştir. Doküman analizi sonucunda her bir metinde kültürel ögelerin farklı düzeylerde yer aldığı, bu ögelerin aktarımında kullanılan anlatım biçimlerinin ise değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

1. Topsuz Basketbol Oyunu

Bu metin, çocukların hayal gücünü merkeze alan bir kurguyla sunulmuştur. Geleneksel bir oyuna doğrudan yer verilmemekle birlikte, çocukların birlikte oyun üretmesi ve kuralları hayal ederek oluşturması *"takım ruhu", "dayanışma"* ve *"empati"* gibi önemli değerlere kapı aralamaktadır. Moni'nin *"Basketbol oynamak için bir topa ihtiyacımız yok."* diyerek oyunu

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

sürdürme isteği, çocuklara problem çözme ve yaratıcı düşünme konusunda ilham verirken, Mete'nin *"Topa bastım"* bahanesiyle canlandırdığı senaryo *"oyunun bir kurgu, bir hayal alanı"* olduğuna dair önemli bir kültürel bilinci yansıtmaktadır. Metnin sonunda Mete'nin *"Oyun oynamak muhteşem bir şey yahu!"* demesi ve *"Oyun oynarken özgürdü çünkü."* şeklinde düşünmesi ile oyunun çocuk dünyasındaki özgürleştirici ve birleştirici etkisi vurgulanmıştır. Kültürel ögeler doğrudan değil dolaylı ve yaratıcı kurgu aracılığıyla sunulmuştur.

2. Bir İp Bul Oyuna Başla

Bu metin, geleneksel çocuk oyunlarının aktarımı açısından en zengin içerik olarak öne çıkmaktadır. *Halat çekme, ip çevirme, ip atlamalı bayrak yarışı, kedi beşiği* gibi oyunların açıklayıcı biçimde tanıtılması; hem oyun kültürünün yaşatılmasına hem de toplumsal değerlerin aktarılmasına katkı sunmaktadır. Metinde *"Sadece birkaç iple bile güzel zaman geçirilebiliyor, değil mi?"* cümlesiyle tüketim kültürünün dışında kalan sade ama eğlenceli çocukluk oyunlarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca *"Oyunu bilmeyenler için nasıl oynandığını anlatalım"* ifadesiyle, kültürel aktarımın öğretici ve açıklayıcı bir boyut kazandığı görülmektedir. Oyunlar aracılığıyla *"birlikte hareket etme", "kurallara uyma", "yarışma kültürü"* gibi sosyal değerlerin pekiştirildiği anlaşılmaktadır.

3. Öğretmenin Sevinci

Bu metin, kültürel değerleri duygusal bir zeminde ve bireysel anlatımla sunmaktadır. Emekli bir öğretmenin her bahar çocuklar için uçurtma yapması ve bu süreci bir gelenek hâline getirmesi, *"kuşaklar arası kültürel aktarım"* ve *"toplumla bağ kurma"* açısından anlamlıdır. *"Mahallenin çocuklarına yeter mi?"* ve *"Hepinize yetecek kadar var, sabırsız olmayın."* gibi ifadeler, "*paylaşma"* ve "*toplumsal sorumluluk"* değerlerini ön plana çıkarırken, *"Bu semtin tüm çocukları benim torunlarım."* cümlesiyle *"aidiyet"* duygusu güçlü bir biçimde yansıtılmıştır. Metinde çocuklarla birlikte uçurtma uçurulan sahnede yer alan *"Haydi çocuklar! Öğretmen dedeniz geldi!"* ve *"Gökyüzünde martılar gibi süzülsünler!"* gibi ifadeler, geleneksel oyunların neşeyle buluştuğu, duygusal ve şiirsel bir anlatımı beslemektedir. Aynı zamanda, doğayla kurulan bağ ve mevsimsel geçişlerin estetik anlatımı, kültürel değerlerin doğa eksenli boyutunu da gözler önüne sermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bu araştırma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki "Oyun Dünyası" adlı tema kapsamında yer alan üç metni kültürel değerler açısından incelemiştir. "Topsuz Basketbol Oyunu", "Bir İp Bul Oyuna Başla" ve "Öğretmenin Sevinci" başlıklı metinler üzerinden yapılan çözümlemelerde, her bir metnin farklı biçim ve yoğunlukta kültürel unsurlar barındırdığı tespit edilmiştir.

Metinlerde yer alan değerlerin bazıları doğrudan, bazıları ise dolaylı yollarla öğrencilere sunulmaktadır. "Bir İp Bul Oyuna Başla" metninde geleneksel oyunlara açıkça yer verilmiş ve bu oyunların açıklamaları yoluyla kültürel aktarım gerçekleştirilmiştir. "Öğretmenin Sevinci" adlı metin, kuşaklar arası bağ kurma, doğayla ilişki ve çocuk sevgisi gibi değerleri duygusal bir anlatımla ortaya koyarken, "Topsuz Basketbol Oyunu" ise hayal gücü ve işbirliği gibi daha evrensel değerlere dikkat çekmiş; ancak geleneksel kültürel ögeleri yansıtma açısından daha sınırlı kalmıştır.

Bu çerçevede ulaşılan genel sonuç, "Oyun Dünyası" temasının kültürel aktarım potansiyelinin bulunduğu; ancak bu potansiyelin tüm metinlere dengeli ve sistematik biçimde yansıtılamadığı yönündedir. Geleneksel oyunların sınırlı biçimde yer alması ve bazı metinlerde kültürel ögelerin doğrudan değil dolaylı biçimde sunulması, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını sınırlı düzeyde destekleyebilecek bir içerik sunmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular bağlamında şu önerilerde bulunulabilir:

1. *Temaya dâhil edilecek metin seçiminde kültürel derinlik göz önünde bulundurulmalıdır:* Metinlerin yalnızca eğlendirici değil, aynı zamanda geleneksel çocuk oyunları, değerler ve kültürel kazanımlar açısından zengin içeriklere sahip olması önemlidir.
2. *Kültürel unsurlar bütün tema boyunca yaygınlaştırılmalıdır:* Geleneksel oyunlar ve kültürel değerler yalnızca tek bir metinle sınırlandırılmamalı, bu unsurlara tema kapsamındaki tüm metinlerde farklı açılardan yer verilmelidir.
3. *Metinlere eşlik eden etkinlikler, kültürel bilinci geliştirmeye yönelik olmalıdır:* Örneğin, geleneksel bir oyunun canlandırılması, yöresel oyun adlarının araştırılması veya aile büyüklerinden oyun hatıralarının toplanması gibi uygulamalar kültürel aktarımı pekiştirebilir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

4. *Metinler arası bağlantılar kurularak tematik bütünlük sağlanmalıdır:*
   Aynı tema içinde yer alan metinler arasında anlam ilişkisi kurulması, öğrencinin kültürel değeri çok yönlü olarak içselleştirmesini destekler.
5. *Kültürel ögelerin evrensel değerlerle ilişkisi kurulmalıdır:*
   Geleneksel oyunların eğlence dışında paylaşım, yardımlaşma, empati gibi evrensel değerlerle örtüştüğü öğrencilere fark ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akyurt, G., Angın, L., Arslan, Ü., Cin, A., Dalioğlu, S., Dönmez, A., Ersal, P., Han, C., Hülür Taşin, N., İlhan, E., Kavas, M., Sayılır, S., Sayılır, T., & Şener, F. (2024). *Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Fırat, H., & Mocan, .-. A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 183(183), 25-49. https://doi.org/10.20296/tsad.27656

İnanç, B. Y. (2004). *Gelişim psikolojisi: Çocuk ve ergen gelişimi*. Nobel Kitabevi.

Kaplan, M. (2004). *Kültür ve dil*. Dergâh Yayınları.

Şahin, N. (2015). *İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin kültürel değerler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Yaman, H., Taflan, S., & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *7*(18), 107–120.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Seçkin Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

YAKLAŞIM VE MODEL OLARAK CEMİL MERİÇ'TE KÜLTÜR AKTARIMI

Dr. Nurullah KARAOĞULLARI
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

nurullah.karaogullari@mku.edu.tr **ORCID ID**: 0000-0001-9034-9262

ÖZET

Modernleşme sürecinde geleneksel değerlerin korunması ve aktarılması, özellikle eğitim sistemlerinde büyük bir tartışma alanı oluşturmuştur. Bu bağlamda, Türk düşünce hayatında önemli bir yeri olan Cemil Meriç'in kültür anlayışı, yerli ve milli bir kültür aktarım modeli oluşturmak açısından dikkate değerdir. Meriç'in irfan, hars, umran gibi kavramlara yüklediği anlamlar ve Batı menşeili kültür kavramına eleştirel yaklaşımı, kültürel süreklilik için zengin bir teorik çerçeve sunar. Cemil Meriç, Türk düşünce hayatında Doğu ve Batı medeniyetleri arasında köprü kurmaya çalışan önemli bir mütefekkirdir. Onun kültür ve irfan kavramlarına yaklaşımı, modernleşme sürecinde geleneksel değerlerin korunması ve aktarılması bağlamında dikkate değerdir. Meriç, kültürü bireyin sosyal ve zihinsel açıdan inşasının bir yansıması olarak görürken irfanı sezgi ve derin bilgiye dayalı bir bilgelik olarak tanımlar. Ona göre kültür, insanın maddi ve manevi değerlerinin toplamıdır ve bu değerlerin aktarımı, toplumun sürekliliği için elzemdir. İrfan ise bireyin kendi kültürel kökleriyle kurduğu derin bağın ve bu bağ üzerinden elde ettiği bilginin adıdır. Meriç, Batı'nın kültür ve uygarlık kavramlarını eleştirerek Doğu'nun "umran" ve "irfan" kavramlarına yönelir. Ona göre, Batı'nın kültür anlayışı maddi unsurlara dayanırken, Doğu'nun irfan anlayışı manevi unsurları ön plana çıkarır. Bu bağlamda Meriç, modernleşme sürecinde Doğu toplumlarının kendi irfanlarını koruyarak Batı'nın maddi kültürüyle dengeli bir ilişki kurmaları gerektiğini savunur. Eğitim sisteminde Meriç'in irfan merkezli yaklaşımı, kültürel değerlerin sadece bilgi olarak değil aynı zamanda bir yaşam biçimi olarak öğrencilere aktarılmasını önerir. Bu yaklaşım, öğrencilerin kendi kültürel kökleriyle bağ kurmalarını ve bu bağ üzerinden evrensel değerlere ulaşmalarını hedefler. Sonuç olarak Cemil Meriç'in kültür ve irfan kavramlarına yaklaşımı, geleneksel değerlerin modernleşme sürecinde nasıl korunup aktarılabileceği konusunda önemli bakış açıları sunmaktadır. Onun düşünceleri, günümüz eğitim sisteminde kültürel sürekliliğin sağlanması açısından dikkate değer bir model teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cemil Meriç, Kültür Aktarımı, Değerler

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CULTURAL TRANSMISSION IN CEMİL MERİÇ AS AN APPROACH AND MODEL

Dr. Nurullah KARAOĞULLARI

Hatay Mustafa Kemal Üniversitiy

nurullah.karaogullari@mku.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-9034-9262

ABSTRACT

The preservation and transmission of traditional values in the modernization process has created a major area of debate, especially in education systems. In this context, Cemil Meriç's understanding of culture, which has an important place in Turkish intellectual life, is remarkable in terms of creating a local and national cultural transmission model. The meanings Meriç attributes to concepts such as gnosis, culturism, and umran and his critical approach to the concept of Western-origin culture provide a rich theoretical framework for cultural continuity. Cemil Meriç is an important thinker who tries to build a bridge between Eastern and Western civilizations in Turkish intellectual life. His approach to the concepts of culture and gnosis is remarkable in the context of the preservation and transmission of traditional values in the modernization process. While Meriç sees culture as a reflection of the individual's social and mental construction, he defines gnosis as wisdom based on intuition and deep knowledge. According to him, culture is the sum of a person's material and spiritual values, and the transmission of these values is essential for the continuity of society. Wisdom is the name of the deep connection an individual establishes with his or her own cultural roots and the knowledge he or she acquires through this connection. Meriç criticizes the concepts of culture and civilization of the West and turns to the concepts of "umran" and "wisdom" of the East. According to him, while the understanding of culture of the West is based on material elements, the understanding of wisdom of the East emphasizes spiritual elements. In this context, Meriç argues that Eastern societies should establish a balanced relationship with the material culture of the West by preserving their own wisdom in the process of modernization. In the education system, Meriç's wisdom-centered approach suggests that cultural values should be transferred to students not only as knowledge but also as a way of life. This approach aims for students to establish a connection with their own cultural roots and reach universal values through this connection. As a result, Cemil Meriç's approach to the concepts of culture and wisdom offers important perspectives on how traditional values can be preserved and transferred in the process of modernization. His thoughts constitute a remarkable model in terms of ensuring cultural continuity in today's education system.

Keywords: Cemil Meriç, Cultural Transfer, Values

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. Giriş

Modernleşme süreci, özellikle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle birlikte, Türk toplumunda geleneksel değerlerin korunması ve aktarılması konusunda derin tartışmalara yol açmıştır. Bu süreçte, Batı merkezli kültür ve uygarlık kavramlarının alınması, yerli değerlerin erozyona uğraması tehlikesini beraberinde getirmiştir. Türk düşünce hayatında önemli bir yere sahip olan Cemil Meriç, kültür kavramını irfan temelli bir yaklaşımla yeniden tanımlayarak bu soruna özgün bir çözüm önerisi sunar. Meriç'e göre kültür; bir milletin ruhunu, hafızasını ve değerler bütününü ifade eder; ancak bu bütün, yalnızca maddi unsurlarla değil manevi derinlik ve hikmetle anlam kazanır (Meriç, 2008). Bu çalışma, Meriç'in kültür aktarımı anlayışını teorik bir model olarak ele almakta ve bu modelin eğitim sistemlerinde uygulanabilirliğini tartışmaktadır.

Meriç'in yaklaşımı, özellikle modernleşme sürecinde kültürel sürekliliği sağlama ve yerli kavramlarla düşünen bireyler yetiştirme hedefiyle dikkat çeker. Onun irfan, hars ve umran kavramları; Batı'nın maddi temelli kültür anlayışına karşı manevi bir alternatif sunar. Bu çalışmada, Meriç'in eserlerinden ve onun üzerine yapılan akademik çalışmalardan hareketle kültür aktarımının teorik temelleri ve uygulanabilir boyutları irdelenmektedir.

2. Cemil Meriç'in Kültür Anlayışı

Cemil Meriç; kültürü bir milletin kimliğini, hafızasını ve varoluş biçimini yansıtan bir olgu olarak görür (Meriç, 2008). Ancak Meriç, Batı menşeili kültür kavramını eleştirir ve bu kavramın maddi unsurlara odaklanarak manevi derinlikten yoksun olduğunu savunur. Ona göre, Batı'nın kültür anlayışı, ideolojik kalıplarla şekillenmiş ve evrensel bir birikim olmaktan uzaklaşmıştır. Bu bağlamda, Meriç, kültür ile ideoloji arasında net bir ayrım yapar: Kültür, evrensel ve zamansız bir birikim iken, ideolojiler zamanın ruhuna göre şekillenen geçici kalıplardır (Demirel, 2011).

Meriç'in kültür anlayışı, Osmanlı ve İslam düşünce geleneğinden beslenen irfan, hars ve umran kavramlarıyla zenginleşir. İrfan, Meriç'in düşünce sisteminde merkezi bir yer tutar ve "insanoğlunun has bahçesi" olarak tanımlanır (Meriç, 1986). İrfan, bilgiyle sınırlı olmayan, sezgi, hikmet ve ruhsal derinliği kapsayan bir bilgelik biçimidir. Hars, kültürel değerlerin birey ve toplum tarafından içselleştirilmesini; umran ise bu değerlerin toplumsal hayatta tezahürünü

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ifade eder (Babaoğlu, 2018). Meriç'in bu kavramlara dayalı kültür anlayışı, modernleşme sürecinde yerli bir model oluşturma çabasıyla dikkat çeker.

3. İrfan Temelli Kültür Aktarımı Modeli

Meriç'in kültür aktarımı modeli, irfan kavramı üzerine inşa edilmiştir. Ona göre, kültür aktarımı yalnızca bilgi transferi değil, bir milletin ruhunu, kimliğini ve değerlerini yeni nesillere taşıma sürecidir. Bu süreçte, eğitim sistemi kritik bir rol oynar. Meriç, *"Kamus, bir milletin hafızası, yani kendisi; heyecanıyla, hassasiyetiyle, şuuruyla."* diyerek, eğitim sahasında da kullanılan dilin ve kavramların kültürel kodlarla uyumlu olması gerektiğini vurgular (Meriç, 2009). İthal kavramların bilinçsizce kullanımı, kültürel çözülmelere yol açabilir; bu nedenle eğitim politikaları yerli kavramlarla şekillenmelidir.

Meriç'in söylemleri bağlamında ortaya konan model, kültür aktarımını üç temel eksende ele alır:

1- *Yerli Kavramlarla Düşünme:* İrfan, hars ve umran gibi kavramlar; kültürün yeniden tanımlanmasında kullanılmalıdır. Bu kavramlar, Batı'nın maddi temelli kültür anlayışına karşı manevi bir derinlik sunar.
2- *Eleştirel Bilinç:* Meriç, Batı'dan alınan kavramların dogmatikliğini sorgular ve kültürel aktarımda eleştirel bir bilinç geliştirilmesini savunur. Bu bilinç, bireylerin kendi kültürel kökleriyle bağ kurmasını sağlar.
3- *Eğitimde Kültürel Süreklilik:* Eğitim, kültürel değerlerin sadece bilgi olarak değil, bir yaşam biçimi olarak öğrencilere aktarılmasını hedeflemelidir. İrfan temelli bir eğitim, öğrencilerin hem milli kimliklerini korumalarına hem de evrensel değerlere açık olmalarına olanak tanır.

4. Doğu-Batı İkilemi ve Kavram Mücadelesi

Meriç, modernleşme sürecini bir medeniyetler çatışmasından çok, bir anlam ve kavram mücadelesi olarak görür. Ona göre, Batı'nın kültür kavramı maddi temellidir ve üretim, tüketim gibi unsurlara odaklanır. Buna karşılık, Doğu'nun irfan anlayışı, manevi unsurları önceler ve bireyin içsel olgunluğunu hedefler (Akın, 2015). Meriç, bu ikilemde bir sentez önerir: Doğu toplumları, kendi irfanlarını koruyarak Batı'nın maddi kültüründen seçici bir şekilde faydalanmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Meriç'in (2009) *"Kendi gerçeğimizi kendi kelimelerimizle anlayıp anlatmak, her namuslu yazarın vicdan borcu."* sözü, kavramların kültürel aktarımdaki kritik rolünü vurgular. Batı'dan alınan kavramların içeriğinin boşaltıldığını ve toplumların kendi düşünce sistemlerini inşa edemez hale geldiğini belirtir. Bu nedenle, kültür aktarımı sürecinde yerli kavramlarla düşünen, eleştirel bilince sahip bireyler yetiştirilmesi gerektiğini savunur. Meriç'in bu yaklaşımı, modernleşme sürecinde kültürel kimliğin korunması için güçlü bir teorik zemin sunar.

5. Eğitimde Kültür Aktarımı Uygulamaları

Cemil Meriç'in kültür aktarımı modeli, eğitim sistemine doğrudan uygulanabilir niteliktedir. Eğitimde kültür aktarımı, sadece müfredatla değil, dil, yöntem ve kullanılan kavramlarla da gerçekleştirilmelidir. Meriç'in irfan temelli yaklaşımı, öğrencilerin kendi kültürel kökleriyle bağ kurmalarını ve bu bağ üzerinden evrensel değerlere ulaşmalarını hedefler. Bu bağlamda, eğitim politikaları şu unsurlara odaklanmalıdır:

- *Yerli Kavramların Kullanımı:* Eğitim materyallerinde irfan, hars, umran gibi kavramlar öne çıkarılmalı ve Batı menşeili kavramların eleştirel bir süzgeçten geçirilmesi sağlanmalıdır.
- *Kültürel Kimlik İnşası:* Eğitim, öğrencilerin milli kimliklerini güçlendirecek şekilde tasarlanmalı, aynı zamanda evrensel değerlere açık bir perspektif sunmalıdır.
- *Eleştirel Düşünce Eğitimi:* Meriç'in eleştirel sosyoloji anlayışı, öğrencilerin Batı'dan alınan kavramları sorgulamalarını ve kendi değerlerini yeniden keşfetmelerini teşvik eder.

Meriç'in modeli, eğitimde kültürel sürekliliği sağlama açısından uygulanabilir bir çerçeve sunar. Örneğin; ders kitaplarında yerli düşünürlerin eserlerine yer verilmesi, müfredatta Osmanlı ve İslam düşünce geleneğinin vurgulanması, Meriç'in önerdiği irfan temelli yaklaşımın uygulanabilir yollarıdır.

6. Sonuç

Cemil Meriç'in kültür aktarımı anlayışı, modernleşme sürecinde geleneksel değerlerin korunması ve aktarılması için özgün bir model sunmaktadır. İrfan temelli bu model, kültürün yalnızca bilgi transferi olmadığını; bir milletin ruhunu, kimliğini ve değerlerini yaşatma süreci olduğunu vurgular. Meriç'in irfan, hars ve umran kavramları, Batı'nın maddi temelli kültür

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

anlayışına karşı manevi bir alternatif sunar ve yerli kavramlarla düşünmenin önemini ortaya koyar.

Eğitim sisteminde Meriç'in modeli, kültürel sürekliliği sağlama ve eleştirel bilince sahip bireyler yetiştirme hedefiyle dikkat çeker. Yerli kavramlarla şekillenen bir eğitim anlayışı, hem milli kimliğin korunmasına hem de evrensel değerlere açık bireylerin yetişmesine katkı sağlar. Günümüz Türkiye'sinde, Meriç'in kültür aktarımı modeli, eğitim politikalarına yön verebilecek güçlü bir teorik zemin sunmaktadır. Gelecek çalışmalar, Meriç'in söylemleri ekseninde ortaya konan bu modeli farklı eğitim kademelerinde uygulamaya yönelik pratik öneriler geliştirerek bu çerçeveyi daha da zenginleştirebilir.

Kaynakça

Akın, İ. (2015). *Cemil Meriç düzleminde Doğu Batı, kültür irfan çatışması* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Babaoğlu, Ö. (2019). *Cemil Meriç'te irfan bağlamında gelenek ve modernlik* (Yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, D. (2011). *Cemil Meriç'te kültür ve ideoloji* (Yüksek lisans tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Meriç, C. (2009). *Bu ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, C., (1986). *Kültürden İrfana.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Meriç, C. (2008). *Jurnal I-II*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

FROM UNIVERSITY TO CAREER: THE IMPACT OF CAREER PLANNING COURSES ON UNIVERSITY STUDENTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra KOÇ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, kubra.tuncarslan@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-2483-2330

ABSTRACT

In today's world, earning a bachelor's degree is no longer sufficient for career advancement. Individuals must also engage in activities that foster professional development, enhance skills, and help them stand out. To support students in career planning, Turkey introduced the "Career Planning" course as a mandatory component of undergraduate education in 2019. Since the 2020-2021 academic year, first-year students have been required to take this course, developed by the Human Resources Office of the Presidency of Turkey. The course provides students with an advantage in shaping their careers early in their academic journey. This study, on the other hand, examines the impact of the "Career Planning" course on first-year students at a public university in Turkey, focusing on its effectiveness in career planning, students' perceptions of the course, and its long-term implications. The research collected data from 128 volunteer undergraduate students using a semi-structured interview form designed specifically for this study. The findings indicate that the "Career Planning" course plays a crucial role in fostering students' self-awareness, enhancing their self-assessment skills, and helping them recognize their talents and intelligence types. Additionally, the course aids students in making well-informed career choices, setting future goals, increasing motivation for career development, and aligning their educational journey with their professional aspirations. Participants found the course particularly valuable due to its guiding and advisory nature. They also expressed a preference for receiving this course in a seminar format across multiple semesters, with each term focusing on different career-related themes. This study is expected to contribute to the academic literature by offering insights into the enhancement of undergraduate education and the implementation of effective career planning strategies, ultimately supporting future generations in making informed career decisions.

Key Words: Career, Career Planning, University Students.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ÜNVERSİTEDEN KARİYERE: "KARİYER PLANLAMA" DERSİNİN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ GELİŞİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

ÖZET

Günümüzde, her akademik dönem sonunda belirli sayıda öğrenci Yüksek öğretim kurumlarından mezun olarak hayata atılmakta ve kendi disiplinlerinde kariyerlerini sürdürmek için çaba harcamaktadır. Ancak günümüz koşullarında herhangi bir üniversiteden lisans derecesi alarak mezun olmak, kariyer basamaklarını tırmanmak için yeterli görülmemekte; bireylerin kendilerini geliştirecek ve toplum içerisinde becerilerini öne çıkararak mesleki gelişimlerini sağlayacak bir takım çalışmalara da ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de öğrencilerin gelecek projelerini geliştirmek ve kariyer planlamalarını profesyonel anlamda desteklemek amacı ile 2019 yılında alınan bir kararla, tüm üniversitelerin lisans eğitimlerine "Kariyer Planlama" dersi zorunlu ders olarak eklenmiş olup, üniversite birinci sınıf öğrencileri 2020-2021 akademik yılından itibaren bu dersi almaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından içeriği hazırlanan ve geliştirilen bu ders kapsamında, öğrenciler henüz lisans eğitimlerinin başında kendi kariyerlerini planlama hususunda önemli bir avantaj elde etmektedir. Bu çalışmada ise, Türkiye'de bir devlet üniversitesinde yürütülen "Kariyer Planlama" dersinin birinci sınıf öğrencileri üzerindeki etkileri, kariyer planlamaları hususundaki yararları, öğrencilerin bu derse bakış açısı ve uzun vadede bu dersin etkinlikleri üzerine görüşlerini hakkında araştırma yapılmış olup; çalışma için hazırlanmış bir yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla ile 128 gönüllü lisans öğrencisinden veri toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda, "Kariyer Planlama" dersinin öğrencilerin kendilerini tanıma, öz-değerlendirme becerisi geliştirme, yetenek ve zeka türlerini öğrenerek mesleki açıdan kendilerine uygun tercihler yapma, gelecek hedeflerini belirleme, kariyerlerini şekillendirme noktasında motivasyonu arttırma ve eğitim hayatlarını kariyer planlarına uygun olarak yönlendirme noktasında katkı sağladığı tespit edilmiştir. Katılımcılar, kendilerine rehberlik eden ve yön gösteren bir ders olması nedeniyle "Kariyer Planlama" dersini faydalı bulduklarını ve bu dersi lisans eğitiminin her döneminde farklı temaları ele alarak bir seminer formatında almak istediklerini beyan etmişlerdir. Lisans eğitiminin geliştirilmesi ve genç nesillerin doğru kariyer planlama yöntemlerini kullanması açısından bu çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Kariyer, Kariyer Planlama, Üniversite Öğrencileri

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TÜRKİYE'DE FEN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR: BİR METASENTEZ ÇALIŞMASI

Doktora Öğrencisi Gamze SERİN
Mersin Üniversitesi, gamzeserinn1@gmail.com – 0000-0002-1208-5553
Prof. Dr. Cenk AKAY
Mersin Üniversitesi, cenkakay35@mersin.edu.tr - 0000-0001-9892-6255

ÖZET

Erken çocukluk döneminde başlayıp eğitim basamaklarının tümünde önemli bir yer edinmiş olan fen eğitiminin; bireylerde bilimsel düşünme becerileri oluşturma, doğayı tanıyıp anlayabilen bilinçte olabilme, problem çözme becerisi edinebilme gibi hayata dönük amaçları vardır. Tüm eğitim kademelerinde yıllarca fen eğitimi verilmesine rağmen yapılan birçok bilimsel çalışma Türkiye'de fen eğitiminde hedeflere ulaşabilme konusunda problemler yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu noktada karşılaşılan sorunları bütüncül bir şekilde ele almak, fen eğitiminde karşılaşılan sorunları tanımak ve çözüm önerileri geliştirebilmek gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı meta sentez yöntemiyle Türkiye'de fen eğitiminde karşılaşılan sorunları ve bu sorunların çözüm önerilerini içeren nitel çalışmaların bulgularını yorumlamak ve tartışmaktır. Bu meta sentez araştırmasının sonucunda şu alt temalar belirlenmiştir: Öğretim programından kaynaklı sorunlar, fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlar, eğitim-öğretim sürecinden kaynaklı sorunlar ve öğrenci ve öğretmenden kaynaklı sorunlar temaları belirlenmiştir. Ayrıca bu sorunların nedenleri açıklanmış ve sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fen Eğitimi, meta sentez, fen eğitimi sorunları

ABSTRACK

The science education that begins in early childhood and holds a significant place throughout all educational stages aims to develop scientific thinking skills, foster awareness of nature and understanding of it, and enable problem-solving abilities, all of which are life-oriented goals. Despite the fact that science education has been provided for many years at all educational levels, numerous scientific studies reveal that there are issues in achieving the goals of science

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

education in Turkey. At this point, it is necessary to approach the encountered problems in a holistic manner, recognize the challenges in science education, and develop potential solutions. The purpose of this study is to interpret and discuss the findings of qualitative research containing the issues faced in science education in Turkey and the proposed solutions to these problems, using the meta-synthesis method. As a result of this meta-synthesis research, the following sub-themes were identified: issues stemming from the curriculum, issues arising from physical inadequacies, issues originating from the teaching and learning process, and issues related to students and teachers. Furthermore, the reasons for these issues were explained, and solutions to these problems were presented.

Key words: Science Education, meta-synthesis, science education issues

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GİRİŞ

Bilim ve bilim üzerine tasarlanan eğitimlerin insan yaşamına olan katkısı ve etkisi oldukça önemlidir. Yaşamı daha anlaşılabilir kılan evrensel doğrulara bilimin verdiği imkânlarla ulaşmaya çalışmak insan yaşamına değer katar. Bilgiye ulaşmada ve bilimin anlamlandırılmasında çağının ilerisinde, farklı bir bakış açısı ortaya koyan Popper (2020); bilginin sorgulanması, eleştirilmesi ve yanlışlanabilir teoriler üzerine ilerleyen bilim ortaya koymanın gerekliliğinden bahsetmiştir. Fen eğitimi de bu çerçevede ilerleyerek bireylerin doğa ve evrenle ilgili olguları anlayıp hayatlarında bilimsel bakış açıları edinebilmelerini sağlamayı amaçlar. Karl Popper'in bu formülü, fen eğitimi için önemli bir çerçeve sunar. Fen eğitiminde öğrencilerin fizik, kimya, biyoloji, astronomi ve çevre bilimleri gibi temel bilim dallarına ilişkin teorik bilgileri öğrenmelerinin yanı sıra, deneysel ve uygulamalı çalışmalara katılarak bilimsel süreç becerilerini kazanmaları da hedeflenir. Ayrıca fen eğitimi sayesinde bireylerin bilimsel bilgiye dayalı kararlar verebilmeleri, çevresel sorunlara duyarlılık geliştirmeleri ve teknolojiyi bilinçli bir şekilde kullanmalarını sağlayarak topluma aktif bir katılımda bulunabilmeleri de amaçlanır (Gürdal, 1988; Demirci, 1993; Hançer ve ark, 2003). Bu bakış açısıyla fen eğitimini gözden geçirmek ve öğrencilerin bilime yönelik bakış açıklarını şekillendirmeye çalışmak etkili sonuçlar ortaya koyabilir.

Toplumların bilim ve teknoloji ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, fen eğitimi stratejik bir role sahiptir. Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği, çevresel sorunların küresel bir boyut kazandığı günümüzde, bilimsel okuryazarlığın birey ve toplum üzerindeki etkisi giderek artmaktadır (Akgün, 2001). Bu nedenle fen eğitimi, yalnızca bireylerin akademik ve mesleki başarılarına katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda onların bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyum sağlamalarını, toplumsal sorunlara duyarlılık geliştirmelerini ve aktif yurttaşlar olarak topluma katkıda bulunmalarını destekler (Arslan 2000).

Bireysel çerçevede bakıldığında da küçük yaşlardan itibaren öğrencilerin bilim ve fenle tanışmaları fen eğitiminin bireyde ve bu bireylerin yaşadığı toplumlarda olumlu sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. Bireylerin bilimsel düşünme becerileri kazanarak çevrelerindeki doğal ve teknolojik dünyayı anlama kapasitelerini geliştirmelerinde temel etkenlerden biri olan fen eğitimi bilimsel bilgiye dayalı bir bakış açısı, bireylerin karmaşık problemleri analiz etmelerini, eleştirel düşünmelerini ve rasyonel çözümler üretmelerini sağlar (Bahar ve Aksüt, 2006). Bu bağlamda fen eğitimi sadece teorik bilgi aktaran bir alan olmanın ötesine geçerek, öğrencilerin bilimsel süreç becerilerini kazanmalarına, bilimsel yöntemleri kullanarak sorgulama

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yapmalarına ve deneyler yoluyla bilgiye ulaşmalarına olanak tanır (National Research Council, 1996).

Eğitiminin her alanında olduğu gibi fen eğitiminde de karşılaşılan sorunlar azımsanamayacak düzeydedir. Hem eğitimciler hem de öğrenciler açısından ortaya çıkan bu sorunlar eğitim sisteminin önemli bir boyutunu oluşturur. Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi, fen bilgisi derslerini daha da kritik bir konuma getirmiştir. Ancak, fen eğitiminin etkili bir şekilde yürütülmesi pek çok zorlukla karşı karşıyadır. Bu zorluklar, hem öğretim programlarının yapısından hem de eğitim ortamlarının yetersizliklerinden kaynaklanabilir. Öğrencilerin bilimsel kavramları anlamakta güçlük çekmesi, öğretmenlerin bu kavramları aktarırken karşılaştıkları pedagojik zorluklar ve sınıf içi uygulamaların öğrenci merkezli olmaktan ziyade ezberci bir yaklaşıma dayanması, fen eğitiminde karşılaşılan temel sorunlar arasında yer alır (Balbağ ve ark., 2006).

Fen eğitimi, öğrencilere sadece teorik bilgilerin aktarılmasından ibaret olmayıp, onların bilimsel düşünme becerilerini geliştirmeyi, problem çözme yeteneklerini artırmayı ve bilimsel yöntemleri kullanarak sorgulama yapmalarını sağlamayı hedefler (Çakıcı, 2009). Ancak, Türkiye ve dünyadaki pek çok eğitim sisteminde, fen eğitimine yönelik bu ideal hedeflerin tam anlamıyla hayata geçirilemediği görülmektedir. Uluslararası alan yazın tarandığında, fen eğitiminde öğretmen temelli sorunlar (Zhang ve ark., 2010; Krämer ve ark., 2015; Clough ve ark., 2009); öğrenciler açısından fen eğitimi sorunları (Abd-El-Khalick ve ark., 2004; Osborne, 1983; Pedretti ve ark., 2008); öğretim programı çerçevesinde fen eğitimde karşılaşılan sorunlar (Thobias, 1992; Osborne ve Hennessy, 2003; Matthews, 1993); ve fen eğitiminde kullanılan yöntemler bazında sorunlar (Kirschner, 1988; Abd-El-Khalick ve ark., 2004) ele alınmıştır.

Türkiye'de de fen eğitimi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında ise, (Gezer, 1998; Akdeniz ve ark., 2002; Morgil, 2002; Yıldırım ve Demir, 2001; Dursun, 2003; Arslan, 2002; Genç ve Küçük, 2004) öğretmenler açısından fen eğitimi sorunlarını; (Akgün, 1998; Çavaş, 2002; Çeken, 2002; Doğan ve ark., 2002; Bakaç, 2004; Akınoğlu ve Tandoğan, 2007) öğrenciler açısından fen eğitimi sorunlarını; (Kozandağı, 2001; Kalkan, 1996; Kılıç, 2002; Eşme, 2004) öğretim programı çerçevesinde fen eğitimde karşılaşılan sorunları; (Doğru, 2000; Bulunuz ve Ergül, 2001; Ekici, 2002; Dindar ve Yaman, 2003; Eşme, 2004; Bozdoğan ve Yalçın, 2004) fen eğitiminde kullanılan yöntemler bazında sorunları çalışmalarında ele almışlardır. Tüm bu çalışmalar çerçevesinde öğrenci başarısındaki düşüşler, fen bilimlerine

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yönelik ilginin azalması ve öğretmenlerin sınıf içi materyal ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikleri, bu alanda karşılaşılan zorlukların birer sorun olduğu dile getirilmiştir.

Araştırma Boşluğu

Ülkemizde fen eğitimi çok küçük yaşlardan itibaren verilemeye başlanmaktadır. Anaokullarından başlayıp lise düzeyine kadar tüm öğrenciler yıllarca fen eğitimi almaktadır. Bu kadar uzun süre eğitim almalarına rağmen amaçlanan fen okuryazarı bireylerin yetişemediği, problem çözebilen, çevre bilinci edinmiş, bilimsel okur yazarlıkta belirli bir seviyeye ulaşmış olabilme amaçlarına yeteri kadar ulaşılamadığı birçok bilimsel çalışmayla ortaya koyulmuştur. Tüm bunlar Türkiye'de, fen eğitimde sorunlar olduğunun göstergeleridir. Bu meta sentez çalışmasıyla Türkiye'de, fen eğitiminde karşılaşılan sorunlar öğretmenler penceresinden derinlemesine incelemeye çalışılacaktır. Tüm bu açıklanan nedenlerden ötürü çalışmanın alanyazındaki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin de dahil olduğu PISA, TIMSS ve TALIS gibi geniş katılımlı uluslararası ölçme ve değerlendirme çalışmaları, fen eğitimi alanındaki performansa ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Türkiye'nin söz konusu araştırmaların her bir döngüsünde, özellikle TIMSS, TALIS ve PISA uygulamalarında, düşük başarı düzeyleri sergilemesi, araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu başarısızlıkların nedenlerini irdeleyen çeşitli bilimsel çalışmalara zemin hazırlamıştır. (Yıldırım, 2011; Cangüven ve Sürmeli, 2017).

Bu veriler göz önüne alındığında Türkiye'de fen eğitiminde karşılaşılan sorunlar yeniden gözden geçirilmelidir. Sonuç olarak bu makalenin amacı da fen eğitiminde karşılaşılan sorunları ele alan çalışmalardan elde edilen nitel verileri sentezleyerek konuya dair yaşanan sorunları ortaya koyabilmektir. Bu nedenle araştırmanın problemi "Türkiye'de fen eğitimi alanında karşılaşılan sorunlar nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada Türkiye'de fen eğitiminde karşılaşılan sorunların incelenip değerlendirilmesi için meta-sentez yöntemi kullanılmıştır. Meta-sentez, konu olarak birbiriyle ilişkili bir dizi nitel çalışmaya ait bulguların titizlikle incelenip yorumlanmasına dayanan ayrıntılı bir çalışma türüdür (Jensen, & Allen, 1996; Walsh ve Downe, 2004). Meta-sentez, yalnızca alan yazındaki çalışmaların sistemli bir şekilde taranıp harmanlanması olarak

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

açıklanamaz. Meta-sentezin amacı, tüm bu sistemli taramaların sonucunda daha etkili ve bütüncül bir bakış açısı ortaya koyarak üst düzey bir yorum ortaya koyabilmeyi içerir (Finfgeld, 2003; Erwin, Brotherson, & Summers, 2011).

Noblit ve Hare (1988), metasentez çalışmalarını daha sağlıklı yürütebilmeyi sağlayan bazı aşamalar ortaya koymuşlardır. Bunlar:

1. Odak konunun belirlenmesi

2. Konuya ilişkin nitel çalışmaların seçilmesi

3. Çalışmaların okunması ve ön analizi

4. Çalışmalar arasındaki ilişkinin belirlenmesi

5. Meta sentezin yapılması

6. Meta sentez sonuçlarının yorumlanması

Bu çalışmada da yukarıda belirtilen aşamalar dikkate alınarak, öğretmenler çerçevesinden Türkiye'de fen eğitiminde karşılaşılan sorunları ele alan çalışmalar incelenmiştir. Dâhil edilme ve dışlanma kriterleri dikkate alınarak ilgili çalışmalar belirlenmiştir. Bu çalışmalar üzerinde meta sentez çalışması yapılmış, sonuçlar ayrıntılı bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada Noblit ve Hare'in (1988) ortaya koyduğu aşamalar çerçevesinde araştırma problemi tanımlanmıştır. Devamında amaca hizmet eden çalışmalara ulaşabilmek için Eylül 2024 ile Aralık 2024 tarihleri arasında "fen eğitimi", "fen öğretimi", "fen eğitimi sorunları", "fen eğitiminde karşılaşılan sorunlar" ve "fen eğitimi ve öğretmenler" anahtar kelimeleri kullanılarak gerçekleştirilen taramalar, Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi'nde ve Google Akademik veri tabanlarında yürütülmüştür. Bu kapsamda toplam 107 çalışmaya ulaşılmış, yapılan inceleme sonucunda bu çalışmaların 16'sının mevcut araştırmanın problemine doğrudan temas ettiği belirlenmiştir. Çalışmaların özet kısımları incelenerek spesifik konulara değinen çalışmalar elenmiş ve araştırmaya konu olan 11 çalışmanın araştırmanın ölçütlerini tam olarak karşıladığına karar kılınmıştır. Bu ölçütler aşağıda yer almaktadır:

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. Araştırmanın problemine yönelik olarak "fen eğitimi sorunları" başta olmak üzere belirlenen anahtar kelimeleri içermesi,
2. İncelenen çalışmaların Türkiye sınırları içerisinde yürütülmüş olması,
3. Seçilen çalışmaların nitel araştırma desenine uygun şekilde gerçekleştirilmiş olması,
4. İlgili çalışmaların özgün tam metinlerine erişimin mümkün olması.

Çalışma Grubu

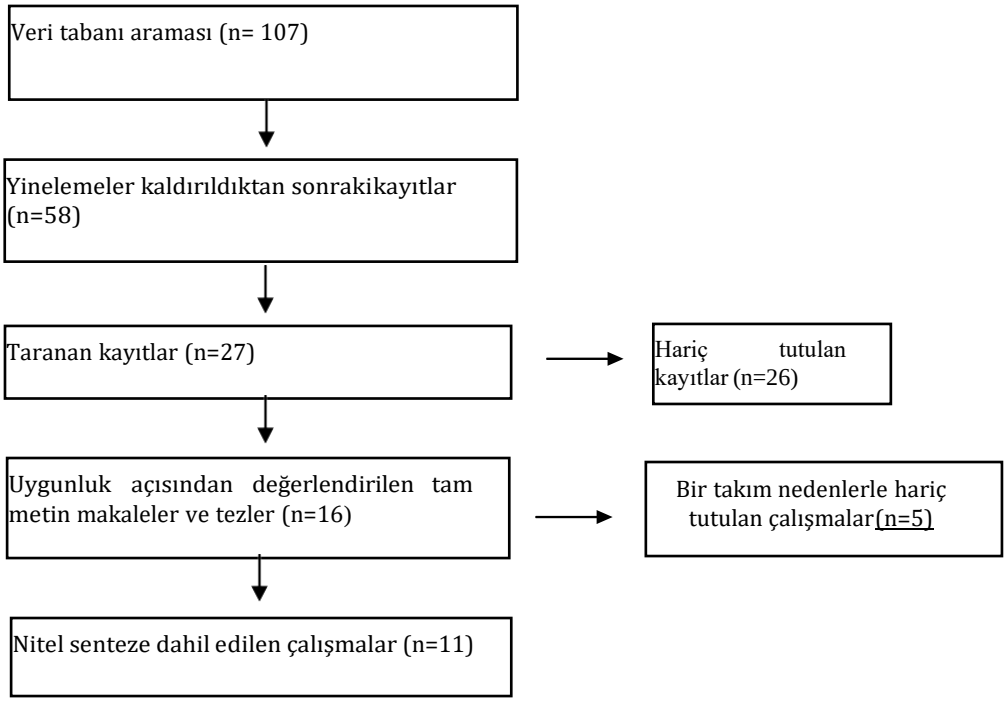
Yapılan çalışmada 11 araştırma meta- senteze sürecine dâhil edilmiştir. Meta-sentez temelli araştırmalarda sürece dâhil edilecek çalışma sayısına ilişkin kesin bir alt sınır bulunmamaktadır. Bu konuda temel kriter dâhil edilen çalışmaların araştırma problemi yansıtan, nitelikli çalışmalar olmasıdır (Leary ve Walker, 2018). Bu bağlamda, çalışmalara dâhil edilme sürecinde kullanılan ölçütler ile dışlama kriterleri Çizelge 1'de ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

Çizelge 1. Araştırmaların Dâhil Edilme ve Dışlanma Kriterleri

Dâhil Edilme Kriterleri	Dışlanma Kriterleri
• Nitel yöntemle yapılmış araştırmalar • Makaleler • Fen eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin makaleler • Türkçe yazılmış makaleler	• Nicel yöntemle yapılmış araştırmalar • Karma yöntemle yapılmış araştırmalar • Tez çalışmaları • Kitap bölümleri

Tablo 1. de belirtilmiş olan dâhil edilme ve dışlanma kriterleri meta-sentez ilkeleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu kapsamda 2014-2024 yılları arasında öğretmenlerin fen eğitiminde karşılaştıkları sorunları ele alan çalışmalar nitel yöntem çalışmaları meta senteze tabi tutulmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 1: Araştırma Sürecinin İlerleyişine Dair Bilgi Akışı

Şekil 1 incelendiğinde, meta-senteze dâhil edilecek araştırmaların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen veri tabanı taramaları sonucunda toplam 107 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar arasından, tekrar yayımlanan içerikler, lisansüstü tezler, kitap bölümleri ve yalnızca nicel verilere dayalı araştırmalar çalışma kapsamı dışına çıkarılmıştır. Yapılan eleme süreci sonunda, meta-sentez çalışmasına uygun nitelikte 11 araştırma seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veriler, fen eğitimi alanında karşılaşılan sorunları ele alan söz konusu 11 nitel çalışmanın incelenmesiyle elde edilmiştir. Meta-sentezde yer alan bu çalışmalar (N = 11), yazar bilgisi, araştırma yöntemi, veri toplama araçları, örneklem büyüklüğü, veri analiz teknikleri ve çalışma türü gibi ölçütler doğrultusunda analiz edilmiştir. Meta-senteze dâhil edilen çalışmaların ayrıntılı özellikleri Çizelge 2'de sunulmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Çizelge 2: Meta sentezde Kullanılan Çalışmaların Özellikleri

Yazar/ Yıl	Yöntem	Veri toplama Aracı	Örneklem	Veri Analizi	Çalışma tipi
Tüysüz & Balıkçı, 2016 (A1)	Nitel	Yarı Yapılandırılmış Görüşme	63	Betimsel Analiz	Makale
Çepni & Küçük, 2003 (A2)	Nitel	Yarı Yapılandırılmış Görüşme	59	Betimsel Analiz	Makale
Kırpık &Engin 2009 (A3)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme Formları	33	Betimsel Analiz	Makale
Erdemir 2007 (A4)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme formları- Gözlem formları	30	Betimsel Analiz	Makale
Balbağ & Karaer, 2017 (A5)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme Formları	20	Betimsel Analiz	Makale
Akyol& Birinci Konur, 2018 (A6)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme Formlu, Gözlem, Doküman İncelemesi	120	Betimsel Analiz ve İçerik Analizi	Makale
Konan, Uğur 2021 (A7)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme Formlu	33	Betimsel Analiz	Makale
Bakırcı & Kaplan, 2021 (A8)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme Formlu	10	Betimsel Analiz ve İçerik Analizi	Makale
Ersoy & Anagün, 2011 (A9)	Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme formlu	8	İçerik Analizi	Makale
Demirtaş ve Güler, 2019 (A10)	Nitel	Odak Grup Görüşmesi	17	Betimsel Analiz ve İçerik Analizi	Makale
Özcan & Orhan, 2023 (A11)	Karma	Görüşme Formu	21	Betimsel analizi	Makale

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Verilerin Analizi

Meta sentez araştırmalarına dâhil edilen nitel çalışmaların kaliteli olması sonuçların niteliği bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle çalışmaya dâhil edilen nitel araştırmaların kalitelerinin bilimsel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaca yönelik kullanılan Critical Appraisal Skills Program (CASP), araştırmada kullanılmıştır.

CASP niteliksel çalışma içeriklerinin içerik, yeterlilik ve uyumu bakımından geniş ölçekli değerlendirmelerine yardımcı olmak için tasarlanmış 10 soru içeren bir programdır (Chenail, 2011). Yapılan araştırmada araştırmaların kalitesi CASP kriterleri doğrultusunda iki uzman tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmaların kalite puanları Pluye vd. (2009)'nin kriterleri baz alınarak aşağıda belirtilen formülle hesaplanmıştır:

(Kalite puanı=*(Karşılanan kriter Sayısı)/(Toplam Kriter Sayısı)+x100)

Çizelge 2'de dahil edilen 11 çalışma CASP kriterleri bakımından 2 uzman tarafından değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda çalışmalara ait kalite puanları ifade edilmiştir.

ARAŞTIRMALAR	Araştırmacılar	Araştırmanın amacı açıkça ifade edilmesi	Nitel araştırma yöntemlerinin uygunluğu	Araştırma tasarımının gerekçesi	Uygun örnekleme stratejisi, örneklemi tanımlama ve örneklem ile ilgili tartışma	Veri toplama yöntemlerinin uygun şekilde açıklanması	Veri toplama ve analiz sürecinin araştırmacıların kendi rol ve önyargılarından arınıklığı	Uygun bir kuruluş tarafından onay kanıtı	Analiz sürecinin yeterli ve derinlemesine açıklaması	Bulguların açık, güvenilir ve dürüst ifade edilmiş olması	Alanyazına katkısı	Kalite Puanı
1) Tüysüz & Balıkçı, 2016	1. Uzman	1	1	1	1	1	0,5	1	1	1	0,5	80
	2. Uzman	1	1	1	0,5	1	0,5	1	1	1	1	80
2) Çepni & Küçük, 2003	1. Uzman	1	1	0,5	0,5	1	1	0	0,5	1	1	75
	2. Uzman	1	1	0,5	0,5	1	1	0	1	1	1	80

3) Kırpık & Engin, 2009	**1. Uzman**	1	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0	0,5	1	1	65
	2. Uzman	1	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0	0,5	0,5	1	60
4) Erdemir, 2007	**1. Uzman**	1	1	0,5	1	1	1	1	1	1	1	95
	2. Uzman	1	1	1	1	1	0,5	1	1	1	0,5	90
5) Balbağ & Karaer, 2017	**1. Uzman**	1	1	1	0,5	1	1	1	1	1	1	95
	2. Uzman	0,5	1	0,5	1	1	1	1	1	1	1	90
6) Akyol & Birinci Konur, 2018	**1. Uzman**	1	1	1	1	1	0,5	1	0,5	1	1	90
	2. Uzman	1	1	0,5	1	1	1	1	1	1	1	90
7) Konan & Uğur, 2021	**1. Uzman**	1	1	1	0,5	1	0,5	1	1	1	0.5	85
	2. Uzman	1	1	1	0,5	1	0,5	1	1	1	0.5	85
8) Bakırcı & Kaplan, 2021	**1. Uzman**	0,5	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	0,5	80
	2. Uzman	1	1	1	1	0,5	0,5	1	0,5	1	0.5	80
9) Ersoy & Anagün, 2011	**1. Uzman**	1	1	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	90
	2. Uzman	1	1	1	1	1	1	1	1	0,5	0,5	90
10) Demirtaş & Güler, 2019	**1. Uzman**	1	1	1	1	1	1	1	0,5	1	1	95
	2. Uzman	1	1	1	1	0,5	1	1	1	0,5	0,5	85
11) Özcan & Orhan, 2023	**1. Uzman**	0,5	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	85
	2. Uzman	1	1	0,5	1	1	1	1	0,5	1	1	90

Bulgular

Araştırma kapsamına dâhil edilen makaleler ayrıntılı bir şekilde okunmuştur. Çalışmanın analiz ve yorumlama kısmında ise birinci dereceden, ikinci dereceden ve üçüncü dereceden yapılar verilmiştir. Birinci dereceden yapılar; araştırmada yer alan katılımcıların deneyim ve fikirlerini temel alan doğrudan geri bildirimlerdir. İkinci derece yapılar; konuyla ilgili nitelikli çalışmaların yazarlarına ait fikir ve yorumlardır. Üçüncü derece yapılar ise; tüm bu verilerin sentezlenmesi aşamasıdır. Araştırmayı yapan kişi birinci derece ve ikinci derece

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yapıları okur, inceler, anlamlandır ve sonucunda sentezler. Böylelikle çalışmaya kendisine ait görüşü dahil eder (Vassilev, Rogers, Kennedy, Koetsenruijter, 2014).

Elde edilen bulgular, "öğretim programından kaynaklı sorunlar", "fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlar", "eğitim-öğretim sürecinden kaynaklı sorunlar" ve " "öğrenci ve öğretmenden kaynaklı sorunlar" temaları altında ele alınmıştır. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar A1, A2 şeklinde isimlendirilmiştir.

Öğretim Programından Kaynaklı Sorunlar

Öğretim programından kaynaklı sorunlar temasında en çok değinilen sorunlar "programın okul ve sınıf koşullarına uygun olmayışı" ve "program için verilen süre ve konu içeriği" sorunlarıdır. Bu sorunların öğretmenlerin programa yönelik bakış açılarını da bir sorun haline getirdiği belirtilmiştir. Araştırmada Öğretim programından kaynaklı sorunlarından programın okul ve sınıf koşullarına uygun olmayışı sorunu ile ilgili birinci yapılar; A1: *"Öğretim programında en büyük eksiklik teorik olarak uygun, ancak pratikte laboratuvar olmadığından uygulamalar yapılamamaktadır"*şeklinde belirtilmiştir. Program için verilen süre ve konu içeriği sorunu ile ilgili birinci dereceden yapılar; A10: " *''Konu işleniş süreleri biraz uzatılabilir. Örneğin Gezegenimizi tanıyalım ünitesi için 9 saat yeterli değil bence.'' ;* A5:*" Öğretim yapılacak konular, bakımından öğretimi kısıtlıyor. Çünkü ders saatleri yetersiz*"*; A1: ""Programın kapsamı Yeterli değil. Dengeli ve sağlıklı beslenme, çevre, sağlıklı yaşam vb. konulara daha fazla yer verilmelidir"* şeklinde belirtilmiştir.

Bu metasentez araştırmasında ele alınan çalışmaların yazarlarının öğretim programından kaynaklı sorunlar ile ilgili yorumları olan ikinci dereceden yapılar da şu şekilde belirlenmiştir; A5: " Ders saatlerinin yetersiz olmasından dolayı program ayrıntılarıyla okutulamadığı ve etkinliklerin yapılamadığı belirtilmektedir. Bu yüzden fen bilimleri derslerinin süreleri arttırılabilir". ; A6: " *Çocukların bilimsel süreç becerilerini geliştirici fen etkinlikleri eğitim programı oluşturulup, öntest-sontest olarak uygulanarak çocukların gelişimlerinin karşılaştırılması içerikli bir araştırma yapılması akademik yazına katkı sağlayacaktır. Ayrıca böyle bir programda yer alacak etkinlikler öğretmenlerce materyal olarak kullanılabilir*" şeklinde ifade etmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Fiziki Yetersizlik Kaynaklı Sorunlar

Fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlar temasında en çok değinilen sorunlar "laboratuvar ve fen malzemelerinin yetersizliği" ve "sınıfların kalabalık oluşu" sorunlarıdır. Bu sorunların öğretmenlerin programa yönelik bakış açılarını da bir sorun haline getirdiği belirtilmiştir. Araştırmada fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlarından laboratuvar ve fen malzemelerinin yetersizliği sorunu ile ilgili birinci yapılar; A7: " *Küçük grupların soyut düşünememeleri ve bunu öğretirken gerekli materyallerin olmaması*."; A1: "*Öğretim programında en büyük eksiklik teorik olarak uygun, ancak pratikte laboratuvar olmadığından uygulamalar yapılamamaktadır"* şeklinde belirtilmiştir. Araştırmada fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlarından sınıfların kalabalık oluşu sorunu ile ilgili birinci yapılar; A6: "… *Fen uygulamalarına gelince de tabi ki sorun oluyor. Kalabalık sınıfları olan öğretmenler etkinliklere katılmada isteksiz oluyorlar*….". şeklinde belirtilmiştir.

Bu metasentez araştırmasında ele alınan çalışmaların yazarlarının fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlar ile ilgili yorumları olan ikinci dereceden yapılar da şu şekilde belirlenmiştir. *A4: "Ancak öğretmenler araç gereç kullanımı noktasında ya kullanmayı bilmediklerinden ya da kolaycılığı tercih ettiklerinden kaçındıkları anlaşılmıştır." ;* A10*:* "Fen bilimleri dersindeki en önemli sıkıntıların biri de materyal eksikliği, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, sınıfların fiziki açıdan küçük olması ve öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerinden bihaber olmasıdır" ve A3: "*Bu araştırma kapsamında varılan sonuçlar, fen bilimleri öğretiminde önemli bir yer tutan laboratuvar kullanımının maalesef yeterli düzeyde olmadığı, okullarda bu maksatla var olan teknolojik araç ve gerecin adeta çürümeye terk edildiği anlaşılmıştır"* şeklinde ifade etmiştir.

Eğitim-Öğretim Sürecinden Kaynaklı Sorunlar

Eğitim-öğretim sürecinden kaynaklı sorunlar temasında en çok değinilen sorunlar "müfredatın yetiştirilememesi" sorunudur. Bu sorun ile ilgili birinci yapılar; A1: "*Her ders gibi bu süre yeterli değil. Bunu yaparak yaşayarak öğrenmeli. Bu da ülkemiz eğitim sisteminde yok. Ezbere ders öğrenciye bir şey katmıyor"; A5: "Fen dersi için ayrılan süre uzatılmalıdır, dersler en az haftada beş saat olmalıdır". Şeklinde ifade etmiştir.*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bu metasentez araştırmasında ele alınan çalışmaların yazarlarının eğitim – öğretim sürecinden kaynaklı sorunlar ile ilgili yorumları olan ikinci dereceden yapılar da şu şekilde belirlenmiştir; A5: "*Ders saatlerinin yetersiz olmasından dolayı program ayrıntılarıyla okutulamadığı ve etkinliklerin yapılamadığı belirtilmektedir. Bu yüzden fen bilimleri derslerinin süreleri arttırılabilir.*" ; A7: "*Uygulamalarının çocuklar tarafından anlamlandırılabilmesi için günlük eğitim akışında daha fazla yer verilmesi gerekmektedir*." şeklinde ifade etmiştir.

Öğrenci ve Öğretmen Kaynaklı Sorunlar

Öğrenci ve öğretmen kaynaklı sorunlar temasında en çok değinilen sorunlar "öğrenci kaynaklı" ve "öğretmen kaynaklı" sorunlarıdır. Araştırmada öğrenci kaynaklı sorunlar ile ilgili birinci yapılar; *A6: " "Çocukların çoğu çok hareketli olabiliyor. Bu nedenle öğretmenlerimiz enerjilerini atmak adına oyun etkinliğine yer veriyorlar" ve A11: "Bazı öğrencilerde nadir de olsa önyargı ile karşılaşabiliyoruz. Işık konusunda mumu anlatmanın gereksiz olduğunu artık birçok aydınlatma aracının teknolojik araç gereçlerde olduğu için gereksiz olduğunu söylüyorlar".* şeklinde belirtilmiştir.

Araştırmada öğretmen kaynaklı sorunlar ile ilgili birinci yapılar *A5: "Sınıf öğretmenlerinin alan konusunda yetersiz olduklarını düşünüyorum. Bu yüzden eğitim fakültesinden mezun olurken yeterli düzeyde fen eğitimi ve laboratuvar eğitimi almaları önemlidir" ve " Alan yeterliliği olan öğretmenler 3. ve 4. Sınıf fen derslerine girmelidir.* şeklinde belirtilmiştir.

Bu metasentez araştırmasında ele alınan çalışmaların yazarlarının öğrenci ve öğretmenden kaynaklı sorunlar ile ilgili yorumları olan ikinci dereceden yapılar da şu şekilde belirlenmiştir; A5: "*Öğrenci hazırbulunuşluğunu arttırmak için öğrencilerin bireysel farklılıklarını daha çok dikkate alarak ders etkinlikleri geliştirilebilir*." ; A6: "*Erken yaşlarda verilen fen eğitiminin çocukların bilimsel süreç becerilerini geliştirme, gelecekte feni sevme gibi fonksiyonlarını düşünen öğretmenlerin azınlıkta olduğu sonucuna varılmıştır."* Şeklinde ifade etmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TARTIŞMA

Nitel verilerin sentezlenmesi yoluyla elde edilen fen eğitimiyle ilgili sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri, birbirinden bağımsız olarak analiz edilmiştir. Tartışma süreci, birçok ilgili çalışmanın bütüncül bir yaklaşımla sentezlenmesi sonucunda ortaya çıkan üçüncü düzey yapılar temelinde yürütülmüştür.

Bu araştırmada, Türkiye'de fen eğitiminin karşı karşıya olduğu sorunları ortaya koymayı amaçlayan çalışmaların bulgularının sentezlenmesi sonucunda, fen eğitimi alanında çok sayıda sorunun varlığı tespit edilmiştir. Belirlenen sorunlar; öğretim programına bağlı problemler, fiziki yetersizliklerden kaynaklanan sıkıntılar, eğitim-öğretim sürecine ilişkin sorunlar ile öğrenci ve öğretmen temelli problemler olmak üzere dört ana tema altında sınıflandırılmıştır.

Öğretim Programı Kaynaklı Sorunlar: Türkiye'de fen eğitiminde karşılaşılan önemli sorunlardan birisi öğretim programından kaynaklanan sorunlardır. Bunun genel olarak öğretim programlarının okul ve sınıf koşullarına uygun olmaması ve program için uygun görülen sürenin sınıflar bazında fazla ya da yetersiz bulunuyor olmasıdır.

Alan yazına bakıldığında programı ilkokul bazında değerlendiren Yıldırım ve Güngör-Akgün (2015), 2013 programında; 2005 programına göre konular sadeleştirilmiş ve kazanım sayıları da azaltılmış olmasını öğrencilerin bilgileri içselleştirmesi bakımından olumlu bulmuştur. Bunun dışında Balbağ ve Karaer (2016) , öğretim programının sürekli değişime uğraması, içeriğinin çok yoğun olması, öğrenci seviyesinde olmaması, sarmallık ilkesine göre hazırlanması, ezberci yapısı, açık ve net olmaması, çocuklara beklenen becerileri edindirememesi gibi faktörlerden ötürü eğitim sürecinde problemler yaşandığı dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra programı farklı eğitim kademelerinde değerlendiren bazı araştırmacılar da öğretim programı için öngörülen sürenin yetersizliği (Akıncı, Uzun & Kışoğlu, 2015; Doğan, 2010; Ayvacı ve Durmuş, 2013) ve sınav sisteminde yer alan üst düzey becerileri ölçeye dayalı soruları çözebilecek yeterliliği edindirebilme konusunda yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak 2024 yılında Maarif Model kapsamında fen bilgisi programında değişimlere gidilmiştir. Ülkemizde 2005 yılından itibaren geliştirilen tüm fen bilimleri öğretim programlarında bilimsel süreç becerileri temel alınmış ve bu becerilerin önemi ve

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

programlardaki yeri her bir güncelleme ile daha fazla ön plana çıkarılmıştır (MEB, 2005; 2013; 2018). Beceri odaklı olarak geliştirilen 2024 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında ünite başlarında her bir kategoride hangi becerilere odaklanıldığı tek tek belirtilmiş, öğretme-öğrenme uygulamaları başlığında yapılan önerilerde de her bir uygulamanın bu bileşenlerden hangilerini geliştirmeye katkı sağlayacağı belirtilmiştir (MEB, 2024). Dolayısıyla fen ve programlarındaki değişimler uygulama aşaması olarak henüz çok yeni bir süreçte olsa da olumlu değerlendirildiği söylenebilir (Kıryak ve ark. , 2024).

Alan yazın incelendiğinde öğretim program için uygun görülen sürenin kademelere ve öğretmenlerin fikirlerine göre farklılaştığı görülmektedir. Tüysüz ve Balıkçı (2016)'nın çalışmasında ilkokulda fen bilimleri dersinin süresinin 3 ders saatinin uygun bir zaman olduğu belirtmiştir. Bazı sınıf öğretmenleri, öğretmen arkadaşlarının deney, gözlem gibi öğrenci merkezli uygulamalar kullanmayıp yalnızca öğretmen merkezli uygulamalarla dersi işledikleri için süreyi fazla bulduklarını dile getirmişlerdir. Balbağ ve Karaer (2017)'de yaptıkları çalışmada ders süreleri az olduğu için müfredatın yetişmediği ve uygulama kısımlarına süre kalmadığını belirtip ders sürelerinin arttırılabileceği konusunda öneride bulunmuşlardır. Özcan ve ark. (2018)'nın çalışmasında ders süresi bakımından katılımcıların görüşlerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Katılımcıların bir kısmı sürenin yeterli olduğunu, bir kısmı sürenin yetersiz olduğunu ve geri kalan kısmı ise sürenin fazla olduğunu vurgulamıştır. Buradan yola çıkarak ders sürelerinin hangi yıla ait program olduğuna bakılmaksızın farklı şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum dersi uygulayan öğretmenlerin kullandığı yöntem teknikle doğrudan alakalı olduğu için farklı görüşler ortaya çıkıyor olması beklenen bir sonuç olabilir.

Fiziki Yetersizlik Kaynaklı Sorunlar: Fiziki yetersizlik kaynaklı sorunlar iki çerçeve olarak değerlendirilir. İlki laboratuvar ve fen malzemelerinin yetersizliği ikincisi ise sınıfların kalabalık oluşudur.

Alan yazın incelendiğinde konuya ilişkin çalışmalarının hemen hemen hepsinde, özellikle devlet okullarında, sınıfların kalabalık olduğu ve bu nedenle sorunlar yaşandığı belirtilmiştir (Özcan ve ark., 2018 ; Bozdoğan ve Altunçekiç, 2007 ; Soğukpınar ve Gündoğdu, 2020 ; Ak ve Köse, 2024). Sınıfların kalabalık olması hem öğretmenlerin dersi işlemeyi seçtiği yöntem ve teknikleri belirlemede rol oynamakta hem de öğrencilerin bireysel ilgi görme

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

sürelerini olumsuz etkilemektedir (Kalaycı, 2025). Bununla birlikte laboratuvar ve fen malzemelerinin yetersizliğinin büyük bir sorun olduğunu ortaya koyan çalışmalar da oldukça fazladır (Kazu ve Aslan, 2012 ; Ak ve Köse, 2024 ; Bulduk, 2024 ; Uluçınar ve ark., 2004 ; Güneş ve ark., 2013). Laboratuvar temelli öğrenme ortamları, fen öğretiminde öğrencilere soru sorma becerisi kazandırmakta, problem durumlarını tanımlayabilmelerine olanak sağlamakta ve yakın çevreleriyle iş birliği içinde çözüm geliştirme süreçlerini desteklemektedir. Bu bağlamda, fen bilimleri derslerinin kalıcı ve anlamlı öğrenmelerle desteklenebilmesi için laboratuvar ortamında yürütülen uygulamalı eğitimin gerekliliğinden söz edilebilir. (Ekici ve ark. 2002). Bu nedenle öğretim programı ve uygulama yılı fark etmeksizin sınıfların kalabalık olması ile laboratuvar ve fen malzemelerinin yetersizliğinin fen eğitimini olumsuz etkileyen başlıca sorunlar olduğu söylenebilir.

Eğitim-Öğretim Sürecinden Kaynaklı Sorunlar: Eğitim-öğretim sürecinden kaynaklı sorun kapsamında en çok üzerinde durulan konu müfredatın yetiştirilememesidir.

Alan yazın incelendiğinde müfredatı yetiştiremediğini ifade eden öğretmenlerin sayısının oldukça fazla olduğunu çalışmalarda görülmektedir (Ceyhan, 2018 ; Ateş ve ark., 2022 ; Özdemir, 2023). Ortaokulun özellikle 6. Sınıf müfredatının yoğun olduğunu (Atıf Gökmen ve Filiz, 2023) ; sınav hazırlığı, etkinlikler ve derslerin bir arada ilerlemesinden kaynaklı olarak müfradatın yetişmediği (Yıldırım ve ark., 2023) alanyazında yer alan bulgulardandır. Bunu yanı sıra konuların bazılarının günlük hayatla bağlantısı olmayan bazı konuları içerdiğini savunanlar da vardır. Ayrıca fen dersinde, özellikle ilkokulda, soyut ifadelerin öğrenciler tarafından anlaşılamadığı ifade edilmiştir (Tüysüz ve Balıkçı, 2016).

Öğrenci ve Öğretmen Kaynaklı Sorunlar: Alanyazın incelendiğinde öğretmen kaynaklı sorunların genel çerçevede deneyim eksiklikleri (Balbağ ve Karaer, 2016 ; Kaptan ve Kuşakçı 2002), teknoloji yetersizlikleri ile laboratuvar kullanımındaki yetersizlikler (Yangın, 2007; Ekinci ve ark., 2002) ve öğretmenlerin derse dair motivasyonlarının yetersizliği (Aydın, 2007 ; Çimen, S. 2007) olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin ders konusunda yeterliliklerine inandığını gösteren bulgular olmasına rağmen (Kaya ve Böyük, 2011) öğretmenlerin laboratuvara hakim olma ve öğrenciye aktarabilme kısmında yetersizlik hissettiği sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur (Demir ve ark., 2011; Batı, 2018). Tüm bunlar göz önünde

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

bulundurulduğunda öğretmenlerden kaynaklı sorunların azımsanmayacak düzeyde olduğu ifade edilebilir.

Öğrenci kaynaklı sorunlar arasında; fen dersine karşı olumsuz tutum geliştirme, fen ve teknoloji derslerine yönelik ilgi eksikliği, yetersiz hazırbulunuşluk düzeyleri, okula ve öğrenmeye karşı isteksizlik, öğretmen ve akranlarına yönelik saygı eksikliği ile dersin gerektirdiği görev ve sorumlulukları yerine getirmeme gibi unsurlar yer almaktadır (Erişti & Tunca, 2012). Üstün ve Demir'in (2015) yürüttüğü çalışmada ise, öğretmenlerin özellikle laboratuvar ortamlarında istenmeyen öğrenci davranışlarıyla sıklıkla karşılaştıkları vurgulanmıştır. Bu davranışlar arasında; laboratuvar etkinliklerini ciddiye almamak, gerekli materyalleri eksik getirmek ya da hiç getirmemek, dikkat çekmeye yönelik davranışlarda bulunmak, derse ilgisiz kalmak, güvenlik kurallarını ihlal etmek, zamansız not tutma girişimleri, cep telefonu kullanımı, derse geç gelme, zil çalmadan önce çıkmaya hazırlanma, laboratuvar içinde amaçsız dolaşma ve öğretmen ya da arkadaşlarının taklidini yapma gibi tutumlar sıralanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin laboratuvar çalışmalarını günlük yaşamla ilişkilendirememeleri nedeniyle bu etkinliklere karşı ilgisiz kaldıkları da belirtilmiştir. Küçüköner'in (2011) araştırması ise, öğrencilerin fen derslerine ilkokul düzeyinden itibaren yetersiz ön bilgiyle geldiklerini ortaya koymuştur. Aynı zamanda Akıncı ve ark.(2015) ile Türkmen ve Kandemir (2011) çalışmalarında öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik tutum ve hazırbulunuşluk düzeylerinin yeterli olmadığı dile getirilmiştir.

SONUÇ

Fen eğitimi, bireylerin bilimsel okuryazarlık kazanmalarını sağlayarak bilgiye dayalı kararlar almalarına, teknolojiyi bilinçli kullanmalarına ve çevrelerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmalarına katkı sunmaktadır. Ancak, bu eğitimin etkinliğini sınırlayan çeşitli sorunlar, öğrencilerin fen bilimlerine yönelik tutumlarını ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çalışma kapsamında, fen eğitiminde karşılaşılan başlıca sorunlar dört temel kategori altında incelenmiştir: öğrenim programından kaynaklanan sorunlar, fiziki yetersizlikler, eğitim-öğretim sürecine bağlı problemler ve öğrenci-öğretmen kaynaklı zorluklar.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Öğretim programından kaynaklanan sorunlar, fen bilimleri müfredatının yoğun olması, program içeriğinin öğrencilerin dersi öğrendikleri öğrenme ortamına uygun olmaması olarak genel bir çerçevede değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin derste öğrendikleri konuları günlük yaşamla ilişkilendirmekte zorlandıkları, özellikle küçük yaş gruplarında bazı konu ve kavramların soyut ve karmaşık kalması ve bilimsel sorgulama, araştırma, problem çözme gibi becerilere yeterince yer vermemesi gibi faktörleri kapsamaktadır. Ayrıca, öğretim programı ile uygulanan öğretim yöntemlerinin ezberci yaklaşıma dayalı olması, öğrencilerin fen bilimlerine yönelik ilgisini azaltmakta ve anlamlı öğrenme süreçlerini olumsuz anlamda etkilemektedir.

Fiziki yetersizlikler de fen eğitiminin etkinliğini sınırlayan önemli faktörlerden biridir. Birçok okulda fen laboratuvarlarının eksikliği veya mevcut laboratuvarların yetersiz donanıma sahip olması, öğrencilerin deneysel öğrenme süreçlerinden mahrum kalmasına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, fen derslerinin uygulamalı ve keşfetmeye dayalı olması gerekirken, uygun sınıf ortamlarının sağlanamaması, öğrenci katılımını azaltmakta ve öğrenme sürecini teorik bilgilerle sınırlandırmaktadır. Yaparak yaşayarak öğrenmenin çok önemli olduğu fen kapsamlı derslerde laboratuvar ve fen malzemeleri konusundaki eksiklikler düz anlatım ve soru-cevap gibi tek düze öğretim yöntemlerinin tercih edilmesiyle sonuçlanmakta ve bu durum öğrencilerde anlamlı öğrenme düzeyinin azalmasına sebep olabilmektedir.

Eğitim-öğretim sürecine ilişkin sorunlar ise, öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemlerinin çoğunlukla geleneksel ve öğretmen merkezli olması, öğrenci merkezli ve aktif öğrenme yöntemlerine yeterince yer verilmemesi gibi konularla ilişkilidir. Özellikle STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) ve Fen-Teknoloji-Toplum (FTT) gibi çağdaş yaklaşımlar, fen eğitiminde büyük önem taşımaktadır. Ancak, bu tür yenilikçi öğretim yaklaşımlarının sınıflarda yeterince uygulanamaması, öğrencilerin fen derslerinde derinlemesine öğrenmelerini ve bilimsel süreç becerilerini geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, ölçme-değerlendirme süreçlerinde hâlâ ezberci bilgiye dayalı sınavların ağırlıklı olması, öğrencilerin bilgiyi anlamlandırmak yerine kısa süreli hafızalarına alarak sınav odaklı öğrenme gerçekleştirmelerine neden olmaktadır.

Öğrenci ve öğretmen kaynaklı sorunlar da fen eğitiminin niteliğini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Öğrencilerin fen derslerine yönelik olumsuz tutumları, motivasyon eksiklikleri ve fen bilimlerini zor olarak algılamaları, başarılarını olumsuz yönde

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

etkilemektedir. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin mesleki gelişim olanaklarının sınırlı olması, hizmet içi eğitim ve sürekli profesyonel gelişim programlarının eksikliği, fen eğitiminde güncel öğretim yöntemlerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Öğretmenlerin ders planlama, teknoloji entegrasyonu ve öğrenci merkezli öğrenme süreçlerini geliştirme konusunda yeterli destek alamamaları, fen eğitiminin kalitesinin artırılmasını engelleyen önemli unsurlardan biridir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin dersi zenginleştirmeye yönelik istek ve motivasyonlarının az olması; öğrencilerin de derse ilgi, öğrenmeye merak konusunda yetersiz kalması göz ardı edilemeyecek sorunlardır.

Sonuç olarak; tüm bu sorunların çözülmesi, fen eğitiminin daha etkili ve sürdürülebilir hale gelmesini sağlayacaktır. Fen eğitiminin niteliğini artırmak, bilim ve teknolojiye duyarlı bireyler yetiştirmek açısından kritik bir gerekliliktir. Eğitim sisteminde yapılacak reformlar, fen eğitiminin daha uygulanabilir, erişilebilir ve etkili hale gelmesini sağlayarak öğrencilerin bilimsel düşünme becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunulabilir.

ÖNERİLER

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Fen dersi müfredatı tüm kademelerde gözden geçirilip gerek konulara uygun ders saati gerekse sınıf düzeylerine uygun ders süreleri gözden geçirilebilir.
- Fen dersi öğretim programı daha esnek ve öğrencilerin günlük yaşamlarıyla daha bağlantılı hale getirilebilir.
- Okullardaki laboratuvar ve malzeme yetersizlikleri giderilerek öğrencilerin eğitim sürecine aktif katılımı arttırılabilir.
- Okul ve derslik sayıları arttırılarak derslik başına düşen öğrenci sayıları azaltılabilir. Bu durum hem öğrencilerden kaynaklı sorunları azaltıp hem de öğretmenlerin dersi yönetmeye yönelik motivasyonlarını arttırabilir.
- Öğretmen yetersizliklerini en aza indirebilmek adına gerekli görülen konularda hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.
- Öğretmenlerin çağdaş öğretim yaklaşımlarının benimsenmesi ve eğitim-öğretim süreçlerde kullanmayı tercih etmesini sağlayacak değişiklere gidilebilir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- Okullarda öğrencilerin derse motivasyonlarını arttıracak ve kendilerinin ön planda olduğu proje ve çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini artırmak amacıyla, bireysel farklılıkları gözeten ve bu farklılıklara duyarlı şekilde yapılandırılmış ders etkinliklerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- 2024 yılında uygulamaya giren Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli incelenip uygulayan öğretmenlerle çalışmalarda ortaya konulan sorunlara dair yeni çalışmalar yapılabilir.
- Katılımcıları veliler ve öğrencileri de kapsayacak şekilde çalışmalar yapılarak sorunlara farklı pencerelerden bakılabilir.
- Daha fazla öğretmeni kapsayan daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

[1] Abd-El-Khalick, F., Boujaoude, S., Duschl, R., Lederman, N. G., Mamlok-Naaman, R., Hofstein, A., ... & Tuan, H. L. (2004). Inquiry in science education: International perspectives. *Science education*, *88*(3), 397-419.

[2] Akgün, Ş. (1998) "Okullarımızda Fen Bilimlerine Olan İlginin Azalma Sebepleri", III. Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu, Trabzon, s. 219–224.

[3] Akıncı, B. Uzun, N. Kışoğlu, M. (2015). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Meslekte Karşılaştıkları Problemler Ve Fen Öğretiminde Yaşadıkları Zorluklar. International Journal Of Human Sciences, 12(1), 1189-1215.

[4] Akınoğlu, O., & Tandoğan, R. Ö. (2007). The effects of problem-based active learning in science education on students' academic achievement, attitude and concept learning. *Eurasia journal of mathematics, science and technology education*, *3*(1), 71-81.

[5] Arslan, M. (2000) "İlköğretim Okullarında Fen Bilgisi Öğretimi ve Belli Başlı Sorunları" IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi'2000, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi,* Ankara, s. 119–124.

[6] Ateş, Y. T., Saraçoğlu, S., & Ateş, H. (2022). Fen eğitimi alanindaki akademisyenlerin stem eğitimi inançlari. *Araştirma ve Deneyim Dergisi*, *7*(1), 1-18.

[7] Atıf Gökmen, F., & Filiz, S. (2023). Ortaokul fen bilimleri öğretim programının ihmal edilme durumlarının Eisner'ın eğit-sel eleştiri modeliyle değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, *10*(35), 193-229.

[8] Aydin, B. (2007). *Fen bilgisi dersinde içsel ve dışsal motivasyonun önemi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

[9] Bahar, M. ve Aksüt, P. (2006). Okul öncesi dönemde fen bilgisi etkinlikleri. Ankara: Nobel.

[10] Balbağ, M. Z., Leblebicier, K., Karaer, G., Sarıkahya, E., & Erkan, Ö. (2016). Türkiye'de fen eğitimi ve öğretimi sorunlari. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 5 (3),* 12-23.

[11] Batı, K. (2018). Türkiye'de fen eğitimi ve kimya eğitimi laboratuvar uygulamalarına genel bir bakış. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi, 2*(1), 45-55.

[12] Bozdoğan, A. E., & Altunçekiç, A. (2007). Fen bilgisi öğretmen adaylarının 5E öğretim modelinin kullanılabilirliği hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (2), 579-590

[13] Bulduk, Ö. (2024). Fen Bilimleri Konu Öğretimi ve Öğrenimi ile İlgili Öğretmen ve Öğrenci İhtiyaçlarının Belirlenmesi: Bir Devlet Ortaokulu Örneği. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 59*(59), 205-239.

[14] Cangüven, H. D., Öz, O., & Sürmeli, H. (2017). Türkiye Hong Kong Fen eğitimi karşilaştirilmasi. *International Journal of Eurasian Education and Culture, 2*(2), 21-41.

[15] Ceyhan, F. (2018). *Fen öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalarında bağlamsal faktörlerin rolü* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

[16] Chenail, R. J. (2011). Learning to appraise the quality of qualitative research articles: A contextualized learning object for constructing knowledge. The Qualitative Report, 16(1), 236-248.

[17] Clough, M. P., Berg, C. A., & Olson, J. K. (2009). Promoting effective science teacher education and science teaching: A framework for teacher decision-making. *International Journal of Science and Mathematics Education, 7,* 821-847.

[18] Çakıcı, Y. (2013). Fen Eğitiminde Bir Önkoşul: Bilimin Doğasını Anlama. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 29(29), 57-74.

[19] Çimen, S. (2007). *İlköğretim öğretmenlerinin tükenmişlik yaşantıları ve yeterlik algıları* (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

[20] Demir, S., Böyük, U., & Koç, A. (2011). Fen ve teknoloji dersi öğretmenlerinin laboratuvar şartları ve kullanımına ilişkin görüşleri ile teknolojik yenilikleri izleme eğilimleri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(2).

[21] Demirci, B. (1993). Çağdaş Fen Bilimleri Eğitimi ve Eğitimcileri. H.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, 155-160.

[22] Erişti, B. Tunca, N. (2012). Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Öğrencilere Duyuşsal Yeterlikler Kazandırma Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2 (3), 87-102.

[23] Erwin, E. J., Brotherson, M. J., & Summers, J. A. (2011). Understanding qualitative metasynthesis issues and opportunities in early childhood intervention research. Journal of Early Intervention, 33(3), 186-200.

[24] Finfgeld, D. L. (2003). Meta synthesis: The State of the art so far. Qualitative Health Research, 13(7), 893904.

[25] Gürdal, A. (1988). Fen Öğretimi. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, 21, 34-49.

[26] Hançer, A. H., Şensoy, Ö., & Yıldırım, H. İ. (2003). İlköğretimde çağdaş fen bilgisi öğretiminin önemi ve nasil olmasi gerektiği üzerine bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(13), 80-88.

[27] Jensen, L. A., & Allen, M. N. (1996). Meta-synthesis of qualitative findings. *Qualitative health research*, *6*(4), 553-560.

[28] Kalaycı, S. (2025). Biyolojide Öğrenilmesi Zor Olan Konular ve Etkili Öğrenme Yolları: Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *14*(1), 164-183.

[29] Kaya, H., & Böyük, U. (2011). Fen bilimleri öğretmenlerinin laboratuvar çalışmalarına yönelik yeterlikleri. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 27(1), 126-134.

[30] Kazu, H. ve Aslan, S. (2012). Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi (Nitel Bir Araştırma), *Turkish Studies*, 7 (2), 693-706.

[31] Kıryak, Z., Kozaklı Ülger, T., Ülger, B.B., Bozkurt, I., & Çepni, S. (2024). 2018 ve 2024 ilk ve ortaokul fen bilimleri ve matematik dersleri öğretim programları öğrenme çıktılarının karşılaştırılması ve beceriler açısından incelenmesi, Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,19(44), 3054-3089.

[32] Kirschner, P. A., & Meester, M. A. M. (1988). The laboratory in higher science education: Problems, premises and objectives. *Higher education*, *17*(1), 81-98.

[33] Krämer, P., Nessler, S. H., & Schlüter, K. (2015). Teacher students' dilemmas when teaching science through inquiry. *Research in Science & Technological Education, 33*(3), 325-343.

[34] Küçüköner, Y. (2011). 2005 Fen ve teknoloji dersi öğretim programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve öğretmen gözüyle çözüm önerileri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 11-37.

[35] Millî Eğitim Bakanlığı. (2005a). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programı ve kılavuzu. Millî Eğitim Bakanlığı.

[36] Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

[37] Millî Eğitim Bakanlığı. (2018a). Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

[38] Millî Eğitim Bakanlığı. (2024a). Türkiye yüzyılı Maarif modeli öğretim programları ortak metni. Millî Eğitim Bakanlığı.

[39] Millî Eğitim Bakanlığı. (2024b). Türkiye yüzyılı Maarif modeli fen bilimleri dersi öğretim programı (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı.

[40] Noblit, G. W.,& Hare, R. D. (1988). Meta-ethnography: synthesizing qualitative studies. Beverly Hills, CA: Sage, 1988.

[41] Osborne, R. J., Bell, B. F., & Gilbert, J. K. (1983). Science teaching and children's views of the world. *European Journal of Science Education*, *5*(1), 1-14.

[42] Osborne, J., & Hennessy, S. (2003). Literature review in science education and the role of ICT: Promise, problems and future directions.

[43] Önal, T. K., & Sarıbaş, D. (2019). Okul öncesi dönemde fen eğitimi ve önemi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 109-118.

[44] Özdemir, Ü. (2023). *8. sınıflar fen bilimleri dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri*, (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

[45] Pedretti, E. G., Bencze, L., Hewitt, J., Romkey, L., & Jivraj, A. (2008). Promoting issues-based STSE perspectives in science teacher education: Problems of identity and ideology. *Science & Education, 17*, 941-960.

[46] Pluye, P., Gagnon, M. P., Griffith, F. & Johnson-Lafleur, J. (2009). A scoring system for appraising mixed methods research, and concomitantly appraising qualitative,

quantitative and mixed methods primary studies in mixed studies reviews. International Journal of Nursing Studies, 46, 529-546. https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2009.01.009

[47] Popper, Karl (2020). Bilimsel Araştırmanın Mantığı, çev. İlknur Aka & İbrahim Turan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

[48] Soğukpınar, R., & Gundogdu, K. (2020). Fen bilimleri dersi ve laboratuvar uygulamalarına yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri: bir durum çalışması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 275-294.

[49] Tobias, S. (1992). *Revitalizing Undergraduate Science: Why Some Things Work and Most Don't. An Occasional Paper on Neglected Problems in Science Education*. Research Corporation, Book Dept., 6840 East Broadway Boulevard, Tucson, AZ 85710-2815.

[50] Türkmen, H. ve Kandemir, E.M. (2011). Öğretmenlerin bilimsel süreç becerileri öğrenme alanı algıları üzerine bir durum çalışması. *Journal of European Education*, 1(1): 15-24.

[51] Üstün, Ö. Demir, M. K. (2015). Fen Ve Teknoloji Öğretmenlerinin Laboratuvar Ortamlarında Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 281-301.

[52] Vassilev, I., Rogers, A., Kennedy, A. ve Koetsenruijter, J. (2014). The influence of social networks on self-management support: a metasynthesis. *BMC public health*, *14*(1), 719. https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-719

[53] Walsh, D. & Downe, S. (2005). Meta-synthesis method for qualitative research: A literature review. Journal of advanced nursing, 50(2), 204-211. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03380.x

[54] Wittrock, M. C. (2013). Generative science teaching. In *The content of science: A constructivist approach to its teaching and learning* (pp. 41-50). Routledge.

[55] Yıldırım, K. (2011). Uluslararası araştırma verilerine göre Türkiye'de ilköğretim fen ve teknoloji derslerindeki öğretim uygulamaları. *Türk fen eğitimi dergisi*, 8(1), 159-174.

[56] Yıldırım, A., Sezer, D., & Yavaş, M. E. (2023). Okulda Fen Bilimleri Dersinin Öğretiminde Eğitsel Oyunların Kullanılmasına Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, *6*(11), 1454-1471.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

[57] Zhang, M., Lundeberg, M., McConnell, T. J., Koehler, M. J., & Eberhardt, J. (2010). Using questioning to facilitate discussion of science teaching problems in teacher professional development. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, *4*(1), 5.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ACADEMICS' METAPHORICAL PERCEPTIONS OF HIGH- AND LOW-ACHIEVING STUDENTS

Dr. OKAN DEDE

Karabuk University, okandede@karabuk.edu.tr - 0000-0002-2771-6522

ABSTRACT

This research aims to examine the metaphorical perceptions of academics regarding high and low achieving students. Academicians' perceptions of students during educational processes can directly or indirectly affect students' academic success. Metaphors in particular stand out as powerful cognitive tools that reflect individuals' thought structures and worlds of meaning. In this context, academicians' perceptions of high and low achieving students provide important clues in understanding their attitudes towards educational processes. The research was conducted within the framework of the phenomenological design, which is a qualitative research method. The study group consists of 23 academicians working in Turkey. In the data collection process, the "Metaphorical Perceptions Form Regarding High and Low Achieving Students" was used to reveal the metaphors developed by academicians regarding high and low achieving students. The obtained data were analysed using the content analysis method. The findings show that academicians generally describe high achieving students with positive and success-supporting metaphors such as "light", "ship", "tree" and "climber". On the other hand, low-achieving students were expressed with more negative metaphors such as "non-sprouted seed", "person walking on a foggy road" or "wrong compass". Metaphorical perceptions of academics can shape their expectations and pedagogical approaches towards students. As a result, it has been determined that metaphorical perceptions of academics towards students play a critical role in educational processes. In this context, it is recommended to examine the long-term effects of metaphorical perceptions of academics on student motivation, academic success and self-efficacy perception in more depth.

Keywords: Academic staff, Metaphorical perceptions, Student success

ÖZET

Bu araştırma akademisyenlerin yüksek ve düşük başarılı öğrencilere ilişkin metaforik algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Eğitim süreçlerinde akademisyenlerin öğrencilere yönelik algıları öğrencilerin akademik başarılarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Özellikle metaforlar bireylerin düşünce yapılarını ve anlam dünyalarını yansıtan güçlü bilişsel araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda akademisyenlerin yüksek ve düşük başarılı öğrencilere dair algıları eğitim süreçlerine yönelik tutumlarını anlamada önemli ipuçları sunmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu Türkiye'de görev yapan 23 akademisyen oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde akademisyenlerin yüksek ve düşük başarılı öğrencilere yönelik geliştirdikleri metaforları ortaya çıkarmak amacıyla "Yüksek ve Düşük Başarılı Öğrencilere İlişkin Metaforik Algılar Formu" kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

analiz edilmiştir. Bulgular akademisyenlerin yüksek başarılı öğrencileri genellikle "ışık", "gemi", "ağaç" ve "dağcı" gibi olumlu ve başarıyı destekleyici metaforlarla tanımladıklarını göstermektedir. Buna karşın düşük başarılı öğrenciler "filizlenmeyen tohum", "sisli yolda yürüyen insan" veya "yanlış gösteren pusula" gibi daha olumsuz ve başarısızlıkla ilişkilendirilen metaforlarla ifade edilmiştir. Akademisyenlerin metaforik algıları öğrencilere yönelik beklentilerini ve pedagojik yaklaşımlarını şekillendirebilmektedir. Sonuç olarak akademisyenlerin öğrencilere yönelik metaforik algılarının eğitim süreçlerinde kritik bir rol oynadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda akademisyenlerin metaforik algılarının öğrenci motivasyonu akademik başarı ve öz-yeterlik algısı üzerindeki uzun vadeli etkilerini daha derinlemesine incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akademik personel, Metaforik algılar, Öğrenci başarısı

1. INTRODUCTION

When the evaluations regarding the concept of academic success are examined, it is seen that opposing approaches that approach this phenomenon from different perspectives have emerged (York et al., 2015). The first of these approaches is the test and measurement-based perspective that evaluates success through quantitative indicators. Advocates of this approach advocate the use of quantitative criteria to determine student success and define academic success largely through students' exam and test performances, their academic achievements at the graduate level, and even their income level through employment opportunities after graduation (Kuh et al., 2006). In contrast, another approach that approaches academic success from a more holistic perspective also sees students' individual goals in their academic lives, their satisfaction with their higher education experiences, their sense of belonging and comfort in the learning environment, and their personal development processes as important elements of success (York et al., 2015). While Mentz (2012) accepts that quantitative indicators make success easier to define and measure, he emphasizes that academic success cannot be grasped in all its dimensions solely through such indicators. In fact, the use of quantitative data alone cannot adequately reflect the contextual and multi-layered nature of student success; therefore, these indicators are insufficient to fully explain academic success. In this regard, Sahraee et al. (2015) draw attention to the great importance of quantitative criteria in determining academic success but argue that these criteria alone are not sufficient and that the concept of success should be expanded to include qualitative dimensions.

In order to understand student success, it is first necessary to clarify what the concept of "success" means. Student success can be evaluated through outputs such as academic retention, increase in self-efficacy, and academic productivity, as well as elements that support success in the process of reaching a specific goal (Weatherton & Schussler, 2021). In addition, there may be significant differences between the meanings that academic staff and students attribute to success (Thompson & Jensen-Ryan, 2018), and differences in the perception of success can be observed between students from disadvantaged groups and students from majority groups (Oh & Kim, 2016; O'Shea & Delahunty, 2018). These different definitions of success also seem to be directly related to students' academic support needs and their level of satisfaction with their educational processes. Therefore, the meaning of student success is shaped by both the context

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

and the perspectives of individuals who define success, and it is very difficult to make a single and universal definition for this concept.

It is emphasized by various researchers that demographic variables play a decisive role in students' academic success (Kuh et al., 2008; Mentz, 2012). Especially when the age factor is considered, it has been determined that although students who start higher education at an older age have lower academic backgrounds, their academic performance is similar and even higher in some cases compared to their peers (Newman et al., 2009). On the other hand, the effect of parents' level of education on students' academic performance is an increasingly expanding field of research. Because there is a global increase in the number of individuals who continue higher education but whose parents do not have a university education (Carlton, 2015; Carnevale & Fry, 2000). In this context, studies conducted by Carlton (2015) and Pike & Kuh (2005) reveal that students whose parents do not have a university education generally have a lower socioeconomic background and participate less in academic activities compared to their peers who have attended university for generations. While this situation leads to the development of different expectations regarding students' academic success, it also suggests that perceptions regarding academic success in educational environments may be shaped in line with demographic variables.

The relationship between academic success and certain academic behaviours has been examined by various studies, and the effect of regular attendance on academic performance has been emphasized. Alexander & Hicks (2016) revealed that students who attend classes regularly are more successful academically, while Jameel & Hamdan (2015) stated that students with high attendance rates not only get higher grades but also have more in-depth knowledge. However, Stanca (2006) argues that when evaluating the effect of course attendance on students' academic performance, not only quantitative data but also subjective and internal factors related to attendance should be taken into account. Similarly, Jez & Wassmer (2015) and You (2015) state that the relationship between academic success and the time allocated to academic tasks produces meaningful results only if students actively participate in this process. Another critical factor affecting academic success is the interactions students establish with academic staff and peers. Reed (2015) argues that student-faculty interaction is one of the fundamental elements that support learning and that such interactions are directly related to cognitive development, the learning process, satisfaction with education, academic continuity, and overall success. In addition, Altun (2015) states that students' academic behaviour and success levels are significantly affected by peer interactions. All these findings reveal that academic success is shaped not only by individual efforts and cognitive competencies but also by the social and academic environment.

This study aims to examine the metaphorical perceptions of academics towards high and low-achieving students. In the educational process, academics' perceptions towards students can directly or indirectly affect students' academic success. Metaphors can be described as powerful cognitive tools that reflect individuals' conscious or unconscious thought structures and worlds of meaning. Academics' metaphorical perceptions towards their students can provide important clues in understanding their beliefs about student success, teaching strategies and pedagogical

approaches. In this context, the following research questions were sought to be answered in the study;

1. What are academics' metaphors for high-achieving students and their justifications?
2. What are academics' metaphors for low-achieving students and their justifications?

2. METHOD

This study was conducted within the framework of the phenomenological design, which is one of the qualitative research approaches. Phenomenology is a method that focuses on the facts, events and perceptions that individuals directly experience but cannot fully comprehend (Yıldırım & Şimşek, 2008). This approach allows us to examine how individuals make sense of the world based on their experiences. According to Patton (2002), phenomenology provides a framework for discovering how individuals bring their experiences to the level of consciousness and how they attribute meaning to these experiences.

The metaphor technique was used in the data collection process in the study. According to Pratte (1981), individuals tend to use concrete structures to make these abstract concepts more understandable when conveying their thoughts and feelings to others. Metaphors are important tools that make individuals' mental processes visible by concretizing abstract concepts. In this context, the use of metaphors is directly related to personal experiences and functions as a mechanism that shapes the individual's cognitive world. The word metaphor is derived from the Greek word "Metapherein", where "meta" means change and "pherein" means carrying (Saylık et al., 2021). In this context, metaphors are cognitive tools that enable individuals to create meaning for a new or less known concept based on a concept they are familiar with (Yapıcı, 2015). While metaphors provide a transfer of information from the known to the unknown, they also serve to make abstract and complex concepts concrete and understandable. According to Senemoğlu (2007), metaphors support learning by establishing meaningful connections between old and new information. Balcı (2006) emphasizes that metaphors provide individuals with the opportunity to evaluate events and phenomena from different perspectives.

In the context of education, metaphors are seen as an effective tool in eliminating conceptual ambiguities and facilitating meaning-making processes. Lakoff & Johnson (2003) state that individuals associate their experiences with their thoughts through metaphors and construct meaning consciously or unconsciously in this process. According to Woon & Ho (2005), the basic function of metaphors is to contribute to the meaning-making process. For this reason, metaphors have become a frequently used method in education to clarify concepts and support the transfer of knowledge. Recent studies have shown that the use of metaphors not only enables conceptual learning but also enables an in-depth analysis of the process of understanding individuals' perceptions and attitudes.

2.1.Participants

The study group of this research consists of 23 academicians working at different universities in Turkey. Since the universe of the research has a large structure, it was not practically possible to reach the entire universe. For this reason, the purposeful sampling method, which ensures

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

that participants who can represent the universe are selected, was preferred. In the selection of the sample, the criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling types, was used. The basic approach of this method is to include individuals who meet certain predetermined criteria in the scope of the research. These criteria can be determined by the researcher, or a previously prepared criteria list can be used (Yıldırım & Şimşek, 2008). The basic criterion determined in this study is that the participating academicians have at least five years of teaching experience. Information about the academicians participating in the study is presented in Table 1.

Table 1. Demographic Information on Participants

Gender	Title	Length of time in the profession
Female	Prof. Dr.	23 years
Female	Prof. Dr.	22 years
Male	Prof. Dr.	23 years
Male	Prof. Dr.	21 years
Female	Assoc. Prof. Dr.	15 years
Female	Assoc. Prof. Dr.	15 years
Female	Assoc. Prof. Dr.	14 years
Male	Assoc. Prof. Dr.	17 years
Male	Assoc. Prof. Dr.	15 years
Female	Asst. Prof. Dr.	11 years
Female	Asst. Prof. Dr.	13 years
Male	Asst. Prof. Dr.	7 years
Male	Asst. Prof. Dr.	12 years
Male	Asst. Prof. Dr.	14 years
Male	Asst. Prof. Dr.	13 years
Male	Dr.	11 years
Male	Instr.	11 years
Male	Instr.	14 years
Male	Instr.	15 years
Male	Instr.	16 years
Erkek	Instr.	14 years
Erkek	Instr.	14 years
Erkek	Instr.	13 years

This research aims to examine the metaphorical perceptions of academicians regarding high and low-achieving students. In this context, the research group consists of a total of 23 academicians working at various universities in Turkey. There are 12 female and 11 male academicians in the research group, and the academic titles of the participants are distributed as Prof. Dr., Assoc. Prof. Dr., Asst. Prof. Dr., Dr. and Instructor. The participants' length of service in the profession varies between 7 and 23 years, and it is aimed to provide a multi-faceted perspective by including the opinions of senior and less senior academicians.

2.2. Data Collection Tool

In this study the “Metaphorical Perceptions Form Regarding High and Low Successful Students” developed by the researcher was used as the data collection tool. The main purpose of the study is to reveal the perceptions of academics towards high and low success students through metaphors. The form created in this direction consists of two main sections. In the first section of the form, informative explanations were provided to the participants about the

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

purpose and method of the research. In the second section, questions were included that allowed academics to express their views on high and low success students through metaphors.

2.3.Data Collection Method

In qualitative research, the data collection process is usually carried out through methods such as interviews, observations, and document analysis, and these approaches allow the research to be carried out in its natural context (Merriam, 2013). In this way, individuals' perceptions and experiences can be analysed comprehensively and realistically (Yıldırım & Şimşek, 2008). In this study, the data collection process was carried out using the "Metaphorical Perceptions Form for High and Low-Achieving Students" developed by the researcher. It was emphasized that participation was completely voluntary, no identifying information was requested from the participants, and it was stated that the collected data would be used only for scientific purposes. The data were collected in the spring semester of the 2024-2025 academic year, and the average time spent by each participant on the data collection process was determined to be 15 minutes.

2.4. Data Analysis

The data obtained in the study were analysed using the content analysis method. The main purpose of content analysis is to organize the collected data within the framework of meaningful concepts and themes and to provide in-depth explanations. While descriptive analysis summarizes the data and provides a general framework; content analysis aims to reveal concepts and themes that may be overlooked in descriptive analysis (Yıldırım & Şimşek, 2008). In this context, the analysis of metaphors produced by academics was carried out in five stages: naming, elimination, theme development, ensuring validity and reliability, frequency calculation and data interpretation. First, in the naming stage, the metaphors developed by the academics participating in the study were listed and it was evaluated whether each metaphor was clear and understandable. In the elimination stage, the suitability of the metaphors was examined in terms of the metaphor subject, source and the relationship between these two, and metaphors without a justification or that did not contribute to the analysis were excluded from the scope of the study. In the theme development stage, the characteristics that academics took into consideration when creating metaphors were evaluated and metaphors with similar meanings were grouped under common categories. In order to make this process more understandable, direct quote were made from the opinions of the academicians and codes such as "A1" were used to keep the identities of the participants confidential. To ensure validity and reliability, the analysis process was explained in detail and the data was supported by the written opinions of the participants. In addition, expert opinion was sought to evaluate whether the categories represented the metaphors developed by the academicians. In the literature, it is accepted that reliability is achieved when the agreement rate between the researcher and the expert opinions is 90% and above. In this study, reliability was calculated using Miles and Huberman's formula (Reliability = Consensus / (Consensus + Disagreement) × 100) and was determined as 93% (Miles & Huberman, 1994). In the last stage, the frequency of the academicians' use of metaphors was determined, these data were tabulated and frequency and percentage values were calculated. The data were interpreted according to the categories obtained and the academicians' metaphorical perceptions of high and low-achieving students were examined in depth.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

3. RESULTS

In this study, which aims to determine the perceptions of the concepts of “High and Low Successful Students” through metaphors, metaphors containing similar themes were collected under common categories. In the creation of categories, the analogy aspect of metaphors was taken as a basis and how academicians perceived the relevant concepts was examined in depth. In this direction, metaphors developed by academicians were systematically analysed and grouped around certain themes. The categories containing the obtained metaphors were presented in tables and interpreted by calculating frequency and percentage values. This analysis aims to contribute to the understanding of perceptions and attitudes towards educational processes by revealing how academicians’ perceptions of high and low success students are shaped at the metaphorical level.

In line with the findings obtained in this research, academics produced a total of 46 valid metaphors regarding the concepts of "High and Low Achieving Students." These metaphors developed by academics are presented in Table 2.

Table 2. Academics' Metaphors for High and Low-Achieving Students

	Metaphor	**Frequency**		**Metaphor**	**Frequency**
High Achieving Students	Climber	3	Low Achieving Students	Traveller	5
	Tree	3		Non-Sprouting Seed	3
	Sheep	3		Abandoned ship	2
	Storm	2		Wrong compass	2
	Light	2		Missing pieces of a puzzle	1
	Train	2		Vehicle on a foggy road	1
	Chef	1		Wilted flower	1
	Rocket	1		Sandbag	1
	Solar panel	1		Dark forest	1
	Star	1		A musician playing the wrong notes	1
	High mountain	1		A musician who can't hear his own voice	1
				Slope	1
				Fog	1
				A person walking on a foggy road	1
				A runner facing obstacles	1

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

When Table 3 is examined, it is seen that academics produced 23 different metaphors about high-achieving students. These metaphors were grouped under common themes and gathered under certain categories and presented in detail in Table 3. These categories, created in line with the metaphorical perceptions of academics, reveal various aspects of perceptions about high-achieving students.

Table 3. Categories of Academicians' Metaphors for High-Achieving Students

	High Achieving Students	
Theme	**Metaphor**	**Frequency**
Energy and Power	Light(2), Storm2), Rocket, Star	6
Movement and Progress	Ship(3), Train(2)	5
Leadership and Guidance	Conductor(3), Chef	4
Overcoming Challenges and Perseverance	Climber(3), High mountain	4
Productivity and Efficiency	Tree(3), Solar panel	4

The prominence of the theme of "Energy and Power" among the metaphors developed by academics regarding high-achieving students shows that these students are defined not only by their individual success in the academic context but also by the dynamism and impact they add to their learning processes. The metaphors under this theme imply that high-achieving students have an active, powerful and impressive role in the processes of acquiring, using and disseminating knowledge. In this context, the theme of "Energy and Power" can be considered as a reflection of the motivation of high-achieving students and their determination in the process of achieving academic success. The relevant metaphors reveal that these students are individuals who inspire their environment, that they make rapid progress academically and that they exhibit a strong stance in overcoming the difficulties they encounter. At the same time, this theme also shows that high-achieving students are not limited to their individual development but also contribute to the learning environment and affect other students and the academic environment. Therefore, the association of the theme of "Energy and Power" with academic success reveals that high-achieving students are positioned as active and transformative actors in their learning processes, not passive recipients. This situation points to a broad perspective that associates academic success not only with cognitive skills but also with factors such as high motivation, resistance and interaction. Some of the views of academics regarding the relevant theme are as follows;

> *A11: "High-achieving students move towards their goals with determination and speed, like a rocket moving at the speed of light."*
>
> *A13: "I would use the metaphor of "light" to express high-achieving students. Because high-achieving students are individuals who generally exhibit brilliant performance in*

classes and other academic activities and who can positively influence other students around them."

A14: "High-achieving students can be described as a "storm." The storm leaves its mark on its surroundings with its power and impact. High-achieving students also create this impact; both in their own learning processes and in the classroom environment."

The metaphorical association of high-achieving students with "Movement and Progress" shows that academic success is perceived as a dynamic process rather than a static situation. These students are evaluated as individuals who progress resolutely towards a specific goal, develop systematically, and continue their path despite the obstacles they encounter. This theme reflects a perspective that considers success not only as a result but also as a continuous effort and development process. The fact that students are in motion emphasizes their disciplined work in academic processes and their regular and systematic progress, while also highlighting their flexibility and adaptability. Success is associated not only with having existing knowledge and skills, but also with being able to adapt to changing conditions and making a continuous effort to achieve their goals. In this context, high-achieving students are seen as individuals who continue their individual and academic development and follow a stable path to achieve their long-term goals. In general, the "Movement and Progress" theme reveals that high-achieving students are perceived as individuals who manage their own learning processes, continuously develop, and continue to progress in their academic journeys, rather than being passive recipients of information. This situation is also consistent with contemporary academic approaches that evaluate success not as a static concept but as a constantly renewing and developing process. Some views on the theme of "Movement and Progress" are as follows;

A1: "High-achieving students are individuals who can move forward with their own motivation, determine their direction, and quickly cover distance, just like a sailboat with the wind at its back. These students are generally open to learning, actively participate in academic processes, and are agile in evaluating opportunities."

A10: "High-achieving students sail safely towards big goals like a sturdy ship. The ship is resistant to various sea conditions during the journey and reaches its destination by overcoming every storm when managed well by its captain."

A18: "High-achieving students are like a fast-moving train, moving rapidly towards their goals. They do not encounter situations such as slowing down or stopping; they constantly develop and learn."

The evaluation of high-achieving students under the theme of "Leadership and Guidance" shows that students stand out not only with their academic success but also with their roles in guiding, directing and influencing their environment. These students use their knowledge and skills not only for their own development but also to motivate, direct and organize the individuals around them. This theme reveals that high-achieving students are defined not only by their individual learning processes within the academic community but also by their effects

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

on group dynamics and collective development. These students have the potential to make the environment they are in more systematic and productive by taking on active roles in problem solving, decision making and managing academic processes. The leadership characteristics of the students are not limited to establishing authority or directing but also have a character that contributes to the development of other individuals and encourages cooperation and coordination. In this context, the theme of "Leadership and Guidance" reveals that high-achieving students are not only focused on individual success in their learning processes but are also seen as individuals who influence and direct the individuals around them and who assume decisive roles within the academic community. This situation is also consistent with contemporary educational approaches that show that academic success goes beyond individual effort and is integrated with elements such as social interaction, guidance and cooperation. Some of the views of academics regarding the relevant theme are as follows;

> *A2: "High-achieving students are like conductors in their ability to organize information, work with discipline, and manage academic processes effectively."*
>
> *A8: "High-achieving students act with a plan and strategy, just like a chef. Chefs prepare meals, use ingredients correctly, and bring everything together in perfect harmony."*

The evaluation of high-achieving students under the theme of "Overcoming Challenges and Perseverance" shows that academic success is directly related not only to talent or intelligence but also to determination, resilience and continuous effort. These students are perceived as individuals who struggle to achieve their goals despite the obstacles they encounter, do not give up and make an active effort in their learning process. This theme emphasizes how high-achieving students address and cope with the difficulties they inevitably encounter while achieving success. In this context, one of the basic elements that enable high-achieving students to achieve success is that they consider the difficulties they encounter as steps to be overcome rather than as obstacles and act with determination accordingly. In general, the theme of "Overcoming Difficulties and Perseverance" reveals that high-achieving students build their success not only with the academic competencies they possess but also with the effort, will and endurance they show. This situation also coincides with concepts such as self-regulation, academic resilience and success motivation in the education literature and shows that determination and fighting spirit play a critical role in high-achieving students' long-term success. Some of the opinions of academics regarding the relevant theme are as follows;

> *A4: High-achieving students are determined, disciplined, and goal-oriented individuals, just like a mountain climber trying to reach the top… High-achieving students continue to learn despite the difficulties they encounter in the academic process, make an effort to overcome obstacles, and work patiently."*
>
> *A9: "High-achieving students are like mountain climbers climbing a mountain… High-achieving students, similarly, make an effort to reach their goals without giving up when they encounter difficulties on their academic path."*
>
> *A17: "High mountains represent success by overcoming difficulties and obstacles and reaching the top. High-achieving students are like people who reach the top of a*

mountain. They do not give up in the face of difficulties and constantly move towards higher goals."

The evaluation of high-achieving students under the theme of "Productivity and Efficiency" shows that students are seen as individuals who produce, transform knowledge and contribute to their environment, beyond just achieving academic success. These students are perceived as individuals who add value to both their individual development and their academic and social environments by effectively using the knowledge and skills they possess. This theme reflects a perspective that addresses the concept of success not only in terms of individual gains but also in terms of the sustainability and sharing of the knowledge produced. High-achieving students are evaluated as individuals who internalize what they have learned, develop new ideas, have creative thinking skills and are actively involved in the production process in the academic environment. Efficient work habits, systematic thinking skills and problem-solving competencies enable students to position themselves not only as learners but also as producers. In general, the theme of "Productivity and Efficiency" reveals that high-achieving students are evaluated as individuals who produce and share knowledge rather than being consumers of knowledge. This situation overlaps with the concepts of critical thinking, creativity and academic productivity emphasized in contemporary educational approaches and shows that high-achieving students make effective and sustainable contributions to the learning processes. Some of the opinions of academics regarding the "Productivity and Efficiency" theme are as follows;

A3: "High-achieving students are individuals who can quickly absorb information and experiences from their environment, just like solar panels, and use them efficiently."

A6: "High-achieving students are like a fruit-bearing tree. A tree grows over time, its roots deepen, and eventually bears fruit. Similarly, these students also master information more deeply over time, establish strong foundations in the academic process, and eventually bear fruit with their success."

A12: High-achieving students are like a tree whose roots are deep and grow firmly. The tree develops firmly over the years and begins to bear fruit. Just like these students, successful students also develop with long-term effort and determination."

When Table 4 is examined, it is seen that academics produced 23 different metaphors about low-achieving students. These metaphors are grouped under certain categories and presented in detail in Table 4. These categories, created in line with the metaphorical perceptions of academics, reveal various aspects of perceptions about high and low-achieving students.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Table 4. Categories of Academicians' Metaphors for Low-Achieving Students

Low Achieving Students		
Theme	**Metaphors**	**Frequency**
Loss of Direction	Traveller(5), Wrong compass (2), Vehicle on a foggy road, A person walking on a foggy road	9
Weakness	Non-Sprouting Seed (3), Wilted flower, Sandbag	5
Deficiencies and Inadequacies	Abandoned ship(2), Missing pieces of a puzzle, A musician playing the wrong notes, A musician who can't hear his own voice	5
Barriers and Difficulties	Slope, A runner facing obstacles	2
Uncertainty and complexity	Fog, Dark forest	2

When the metaphors produced by academics regarding students with low academic success are examined, it is seen that the "Loss of Direction" theme stands out. This theme indicates that students experience a certain lack of direction in academic processes and that they exhibit indecisive or irregular progress in setting and achieving goals. Considering that the cognitive, affective and motivational elements of the individual should be evaluated together in the education process, it can be said that the metaphors of loss of direction indicate that students have difficulty in systematically managing their academic lives and that they act in uncertainty. The metaphors in this theme indicate elements such as students not having a certain direction in the academic context, not being able to develop effective strategies against the difficulties they encounter in the learning process and having difficulty in constructing their own academic identities. While students are expected to develop independent learning skills, especially at the higher education level, individuals experiencing loss of direction feel themselves in a constantly changing or uncertain situation during this process, which can negatively affect their academic success. Some of the opinions of academics regarding the relevant theme are as follows;

> *A7: Low-achieving students may sometimes have difficulty finding the right path, just like a compass pointing in the wrong direction… These students may be willing to study from time to time, but they may have difficulty finding the right learning strategies and understanding their own potential."*
>
> *A12: "Low-achieving students are like a traveller who has lost his/her direction. The traveller travels to different places but has difficulty reaching the right destination."*
>
> *A20: "For low-achieving students, I use the metaphor of a "vehicle traveling on a foggy road." Fog symbolizes uncertainty and loss of direction. These students sometimes cannot clearly see which path they should take or which strategies they can use to be more effective during the learning process."*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

When metaphorical perceptions about students with low academic success are examined, it is seen that the theme of "Weakness" stands out clearly. This theme includes situations such as students not being able to exhibit sufficient performance in academic processes, having difficulty in overcoming obstacles they encounter in their learning journey, and not being able to show a strong presence in the educational environment. Considering that academic success depends not only on cognitive capacity but also on affective factors such as the individual's motivation, self-confidence, and attitude towards learning, it can be said that the theme of powerlessness can be associated not only with students' academic performances but also with their psychological and social dynamics. Students who are described as weak in an academic sense cannot produce an effective solution to the difficulties, they encounter in the learning process due to internal or external reasons, and this situation negatively affects their academic success. It would be an inadequate approach to associate the concept of powerlessness only with individual deficiencies. Educational environment teaching methods and academic support mechanisms can also be decisive in the formation of this situation. Students' feelings of powerlessness may stem from factors such as not receiving sufficient academic support in their learning processes, not having access to guidance mechanisms that will develop their self-regulation skills and being in an environment where their academic success is constantly evaluated with negative feedback. In this context, arranging learning environments to support students' academic self-efficacy, structuring feedback processes in a way that also highlights students' strengths, and adopting methods that encourage students' active participation in learning processes can play a critical role in reducing the feeling of powerlessness. Some of the views of academics regarding the "powerlessness" theme are as follows;

> *A1: "Low-achieving students are like seeds that contain potential but have not yet found the right conditions… Students who are seen as having low academic success may generally be individuals who cannot fully benefit from the conditions offered to them by the system, who have a lack of self-confidence or motivation problems.*
>
> *A17: "Low-achieving students, just like a flower that has lost water and sun, may sometimes not be able to show their full potential. When these students cannot find the necessary support and resources during the learning process or cannot be motivated, they may hinder their development like a "wilted" flower."*

When metaphorical perceptions of low-achieving students' academic processes are examined, the theme of "Deficiencies and Inadequacies" holds an important place. This theme reflects the situation in which students fail to fully develop the necessary cognitive and affective skills during their educational processes. The theme of "Deficiencies and Inadequacies" shows that students fail to reach a certain level of academic proficiency and have difficulty in recognizing these deficiencies and producing solutions during the process. The metaphors in this theme reveal that students are not fully equipped in their learning processes, do not have some basic skills or knowledge, and that these deficiencies negatively affect their educational experiences. Although students generally try to progress with self-confidence at the beginning of their learning processes, the difficulties they encounter can limit their ability to cope with deficient

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

knowledge and skills, making them even more difficult. This situation can lead students to encounter serious difficulties in terms of both cognitive capacity and academic self-confidence. It is important to state that the concepts of deficiency and inadequacy do not only stem from an individual deficiency, but the educational environment also shapes this situation. Students may experience this feeling due to the inadequacy of teaching methods, inadequate feedback and inadequate use of support mechanisms during the education process. In this context, the theme of deficiency and inadequacy reveals that students with low achievement lack the necessary equipment and skills during their education process and that this situation hinders their academic success. Some of the opinions of academics regarding the relevant theme are as follows;

> *A4: "Low-achieving students are like a musician who is trying to make music on stage but cannot hear the notes he is playing because his headphones are broken. They are also trying to do something in the learning process but often do not receive feedback, are not guided correctly or do not realize their own potential."*
>
> *A16: "I use the metaphor of a "derelict ship" for low-achieving students. These students may have difficulty finding a specific direction or destination in their educational journey. It may take time for them to find the right direction and reach their own potential."*

In the analysis of metaphors made by academics regarding low-achieving students, the theme of "Barriers and Difficulties" represents an important element that negatively affects the academic performance of external and internal obstacles that students encounter during their education process. The education process includes not only acquiring cognitive knowledge but also developing the ability to use this knowledge effectively in different contexts and to cope with student-specific difficulties. In this context, the theme of "Barriers and Difficulties" points to the limitations that arise from both individual and environmental factors that hinder students' academic development. The most fundamental element emphasized by this theme is that the obstacles that students encounter during the learning process are sometimes directly related to academic performance and sometimes to the psychological and emotional effects that shape students' approach to these processes. Obstacles are not only challenging elements in the cognitive sense, but can also negatively affect students' motivation, self-confidence and attitudes towards learning. Therefore, it is of critical importance not only to provide students with learning content, but also to provide them with the necessary skills to overcome the obstacles they encounter and to provide students with appropriate support and guidance during this process. Some of the opinions of academics regarding the "Obstacles and Difficulties" theme are as follows;

> *A6: "Low-achieving students are like a runner who encounters an obstacle while trying to move forward. They may move forward quickly when they start running, but then they encounter obstacles that can cause them to pause."*
>
> *A14: "Low-achieving students can be expressed with the metaphor of a "hill." The hill symbolizes difficulties, effort, and climbing. These students may put in more effort to achieve success, but sometimes this process can be more difficult and tiring."*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

In the analysis of metaphors made by academics towards low-achieving students, the theme of " Uncertainty and Complexity " provides a framework reflecting the uncertainties and complex situations that students encounter in their educational processes. This theme shows that the difficulties that students encounter in their learning processes arise not only from external factors but also from their internal and cognitive processes. Uncertainty generally refers to the difficulties that students experience in understanding the problems they encounter, while complexity refers to situations that seem unsolvable for the student due to the multi-layered and interconnected nature of these problems. Uncertainty in education includes the difficulties that students experience in understanding the complex and uncertain situations they encounter at the beginning of their learning processes. When students encounter various uncertainties, they may feel that they lose control of the learning process and have difficulty in finding ways to solve the problems they encounter. Some of the opinions of academics regarding the relevant theme are as follows;

> *A13: "For low-achieving students, I prefer the metaphor of "fog." Fog is often associated with uncertainty, loss of direction, and limited visibility. This metaphor symbolizes the difficulties and uncertainties that low-achieving students face in the academic process."*
>
> *A17: "Low-achieving students sometimes encounter uncertainties in their educational journey. A dark forest symbolizes a situation where the path is not clear and where to go is not clear. These students may sometimes have difficulty reaching their goals due to the obstacles and lack of support they encounter."*

4. DISCUSSION AND SUGGESTION

This study examines the metaphorical perceptions of academics regarding high and low achieving students and reveals the effects of these perceptions on academic processes and students' learning experiences. The findings show that academics generally describe high achieving students with positive and developmental metaphors such as "conductor," "ship," "tree," or "mountaineer." In contrast, low achieving students were described with more negative metaphors such as "seed that failed to sprout," "traveller," or "wrong compass." These different metaphorical definitions can significantly affect academics' attitudes toward students and their approaches to the educational process. The findings reveal that academics' metaphorical perceptions shape students' expectations and approaches to their academic and personal development. It is also stated in the literature that academic success is closely related to the attitudes of teachers and academics (Dweck, 2013; Pajares, 1992).

It is stated that positive perceptions increase students' motivation and academic performance, while negative perceptions may negatively affect students' self-efficacy perception and decrease their academic performance (Bandura, 1997). In addition, it can be said that metaphorical perceptions have an indirect effect on the teaching process. Positive metaphors regarding high-achieving students reveal that academics tend to guide these students more, offer academic opportunities, and exhibit motivating approaches. In contrast, negative metaphors regarding low-achieving students indicate that academics' expectations and motivation to provide

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

academic support for these students may be low. Studies evaluating the effects of metaphors used in education on learning processes reveal that metaphors are powerful tools that shape individuals' cognitive processes and academic performance (Lakoff & Johnson, 2005). Academics developing positive metaphors for their students may increase students' academic motivation and positively affect their attitudes toward learning.

In light of these findings, it is important for academics to gain awareness of the language and metaphors they use in the teaching process. Future research can examine the long-term effects of academics' metaphorical perceptions on student motivation, academic success, and self-efficacy perceptions in more depth. In addition, comparing the metaphorical perceptions of academics in different disciplines can enrich the knowledge in this area by revealing discipline-based differences. Future research can focus on examining the relationship between academic success and student motivation in more detail. Determining strategies to increase the motivation of students with low academic success can contribute to the development of new approaches that support academic success. As a result, academics' metaphorical perceptions of their students are an important factor that can directly affect students' academic motivation and success. Managing academic processes with a student-centred, supportive, and motivating approach can increase equal opportunities in education and help all students maximize their academic success.

References

Alexander, V., & Hicks, R. E. (2016). Does class attendance predict academic performance in first year psychology tutorials?. *International Journal of Psychological Studies*, *8*(1), 28-32. https://doi.org/10.5539/ijps.v8n1p28

Altun, S. (2015). The effect of cooperative learning on students' achievement and views on the science and technology course. *International Electronic Journal of Elementary Education*, *7*(3), 451-468.

Balcı, A. (2006). Eğitimde örgüt yapısı ve yönetim süreci. Komisyon (Ed.). *Türk eğitim siteminde yeni paradigma arayışları* (s.248-268). Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Macmillan.

Carlton, M. T. (2015). First generation students and post-undergraduate aspirations. *SAGE Open, 5*(4), 2158244015618433. https://doi.org/10.1177/2158244015618433

Carnevale, A. P., & Fry, R. A. (2000). *Crossing the great divide: Can we achieve equity when generation Y goes to college?*. Educational Testing Service.

Dweck, C. S. (2013). *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. Psychology press. Dweck, C. S. (2013). *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. Psychology press.

Jameel, S. H., & Hamdan, A. (2015). Effects of student's attendance on accounting student's performance. *International Journal of Business and Management Review*, *3*(5), 79-93.

Jez, S. J., & Wassmer, R. W. (2015). The impact of learning time on academic achievement. *Education and Urban Society*, *47*(3), 284-306. https://doi.org/10.1177/0013124513495275

Kuh, G. D., Kinzie, J. L., Buckley, J. A., Bridges, B. K., & Hayek, J. C. (2006). *What matters to student success: A review of the literature* (Vol. 8). Washington, DC: National Postsecondary Education Cooperative.

Kuh, G. D., Cruce, T. M., Shoup, R., Kinzie, J., & Gonyea, R. M. (2008). Unmasking the effects of student engagement on first-year college grades and persistence. *The journal of higher education*, *79*(5), 540-563.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2005). *Metaforlar: hayat, anlam ve dil* (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Mentz, M. (2012). *Measuring and using pre-university levels of student engagement at a South African university* (Doctoral dissertation, University of the Free State).

Merriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber.* (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.

Newman-Ford, L., Lloyd, S., & Thomas, S. (2009). An investigation in the effects of gender, prior academic achievement, place of residence, age and attendance on first-year undergraduate attainment. *Journal of Applied Research in Higher Education*, *1*(1), 14-28.

Oh, C. J., & Kim, N. Y. (2016). "Success is relative" comparative social class and ethnic effects in an academic paradox. *Sociological Perspectives*, *59*(2), 270-295. https://doi.org/10.1177/0731121415587115

O'Shea, S., & Delahunty, J. (2018). Getting through the day and still having a smile on my face! How do students define success in the university learning environment?. *Higher Education Research & Development*, *37*(5), 1062-1075. https://doi.org/10.1080/07294360.2018.1463973

Pajares, F. (1992). Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct. *Review of Educational Research,* *62*(3), 307–332. https://doi.org/10.3102/00346543062003307

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

Pike, G. R., & Kuh, G. D. (2005). First-and second-generation college students: A comparison of their engagement and intellectual development. *The Journal of Higher Education*, *76*(3), 276-300. https://doi.org/10.1080/00221546.2005.11772283

Pratte, R. (1981). Metaphorical models and curriculum theory. *Curriculum Inquiry. 11*(4), 307-320.

Reed, J. J. (2015). *Mutually beneficial interactions: campus custodian-college student relationships*. The University of Iowa.

Sahraee, A., Mahdian, M. J., & Dinarvand, H. (2015). A comparative study of the impact of qualitative-descriptive evaluation and quantitative evaluation methods on academic progress and academic motivation among sixth grade students. *Journal of Management Research*, *7*(5), 96-108. https://doi.org/10.5296/jmr.v7i5.

Saylık, A., Saylık, N., & Sağlam, A. (2021). Eğitimcilerin gözünden Türk eğitim sistemi: Bir metafor çalışması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(1), 522-546. https://doi.org/10.33711/yyuefd.919424

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Stanca, L. (2006). The effects of attendance on academic performance: Panel data evidence for introductory microeconomics. *The Journal of Economic Education*, *37*(3), 251-266. https://doi.org/10.3200/JECE.37.3.251-266

Thompson, J. J., & Jensen-Ryan, D. (2018). Becoming a "science person": Faculty recognition and the development of cultural capital in the context of undergraduate biology research. *CBE—Life Sciences Education, 17*(4), ar62. https://doi.org/10.1187/cbe.17-11-0229

Weatherton, M., & Schussler, E. E. (2021). Success for all? A call to re-examine how student success is defined in higher education. *CBE—Life Sciences Education*, *20*(1), es3. https://doi.org/10.1187/cbe.20-09-0223

Yapıcı, İ. Ü. (2015). Lise öğrencilerinin biyoloji kavramına ilişkin metaforik algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(55), 139-147.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

York, T. T., Gibson, C., & Rankin, S. (2015). Defining and measuring academic success. *Practical assessment, research & evaluation*, *20*(5), n5.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE EFFECTS OF FACE-TO-FACE AND ONLINE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION ON ANXIETY: A COMPARATIVE ANALYSIS

Dr. OKAN DEDE

Karabuk University, okandede@karabuk.edu.tr - 0000-0002-2771-6522

ABSTRACT

The aim of this study is to comparatively examine the effects of face-to-face and online learning environments on student anxiety in the context of English foreign language education. In the literature, these two learning environments are usually addressed separately, and the current study aims to fill the gap in this area by evaluating both contexts together. The qualitative research method was adopted in the study and interviews were conducted with 56 students studying at a state university in the Western Black Sea Region. 30 of the participants were receiving face-to-face and 26 were receiving online English education. Data were collected through semi-structured interview forms specially prepared for both groups and analyzed using the content analysis method. The findings of the study revealed that students in face-to-face learning environments experienced stress due to public speaking anxiety, peer reactions, and instant exam evaluations. However, it was determined that elements such as body language, direct teacher feedback, and classroom interaction had an anxiety-reducing effect for some students. On the other hand, it was determined that technical problems, having to turn on the camera, and the pressure to give instant answers increased the anxiety levels of students in the online learning process. However, it has been observed that factors such as students' preference for written communication in online education, the comfort of the physical environment and greater individual control in the learning process have effects on reducing anxiety. As a result, it has been determined that both learning environments have their own advantages and disadvantages, and the determining role of anxiety in the learning process has been emphasized. In the context of the study, it is suggested that teaching strategies aimed at reducing foreign language anxiety should be applied more effectively in both face-to-face and online contexts.

Keywords: Face-to-face education, online education, anxiety

ÖZET

Bu çalışmanın amacı İngilizce yabancı dil eğitimi bağlamında yüz yüze ve çevrim içi öğrenme ortamlarının öğrenci kaygısı üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Alanyazında genellikle bu iki öğrenme ortamı ayrı ayrı ele alınmış olup mevcut çalışma her iki bağlamı bir arada değerlendirerek bu alandaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve Batı Karadeniz'de bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 56 öğrenciyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 30'u yüz yüze, 26'sı ise çevrim içi İngilizce eğitimi almaktadır. Veriler her iki grup için özel olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Çalışmanın bulguları yüz yüze öğrenme ortamında öğrencilerin daha çok topluluk önünde konuşma kaygısı, akran tepkileri ve anlık sınav değerlendirmeleri

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

nedeniyle stres yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ancak beden dili, doğrudan öğretmen geri bildirimi ve sınıf içi etkileşim gibi unsurların bazı öğrenciler için kaygıyı azaltıcı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Öte yandan çevrim içi öğrenme sürecinde teknik sorunlar, kamera açma zorunluluğu ve anlık yanıt verme baskısının öğrencilerin kaygı düzeyini artırdığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte çevrim içi eğitimde öğrencilerin yazılı iletişimi tercih edebilmesi, fiziksel ortamın rahatlığı ve öğrenme sürecinde daha fazla bireysel kontrol sağlamaları gibi unsurların kaygıyı azaltıcı yönde etkileri olduğu görülmüştür. Sonuç olarak her iki öğrenme ortamının da kendine özgü avantajları ve dezavantajları olduğu belirlenmiş, kaygının öğrenme sürecindeki belirleyici rolü vurgulanmıştır. Çalışma bağlamında yabancı dil kaygısını azaltmaya yönelik öğretim stratejilerinin hem yüz yüze hem de çevrim içi bağlamda daha etkili bir şekilde uygulanması gerektiği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yüz yüze eğitim, çevrim içi eğitim, kaygı

1. INTRODUCTION

Individuals learning a foreign language face various challenges that can trigger anxiety (Oxford, 2016; Horwitz, 2017). While Horwitz et al. (1986) conceptualize this situation as foreign language anxiety, MacIntyre & Gardner (1994) define this anxiety as a feeling of tension and apprehension that occurs specifically in the context of foreign language learning. However, there are also studies that reveal that foreign language anxiety has a multifaceted structure and is closely related to classroom learning and certain language skills, especially speaking and reading processes (Pae, 2013; Cheng, 2017). In this context, one of the most studied concepts has been foreign language classroom anxiety (Teimouri et al., 2019). Foreign language classroom anxiety can arise from both the individual's internal characteristics and environmental factors. When evaluated in terms of learner-specific cognitive processes, studies show that both the individual's actual and perceived foreign language proficiency levels play a determining role in foreign language classroom anxiety (Jin et al., 2015; Jee, 2018; Liu, 2018).

It has been shown through research conducted for many years that language anxiety stems from different factors, and it is stated that these factors significantly affect students' language acquisition process. Students' anxiety about making mistakes and the possibility of their teachers giving negative feedback in front of their peers are among the factors that increase this anxiety (Liu & Jackson, 2008). Tanveer (2007) also suggests that individuals' own thoughts and perceptions can also trigger anxiety, and states that students may perceive corrections made by teachers as a negative experience and evaluate them as embarrassing or humiliating. Such false beliefs can cause students to avoid classroom interaction; therefore, they may not actively participate in the lesson despite knowing the correct answer and may avoid taking risks. Considering that the language learning process is a long-term process that requires intensive practice, the idea that they will not learn quickly and easily can lead to a loss of motivation for students, and this can negatively affect the efficiency of the process.

It has been stated that individuals who perceive their language proficiency as low experience higher levels of anxiety, which causes them to see their foreign language skills as inadequate, creating a vicious circle (MacIntyre et al., 1997). In addition, foreign language classroom

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

anxiety has also been associated with the individual's personality traits. In particular, low self-esteem (Liu & Zhang, 2008; Jin et al., 2015b), a less positive view of oneself, others, and the future (Jin & Dewaele, 2018), high perfectionism (Gregersen & Horwitz, 2002; Dewaele, 2017), and loss of linguistic self-confidence (Clément et al., 1994) have been directly associated with foreign language classroom anxiety. Personality traits can also reveal tendencies that maintain anxiety through individuals' cognitive and social processes (Chamorro-Premuzic et al., 2011).

Foreign language classroom anxiety is seen as an important issue for both teachers and students. When evaluated from an emotional perspective, the emergence of anxiety can be an unpleasant, frustrating and worrying situation for the individual, and thus, high levels of anxiety can lead to fear, feelings of inadequacy and even physical discomfort in students (Horwitz et al., 1986). Behavioral responses to this anxiety, which is linked to the student's internal processes, include trying to memorize the content of the speech or showing a tendency to withdraw in situations that require communication, such as class presentations (Gregersen et al. 2014; Dewaele, 2019). In this context, students may avoid classroom interactions that teachers encourage to support the language learning process in order to reduce anxiety (Hu & McCormick, 2012; Oga-Baldwin & Nakata, 2017).

At the cognitive level, foreign language classroom anxiety triggers attention shifts, consumes the cognitive resources necessary for information processing, and thus reduces the effectiveness of the learning process (MacIntyre & Gardner, 1994; Castillejo, 2019). In terms of social interaction, foreign language anxiety can weaken students' ability to anticipate the reactions of those they communicate with and to monitor their own expressions (Jeong et al., 2016). In more severe cases, anxiety can completely stop the student's thinking process (Gregersen et al., 2017; Şimşek & Dörnyei, 2017). Students with high levels of anxiety tend to perceive less teacher and peer support in the classroom environment (Jin et al., 2017). The accumulation of such anxiety-based reactions over time can lead to long-term negative consequences on foreign language performance.

The COVID-19 pandemic has deeply affected daily life and professional practices, and has led to radical changes, especially in the field of education. With the forced closure of educational institutions around the world, language teachers and students were quickly directed to online platforms and had to transfer their language learning processes to the digital environment. Although the integration of technology into language education has become increasingly widespread in recent years and has been used effectively, especially in resource-rich educational environments, thousands of language teachers and students were suddenly and unpreparedly forced to use the internet as the sole learning and teaching tool (Hodges et al., 2020). This sudden transition has created significant challenges as many teachers and students do not have sufficient experience in online language teaching and learning. In addition, many people have had difficulty adapting to this process due to insufficient local infrastructure and limited resources. More importantly, there are concerns that such a rapid and widespread spread of online education may have further deepened existing inequalities in access to infrastructure and educational resources.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

When evaluated in the context of distance education, foreign language anxiety is defined as one of the most challenging factors encountered in the learning process, along with other variables. Considering the characteristics of the learning environment and the interaction dynamics between students and teachers, it is stated that anxiety can have various effects on different aspects of the teaching and learning process. It can be said that students who receive distance education tend to have high expectations from themselves, but anxiety can still negatively affect their academic success (Hasnae & Adiba, 2021).

Anxiety in the context of language learning has long been considered an important issue for both teachers and students. In this context, various strategies have been developed and implemented to reduce anxiety in the language learning process (Galante, 2018; Toyama & Yamazaki, 2021). Although these interventions have been found to be effective to a certain extent, their dissemination can be challenging because they involve complex practices that require time and effort for teachers and students. Therefore, more research is needed in this area, and comprehensive studies are needed to develop anxiety interventions that are both effective and highly applicable. In the literature, it is seen that students' foreign language anxiety levels are generally addressed only in the context of face-to-face or online education. Debora (2021) emphasizes that more research should be conducted to determine whether deficiencies in both learning environments increase students' anxiety levels. In this context, the aim of the current study is to fill this gap in the field by comparatively examining foreign language learning anxiety in both face-to-face and online education environments.

2. METHOD

In this study, qualitative research method was adopted. Qualitative research methods play an important role in providing in-depth information to researchers on topics where there is insufficient information or when an event or phenomenon is to be examined from all aspects (Creswell, 2013; Merriam & Grenier, 2019). In this type of research, researchers aim to answer questions such as "how" and "why" by addressing the people, events or situations they study from a detailed and understanding perspective rather than based on quantitative data (Denzin & Lincoln, 2011). In other words, qualitative research aims to develop a deeper understanding of the event or phenomenon being studied (Morgan, 1996).

2.1.Participants

The participants of this study consist of 56 students studying at the School of Foreign Languages of a state university located in the Western Black Sea region of Turkey in 2024-2025 academic year. Due to the wide scope of the study population, it was not possible for the researcher to reach the entire population. For this reason, a purposeful sampling method that can represent the population was preferred. Snowball sampling, one of the purposeful sampling methods, was used in the study. In this method, the target participant group was first reached, and then new participants were reached through this group. Similarly, each new participant reached directed other individuals who met the specified criteria, allowing the sample to expand gradually. While 30 of these 56 students received face-to-face English education, 26 took online

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

English courses. Demographic information of the students participating in the study is presented in Table 1.

Table 1. Information About Participants

	Category	f	%
Students receiving face-to-face education			
Gender	Male	18	60
	Female	12	40
	Total	30	100
Department	Computer Engineering	12	40
	Electrical and Electronics Engineering	9	30
	Mechanical Engineering	6	20
	Mechatronics Engineering	3	10
Students receiving online education			
Gender	Male	16	61.5
	Female	10	38,5
	Total	26	100
Department	Department of Physiotherapy and Rehabilitation	9	34,6
	Department of Philosophy	7	26,9
	Industrial Engineering	6	23,1
	Department of Psychology	4	15,4

Of the 30 students receiving face-to-face education, 18 (60%) are male and 12 (40%) are female. When the distribution by departments is examined, 12 students (40%) are studying in Computer Engineering, 9 students (30%) in Electrical and Electronics Engineering, 6 students (20%) in Mechanical Engineering, and 3 students (10%) in Mechatronics Engineering. Of the 26 students receiving online education, 16 (61.5%) are male and 10 (38.5%) are female. When the distribution by departments is examined, 9 students (34.6%) are studying in Physiotherapy and Rehabilitation, 7 students (26.9%) in Philosophy, 6 students (23.1%) in Industrial Engineering, and 4 students (15.4%) in Psychology.

2.2. Data Collection Tool

In this study, the "Interview Form for Students Receiving Face-to-Face English Course Education" and "Interview Form for Students Receiving Online English Course Education" developed by the researcher were used as data collection tools. The purpose of this study is to examine students' foreign language learning anxiety comparatively in both face-to-face and online education environments. In this context, the first part of the interview forms prepared includes informative explanations about the purpose and method of the study, and the second part includes questions aimed at determining the participants' anxiety about face-to-face and online English learning.

2.3.Data Collection Method

In qualitative research, the data collection process is generally carried out using methods such as interview, observation and document analysis (Merriam, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2011). These methods allow the research to be carried out in its natural context and enable the perceptions and experiences of individuals to be analyzed in a comprehensive and realistic way (Yıldırım & Şimşek, 2011). In this study the data were collected with the help of the “Interview

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Form for Students Receiving Face-to-Face English Course Education" and "Interview Form for Students Receiving Online English Course Education" developed by the researcher. It was emphasized that participation was completely voluntary; it was stated that no identifying information would be requested from the participants and that the obtained data would be used only for scientific purposes. The data were collected in the spring semester of the 2024-2025 academic year and the application process took an average of 20 minutes for each student.

2.4. Data Analysis Method

In the analysis of the data obtained in line with the purpose of the research, the content analysis method, which is one of the inductive approaches, was used. Content analysis is defined as a technique that enables the systematic and repeatable summary of certain words in a text under smaller and more meaningful content categories through a coding process carried out within the framework of certain rules (Büyüköztürk et al., 2016). This type of analysis allows the discovery of concepts and themes that cannot be determined with the descriptive approach by examining the data summarized and interpreted in the descriptive analysis in more depth (Yıldırım & Şimşek, 2011).

3. RESULTS

In this section, the findings of the research are presented under two subheadings: findings regarding the opinions of students taking face-to-face English courses and findings regarding the opinions of students taking online English courses.

3.1. Findings Regarding the Opinions of Students Taking Face-to-Face English Lessons

The theme of "Emotional Reactions" in Table 2 reveals the emotional experiences of students in the face-to-face foreign language education process and the effects of these experiences on the learning process. Foreign language learning is a process that directly affects the development of individuals' language skills, as well as containing strong emotional and psychological elements.

Table 2. Themes and Codes Regarding the Opinions of Students Taking Face-to-Face English Courses

Theme	Code	f
Emotional Responses	Anxiety and Tension	10
	Confidence and Comfort	8
	Shame and Shyness	7
	Unexpected Test Anxiety	5
Participation and Motivation	Encouraging Teacher Approach	11
	Participation Based on Own Interests	10
	Overcoming the Fear of Making Mistakes	7
Impact of Classroom Environment	Peer Reactions	13
	Assessment Anxiety	6
	Classroom Communication Dynamics	5
	Comfort in Group	4
The Impact of Face-to-Face Education	Body Language and Gesture Use	9

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

	Direct Feedback	8
	Public Speaking Anxiety	6

Especially in face-to-face education, students' direct interactions with their teachers, the classroom environment and their peers shape their emotional states and directly contribute to the learning process. In this context, four basic codes were determined under the theme of emotional reactions: anxiety and tension, self-confidence and comfort, shame and shyness and unexpected exam anxiety. These codes represent the most common emotional states experienced by students during face-to-face foreign language education. The most common emotional reaction experienced by students during face-to-face education was determined to be anxiety and tension. This situation becomes more evident especially in educational environments where individuals have to express themselves, such as foreign language learning. On the other hand, some students feel more confident and comfortable during face-to-face education. One of the main reasons for this is that the face-to-face environment provides a more social context and the teacher supports communication through body language, gestures and facial expressions. For some students, face-to-face foreign language education can trigger feelings of shame and shyness. This situation is usually associated with the student's low language level, social dynamics in the classroom or individual personality traits. Introverted students in particular may have difficulty participating because they are afraid of making mistakes and the reactions of their classmates while practicing speaking in a foreign language. Another common emotional reaction that students experience during face-to-face education is unexpected exam anxiety. This anxiety occurs especially when the teacher gives short exams without notice or suddenly evaluates students verbally. Sample student statements regarding the theme of emotional reactions are as follows;

S1: I sometimes feel nervous in lessons, especially when I have to speak in class.

S5: My anxiety increases, especially when there are unexpected oral exams.

The participation and motivation theme in Table 2 includes the factors that enable or prevent students from actively participating in the course in face-to-face foreign language education. While participation expresses how much students are involved in the learning process, motivation is one of the basic elements that determine their desires and interests in this process. In foreign language learning, students' motivation is of critical importance in terms of achieving sustainable progress in the process of developing language skills as well as academic success. In this context, three basic codes were determined under the participation and motivation theme: Encouraging Teacher Approach, Participation According to Own Interests, and Overcoming the Fear of Making Mistakes. These codes detail the factors that enable or limit students' active participation in the course in the context of face-to-face foreign language education. The role of the teacher in face-to-face education is one of the most important elements that directly affects students' motivation and level of participation in the course. The encouraging teacher approach expresses the attitude of the teacher in motivating students, ensuring their participation, and increasing their confidence in the foreign language learning process. Another important factor in students' active participation in the course is whether the course content and activities are suitable for their own interests. Face-to-face foreign language education offers

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

various flexibility that will make it easier for students to participate according to their personal interests. One of the biggest obstacles in learning a foreign language is that students are afraid of making mistakes and therefore hesitate to speak. Sample student statements under this theme are as follows;

> *S15: I usually feel comfortable in English classes because my teacher's supportive approach motivates me.*
>
> *S19: I can be shy in subjects I don't feel confident in, but I am more active in subjects I am interested in.*
>
> *S27: Some days I feel braver, and some days I avoid speaking.*

The theme “The Effect of the Classroom Environment” in Table 2 addresses the classroom dynamics that increase or decrease students’ anxiety levels in face-to-face foreign language education. Students’ academic success in the foreign language learning process does not only depend on their individual efforts. At the same time, the classroom environment, peer relations, teacher feedback and the general communication atmosphere are also largely determinative. The classroom environment is an important factor that shapes how comfortable students feel in a foreign language, how they manage their fear of making mistakes and their level of active participation in the lesson. This environment, which can have an increasing or decreasing effect on anxiety, also directly affects the student’s attitude towards the language learning process. In this context, four basic codes were determined under the theme of the effect of the classroom environment: Peer Reactions, Evaluation Anxiety, Classroom Communication Dynamics and Comfort in the Group. These codes reveal in detail how students are affected by the classroom environment in face-to-face education and which elements increase or decrease their anxiety. One of the most important factors in students’ anxiety in face-to-face foreign language education is the reactions of their classmates. Since learning a foreign language requires individuals to express themselves in a new language, students can be sensitive to the reactions of their peers. However, the evaluation process is one of the areas where students experience the most anxiety while learning a foreign language. Students state that their anxiety levels increase when they are to be evaluated by their teachers and that their language performance is negatively affected. The general communication dynamics in the classroom environment are another critical factor that determines students' anxiety and motivation towards foreign language lessons. While students can express themselves more easily in classes where communication is open, supportive and collaborative, a repressive and authoritarian classroom environment can increase students' anxiety levels. Here are some views on the theme of the impact of the classroom environment;

> *S3: My friends' reactions are variable, some are supportive while others make fun of me.*
>
> *S16: I do not hesitate to make mistakes, but sometimes my friends' laughter can bother me.*

The theme "Impact of Face-to-Face Education" in Table 2 addresses the advantages of face-to-face foreign language education on students' learning processes and the effects of this environment on anxiety. Face-to-face education plays a critical role in the language learning

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

process as it offers students direct teacher support, the opportunity to receive instant feedback, and an interactive environment that includes the use of nonverbal communication elements such as body language. However, while these advantages have an anxiety-reducing effect for some students, they can cause more anxiety for others. In this context, three basic codes were determined under the theme of the impact of face-to-face education: Use of Body Language and Gestures, Direct Feedback, and Public Speaking Anxiety. One of the most important advantages of the face-to-face education environment is that teachers and students can facilitate understanding by using nonverbal communication elements such as body language, gestures, and facial expressions. Students can better understand the subject by inferring meaning from their teachers' facial expressions, hand movements, and postures. One of the most important elements of face-to-face education is that students can receive instant feedback from their teachers. Feedback plays a critical role in developing students' language skills, and direct, face-to-face feedback can accelerate the language learning process. One of the situations that students experience the most anxiety in face-to-face foreign language education is having to speak in front of a group. Some students may be afraid to make mistakes when speaking in a foreign language in front of their classmates and teachers, and this can lead to intense anxiety. Some student statements regarding this theme are as follows;

> *S2: Presentations make me more anxious than exams because I have difficulty making eye contact.*
>
> *S22: It reduces my anxiety because I can express myself better during face-to-face learning by using body language and gestures.*
>
> *S23: Face-to-face education increases my anxiety because speaking in front of everyone is difficult for me.*

3.2.Findings Regarding the Opinions of Students Taking Online English Courses

When Table 3 is examined regarding the opinions of students taking English courses online, it can be seen that 4 main themes have been reached: emotional reactions, participation and motivation, the impact of the environment, and the impact of online education.

Table 3. Themes and Codes Regarding the Opinions of Students Taking Online English Courses

Theme	Code	f
Emotional Responses	Technical Problem Anxiety	12
	Camera Participation Anxiety	6
	Pressure to Answer Instantly	4
	Effect of Environment and Comfort of Taking Lessons at Home	4
Participation and Motivation	Lack of Interaction in the Digital Environment	14
	Comfort in Written Communication	10
	Flexibility and Autonomy in Class Participation	7
Impact of the Learning Environment	Silence and Lack of Interaction	13
	Lack of Physical Interaction	9
	Adaptation Problems in Group Work	6
The Effect of Online Education	Camera and Microphone Use Anxiety	17
	Lack of Instant Feedback	9

When the emotional reactions of students taking online English courses are examined, it is seen that various factors such as technical problem anxiety, camera participation anxiety, pressure to answer instantly and the effect of the environment shape their anxiety levels. Technical problem anxiety in particular can negatively affect students' learning motivation by increasing their cognitive load during the course process. Connection problems, disruptions in audio-video synchronization or momentary interruptions make it difficult for students to focus on the course content and cause divisions in cognitive processes. This situation creates a sense of uncertainty in students about the efficiency of the course and can damage their self-confidence in learning. Similarly, the fact that online courses are generally conducted with the obligation to turn on the camera causes anxiety in students about camera participation. In particular, the damage to the perception of privacy, the visibility of elements that may cause distraction and the feeling of being constantly watched can limit students' psychological comfort and prevent them from actively participating in the course. In this context, it can be said that the online learning environment can negatively affect the learning process by increasing the emotional pressure on the student. Another anxiety element experienced by students, the pressure to answer instantly, is related to the dynamic structure of the online environment. In online courses, academics expecting instant answers to questions can increase the need for students to think quickly and react immediately, creating stress. Students who do not have the opportunity to spend time thinking by communicating with their eyes as in face-to-face education have difficulty responding in online courses and may experience anxiety about giving incorrect answers. However, there are also positive aspects of the online course environment such as the comfort of taking lessons at home. Students can feel safer thanks to the familiarity of the physical space and being in their own comfort zone. As a result, although the flexibility and individual learning comfort offered by online courses include factors that can reduce students' anxiety levels, technical problems, social pressures and academic expectations can make this process emotionally challenging. Here are some views on the theme of emotional reactions;

> *S1: I feel comfortable in online courses because I sometimes get nervous due to internet connection problems. Technical problems that may occur especially during exams worry me.*
>
> *S11: I sometimes feel anxious in online courses because situations that require my camera to be turned on stress me. I am particularly concerned about the difficulty of communicating directly with the teacher.*

When the participation and motivation processes of students taking online English courses are examined, it is seen that factors such as lack of interaction in the digital environment, comfort in written communication, and flexibility and autonomy in class participation shape this process. While students have the opportunity to establish spontaneous interactions and social connections in face-to-face education, the limited opportunities for such communication in online courses can negatively affect their motivation. Lack of interaction in the digital environment causes students to have difficulty in actively participating in the course process

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

and to continue their learning experiences with individual efforts. Not being able to exchange ideas with their peers instantly during the course, not being sufficiently involved in discussions, and the deactivation of nonverbal communication elements such as body language can reduce students' interest in learning and lead to loss of motivation. In particular, limited interaction between academics and students causes students to feel lonely during the course process and to continue the learning process in a more mechanical way. In addition, some advantages offered by online courses can also play a role in increasing students' participation motivation. Comfort in written communication provides an important advantage, especially for students with low self-confidence in verbal expression. Students can express themselves more comfortably through written communication tools and organize their thoughts without feeling pressured by time. This makes the learning process more accessible, especially for shy students or those with high foreign language speaking anxiety. At the same time, the flexibility and autonomy offered in online courses allow students to determine their own learning pace and make their time planning more easily. Students can develop their own learning strategies, access course materials at any time they want and control their own learning environments. However, this flexibility can also make it difficult for students to maintain course discipline and can lead to a loss of motivation for individuals with low self-regulation skills. As a result, although online learning environments contain elements that support students' individual learning processes, factors such as limited social interaction and requiring self-discipline can have both positive and negative effects on participation and motivation. Some student statements regarding this theme are as follows;

> *S6: I am especially worried about the difficulty of communicating directly with the teacher.*
>
> *S10: Communicating with the teacher and my classmates is nice for me. Because instant messaging is provided and this relaxes me. However, this situation negatively affects my anxiety because sometimes there are communication gaps.*

When the experiences of students participating in online English courses are examined, it is seen that the dynamics of the learning environment play an important role in the course process. Due to the nature of online education, there is a significant silence and lack of interaction in classroom communication. Students cannot participate in spontaneous discussions as in face-to-face education, and they have difficulty in actively participating in the course due to limited verbal feedback. In particular, the difficulty that academics have in measuring the general reaction of the class throughout the course causes the elements that encourage student participation to decrease. In addition, the fact that the use of cameras or microphones depends on the student's preference leads many students to participate in the course only as listeners and prevents the natural flow of dialogue. This situation creates a feeling of disconnection in students both academically and emotionally, weakening the effect of the course on learning motivation. Another critical element regarding the learning environment is the lack of physical interaction and its reflection on group work. While students can communicate more effectively by using gestures and facial expressions in face-to-face education, this interaction is greatly limited in the online environment. The inability to use body language causes students to not be able to fully convey their feelings and thoughts, which leads to communication problems in

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

activities that require cooperation. Adaptation problems arise especially in group work, and it becomes difficult for students to manage their work processes efficiently as a team. The limited simultaneous interaction in group activities conducted through online platforms makes it difficult for students to work in harmony with each other and can cause imbalances in task distribution. When all these factors are evaluated together, it can be said that despite the flexibility and accessibility advantages offered by the online learning environment, it causes students to distance themselves from academic interaction, feel socially isolated, and have difficulty adapting to group work. Some views on the theme of the impact of the environment are as follows;

> *S15: It is difficult for me to communicate with my teacher and classmates because sometimes misunderstandings occur because physical interaction is lacking.*
>
> *S21: It is moderately difficult for me to communicate with my teacher and classmates because some students are hesitant to speak, and there is silence in the classroom.*

When the effects of online education on students are evaluated, it is seen that the concerns specific to the learning process stand out clearly. In this context, camera and microphone use anxiety emerges as an important factor affecting students' participation in the course process. In online courses, the request of academics to turn on their cameras and microphones in order to encourage active participation is perceived as a disturbing situation for many students. Especially students who are anxious about making mistakes in the foreign language learning process may feel pressured when they are forced to speak instantly, and this situation may cause them to avoid in-class interaction. In addition, students' desire to protect the privacy of their home environments, which are their personal learning areas, creates a hesitation about turning on the camera and makes the process of participating in online courses more stressful psychologically. Since the online course environment has different dynamics than a formal classroom environment, students may experience anxiety about feeling constantly under observation, and this situation may negatively affect their learning processes. In addition, the lack of instant feedback in online education increases the feeling of uncertainty in students' learning experience and triggers academic anxiety. In face-to-face education, it is possible for academics to evaluate students' level of understanding with verbal and physical reactions and provide instant feedback, whereas this process is more limited in online education. Students cannot receive instant feedback on the questions they ask during the lesson or may experience conceptual uncertainties due to delayed responses. This situation causes students to feel more insecure during the learning process and increase their anxiety about the subjects. In addition, the factor of exam anxiety in the home environment stands out as another important psychological element brought by online education. Students may experience an increase in their anxiety levels regarding the exam due to the possibility of experiencing technical problems during the exam, the presence of distracting elements and the pressure of inspections regarding academic honesty. Exams conducted under camera surveillance in particular increase the stress level in students and can directly affect their exam performance. As a result, it can be said that although online education provides students with flexibility and ease of access, it contains elements that increase anxiety in the learning process due to factors such as camera and microphone use anxiety, lack of instant feedback and uncertainties regarding the exam

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

processes. Sample student statements regarding the theme of the impact of online education are as follows;

> *S22: Online exams are challenging for me because the time limit forces me to be more careful. I feel safe when I give a presentation because I have the opportunity to prepare in advance. In oral assessments, I try to minimize my stress by preparing in advance.*
>
> *S24: I have more anxiety about making mistakes in online classes because I am afraid of making mistakes because when I turn on the microphone and speak, getting an immediate reaction stresses me out.*

4. DISCUSSION AND SUGGESTION

The findings of the study show that foreign language anxiety can vary depending on the learning environment and that online and face-to-face learning environments create different levels of anxiety in students. Students' anxiety levels are affected not only by the learning environment but also by many variables such as individual language proficiency, teacher-student relationships and social interaction opportunities. The findings also reveal that one of the main reasons for foreign language anxiety is students' lack of confidence in their communication skills. Sparks & Ganschow (2007) state that foreign language anxiety can arise from factors such as not having sufficient language skills and not being exposed to the target language enough. Some of the students who participated in the study stated that not having sufficient vocabulary during conversation or the fear of being criticized for their mistakes increased their anxiety. Students' anxiety regarding social interaction processes also stands out as an important variable. Some of the participants stated that social dynamics and peer pressure in the classroom environment are among the factors that increase anxiety, especially in face-to-face lessons. For example, the thought that being ridiculed by their friends or making mistakes will lead to a negative social reaction can reduce students' courage to demonstrate their language skills.

The reasons for the relatively low anxiety in online learning environments include the fact that students are less obliged to speak and that evaluation processes are more flexible. Studies by Resnik & Dewaele (2021) also provide similar findings that anxiety is lower in online courses. However, it should also be taken into account that online courses do not offer a rich interaction environment as in face-to-face courses. Especially in courses carried out with the emergency distance education model during the COVID-19 process, the limited interaction opportunities that students have have also reduced language practice opportunities. This situation can be considered as one of the factors that can explain the relatively low foreign language anxiety in online courses.

As a result, in order to reduce foreign language anxiety, educators need to develop appropriate strategies by taking into account the psychological and pedagogical needs of students in both face-to-face and online learning environments. In addition, various methodological and theoretical suggestions can be offered for researchers who plan to conduct research on foreign language anxiety in the future. First of all, it is important to adopt a mixed method approach in order for research to produce more comprehensive and valid results. While quantitative data are effective in revealing general trends regarding students' anxiety levels, the cognitive,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

affective and social dimensions of this anxiety need to be examined in depth through qualitative methods. In this direction, methods such as semi-structured interviews, focus group studies and natural classroom observation techniques will enable students' anxiety experiences to be addressed in a more holistic framework. Addressing foreign language anxiety only from the student perspective carries the risk of ignoring the impact of teachers, who are important stakeholders in teaching processes. Therefore, it is necessary to increase the number of studies analyzing the awareness of teachers regarding foreign language anxiety, the strategies they adopt to manage anxiety and the effects of their classroom attitudes on student anxiety. Examining the relationship between pedagogical practices and student anxiety will contribute to the development of more effective intervention methods in language teaching processes.

REFERENCES

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Castillejo, S. P. (2019). The role of foreign language anxiety on L2 utterance fluency during a final exam. *Language Testing, 36,* 327–345.

Chamorro-Premuzic, T., von Stumm, S., & Furnham, A. (Eds.). (2011). *The Wiley-Blackwell handbook of individual differences*. Chichester, UK: Wiley-Blackwell.

Cheng, Y.-S. (2017). Development and preliminary validation of four brief measures of L2 language-skill-specific anxiety. *System, 68,* 15–25.

Clement, R., Dornyei, Z., & Noels, K. A. (1994). Motivation, self-confidence, and group cohesion in the foreign language classroom. *Language Learning, 44,* 417–448.

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design* (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Debora, F. (2021). *EFL students' foreign language anxiety in English language online learning during the COVID-19 pandemic* [Unpublished master's thesis]. Universitas Pendidikan Indonesia.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. sage.

Dewaele, J.M. (2017). Are perfectionists more anxious foreign language learners and users? In C. Gkonou, M. Daubney, & J.-M Dewaele (Eds.), *New insights into language anxiety: Theory, research and educational implications* (pp. 70–90). Bristol, UK: Multilingual Matters.

Dewaele, J.M. (2019). The effect of classroom emotions, attitudes toward English, and teacher behavior on willingness to communicate among English foreign language learners. *Journal of Language and Social Psychology, 38*, 523–535.

Galante, A. (2018). Drama for L2 speaking and language anxiety: Evidence from Brazilian EFL learners. *RELC Journal, 49*, 273–289.

Gregersen, T., & Horwitz, E. K. (2002). Language learning and perfectionism: Anxious and non-anxious language learners' reactions to their own oral performance. *The Modern Language Journal, 86,* 562–570.

Gregersen, T., MacIntyre, P. D., & Meza, M. D (2014). The motion of emotion: Idiodynamic case studies of learners' foreign language anxiety. *The Modern Language Journal, 98*, 574–588.

Gregersen, T., MacIntyre, P. D., & Olson, T. (2017). Do you see what I feel? An idiodynamic assessment of expert and peer's reading of nonverbal language anxiety cues. In C. Gkonou, M. Daubney, & J.-M Dewaele (Eds.), *New insights into language anxiety: Theory, research and educational implications* (pp. 110–134). Bristol, UK: Multilingual Matters.

Hasnae, K., & Adiba, B. (2021). EFL Distance Learning and Foreign Language Anxiety Management: Exploring FL Anxiety within Distance Learning. *Global Journal of Human-Social Science: G Linguistics & Education*, *21*(7), 15-22.

Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause review*, *27*(1), 1-9.

Horwitz, E. K. (2017). On the misreading of Horwitz, Horwitz, and Cope (1986) and the need to balance anxiety research and the experiences of anxious language learners. In C. Gkonou, M. Daubney, & J.-M. Dewaele (Eds.), *New insights into language anxiety: Theory, research and educational implications* (pp. 31–47). Bristol, UK: Multilingual Matters.

Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal, 70*, 125–132.

Hu, S., & McCormick, A. C. (2012). An engagement-based student typology and its relationship to college outcomes. *Research in Higher Education, 53*, 738–754.

Jee, M. J. (2018). Foreign language anxiety in relation to affective variables: Learners of Korean as a foreign language in Australia. *Australian Review of Applied Linguistics, 41*, 328–348.

Jeong, H., Sugiura, M., Suzuki, W., Sassa, Y., Hashizume, H., & Kawashima, R. (2016). Neural correlates of second-language communication and the effect of language anxiety. *Neuropsychologia, 84*, e2–e12.

Jin, Y., de Bot, K., & Keijzer, M. (2015). Factors associated with foreign language anxiety: A study of Chinese university learners of Japanese and English. *Dutch Journal of Applied Linguistics, 4*, 67–85.

Jin, Y., de Bot, K., & Keijzer, M. (2017). Affective and situational correlates of foreign language proficiency: A study of Chinese university learners of English and Japanese. *Studies in Second Language Learning and Teaching, 7*, 105–125.

Jin, Y., & Dewaele, J.M. (2018). The effect of positive orientation and perceived social support on foreign language classroom anxiety. *System, 74*, 149–157.

Liu, M. (2018). Bilingual/multilingual learners' willingness to communicate in and anxiety on speaking Chinese and their associations with self-rated proficiency in Chinese. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 21*, 54–69.

Liu, M., & Jackson, J. (2008). An exploration of Chinese EFL learners' unwillingness to communicate and foreign language anxiety. *The Modern Language Journal, 92*(8), 71-86. https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2008.00687.x

Liu, M., & Zhang, W. (2008). An exploration of Chinese EFL learners' foreign Language anxiety, personality and self-esteem. *Journal of Applied Linguistics, 5*, 181–203.

MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1994). The subtle effects of language anxiety on cognitive processing in the second language. *Language Learning, 44*, 283–305.

MacIntyre, P. D., Noels, K. A., & Clement, R. (1997). Biases in self-ratings of second language proficiency: The role of language anxiety. *Language Learning, 47*, 265–287.

Merriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber.* (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.

Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research*. California: SAGE Publications.

Oga-Baldwin, W. L. Q., & Nakata, Y. (2017). Engagement, gender, and motivation: A predictive model for Japanese young language learners. *System, 65*, 151–163.

Oxford, R. L. (2016). Toward a psychology of well-being for language learners: The "EMPATHICS" vision. In P. D. MacIntyre, T. Gregersen, & S. Mercer (Eds.), *Positive psychology in SLA* (pp. 10–87). Bristol, UK: Multilingual Matters.

Pae, T.-I. (2013). Skill-based L2 anxieties revisited: Their intra-relations and the inter-relations with general foreign language anxiety. *Applied Linguistics, 34*, 232–252.

Resnik, P., & Dewaele, J.-M. (2021). Learner emotions, autonomy and trait emotional intelligence in 'in-person' versus emergency remote English foreign language teaching in Europe. *Applied Linguistic Review*, 1–29. https://doi.org/10.1515/applirev-2020-0096

Şimşek, E., & Dornyei, Z. (2017). Anxiety and L2 self-images: The 'anxious self' . In C. Gkonou, M. Daubney, & J.-M. Dewaele (Eds.), *New insights into language anxiety: Theory, research and educational implications* (pp. 51–69). Bristol, UK: Multilingual Matters.

Sparks, R. L., & Ganschow, L. (2007). Is the foreign language classroom anxiety scale measuring anxiety or language skills?. *Foreign language annals*, *40*(2), 260-287.

Tanveer, M. (2007). *Investigation of the factors that cause language anxiety for ESL/EFL learners in learning speaking skills and the influence it casts on communication in the target language* [Unpublished master dissertation]. University of Glasgow.

Teimouri, Y., Goetze, J., & Plonsky, L. (2019). Second language anxiety and achievement: A meta-analysis. *Studies in Second Language Acquisition, 41*, 363–387.

Toyama, M., & Yamazaki, Y. (2021a). Anxiety reduction sessions in foreign language classrooms. *The Language Learning Journal, 49*, 330–342.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAPSAM DERLEMESİ VE SİSTEMATİK DERLEME ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR

Fen Bilimleri Öğretmeni, Nurettin CENGİZ

Adıyaman Üniversitesi, cengiznurettin08@gmail.com – 0009-0002-5119-3124

Doç. Dr., Ümit DURUK

Adıyaman Üniversitesi, uduruk86@gmail.com – 0000-0002-9079-9367

ÖZET

Kapsam derlemesi kanıtların haritalandırıldığı ve özetlendiği, alan yazının kapsamının ve derinliğinin belirlendiği ve bu yolla gelecek araştırmalara ışık tutan öncül bir değerlendirmedir. Belirli bir konu veya alan içindeki mevcut literatürü geniş bir çerçevede inceleme fırsatı sunar. Bu tür çalışmalarda, araştırmacılar belirli bir sorunu anlamak ve bu bağlamda kapsamlı bir çerçeve oluşturmak için mevcut kaynakları kanıt sentezine dayalı olarak bir araya getirir. Bununla birlikte, kapsam derlemelerinin bu gibi yaygın etkilerini ele alan çalışmaların özellikle eğitim bilimleri alanında son yıllarda artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Sistematik ve meta-analitik derlemelerin görece gölgesinde kalan kapsam derlemeleri özellikle sistematik derlemelerin öncülü olarak kabul edilir. Sistematik derlemeler hedeflenen sonuçlara ulaşmak amacıyla yapılandırılmış soruları kullanan, bu sorulara yanıt vermek için veri toplayıp kanıtlar sunan, kapsam derlemelerinin aksine ölçütleri belirgin bir kapsam içinde değerlendiren çalışmalardır. Alan yazında yer alan sistematik derlemelerin birçoğunun öncülü olan kapsam derlemelerinden yoksun bir şekilde gerçekleştirildiği gerçeğinden yola çıkarak, bu araştırmada kapsam derlemeleri ile sistematik derlemeler arasındaki tanımsal, amaçsal ve yöntemsel temel farklılıklara odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim bilimleri, kapsam derlemesi, sistematik derleme.

Giriş

Bilimsel araştırmaların artan hacmi, akademik dünyada bilgi yönetimini ve sentezini zorunlu hale getirmiştir. Özellikle eğitim bilimlerinde hızlı gelişen literatür, araştırmacıların belirli konularda derinlemesine bilgi edinmesini güçleştirmiştir. Bu noktada sistematik derleme ve kapsam derlemesi gibi yöntemler, mevcut bilgilerin organize edilmesi, değerlendirilmesi ve gelecekteki çalışmalara ışık tutulması açısından büyük önem kazanmıştır (Cheung & Erduran, 2023). Eğitim bilimlerinde uygulanan bu derleme türleri hem teori geliştirme hem de

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

uygulamalı araştırmalarda sağlam bir temel oluşturur. Bu çalışmada, sistematik derleme ve kapsam derlemesi yöntemlerinin eğitim bilimleri bağlamında tanımı, süreçleri, kullanım alanları ve aralarındaki temel farklar ele alınmıştır.

Sistematik Derleme

Sistematik derleme, belirli bir araştırma sorusu çerçevesinde mevcut literatürün yapılandırılmış, şeffaf ve önyargıdan arındırılmış bir şekilde incelendiği bilimsel bir yöntemdir (Lin, Lin, & Tsai, 2013). Bu süreçte araştırmacılar, açık kriterlere dayalı olarak literatürü tarar, seçer, değerlendirir ve elde ettikleri bulguları sentezler. Eğitim bilimlerinde sistematik derlemeler, öğretim yöntemlerinin etkinliği, öğrenci başarıları, öğrenme süreçleri ve eğitim politikaları gibi pek çok alanda kullanılmaktadır.

Bir sistematik derleme süreci genellikle aşağıdaki adımları içerir:

1. Araştırma sorusunun belirlenmesi
2. Protokolün oluşturulması
3. Veri tabanlarında sistematik literatür taraması yapılması
4. Dahil edilme ve dışlanma kriterlerine göre çalışma seçimi
5. Verilerin çıkarımı ve analizi
6. Bulguların raporlanması ve yorumlanması

PRISMA akış şeması gibi standart raporlama araçları, bu süreçte şeffaflığı ve tekrar edilebilirliği sağlamak için sıklıkla kullanılır. Eğitim bilimlerinde sistematik derlemeler, öğretim stratejilerinin etkinliğini değerlendirmekten, eğitim teknolojilerinin öğrenme çıktıları üzerindeki etkisini ölçmeye kadar geniş bir kullanım alanına sahiptir.

Sistematik derlemeler, güvenilir kanıtlara dayalı karar verme süreçlerine katkıda bulunur. Ancak belirli bir araştırma sorusuna sıkı sıkıya bağlı kalınması, literatürdeki geniş eğilimlerin gözden kaçırılmasına neden olabilir. Ayrıca, yeterli kaliteli çalışma bulunmadığında sistematik derlemeler istenilen düzeyde sonuç veremeyebilir.

Kapsam Derlemesi

Kapsam derlemesi, belirli bir konuda mevcut literatürün genel yapısını, kapsamını ve doğasını ortaya koymayı amaçlayan bir derleme türüdür (Peters et al., 2015). Sistematik derlemeden

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

farklı olarak, kapsam derlemeleri belirli bir araştırma hipotezini test etmek yerine keşif temellidir ve daha geniş bir soru çerçevesiyle literatürü tarar.

Kapsam derlemesi süreci şu adımları içerir:

1. Geniş araştırma sorularının tanımlanması
2. Literatür tarama stratejisinin belirlenmesi
3. Seçilen çalışmaların haritalandırılması
4. Bulguların tematik analiz veya betimsel özet ile sunulması

Kapsam derlemeleri, özellikle yeni gelişen konular ya da literatürün oldukça dağınık olduğu alanlar için uygundur. Eğitim bilimlerinde kapsam derlemeleri, örneğin dijital öğrenme araçlarının kullanımı gibi çok disiplinli ve hızla gelişen konuların genel görünümünü ortaya koymak için sıklıkla kullanılır. Ayrıca, kavramsal boşlukların tespiti ve gelecekte yapılacak sistematik derlemeler için zemin hazırlama amacı taşır. Kapsam derlemeleri, araştırmacılara literatürdeki eğilimleri ve boşlukları görme olanağı tanır. Ancak bu yöntem, metodolojik kalite değerlendirmesi yapmadığı için sonuçların doğrudan uygulamaya aktarılmasında sınırlamalar taşır. Ayrıca kapsam derlemelerinin sonuçları genellikle yönlendirici nitelikte olup, net bir "kanıt düzeyi" sunmaz.

Sistematik ve Kapsam Derlemeleri Arasındaki Temel Farklar

Sistematik derlemeler ve kapsam derlemeleri metodolojik yapı, amaç ve sonuçların kullanımı açısından önemli farklar taşır. Sistematik derlemeler belirli ve dar bir araştırma sorusuna odaklanırken; kapsam derlemeleri daha geniş, keşfe dayalı soruları ele alır (Arksey & O'Malley, 2005). Aşağıdaki çizelgede temel farklılıklardan bazılarına yer verilmiştir.

Çizelge 1. Sistematik Derleme ve Kapsam Derlemesi Arasındaki Temel Farklar

Özellik	Sistematik Derleme	Kapsam Derlemesi
Amaç	Belirli bir soruya yanıt bulmak	Literatürü haritalandırmak
Arama Stratejisi	Sıkı kriterlere bağlı	Daha esnek ve geniş kapsamlı
Çalışma Seçimi	Dahil/hariç kriterleri net	Dahil kriterleri geniş
Veri Analizi	Nicel ve nitel, sıkı protokollerle	Betimsel veya tematik analiz

Derleme türleri genel olarak amaç, strateji, çalışma seçimi ve veri analizi gibi özellikler bakımından farklılaşabilir. Çizelge 1'de sistematik derlemenin amaç yönünden belirli bir soruya yanıt aradığından, kapsam derlemesinin ise daha çok bir haritalandırma yapma amacı taşıdığından bahsedilmiştir. Bir diğer farklılığın arama stratejileri yönünden olduğu

görülmektedir. Sistematik derlemede sıkı bir kriter dizgisi mevcut iken kapsam derlemesinde bu kriterler daha esnek ve geniş kapsamlı tutulabilmektedir. İncelemeye alınacak nihai çalışmaların belirlenmesinde sistematik derlemenin daha belirgin bir yol izlediği, kapsam derlemesinin ise kriterleri daha geniş tuttuğu görülmektedir. Son olarak, sistematik derleme nicel veya nitel fark etmeksizin sıkı bir uygulama protokolü kullanımına özen gösterirken, kapsam derlemesi betimsel veya tematik bir analiz sürecine vurgu yapmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Eğitim bilimlerinde sistematik ve kapsam derlemeleri, akademik bilgi üretiminde tamamlayıcı roller üstlenmektedir. Sistematik derlemeler güçlü kanıtlar sunarak politika geliştirme ve uygulama süreçlerini desteklerken; kapsam derlemeleri mevcut bilgi dağarcığını haritalandırarak araştırmacılara yeni çalışma alanları sunar.

Araştırmacıların her iki yöntemi de amaca uygun şekilde kullanmaları, eğitim bilimleri literatürünün daha sistematik ve etkili bir biçimde gelişmesine katkı sağlayacaktır. Özellikle kapsam derlemeleri ile belirlenen boşlukların sistematik derlemeler aracılığıyla derinlemesine incelenmesi, eğitim politikalarının ve öğretim uygulamalarının geliştirilmesinde önemli bir strateji oluşturacaktır.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda, sistematik ve kapsam derlemelerinin daha güçlü entegrasyonu ve metodolojik yeniliklerin uygulanması, eğitim bilimleri araştırmalarında kaliteyi artıracaktır. Böylece eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön verebilecek daha sağlam, geçerli ve güvenilir bilgiler üretmek mümkün olacaktır.

Kaynakça

Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. International Journal of Social Research Methodology, 8(1), 19–32. https://doi.org/10.1080/1364557032000119616

Blayone, T. J. B., Mykhailenko, O., vanOostveen, R., & Barber, W. (2017). Ready to learn? Understanding and measuring student readiness for blended learning in higher education. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 14(1), 3. https://doi.org/10.1186/s41239-017-0060-6

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Cheung, K. K. C., & Erduran, S. (2023). A systematic review of research on family resemblance approach to nature of science in science education. Science & Education, 32(4), 1637–1673. https://doi.org/10.1007/s11191-022-00379-3

Lin, T. C., Lin, T. J., & Tsai, C. C. (2013). Research trends in science education from 2008 to 2012: A systematic content analysis of publications in selected journals. International Journal of Science Education, 36(8), 1346–1372. https://doi.org/10.1080/09500693.2013.864428

Peters, M. D. J., Godfrey, C. M., Khalil, H., McInerney, P., Parker, D., & Soares, C. B. (2015). Guidance for conducting systematic scoping reviews. International Journal of Evidence-Based Healthcare, 13(3), 141–146. https://doi.org/10.1097/XEB.0000000000000050

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ANLATIM BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE BİR DÖNÜT STRATEJİSİ UYARLAMASI[1]

Doktora Öğrencisi, Oğuz Serkan YILMAZ
Yıldız Teknik Üniversitesi, oguzserkanyilmaz@gmail.com- 0000-0001-8357-6803
Prof. Dr., Muhammed Eyyüp SALLABAŞ
Yıldız Teknik Üniversitesi, sallabas@yildiz.edu.tr- 0000-0003-4346-4385

ÖZET

Türkçe eğitimi, bireylerin dil becerilerini geliştirmek suretiyle kendilerini sözlü ve yazılı olarak etkili bir biçimde ifade edebilmelerini amaçlar. Ortaokul düzeyinde yürütülen Türkçe dersleri, öğrencilerin düşüncelerini açık, tutarlı ve anlamlı biçimde dile getirme becerilerini destekleyen önemli bir öğrenme alanıdır. Bu süreçte konuşma ve yazma becerileri, öğrencilerin hem sosyal hem de akademik yaşamlarında başarıyı yakalayabilmeleri açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak bu becerilerin gelişimi, yalnızca etkinlik uygulamalarıyla değil aynı zamanda öğrenciye rehberlik edecek nitelikli dönütlerle de doğrudan ilişkilidir. Dönüt, öğrencinin eğitim etkinliklerine ilişkin neyi doğru yaptığını ve neyi geliştirmesi gerektiğini gösteren yönlendirici bilgilendirmedir. Bu yönüyle de öğrencinin öğrenme sürecini fark etmesini ve ilerlemesini etkileyen bir faktördür. Bu çalışmada, anlatım becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilecek etkili dönüt stratejileri doküman analizi yöntemiyle taranmış ve alanyazında en çok başvurulan dönüt stratejisi belirlenerek bunun üzerine kuramsal bir öneri sunulmuştur. Çalışmada, Hattie ve Timperley'nin (2007) dönüt modeline dayalı olarak geliştirilen; Brooks ve arkadaşları (2019) tarafından yapılandırılan dönüt matrisi stratejisi, Türkçe eğitimi bağlamında uyarlanmıştır. Modelin bileşenleri, ortaokul düzeyindeki konuşma ve yazma kazanımları dikkate alınarak yeniden yapılandırılmış ve anlatım becerilerinde gelişimi önceleyen bir yapıya dönüştürülmüştür. Sonuç olarak, dönüt matrisi stratejisinin anlatım sürecinde öğrencilere çok boyutlu, yapılandırılmış ve öz-düzenlemeye açık dönütler sunmak için işlevsel bir araç olarak kullanılabileceği kuramsal temellere dayalı biçimde ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi, anlatım becerileri, dönüt stratejileri

[1] Bu çalışma "Dönüt Stratejilerinin Ortaokul Öğrencilerinin Anlatma Becerilerine Etkisi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DİJİTAL MATERYALLERİN KONUŞMA BECERİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öğr. Gör. Gizem TÜRE

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
gture@gelisim.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6409-6027

Öğr. Gör. Kardelen SERTDEMİR

İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi

ksendogdu@aydin.edu.tr

ORCID:0000-0003-2184-1856

ÖZET

Dil, iletişimi sağlayan en önemli iletişim aracıdır. Dört temel dil becerisinden biri olan konuşma becerisi ise; dili kullanmadaki köprü görevini üstlenmektedir. Dilin doğru ve kurallarına uygun kullanımı üzerinde dört temel dil becerisinin etkisi büyüktür ve bir bütün olarak ilerletilmesi gerekmektedir. Ancak konuşma becerisi, ilk olarak ana dili öğrenimiyle evde dinleme becerisiyle eş zamanlı olarak birlikte geliştirilmektedir. Zamanla okullardaki alınan eğitimler sonucunda dört temel dil becerisinden okuma ve yazma becerisi de eklenerek bir bütünlük içerisinde daimî olarak geliştirilen dinamik bir süreci temsil etmeye başlamaktadır. Yabancılara Türkçe öğretiminde ders içerisinde yapılan dijital konuşma etkinliklerinin amacı; öğrencilerin dili doğru bir şekilde kullanmadaki başarısını arttırmak, kelime hazinesini çoğaltmak, seviyelerinden beklenilen sözcüklerin pratikte de kullanılmasını sağlamak, planlı ve plansız olarak günlük hayat içerisinde dili kullanmalarına olanak tanımaktadır. Bu çalışma konuşma becerisi ve yabancılara Türkçe öğretiminde öğrencilerin dil seviyelerini geliştirmeye yönelik hazırlanmış dijital konuşma materyal örneklerinin, öğrencilerin konuşma becerilerini ilerletmelerine katkı sağlamak için hazırlanmıştır. Çalışma içerisinde: Voki, Educaplay ve Kapwing isimli üç ayrı uygulama kullanılarak; farklı seviyelerdeki öğrencilerin konuşma becerisine yönelik dijital materyaller geliştirilip mevcut bulunduğu dil seviyesinin ilerletilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Konuşma Becerisi, Dijital Konuşma Etkinliği

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GİRİŞ

Dil, insanlar arasındaki iletişimin gerçekleşmesini sağlayan bir araçtır. "Dil becerilerinden dinleme ve okuma "anlama"yı, konuşma ve yazma da "anlatma"yı oluşturmaktadır" (Doğan, Y. s:186). Hayatın her alanında iletişim kurmak için dil kullanımına ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanı insan yapan en belirleyici faktör insanın konuşabilir olmasıdır. Dilin kullanılmadığı hiçbir sosyal ve toplumsal alan yoktur. İnsanlar nerede varlığını sürdürüyorsa iletişimi sağlayan dil de orada var olmaktadır. Ana dili eğitimi ise; dili kullanmadaki ilk süreçtir. Çocukların annelerinden öğrendikleri kendi milliyetlerine ait olan dildir. Evde bebeklik çağında başlayan dili kullanma süreci, çocukların ilkokul çağına gelmesiyle okulda devam etmektedir.

Konuşma kazanılan dilin eyleme dökülmüş hâlidir. Konuşma becerisi duygu ve düşüncelerin karşı tarafa aktarılmasını sağlayan bilişsel bir süreçten meydana gelmektedir. "Konuşma zihinde başlayan ve sözlere doğru uzanan bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçte düşünce, duygu, beyin, konuşma organları ve sesler yer almakta, bir dizi karmaşık işlem yapılmaktadır. Konuşma sırasında düşünceler seslerle iletilmektedir. Ancak konuşma basit bir seslendirme işlemi değildir. Seslendirme öncesinde bir dizi zihinsel işlem yapıldığından konuşmaya 'sesli düşünme' de denilmektedir. Bazıları "sesli okuma" işlemini de konuşma gibi ele almaktadır. Ancak konuşma her iki etkinlikten de farklıdır. Bazen bireyler sessiz ya da iç konuşma da yapmakta, söyleyeceklerini seslere aktarmadan kendisiyle konuşmaktadır" (Güneş, F. s:23).

"Konuşma süreci ise şu aşamalardan oluşmaktadır: İletişim sürecinde meydana gelen uyarıcı niteliğindeki bir olay, bireyin duyu organlarını uyarır ve tepkiler meydana gelir. Bu tepkiler beyne gelir burada gerilimler ve duyular meydana gelir. Bunlar, sözcüklere dönüşür. Bu olay sonucunda konuşmacı birey, bir düşünüye ya da kavrama ulaşır. Boşluğa söylenen düşünü ya da kavram ses ve ışık dalgaları meydana getirir. Bunlar da dinleyicinin duyu organlarını uyarır, böylece aynı süreç, dinleyici için de gerçekleşmeye başlar" (Taşer, S. s:68).

İletişim içerisinde konuşma becerisi bilişsel bir süreçle ilerlemiş olsa da her yapılan konuşma aktif bir konuşma sürecinin var olduğunu göstermemektedir. Aktif konuşma sırasında dinleme süreci devreye girmektedir. Dinleme sürecinde iletişim kurulan kişinin ne söylediğini duyduktan sonra anlama süreci başlamaktadır. Anlama süreci sırasında duyulan bilgi ya da konuyla ilgili daha önceki bilgiler hatırlanarak kişisel düşünce ve yorumlar karşılıklı olarak ifade edilmektedir. Ancak karşılıklı iletişimde taraflardan birinin süreçte etkin olması sürecin aktif olduğu anlamına da gelmemektedir. Açık bir zihin, geçmişte edinilen konuyla ilgili bilgi birimi, kelime hazinesinin eşit oranda söz varlığına sahip olması, doğru vurgu ve tonlama, jest ve mimikler, şive değişiklikleri vb. etkenler bu sürecin etkinliğini sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte konuşma sırasında jest ve mimiklerde eş zamanlı olarak sürece dâhil edilmektedir. Açıklanmak istenilen bir soru ya da konuya cevap verilirken otomatik olarak beden dilimiz devreye girmektedir. Ancak beden dili hareketlerini kullanırken konuşma sırasında aktarılmak istenilen duygu ve düşüncelerin doğru bir şekilde ifade edilmesi için şunlara dikkat edilmesi gerekmektedir: Konuşmadaki konu hakkındaki duyguların ifade edilmesi sırasında anlatılmak istenilen duyguyla örtüşmesi, beden dili kullanımının yetersiz ya da aşırı olması, beden dilinin fazla kullanılarak konuşmadaki anlatımın sınırlandırılması vb. gibi nedenlerdir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrenciler, ana dilleri ile öğrenmiş oldukları yabancı dildeki ortak sözcükler ve ortak dil bilgisi kurallarını kıyaslayarak var olan ortaklıklar arasında

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

köprü kurarak konuşma becerisini geliştirmektedir. Böylelikle kendi ana dilleri ve Türkçe arasındaki benzerlikleri ve benzer olmayan şeyleri tespit ederek dili daha hızlı öğrenmekte ve konuşmaktadırlar.

"Konuşma becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesinde işlenecek konunun içeriği, öğrencilerin seviyeleri, sınıf ortamının uygunluğu vb. özelliklere bakarak en uygun yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekir. Uygulamalar içerisinde yöntem ve tekniklerin verimliliğini artırabilecek etkinliklere yer vermek, hedef dili etkin kullanabilmenin önemli gereklerindendir" (Göçer, A. s:24).

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Dijital Materyal Örnekleri

Etkinlik 1: *Karakterini Bul!*

Kullanılan Uygulama Adı: *Voki*

Düzeyi: *A1, A2*

Öğrenme Alanı: *Konuşma-Dinleme-Yazma*

Amaç: Öğrenciler kendilerini tanıtabilir. Konuşma pratiği yaparken hata yapma korkusunu daha az hissedebilir. Çünkü bir karakter aracılığıyla konuşma yaptırılır. Bu sebeple dil öğretimine canlılık katmak, sunumlara eğlence ve ilgi katmak amacıyla kullanılabilir. Öğretmenler ders girişlerinde, özetlerde ya da yönergelerde bu karakterleri kullanarak ilgiyi artırabilir. Voki, öğrencilere kendi seslerini, fikirlerini ve bakış açılarını dijital ortamda yaratıcı bir şekilde sunma imkânı tanır. Bu da onların dijital çağda ifade becerilerini güçlendirebilir.

Süre: *45-90 dk. (1-2 ders saati)*

Hazırlık Aşaması: Bu uygulamaya giriş yapmadan önce konuşma konuları ve dil bilgisi konuları öğretmen tarafından öğrencilere belirtilmelidir. Bu uygulamanın temel seviyede daha uygun olduğu düşünülmektedir. A1 seviyesinde bir karakter seçilirse "Bir günde ne yapıyorsun?", "Ailende kimler var?", "Fiziksel ve karakter özelliklerin ne?", "En yakın arkadaşın kim?", "Tatilde neler yaptın?", "Gelecekte ne yapmak istiyorsun?" gibi sorulara seçtiği karakter ve mekanlara göre cevap verilebilir. Eğer A2 seviyesinde ise "Senin mesleğin ne? Onlar ne yapar?", "Ülkende insanlar hangi gelenekleri yapar?", "Haberleri takip eder misin, dünyada neler olmuş?" gibi sorulara cevap verilebilir. Öğretmen seviyesine göre anlatacağı konuyu uygulama öncesinde öğrencilere öğretmelidir. Uygulamada örnek olarak A1 seviyesi fiziksel ve karakter sıfatlar seçilmiştir. Öğretmen tarafından öğrencilere kendini tanıtmayı tekrar etmeli bununla beraber fiziksel sıfatları (boy, kilo, saç rengi, göz rengi, ten rengi vb.), karakter sıfatları (cesur, düzenli, çalışkan vb.) anlatılmalıdır. Öğretmen öncesinde siteye girmeli ve öğrenciye uygun olup olmadığını kontrol etmelidir. Bu uygulama hem ders esnasında hazırlanabilir hem bireysel hem de grup çalışmalarına ödev olarak da uygundur. Çevrimiçi derslerine daha uygun olduğu düşünülse de yüz yüze eğitimlerde de kullanılabilir. Bu uygulamaya Google üzerinden de giriş yapılabilir ya da "Voki for Education" adıyla da App Store ve Google Play ile telefonlarınıza veya tabletlerinize indirebilirsiniz. Örnek uygulama https://www.voki.com/ sitesine ücretsiz üye olarak yapılmıştır. Uygulama dili İngilizcedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bilgisayarda otomatik Türkçe çevirisinin açık olması öğretilen dilin Türkçe olması sebebiyle de daha iyi olabildiği düşünülmüştür.

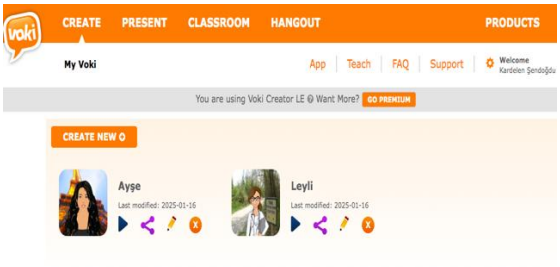
Görsel 1. Voki Ana Sayfası, 2025

Görsel 2. Voki Sitesinde Fiyatlandırma Sayfası, 2025

Uygulama Sırası (Yönerge): Voki uygulaması ana sayfasında "Create, Present, Classroom, Hangout, Products, Prıcıng" adlı ana başlıklar bulunmaktadır. "App, Teach, FAQ, Support ve Log In" adlı alt başlıklar bulunmaktadır. Site hakkında daha fazla bilgi edinmek için "Creator, Presenter, Classroom ve Hangouts" başlıklarını inceleyebilirsiniz. Sadece Creator bölümü ücretsizdir. Diğer başlıklar ücretli ve 15 gün ücretsiz deneme süresi bulunmaktadır. Voki ile pek çok ders anlatılabilmektedir. Ayrıca başka öğretmenlerin hazırlamış oldukları içeriklerini de görebilirsiniz. Voki ile haberleri sosyal medya araçlarından takip edebilir, blog yazılarını okuyabilir, gizlilik politikalarını ve kullanım şartlarını öğrenebilir, uygulamayı indirebilirsiniz.

Uygulamayı kullanmak için sağ üst köşede bulunan "Log In" tuşundan ücretsiz üye olabilirsiniz. Uygulamaya giriş yaptıktan sonra "Create" bölümüne girin. Daha önce uygulamayı kullandıysanız ve yaptığınız etkinliklere isim verip kaydettiyseniz "My Voki" sayfasında görülecektir. Yeni bir uygulama yapmak istiyorsanız "Create New" tuşunu tıklayın. İlk önce karakterinizi seçin. İnsan, hayvan ve bazı şekiller bulunmaktadır. Zar işareti ile rasgele seçimler de yapabilirsiniz. Bazı karakterlerde yıldız işareti bulunmaktadır. Bu karakterler ücretlidir. Avatarımızı seçtikten sonra özelleştirmeler yapılmaktadır. Karakteriniz bir insansa kıyafet, saç, aksesuar, sakal, dudak vb. gibi seçimler yapılır. Bu seçimlerin bazılarında renk değişimi mümkündür. Tüm bu tercihlerden sonra konuşma konunuza uygun olan arka plan seçilebilmektedir.

Görsel 3. My Voki Sayfası, 2025

Görsel 4. My Voki Karakter Oluşturma, 2025

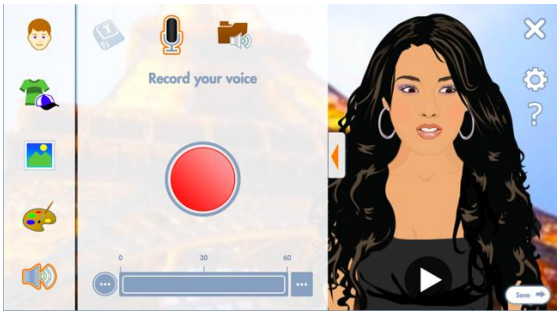
Karakterimizi hazırladıktan sonra seslendirme ve metin aşamasına geçilir. Burada 2 türlü özelliği kullanabilirsiniz. Öğrenci metin yazabilir, ses kaydı alabilir ya da yazdığı metni uygulama içerisinde hazır bulunan bir sesi ve dili seçebilir. Kendi kütüphanenizden daha önce kaydettiğiniz 1 dakikalık ses aktarabilirsiniz. Dil seçimi ve kadın erkek sesleri çeşitlidir. Ya da

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

kendi sesini kullanabilir. Hem konuşma hem dinleme hem de yazma becerisi kullanılabilir. Metin 600 harf ile ses kaydı ise 1 dakika ile sınırlıdır. Karakterimiz fare hareketiyle beraber farklı hareketler sergilemektedir. Gözlerini ve ağzını oynatabilmektedir. Bu işlemlerden sonra Voki'nize bir isim vererek kaydedebilirsiniz. Kaydettikten sonra tekrar düzeltebilir, paylaşabilir, tekrar izleyebilirsiniz. Bazı özellikler ise sadece ücretli aboneler için geçerlidir.

Görsel 5.Voki Metni, 2025

Görsel 6.Voki Ses Kaydı, 2025

Avantajlar ve Tavsiyeler: Hem öğrenciler hem de öğretmenler uygulamayı rahatlıkla kullanabilir. Uygulamanın bazı yönleriyle ücretsiz olması, her yerde kullanımı olması açısından avantajlıdır. Voki, sadece dinleme ya da izleme değil; konuşma, yazma ve dinleme becerilerini bir arada kullanma fırsatı sunar. Özellikle yabancı dil öğretiminde bu çok yönlülük altın değerindedir. Öğrenciler kendi avatarlarını oluşturduklarında, ders bir oyun havasına bürünür. Bu da onların derse duygusal bağ kurmasını sağlamaktadır. "Bu karakter benim! Sesimle konuşuyor!" duygusu, öğrenmeyi sahiplendirir. Voki, dijital çağın öğrencisine hitap eder. Sınıfta klasik yöntemlerle motive olamayan öğrenciler, bu uygulamayla daha aktif ve istekli olabilir. Bir tarih dersinde padişah konuşabilir, fen dersinde gezegenleri anlatan bir robot…Hayal gücüyle sınırsız içerik üretilebilir. Ayrıca farklı dillerde ve aksanlarda ses seçenekleri sunması, çok kültürlü sınıflarda büyük avantajdır. Öğrenciler Voki'lerini birbirleriyle paylaşabilir. Böylece dijital portfolyo gibi bir yapı oluşur. Öğretmen, bu içerikleri alternatif değerlendirme aracı olarak kullanabilir. 600 karakter sınırı olduğu için ilk denemelerde basit tanıtımlar, küçük hikâyeler, diyaloğa dayalı cümleler yazdırmanın iyi olduğu düşünülmüştür. Bazı karakterlerin ücretli olduğu unutulmamalıdır. Ders sırasında öğrenciler "seçtim ama kullanamıyorum" diye motivasyon kaybı yaşayabilir. Bu yüzden ücretsiz olanları önceden belirlemek iyi olur. Bir metin bir kişi tarafından yazılır, bir başkası seslendirir, bir diğeri arka planı ve karakteri seçer. Böylece iş birliği ve yaratıcılık birlikte yürür. Her etkinlik bir hedefe hizmet etmeli. Örneğin: B1 seviyesinde "bir doktorun sağlık tavsiyeleri" B2'de "hayali bir icadı tanıtma" vb. gibi kullanılabilmektedir. Öğrenciler karakterle çok vakit kaybedebilir. Bu yüzden önceden süre belirlemek (örneğin 10 dk karakter, 10 dk metin, 5 dk ses kaydı gibi) faydalı olur. Voki'nin bloglarında paylaşılan öğretmen örneklerinden yararlanmak, yepyeni fikirler doğurabilir. Her öğrenci Voki'sini sınıfa sunmalı. Böylece hem konuşma becerisi gelişir hem özgüvenin arttığı düşünülür.

Dezavantajları ve Sınırlılıkları: Sitenin İngilizce olması ve çeviri kullanırken bazı kelimeleri doğru çevirememesi sebebiyle zorluklar yaşanmıştır. Sadece "Creator" bölümü ücretsizdir. Pek

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

çok karakter, arka plan ve ses efekti yalnızca ücretli abonelere açıktır. Metinler 600 karakter, ses kayıtları ise 1 dakikayla sınırlıdır. Bu da uzun anlatımlarda ya da hikâye sunumlarında yetersiz kalabilir. Öğrenciler karakter seçerken bazen yıldızlı (premium) içeriklere tıklayabilir. Bu da heyecanlarının hayal kırıklığına dönüşmesine neden olabilir. Öğretmen olarak önceden rehberlik yapılmalıdır. Uygulamadaki ses sentezleyiciler (özellikle Türkçe dışı dillerde) yapay ve donuk olabilir. Kendi sesini kaydetmek isteyenler için mikrofon kalitesi büyük önem taşır. Uygulama internet bağlantısı gerektirir. Bazı cihazlar (özellikle tabletler veya eski tarayıcılar) uygulamayla tam uyumlu çalışmayabilir. Yavaş bağlantı ya da donanım sorunları öğrencilerin motivasyonunu kırabilir. Her dil için doğal konuşma seçenekleri sınırlı. Türkçe de dâhil olmak üzere bazı dillerde ses tonları yapay veya tekdüze olabilir. Dil öğretiminde aksan, tonlama gibi önemli unsurlar eksik kalabilir. Öğrencilerin karakter seçmesi, yazı yazması, ses kaydetmesi...Eğer yapılandırılmazsa bu süreç dağınık ve zaman alıcı olabilir. Özellikle kalabalık sınıflarda süre yönetimi zorlaşabilir. Ücretsiz hesaplarda bazı içerikleri dışa aktarmak veya videoya dönüştürmek mümkün değildir. Genellikle sadece linkle paylaşım yapılabilir. Sunumlarda ya da portfolyo çalışmalarında bu durum sınırlayıcı olabilir. Tüm bu dezavantajlara ve sınırlılıklara rağmen özellikle konuşma becerisine fayda sağladığı düşünülmüştür.

Ölçme ve Değerlendirme: Bu sunumun değerlendirmesi konuşma, yaratıcılık, içerik, gramer ve telaffuz gibi ölçütlere göre yapılabilir. Her öğrenci kendi Voki'sini sınıfa sunar. Ardından öğrenciler ya da öğretmen, sunumla ilgili olumlu yönleri ve geliştirilebilecek alanları belirterek geri bildirim verir. Etkinlik sonrası öğrencilere küçük bir yansıma formu verilebilir.

Bu etkinlikte en çok neyi sevdin? En zorlandığın kısım neydi? Voki karakterin seni yansıtıyor muydu? Başka bir karakterle ne anlatmak isterdin? Öğrenciler birbirlerinin Voki'lerini izler ve 1-2 olumlu gözlem + 1 geliştirme önerisi yazabilir. Öğrencinin metni analiz edilerek şu açıdan değerlendirilebilir: "Hedef gramer yapılarını doğru kullanmış mı? Öğrenilen yeni kelimeleri metne yerleştirmiş mi? Cümle yapıları doğru ve çeşitli mi?" Her öğrenci yaptığı Voki'yi haftalık olarak bir dosyada biriktirir. Bu bir dijital portfolyo hâline gelir. Dönem sonunda gelişimi görmek açısından çok kıymetli olabilir. Her başarıya küçük bir ödül: "En yaratıcı karakter, en net seslendirme, en iyi kelime kullanımı vb." gibi seçimler yapılabilir.

Etkinlik 2: *Sohbet Zamanı*

Kullanılan Uygulama Adı: *Educaplay*

Düzeyi: *B1-B2*

Öğrenme Alanı: *Konuşma-Kelime Öğretimi*

Amaç: Educaplay, eğitim dünyasında bilgiyle oyunun el ele verdiği, öğrenmeyi bir serüvene dönüştüren dijital bir platformdur. Bu araç sayesinde öğretmenler, öğrenciler için interaktif ve eğlenceli oyunlar tasarlayarak dersleri daha etkili ve akılda kalıcı hâle getirebilirler. Bu eğitsel oyunlar sayesinde öğrencilerin yeni fikirler ortaya koyması, problem çözme becerisini geliştirmesi, hafızayı güçlendirmesi amaçlanmıştır.

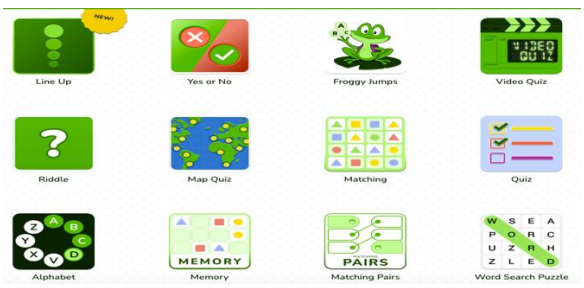
Süre: 45-90 dk. (1-2 ders saati)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Hazırlık Aşaması: Bu uygulama ders öncesi öğretmen tarafından incelenmelidir. Siteye üye olunmalıdır. Üyelik ücretsizdir. Uygulamada pek çok içerik bulunmaktadır. Bu uygulama her konu için uyarlanabilmektedir. Öğretmen öncesinde hangi içeriği hangi konuya uyarlayacağını seçmeli ona göre hazırlık yapmalıdır. Örneğin; B1'de iş hayatı, sağlık, eğitim gibi temalar vardır. Bu temalara uygun küçük sınavlar, kelime bulmacaları vs. üretilebilir. Bunlar öncesinde belirlenmiş olup ve öğretmen tarafından materyal hazırlanabilir. Educaplay, öğrenmeyi oyunlaştıran zengin bir platform olarak, 19 farklı oyun türü sunmaktadır. Bu oyun türleri, öğretmenlerin ve öğrencilerin dersleri daha etkileşimli ve eğlenceli hale getirmelerine olanak tanır. Her biri, farklı öğrenme hedeflerine ve içeriklere uyum sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Konuşma becerisi için ise "Video Quiz, Riddle, Yes or No, Dialouge, Slideshow" oyun türleri uygun görülmüştür.

Görsel 7. Educaplay Ana Sayfası, 2025

Görsel 8. Educaplay Oyun Türleri, 2025

Bu uygulama ders öncesinde öğretmen tarafından hazırlanmalı, öğrenci tarafından uygulanmalıdır. Çevrimiçi derslerine daha uygun olduğu düşünülse de yüz yüze eğitimlerde de kullanılabilir. Bu uygulamaya Google üzerinden de giriş yapılabilir ya da "Google Classroom" ya da "Microsoft Teams" ile paylaşım yapabilirsiniz. Örnek uygulama için https://www.educaplay.com/ sitesine ücretsiz üye olarak yapılmıştır. Uygulama dili İngilizce, İspanyolca ve Fransızcadır. Bilgisayarda otomatik Türkçe çevirisinin açık olması öğretilen dilin Türkçe olması sebebiyle de daha iyi olabileceği düşünülmüştür.

Uygulama Sırası (Yönerge): Educaplay uygulaması ana sayfasında "Types of games, Plans, Support, Search Games, New game, Log in" adlı ana başlıklar bulunmaktadır. Sağ üst köşede bulunan "Do you have a GamePin?" bölümüne size verilen pin ile de oyuna katılabilirsiniz.

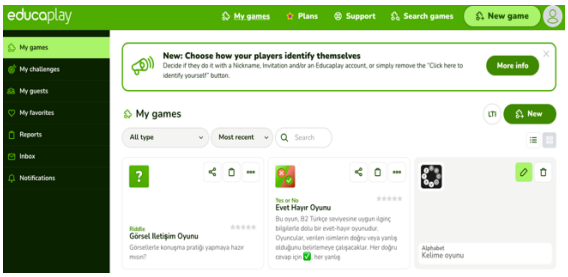
Sitede 19 oyun türü bulunmaktadır. Bunlar; "Line Up – Öğeleri doğru sıraya dizme oyunu, Yes or No – Doğru-yanlış sorularıyla hızlı karar verme, Froggy Jumps – Kurbağa zıplamalarıyla eğlenceli bilgi testi, Video Quiz – Videolar üzerine sorularla öğrenme, Riddle – Bilmece çözerek düşünme becerilerini geliştirme, Map Quiz – Harita üzerinde bilgi testleri, Matching – Eşleştirme oyunlarıyla kavramları öğrenme, Quiz – Klasik çoktan seçmeli testler, Alphabet – Harflerle ilgili etkinlikler, Memory – Hafıza oyunlarıyla bilgileri pekiştirme, Matching Pairs – İkili eşleştirme oyunları, Word Search Puzzle – Kelime arama bulmacaları, Crossword Puzzle – Çapraz bulmacalarla kelime bilgisi geliştirme, Fill in the Blanks – Boşluk doldurma etkinlikleri, Unscramble Letters – Harfleri doğru sıraya dizme, Unscramble Words – Kelime karışıklıklarını çözme, Dictation – Dikte çalışmalarıyla yazma becerisi geliştirme, Slideshow – Slayt gösterileriyle bilgi sunumu, Dialogue – Diyaloglarla dil pratiği yapma." Uygulamaya giriş

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yaptıktan sonra sol tarafta “My games, My challenges, My, guests, My favorites, Reports, Inbox, Notifications” sekmeleri bulunmaktadır.

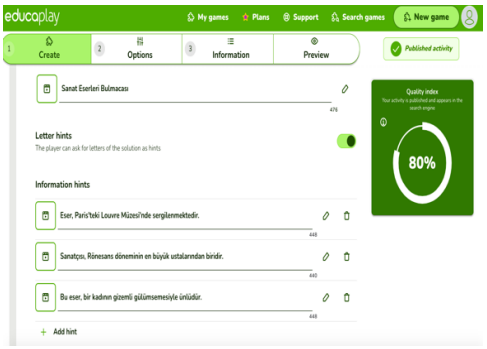

Görsel 9. Educaplay Oyun Türleri Devamı, 2025

Görsel 10. Educaplay Oyunlarım, 2025

Yeni oyunu seçtikten sonra 19 oyun türünden “Video Quiz, Riddle, Yes or No, Dialouge, Slideshow” seçilen uygulamalardan Yes or No ve Riddle örnekler verilmiştir. Riddle uygulamasında öğrenciye ipuçları verilir, doğru yanıtı tahmin etmesi istenir. B2 seviyesine göre dünyaca ünlü sanat eserleri seçilmiştir. Bu sanat eserleri hakkında ipuçlarını takip ederek eserin adı bulunmuştur. Daha sonra çıkan eserleri öğrencilerden yorumlanması istenmiştir. Create Activity kısmından “Riddle” seçeneğini tıkla. Başlık (Title): Etkinliğine dikkat çekici bir başlık ver. Instructions (Talimatlar): Öğrenciye ne yapması gerektiğini açıklayan bir yönerge yaz. Add Clues (İpuçları Ekle): En az bir tane ipucu yazmalısın. İstersen sesli ya da görsel ipuçları da ekleyebilirsin. Correct Answer (Doğru Cevap): Öğrencilerin bulması gereken kelime ya da ifadeyi yaz. Ayarlar: Dilersen süre, deneme sayısı gibi seçenekleri özelleştirebilirsin. Tüm alanları doldurduktan sonra “Finish” veya “Save” butonuna tıkla. Etkinlik tamamlandıktan sonra, etkinlik sayfasında “Share” butonuna tıklayıp bağlantıyı kopyalayabilir ya da doğrudan Google Classroom, sosyal medya ya da embed kod ile paylaşabilirsiniz.

Görsel 11.Riddle Oyun Türü, 2025

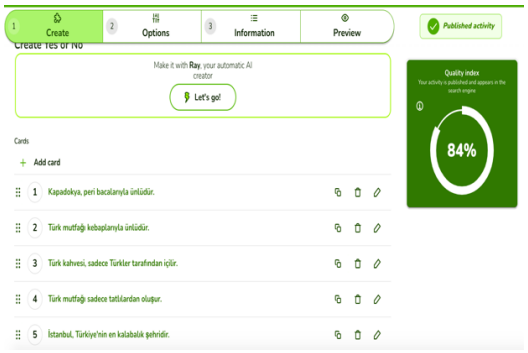

Görsel 12.Sanat Eserleri Bulmacası, 2025

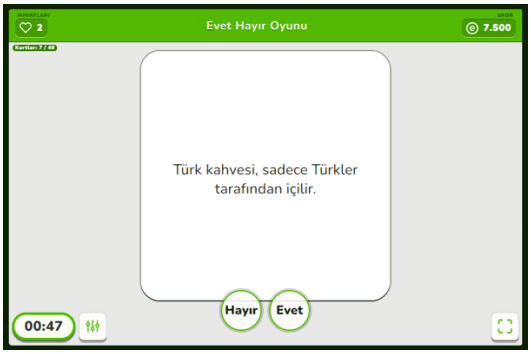
Yes or No uygulamasında B2 seviyesine göre Türkiye hakkında bazı cümleler verilmiştir. “Kapadokya, deniz tatili için en iyi yerdir.” “Türk kahvesi, sadece Türkler tarafından içilir.” gibi soru kartları oluşturulmuştur. Daha sonra öğrencilerden evet mi hayır mı cevapları

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

beklenmiştir. Gelen cevaplara göre sohbet edilebilir. Kendi ülkeleri hakkında bilgi istenebilir. Create Activity kısmından "Yes or No" seçeneğini tıkla. Başlık ve Talimat: Etkinliğine uygun bir isim ver, öğrencilere ne yapacaklarını açıkla. Soru Ekle: "İstanbul, Türkiye'nin en kalabalık şehridir." Doğru mu, yanlış mı? Yes or No (Evet-Hayır): Doğru yanıtı seç. Dilersen görsel, ses, açıklama ekleyebilirsin. Tüm sorular tamamlandığında "Finish" butonuna tıkla. Etkinlik sayfasında "Share" ya da bağlantı simgesine tıklayarak link alabilirsin. Embed kodu alarak web sitene ya da dijital sınıf ortamına yerleştirebilirsin.

Görsel 13. Yes or No Oyun Türü, 2025

Görsel 14.Evet Hayır Oyunu, 2025

Avantajlar ve Tavsiyeler: Bu uygulamanın oyun türlerinin çeşitli olması ve başka kişilerin hazırlamış olduğu oyunları da göstermesi sebebiyle avantajlıdır. Eğitimde eğlenceyi merkeze almaktadır. Öğrenciler bilgiyi pasif almak yerine aktif bir şekilde keşfetmektedir. Görsel, işitsel, sözel ve mantıksal zekâ alanlarına hitap etmektedir. Her öğrencinin kendini bulacağı bir oyunun var olduğu düşünülmektedir. Özellikle konuşma temelli etkinliklerde öğrenciler kendi ülkeleriyle bağlantı kurarak kültürel aktarım sağlamaktadır. Her öğrencinin başarı durumu görülebilir. Hangi sorularda zorlanıldığı analiz edilerek tekrar planlaması yapılabilir. Rutin alıştırmalara alternatif sunmaktadır. Derse başlamadan önce ya da dersin sonunda "dinlendirici ama öğretici" bir kapanış sağlayabilmektedir. Mobil cihazlarla uyumlu olması sayesinde her an, her yerden erişilebilir. B1-B2 seviyesinde "İş hayatı, eğitim, sağlık, seyahat" gibi temalara uygun oyunlar planlanabilir. Böylece hem kelime hem de bağlam odaklı bir öğrenme sağlanabilir. Her ünitenin başında ön bilgi yoklaması, sonunda pekiştirme oyunu olarak kullanılabilir. Süreklilik öğrenmeyi kalıcı kılmaktadır. Challenge" (Meydan Okuma) özelliğiyle küçük takımlar arasında oyunlar düzenlenebilir. Rekabet ortamı motivasyonu artırır, öğrenme daha keyifli hâle getirilebilir. Öğrencilerden seçilen temaya göre oyun hazırlamalarını istenebilir. Hem dil üretimi gelişir hem de öz yeterlik duygusu artar. Hazırladığınız oyunları temalara ya da seviyelere göre "My Games" klasöründe kategorize edilebilir. Böylece zamandan kazanır, sistemli bir dijital öğretmen kütüphanesi oluşturulabilir. Ayrıca "Ray" isimli yapay zekâ size soru hazırlarken yardımcı olabilmektedir.

Dezavantajları ve Sınırlılıkları: Uygulamanın dili İngilizce, İspanyolca ve Fransızca ile sınırlıdır. Türkçe içerik üretilebilse de arayüzdeki terimler ve yönergeler öğrencileri zorlayabilir. Hem öğretmen hem öğrenci için temel dijital beceriler gerekmektedir. Bazı oyun türleri (örneğin: "Yes or No", "Quiz") yalnızca yüzeysel bilgi ölçebilir. Eleştirel düşünme ya

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

da üretim becerileri ikinci planda kalabilir. Çözüm olarak oyun sonrası tartışma, yorumlama, yeniden yapılandırma etkinlikleri ile derinleştirme yapılmalıdır. Farklı türde içerikler sırayla oluşturulmalıdır. İçerikleri önceden metin dosyasında tasarlamak ve sonra hızlıca yapıştırarak oluşturmak zaman kazandırmaktadır. Çok fazla içerik hazırlayacaksan bir gün içinde 3-5 içerik arasında sınır koyup yayarak ilerlemek daha doğrudur. Çünkü "Temel Planınız ile her saat bir oyun yaratabilirsiniz. Planınızı yükseltin ve hiçbir sınırlama ve reklam olmadan yaratın." Uyarısı gelmektedir. Bu sınırlama sadece yeni oyun oluşturmak için geçerli, var olan oyunları düzenleme veya paylaşma için geçerli değildir. Bazen Educaplay kısa süreli ücretsiz Premium denemesi sunuyor. Bunu kullanarak 1 saat bekleme engelini geçici olarak kaldırabilirsiniz.

Ölçme ve Değerlendirme: Educaplay uygulaması, B1 ve B2 düzeyinde konuşma becerisinin ölçme ve değerlendirme süreçlerine yenilikçi, oyun temelli ve etkileşimli bir yaklaşım sunmaktadır. "Riddle", "Dialogue", "Yes or No", "Slideshow" ve "Video Quiz" gibi etkinlik türleri, öğrencilerin sadece doğru cevaba ulaşmasını değil, aynı zamanda fikir üretmesini, dili bağlam içinde kullanmasını ve özgün ifadeler geliştirmesini teşvik eder. Bu etkinlikler, biçimlendirici değerlendirme kapsamında öğrencinin gerçek zamanlı performansını gözlemleme; doğru-yanlış oranı, süre kullanımı ve üretkenlik gibi ölçütlerle analiz etme fırsatı vermektedir. Özellikle "Dialogue" ve "Slideshow" etkinlikleri, öğrencinin akıcılık, yapı doğruluğu ve anlam bütünlüğü gibi sözel becerilerini değerlendirirken; etkinlik sonrası yapılacak öz değerlendirme ve sözlü yansıtma çalışmalarıyla öğrenme daha kalıcı ve anlamlı hâle gelmektedir. Böylece Educaplay, konuşma becerisinin değerlendirilmesinde hem eğlenceli hem de çok boyutlu bir dijital araç olarak öne çıkmaktadır.

Etkinlik 3: *Dublaj/Seslendirme Sanatı*

Kullanılan Uygulama Adı: *Kapwing*

Düzeyi: *B2-C1*

Öğrenme Alanı: *Konuşma*

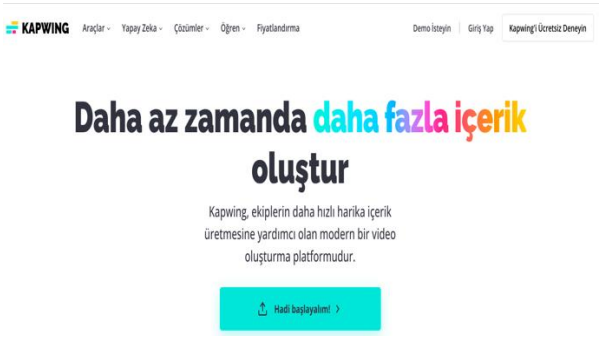
Amaç: Öğrenciler film ve diziler aracılığıyla dili doğal bağlamında duymakta ve yeniden üretmektedir. Seslendirerek ya da dublaj yaparak öğrenciler, tonlama, vurgu, ritim ve telaffuz üzerinde aktif biçimde çalıştırmaktadır. Dublaj, öğrencinin bir karaktere bürünmesini, empati kurmasını ve dili duygusal yükleriyle ifade etmesini sağlamaktadır. Bu da içselleştirilmiş bir öğrenme süreci sunmaktadır. Orijinal sesleri duyarak öğrenci telaffuz farklılıklarını tanır, sonra kendi sesiyle fark yaratmayı öğrenmektedir. Dublaj sırasında öğrenci, sahneye uygun daha etkili ifadeler, eş dizimsel yapılar ve deyimler kullanmayı öğrenmektedir. Kapwing gibi araçlar sayesinde öğrenci sadece dil öğrenmez; aynı zamanda dijital okuryazarlık kazanmakta kendi sesini dijital dünyaya taşımaktadır.

Süre: *45-90 dk. (1-2 ders saati)*

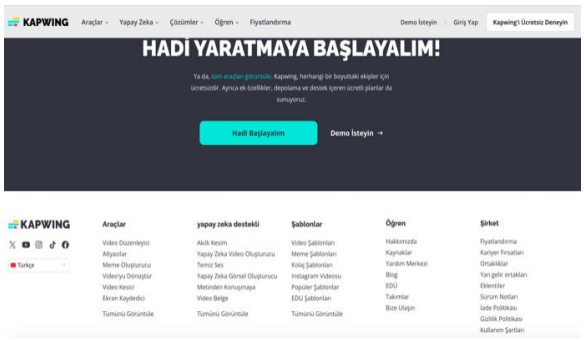
Hazırlık Aşaması: Bu uygulama ders öncesi öğretmen tarafından incelenmelidir. Siteye üye olunmalıdır. Üyelik ücretsizdir. https://www.kapwing.com/ sitesine girilmelidir. Öğretmen öncelikle Türk dizilerinden veya filmlerinden öğrencilerin seslendirme yapması gereken sahneleri seçmelidir. Bu sahneleri bilgisayara indirmelidir. Sahneler çok uzun olmamalıdır. Bu

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

sahneleri önceden seyretmeli ve eğitim öğretim ortamına uygun olup olmadığı tespit edilmelidir. Öğretmen önceden bu videoların gerçek olay örgüsünü bilmelidir. Dersten önce siteye yükleme yapılabilir. Daha sonra öğrencilerin sesi geldiğinde düzenleme yapılabilmektedir. Dersten önce tüm bunların yapılması zaman kazandırmaktadır. Kapwing**,** video üretim sürecini kolaylaştırmakta ve tüm içeriklerini tek bir merkezde toplamaktadır. Yapay zekâ araçları ve hazır şablonlarla zaman alan tekrar görevleri otomatikleştirmektedir.

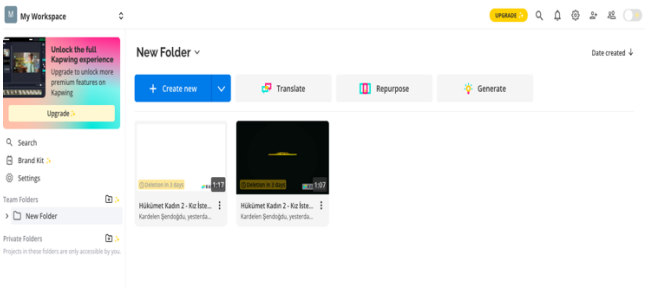

Görsel 15. Kapwing Ana Sayfası, 2025

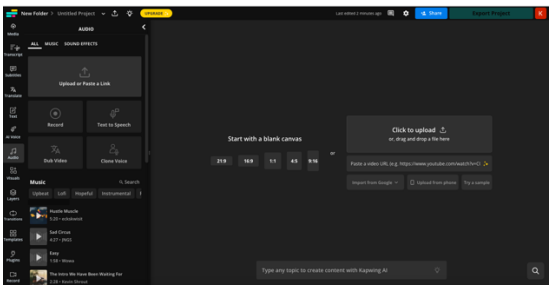

Görsel 16. Kapwing Dil Seçenekleri, 2025

Uygulama Sırası (Yönerge): Kapwing uygulaması ana sayfasında “Araçlar, Yapay Zekâ, Çözümler, Öğren, Fiyatlandırma” adlı ana başlıklar bulunmaktadır. “Demo isteyin, Giriş yap, Kapwing'i Ücretsiz Deneyin” adlı yan başlıklar bulunmaktadır. Site hakkında daha fazla bilgi edinmek için “Araçlar, Yapay Zekâ Destekli, Şablonlar, Öğren, Şirket” başlıklarını inceleyebilirsiniz. Bu uygulamadaki ana sayfanın en güzel yönlerinden birisi aralarında Türkçe de olan 22 dili desteklemesidir. Daha önceden indirdiğiniz dizi veya film sahnesini bilgisayarınızda kaydetmelisiniz. Uygulamaya giriş yaptıktan sonra “New Folder” bölümünde “Create New/ Yeni oluştur” bölümüne giriş yapılmıştır.

Görsel 17. Kapwing My Workspace, 2025

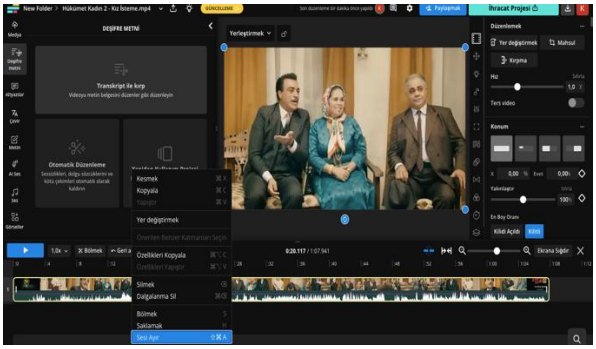

Görsel 18. Kapwing Projesi, 2025

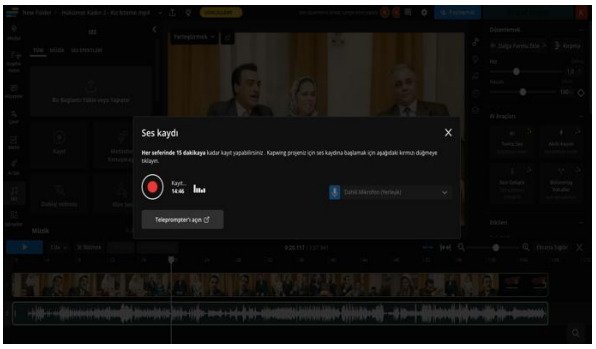
Daha önceden indirdiğiniz videoyu uygulama içerisine sürükledikten sonra sol sütunda “ses/audio” bölümüne tıklanmıştır. Öğrencilerinize sesi kısarak videoyu izlettirdikten sonra seslendirme yapacak öğrenciler seçilmiştir. Videoyu izledikten sonra aşağıda 1 numarada bulunan videoya tıklayıp sesi ayırın denilmelidir. Sesi 2. bölüme ayırdıktan sonra ses bölümündeki kaydı başlat tuşuna basıyorsunuz. 15 dakika kaydetme haklarına sahip olan

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

öğrencilerden konuşmaları istenmektedir. 1-2 dakika tercih edilmiştir. Yine aynı tuştan kaydı duraklatılmıştır.

Görsel 19. 1. Sesi Ayırma Sayfası, 2025

Görsel 20. Kapwing Ses Kaydı Alma, 2025

Aşağıda 2. ses 3.bölüme yüklenmiştir. Yeni kaydedilen ses videodaki sesin ön kısmına sürüklenmiştir. Daha sonra öğrencilerin sesi ve orijinal ses dinletilmiştir. Gerçek sahne ile öğrencilerin seslendirdiği sahne yorumlanmış, tartışılmıştır. İki farklı fikrin nasıl uyarlandığı konuşulmuştur. Bu ses bağlantı olarak paylaşılabilmektedir. Aynı zamanda MP4 olarak indirilebilmekte aynı zamanda site içerisinde ücretsiz sürümünde ise sadece 3 gün saklanabilmektedir.

Görsel 21. Kapwing 2. Ses Kaydı, 2025

Görsel 22. Kapwing Sesleri Birleştirme, 2025

Avantajlar ve Tavsiyeler: Uygulamada pek çok düzenleme işlemleri olsa da teknik bilgisi az olan kullanıcılar için bile sade, sürükle-bırak temelli yapısı ile kolay kullanım sağlamaktadır. Herhangi bir kurulum gerektirmemektedir. İnternete bağlı herhangi bir cihazdan erişilebilir. Video düzenleme, GIF oluşturma, ses ekleme, altyazı yazma, ekran kaydı gibi birçok işlevi tek bir platformda sunmaktadır. Öğrenciler ya da öğretmenler ortak projeler üzerinde çalışabilir. Bu özellik özellikle grup çalışmaları için idealdir. Dil öğretimi için video temelli yaratıcı etkinlikler yapılabilir. Dublaj, anlatım, dramatizasyon gibi içerikler kolaylıkla hazırlanabilir. Yüklenen videolardan otomatik altyazı oluşturabilir. Bu, özellikle dinleme-anlama ve telaffuz geliştirme etkinliklerinde çok yararlı olduğu düşünülmektedir. MP4, MP3, PNG gibi birçok format desteklenmiştir. Eğitim materyalleri farklı medya türlerinde sunulabilir. Video düzenleme, metin ekleme, temel kesme-birleştirme gibi işlevler ücretsiz olarak yapılabilir. Kapwing, özellikle konuşma becerisinin geliştirilmesi amacıyla yaratıcı etkinlikler için faydalı olduğu gözlemlenmiştir. Dublaj etkinlikleriyle öğrenci ses, ritim, vurgu ve tonlama üzerinde çalışır. Altyazılı videolarla dinlediğini anlama, yazılı dili fark etme ve yapı çözümleme

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yapılabilir. Hikâye eştirme projeleriyle öğrencinin anlatım gücü, kelime hazinesi ve empati yeteneği gelişmiştir. Öğrencilerden önce sahneyi çözümlemeleri, replikleri yazmaları ve anlam üzerine konuşmaları istenebilir. Dublaj yapılacak karakterin duygu durumu, sosyal konumu ve niyeti üzerine küçük analizler yapılabilir. Bu sayede öğrenciler, yalnızca dili değil duyguyu da seslerine katmayı öğrenebilir. Özellikle başlangıçta 1 dakikayı geçmeyen sahneler tercih edilmeli. Böylece öğrencinin odaklanması kolaylaşır, teknik zorluklar minimumda tutulabilir. Dublaj öncesinde öğrencilerin en az bir kez kendi repliklerini sesli okumaları, hatta telefonlarına kaydedip dinleme yapılabilir.

Dezavantajları ve Sınırlılıkları: Ücretsiz planda kısıtlamalar görülmektedir. Videolara Kapwing logosu eklenir. Video kalitesi düşüktür (720p ile sınırlı). Uzun videolar düzenlenemez. Proje sayısı sınırlıdır. Arayüz dili İngilizcedir. İngilizce bilmeyen kullanıcılar için zorlayıcı olabilir. Otomatik altyazı senkronizasyonu her zaman doğru olmayabilir, manuel müdahale gerekebilir. Öğrencilerin kullandığı dizi/film sahneleri telif hakkına tabi olabilir. Eğitim amaçlı bile olsa dikkatli olunmalıdır. Videonun uzunluğuna ve efekt sayısına bağlı olarak dışa aktarma süresi uzayabilir. Ücretsiz sürümde maksimum dosya boyutu ve video süresi sınırlıdır. Özellikle uzun eğitim videoları hazırlamak isteyenler için bu bir engel olabilir. Video oynatma ve ön izleme sırasında zaman zaman donmalar, senkronizasyon sorunları veya gecikmeler yaşanabilir. Bu da özellikle hassas zamanlamalı dublaj çalışmalarında sorun yaratabilir. Ücretsiz kullanıcılar, belirli özellikleri kullanmak istediklerinde sürekli ücretli plana geçmeleri yönünde uyarılarla karşılaşabilir. Bu da kullanıcı deneyimini kesintiye uğratabilir. Hazır şablon, karakter ve arka plan temaları ücretli planlara özgü olabilir. Bu da yaratıcılığı sınırlandırabilir. Ücretsiz sürümde sınırlı sayıda proje saklanabilir. Eski projeler otomatik olarak silinebilir ya da erişilemez hâle gelebilir.

Ölçme ve Değerlendirme: Kapwing uygulamasında ölçme ve değerlendirme süreci yalnızca doğru ya da yanlışın ötesine geçer; öğrencinin dili ne kadar içselleştirdiği**,** duyguyu ne ölçüde sesine taşıdığı ve iletişimsel yeterliliği merkeze alınır. Dublaj çalışmaları, öğrencinin telaffuz, tonlama, vurgu ve ritim gibi konuşma alt becerilerini gözlemlemeye olanak tanır. Öğrencilerin performansları bireysel olarak ses kayıtları üzerinden dinlenir; öz değerlendirme formları**,** arkadaş değerlendirme ve öğretmen geri bildirimi ile çok yönlü bir ölçme yaklaşımı benimsenmiştir. Ayrıca, orijinal sahne ile öğrenci dublajı karşılaştırılarak anlamsal uyum, dilsel yaratıcılık ve ifade gücü üzerine yapıcı tartışmalar yürütülür. Bu süreçte amaç; öğrencinin yalnızca konuşmasını değil, kendini ifade etme cesaretini ve yorum gücünü geliştirmesidir. Değerlendirme, sürece yayılarak hem öğrenmeyi destekleyen hem de gelişimi izleyen bir araç hâline getirilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, yabancılara Türkçe öğretiminde dijital materyallerin konuşma becerisine etkisi incelenmiş; çağın dijital olanaklarıyla desteklenen öğretim uygulamalarının, hedef dilde iletişim kurma yetkinliğini nasıl dönüştürdüğü araştırılmıştır. Çalışma kapsamında Voki, Educaplay ve Kapwing adlı üç farklı dijital uygulama aracılığıyla A1'den C1'e uzanan seviyelerde tasarlanan konuşma temelli etkinlikler yoluyla öğrencilerin sözlü üretim performansları değerlendirilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Araştırma sürecinde elde edilen veriler ve uygulama örnekleri göstermektedir ki dijital materyaller, konuşma becerisini destekleyici araçlar olarak etkili bir biçimde kullanılabilmektedir. Öğrencilerin dijital içerikler aracılığıyla konuşma etkinliklerine aktif katılım göstermeleri hem motivasyonlarını artırmış hem de özgüven gelişimine katkı sunmuştur. Ayrıca dijital araçların sunduğu görsel, işitsel ve metin tabanlı olanaklar; öğrencilerin farklı öğrenme stillerine hitap etmesi bakımından çeşitlilik yaratmış, bireysel farklılıkların gözetilmesine olanak tanımıştır.

Voki uygulaması sayesinde öğrenciler, sanal karakterler üzerinden kendilerini ifade etme olanağı bulmuş; bu durum özellikle hata yapma korkusu yaşayan bireylerin daha rahat ve akıcı konuşmalar üretmesini sağlamıştır. Educaplay platformunda oyunlaştırılmış içeriklerle kelime hazinesi genişletilmiş, konuşma temelli diyalog ve tartışma etkinlikleriyle öğrencinin bağlam içinde anlam üretmesi teşvik edilmiştir. Kapwing uygulamasıyla yapılan dublaj ve seslendirme çalışmaları ise, öğrencilerin ritim, vurgu, tonlama gibi konuşma alt becerilerini geliştirmelerine imkân tanımış, aynı zamanda yaratıcı düşünme ve empati gibi üst düzey zihinsel süreçlerin de devreye girmesini sağlamıştır.

Bu doğrultuda dijital materyallerin konuşma becerisi üzerindeki etkisi yalnızca dilsel yeterlik ile sınırlı kalmamış; öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişim alanlarına da olumlu katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Etkinliklerin değerlendirme süreçlerinde ise, hem biçimlendirici hem öz değerlendirme yaklaşımlarının benimsenmesi, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini fark etmelerine ve yönlendirmelerine imkân tanımıştır.

Sonuç olarak; dijital konuşma materyalleriyle desteklenen Türkçe öğretimi, geleneksel sınıf ortamlarının sınırlarını aşarak, çok duyulu ve çok boyutlu bir öğrenme deneyimi sunmaktadır. Bu doğrultuda dijital araçların pedagojik amaçlara hizmet edecek şekilde, hedef kitle ve dil düzeyine uygun olarak seçilmesi ve yapılandırılması önem arz etmektedir. Çalışmanın genelinde ulaşılan bulgular, dijitalleşmenin dil öğretiminde bir zorunluluk değil, bilinçli bir tercih ve strateji olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, yabancılara Türkçe öğretiminde dijital materyal kullanımının yalnızca kısa vadeli kazanımlara değil, uzun vadeli dil yeterliği ve iletişim becerileri gelişimine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İlerleyen araştırmalarda, farklı dijital araçların karşılaştırmalı analizlerine, öğrenci görüşlerinin daha sistematik şekilde incelenmesine ve nicel veri desteğiyle kapsamın genişletilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

- Farklı dijital uygulamaların karşılaştırmalı olarak kullanıldığı deneysel araştırmalar yapılarak, konuşma becerisine olan etkileri ölçülebilir.
- Konuşma dışındaki diğer dil becerileri (dinleme, okuma, yazma) için de dijital materyallerin etkisini inceleyen çok boyutlu çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin dijital araçlara yönelik algılarını, motivasyon düzeylerini ve dijital okuryazarlıklarını nitel veri toplama araçlarıyla derinlemesine inceleyen çalışmalara ihtiyaç vardır.
- Farklı yaş grupları, dil seviyeleri ve sosyo-kültürel arka planlara sahip öğrenci profilleriyle çok çeşitli örneklemler üzerinde çalışmalar yürütülmelidir.
- Uzun vadeli izleme çalışmaları ile dijital konuşma materyallerinin kalıcılık ve transfer etkileri değerlendirilmelidir.

- Kullanılacak dijital uygulamalar ders öncesinde içerik, teknik yeterlilik ve kullanım kolaylığı açısından mutlaka test edilmelidir.
- Derslerde kullanılan dijital araçlar, sadece eğlencelik değil; dil hedeflerine ve kazanımlara uygun biçimde yapılandırılmalıdır.
- Öğrencilerin etkinlik öncesinde amaç, süre ve değerlendirme kriterleri konusunda bilgilendirilmesi, süreci daha kontrollü ve etkili hâle getirecektir.
- Biçimlendirici değerlendirme yöntemleri (öz değerlendirme, akran değerlendirmesi, dijital portfolyo vb.) ile öğrencilerin dil gelişimleri süreç içinde izlenmelidir.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği kurumlarda, dijital materyal kullanımı teşvik edilmeli; öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir.
- Üniversiteler ve dil merkezleri, öğretim elemanları için dijital materyal geliştirme atölyeleri düzenleyerek bu becerilerin yaygınlaşmasını sağlamalıdır.
- Yabancı dil öğretimi politikalarında, teknoloji entegrasyonuna yönelik açık stratejiler belirlenmeli ve uygulamalar sistematik şekilde desteklenmelidir.
- Açık kaynaklı veya lisanssız platformlarda içerik üretiminde telif haklarına ve veri güvenliğine dikkat edilmesi sağlanmalıdır.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi bağlamında ulusal ölçekte dijital içerik bankaları oluşturularak öğretmenlerin erişimine açılmalıdır.
- Öğretmenler ve öğrenciler için uygulamalar ücretsiz ya da daha makul bir ücretle satın alabilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır. Bu konuyla ilgili devlet tarafından okullara bütçe desteği verilmelidir.

KAYNAKÇA

Taşer, S., *Örneklerle Konuşma Eğitimi*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2009.

Güneş, F. (2014). Konuşma Öğretimi Yaklaşım ve Modelleri, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3*(1),*1-27.

Doğan, Y. (2009). Konuşma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Önerileri, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(1),*185-204.

Göçer, A. (2015). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Konuşma Becerisinin Kazandırılması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 21-36.

https://www.kapwing.com/ (Erişim tarihi: 01.03.2025).

https://www.educaplay.com/ (Erişim tarihi:01.02.2025).

https://l-www.voki.com/ (Erişim tarihi: 01.02.2025).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SOLUTION PRIORITIES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: INSIGHTS FROM TÜRKİYE

Assist. Prof. Dr. Emre AKUSTA
Kırklareli University, emre.akusta@klu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6147-5443

ABSTRACT

This study prioritizes solutions among 17 Sustainable Development Goals (SDGs). Fuzzy Analytic Hierarchy Process (Fuzzy AHP) method is used in the study. In the study, the insights of 11 academicians who are experts on sustainable development in Türkiye were taken. Based on these insights, the mutual importance coefficients of SDGs were calculated. The results of the analysis show that **SDG 13** *(Climate Action; 0.1172 coefficient)*, **SDG 7** *(Affordable and Clean Energy; 0.1055 coefficient)*, and **SDG 1** *(No Poverty; 0.0938 coefficient)* are ranked as the goals with the highest priority for solution. These are followed by **SDG 2** *(Zero Hunger; 0.0742 coefficient)*, **SDG 6** *(Clean Water and Sanitation; 0.0703 coefficient)*, **SDG 3** *(Good Health and Well-Being; 0.0664 coefficient)*, **SDG 4** *(Quality Education; 0.0625 coefficient)*, **SDG 8** *(Decent Work and Economic Growth; 0.0586 coefficient)*, **SDG 9** *(Industry, Innovation, and Infrastructure; 0.0547 coefficient)*, **SDG 11** *(Sustainable Cities and Communities; 0.0508 coefficient)*, **SDG 12** *(Responsible Consumption and Production; 0.0469 coefficient)*, **SDG 5** *(Gender Equality; 0.043 coefficient)*, **SDG 10** *(Reduced Inequalities; 0.0391 coefficient)*, **SDG 14** *(Life Below Water; 0.0352 coefficient)*, **SDG 15** *(Life on Land; 0.0313 coefficient)*, **SDG 16** *(Peace, Justice, and Strong Institutions; 0.0273 coefficient)*, and **SDG 17** *(Partnerships for the Goals; 0.0232 coefficient)*. The results show that basic socioeconomic challenges such as environmental sustainability, energy access and poverty reduction are prioritized. In this context, in order to support sustainable development, policymakers should first focus on fundamental issues. Resource efficiency, renewable energy investments, environmental issues and energy infrastructure should be addressed first. It is also important to comprehensively implement social programs to combat poverty.

Keywords: Sustainable Development, SDGs, Prioritization, Türkiye, Fuzzy AHP**.**

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TÜRKİYE'NİN HEGEMONYAYA UYUMUNDA 1948 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİNİN ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Ragıp YILMAZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, r.yilmaz@ogu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-1522-6542

ÖZET

II. Dünya Savaşı sonrasında, savaşın galibi olan ve hegemonyasını Batı Bloku üzerinde tesis eden ABD tarafından yeni bir ekonomik sistem inşa edilmiştir. ABD hegemonyasının kurallarını belirleyen Bretton Woods düzenlemeleriyle birlikte, üzerinde anlaşmaya varılmış kurallar ve kurumlara dayalı istikrarlı ve kalıcı bir düzen, dünya ekonomisinin temel yönlendiricisi olmuştur. Hegemon gücü elinde tutan ABD, kurum ve düzenlemeler yoluyla uluslararası alanda sermaye birikiminin meşruiyetini sağlarken, ulusal düzeyde ise demokratikleşmeler yoluyla meşruiyet elde etmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Batı Dünyası içinde yer almaya çalışan Türkiye de hegemon yapıya özgü politikalara uyum sağlamaya yönelik politikaları tercih etmiştir. Bu çalışma, Türkiye'nin ABD liderliğindeki hegemon düzene uyum sağlamaya yönelik politikalarına, 1948 yılındaki Türkiye İktisat Kongresi'ndeki tepkileri incelemiştir. Çalışmada materyal olarak İstanbul Tüccar Derneği, İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Birliği, Türkiye İktisatçılar Derneği ve Türk Ekonomi Kurumu temsilcilerinin konuşmaları seçilmiştir. Hegemon düzene uyum bağlamında bütün dernek temsilcileri, dışa açık ekonomik yapılanmayı desteklemiş ve o döneme kadar Cumhuriyet hükümetleri tarafından uygulanan devletçi politikaları eleştirmiştir. Sonuç olarak kongrede, hegemon güç ABD'nin desteklediği dışa açık ve özel sektörün hakim olduğu ekonomik düzenin içinde yer alma isteği baskı grupları tarafından deklare edilmiştir. İş alemine göre çok partili hayata dayalı demokratik yapıyla siyasal alanda sağlanan hegemonik düzene uyumun, dışa açık ekonomik oluşumla tamamlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Politik Ekonomi, Hegemonya, Baskı Grupları, Türkiye İktisat Kongresi.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE IMPORTANCE OF THE 1948 TURKISH ECONOMIC CONGRESS IN TURKEY'S CONFORMITY TO HEGEMONY

ABSTRACT

In the aftermath of World War II, a new economic system was constructed by the US, which won the war and established its hegemony over the Western Bloc. With the Bretton Woods arrangements that set the rules of US hegemony, a stable and permanent order based on agreed rules and institutions became the main driver of the world economy. While the US, which held the hegemonic power, ensured the legitimacy of capital accumulation in the international sphere through institutions and regulations, it gained legitimacy at the national level through democratization. After World War II, Turkey, which tried to take its place in the Western World, also preferred policies to adapt to the policies specific to the hegemonic structure. This study examines the reactions to Turkey's policies to adapt to the US-led hegemonic order at the Turkish Economic Congress in 1948. The speeches of the representatives of the Istanbul Merchant Association, Istanbul Chamber of Industry and Commerce, Istanbul Chamber of Industry and Commerce, Istanbul Industrial Union, Turkish Economists Association and Turkish Economic Association were selected as material for the study. In the context of adaptation to the hegemonic order, all association representatives supported open economic structuring and criticized the statist policies implemented by the Republican governments until then. As a result, pressure groups declared in Congress their desire to be part of the open and private sector-dominated economic order supported by the hegemonic power, the United States. According to the business community, the adaptation to the hegemonic order achieved in the political sphere with the multi-party democratic structure should be complemented with an open economic structure.

Anahtar Kelimeler: International Political Economy, Hegemony, Pressure Groups, Turkish Economic Congress.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

NORVEÇ'TE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN AZALTILMASINDA ATIK SU ARITIMININ ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Doğan BARAK
Bingöl Üniversitesi, dbarak@bingol.edu.tr, 0000-0002-8812-7668

ÖZET

Çevresel harcamalar açısından Norveç, diğer ülkelere kıyasla önemli miktarda harcama yapmaktadır. Harcamaların çoğu atık su ve atık yönetimi ile ilgilidir. Bu nedenle, Norveç'teki önemli çevresel gelişmelere rağmen, atık su altyapısının önemli ölçüde iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı Norveç'te atık su arıtımının çevre kirliliği üzerindeki etkisini araştırmaktır. Atık su arıtımı, kişi başına düşen gelir ve kişi başına düşen yenilenebilir enerji tüketiminin CO2 emisyonları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla, değişkenler arasındaki ilişkiler 1989-2021 dönemine ait yıllık verilerle ARDL yöntemi (Pesaran vd., 2001) kullanılarak belirlenmiştir. ARDL sınır testi sonuçları, CO2 emisyonları, atık su arıtımı, kişi başına gelir ve kişi başına yenilenebilir enerji tüketimi arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Uzun dönemde, su kirliliğini yönetmek ve azaltmak için ülkeler tarafından kurulan kamu tesislerinin seviyesindeki artış çevre kalitesini artırmaktadır. Kişi başına düşen gelirdeki artış ise çevresel kaliteyi düşürmektedir. Kişi başına düşen yenilenebilir enerji tüketiminin çevre kalitesi üzerindeki etkisi önemsiz bulunmuştur. Norveç'te atık su arıtımında ileri teknolojilerin kullanılması ve kirlilik izinlerine uymayan atık su tesislerinin rehabilitasyonu çevre kalitesini artırabilir.

Anahtar Kelimeler: Çevre kirliliği, kamusal atık su arıtma, kişi başına gelir, yenilenebilir enerji

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE ROLE OF WASTEWATER TREATMENT IN REDUCING ENVIRONMENTAL POLLUTION IN NORWAY

ABSTRACT

In terms of environmental expenditure, Norway spends a significant amount compared to other countries. Most of the expenditure is related to wastewater and waste management. Therefore, despite significant environmental improvements in Norway, the wastewater infrastructure needs significant improvement. Therefore, the aim of this study is to investigate the impact of wastewater treatment on environmental pollution in Norway. In order to determine the impact of wastewater treatment, per capita income and per capita renewable energy consumption on CO2 emissions, the relationships between the variables were determined using the ARDL method (Pesaran et al., 2001) with annual data from 1989-2021. The results of the ARDL bounds test showed that there is a long-run relationship between CO2 emissions, wastewater treatment, per capita income, and per capita renewable energy consumption. In the long run, an increase in the level of public facilities installed by countries to manage and reduce water pollution improves environmental quality. An increase in per capita income decreases environmental quality. The effect of per capita renewable energy consumption on environmental quality is found to be insignificant. In Norway, the use of advanced technologies in wastewater treatment and the rehabilitation of wastewater plants that do not comply with pollution permits can improve environmental quality.

Keywords: Environmental pollution, public wastewater treatment, per capita income, renewable energy

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

İklim değişikliği günümüzün kalıcı sorunlarından biri olarak, sürdürülebilirlik, ekonomik başarı ve sosyal refah üzerinde önemli etkiye sahiptir (Amin vd., 2025). Bundan kaynaklı olarak son yıllarda, iklim değişikliği ile mücadele edilmesi gerektiği konusunda küresel bir fikir birliği oluşmuştur (Manta vd., 2024). İklim değişikliği ile mücadelede uluslararası düzeyde farklı stratejiler belirlenmiştir. Bu stratejilerden en önemli olanlarından biri, Birleşmiş Milletler tarafından iklim değişikliğinin hızını yavaşlatmak için Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)'nin belirlenmesidir. Bu hedeflerden biri de Hedef 6.3 olarak belirlenmiştir. Bu hedefe göre, 2030 yılına kadar kirliliği azaltarak, atık depolamayı ortadan kaldırarak ve tehlikeli kimyasalların ve malzemelerin salınımını en aza indirerek, arıtılmamış atık su oranını yarıya indirerek ve küresel olarak geri dönüşümü ve güvenli yeniden kullanımı önemli ölçüde artırarak su kalitesini iyileştirmektir. Su arıtımını küresel olarak genişletmek, insanlık için daha iyi bir dünya yaratmanın yanında iklim değişikliğiyle mücadeleye de katkıda bulunabilir (Warming, 2020). Atık su arıtma tesisleri, kendi ihtiyaçlarını karşılamanın ötesinde fazla enerji üretme potansiyeline sahiptir. Kentsel atık sudan kaynak geri kazanımı yeni iş fırsatları yaratırken aynı zamanda su temini ve sanitasyon hizmetlerini de iyileştirebilir (UN World Water Development Report, 2021). Atık su arıtma tesisleri, uygun teknolojilerin kullanımı, iyi kurulmuş işletme stratejileriyle birlikte, çeşitli kirleticilerin atık sulardan uzaklaştırılmasını sağlayarak bunların çevre üzerindeki olumsuz etkilerinden kaçınılmasını sağlayabilir (Bassin vd., 2021). Ancak hammaddeler, enerji tüketimi ve atık su arıtma tesislerinden kaynaklanan emisyonlar daha sonra farklı çevresel etkilere neden olmaktadır. Atıksu arıtımından kaynaklanan işlem emisyonları, su ve kanalizasyon şirketleri tarafından üretilen toplam sera gazlarının üçte ikisini oluşturmaktadır.

Çoğu ev ve işletme atık sularını, sudan birçok kirleticinin uzaklaştırıldığı bir arıtma tesisine gönderir. Atık su, insan atıkları, yiyecekler ve belirli sabunlar ve deterjanlardan gelen nitrojen ve fosfor içerir (EPA, 2024). Artan küreselleşme ve sanayileşme ile ortaya çıkan muazzam atık su miktarları, atık su arıtımının çevrenin korunması için kilit bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Atık su arıtma yöntemleri ilk olarak atık suların çevreye verdiği zararlar dikkate alınarak geliştirilmiştir. Artan nüfus için yaşamsal alanların oluşturulması, atık suların bertarafı ve arıtılması için sınırlı araziyi kullanılabilir hale getirmiştir. Atıkların çevresel düzenlemelere tabi olmaksızın uygunsuz bir şekilde bertaraf edilmesi nedeniyle tehlikeli atıkların miktarı önemli ölçüde artmıştır ve çevreye zararları büyük boyutlara ulaşmıştır (Saravanan vd., 2021). Dünya genelinde 2022 yılında evsel atık su akışının %42,2'si güvenli bir şekilde arıtılmadı.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Kuzey Amerika ve Avrupa'da evsel atık su akışının %86,5'i güvenli bir şekilde arıtılırken, Sahra Altı Afrika ile Orta ve Güney Asya'da %25'ten azı güvenli bir şekilde arıtılmaktadır (Salas, 2024). Norveç'te 1989 yılında nüfusun %57'si atık su arıtma tesisine bağlı iken bu oran 2022 yılında %87.5 olarak gerçekleşmiştir (OECD, 2022). Atık su arıtma tesisleri (AAT'ler) su kirliliğini azaltır ancak aynı zamanda kaynak tüketimini ve özellikle sera gazı (GHG) emisyonları olmak üzere çevresel etkileri de beraberinde getirir (Wang vd., 2022). Atık su arıtma endüstrisinin küresel karbon emisyonunun %1-2'sine katkıda bulunmakta ve küresel elektriğin %3-5'ini tüketmektedir. Bundan kaynaklı olarak, atık su arıtımında karbon nötrlüğü, çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınmada önemli eğilimlerden biri haline gelmiştir ve bazı ülkeler ve bölgeler karbon nötrlüğü hedefleri ve politikaları belirlemeye başlamıştır (Liu vd., 2024).

Bu çalışmanın amacı atık su arıtımının Norveç'te çevre kirliliği üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda 1989-2021 dönemi yıllık verileri kullanılarak ARDL yöntemi ile atık su arıtımı ve kirlilik arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Literatürde çevre kirliğini etkileyen çok çeşitli faktörlerin etkisi incelenmiştir. Ancak atık su arıtımının çevre kirliliği üzerindeki etkisine ilişkin sınırlı çalışma literatürde yer almaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünü takiben ikinci bölümde literatür özeti yer almaktadır. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan veri seti ve metodoloji tanıtılmıştır. Dördüncü bölümde ampirik çıktılar verilmiştir. Nihayetinde son bölümde ise sonuç kısmı yer almaktadır.

2. LİTERATÜR

İklim değişikliğinin zararlı etkilerini en aza indirmek için çok çeşitli önlemler alınmaktadır. Yapılan ampirik incelemelerde çevre kirliliğini artıran ya da azaltan unsurların etkileri ortaya konulmuş ve buna yönelik politik çıkarımlarda bulunulmuştur.

Grossman ve Krueger (1991)'in öncü çalışmalarından bu yana ekonomik faaliyetler ile çevresel kalite arasındaki ilişkiye dair araştırmalar yoğunlaşmıştır. Yapılan araştırmalarda ekonomik büyüme ve çevresel kalite arasındaki ilişki hakkında farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 1. Literatür Özeti

Yazar	Dönem	Ülke	Yöntem	Sonuç
Ekonomik Büyümenin Etkisi				
Salahuddin vd. (2016)	1991-2012	OECD	PMG)	GDP≠ CO2
Mikayilov vd. (2018)	1992-2013	Azerbaycan	Johansen, ARDL, DOLS, FMOLS ve CCR	GDP↑CO2
Acheampong (2018)	1990-2014	116 ülke	Panel VAR ve sistem GMM	GDP↓CO2

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Namahoro vd. (2021)	1980-2018	50 Afrika ülkesi	PMG, CCEMG ve CS-DL	GDP↓CO2
Raza ve Tang (2024)	1986-2021	Pakistan	Ridge regresyonu	GDP↑CO2
Yahyaoui (2024)	1980-2018	Tunus ve Fas	ARDL	GDP↑CO2
Alam ve Hossain (2024)	1990-2019	Çin	ARDL	GDP↑CO2
Kinyar ve Bothongo (2024)	1988-2020	İngiltere	ARDL	GDP↑CO2
Banga vd. (2024)	1971-2019	Güney Afrika	ARDL	GDP↓CO2
Raihan (2024)	1990-2019	Brezilya	ARDL	GDP↑CO2
Yenilenebilir Enerjinin Etkisi				
Waheed vd. (2018)	1990-2014	Pakistan	ARDL	REN↓CO2
Abbasi vd. (2021)	1980-2018	Tayland	Dinamik ARDL	REN↓CO2
Mirziyoyeva ve Salahodjaev (2022)	2000-2015	En fazla karbon yoğunluğuna sahip ülkeler	Sabit etkiler, GMM	REN↓CO2
You vd. (2024)	2000-2021	BRI ekonomileri	MG ve AMG	REN↓CO2
Adebayo ve Ullah (2024)	1990-2020	İsveç	Dalgacık analizi yöntemleri	REN↓CO2
Işık vd. (2024)	2011-2020	27 OECD ülkesi	Panel kantil regresyon	REN↓CO2
Sadiq vd. (2024)	1990-2020	BRIC	CS-ARDL	REN↓CO2
Mukhtarov (2024)	1990-2019	Türkiye	ARDL	REN↓CO2
Idroes vd. (2024)	1965-2022	Endonezya	FMOLS, DOLS ve CCR	REN↓CO2
Khan vd. (2024)	1990-2019	Güney Asya	OLS, Panel kantil regresyon	REN↓CO2

≠ ilişki yok; ↑ artırır; ↓ azaltır

Ekonometrik olarak atık su arıtmanın kirlilik üzerindeki etkisi inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan ilgili çalışmalar daha çok teorik bir çerçevede atık su arıtmanın çevre kirliliği üzerindeki etkisine odaklanmışlardır. Örneğin, Bassin vd. (2021), uygun teknolojilerin kullanımı ve iyi kurulmuş işletme stratejileriyle birlikte çeşitli kirleticilerin atık sulardan uzaklaştırılması sağlanarak bunların çevre üzerindeki olumsuz etkilerinden kaçınılabilir olduğunu belirtmiştir. Karakas vd. (2024) Erzurum atıksu arıtma tesisinin kötü işletilmesi nedeniyle karbon ayak izinin bir önceki yıla göre yaklaşık 5 kat arttığını tespit etmişlerdir. Chen vd. (2023) Çin'deki 225 atık su arıtma tesisinin sadece 10'unun yüksek verimliliğe sahip olduğunu ve 2015-2017 yılları arasındaki atık su arıtma tesislerinin karbon emisyon

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

verimliliğinin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Anazonwu ve Fahmi (2024) atık suyun geri kazanılması ve yeniden kullanılması, su kirliliği ve kıtlığı sorunlarının ele alınmasına hem yardımcı hem de önemli bir sera gazı kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir.

3. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Bu çalışma, 1989-2021 dönemi yıllık verileri kullanarak Norveç'te atık su arıtmanın, kişi başına gelirin ve yenilenebilir enerji tüketiminin çevre kirliliğini temsil eden CO2 emisyonu üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Ampirik analiz için aşağıda yer alan model tahmin edilmiştir;

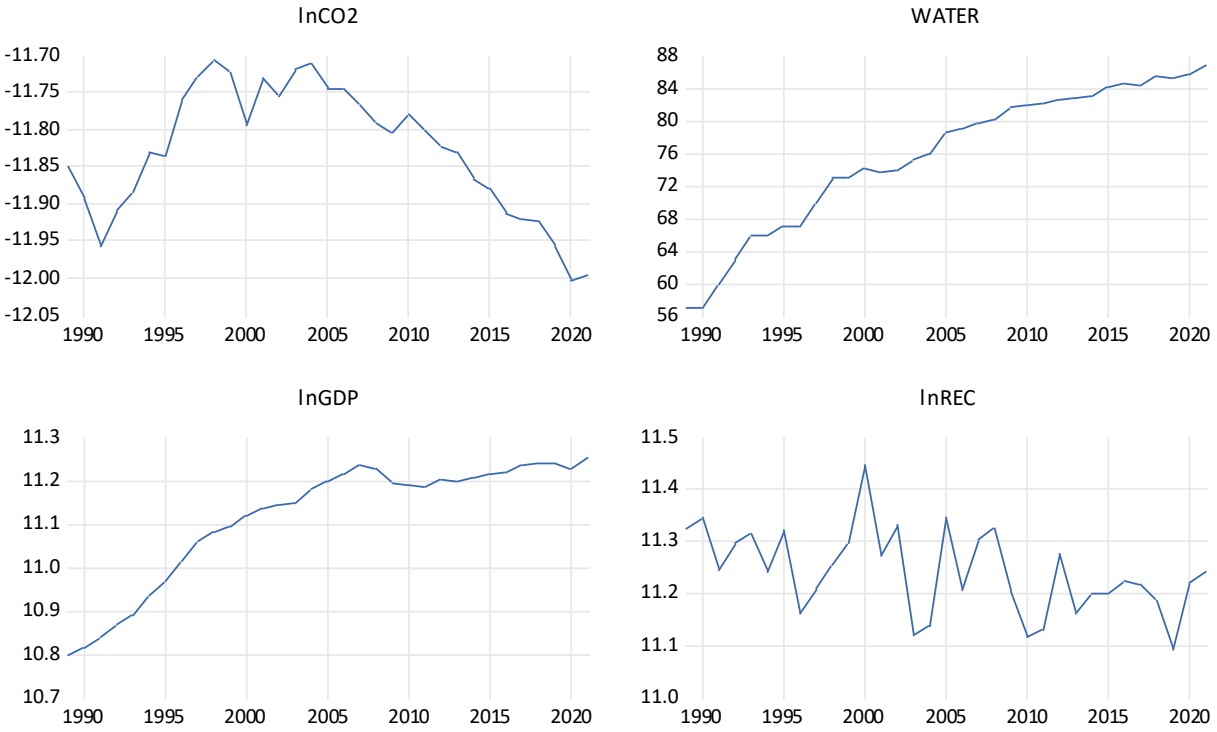
$$lnCO2_t = \partial_0 + \partial_1 lnWATER_t + \partial_2 lnGDP_t + \partial_3 lnREC_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Bu denklemde CO2, kişi başına metrik ton cinsinden CO2 emisyonunu temsil etmektedir. WATER, atık su arıtmasını göstermektedir. OECD (2024)'ye göre bu veri seti, su kirliliğini yönetmek ve azaltmak için ülkeler tarafından kurulan kamu ekipmanlarının seviyesi hakkında bilgi sağlar. "Kamusal" kanalizasyon şebekelerine ve ilgili arıtma tesislerine bağlı ulusal nüfusun yüzdesini ve "kamusal" atık su arıtma tesislerine bağlı ulusal nüfusun yüzdesini ve arıtma derecesini göstermektedir. GDP, kişi başına geliri (sabit 2015 ABD Doları) temsil etmektedir. Son olarak REC, kişi başına kilovat-saat cinsinden ölçülen yenilenebilir enerji tüketimidir. CO2 emisyonu ve Kişi başına gelir verileri Dünya Bankası (2024) veri setinden alınmıştır. Atık su arıtma verisi OECD (2024)'den alınmıştır. Kişi başına yenilenebilir enerji tüketimi Our World in Data (2024) veri setinden derlenmiştir.

Değişkenlere ait zaman yolu grafiği Şekil 1'de verilmiştir. Bu grafiğe göre kişi başına gelirde ve atık su arıtmasında bir artış trendi görülmektedir. CO2 emisyonunda 1998 yılına kadar bir artış trendi bu tarihten sonra ise belli dönemlerde artış ve azalmalar görülmekle birlikte bir azalma trendi yaşanmıştır. Yenilenebilir enerji tüketiminde ise yıllar itibariyle dalgalanmalar yaşanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Şekil 1. Değişkenlerin Trend Analizi

ARDL tekniği değişkenlerin düzeyde (I(0)) veya birinci farkta (I(1)) durağan olmasına izin vermesi, küçük örneklem boyutlarında bile güvenilir sonuçlar vermesi ve içsellik ve otokorelasyon sorunlarını ele alarak geçerli ve yansız tahminler üretebilmesi gibi avantajlara sahiptir. Bu nedenle bu çalışmada ampirik analiz için literatürde sıklıkla kullanılan Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL yöntemi uygulanmıştır.

Denklem (1) ARDL formülü olarak aşağıdaki gibi yeniden formüle edilebilir:

$$\Delta CO2_t = \partial + \sum_{i=1}^{m} \psi_{1i} \Delta CO2_{t-i} + \sum_{i=0}^{m} \psi_{2i} \Delta WATER_{t-i} + \sum_{i=0}^{m} \psi_{3i} \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^{m} \psi_{4i} \Delta REC_{t-i} + \psi_5 CO2_{t-1} + \psi_6 WATER_{t-1} + \psi_7 GDP_{t-1} + \psi_8 REC_{t-1} + \mu_t \quad (2)$$

Eş-bütünleşmeyi araştırmak için, sınır testi F-istatistik değerini kullanmıştır;

$H_0: \psi_5 = \psi_6 = \psi_7 = \psi_8 = 0$ (eş-bütünleşme yoktur)

$H_1: \psi_5 \neq \psi_6 \neq \psi_7 \neq \psi_8 \neq 0$ (eş-bütünleşme vardır)

Hata düzeltme modelinden türetilen kısa dönemli ARDL modeli aşağıdaki denklem ile tahmin edilebilir;

$$CO2_t = \varphi_0 + \sum_{i=1}^{p} \varphi_{1i} \Delta CO2_{t-i} + \sum_{i=0}^{q} \varphi_{2i} \Delta WATER_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} \varphi_{3i} \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^{s} \varphi_{4i} \Delta REC_{t-i} + \omega ECM_{t-1} + \epsilon_t \quad (3)$$

ECM, açıklanan değişkenin uzun dönem denge ilişkisinden saptığında uzun dönem dengesine dönme hızını temsil eder ve hem anlamlı hem de negatif olması beklenir. Ayrıca, Brown vd.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

(1975) tarafından tanıtılan CUSUM ve CUSUMQ istikrar testleri de grafiksel gösterimlerdeki katsayıların istikrarını kontrol etmek için uygulanmıştır.

4. AMPİRİK ÇIKTILAR

Tablo 2'de kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri gösterilmektedir. CO2 emisyonları için ortalama ve standart sapma sırasıyla -11.8278 ve 0.0866'dır. Kişi başına düşen GSYİH için ortalama ve standart sapmalar sırasıyla 11.1144 ve 0.1404'e eşittir. Atık su arıtma için ortalama ve standart sapmalar sırasıyla 75.7338 ve 8.7534. Yenilenebilir enerji tüketimi için ortalama ve standart sapmalar sırasıyla 11.2415 ve 0.0812'dir. Atık su arıtma değişkenine ait ortalama ve standart sapmalar diğer değişkenlerin ortalama değerlerinden ve standart sapmalarından daha yüksektir.

Tablo 2. Tanımlayıcı istatistikler

	lnCO2P	WATER	lnGDP	lnREC
Mean	-11.8278	75.7338	11.1144	11.24153
Median	-11.8235	78.6000	11.1871	11.23982
Maximum	-11.7072	86.7279	11.2582	11.44655
Minimum	-12.0032	57.0000	10.7989	11.09277
Std. Dev.	0.0866	8.7534	0.1404	0.081267
Skewness	-0.3805	-0.6917	-1.0780	0.187176
Kurtosis	2.0645	2.3860	2.7766	2.674905
Jarque-Bera	1.9997	3.1499	6.4606	0.338010
Probability	0.3679	0.2070	0.0395	0.844505
Sum	-390.3201	2499.218	366.7752	370.9706
Sum Sq. Dev.	0.2401	2451.933	0.6314	0.211336
Observations	33	33	33	33

Uzun dönem analizinden önce, değişkenlerin durağanlığı Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Philips-Perron (PP) birim kök testleri kullanılarak incelenmiştir. Tablo 3'teki sonuçlar, yenilenebilir enerji tüketiminin I (0) düzeyinde ve diğer değişkenler olan CO2 emisyonlarının, kişi başına gelirin ve atık su arıtmanın I (1) düzeyinde durağan olduğunu göstermektedir. Birim kök testleri, ampirik modeldeki değişkenlerin farklı bütünleşme mertebelerinde durağan olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi tahmin etmek için ARDL yöntemi kullanılabilir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 3. Birim kök testi

Değişkenler	ADF	PP
Düzey		
lnCO2	-0.8550 (0.9491)	-0.7724 (0.9579)
lnGDP	-1.4891 (0.8124)	-1.4710 (0.8187)
Water	-1.8846 (0.6390)	-2.4304 (0.3581)
lnREC	-5.2014 (0.0010)	-6.1863 (0.0001)
Birinci fark		
lnCO2	-6.1075 (0.0001)	-7.5239 (0.0000)
lnGDP	-3.4140 (0.0003)	-3.4140 (0.0000)
Water	-5.8548 (0.0678)	-6.5574 (0.0000)
lnREC	-4.8093 (0.0036)	-22.1244 (0.0000)

Serilerin durağanlığını kontrol ettikten sonra, Tablo 4 ARDL eşbütünleşme testinin sonuçlarını sunmaktadır. Hesaplanan F-istatistikleri üst sınır değerinden daha yüksektir. Sonuç olarak, %5 anlamlılık düzeyinde, değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisi kuran alternatif hipotez kabul edilir, bu da değişkenlerin zaman içinde birlikte hareket ettiği anlamına gelir. Eşbütünleşme testinin bulguları CO2 emisyonu, kişi başına gelir, atık su arıtma ve yenilenebilir enerji tüketimi arasındaki uzun vadeli ilişkiyi değerlendirmektedir.

Tablo 4. Eş-bütünleşme Testi

Test istatistiği	Değer
F-istatistik	8.718409
Kritik Değerler	
I(0)	I(1)
3.272	4.306

%5 düzeyinde alt ve üst sınır değerleri. Bağımszı değişken sayısı 3

Tablo 6'nın üst kısmı uzun dönem parametre tahminlerini, tablonun alt paneli ise kısa dönem parametre tahminlerini göstermektedir. ARDL yöntemi altında, tahminler atık su arıtımının CO2 emisyonları ile negatif ilişkisini göstermiştir. Anlamlılık düzeyi %5 ve katsayı değeri -0.064'tir; bu da su arıtımındaki bir artışın CO2 emisyonlarını azalttığını göstermektedir. Bu bulgu Bassin vd. (2021) ileri sürmüş oldukları görüşlerini doğrulamaktadır. Kişi başına GSYİH'nın kişi başına CO2 emisyonu üzerindeki esneklik katsayısının uzun dönem büyüklüğü %5 anlamlılık düzeyinde 2.013'e eşittir. Bu durum artan ekonomik faaliyetlerin karbon emisyonlarında önemli bir artışla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Kinyar ve Bothongo (2024) ve Raihan (2024) çalışmalarının sonuçları ile tutalıdır. Yenilenebilir enerjinin tahmin edilen katsayısı CO2 emisyonları ile negatif ilişkilidir; ancak, istatiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 5: Uzun Dönem ve Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

Uzun Dönem				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
WATER	-0.064450	0.030140	-2.138340	0.0421
lnGDP	2.013858	0.941783	2.138346	0.0421
lnREC	-1.555996	1.155636	-1.346441	0.1898
C	-11.79694	14.58288	-0.808958	0.4259
Kısa dönem				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
ECM	-0.125954	0.017415	-7.232596	0.0000
lnCO2(-1)	-0.125954	0.081903	-1.537841	0.1398
WATER(-1)	-0.008118	0.002663	-3.047888	0.0064
lnGDP	0.253654	0.183635	1.381292	0.1824
lnRECP	-0.195984	0.069192	-2.832466	0.0103
C	-1.485874	2.663852	-0.557791	0.5832
D(lnCO2P(-1))	-0.172110	0.150125	-1.146446	0.2651
D(lnCO2P(-2))	-0.003432	0.112246	-0.030575	0.9759
D(WATER)	-0.007406	0.004527	-1.635724	0.1175
D(WATER(-1))	0.003631	0.004148	0.875450	0.3917
D(WATER(-2))	-0.004826	0.005558	-0.868311	0.3955

Son olarak, ECT (-1) katsayısı -0.125954 tir ve %1 anlamlılık düzeyinde ampirik olarak anlamlıdır. Bu katsayı, kısa dönem dalgalanmalarından uzun dönem dengesine uyum oranını hesaplamak için uygulanmış ve yıllık uyum oranının %12.59 olduğunu göstermiştir.

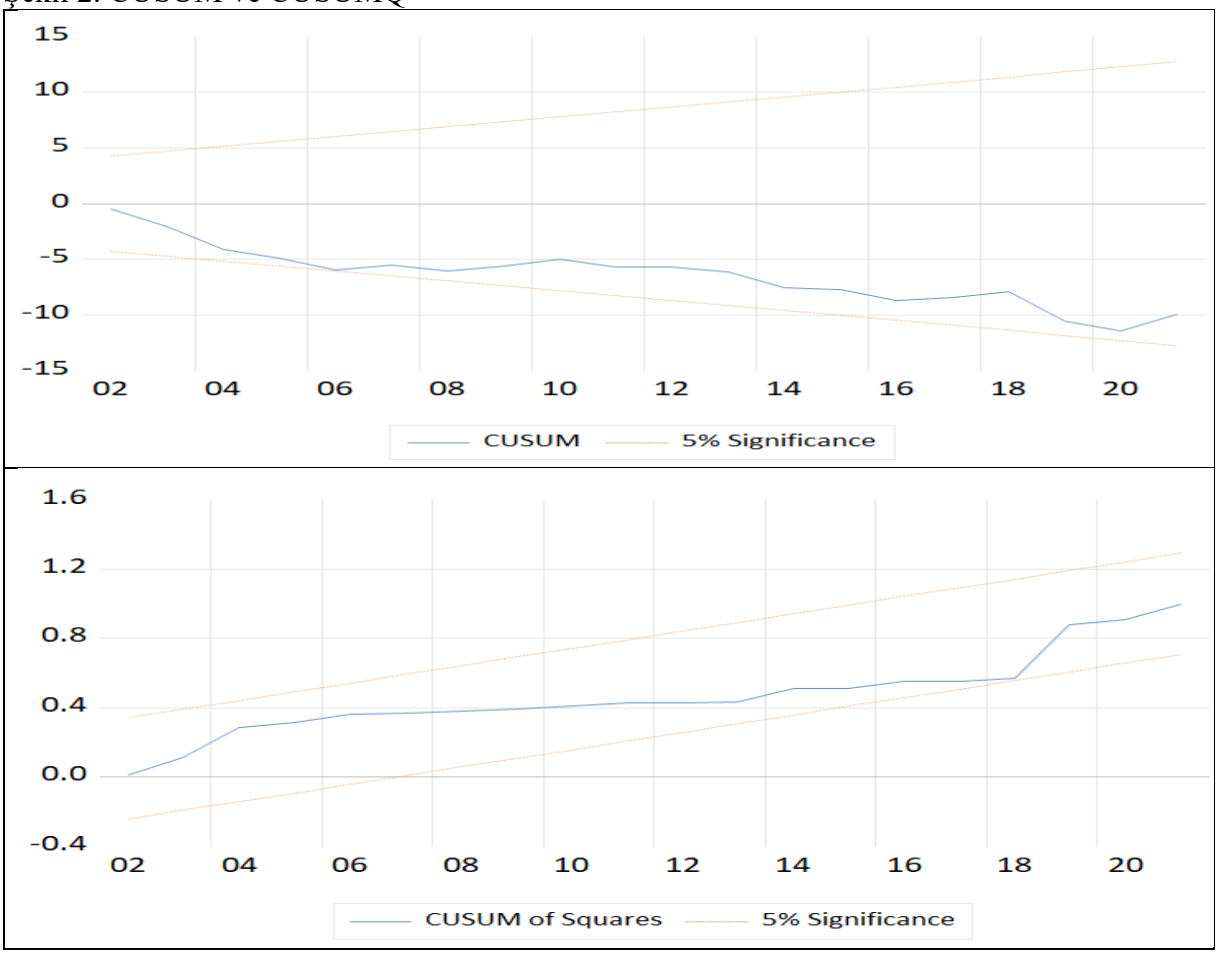
Tablo 6. Tanısal Testler

	F-stat.	Olasılık
Jarque-Bera	1.3042	0.5209
Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test Otokorelasyon	1.984819	0.1395
Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey	0.688561	0.7111
Ramsey Reset	0.007981	0.9297

Tanısal test sonuçları, veri kümesinin normal dağılıma uyduğunu (Jarque-Bera), Modelde otokorelasyon sorununun olmadığını (Breusch-Godfrey LM Testi), değişen varyans sorunun olmadığını (Breusch-Pagan-Godfrey) ve regresyon modelinin doğru bir şekilde belirtildiğini (Ramsey-Rest) göstermektedir. Şekil 2, tahmin edilen model için kararlılık testinin sonuçlarını göstermektedir ve CUSUM ve CUSUMQ, tahmin edilen model için %5 kritik sınırlar dahilindedir, bu da tahmin edilen modelin tahmin sonuçlarının güvenilirliğini ve geçerliliğini göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Şekil 2. CUSUM ve CUSUMQ

5. SONUÇ

Norveç pek çok çevresel alanda öncü konumda yer almaktadır. OECD (2022) raporunda Norveç ile ilgili önemli tespitler sunulmuştur. Örneğin, Norveç çevre koruma için OECD ortalamasının neredeyse iki katı kadar harcama yaparak Avrupa-27 ortalamasının üzerinde yer almıştır. Atık su ve atık yönetimi, çevre koruma harcamalarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak, çevresel alanda kaydedilen ilerlemeye rağmen, Norve'in yaşlanan atık su altyapısı önemli iyileştirmeler gerektirdiği bu raporda ifade edilmiştir. Norveç nüfusunun yalnızca %60'ı gelişmiş atık su arıtma tesislerine bağlı ve bu oran OECD ülkeleri arasında en düşük oranlardan biridir. 2020'de nüfusun yarısından fazlası kirlilik izinlerine uymayan atık su tesislerine bağlı olduğu bu raporda belirtilmektedir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan yola çıkarak bu çalışmanın amacı Norveç'te 1989-2021 dönemi için atık su arıtmanın çevre kirliliği üzerindeki etkisini incelemektir. Değişkler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacı ile ARDL yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, atık su arıtmanın Norveç'te çevre kirliliğini iyilerştirdiğini ortaya koymuştur. Ancak ekonomik

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

performasın ise çevre kalitesini kötüleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yenilenebilir enerji tüketiminin ise çevre kirliliği üzerindeki atkisi anlamsız tahmin edilmiştir.

OECD (2022) raporunda ifade edildiği gibi kirlilik izinlerine uymayan atık su tesislerine daha fazla denetim ve daha yüksek para cezaları uyumluluğun iyileştirilmesine yardımcı olabilir. Atık su arıtımında ortaya çıkan zararlı gazların azaltılması için gelişmiş teknolojiler kullanılmasına yönelik yaptırımlar ve devlet teşvikleri sağlanabilir. Artan ekonomik performansın çevreye zararlı etkisini azaltmak için çevre dostu üretim süreçleri teşvik edilmeli ve üretim ve tüketimde yenilenebilir eneri payının artırılması için yatırımlar artırılabilir.

Kaynakça

Abbasi, K. R., Adedoyin, F. F., Abbas, J., & Hussain, K. (2021). The impact of energy depletion and renewable energy on CO2 emissions in Thailand: fresh evidence from the novel dynamic ARDL simulation. *Renewable Energy*, *180*, 1439-1450.

Acheampong, A. O. (2018). Economic growth, CO2 emissions and energy consumption: what causes what and where?. *Energy Economics*, *74*, 677-692.

Adebayo, T. S., & Ullah, S. (2024). Towards a sustainable future: The role of energy efficiency, renewable energy, and urbanization in limiting CO2 emissions in Sweden. *Sustainable Development*, *32*(1), 244-259.

Alam, M. B., & Hossain, M. S. (2024). Investigating the connections between China's economic growth, use of renewable energy, and research and development concerning CO2 emissions: An ARDL Bound Test Approach. *Technological Forecasting and Social Change*, *201*, 123220.

Amin, N., Sharif, A., Shabbir, M. S., & Pan, Y. (2025). Evaluating the Impact of Natural Resource Rents, R&D Expenditures, Green finance and Energy Efficiency on Carbon Emissions in BRICS Economies: Greening the path to carbon neutrality in the post-COP 27 era. *Technology in Society*, 102826.

Anazonwu, I. A., & Fahmi, M. Z. (2024). Wastewater treatment, greenhouse gas emissions, and our environment. *Recent Advances in Natural Sciences*, 121-121.

Banga, C., Deka, A., Ringim, S. H., Mustapha, A. S., Özdeşer, H., & Kilic, H. (2024). The nexus between tourism development, environmental quality and economic growth. Does renewable energy help in achieving carbon neutrality goal?. *International Journal of Energy Sector Management*, *18*(2), 294-311.

Bassin, J. P., Castro, F. D., Valério, R. R., Santiago, E. P., Lemos, F. R., & Bassin, I. D. (2021). The impact of wastewater treatment plants on global climate change. In *Water conservation in the era of global climate change* (pp. 367-410). Elsevier.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Brown, R. L., Durbin, J., & Evans, J. M. (1975). Techniques for testing the constancy of regression relationships over time. *Journal of the Royal Statistical Society Series B: Statistical Methodology*, *37*(2), 149-163.

Chen, H., Zheng, Y., Zhou, K., Cheng, R., Zheng, X., Ma, Z., & Shi, L. (2023). Carbon emission efficiency evaluation of wastewater treatment plants: evidence from China. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(31), 76606-76616.

Dünya Bankası (2024). World Development Indicators. https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators (Erişim Tarihi: 09.10.2024)

EPA (2024). Sources and Solutions: Wastewater. https://www.epa.gov/nutrientpollution/sources-and-solutions-wastewater (accessed date: 29.01.2025).

Grossman, G.M., & Krueger, A.B. (1991). Environmental impacts of a North American free trade agreement, Working paper No. (1991) 3914, https://doi.org/10.3386/ w3914

Idroes, G. M., Hardi, I., Rahman, M. H., Afjal, M., Noviandy, T. R., & Idroes, R. (2024). The dynamic impact of non-renewable and renewable energy on carbon dioxide emissions and ecological footprint in Indonesia. *Carbon Research*, *3*(1), 1-21.

Işık, C., Bulut, U., Ongan, S., Islam, H., & Irfan, M. (2024). Exploring how economic growth, renewable energy, internet usage, and mineral rents influence CO2 emissions: A panel quantile regression analysis for 27 OECD countries. *Resources Policy*, *92*, 105025.

Karakas, A., Tozum-Akgul, S., Komesli, O. T., & Kaplan-Bekaroglu, S. S. (2024). Carbon footprint analysis of advanced biological wastewater treatment plant. *Journal of Water Process Engineering*, *61*, 105254.

Khan, I., Muhammad, I., Sharif, A., Khan, I., & Ji, X. (2024). Unlocking the potential of renewable energy and natural resources for sustainable economic growth and carbon neutrality: A novel panel quantile regression approach. *Renewable Energy*, *221*, 119779.

Kinyar, A., & Bothongo, K. (2024). The impact of renewable energy, eco-innovation, and GDP growth on CO2 emissions: Pathways to the UK's net zero target. *Journal of Environmental Management*, *368*, 122226.

Liu, Z., Xu, Z., Zhu, X., Yin, L., Yin, Z., Li, X., & Zheng, W. (2024). Calculation of carbon emissions in wastewater treatment and its neutralization measures: A review. *Science of The Total Environment*, *912*, 169356.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Manta, A. G., Gherțescu, C., Bădîrcea, R. M., Manta, L. F., Popescu, J., & Lăpădat, C. V. M. (2025). How Does the Interplay Between Banking Performance, Digitalization, and Renewable Energy Consumption Shape Sustainable Development in European Union Countries?. *Energies*, *18*(3), 571.

Mikayilov, J. I., Galeotti, M., & Hasanov, F. J. (2018). The impact of economic growth on CO2 emissions in Azerbaijan. *Journal of Cleaner Production*, *197*, 1558-1572.

Mirziyoyeva, Z., & Salahodjaev, R. (2022). Renewable energy and CO2 emissions intensity in the top carbon intense countries. *Renewable Energy*, *192*, 507-512.

Mukhtarov, S. (2024). Do renewable energy and total factor productivity eliminate CO2 emissions in Turkey?. *Environmental Economics and Policy Studies*, *26*(2), 307-324.

Namahoro, J. P., Wu, Q., Zhou, N., & Xue, S. (2021). Impact of energy intensity, renewable energy, and economic growth on CO2 emissions: Evidence from Africa across regions and income levels. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, *147*, 111233.

OECD (2022), OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022, OECD Environmental Performance Reviews, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/59e71c13-en.

Our World in Data (2024). https://ourworldindata.org/data (Erişim Tarihi: 09.10.2024)

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, *16*(3), 289-326.

Raihan, A. (2024). The interrelationship amid carbon emissions, tourism, economy, and energy use in Brazil. *Carbon Research*, *3*(1), 11.

Raza, M. Y., & Tang, S. (2024). Nuclear energy, economic growth and CO2 emissions in Pakistan: Evidence from extended STRIPAT model. *Nuclear Engineering and Technology*.

Sadiq, M., Hassan, S. T., Khan, I., & Rahman, M. M. (2024). Policy uncertainty, renewable energy, corruption and CO2 emissions nexus in BRICS-1 countries: a panel CS-ARDL approach. *Environment, Development and Sustainability*, *26*(8), 21595-21621.

Salahuddin, M., Alam, K., & Ozturk, I. (2016). The effects of Internet usage and economic growth on CO2 emissions in OECD countries: A panel investigation. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, *62*, 1226-1235.

Salas, E.B. (2024). Proportion of domestic wastewater flow safely treated worldwide in 2022, by region. https://www.statista.com/statistics/746428/wastewater-treatment-global-share-by-region/ (accessed date: 29.01.2025).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Saravanan, A., Kumar, P. S., Jeevanantham, S., Karishma, S., Tajsabreen, B., Yaashikaa, P. R., & Reshma, B. (2021). Effective water/wastewater treatment methodologies for toxic pollutants removal: Processes and applications towards sustainable development. *Chemosphere*, *280*, 130595.

UN World Water Development Report (2021). Valuing Water. UNESCO, Paris. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375724 (accessed date: 29.01.2025).

Waheed, R., Chang, D., Sarwar, S., & Chen, W. (2018). Forest, agriculture, renewable energy, and CO2 emission. *Journal of Cleaner Production*, *172*, 4231-4238.

Wang, D., Ye, W., Wu, G., Li, R., Guan, Y., Zhang, W., ... & Hubacek, K. (2022). Greenhouse gas emissions from municipal wastewater treatment facilities in China from 2006 to 2019. *Scientific Data*, *9*(1), 317.

Warming, M. (2020). How can more water treatment cut CO2 emissions? https://iwa-network.org/how-can-more-water-treatment-cut-co2-emissions/ (accessed date: 29.01.2025).

Yahyaoui, I. (2024). Does the interaction between ICT diffusion and economic growth reduce CO2 emissions? An ARDL approach. *Journal of the Knowledge Economy*, *15*(1), 661-681.

You, Z., Li, L., & Waqas, M. (2024). How do information and communication technology, human capital and renewable energy affect CO2 emission; new insights from BRI countries. *Heliyon*, *10*(4).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ÇEVRE KORUMA HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: İNGİLTERE ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Doğan BARAK
Bingöl Üniversitesi, dbarak@bingol.edu.tr, 0000-0002-8812-7668
Yüksek Lisans Öğrencisi Sema ÇAKMAK
Bingöl Üniversitesi, cakmaksema914@gmail.com, 0009-0008-3953-548X

ÖZET

Çevre koruma harcamaları, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve yaşanabilir bir gelecek için kritik öneme sahiptir. Bu harcamalar olumsuz çevresel etkileri düzeltmek, doğal kaynakları korumak ve iklim değişikliği ile mücadele etmek için yapılmaktadır. Çalışmamızda çevre koruma harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Wagner Yasası ve Keynesyen Görüş çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu çalışmada, İngiltere'de 1995-2021 yılları arasındaki yıllık veriler kullanılarak çevre koruma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmek için FMOLS, DOLS, CCR ve Granger nedensellik yöntemleri kullanılmıştır. FMOLS, DOLS, CCR sonuçları, hem çevre koruma harcamalarının ekonomik büyümeyi artırdığını hem de ekonomik büyümenin çevre koruma harcamalarını artırdığını ortaya koymaktadır. Granger nedensellik testi sonuçları ise ekonomik büyümeden çevre koruma harcamalarına doğru tek yönlü bir nedensellik olduğunu göstermektedir. Granger nedensellik testinden elde edilen sonuçlar, Wagner yasasının İngiltere için geçerli olduğunu doğrulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Wagner kanunu, Keynesyen görüş, çevre koruma harcamaları, ekonomik büyüme

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL PROTECTION EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF UNITED KINGDOM

ABSTRACT

Environmental protection expenditure is a critical to sustainable economic growth and a livable future. These expenditures are made to correct negative environmental impacts, conserve natural resources and combat climate change. In our study, the relationship between environmental protection expenditures and economic growth is analyzed within the framework of Wagner's Law and Keynesian View. In this study, FMOLS, DOLS, CCR and Granger causality methods are used to analyze the relationship between environmental protection expenditure and economic growth using annual data from 1995 to 2021 in the United Kingdom. FMOLS, DOLS, CCR results reveal that both environmental protection expenditure increases economic growth and economic growth increases environmental protection exp174enditure. Granger causality test results show that there is a unidirectional causality from economic growth to environmental protection expenditure. The results obtained from the Granger causality test confirmed that Wagner's law is valid for the UK.

Keywords: Wagner's law, Keynesian view, environmental protection expenditure, economic growth

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

Dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunların başında küresel ısınmanın hızlanması ve iklim değişikliği gelmektedir. Üretimde fosil yakıtların aşırı kullanımı, sanayileşme, tarımda aşırı gübre kullanımı ve ulaşımda fosil yakıtların kullanımı çevre kirliliğini artırarak küresel ısınmanın hızlanmasına neden olmaktadır. Artan çevre kirliliği beraberinde de birçok sorunu getirmektedir. Dünya Bankası'na (2023) göre, kirlilik ekonomik büyümeyi engeller hem kentsel hem de kırsal alanlarda yoksulluğu ve eşitsizliği artırır. Aynı zamanda, hastalık ve erken ölümün en büyük çevresel nedenidir. Bundan kaynaklı olarak hava kirliliğinin 2019'da dünyaya maliyeti 8,1 trilyon dolar olarak tahmin edilmiştir. Bu aynı zamanda küresel GSYİH'nin %6,1'ine eşdeğerdir.

Çevre kirliliğinin oluşturduğu zararlı etkenleri azaltmak amacıyla ülkeler düzeyinde ve uluslararası düzeyde çevre koruma politikaları uygulanmaktadır. Bu politikaların başında fosil yakıt kullanımının yerine temiz enerji kaynaklarının kullanımı, atıkların çevreye zarar vermesinin önlenmesi amacıyla atık yönetiminin geliştirilmesi, ormanların korunması, biyoçeşitliliğin korunması, su ve hava kirliliğinin azaltılması yer almaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması ve yaşanabilir bir gelecek için çevre koruma harcamaları önemli bir rol üstelenmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden SDG13 bu anlamda iklim değişikliği ve etkileri ile mücadele etmek için acilen eyleme geçmeyi hedefler. Bu amaç, iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı artırmayı, ulusal politikalara iklimle ilgili önlemleri entegre etmeyi ve farkındalık yaratmayı içermektedir.

Bu çalışmada kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiden ziyade kamu harcamalarının bir alt bileşeni olan çevre koruma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu yönüyle bu çalışma literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Diğer taraftan İngiltere, çevre koruma politikaları ve harcamaları açısından örnek teşkil eden bir ülke olduğundan bu çalışmada İngiltere'deki çevre koruma harcamaları ve ekonomik büyüme ilişki ele alınmıştır.

Çalışmanın diğer bölümleri şu şekilde oluşturulmuştur. 1. Bölüm'de teorik çerçeve, 2. Bölüm'de konu ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. 3. Bölüm'de veri seti, yöntem ve sonuçlara yer verilmiştir. Sonuç ve politika önerileri ile çalışma nihayetlendirilmiştir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Wagner Kanunu ve Keynesyen Görüş kapsamında değerlendirilmektedir. Kamu harcamalarındaki artış, Adolph Wagner (1883)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

tarafından, kamu harcamalarının büyümesini ekonomik büyümenin doğal bir sonucu olarak gören bir öneri olarak ortaya konmuştur (Halıcıoğlu, 2003a). Wagner Kanunu'nun temelinde yatan görüş, ekonomik gelişmenin kamu sektörü tarafından sağlanan hizmetlere olan talebi artırmasıdır. Bu hizmetler arasında eğitim, sağlık, altyapı ve güvenlik gibi kamu malları bulunmaktadır. Wagner, sanayileşme ve modernleşme süreçlerinde kamu faaliyetlerinin zamanla özel sektör tarafından devralındığını savunmuştur. Ancak, rekabetçi piyasaların işleyişi kamu düzenlemelerini gerektirdiğinden, tamamen devletin yerini özel sektörün almasının mümkün olmadığını belirtmiştir (Nshimyumuremyi, 2023: 37).

Keynesyen Görüş, kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini vurgular. Keynes'in makroekonomik teorisi, ekonomik durgunluk ve işsizlik dönemlerinde devlet harcamalarının artmasının, toplam talebi ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi artırabileceğini öngörür (Eldemerdash ve Ahmed, 2019). Keynes, devlet harcamalarının ekonomik faaliyetleri canlandırma ve istihdamı artırma işlevini yerine getirdiğini savunur. Keynes'in görüşüne göre, kamu harcamaları kısa dönemde ekonomik büyümeyi hızlandıran bir araç olarak işlev görür. Bu yaklaşım, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde devlet harcamalarının artışını ve bu artışın ekonomik canlılığı destekleyici rolünü öne çıkarır. Keynes'in teorisi, kamu harcamalarının sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda işsizlik oranlarını da azaltma potansiyeline sahip olduğunu belirtir (Barro, 1990).

Sonuç olarak, Wagner Kanunu, kamu harcamalarındaki artışın ekonominin büyümesinden kaynaklandığını savunurken, Keynesyen görüş ise kamu harcamalarındaki artışın ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini belirtmektedir (Eldemerdash ve Ahmed, 2019; Nshimyumuremyi, 20231). Wagner Kanunu'na göre kamu harcamaları içsel bir değişkenken iken Keynesyen Görüş'e göre kamu harcamaları dışsal bir değişkendir (Nshimyumuremyi, 2023: 1).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde literatürde Wagner Kanunu ve Keynesyen Görüş kapsamında yapılan çalışmalara ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçlara yer verilecektir. Tablo 1'den elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir;

i) Wu vd. (2010), Ghazy vd. (2021) ve Yasmin ve Sari (2024) ekonomik büyümeden hükümet harcamalarına doğru tek yönlü bir nedensellik olduğu şeklindeki Wagner Kanunu'nun geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

ii) Karahan ve Çolak (2019), Ahuja ve Pandit (2020), Arestis vd. (2021) ve Mushtaq vd. (2023) hükümet harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

nedensellik olduğu şeklindeki Keynesyen Görüş'ün geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

iii) Odhiambo (2015) kısa dönmede Keynesyen Görüş'ün, uzun dönemde ise Wagner Kanunu'un geçerliliğini destekleyen sonuçlara ulaşmışlardır. Ulucak ve Ulucak (2014) ise kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisine ulaşamamışlardır.

iv) Paparas vd. (2019), Gurdal vd. (2021) ve Pehlivan vd. (2021) çalışmalarında hem Keynesyen Görüş'ü hem de Wagner Kanunu'nun geçerliliğine yönelik sonuçlara ulaşmışlardır.

Tablo 1. Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkine Ait Literatür

Yazar	Dönem	Ülke	Yöntem
Wu vd. (2010)	1950-2004	182 ülke	Panel Granger nedenselik testi
Ulucak ve Ulucak (2014)	1950-2011	Türkiye	Hacker-Hatemi J bootstrap nedensellik
Odhiambo (2015)	1970-2013	Güney Afrika	Hata düzeltme modeline dayalı nedensellik
Karahan ve Çolak (2019)	1986-2016	Türkiye	Granger nedensellik
Paparas vd. (2019)	1850-2010	İngiltere	Granger nedensellik
Ahuja ve Pandit (2020)	1990-2019	59 ülke	Simultaneous equation model
Gurdal vd. (2021)	1980-2016	G7	Emirmahmutoglu ve Kose (2011) ve Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testleri
Arestis vd. (2021)	2006:Q1-2019:Q2	Türkiye	Hiemstra ve Jones'un (1994) doğrusal olmayan Granger nedensellik testi
Pehlivan vd. (2021)	2000-2019	37 OECD ülkesi	Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) panel nedensellik testi
Ghazy vd. (2021)	1960-2018	Mısır	Granger nedensellik
Mushtaq vd. (2023)	1970-2021	Pakistan	Granger nedensellik
Yasmin ve Sari (2024)	1990-2021	Endonezya	Granger nedensellik

Yukarıdaki literatür dikkate alınarak aşağıdaki iki hipotez kurulmuştur;

a) *Ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru nedensellik vardır (Wagner Kanunu geçerlidir).*

b) *Kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru nedensellik vardır (Keynesyen Görüş geçerlidir).*

4. VERİ SETİ, YÖNTEM VE SONUÇLAR

Bu çalışmada İngiltere'de 1995-2021 dönemi yıllık verileri dikkate alınarak Keynesyen görüş ve Wagner kanunu kapsamında çevre koruma harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çevre koruma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere mevcut çalışmalara (Halıcıoğlu, 2003b; Magazzino, 2012; Paparas vd., 2019; Selvanathan vd., 2021) dayanan bir araştırma çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırma çerçevesinin spesifik şekli aşağıdaki gibidir.

Keynesyen hipotez şu şekildedir

$$GSYH = f(ÇKH) \quad (1)$$

Wagner'in hipotezi şu şekildedir

$$ÇKH = f(GSYH) \quad (2)$$

Burada GSYH ekonomik büyümenin bir ölçüsü olarak kişi başına geliri temsil etmektedir, kişi başına ÇKH çevre koruma harcamalarını ifade etmektedir. Bu değişkenlere ilişkin veriler Dünya Bankası (2024) ve IMF (2024) veri tabanlarından alınmıştır. Verilerin ayrıntılı açıklaması ve kaynağı Tablo 1'de gösterilmektedir. Aykırı değerleri kontrol etmek için değişkenlerin logaritmaları dikkate alınmıştır. Böylece zaman serisi analizi için denklem (1) ve (2)'yi aşağıdaki gibi logaritmik forma dönüştürüyoruz.

Keynesyen hipotez şu şekildedir

$$lnGSYH_t = \partial_0 + \beta_0 lnÇKH_t + \varepsilon_t \quad (3)$$

Wagner'in hipotezi şu şekildedir

$$lnÇKH_t = \partial_1 + \beta_1 lnGSYH_t + v_t \quad (4)$$

Tablo 2. Değişkenlerin Tanımlanması

Değişkenler	Kısaltma	Değişkenlerin Açıklanması	Kaynak
Ekonomik Büyüme	GSYH	Kişi Başına Gelir (sabit 2015 ABD doları)	Dünya Bankası (2024)
Çevre Koruma Harcamaları	ÇKH	Kişi Başına Milyon Dolar	IMF (2024)

Çalışmada öncelikle Dickey ve Fuller (ADF) (1979) birim kök testleri kullanılarak değişkenlerin durağanlıkları incelenmiştir. ADF testine ait boş hipotez seri durağan değildir şeklinde iken alternatif hipotez seri durağandır şeklindedir. Durağanlığın sınanmasından sonra değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olup olmadığının tespitine yönelik olarak Johansen ve Juselius (1990) eş-bütünleşme testi uygulanmıştır. Eş-bütünleşme testine ilişkin boş hipotez

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

değişkenler arasında uzun dönemli ilişki yoktur şeklinde kurulmaktadır ve boş hipotezin reddedilmesi değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durunda uzun dönem katsayı tahminine geçilebilir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemek için Hansen ve Phillips (1990) tarafından geliştirilen FMOLS, Park (1992) tarafından geliştirilen CCR ve Stock ve Watson (1993) tarafından literatüre kazandırılan DOLS yöntemleri ile uzun dönem katsayı tahmini gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin ortaya çıkarılması için Granger (1969) nedensellik testi uygulanmıştır.

Tablo 3, değişkenler için ortalama, medyan, maksimum ve minimum değerleri ortaya koyan özet istatistiklere genel bir bakış sunmaktadır. Tablo 3'te yer alan 27 gözlem ile kişi başına gelir 10.637 ortalama, 10.656 medyan, 10.763 maksimum, 10.404 minimum ile en yüksek değerlere sahiptir. Öte yandan, çevre koruma harcamaları sırasıyla 5.135, 5.379, 5.765 ve 4.226 değerleriyle ortalama, medyan, maksimum ve minimum için en düşük değerlere sahiptir. Standart sapma için kişi başına gelir 0.0967 değere sahip iken ve çevre koruma harcamaları 0.456 değere sahiptir. Ayrıca, bu değişkenlerin normalliğini değerlendirmek için basıklık ve çarpıklık incelemesi yapılmıştır. Jarque-Bera (JB) normallik testinin sonuçları, verilerin normal dağıldığı yönündeki boş hipotezin reddedilmediğini doğrulamaktadır. Sonuç olarak, sıfır hipotezi reddedilmediğinden, veri setinin normal bir dağılım izlediği sonucuna varılmıştır.

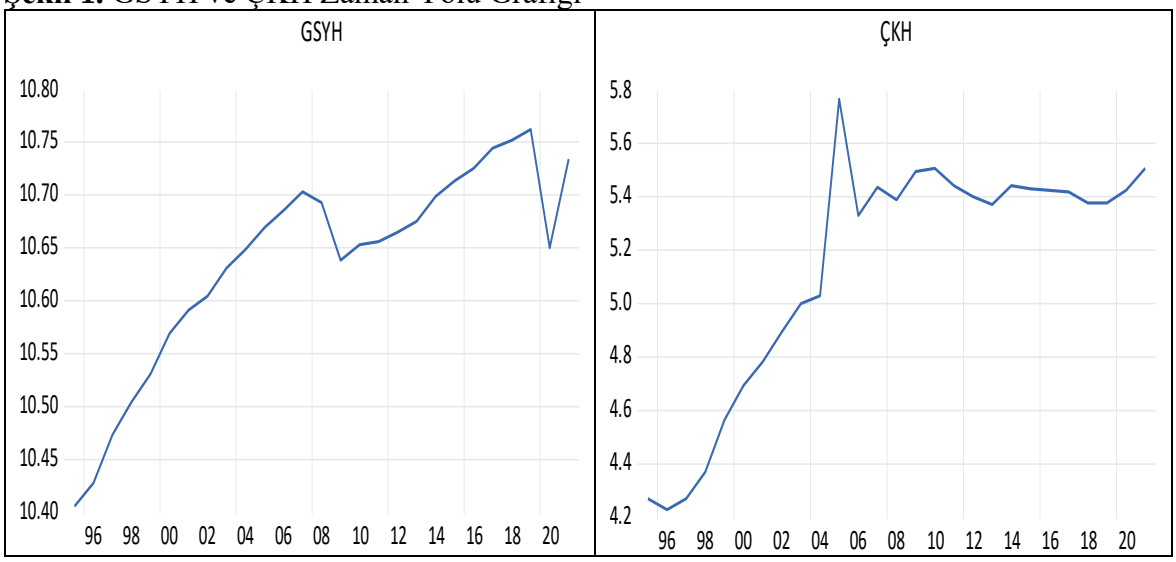
Tablo 3. Tanımlayıcı istatistikler

	GSYH	**ÇKH**
Ortalama	10.637	5.135
Medyan	10.656	5.379
Maksimum	10.763	5.765
Minimum	10.404	4.226
Std. Hata	0.096	0.456
Skewness	-0.974	-0.892
Kurtosis	3.120	2.396
Jarque-Bera	4.291	3.993
Olasılık	0.116	0.135
Gözlem Sayısı	27	27

Değişkenlere ait zaman serisi grafiği Şekil 1'de verilmiştir. Grafiklerden elde edilen sonuçlara göre 1995-2021 dönemi incelendiğinde İngiltere'de 2008-2010 ve 2020 yılları dışında artış meydana gelmiştir. Çevre koruma harcamalarında 2008 yılına kadar artış, bu tarihten sonra ise dalgalı bir seyir izlemiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Şekil 1. GSYH ve ÇKH Zaman Yolu Grafiği

ADF birim kök testine ait sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir. ADF birim kök testinin sonuçları tüm değişkenlerin birinci farklarında durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	**ADF**	
	Düzey	
	Sabit	***Sabit ve Trendli***
GSYİH	-2.524 (0.121)	-2.406 (0.367)
ÇKH	-2.3053 (0.178)	-1.2634 (0.873)
	Birinci Fark	
	Sabit	***Sabit ve Trendli***
GSYİH	-5.464 (0.000)*	-6.359 (0.000)*
ÇKH	-7.338 (0.000)*	-7.925 (0.000)*

*%1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Değişkenlerin durağanlık özellikleri ortaya konulduktan sonra Johansen ve Juselius (1990) eş-bütünleşme testi ile değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Eş-bütünleşme testi öncesinde gecikme uzunluğu belirlenmiştir ve sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir. Bilgi kriteri dikkate alınarak gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 5. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	37.907	NA	0.000151	-3.122	-3.023	-3.097
1	59.412	37.401*	3.31e-05*	-4.644*	-4.348*	-4.570*
2	63.030	5.661	3.46e-05	-4.611	-4.117	-4.487
3	63.666	0.885	4.75e-05	-4.318	-3.627	-4.144
4	64.428	0.927	6.61e-05	-4.037	-3.148	-3.813

Eş-bütünleşme testine ait sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur. Hem iz istatistiği hem de maksimum özdeğer istatistiği değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Johansen Eş-bütünleşme Testi

İz Testi (Trace Test)				
Boş Hipotez		**Trace**	**0.05**	**Olasılık**
No. of CE(s)	**Eigenvalue**	**İstatistik**	**Kritik Değer**	**Kritik Değer**
None *	0.368	18.777	15.494	0.015
At most 1 *	0.252	7.267	3.841	0.007
Maksimum Özdeğer Testi (Maximum Eigenvalue)				
Boş Hipotez		**Max-Eigen**	**0.05**	**Olasılık**
No. of CE(s)	**Eigenvalue**	**İstatistik**	**Kritik Değer**	**Kritik Değer**
None	0.368	11.510	14.264	0.130
At most 1 *	0.252	7.267	3.841	0.007

Bu çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmak için FMOLS (tamamen değiştirilmiş sıradan en küçük kareler), DOLS (dinamik en küçük kareler) ve CCR (Kanonik Eşbütünleştirici Regresyon) modelleri kullanılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur. FMOLS, DOLS ve CCR sonuçları tutarlıdır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 7. Katsayı Tahminleri

Değişkenler	Katsayı	t-istatistik	Olasılık
Bağımlı değişken: GSYH			
	FMOLS		
ÇKH	0.190	8.207	0.000*
Sabit	9.662	80.312	0.000*
	DOLS		
ÇKH	0.168	5.238	0.000*
Sabit	9.779	57.106	0.000*
	CCR		
ÇKH	0.191	8.651	0.000*
Sabit	9.658	84.953	0.000*
Bağımlı değişken: ÇKH			
	FMOLS		
GSYH	4.437	8.155	0.000*
Sabit	-42.040	-7.257	0.000*
	DOLS		
GSYH	4.192	6.294	0.000*
Sabit	-39.378	-5.535	0.000*
	CCR		
GSYH	4.439	9.206	0.000*
Sabit	-42.059	-8.201	0.000*

*%1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Keynesyen görüş (bağımlı değişken GSYH) sonuçları, çevre koruma harcamalarındaki artışın ekonomik büyümeye yol açtığını göstermektedir. Çevre koruma harcamalarındaki %1'lik artış ekonomik büyümede FMOLS, DOLS ve CCR için sırasıyla %0.190, %0.168 ve %0.191'lik bir artışa neden olmaktadır. ÇKH değişkeni %1 anlamlılık düzeyinde oldukça anlamlıdır.

Wagner kanunu (bağımlı değişken ÇKH) sonuçları, ekonomik büyümenin çevre koruma harcamalarına yol açtığını göstermektedir. Ekonomik büyüme katsayısı %1 anlamlılık düzeyinde pozitif olarak anlamlıdır. Sonuçlar, GSYH'deki %1'lik bir artışın çevre koruma harcamalarını FMOLS, DOLS ve CCR için sırasıyla %4.437, %4.192 ve %4.439 oranında artırdığını göstermektedir.

Granger nedensellik testine ait sonuçlar Tablo 8'de verilmiştir. Test sonuçlarına göre ekonomik büyümeden çevre koruma harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Nedensellik Sonuçları

Hipotez	F İstatistiği	Olasılık
ÇKH-GDP	1.798	0.193
GDP-ÇKH	5.345	0.030**

** %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

5. SONUÇ

Bu çalışma İngiltere'ye ait 1990-2021 yıllık verilerini kullanarak Wagner yasasını ve Keynesyen hipotezini çevre koruma harcamalarını dikkate alarak incelemiştir. Ekonomik büyüme ve çevre koruma harcamaları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla uzun dönem ilişkinin tespiti için Johansen ve Juselius eş-bütünleşme testi, katsayı tahmini için FMOLS, DOLS, CCR yöntemleri ve nedensellik ilişkisi için Granger nedensellik testi uygulanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, ekonomik büyüme ve çevre koruma harcamaları arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tahmin edilen iki model kapsamında FMOLS, DOLS ve CCR sonuçları çevre koruma harcamalarının ekonomik büyümeyi artırdığı, ayrıca ekonomik büyümenin de çevre koruma harcamalarını artırdığını ortaya koymuştur. Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi Keynesyen hipotez ve Wagner yasasına dayanmaktadır. Kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru nedensellik Keynesyen hipotezi desteklerken, ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru nedensellik ise Wagner yasasını desteklemektedir. Bu çalışmada İngiltere'de ekonomik büyümeden çevre koruma harcamalarına doğru bir nedensellik tespit edilmiştir. Dolayısıyla İngiltere için Wagner yasasının geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar Paparas vd. (2019) ve Pehlivan vd. (2021) çalışmalarının sonuçları ile tutarlıdır.

Politika yapıcılar çevre koruma harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payını artırarak sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve daha refah ve yaşanabilir bir ortamda insanların yaşamını sürdürebilmeleri desteklenebilir.

Çevre koruma harcamalarına ait verilerin olmamasından kaynaklı olarak dönem aralığı 1995-2021 dönemi seçilmiştir. Bu da daha geniş bir dönem aralığının analiz edilmemesi çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Gelecek çalışmalar farklı ülke ve ülke grubunu ele alarak farklı nedensellik testleri ile çevre koruma harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alabilir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

Ahuja, D., & Pandit, D. (2020). Public expenditure and economic growth: Evidence from the developing countries. *FIIB Business Review*, *9*(3), 228-236.

Arestis, P., Şen, H., & Kaya, A. (2021). On the linkage between government expenditure and output: empirics of the Keynesian view versus Wagner's law. *Economic Change and Restructuring*, *54*(2), 265-303.

Barro, R. (1990). Goverment spending in a sample model for endogenous growth. *Journal of Political Economy*, 98, 103-124.

Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, *74*(366a), 427-431.

Eldemerdash, H., & Ahmed, K. I. S. (2019). Wagner's law vs. Keynesian hypothesis: New evidence from Egypt. *International Journal of Arts and Commerce*, *8*(3), 1-18.

Ghazy, N. H., Ghoneim, H., & Paparas, D. (2021). The validity of Wagner's law in Egypt from 1960–2018. *Review of Economics and Political Science*, *6*(2), 98-117.

Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 424-438.

Gurdal, T., Aydin, M., & Inal, V. (2021). The relationship between tax revenue, government expenditure, and economic growth in G7 countries: new evidence from time and frequency domain approaches. *Economic Change and Restructuring*, *54*, 305-337.

Halıcıoğlu, F. (2003a). Wagner Yasası: Türkiye için yeni kanıtlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(1): 237-254.

Halıcıoğlu, F. (2003b). Testing Wagner's law for Turkey, 1960-2000. *Review of Middle East Economics and Finance*, *1*(2), 129-140.

Hansen, B. & Phillips, P.C.B.(1990). Estimation and inference in models of cointegration: A simulation study. In Advances in Econometrics: Cointegration, Spurious Regressions and Unit Roots; JA Press: Greenwich, CT, USA, 1990; Volume 8.

IMF (2024). https://climatedata.imf.org/datasets/d22a6decd9b147fd9040f793082b219b_0/about (Erişim tarihi: 09.08.2024)

Johansen, S., & Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration--with applications to the demand for money. *Oxford Bulletin of Economics and statistics*, *52*(2), 169-210.

Karahan, Ö., & Çolak, O. (2019). Examining the validity of Wagner's law versus Keynesian hypothesis: evidence from Turkey's economy. *Scientific Annals of Economics and Business*, *66*(1), 117-130.

Magazzino, C. (2012). Wagner versus Keynes: Public spending and national income in Italy. *Journal of Policy Modeling*, *34*(6), 890-905.

Mushtaq, S., Ahmad, T., & Khan, Z. U. (2023). Nexus between Government Expenditure and Economic Growth in Pakistan: Comparative Analysis of Wagner's Law and Keynes's View. *Pakistan Journal of Economic Studies (PJES)*, *6*(2), 156-169.

Nshimyumuremyi, J. (2023). *Wagner kanunu'nun geçerliliğinin test edilmesi* (Master's thesis).

Odhiambo, N. M. (2015). Government expenditure and economic growth in South Africa: An empirical investigation. *Atlantic Economic Journal*, *43*(3), 393-406.

Paparas, D., Richter, C., & Kostakis, I. (2019). The validity of Wagner's law in the United Kingdom during the last two centuries. *International Economics and Economic Policy*, *16*, 269-291.

Park, J. Y. (1992). Canonical cointegrating regressions. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 119-143.

Pehlivan, C., Han, A., & Konat, G. (2021). Empirical analysis of public expenditure-growth relationship in OECD countries: Testing the Wagner law. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, *7*(2), 87-109.

Selvanathan, E. A., Selvanathan, S., & Jayasinghe, M. S. (2021). Revisiting Wagner's and Keynesian's propositions and the relationship between sectoral government expenditure and economic growth. *Economic Analysis and Policy*, *71*, 355-370.

Stock, J. H., & Watson, M. W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 783-820.

Ulucak, R., & Ulucak, Z. Ş. (2014). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik: Türkiye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, *10*(23), 81-98.

Wagner, A. H. (1883). Finanzwissenschaft, Leipzig.

World Bank (2024a). World development indicators. https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators (Erişim tarihi: 09.08.2024)

World Bank (2024b). Pollution. https://www.worldbank.org/en/topic/pollution (Erişim tarihi: 13.09.2024)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Wu, S. Y., Tang, J. H., & Lin, E. S. (2010). The impact of government expenditure on economic growth: How sensitive to the level of development?. *Journal of Policy Modeling*, *32*(6), 804-817.

Yasmin, Y., & Sari, W. F. (2024). Analysis of the causality between economic growth and government spending: Wagner's law versus Keynes hypothesis. *Optimum: Jurnal Ekonomi dan Pembangunan*, *14*(2), 151-158.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

IMPRESSIONS ON NEGRO FIGURES IN ANCIENT GREEK VASE ART

Assoc. Prof. Dr. Nizam ABAY
Selcuk University, nizamabay21@gmail.com - 0000-0002-8334-4436
Archaeologist Abdulbekir YÜKSEKDAĞ
Selcuk University, bekiryuksekdağ@gmail.com - 0009-0002-6800-6372

ABSTRACT

According to the Turkish Language Institution, the word “Negro” originates from Arabic and means “black”. It does not have a racist meaning. The concept of “Negro” of Greco-Roman origin is also used for non-white societies. In the Hellenistic and Roman periods, this concept was equated with the concept of barbarian. Therefore, it is seen as a condescending expression against non-white black-skinned peoples.

Although the Negro figure was not widely accepted in Ancient Greek sculpture, it was a popular subject for potters, jewelers and bronze-workers. Especially in the 5th century BC, Attican potters depicted the Negro figure on Alabastron, Oinochoe, etc. with black skin, flattened nose, bulging lips and curly hair as an ornamental element in connection with the representations of the myths of Memnon, Andromeda and Busiris, who were mentioned in the Trojan wars by Attican vase painters. This Negro type, which was almost absent in the 4th century BC, reappeared in the Hellenistic and Roman periods.

Key Words : Greek, Vase, Alabastron, Negro.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ÇOCUK GİYİMİNDE TENCEL (LİYOSEL) KUMAŞIN KULLANIMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Use And Sustainability Of Tencel (Lyocell) Fabric In Children's Clothing

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gülşah ÇİFTÇİ KONAK
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, gulsahciftcikonak@gmail.com –
ORCID ID0009-0009-6115-8761
Dr. Öğretim Üyesi, Bahar YILDIZ
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, bayildiz61@gmail.com-
ORCID ID- 0000-0002-0266-7154

ÖZET

Sanayileşme ve teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak her alanda olduğu gibi moda ve tekstil alanında da seri üretime geçilmesiyle birlikte tekstil hammaddesi üreten doğal kaynaklar hızla tükenmiş ve yok olmaya başlamıştır. Giyim endüstrisinde seri üretim yapılması süresince aşırı su ve kimyasal kullanımı, atıkların bertaraf edilmemesi; çevreye zarar vermekte ve ekolojik sistemin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Hızlı tüketim, doğal kaynaklara, insan sağlığına ve çevreye risk teşkil edecek boyutlara ulaşan kontrolsüz atıklara yol açmaktadır. Çoğu elyaf ve kumaşın üretiminde kullanılan toksik kimyasalların yoğunluğu, giyim endüstrisinde üretimde ve hammaddede değişikliklere duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Üretimdeki teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak moda endüstrisi, artan talebi karşılamak için ürettiği malzemeleri ekolojik bazlı kumaşlara dönüştürmeye başlamıştır. Bu bağlamda 0-2 yaş arası bebekler ve 2-6 yaş arası çocuklar için mevsimsel ihtiyaçları karşılamak üzere sürekli yeni giyim ürünlerine gereksinim duyulmaktadır. Çocukların hızlı fiziksel gelişimleri nedeniyle moda sektöründe çocuk giyimi ivme kazanmaktadır. Bu çalışmada sürdürülebilirlik açısından çocuk giyiminde tencel (liyosel) kumaş kullanımı ve yavaş modayı destekleme çabalarının tekstil sektöründe oluşturduğu değişim incelenmiştir. Çocuk giyim sektöründe sürdürülebilirliği ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlar bağlamında inceleyerek, sektör paydaşlarının tüketicilerin dikkatini çevre dostu uygulamalara çekme çalışmaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Moda, Çocuk Giyim, Tencel Kumaş, Liyosel.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ABSTRACT

As a result of industrialization and technological development, with the transition to mass production in fashion and textile as in every field, natural resources producing textile raw materials have been rapidly depleted and have begun to disappear. Excessive water and chemical use during mass production in the clothing industry and failure to dispose of waste harm the environment and cause the ecological system to be negatively affected. Rapid consumption leads to uncontrolled waste that reaches dimensions that pose a risk to natural resources, human health and the environment. The density of toxic chemicals used in the production of most fibers and fabrics reveals the need for significant production and raw material changes in the clothing industry. As a result of technological developments in production, the fashion industry has begun to transform the materials it produces into ecologically based fabrics in order to meet the increasing demand. In this context, clothing products purchased for children aged 0-2, infants and 2-6 years of childhood are used only to meet seasonal needs and new clothing products are constantly needed in the sector. Children's clothing is gaining momentum in the fashion sector due to the rapid physical development of children. In this study, the use of tencel (lyocell) fabric in children's clothing in terms of sustainability is examined and the change it creates in the textile sector is examined in terms of efforts to support slow fashion. By examining sustainability in the children's clothing sector in the context of ecological, economic and social dimensions, the efforts of sector stakeholders to attract consumers' attention to environmentally friendly practices were discussed.

Keywords: Sustainability, Fashion, Children's Clothing, Tencel Fabric. Liyocell.

1. GİRİŞ

Giyim insan ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yere sahiptir. Başlangıcı insanlık tarihi olarak kabul edilir. Moda ise, kitlelerin hemfikir olduğu genel bir akım, eğilim ya da ortak değer yargısı olarak değerlendirilebilmektedir. Eserleri benimsenen sanatçılar, mimarlar, tasarımcılar ve topluma mesaj veren herkes moda tasarımcısı sayılabilmektedir (Bianchi & Birtwistle, 2011). Aslında moda tasarımcıları toplumun trendlerini algılamak ve şekillendirmek için sezgilerini kullanan kişilerdir. Moda tasarımcısı, tasarımın gücünü kullanarak yurt içi ve yurt dışı birçok etkinliği değerlendirebilmektedir. Örneğin moda tasarımcısı toplumu derinden etkileyen olaylar, çalışanların giyim ve zihniyeti, zenginlerin giyimi açısından toplumsal ihtiyaçları yakından takip etmektedir. Bu bağlamda yaratıcılığın gücünü kullanırken moda tasarımcısının kıyafet kültürlerini hem tarih hem de anlam olarak bilmesi ve gelecekte nasıl bir form alacağını düşünmesi gerekmektedir (Üstüner, 2017: 55).

Moda, son derece karmaşık ve sürekli gelişen, sürekli yenilenmesi gereken bir olgu olarak ekonomik sistemdeki yerini almıştır. Modanın üretimi ve tüketimine ilişkin karmaşık ekonomik, politik ve kültürel sorunlar toplumun her kesimini etkilemiştir. Moda üretiminin gelişimi, modern çağı tanımlayan kitlesel sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme için bir katalizör durumundadır (Mackenzie, 2017).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Sanayi devriminden sonra tekstil üretiminde seri ve hızlı üretim süreçleri ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde geleneksel üretim yöntemlerinden uzaklaşmayla birlikte doğal hammaddelerin talebi karşılayamaması, tekstil ve moda sektörünün seri üretimi, makine üretimi, sentetik boya ve suni elyafların kullanımı çevre ve ekosistem üzerinde yıkıcı etki oluşturmuştur. Moda kavramı bir olgu olarak tüketicilerin değişim arzusunu tetiklemek suretiyle psikolojik tatminlerini etkilerken, fiziksel ihtiyaçlarının ötesinde tüketim kültürünün de temel yapı taşlarından birisi olmaktadır (Üstüner, 2017: 50). Modada değişen modeller, kumaşlar ve desenler yeni bir kimlik temsili ve farklı hikâyelerle tasarlanıp satılmaktadır. Hızlı moda düşüncesi ise 1980'li yıllardan itibaren tasarım-üretim-satış döngüsünü kısaltan iş modeliyle tüketimi ve sürekli satın alma arzusunu teşvik etmiştir. Bu bağlamda hızlı moda, pazarlama tedbirleriyle tüketimi artırırken, yarattığı atıklarla ekonomik, ekolojik ve sosyal sorunlara yol açmanın yanı sıra doğa ve ekosistem üzerinde de olumsuz etki oluşturmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren tekstil üretim sürecinde doğaya dönüş eğilimleri ve ekolojik kaygılar ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise uluslararası alanda sürdürülebilirlik kavramı gelişmiş ve çevresel, sosyal ve ekonomik bir kalkınma modeli olarak sunulmuştur (Kaiser, 1997). Sürdürülebilirlik düşüncesi çocuk giyim modası açısından değerlendirildiğinde bebeklerin hızlı büyümesi ve tekstil sektörünün hızla artan tüketimi nedeniyle ortaya çıkan kıyafet ihtiyacından kaynaklanan çocuk giyimi sektöründe tekstil atık miktarının her geçen gün minimuma indirilmesi gerekmektedir (Gardetti & Torres, 2017). Çocuk giyim modasında tüketicilerde sürdürülebilir ürünlerin kullanımına yönelik farkındalık düzeyinin artması nedeniyle giyim üretiminde lifli ürünlerin kullanımı artmaktadır. Sentetik liflerin keşfinden sonra lif endüstrisindeki en büyük yenilik tencel (liyosel) lifleridir. Bu lifler, yüksek kuru ve ıslak mukavemetleri, suda düşük çekmeleri, yüksek oryantasyon derecesi, fibrilasyon özelliği ve bu liften yapılan tekstillerin yumuşak, akıcı ve cilde serin gelmesi ve bazı estetik etkiler elde edilmesi nedeniyle rejenere selüloz lifleri arasında öne çıkmaktadır. Yeni nesil tencel (liyosel) lifleri, farklı ülkelerde hem elyaf hem de filament olarak farklı markalar altında üretilmekte olup, üretim miktarı son yıllarda artmaktadır. Pamuk üretimindeki yavaşlama nedeniyle bu yeni geliştirilen lifin gelecekte pazar payını da artıracağı tahmin edilmektedir. Çocuk moda tasarımında da yeni nesil kumaş kullanımı son yıllarda insanların çevresel farkındalık düzeylerindeki artıştan dolayı yükseliş göstermektedir. Bundan dolayı konunun incelenmesi önem arz etmektedir. Özellikle literatürde bu konuda yapılmış çalışmaların az olması çalışmanın önemini artıran bir unsur olmaktadır. Bu çalışmada sürdürülebilir ve yavaş moda kavramlarıyla ilgili olarak çocuk giyiminde tencel (liyosel) kumaş kullanımının sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır. Çalışmanın amaçlarından biri de sürdürülebilirlik çalışmalarına ve tüketicilerin çevreye en az zarar veren kıyafet tercihlerine dikkat çekilmesidir.

2. MODA KAVRAMI

Moda kavramı; sosyoloji, psikoloji, iletişim, sanat, ekonomi ve tasarımın konusu olan ve bu bilimlerle etkileşimi hakkında teori ve görüşler üretilen bir olgu olmaktadır. Moda; “Değişme ihtiyacı veya süsleme isteği nedeniyle toplumsal hayata giren geçici bir yenilik, belirli bir süre aktif olan toplumsal beğeni, bir şeye aşırı düşkünlük.” (TDK, 2024) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sebeple moda yeniliği ve değişimi destekler, teknolojik gelişmeden, bilimden, sanattan ve tasarımdan etkilenir, toplumsal değişim ve dönüşümlerin göstergesi olarak hizmet eder.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

(Gardetti & Torres 2017). Modayı; tüketiciler tarafından belirli bir zaman ve duruma uygulanan geçici döngüsel olgular olarak tanımlamaktadır. Moda, sadece giyim ürünlerini değil, tüketicilerin beğenisini gerektiren diğer tüm tüketim ürünlerini de kapsayan bir kavramdır. Modayı ayrıca, bireylerin başkalarıyla iletişim kurabilecekleri ve kendilerini kültürel olarak ifade edebilecekleri yüzeysel ve sürekli değişen bir yöntem olarak da tanımlamak mümkündür (Sproles, 1981).

Moda belirli bir dönemi temsil ettiği için geçici ve döngüsel bir kavram olmaktadır. Bu döngü ise, ürünün üretilmesi, tanıtımının yapılması, çoğunluk tarafından benimsenmesi, planlı olarak eskitilmesi ve görünürlüğünün azaltılmasından oluşmaktadır (Kaiser, 1997). Moda döngüsü içerisinde modaya uygun bir ürünün eskimesi, yeni bir ürünün pazara girmesi ve yayılmasıyla birlikte ekonomik hareketlilik de ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle moda, tüketime yön veren yapısıyla tüketici davranışlarında önemli bir rol oynamaktadır.

Moda her ne kadar ayrıcalık fikrini içerse de kültürel bir olgu olarak elit sınıfın etiketiyle sınırlı değildir. Moda aynı zamanda büyük bir iş ve moda endüstrisi haline gelmiştir. Böylece toplumun her kesimine hitap edebilecek, çağı tanımlayabilecek gelişmelerin ekonomik sistemin parçası olmasının önü açılmıştır. Çünkü işlevselliğin yerini estetiğe bırakmaya başladığı dönemlerde moda insanlar için bir ifade aracı haline gelmiştir. Moda; zamanının, sosyal kimliğinin, kültürel tercihlerinin, sınıfının ve ırkının tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Üstüner, 2017).

Moda, ahlaki ve etik açıdan iflas etmiş bir tüketim kültürünün ürünü olarak anlamsız görülse de toplumsal önyargıların aşılmasına yardımcı olmuştur. Bu sorunları çözmese bile farkındalığın artmasına neden olmuştur. Moda, insanların sınıflarını, cinselliklerini, yaşlarını, ırklarını ve özellikle cinsiyetlerini tanımlamalarına yardımcı olarak sosyal kimliğin inşası ve ifadesinin ayrılmaz bir parçası olmasının yanı sıra, bireyin kültürel tercihlerine de işaret etmektedir. Modadaki gelişmeler ve toplumun bu gelişmelere verdiği aşırı tepkiler, kadınlara, gençlere, çeşitli etnik azınlıklara ve işçi sınıfına yönelik derin toplumsal önyargıların öne çıkmasına yol açmıştır (Mackenzie, 2017).

Moda hem bir döngü hem de bir süreç olarak görülmektedir. Başka bir deyişle moda, belirli zaman aralıklarında kendini tekrar eden bir olaydır. Çok güçlü bir trend oluşana kadar eski trendler devam etmektedir. Süreç, modanın günlük yaşamı olarak anlaşılmalıdır. Karşılıklı etkileşim, değişim, yenilik, gelişme ve trendler moda sürecinin bir parçasıdır. Bu nedenle modanın bir döngü ve bunun içinde kültürel bir olay olarak kabul edilmesi gerekmektedir (Jones, 2011).

Moda endüstrisi, sanatın, zanaatın ve tasarımın üretimini ve tüketimini de içeren, "moda sistemi" olarak bilinen daha geniş bir sosyal ve kültürel olgunun parçasıdır. Moda sistemi, moda değişim sürecinin tamamında yer alan tüm faktörleri içerisinde barındırmaktadır (Storey, 2010). Moda tasarımcısı ise sektörde önemli bir faktördür, ancak kıyafetleri seçen, satın alan ve kullanan bireysel tüketicilerin moda hakkındaki düşüncelerine katkıda bulunan dil ve görselleri dikkate almak durumundadır (Mackenzie, 2017).

Modaya yön veren unsurlardan birisi olan çevre sorunları sanayi devrimi ve kentleşmenin artmasıyla ortaya çıkmış bir olgudur. Son yıllarda ise özellikle tüm insanlığı tehdit edecek

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

boyutlara ulaşmıştır. Pazarlama ve işletme yönetiminin amaçlarından birisi olan toplumun çıkarlarını gözeterek toplum açısından katma değer oluşturan faaliyetleri sürdürmek amacıyla çevresel konularda sorumluluk alan şirketler ortaya çıkmıştır. Bu düşünce yapısının yaygınlaşması özellikle moda sektöründe faaliyet gösteren işletme faaliyetlerinde önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan çevre dostu olduğuna inanılan ürünlerin geliştirilmesi ve pazarlanması anlamına gelen yeşil pazarlama faaliyetleri yaygınlaşmaya başlamıştır (Yakın ve Dursun, 2018).

İşletmeler yeşil pazarlamayı uygulayarak maliyet ve rekabet avantajı elde etmeye başlamıştır. Bununla birlikte sosyal sorumluluk anlayışlarının yanı sıra bir takım yasal gerekliliklere de uymak durumunda kalmaktadırlar. İşletmelerin sorumlu bir yaklaşımdan kaynaklanan PR (sosyal sorumluluk projeleri vb.) faaliyetleri kâr amacı gütmeyen sivil kuruluşların dikkat çekici sosyal pazarlama faaliyetleri, tüketicilerin çevresel tüketimi artırıcı bilinçli davranışlar geliştirmelerini sağlamıştır. Özellikle 1980'lerde ozon tabakasının incelmesine karşı yapılan sosyal pazarlama çalışmaları ile ozon tabakasını incelten gazlar içeren ürünlerden uzak durma davranışları hızla gelişmiştir. Bu süreçte yeşil tüketim trendi giderek yaygınlaşmıştır (Handfield & Melnyk, 1996).

Son yıllarda yoğunlaşan ve başta küresel ısınma olmak üzere dünyanın hemen hemen tüm coğrafyalarında gözlemlenebilen çevre sorunları, tüketim davranışlarında çevre sorunlarını çözmeye odaklanan bilinçli tüketicilerin sayısını önemli ölçüde artırmıştır (Azaklı, 2018). Çevre sorunlarına ilişkin farkındalığı yüksek olan ve çevresel kaygıları tüketim davranışlarına yansıyan tüketicilere yeşil tüketiciler adı verilmektedir. Çevreye duyarlı alışveriş kampanyalarına yeşil tüketim adı verilmektedir (Moisander, 2007). Yapılan araştırmalar yeşil tüketici profilini iyi eğitimli ve yüksek gelirli kişiler olarak tanımlamaktadır. Nielsen'in (2015) yayınlamış olduğu rapora göre; milenyum kuşağı olarak tanımlanan 1981-2000 yılları arasında doğan kuşağın, bir önceki kuşağa göre sürdürülebilirliğe daha fazla önem verdiği ve yeşil ürün satın almak için önceki kuşaklara göre daha fazla para ödemeye hazır olduğu tespit edilmiştir. Bu davranışın temelini oluşturan ve sağlığa zararlı olmayan çevre dostu ürün ve hizmetler; üretim, kullanım veya imha sırasında çevreye zarar vermeyerek, orantısız miktarda enerji ve diğer kaynakları tüketmezler. Ayrıca bu ürünler hayvanların gereksiz kullanımına veya acı çekmesine neden olmayan ve çevredeki türlerin yaşamını tehlikeye atmayan malzemelerden elde edilmeyen ürünler olarak moda sektöründe yerini almıştır (Handfield & Melnyk, 1996).

Bununla birlikte Y kuşağını (çoğunluğu varlıklı tüketicilerden oluşan) hedef alan moda markaları açısından ürün tanıtımı tek başına rekabet avantajı yaratmak için yeterli olmamaktadır. Aytekin ve Çelik (2017) tarafından yapılan çalışmada, "yeşil reklam şirketlerine ve ürünlerine yönelik tutum" ile "çevre dostu satın alma davranışı" arasında istatistiksel açıdan pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre sürdürülebilirlik bağlamında tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılarken çevreye zarar vermedikleri veya tükettikleri ürünlerin çevreye nispeten daha az zarar verdiğini bilmelerinin önemli olduğu görülmüştür.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) 2. Maddesi; Anlaşmanın nihai amacı, "anlaşmanın ilgili hükümlerine göre atmosferdeki sera gazlarının kontrolsüz artışını, iklim sistemi üzerinde insan kaynaklı olumsuz etkileri önleyecek bir düzeyde sınırlamaktır." Bu amaçla "ekosistemlerin iklim değişikliğine uyum sağlamasına, gıda üretiminin tehlikeye atılmamasına ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir şekilde devam etmesine imkân verecek bir zaman dilimi içinde sağlanması gerekir" hükmüyle desteklenmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı; çevre ve insan sağlığının korunması, ekolojik değerlerin geliştirilmesini ve bu değerlerin geleceğe aktarılmasını amaçlayan önemli bir unsurdur (Henninger vd. 2016).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak 1972 yılında İsveç'in Stockholm kentinde düzenlenen "Birleşmiş Milletler İnsani Çevrenin Korunması Konferansı Bildirgesi" nde formüle edilen ilkelerden ortaya çıkmıştır. Ayrıca 1987 yılında yayınlanan Brundlant raporunda yer alan "Ortak Geleceğimiz" başlıklı raporla kavramlaştırılmıştır (Şevkay, 2021). Sürdürülebilirlik kavramı, bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmayacak şekilde karşılanması şeklinde tanımlanmıştır (Kipöz, 2015). Bir başka ifadeyle gelecek nesiller de doğal kaynaklardan en az önceki nesil kadar yararlanma hakkına sahiptir (Ayanoğlu ve Ağaç, 2017).

Sürdürülebilirlik veya sürdürülebilir kalkınma kavramı dünya çapında siyaset, bilim ve ekonomideki sorunların iyileştirilmesine yönelik merkezi bir kavram olarak kabul edilmektedir (Bianchi & Birtwistle, 2011). Sürdürülebilir kalkınma, doğanın taşıma kapasitesi ile insanlığın karşı karşıya olduğu sosyal zorluklar arasında bağlantı kurar. 1970'lerin başında sürdürülebilirlik, "temel ekolojik destek sistemleriyle dengede olan" bir ekonomiyi tanımlamak için kullanılmıştır. Dünya Bankası çalışanlarından Ger B. Asheim'a göre, ortalama yaşam kalitesi düşmezse ancak kalkınma sürdürülebilir olabilir (Henninger vd. 2016).

Sürdürülebilirliğe ulaşmak için çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç temel bileşenin karşılanması gerekir (Can ve Ayvaz, 2017):

- Çevresel sonuçları dikkate alarak çevresel sürdürülebilirlik ve geri dönüştürülebilir kaynakların kullanımı yoluyla doğal kaynakların gelecek nesiller için korunması.
- Ekonomik sürdürülebilirlik; enerji, hammadde ve işgücü gibi ekonomik kaynakların verimli ve gerekli kullanımının sağlanması.
- Sosyal sürdürülebilirlik ise bireyin ihtiyaçlarını karşılarken insan ve çalışma hakları gibi sosyal koşulların sürdürülebilirliğine odaklanılması şeklindedir.

3.1.Moda Sektöründe Sürdürülebilirlik Olgusu

Sürdürülebilirlik kavramı son yıllarda birçok alanda adından söz ettirmektedir. Sürdürülebilir ekonomi, sürdürülebilir şehir, sürdürülebilir işletme, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir kaynak yönetimi, sürdürülebilir mimari ve sürdürülebilir moda şeklinde birçok yaklaşım söz konusu olmaktadır (Sevinç, 2019).

Tekstil ve moda tasarımı alanında günümüzde artan üretim ve tüketim sonucunda kontrolsüz atıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle insan sağlığı, doğal kaynaklar ve çevreye risk

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

oluşturacak bir noktaya ulaşmaktadır. Bu sonuçlar açısından sürdürülebilir moda kavramı her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Ekolojik moda olarak da ifade edilmekte olan sürdürülebilir moda yaklaşımı; doğal kaynakların kullanımına duyarlı, geri dönüşüme uygun ve yüksek kalite standartlarına sahip ürünleri kapsayan bir hareket olmaktadır. Bu hareketin amacı, geçmiş ile gelecek arasında süreklilik gösteren, doğal kaynakları koruyan, sosyal sorumluluk konusunda bilinçli tüketiciler yaratan sistemler oluşturmaktır (Mehrali, 2015). Bir diğer amaç ise düşük üretim göstergeleri ile kaliteli ürünlerin üretilmesini sağlamak ve aynı zamanda hızlı tüketim alışkanlıklarını ise yavaşlatmak olmaktadır (Fogg, 2013).

Bir moda markasının başarısı genellikle yeni ürünlerin satış hacmiyle ölçülmektedir. Tüketim mallarına olan bu bağımlılık, hızlı moda endüstrisinin hızlı büyümesine yol açmıştır. Ancak devam eden kıyafet satın alma, giyme ve atma döngüsünün önemli potansiyel sonuçları olmaktadır. Giysilerin çevreye verilen zararı en aza indirerek ve çalışma koşullarını optimize ederek üretilmesi anlamına gelen sürdürülebilir tasarım kavramı her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır (Henninger vd. 2016).

Bazı tasarımcılar, giysilerin yaşam döngüsü boyunca olumsuz çevresel ve etik etkilerini en aza indirmenin yollarını aramaktadır. 1990'ların başında giyim endüstrinde eko-moda denemeleri başlamıştır. Tekstil endüstrisinin kullandığı ürünlerin çevreye zarar verdiği yaygın bir kabuldür. Yıkama, fırçalama ve boyama şirketlerinden kaynaklanan kirli atıkların ve çeşitli kimyasalların suya karıştırılması çevreyi olumsuz etkilemektedir. Tekstil ve moda endüstrisinde sürdürülebilirliğin bu kadar önemli olmasının nedeni bu durumdur. Moda sektöründe sürdürülebilirlik, tekstil firmalarının mevcut ihtiyaçlarını çevreye zarar vermeden karşılayan ve gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamasına olanak tanıyan bir bakış açısını zorunlu kılmıştır (Mehrali, 2015).

Eko-moda, yeşil moda ya da etik moda olarak adlandırılan sürdürülebilir moda anlayışı, kültürel, toplumsal, ekolojik, finansal sistemlerle bağlantılı olan giysi modasını, hızlı moda anlayışına karşı gelişen, ekolojik bütünlüğü ve toplumsal adaleti savunarak moda sistemini ve ürünlerini değiştirmeyi hedefleyen bir akımdır (Sürdürülebilir moda anlayışı, son yıllarda ortaya çıkan yavaş moda hareketinin bir parçasıdır ve ekolojik, yeşil ve etik moda olarak da ifade edilebilmektedir (Henninger vd. 2016). Sürdürülebilir moda yaklaşımı 1960'larda tüketicilerin giyim üretiminin çevresel etkisini fark etmesi ve endüstrinin uygulamalarını değiştirmesini talep etmesi ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu yaklaşım ilk zamanlarda olumsuz karşılansa da 1980'lerde ve 1990'larda kürk karşıtı kampanyaların ortaya çıkmasıyla bu durum değişmiştir. 1990'ların sonlarında ise etik giyime karşı ilgi artmış olup, etik moda kavramı yaygınlaşmıştır. Bu kavram; organik ve çevre dostu malzemeler, adil çalışma koşulları, sürdürülebilir iş modeli, sertifikalar ve izlenebilirlikle ilişkili olmuştur (Mehrali, 2015).

Yavaş moda kavramı ise, hızlı modanın üretim kaynakları ve çevresel etkisini azaltmaya yönelik bir yaklaşım olmaktadır. Bu kavram ilk kez Fletcher (2007) tarafından kullanılmaya başlamıştır. Yavaş giyim hareketi olarak da bilinen yavaş moda, hızlı modanın tam tersi olup, kaliteli malzeme ve işçilikle, insancıl bir çalışma ortamında ve etik gelir dağılımında sürdürülebilir tüketimi önermektedir (Ökten, 2020:154).

Yavaş moda akımının temel felsefesi, uzun süre giyilebilecek kıyafetler, modası çabuk geçmeyen, kaliteli ve zamansız ürünler üretmektir. Amacı bu ürünü yerel kaynaklarla, yerel

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

moda tarzlarıyla ve ekolojik hammaddelerle üretmektir (Ozan ve Doğan, 2014). Günümüzde üretilen giyim ürünlerinin en büyük sorunlarından biri kullanım ömrünün kısa olmasıdır. Bu durum tekstil atıklarının oluşumunu büyük ölçüde artırmaktadır. Bu durum yeni ürünlere olan talebin yanı sıra daha fazla kaynak ve enerji kullanılmasına da sebep olmaktadır (Yücel ve Tiber, 2018). Nüfus ve hızlı tüketim alışkanlıklarının artmış olduğu moda sektöründe geri dönüşüm gibi yeni elyaf üretim sistemlerine yönelmektedir. Bu hızlı moda döngüsünün anahtarı geri dönüşümle mümkün olmaktadır (Mangır, 2016).

Yavaş moda ürünleri, üretim süreçleri ve nihai ürün açısından sürdürülebilir olmaktadır. Bu nedenle yavaş moda ürünleri hızlı moda ürünlerine göre çok daha pahalıdır. Ancak bu durum sebebiyle oluşan yüksek fiyat algısı tüketicilerin yavaş moda ürünlerini kullanmalarına engel teşkil eden bir unsur olmaktadır. Forsman & Madsen (2017) tarafından yapılan bir araştırmada tüketicilerin yavaş moda ürünlerine yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre tüketiciler sürdürülebilir modaya ilgi duymasına rağmen pahalı ve kolay ulaşılabilir bulmadıkları için tercih etmemektedir.

4. ÇOCUK GİYSİ TASARIMI

Çocuk giyimi çoğunlukla yaş gruplarından oluşmaktadır. Aileler ergonomik bir şekilde üretilmesini ve uzun süre giyilmesini istemektedir. Günümüzde çocuklar markalı ürünleri takip etmekte ve bunları giymeyi talep etmektedir, bu da çocuk giyiminde de pazarın geliştiğini göstermektedir (Jones, 2013: 76).

Çocukların giyinme ve öz bakım becerilerini edinmelerinde, giysilerin tasarım ve üretim özellikleri, onların gelişimi ve beceri düzeyleri kadar önemlidir. Son yıllarda giyim sektörü, bu yaştaki çocukların okul öncesi çocuklar için üretilen giysileri kendi kendilerine giyebilmelerine yardımcı olacak tasarımlar yaratmaya çalışmaktadır (Demiriz ve Dinçer, 2000: 60).

Tasarımcılar ürün tasarım sürecinde çeşitli adımları takip ederler. Watkins (1995) tasarım süreci aşamalarını kabul, analiz, tanımlama, fikir üretme, seçme, uygulama ve değerlendirme olarak belirlemiştir (Bye & Hakala, 2005:47). Kuru ve Çeğindir (2001), çocuk giyiminin tasarımında ve üretiminde dikkate alınması gereken en önemli unsurların fiziksel gelişim hızı ve hareket özgürlüğü olduğunu belirtmişlerdir. Çocuk giyiminin üretimi ve tasarımında dikkat edilmesi gereken özellikleri şu şekilde sıralamışlardır (Şener Demir, 2000):

• Giysiler, özellikle okul öncesi dönemde çocukların kolayca giyip çıkarabilecekleri şekilde tasarlanmalıdır.

• Tasarlanan model ve desen formlarında çocuğun gelişimi, rahatlığı ve ergonomik yapısı dikkate alınmalıdır.

• Çocuk giysilerinde kullanılacak kumaşlar cilde zarar vermemeli, ekolojik ürün standartlarına uygun olmalı ve yüksek yıkama, kırışma, desen ve renk haslığına sahip olmalıdır.

• Tasarlanan giysilerde çocukların zevkine uygun, psikolojilerini güçlendirecek ve onları neşelendirecek renkler, desenler ve süslemeler kullanılmalıdır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

• Çocuk giysilerinde kullanılacak fermuar, düğme, çıtçıt gibi kapatma aparatları anti-alerjik, dayanıklı, yüksek renk ve yıkama haslığına sahip ve açılıp kapanması kolay olmalıdır.

4.1.Çocuk Modasında Sürdürülebilirliği Sağlayan Unsurlar ve Tencel (Liyosel) Kumaş Kullanımı

Tekstil sektörünün karmaşık yapısı sebebiyle sektörde hızlı değişimlere neden olmaktadır. Bu durum şirketlerin hızlı ve sürekli değişim ihtiyacına duyarlı olmalarını gerektiren bir unsurdur (Dündar, 2019). Sürdürülebilirliği kabul ederek üretimin her alanında uygulayan ve bunu şeffaf bir şekilde tüketiciye aktaran işletmeler, olumlu bir izlenim ortaya çıkararak markalarının itibarını ve değerini artırmaktadır (Turunç, 2019). Tekstil sektöründe yer alan işletmelerin yürüttüğü sürdürülebilirlik çalışmaları sayesinde tüketiciler daha bilinçli hale gelmekte ve tüketim alışkanlıkları değişmektedir (Köse ve Aydın, 2020).

Bir ürünün sürdürülebilir olabilmesi için en önemli faktör üründe kullanılan hammadde olmaktadır. Sürdürülebilir ve ekolojik moda ürünleri; elyaftan ürüne dönüşümün her aşamasında çevresel etkiler dikkate alınarak üretilen, geri dönüştürülebilen veya çevreye zarar vermeyen ürünlerden oluşmaktadır (Duran, 2018). 2010 yılında Future Fabrics Expo projesi çerçevesinde "Sürdürülebilir Moda" kapsamında değerlendirilen hammaddeler; portakal lifi, ananas lifi (Piñatex), patates lifi (Parblex), üzüm lifi (Vegeatextile) ve geri dönüştürülmüş bitki atığı (Agroloop Bio Fiber) gibi beş yenilikçi elyaftan oluşmaktadır. Bu liflerin yanı sıra; tencel (liyosel), Keten lifi, organik pamuk lifi, kabak lifi, kenevir lifi, mısır lifi, bambu lifi, süt proteini lifi, soya proteini lifi/soya fasulyesi lifi, örümcek ipeği, deniz yosunu (seacell fiber), ısırgan otu lifi, balık lifi (umorfil), viskon, hayvansal lifler, kayın ağacı lifleri ve modal liflerde sürdürülebilir hammadde bitkileri olmaktadır (Çebi, 2014).

Çocuk modasında ise ürünlerin üretim aşamasında genellikle organik pamuk, bambu elyaflar ve tencel'in (liyosel) kullandığı görülmektedir. Bu ürünler teri emerek, vücudun nefes almasını sağlamaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik açısından farkındalık düzeyi yüksek ebeveynler de çocukları için giyim rahatlığı açısından bu tekstil elyaflarını tercih etmektedir (Şen ve Gürel, 2021:7). Üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak için üretim aşamasında çevresel faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca sürdürülebilir üretimin yanı sıra ürünlerin kullanım sonrasında tekrar piyasaya sunulması gerekmektedir. Geri dönüştürülebilir ürünlerde ürünün yeniden kullanımı sağlanmaktadır. Böylece çevreye verilen zarar en aza indirilmekle birlikte hammadde kullanımı da azaltılmış olacaktır (Çebi, 2014).

Üretimde yer alan çalışanların çalışma koşullarına ve emeklerinin ödüllendirilip ödüllendirilmediğine dikkat etmek moda sektöründe sürdürülebilir bir işletmenin bir diğer unsurudur. Bundan amaçlanan ise, işin başladığı kumaş üretiminden, ürünü satan personele kadar her çalışanın hak ettiği değeri almasını sağlamaktır (Turhan vd. 2018).

Tüketicilerin dikkatini tekstil şirketlerinin çalışma koşullarından doğal kaynakların korunmasına kadar tüm iş fonksiyonlarına çeken bir diğer unsur ise şeffaflıktır. Ayrıca elde edilen sertifikalarda bir tekstil ürününün organik olarak adlandırılabilmesi için önem arz etmektedir. Üründe kullanılan hammaddeler ve üretim süreçlerine ilişkin sertifikasyon kuruluşları tarafından sertifikalandırılması gerekmektedir. Bu durum marka açısından,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

sertifikalarla tüketiciye ekolojik standartlara göre üretildiğini, işlendiğini ve paketlendiğini garanti etmektedir (Hertantyo, 2021).

4.2.Doğayla Kucaklaşan Moda: Tencel (Liyosel) Kumaş

Sürdürülebilir dünya yaklaşımıyla dünyanın kaynakları korunabilir ve gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakılabilir. Tüm sektörler gibi moda sektörü de sürdürülebilirliğin önemini anlayarak gerekli adımları atmaktadır. Birçok giyim markası, üretim süreçlerinde çevre dostu malzemeler kullanarak israfı en aza indirmektedir. Bu sayede daha az enerji tüketimiyle sürdürülebilir bir geleceğe katkı sunmak mümkün olmaktadır (Ökten, 2020).

Moda sektöründe su tüketimi, kimyasal atıklar, sera gazı emisyonları ve çevresel hasar gibi unsurlar üretim süreçlerini etkilemektedir. Dünya genelinde tekstil üretiminde yılda yaklaşık 1,5 trilyon litre su kullanılmaktadır. Ayrıca burada harcanan suyun büyük bir kısmı boyama ve işleme süreçlerinde kirlenmektedir. Dolayısıyla moda endüstrisinde sürdürülebilirlik kavramı sadece tasarım ekseninde yer almamaktadır. Kaynak kullanımı, atık yönetimi, geri dönüşüm gibi konularda sektör daha sürdürülebilir yaklaşımlar sergilemektedir (Turhan vd. 2018).

Görsel 1. Tencel (liyosel) Kumaş Örneği, 2024

Çevre dostu ve sürdürülebilir kumaşlar, moda sektörünün geleceğinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda yenilenebilir kaynaklardan elde edilen Tencel (liyosel) kumaş sektörde sıklıkla tercih edilen bir üretim girdisi olmaktadır. Tencel (liyosel) kumaş; doğaya zarar vermeyen, geri dönüştürülebilen ve biyolojik olarak parçalanabilen bir malzemedir. Tencel markasıyla bilinen bu kumaş türü, odun hamuru gibi bitkisel kaynaklardan elde edilen doğal selüloz elyaftan oluşmaktadır. (https://www.tencel.com/en/fibers).

Tencel (liyosel) kumaş, çevre dostu bir üretim süreci kullanılarak üretilmektedir. Üretim aşamalarında kullanılan solvent N-metilmorfolin oksit, doğaya tehdit oluşturmayan güvenli bir maddedir. Bu kumaşta hammadde olarak; okaliptüs, meşe ve huş ağacından elde edilen selüloz kullanılmaktadır. Tencel (liyosel) kumaşın özelliklerine bakıldığında pamuk ve ketene benzer olduğu görülmektedir. (Turhan vd. 2018). Tencel (liyosel) temelde bir kumaş türünden ziyade bir lif türüdür. Bu lif türü ile Tencel (liyosel) kumaş oluşturulur. Oluşturulan kumaşın hammaddesi odun selülozudur. Bu kumaşın üretiminde genellikle kayın gibi sürdürülebilir

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ormancılıkla yetiştirilen kozalaklı ağaçlar tercih edilmektedir. Tencel (liyosel) doğal içeriğe sahiptir; sentetik bir elyaf türü değildir. (https://www.tencel.com/en/fibers).

Görsel 2. Tencel (liyosel) Kumaş Örneği, 2025

Tencel (liyosel) kumaşın özellikleri denince akla ilk gelen şey yüksek mukavemetidir. Ayrıca bu malzemeden yapılan giysiler kullanım ve yıkama sıklığına bağlı olarak yıpranmaz. Doğal rahatlığıyla ünlü Tencel (liyosel) kumaşlar tende yumuşak bir dokunuş bırakmaktadır. Bu malzeme pamuk kadar yumuşak ve rahattır. Çok ince ipliklerden dokunduğu için dokusu ipeksi ve pürüzsüzdür. Bu özellikleri sayesinde kumaş giyim ürünleri için ideal bir malzeme olmaktadır (https://www.tencel.com/en/fibers).

Tencel (liyosel) kumaş hafifliğiyle ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda nefes alabilme özelliğine sahip olmaktadır. Bu da Tencel (liyosel) malzemeden üretilen kıyafetlerin terletmeyeceği anlamına gelmektedir. Serin kalan ve alerjik reaksiyona neden olmayan, cilt dostu malzemesi sayesinde en sıcak havalarda bile rahat kullanım sağlamaktadır. Tencel (liyosel) doğal bir selüloz elyaf, çevre dostu bir malzeme olmasından dolayı kumaşın üretim aşamasında kullanılan kimyasallar geri dönüştürülebilir ve işlem sırasında oluşan atık miktarı oldukça düşük olmaktadır. Bu kumaş türü hayvansal ürünler içermez. Bu sayede vegan kumaş türü olarak da tercih edilmektedir. Tencel (liyosel) pamuklu kumaşa göre çok daha dayanıklıdır. Bu malzemeden yapılan giysiler çabuk yıpranmaz. Üstelik lifli yapısı sayesinde renkleri oldukça kalıcıdır. Bu malzemeden üretilen giysiler, uzun süreli kullanımlarda dahi renk, şekil ve canlılık açısından ilk günkü kalitesini koruyabilir.

Bugün Tencel (liyosel) kumaş kullanımı sürdürülebilir moda endüstrisinde özellikle de çocuk giyiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kumaşın üretiminde kullanılan su miktarının diğer tekstil işlemlerine göre oldukça düşük olması nedeniyle, sürdürülebilir moda endüstrisinin temel üretim girdilerinden sayılmaktadır. (Akgümüş vd., 2019: 45).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 3. Çocuk Giyim Modasında Tencel (Liyosel) Kumaş Örneği, 2025

Özellikle bebek ve çocuk giyiminde ekolojik standartlara uygun üretim oldukça önemlidir. Bu bağlamda sektörde bulunan işletmeler üretim süreçlerinde; Adil Ticaret (Adil Ticaret Sertifikası), Küresel Organik Tekstil Standardı- GOTS, Beşikten Beşiğe Organik İçerik Standardı (OCS), Bluesign, İşletme Sosyal Uyumluluk Girişimi- BSCI gibi standartlara uymak durumundadırlar. Türkiye ve dünya genelinde birçok marka üretim süreçlerine ilişkin akredite sertifikaları bulundurmak zorundadır (Ayakdaş, 2023:4).

Görsel 4. Çocuk Giyim Modasında Tencel (Liyosel) Kumaş Örneği, 2025

Örneğin Türk bebek giyim markası Phoca, ürünlerinin üretiminde yalnızca organik pamuklu ürünler kullanmaktadır. Dolayısıyla Küresel Organik Tekstil Standardı- GOTS sertifikasına sahip olmaktadır. Yine Monica&Andy firmasının GOTS sertifikası da bulunmaktadır. Marka, 2025 yılında %100 sürdürülebilir pamuk kullanmayı hedeflemektedir. Ayrıca üretim

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

aşamasında tüm ürünlerini kontrol altında tutmakta, ürünleri pestisit, toksik ağır metal ve klorlu ağartıcı içermemektedir (Bayar, 2020).

Çocuk giyim modasında yer alan firmaların sürdürülebilirliğini sağlayan bu unsurlar sayesinde tüketiciler, markaların üretim teknikleri ve üretim koşulları hakkında bilgi sahibi olabilmekte, markaların sürdürülebilirlik çalışmaları hakkında bilgi sahibi olabilmekte, kıyafetlerin geri dönüştürülmesini sağlayabilmektedir. Ayrıca bunun için ikinci el giyim sektörü ve ekolojik tekstil kullanımıyla geri dönüşümün desteklenmesi konusunda farkındalık oluşturma hedefindedir (Poyraz, 2023).

5. SONUÇ

Sürdürülebilirlik kavramının temelini, kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için doğru ve adil kullanımı, çevresel zararın en aza indirilmesi, mevcut insan nüfusunun tamamının yeterli yaşam standardı ve hayatta kalmasının sağlanması ile çevrenin korunmasına katkıda bulunulması oluşturmaktadır. Sürdürülebilirlik olgusu, çevrenin tüketici davranışları üzerindeki etkisine ilişkin araştırmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle bu araştırmalar sonucunda şimdiki neslin ve gelecek nesillerin maddi ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde, çevreye onarılamaz zararlar vermeden ve doğal sistemlerin işleyişini bozmadan tüketilmesi anlamına gelen sürdürülebilir tüketim kavramına ulaşılmasını sağlamıştır.

Moda sektörü ise tüm üretim aşamalarında sürdürülebilirlik anlayışının olması gerektiği bir sektör durumundadır. Özellikle son zamanlarda yaygınlaşan sürdürülebilir ve organik ürünlerin kullanılması anlayışı sektörde de etkisini göstermektedir. Çocuk modası açısından değerlendirildiğinde, günümüzde üretilen ürünlerin önemli sorunlarından biri de ömürlerinin kısa olmasıdır. Çocuk kıyafetlerinde bu süre yetişkin kıyafetlerine göre çok daha kısadır. Moda üretim hızını azaltırken bu giysilerin ömrünü uzatmanın birçok yolu vardır. Az miktarda üretilen, kaliteli ve sürdürülebilir içeriğe sahip yavaş moda ürünleri, geri dönüştürülebilir içeriğe sahip ekolojik kumaşlar, fonksiyonel kullanıma sahip tasarımlar, ikinci el mağazaları ve mobil uygulamalar bunlardan sadece birkaçını oluşturmaktadır. Bu çalışma Türkiye'de ve dünyada çocuk modasında sürdürülebilir üretim teknikleri ve özellikle tencel (liyosel) kumaş kullanımına dikkat çekmektedir.

Günümüzde çocuk modasını oluşturan kıyafetlerde çevre dostu ve çocukların hassas ciltlerine uygun ekolojik tekstil ürünlerinin kullanılması yaygınlaşmaktadır. Tüketim de bununla orantılı olarak artmaktadır. Çocukların gelişimin çabuk olması (boylarının uzaması, kilo almaları vs.) dışında mevsimsel ihtiyaçlarda yeni giysilere ihtiyacı arttıran sebepler arasındadır. Hızlı tüketimin gerçekleştiği bu yaş grubunda ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarıyla birlikte sürdürülebilir moda ürünlerinin önemi de artmaktadır. Türkiye'de ve dünyada çocuk modasında söz sahibi olan firmaların ortak noktası, uzun ömürlü ve dayanıklı giysiler üretmeleri, yerli hammadde ve üretim sistemleriyle ürünlerinin değerini artırmaları ve üretim sırasında çevresel etkiyi en aza indirecek yöntemler kullanmalarıdır. Özellikle çocuk moda giyiminde tencel (liyosel) kumaş kullanımı son zamanlarda hızla artmaktadır. Bu firmaların yönlendirmesiyle tüketicilerin de çevre dostu ürünler konusunda bilinç düzeyleri artmaktadır.

Makale kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda çocuk giyiminde tencel (liyosel) kullanımında yavaş moda, ekolojik moda ve sürdürülebilirlik stratejileri değerlendirilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

• Günümüzde artan teknolojiyle birlikte yenilikçi çalışmalar giderek önem kazanmaktadır. Çocuk giyim modasında üretilen vegan ürünlerin ana malzemelerinden biri olan tencel (liyosel) kumaş kullanımı sürdürülebilirliğe yenilikçi bir çözüm bulmaktadır.

• Çocukların hızlı büyümesi nedeniyle kısa ömürlü giysiler kullanmak yerine sürdürülebilir ürünler kullanmak birçok açıdan tasarruf sağlarken geri dönüşüm de sağlamaktadır.

• Giysilerin tasarımında işlevsellik ürünlerin ömrünü uzatırken, tüketim hızı sürdürülebilir bir şekilde azaltılıyor.

• Tekstil atıklarını azaltmaya yönelik sürdürülebilir yaklaşımlar ekosisteme fayda sağlıyor.

Makale kapsamında sunulan çocuk giyim modasında tencel (liyosel) kumaş kullanımına ilişkin farkındalığın artırılması benzer çalışmaların yaygınlaştırılması açısından da faydalı olacaktır. Tasarımcılar ve şirketler tarafından hayata geçirilen bu projelerle bilinçli üretici ve tüketiciler oluşturulacaktır.

KAYNAKÇA

Akgümüş, D., Çay, A., Çelik, P. ve Eser, B. (2016). Tekstil ve konfeksiyon sektöründe sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm olanakları. Tekstil ve Mühendis, 23(101), 43-60.

Ayakdaş, A. (2023) Bebek ve Çocuk Giyim Markalarının Yavaş Modayı Destekleyen Çalışmaları, Academic Social Resources Journal, 8,4.

Ayanoğlu, S. G. ve Ağaç, S. (2017). Sürdürülebilir Moda Kavramına Yönelik Tasarım Fikirleri, Art-e Sanat Dergisi, 10 (19), 255.

Aytekin P. ve Çelik B. (2017). Environmentalist approach and attitudes towards green advertising. International Journal of Business Management & Economic Research, 8(6), 1099-1108

Azaklı H. (2018). Tekstil ve Moda Tasarımı Açısından Sürdürülebilirlik, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayar, İ. (2020). Sürdürülebilir Çocuk Giyim Markaları. http://www.wannart.com. (Erişim tarihi: 22.11.2024)

Bianchi, C., & Birtwistle, G. (2012). Consumer clothing disposal behaviour: A comparative study. International journal of consumer studies, 36(3), 335-341.

Bye, E. & Hakala, L., (2005). Sailing Apparel For Women: A Design Development Case Study. Clothing and Textiles Research Journal. No:23, pp:45–55.

Can, Ö. ve Ayvaz, K., (2017), Tekstil ve Modada Sürdürülebilirlik, Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 110-119.

Çebi, T. (2014). Akıllı Tekstillerin Giyim ve Ev Tekstillerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demiriz, S. ve Dinçer, Ç., (2000). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Öz Bakım Becerilerinin Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. No:19, ss:58-65.

Dündar, N. (2019). "Tüketicilerin Geri Dönüştürülmüş Kaynaklardan Üretilen Giysilere Yönelik Tutumu", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul

Forsman, L. ve Madsen, D. (2017), "Consumers' Attitudes Towards Sustainability And Sustainable Labels in The Fashion Industry", Yüksek Lisans Tezi, The Swedish School of Textiles.

Fogg, M., (2013), Modanın Tüm Öyküsü, (çev. Emre Gözgü), Hayalperest Yayınevi

Gardetti, M. A., & Torres, A. L. (Eds.). (2017). Sustainability in fashion and textiles: values, design, production and consumption. Routledge.

Handfield, R.B. & Melnyk, S.A. (1996). GreenSpeak. PurchasingToday (July), 32–36.

Henninger C. E., Alevizou P.J. & Oates C. J., (2016), What is Sustainable for Fashion? Fashion Marketing and Management Dergisi,20(4), 10-15.

Hertantyo, S. (2021). "Labels for Change: Can Sustainable Fashion Certifications Help Solve Our Fashion Crisis"

https://www.tencel.com/en/fibers (Erişim tarihi: 10.02.2025)

Jones, S. J., (2011), Moda Tasarımı, İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Jones, S., J. (2013). Moda Tasarımı (Birinci Basım). (Çeviren: Hüseyin Kılıç). İstanbul: Kerasus Yayınevi.

Kaiser, S. B. (1997). The Social Psychology of Clothing: Symbolic Appearances in Context. USA: Fairchild Pub

Kipöz, Ş. (2015). Sürdürülebilir Moda, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul

Köse, S. G. ve Aydın, K. (2020). "Sürdürülebilir moda perakendeciliği: Tüketici algıları üzerine bir araştırma", Istanbul Business Research, 49(1), 89

Kuru, S. ve Çeğindir, N., (2001). Çocuk Giysi Tasarımında Kalıp Çizimleri. Ankara:Gazi Kitapevi.

Mackenzie, M., (2017). İzmler modayı anlamak (M, Tuna, Çev.). İstanbul: Hayalperest Yayınevi. (Orjinal çalışma basım tarihi 2010)

Mangır, A. F. (2016). "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yavaş ve Hızlı Moda", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 19(41), 150.

Mehrali, N. (2015). Moda Akımlarının, Giysi Koleksiyonu Oluşum Sürecine Etkisinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul

Moisander, J. (2007). Motivational complexity of green consumerism. International journal of consumer studies, 31(4), 404-4

Nielsen. (2015). The sustainability imperative new insights on consumer expectations

Ozan, E., ve Doğan, Ç. (2014). Kişiselleştirme yoluyla kullanıcıları tasarım sürecinde etkin kılan yöntem ve yaklaşımların sürdürülebilirlik için ürün tasarımı açısından değerlendirilmesi. UTAK 2014 Bildiri Kitabı Eğitim, Araştırma, Meslek ve Sosyal Sorumluluk, (10-12 Eylül 2014).

Ökten, Z. (2020). Moda ve Ekonomi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Poyraz, S. (2023). Tots and More "Hakkımızda", https://www.totsandmore.com.tr/ (Erişim tarihi: 15.12.2024)

Sevinç, G. (2019). Geçmişten Günümüze Denim ve Sürdürülebilir Moda İçin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sproles, G. B. (1981). Analyzing fashion life cycles: principles and perspectives. The Journal of Marketing, 45(4), 116–124

Storey H., (2010), Fabric for fashion, Laurence King Publishers.

Şen, K. ve Gürel, R. (2021). "Tekstilde Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm Esaslı Yenilikçi Hammaddeler Üzerine Bir Yaklaşım", The European Journal of Research and Development, 1(1), 4-15.

Şener Demir, F., (2000). Çocuk Giyimi. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Şevkay, I. (2021). Sürdürülebilir Giyim Modasında Modüler Tasarım: Bir Koleksiyon Önerisi.İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.

Şimşek, E. (2004). "Çocukluk dönemi dini gelişim özellikleri ve din eğitimi", Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, (1) 208

Turhan, E., Kartum, G., ve Özdemir, Y. (2018). "Sürdürülebilir Üretim ve İşletme Uygulamaları", Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, 1(1), 1-15.

Turunç, Ö. N., (2019). 2000-2015 Yılları Arası Giysi Tasarımında Öncü Yaklaşımlar, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, https://data.tuik.gov.tr (Erişim tarihi: 20.01.2025)

Üstüner, S. (2017), Tekstil Tasarım Tarihine Genel Bir Bakış, Sanat-Tasarım Dergisi, 8.

Yakın V. ve Dursun T., (2018). Değişen dünya ve tüketici davranışları. Ed. Güven E., Çavuşoğlu S., Yeni Nesil İşletmelerde Güncel Eğilimler. İstanbul: Beta Yayınevi.

Yıldız, B. (2022), Çağdaş Giysi Tasarımında Dekonstrüktivist Yaklaşımlar, Sanatta Yeterlilik Tezi, Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü:İstanbul.

Yücel, S. ve Tiber, B. (2018). "Hazır Giyim Endüstrisinde Sürdürülebilir Moda", Tekstil ve Mühendis Dergisi, 25 (112), 374.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

YAPAY ZEKANIN SESLENİŞİ: GOOGLE "NOTEBOOKLM" İLE YAPAY ZEKA DESTEKLİ PODCAST ÜRETİMİ

Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Emre TAŞTAN

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, emretastan@outlook.com.tr - 0009-0004-4429-7341

ÖZET

Yapay zekâ alanında meydana gelen gelişmeler ve yenilikler, medyadaki üretim ve tüketim alışkanlıklarında köklü değişikliklere zemin hazırlamaktadır. Yapay zekalar sahip oldukları derin öğrenme algoritmaları ve veri işleme kabiliyetleri sayesinde içerik üretim sürecinde önemli bir rol almaya başlamıştır. Google'ın geliştirmiş olduğu yapay zekâsı NotebookLM; kullanıcıların birinci elden sundukları girdileri ve materyalleri öğrenip analiz ederek, bağlamsal bir düzlemde çıktılar üretmektedir. Ayrıca "Sesli Genel Bakış" özelliği sayesinde diğer yapay zekalardan farklı olarak tonlamalı, duygu durumlarını barındıran bir ses tasarımı üzerine de odaklanmaktadır. Bu özelliği ile sesli kültürün şekillenmesinde önemli bir paya sahip olacak olan NotebookLM, sunulan veri ve materyaller ile başarılı bir şekilde podcast içerikleri üretebilmektedir. Böylece podcast üretim sürecini yarı otomatik hale getirerek insan müdahalesini en aza indirgemektedir ve üretim sürecine potansiyel birçok kullanıcıyı dahil etmektedir. Bu araştırma; NotebookLM'in getirmiş olduğu podcast üretim uygulamaları ve ses inovasyonunun medya sektöründeki değiştirici rolü üzerine odaklanmaktadır. Araştırma, NotebookLM'in gelecekteki potansiyeli üzerinde değerlendirmeler yaparak bu alandaki yenilikçi yaklaşımlar için bir zemin hazırlamaktadır. Ayrıca üretim sürecindeki veri kullanım ihlali ihtimali sebebiyle NotebookLM'in yaratacağı veri ihlalleri ve etik üzerine tartışmalara da yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Google, NotebookLM, Podcast, Yapay Zekâ

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

AFYON ÇÖL OVASI KASABASI GELENEKSEL KADIN GİYİM KUŞAMI ÜZERİNE İNCELEME

DR. DERYA ÇEVİK

dinc_derya07@hotmail.com - https://orcid.org/0000-0003-2168-6163

ÖZET

Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesine bağlı bir yerleşim yeri olan Çöl Ovası Kasabası, yüzyıllardır süregelen kendine özgü gelenek ve görenekleriyle dikkat çekmektedir. Bu zengin kültürel mirasın önemli bir parçasını da kasabanın kadınlarının giyim kuşam kültürü oluşturmaktadır. Nesilden nesile aktarılan bu geleneksel kıyafetler, hem yörenin iklim koşullarına uyum sağlamış hem de kadınların sosyal statülerini, yaşlarını ve hatta medeni durumlarını yansıtan önemli birer kimlik unsuru olmuştur. Çöl Ovası kadınlarının büyük bir özenle koruyup yaşattığı ve kasabanın kültürel hafızasını günümüze taşıyan canlı birer belge niteliğindeki bu geleneksel kıyafetler, nesilden nesile aktarılan bilgi ve becerileri, kullanılan özel kumaşları, renkleri ve motifleriyle somut olmayan kültürel mirasın değerli bir örneğini teşkil etmektedir. Bu bağlamda yaklaşık 600 yıldan bugüne günlük yaşamda olmasa da özel gün ve düğünlerde büyük oranda hala devam eden Çöl Ovası Kasabası geleneksel kadın giyim-kuşam geleneğinin somut olmayan kültürel miras bağlamında öneminin ortaya konması ve kadın giyim-kuşamın tespit edilebilen örnekleri üzerinden belgelendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Örnekler üzerinden Çöl Ovası'nın geleneksel kadın giyim kuşam kültürünün temel özellikleri ve bu kıyafetlerin taşıdığı anlamlar tanımlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afyon(Dinar), Kadın, Geleneksel Giysi, Giyim kuşam kültürü

A STUDY ON TRADITIONAL WOMEN'S CLOTHING IN THE TOWN OF AFYON DESERT PLAIN

ABSTRACT

Çöl Ovası Town, a settlement in Dinar district of Afyonkarahisar, draws attention with its unique traditions and customs that have been going on for centuries. An important part of this rich cultural heritage is the clothing culture of the women of the town. These traditional clothes, which have been passed down from generation to generation, have both adapted to the climatic conditions of the region and have become an important element of identity reflecting the social status, age and even marital status of women. These traditional clothes, which the women of the Desert Plain have preserved and kept alive with great care and are a living document that carries the cultural memory of the town to the present day, constitute a valuable example of intangible cultural heritage with their knowledge and skills passed down from generation to generation, special fabrics used, colors and motifs. In this context, it is aimed to reveal the importance of the traditional women's clothing-dressing tradition in the context of intangible cultural heritage and to document the women's clothing-dressing tradition in the context of intangible cultural heritage, which has been going on for about 600 years in special days and weddings, although not in daily life. Field research method, one of the qualitative

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

research methods, was used in the study. Through the samples, the basic characteristics of the traditional women's clothing culture of the Desert Plain and this

Keywords: Afyon(Dinar), Women, Traditional Clothing, Clothing culture

1.Giriş

Geleneksel giyim kuşam, bir toplumun kültürel özelliklerini, tarihsel ilerleyişte değişimlerini ve sosyo- ekonomik bağlamda önemli değerleri barındırmaktadır. Bu nedenle kültür, bir toplumun yaşayışları ile birlikte düşünce, değer ve günlük hayatlarıyla sanatın özleştiği bir bütündür. Görsel 1'de afyon Çöl ovasının İç Anadolu bölgesinde ve Afyon ili 'nin güney doğusunda bulunduğu gösteren harita yer almaktadır. Bu ilerleyişle Afyonkarahisar Çöl Ovası bölgesindeki kadınların geleneksel giyim kuşamı bütün olarak bir kültürün ürünü olduğu kadar bulunduğu coğrafyanın kendine özgü dokuma teknikleri, renkleri ve süsleme özellikleri bakımından dikkat çekmektedir. Böylelikle araştırmakta olduğumuz Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesinde yer alan Çöl Ovası Kasabası,18.04.1929 tarih ve 1426 sayılı kanun ile nahiye olmuş,1908 yılında kaza (ilçe) olan Dinar'a bağlanmıştır. Eski adı "ÇÖLABAT" olan zamanla Çöl Ovası adını alan bölge Orta Asya dan göç eden Türkmen Boylarının yerleştiği ovadır. Çöl Ovası kasabasındaki bu birikimin getirdiği farklılıklar kasaba halkını gelenek-görenek, giyim-kuşam, düğün-dernek vb. gibi kültürel zenginliklerini oluşturmaktadır(http://www.haydarli.bel.tr/tarihi.html, 15.04.2025). Çöl Ovası kasabasının oluşumu Orta Asya'dan göç eden Türkmenlerin, örf, adet ve geleneklerini yansıtmaktadır. Araştırılan konu, bir zamanlar çeşitli nedenlerle unutulmuş olan kadın giysilerinin ortaya konularak değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca bu özelliği ile somut olmayan kültürel miras için önemli değerleri barındırmaktadır.

Görsel 1: Afyon Çöl Ovası Haritası, (Davraz, Balın, 2015).

Çöl Ovası kasabası, Afyonkarahisar' ın bulunduğu konum itibariyle kadın giyiminde yerel özellikleri ve farklılıkları kapsamaktadır. Özellikle desenli ve renkli entariler, oyalı ve pullu yazmalar, el dokuması kuşaklar bölgenin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Giyimde kullanılan kumaşlar, motifler ve takıların tamamlayıcı bir rol alması bölge kadının gündelik(günlük) hayatlarındaki estetikliği ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çeşitli doğal etkenlerden korunma amacı olarak varsayılsa da zamanla iklim ve teknolojik farklılıklardan dolayı toplumlarda kültürel ve ekonomik değişimler giysilerin kendi yörelerine has farklı nitelikler kazanmasına sebep olmuştur. Giysiler, daha önce kuşaktan kuşağa aktarılmaktaydı.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Ancak gelişen teknolojik gelişmeler ve kültürel farklılıklar bu gelenek ve göreneğin kaybolmasına sebep olmuştur. İnsanların yaşamındaki bu gelişmeler ve değişimler kültürel olarak giyime de yansımaktadır. Bu yönden bakıldığın da giyim, tarihsel açıdan olay, yer ve dönem belirleyen bir olgudur. Anadolu'nun hala her yöresinde kendine özgü yöresel giysiler üretilmekte ve kullanılmaktadır. Çoğunluğu genellikle özel gün ve kutlama adetleri içerisinde yer alan kıyafetler(düğün) kadınlar tarafından devam ettirilmesi sonucu görülebilmektedir. Giyim-kuşam; yaşanan sosyal farklılıklar, ekonomik etkenler ve teknolojik gelişmelerden etkilense de hala Anadolu'nun birçok yöresinde motiflerin işlendiği kişisel ve toplumsal kimliklerini belirleyen önemli izler taşımaktadır.

Geleneksel giyim kuşam, yerel yaşam tarzı, coğrafi koşullar, iklim ve sosyal yapıya bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin iç kesimlerinde yer alan ve bir bölgesi olan Afyonkarahisar'da kasaba olan Çöl Ovasında yaşayan kadınların geleneksel giyim-kuşam kültürü, bölgenin tarihi ve kültürel zenginliğini yansıtmaktadır. Çöl Ovası'ndaki kadınların geleneksel giyim kuşamı genellikle renkli ve desenli kumaşlardan yapılmaktadır. Bu kıyafetler, hem işlevsel hem de estetik bir amaç taşımaktadır. Bu geleneksel giyim kuşam, kıyafet türleri, kumaşlar, aksesuarlar, başörtüleri, renk ve desen gibi bazı özellikleri barındırmaktadır. Bu özellikler kısaca şu şekilde incelenmektedir.

Kıyafet Türleri: Kadınların genellikle entari (uzun elbise), ferace (üst giysi) ve başörtüsü gibi parçaları tercih etmeleridir. Ayrıca entariler, genellikle desenli ve canlı renklerde olurken, feraceler daha sade ve koyu renklerde olabilmektedir.

Kumaşlar: Geleneksel giyim-kuşamda pamuk, yün ve keten gibi doğal kumaşlar kullanılmaktadır. Bu kumaşlar, hem sıcak tutma özelliği hem de nefes alabilirliği olduğu için tercih edilmektedir.

Aksesuarlar: Yörede geleneksel kıyafetler, çeşitli takılarla tamamlanmaktadır. Altın ve gümüşten yapılmış kolyeler, bilezikler ve küpeler kadınların giyimini zenginleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca, el yapımı boncuklu işlemeler ve dantel detaylar da kıyafetlerin süslenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Baş Örtüleri: Çöl Ovası'ndaki kadınlar, genellikle başlarını örtmek için farklı türde pullu ve oyalı örtüler kullanılmaktadır. Bu örtüler, hem geleneksel bir unsurdur hem de güneşten korunmak içindir.

Renk ve Desen: Yöredeki kadınların kıyafetlerdeki renkler genellikle canlı ve dikkat çekicidir. Desenler ise bölgenin kültürel mirasını yansıtan motiflerdir. Bu desenler, doğadan ve geometrik şekillerden esinlenilerek yapılmaktadır.

Geleneksel giyim kuşam, sadece bir estetik unsur değil, aynı zamanda kültürel kimliğin bir parçasıdır. Çöl Ovası'ndaki kadınların giyimleri, onların yaşam tarzlarını, değerlerini ve toplumsal rollerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte özel günlerde ve bayramlarda, kadınlar daha gösterişli ve süslü kıyafetler giymektedir. Bu dönemlerde, geleneksel kıyafetlerin yanı sıra takı ve aksesuarlar da büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda, bu geleneksel kıyafetlerin yeniden canlandırılması ve yaşatılması için çeşitli çalışmalar da yapılmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Araştırmanın materyalini, Çöl Ovası kasabasında yaşayan halkın günlük hayatta ve düğünlerinde kullandıkları yöresel kadın giyimi elemanları, süsleme unsurları, aksesuarlar, takılar ve başlıklar oluşturmaktadır. Bu Araştırmaya ilk olarak mekân araştırması yapılmış ve yörede bulunan Afyonkarahisar Çöl Ovası kasabası belediyesi ile irtibata geçilerek başlanılmıştır. Yöresel giyime doğrudan ulaşılarak birebir kaynak kişi ile irtibata geçilerek fotoğraf çekimi ve sözlü görüşme yapılmıştır. Literatür kaynak olarak kütüphaneden konu ile ilgili tezler, makaleler ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Daha sonra kasaba da kurulan pazara gidilerek özellikle kadınların kasabadaki günlük yaşantılarına özgü giyimi incelenmiş, fotoğraf çekimi ve sözlü görüşme yapılmıştır.

Bu çalışma Afyon Çöl Ovası kasabasındaki geleneksel kadın giyim kuşamını ayrıntılı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma süresince renk ve süsleme özellikleri incelenmiştir. Ayrıca giyim kuşam kültürünün bölgede sosyal yaşam, düğünler ve özel günlerde kullandıkları kıyafetler irdelenecektir. Elde edilen bilgilerle, Anadolu'nun kaybolmaya yüz tutan el sanatları ve tekstil geleneklerinin belgelenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca Çöl Ovası geleneksel giyim kuşam geleneğinin somut olmayan kültürel miras bağlamında önemine kısaca vurgulanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda Afyon Çöl Ovası kasabası geleneksel kadın giysileri "gündelik (günlük), özel günlerde ve düğünlerde (geleneksel kıyafetlerde) giyim" başlıkları altında ele alınmaya çalışılmıştır.

2. Gündelik(günlük) Giyim

Türkmen topluluklarının yoğun olduğu bir bölge olan Çöl Ovası giyim ve kuşam özellikleri, bağlı olduğu Afyon'un diğer yörelerine göre daha canlı, daha renkli, daha zengin ve daha kalabalık bir görünüme sahiptir (Özgündüz, 1991:121). Çöl Ovası kasabasında kadınlar günlük olarak; kadife don, şalvar ya da kutnu, kadife entari (fistan) üzerinde bellerine "peşgil" kullanmaktadırlar. Genellikle çiçekli bez basmadan olmaktadır. Başlarına yazma(çelgi) halk dilinde "çenber" de denmektedir. Üst kısımlarına üstlük olarak, çeşitli renk ve desenler de hırkalar kullanmaktadırlar. Aksesuar olarak; madeni, gümüş ya da boncukla motif işlemeli kemerler ya da altın yüzük ve bilezik takarlar. Görsel 2'de Çöl Ovası kadınının geleneksel günlük giyimin kullanılan entari yer almaktadır.

Görsel 2: Çöl Ovası Kasabası Günlük Yöresel Kadın Giyimi ve Günlük Giyilen Entari (Dinç, 2020)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Başörtüsü kullanılan **yemeni**, bir bezden, tülbent yada krepten ibarettir.Günlük olarak baş üstüne bağlanır ve saçı içine alınır.Görsel 3'te günlük yemeni bağlama şekli görülmektedir.

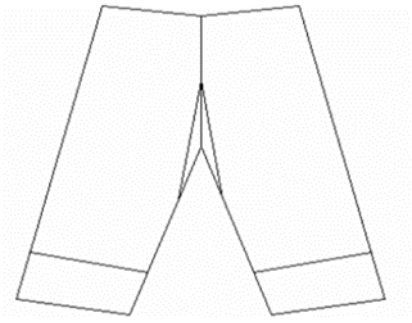
Türk kültüründe kadın baş yemenisi iki şekilde bağlanmaktadır.Birinin adı kundak yemeni, diğerinin adı da salma yemenidir. **Kundak tarzı**; saçlar başın üstünde ve arka tarafından yemeni içine sımsıkı toplanır ve biraz perçem görünürmektedir. Ensede yemeni içine alınmış saçların bitiminde çok az saç görünür.(Koçu,1996:160).**Salma tarzı** ise, bağlamada saçlar örülür birkaç kalan örgü sırt üzerine bırakılır.Değirmi şeklinde olan yemeni ortadan üçgen şeklinde katlanır.Bu üçgenin uzun yanı üstüne getirilir.Üçgenin köşesi saç örgüleri üstüne salınır ve iki ucu saç üstüne salınan kısmın altından çapraz dolaştırılıp alın üstünde bağlanır (Koçu,1969:201).

Görsel 3: Çöl Ovası Kasabası Günlük Hayatta Baş örtüsü(Baş Çelgi) Kullanımı (Dinç, 2020)

Şalvar, üst kısmı geniş ve bol ağlı, üstlük bir dondur. Görsel 4' te gündelik hayatta kadınların kullanmı olduğu şalvar gösterilmiştir. Genellikle yün kumaştan, kadife kumaştan ve şaldan yapıldıkları için şalvar denilmiştir.Bunların erkek ve kadınlara göre olanları vardır (Oral,1962:15; Koçu,1969:215). Farsçadan gelen **şalvar,** uçkurla bağlanan, bol paçalı ve rahat bir pantolon çeşidir. Akalın, 2011: 2200).Görsel 3'te kullanılan şalvarın mor çiçekli basma don yün kumaştan olup enine ve boyuna çiçek desenleri bulunmaktadır. Ölçüsü, Kemer Boyu: 96cm ve boyu 112 cm 'dir.

Görsel 4: Çöl Ovası Kasabası Günlük Hayatta Kulanılan Kadın Şalvar(don) ve Yüzey Şeması (Dinç, 2020)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Çöl Ovasında gündelik kıyafet olarak tercih edilen **yelekler,** kolsuz yapılarıyla dikkat çeker ve genelllikle entarilerin içinden görünecek şekilde giyilmektedir. Bundan dolayı yöreden yöreye değişen bol kollu gömleklerin üstüne giyildiğide görülmektedir.Aynı zamanda entari ve şalvarla kombinlenerek de kullanılmaktadır.Görsel 5' te Çöl Ovasında kadınların kollu çiçek motifli gömlekleğin üzerine giydiği görülmektedir.

Görsel 5: Çöl Ovası Kasabası Günlük Hayatta Kulanılan Kadın Hırka(Yelek) (Dinç, 2020)

Afyon Çöl Ovasında **gergi**; yöredeki kültüründe yer alan bu yün dokuma, motifli yüzeyi ve püsküllü etek detaylarıyla özel bir tasarıma sahiptir. Bel bağı ile kullanılan bu pratik önlük, bazı köylerde öncek ve pestal gibi isimlerle bilinmektedir (Alıcı,2014: 25). Yöre kadını buna **peşgil** adı da vermektedir. Yörede bulunan kadınların önlerine bağladığı kadife yada pamuk kumaştan yapılan çiçekli yada pullu süslemeleri olan bir tür önlüktür. Ayrıca Çöl Ovasında kadınlar peşgili önlerinin batmaması için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Görsel 6'da kadınların günlük hayatta sıkça kullanmış oldukları peşgil görülmektedir.

Görsel 6: Çöl Ovası Kasabası Günlük Hayatta Kullanılan Kadın Peşgil (Dinç, 2020)

Kemer, Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağıdır (TDK,http://www.tdk.gov.tr,2025).Görsel 7'de Çöl Ovasında kadınların günlük ve özel günlerdede kullandığı kemer yer almaktadır. Afyon Çöl Ovası kadınının çok önem verdiği takı; düğünlerde, gezilerde, bayramlarda ve aile toplantılarında değer yargısı yaptığı konuların başında kendini göstermektedir (http://www.afyonkulturturizm.gov.tr, 15.04.2025). Yörede

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

kadın kendi el işlemesi olan üzerinde motifler bulunan boncuklu kemerler yaparak kullanmaktadır. Boncuklu kemerleri gündelik hayatta kullanmaktadırlar.

Görsel 7: Çöl Ovası Kasabası Günlük Hayatta Kullanılan Kemer (Dinç, 2020)

Çorap, bölgede yün iplik kullanılarak elde örülen, geometrik ve bitkisel motiflerle bezeli olarak kullanılmaktadır (Alıcı,2014: 25).Görsel 8'de Çöl Ovasında daha çok günlük hayatta kullandıkları çorap fotoğraflanmıştır.

Görsel 8: Çöl Ovası Kasabası Günlük Hayatta Kullanılan Çorap (http://www.afyonkultur.gov.tr, Afyon Yöresi)

Garçın, Anadolu'nun geleneksel ayakkabı kültüründe yemeni tarzında üretilmiş derş kundura çeşididir. Yöresel farklılıklara göre kara yemeni adıyla da bilinmektedir.(Alıcı,2014: 25). Görsel 9' da Çöl Ovası kasabasında kadınların günlük yaşatınların kullanmış oldukları siyah lastik ayakkabı gösterilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 9: Haydarlı Kasabası Günlük Hayatta Kullanılan Garçın (Dinç, 2020)

3. Özel Günlerde Giyim

Giyim kuşam, kültürel kimliğin somut bir yansıması olarak bireyin yaşam biçimini ve toplumsal aidiyetini simgeleyen çok katmanlı bir olgudur. Geleneksel giysiler yalnızca maddi birer nesne değil, aynı zamanda kolektif hafızayı taşıyan ve toplumsal bağları güçlendiren manevi değer taşımaktadır (Sürür,1983:7). Kültürün giyinme pratikleri ve toplumsal kalıtlarla şekillendiğini belirterek, aynı zamanda kültürün öğrenilmiş davranışlar bütünü olduğuna da dikkat çekmektedir (Altunyuva, 1988:11). Bu bağlamda Türk giyim kültürü, tarihsel süreklilik içinde ait olduğu toplumu simgelemektedir (Bilki, 2006:2).

Kadın kendi toplumu içinde aldığı yere göre ve o toplumun geleneksel davranış kalıplarına göre giyimini biçimlendirmektedir (Sürür, 1983: 14). Kadın giyimi hangi yaşam biçiminde olursa olsun başlıklar, vücuda giyilenler, ayağa giyilenler, takılanlar ve süsleme ile oluşan bir bütündür (Sürür, 1983:15). Bunlara göre, Afyonkarahisar geleneksel kadın giyimi örnekleri günümüzde halk tarafından hala kullanılmaktadır. (Alıcı,2014: 24). Bununla birlikte özel günlerde pullu şal, pullu kadife entari, ipekten ve kadifeden yapılan kutmu (şalvar), pullu kadife peşgil ve cepkenler kullanılmaktadır. Aşağıdaki Görsel 10’ da özel günlerde Afyon Çöl Ovasında geleneksel kadın giyimi yer almaktadır.

Görsel 10: Çöl Ovası Kasabası Özel Günlerde Giyim-Kuşam (Dinç, 2020)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Çöl Ovasında kadınlar özel günlerde pullu, renkli ve yöreye özgü kullanılan motiflerin işlendiği şallar kullanmaktadır.Görsel 11'te sözlü görüşmeler sonucunda alanda yapılan araştırma sonucunda çekilen fotoğraf görülmektedir.

Görsel 11: Çöl Ovası Kasabası Özel Günlerde Kullanılan Pullu Şal (Dinç, 2020)

Fistan (Entari), Fistan ve entari kelimelerinin sözlük anlamları, tek parça kadın giysisi ve boydan elbisedir. Aynı anlama gelen bu kelimelerden entari, Arapça kökenli; fistan ise Rumca kökenlidir (TDK, 2011: 803). Görsel 12'de kırmızı renkli kadife kumaştan yapılmıştır. Kolları geniştir. Yakada "V" şeklindeki boşluk, kol ve gövde kısmında sarı renkte yaprak görünümlü pullar vardır. Pullu kadife entarinin ölçüleri şu şekildedir;

Boy:127 cm

Kol uzunluğu: 50 cm

Omuz genişliği: 48 cm

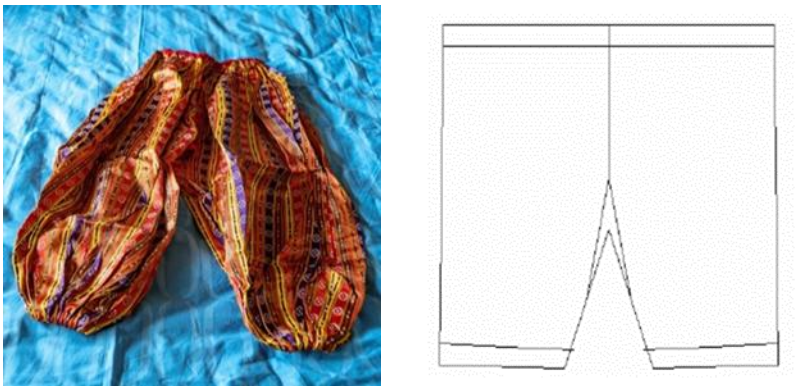
Kol genişliği: 20 cm

Görsel 12: Çöl Ovası Kasabası Özel Günlerde Kullanılan Pullu Kadife Entari ve Yüzey Şeması (Dinç, 2020)

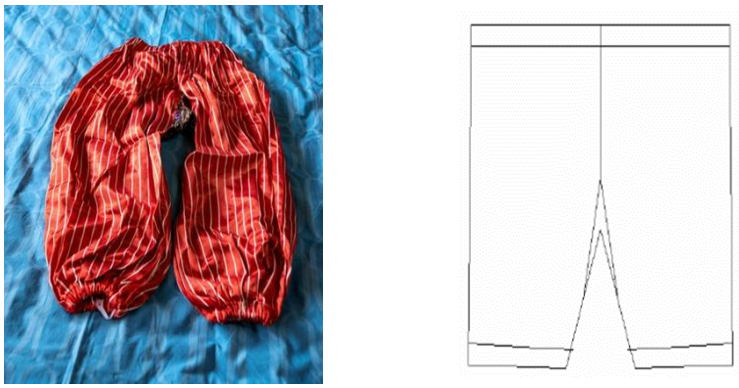
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Afyon Çöl Ovası kadın giyiminde şalvarların önemli bir yeri vardır. Şalvarların değişik çeşitlerini biçki bakımından dört tipte toplamak mümkündür. Paçalı, paçasız ve yarı açık gibi tamamıyla açık olmak üzere paçasızlar muhtelif enlerde kumaşların birbirine dikilmesiyle bir torba şeklinde olur. Aynı zamanda tam boya göre uydurulmuş olur (http://www.afyonkulturturizm.gov.tr, 15.04.2025). Buna göre kutmu, pamuk veya ipekle karışık pamuktan dokunmuş kalın, ensiz kumaş türünden yapılmış boyuna mor, sarı çizgili şalvardır. Görsel 13'te Çöl Ovası kadının genelde özel günlerde kullandığı kutmu gösterilmiştir. Ölçüsü, Boyu:112 cm dir.

Görsel 13: Çöl Ovası Kasabası Özel Günlerde Kullanılan Kutmu ve Yüzey Şemaları (Dinç, 2020)

Afyon Çöl Ovasında özel günlerde kullanılan diğer bir kutmu türü pamuk veya ipekle karışık pamuktan dokunmuş kalın, ensiz kumaş türünden yapılmış boyuna kırmızı renkte beyaz çizgili şalvardır Görsel 14'de kasabada genellikle özel günlerde kullanılan kutmu yer almaktadır. Ölçüsü Boyu: 112 cm dir.

Görsel 14: Çöl Ovası Kasabası Özel Günlerde Kullanılan Kutmu ve Yüzey Şemaları (Dinç, 2020)

Peşgil, yörede bulunan kadınların entarilerinin üstüne bağladığı kadife kumaştan yapılan pullu süslemeleri olan bir tür önlüktür. "Öncek" olarak da adlandırılmaktadır. Yöre halkı peşgil'i sadece günlük hayatta değil düğünlerinde parlak ve renkli pullarla da süsleyerek kullanılmaktadırlar. Görsel 15' te Çöl Ovası özel günlerde kullanılan Peşgil yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 15: Çöl Ovası Kasabası Özel Günlerde Kullanılan Pullu Kadife Peşgil (Dinç, 2020)

Cepkenler; Fermana, fermene, salta, hırka, yelektir. Görsel 16'da çoğunlukla Afyon yöresinde özgü olan ve Çöl Ovasında da özel günlerde tercih edilen cepkenin ön ve arka görünümü yer almaktadır. Çuha, atlas, mantin, kadife gibi düz ve kalın kumaşlardan dikilmekte ve üzerleri sırma işleri ile süslenmektedir (http://www.afyonkulturturizm.gov.tr , 15.04.2025).

Görsel 16: Afyon Yöresinde Özel Günlerde Kulanılan Cepken Ön ve Arka (Alıcı, 1970)

4. Düğünlerde Giyim (Geleneksel Kıyafetler)

Toplumsal yaşam döngüsünden geçiş ritüellerinden biri olan evlilik, kadın kimliğinin dönüşümünü simgeleyen özel giysilerle temsil edilir. Gelinlik renginin tarihsel süreçte al renkten beyaza evrilmesi, modernleşmenin kültürel kodlara etkisini yansıtır. Afyonkarahisar'da kına gecelerinde sergilenen geleneksel gelin kıyafetleri, yerel farklılıklara rağmen ortak bir estetik ve sembolik bütünlük sergilemektedir. Ayrıca krep kumaştan üretilmiş çok renkli (kırmızı, pembe, sarı, yeşil, mor gibi) örtüler, birbirine bağlanarak düzenlenmekte; üst kısma ise renkli kâğıt süslemelerle bezenmiş dekoratif bir tepelik yerleştirilmektedir. Görsel 17'de Çöl Ovası düğünlerde kullanılan geleneksel giyim kuşam gösterilmiştir. Başın iki yanına gelecek biçimde çiçekler takılarak gelin süslenir (Alıcı,2014: 26).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 17: Afyon Çöl Ovası Kasabası Düğünlerde Kullanılan Geleneksel Kıyafet (http://www.afyonkulturturizm.gov.tr, Afyon Yöresi)

Başlıklar ikiye ayrılır; bunlarda birincisi hazır olarak yapıldıktan sonra giyilmektedir. İkincisi ise ayna karşısında doğrudan başa yapılmaktadır. Hazır başlıkların bazıları tas, tepelik, fes, arakçin (rakçin), taç, tozak ve hotozdur. Sağa- sola eğmek veya dik kullanılarak kişinin durumu anlatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin bazı yerlerin başlıklarında süs olarak kullanılan altın miktarı evlilik yıllarını göstermektedir. Nişanlı gelin, kız, dul evlenmek isteyen veya istemeyen genç kızın başlıkları ve evli kadınların başlıkları farklıdır. (http://www.afyonkulturturizm.gov.tr, 15.04.2025).Görsel 18' de Afyon yöresinde ve Çöl Ovasında düğünlerde kullanılan geleneksel kıyafet gösterilmektedir.

Görsel 18: Afyon Çöl Ovası Kasabası Düğünlerde Kullanılan Geleneksel Kıyafet (http://www.afyonkulturturizm.gov.tr, Afyon Yöresi)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

İnsanlık tarihi boyunca giyim kuşamın kökenleri kesin olarak tespit edilememekle birlikte, arkeolojik bulgular en erken dönemlerde avlanan hayvanların postlarının giyim malzemesi olarak kullanıldığını göstermektedir. Giyinme olgusu, ilkel toplumlardan çağdaş uygarlıklara geçiş sürecinde işlevsel ve sembolik anlamını giderek artıran bir sosyo-kültürel bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi koşullar, kültürel değerler, ekonomik yapı ve geleneksel çalışmalar, bir toplumun giyim kültürünü şekillendiren temel parametreler olarak değerlendirilebilmektedir. Her uygarlık, kendine özgü yaşam tarzına paralel olarak giyim-kuşam kültürünü geliştirmiş ve bu kültürü nesiller boyu aktarmıştır. Tarihsel süreçte kullanılan giysiler, ait oldukları dönemin sosyal durumunu, ekonomik yapısını, siyasi organizasyonunu ve kültürel kodlarını yansıtan önemli materyal kültür öğeleri konumunda bulunmaktadır.

Afyon Çöl Ovası Kasabası geleneksel kadın giysileri; dokumaları, işlemeleri, kullanılan motifleri ve insanların kültürel ve ekonomik yaşayışlarını yansıtmaktadır. Bu da yöreye ait olan geleneksel giysilerin tarihi ve yaşayış yönünden önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma kapsamında Afyon Çöl Ovası Kasabası geleneksel kadın giysileri hem yörenin tarihini ele alarak hem de gelecek nesillere yön gösterecek bir çalışma olmaktadır. Ayrıca sanatsal açıdan da kapsamlı bir alana yayılmaktadır.

Araştırmaya, ilk olarak Afyon Çöl Ovası Kasabası Belediyesine gidilmiş ve belediye başkanı ile görüşülmüştür. Daha sonra yörede yaşayan halkın günlük hayatta ve düğünlerinde kullandıkları yöresel kadın giyimi elemanları, süsleme unsurları, aksesuarları, takıları ve başlıkları ile ilgili yöre halkıyla sözlü görüşme ve fotoğraflama yapılarak araştırmaya başlanmıştır. Burada Afyon Çöl Ovası kasabasındaki geleneksel giysilerini günlük giyilenler; 2 peşgil, 1 fistan(elbise) 2 kadife don ya da kutnu, 1 yazma(çelgi), 1 kemer, yelek(hırka), 1 garçın, bulunmaktadır. Özel günlerde giyilenler; 2 pullu peşgil, 2 pul işlemeli entari(elbise), 1 pullu şal, 1 çorap bulunmaktadır. Düğünlerde giyilenler(Geleneksel kıyafetler) incelenerek araştırması yapılmıştır. Bu bağlamda, bölgenin geleneksel giyimini ve onun arkasındaki kültürel anlamları daha iyi anlamak için detaylı araştırmalar yapmak, yerel halkla etkileşimde bulunmak ve bu kıyafetlerin öykülerini dinlemek büyük önem taşımaktadır. Bu sayede, sadece kıyafetlerin estetik yönü değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel anlamları da derinlemesine incelenebilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin küreselleşme sürecinde geleneksel kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem arz etmektedir. Bu kültürel miras, Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Afyonkarahisar'ın Çöl Ovası yöresinde de kendini göstermektedir. Söz konusu bölgedeki somut olmayan kültürel varlıkların korunması, yöreye özgü kültürel etkinliklerin desteklenmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

Akalın Ş. H., vd., *TDK Türkçe Sözlük*, 11. baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, , s. 2200, Ankara, 2011.

Altunyuva, S. Ş. , *Kadın Giyimi ve Temel Dikiş*, Ankara, Tisamat Yayınları, 1988.

Alıcı, F. , *Afyonkarahisar Müzesinde Bulunan Geleneksel Kadın Cepken ve Şalvar Örneklerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2014.

Bilki, H. *Konya Müzelerinde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Erkek Giyim Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya, 2006.

Davraz,A., Balın., D., *Çöl (Haydarlı/Afyon) Ovasının Hidrojeolojik ve Hidrojeokimyasal Değerlendirilmesi,* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 2015.

Koçu, E.R. , *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü,* Sümerbank Kültür Yayınları, Başnur Matbaası, Ankara, 1969.

Oral, Z. M. ,**"***Selçuklularda Giyim Eşyası",* Türk Etnografya Dergisi, Sayı: V, MEB Eski Eserler ve müzeler Genel Müdürlüğü Yayını Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara, s. 14-20**,** 1962.

Özgündüz, S., "*Dinar Çöl Ovası Kadın Giyimi"*, Türk Etnografya Dergisi, s.69, 1991

Sürür, A. *Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri*, İstanbul, 1983.

Dinç., M., Fotoğraf Sanatçısı, Isparta

TDK Türkçe Sözlük, 2011, s.803; 880.

TDK, http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 15.04 2025)

http://www.afyonkulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi:15.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GÖSTERGEBİLİM (SEMİYOTİZM) SÖYLEMİNDE İKİ KADIN SANATÇI SENGA NENGUDİ VE MARİA EZCURRA

TWO FEMALE ARTISTS IN THE DISCOURSE OF SEMIOTICS SENGA NENGUDİ AND MARİA EZCURRA

Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, sk1979resim@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3286-5063

Öz

Eski Yunanca'da semeîon kelimesinden türeyen "Semiyotik" işaret anlamına gelir. İlk defa John Locke tarafından bugünkü anlamıyla kullanılan göstergebilim, semiyotik ya da semiyoloji; bütün göstergelerin açıklanmasını, değerlendirilmesini, oluşturulmasını anlatır. Ayrıca işaretleri anlamada belirli bir düzen aralığında olan bütün etkenlerin sistemli bir çerçevede incelenmesine dayanır. Çerçeve içerisinde anlambilimi, dil bilimi, mimarlık, sosyoloji, psikanaliz ve daha birçok bilimi yer alır. Ayrıca göstergebilim en çok sanatta, mimari ve iletişim alanlarında disiplinlerarası bir yapı olarak kullanılır. İnsanların kullandığı diller, nesneler, bir resim ya da müzik eseri, afiş, tiyatro, moda vb. gönderimi olsun ya da olmasın anlamı olan göstergesel bir sistem içinde kendini gösterir. Yaşamın her alanında ve iletişimi kuvvetli olan bu sistem, gerçekleşme düzlemleri ayrımlı bu göstergelerde göstergeleri anlatmak, birbirleri ile kurdukları bağı yorumlamak, insan ve nesne, insan ile doğa arasındaki döngüyü anlamak kısaca kapsayıcı, tutarlı ve yalın bir kuram oluşturur.

Burada sanatsal yaratma sürecinin düşüncede ortaya çıkan gerçekliği, nesnedeki gerçekliği ya da yalnızca renklerle aktarma ile kullanılan anlatım sürecinde ki bağıntı göstergeler sisteminin bir parçası olur. Sanatın gösterge söylemi/yöntemi bakımından bu aktarma/iletme özelliği ele alındığında iki kadın sanatçı Senga Nengudi ve Maria Ezcurra'ın çalışmaları bu söylemleri içerir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Senga Nengudi, Maria Ezcurra.

Abstract

"Semiotics", derived from the word semeîon in Ancient Greek, means sign. Semiotics, semiotics or semiology, which was first used in its present meaning by John Locke, refers to the explanation, evaluation and creation of all signs. It is also based on a systematic examination of all factors within a certain order in understanding signs. The framework includes semantics, linguistics, architecture, sociology, psychoanalysis and many other sciences. In addition, semiotics is mostly used as an interdisciplinary structure in the fields of art, architecture and communication. The languages used by people, objects, a painting or a piece of music, a poster,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

theater, fashion, etc. manifest themselves in a semiotic system that has meaning whether it has a reference or not. This system, which is in all areas of life and has a strong communication, creates an inclusive, consistent and simple theory to explain the signs in these signs with different planes of realization, to interpret the connection they establish with each other, to understand the cycle between man and object, man and nature.

Here, the reality that emerges in the thought of the artistic creation process, the reality in the object or the correlation in the expression process used only with colors becomes a part of the system of signs. When this transferring/transmitting feature of art in terms of sign discourse/method is considered, the works of two women artists Senga Nengudi and Maria Ezcurra contain these discourses.

Keywords: Semiotics, Senga Nengudi, Maria Ezcurra.

1. GİRİŞ

Yunanca işaret anlamına gelen semiyotik sözcüğü bugünkü anlamında John Locke "Essays Concerning Human Understanding" (1690) isimli çalışmasında kullanır. 20.yüzyılda Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce etkin bir duruma gelir. Umberto Eco yazınsal dilde bu konuda en üst düzeyde yer alır. Bu isimler Göstergebilimi dil yönüyle ele alırken Roland Barthes bu konuyu görsel alan çerçevesinde ayrı değerlendirir (Rıfat, 1992:40). Aslında sözsel ve yazınsal iletişimden önce resim aktarımın, anlatımın olduğuna bakılırsa bu biçimde ayrı değerlendirilmesi resim sanatının bir dil olduğuna kanıt niteliği taşır. Bu bağlamda Roland barthes "Çağdaş Söylenler" isimli kitabında;

> "….fotoğraf, sinema, röportaj, gösteri gibi alanlar söylensel söze dayanak olur der. Ancak resim özellikle algılama düzleminde birçok okuma biçimlerini anlatır… Resim yazıdan daha buyurucu olurken, anlamı birden bire, çözümlemeden, dağıtmadan sunar. Ama bu oluşturucu bir ayrım değil, anlamlı olduğu anda, resim yazı oluverir: yazı gibi bir sözce ister" (Barthes, 2011:180).

İnsan aktarım, söylem ya yaşamsal getirileriyle yaptığı resimlerle bir şeyleri anlatma, gösterme başlangıcı M.Ö. 30.000-40.000 dayanır. Bu resimler ile ortaya çıkan dile yani göstergelere anlamlar yüklenmeye başlar. Göstergelere yüklenen anlamlar sanat tarihinin de biçimlenmesinde önemli yer tutar. Sanat tarihinin başlangıcına bir bütünün parçası özelinde bakıldığında ise "Eski Mısır uygarlığının kullandığı hiyeroglif ismi verilen yazı resimsel ögelerden oluşur. Resim ve yazı arasındaki bu ilinti yazı örneklerinde belirgin bir yer kaplar. … insanın görsel biçimler yaratma ve yazı yazma gereksinimi süreğenlik üzerine konumlanır" (Tansuğ, 1982:113). Bir şeyleri açıklamak için yapılan resimlerin, çizimlerin göstergeler bağlamında özellikle 20.yüzyılda ele alınması göstergelerin bir bilim dalı olarak netleşmesiyle ayrı bir bakış açış ile yeniden yorumlanmasıyla yeniden bu bilim çerçevesinde ele alınır.

Gösterge bilimin insanın olduğu her yerde oluşturduğu kültür 20. yüzyılda belli bir kuramsal çerçevede toplanır. Böyle bir araştırma ve çözümleme bilinçli bir insan yaratarak, onun içinde yaşadığı, devindiği doğal ve toplumsal evreni daha iyi alımlamasını, anlamasını sağlar (Bulanık, 2015).

Bir yanıta ulaşma sürecinde en derine inilmesi ve sorunun yalınlaştırarak incelenmesini dile getiren Descartes'ın bu anlayışını bir yol gösterici olarak göstergebilim ele alır. Ama en

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

önemlisi yaratıcılığı ve akla uygunluğu başat olarak konumlandırır. "Bir bakıma göstergebilimin yaratıcı süreç dizgesi içinde yer alan ya da basamaklanan değişik düzeyleri, eklemlenen oluşturucu bölümleri ve derin yapıdaki anlamsal ulamları, yaratıcılık sayesinde, her yeniden gözden geçirilişlerinde, çözümleme nesnelerinin yeni kazanımları bu sayede bulgulanır. Böylece görünüşte yalın, betimlenmesi ve işlevleri kolaylıkla anlaşılabileceği sanılan nesneleri aslında kültürlerin, toplumun bilgiyle, bilinçle, ustalıkla oluşturduğu ortaya konabilir" (Kıran, 2010:12-13). Bu bağlamda sanatın gösterge söylemi/yöntemi bakımından bu aktarma/iletme özelliği ele alındığında Senga Nengudi 20.yüzyılın önemli sanatçılar içerisinde yer alır.

Senga Nengudi, 1943 yılında Chicago'da doğar. Afro-Amerikalı görsel bir sanatçı olarak Los Angales California Eyalet Üniversitesi'nde sanat ve dans üzerine lisans eğitimi alan sanatçı buna ek heykel üzerine de eğitim alır.

Görsel 1. Senga Nengudi

Avangard sanatının siyahi temsilcilerinden bir olan sanatçı konu edindiği siyahi toplulukları ve cinsiyet ayrımcılığını çalışmalarında dile getirerek aktarır. -Avangard sanat; yeni bir oluşuma neden olur, sonra bu oluşumun peşine başkalarının da düşmesini sağlar ve onlara kılavuz olur- (Eroğlu, 2021:14). Çalışmalarını doğal ve buluntu nesne çerçevesinde oluşturur. Enstalasyonlarında (yerleştirme) ya da herhangi bir eserini, işini bire bir kendisi gerçekleştirir (performans). Burada sanatçı ortak deneyimleri paylaşarak ve genellikle izleyiciyi bu sürece katmayı amaçlar (Senga, 2025).

Görsel 2. Senga Nengudi.

Görsel 3. Senga Nengudi, "I", 1977.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Değişik boyutlarda olan naylon içerikli filelerin içine kumlar doldurarak yaptığı “I (Ben)” isimli çalışması (görsel 3) yerleştirme çalışmaların içerisinde önemli bir yer tutar.

Görsel 4-5. Sprüeth Büyücüleri

Nengudi’nin “Sprüeth Büyücüleri” isimi çalışması (görsel 4-5) birbirini tamamlarken bir yandan da zıtlık içerir. “Çalışma duvara dikey olarak konumlanır. Zeminde göğüs şeklinde höyükler ve birkaç araba parçasıyla noktalanır. Sayısız ayak iziyle çaprazlanan ve benzer büyüklükte bir kum dikdörtgeni var” (Zellen, 2020). Çalışmanın her parçası, ışığıyla, gölgesiyle, konumlanmasıyla ince ince derinlemesine anlatımı barındırır.

Görsel 6. Senga Nengudi.

Sanatçı, çizimleri, yerleştirmeleri ve bireysel gerçekleştirdikleriyle hem bireysel hem de siyasi konularını en etkin dil ile gösterir. Kumla doldurulan naylon çoraplar, kâğıtlar, kendisinin olduğu kişisel çalışmaları, heykelleri anlatmak isteklerinde birer gösterge niteliği taşır. Kum ile doğaya, naylon çoraplar ile kadına ve fotoğraflarıyla etnik kökenine bir göndermesi var. Sanatın bu gücü ile sanatçının anlatım dili geniş çapta ve etkin bir şekilde izleyicide büyük bir etki yaratır.

> "What is in a name? I propose plenty. That is why I have a different name for each medium I use. In Black culture naming has great significance. We have been “called out of our names” so much that controlling that aspect of our lives with a B’rer Rabbit sensibility is important. Each name has personal significance. But more importantly I wanted to explore the fact that many of us fall into the trap of what an artist’s work “should” look like related to their ethnicity. An ethnic name attached

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

> to an artwork assumes us into an unconscious shorthand way of understanding the style or subject matter with expectations of what the style and subject matter should be" (Nengudi, 2025).

Nengudi özellikle bir sanat eserine eklenen etnik isim, bir konunun beklentisi asıl göstergelerin kaçırılacağı düşüncesiyle her çalışmanın ve her ismin önemli olduğunu vurgular.

Sanatın aktarım ve görsel dilini ayrımlı çalışmalarıyla aktaran sanatçılardan biri olan Maria Ezcurra bu bağlamda etkin bir süreç yürütür. **Maria Ezcurra**, 1973'de Arjantin'de doğar. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dünyaya gelen sanatçı bu yılların getirdiklerini çalışmalarına yansıtır.

Görsel 7. Maria Ezcurra

Kendi kişisel sayfasında kendisine ve çalışmalarına yükledikleri döneminin getirdikleri ile örtüşür. "Sanatçı çalışmalarına, görsel araştırmaları, kişisel nesnelerin kültürel gücü, giyim, hafıza, kimlik, aidiyet ve göç yoluyla toplumsal cinsiyetin inşası konularına, çoğunlukla katılımcı bir bakış açısıyla odaklanır. Çalışmalarının merkezinde yer alan tekstiller, sanatçı için sayısız biçimsel fayda ve sembolik olasılıklar barındıran heykelsi bir malzeme ve performatif (standartlara ve kurallara dayanan eylemlerin tekrarı yoluyla cinsiyetliliğin doğallaştırılmasını ve gerçekleştirilmesi, (TDK, 2025)) bir kaynak oluşturur. Toplumsal ve kişisel deneyimleri kesişimsel bir bakış açısıyla iç içe geçiren heykelleri ve yerleştirmeleri (enstalasyonları), kişisel ve kolektif kimliklerin inşasında yer alan çoklu ve karmaşık ilişkileri yansıtır" (Ezcurra,2025).

Görsel 8. Maria Ezcurra, Başkalaşımlar, 2011.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Çalışmasında (görsel 8) görülen tekstil parçası Ezcurra'nın eserlerini oluşturma süreçlerinde en önemli nesne olarak yapılanır. Bireyin bedensel, fiziksel ve yaşamsal ayrışımlarını bu tekstil nesnesi ile başka bir boyuta taşır. Çünkü giysiler bireyin kendi seçimi ile biçimlense de çoğunlukla toplumsal, kültürel ve tüketimin dayattığı ile bireylerin yansımalarını ortaya koyar. Hem nesne hem de bunları ortaya çıkarma göstergeleri özelden genel bir yol izler.

Görsel 9. Maria Ezcurra, Senin Ayakkabılarında, 2010.

Montreal'deki bir parkta 500 kurtarılmış ayakkabıyla yapılan bir çalışma olarak Maria Ezcurra aracılığıyla oluşturulur ve fotoğraflanır.

Görsel 10. Maria Ezcurra, Yerinden Edilmiş, 2014.

Bir eylem dizisi biçimi ile düşünülen 'Yerinden Edilmiş' isimli çalışma (görsel 10), kadınların bir konumlandırılma sürecini aktarır. Hem bireysel hem toplumsal yerde konumlanan kadın sürekli bir cinsiyet kıskacında kalır. Cinsiyet olgusuyla yüz yüze kalan kadını bir yine bir tekstil nesnesi ile aktarır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 11. Maria Ezcurra, Neotropikal Göçmenler.

20.yüzyılın en başlıca konularından biri olan doğa Ezcurra'nın çalışmalarında kendini gösterir. Sayısı azalan ve nesli tükenmekte olan canlıları çalışmalarıyla ortaya koyarak devletlerin bulunduğu yerin coğrafyası ile olan bağlamına tepki gösterir.

Görsel 12. Maria Ezcurra, Liminal Sınırları Zorlamak, 2023.

'Sınırları Zorlamak' isimli çalışması insanın yer değiştirmesi, bağlı olunulan bir yerden kopması ve anıları izleyiciye aktarır. Ev biçimi ile konumlandırılan bu çalışma bir bavula sıkıştırılan bireyi en etkili dil ile gösterir.

.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 13. Maria Ezcurra, Fils toplulukları / Tissus partagés, 2023.

Bu heykelsi yerleştirme (görsel 13), her bir parçanın önemli bir etkisi olan bir ekosistem işlevini aktarır. Kişisel kimlikler bir araya gelerek topluluk duygusunun kolektif bir özümleme yaratır (Ezcurra, 2025).

Sanatçı bireyin öğrendiklerini, yaşadıklarını, alımladıklarını bağlayarak belleğinde saklayarak "bellek arkeolojisi" altında yapılandırır. Ayrıca kişisel nesnelerin özelliklerini, bireylerin kimliklerini çalışmalarında en iyi biçimde aktarır.

SONUÇ

Göstergebilimin bütün sanatsal ve bilimsel alanlardaki yaşamsallığını yeni bir süreç gibi konumlandırmak sanatın ve bilimin göstergelere dayandığı olgusuyla ile ters düşer. 20.yüzyılda isimsel olarak netleşen göstergebilim aslında sanatın insanının varlığını konumlandırdığı mağara resimlerinde, heykellerde ve kabartmalarda ilk olarak görülür.

Sanatın görsel dilini oluşumunu, gelişimini göstergeler kaplamında ayrıştırmadan çalışmaların izleyicide bıraktığı bağlamda bakmak gerekir. Göstergeler çerçevesi içine sıkıştırmak sanatın insanın yaşama isteği ile eş zamanlı olan bu süreğenliğine ters düşer. Ayrıca sanatsal anlatımların dayanıklılığı ortadan kalkar.

Sanatsal yaratma sürecinin düşüncede ortaya çıkan gerçekliği, nesnedeki gerçekliği ya da yalnızca renklerle aktarma ile kullanılan anlatım sürecinde ki bağıntı göstergeler sisteminin bir parçası olur. Sanatın olduğu dönem, sanatçısı ya da mimarı anlattıklarıyla, eserleriyle hep bir gösterge yolu çizer. Bu nedenledir ki sanat kendi kendini yönetir yaşamın en iyi biçimde düzenler.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

Barthes, R., Çağdaş Söylenler, İstanbul, 2011.

Bulanık, S. Ferzan Özpetek Filmlerinde Bir Anlatı Mekanı: Mutfak, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Çiçek, M., Semiyoloji ve Semiyotik Üzerine Düşünceler, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC April 2016 Volume 6 Issue 2.

Eroğlu, Ö., *Sanat Sözlüğü*, Tekhne Yayınları, İstanbul, 2021.

Ezcurra, M. https://mariaezcurra.com/bioycv-en, 2025.

Kıran, A., Çağdaş Bir Düşünme Biçimi Olarak Göstergebilim, Dil Bilim, Yıl 2009, Sayı: 22, 1 - 16, 30.12.2010.

Rıfat, M., *Göstergebilimin ABC'si,* https://www.scribd.com/document/338184140/Mehmet-Rifat-Gostergebilimin-ABC-si-pdf

Tansuğ, S. *Sanatın Görsel Dili*, İstanbul, 1982.

TDK , https://sozluk.gov.tr/, 2025.

Zellen, I. Senga Nengudi, Şiirsel ve Didaktik'in Bir Araya Geldiği Yer, https://artnowla.com/2020/09/13/senga-nengudi/ , 2020.

Görsel Kaynakça

Görsel 1. Senga Nengudi, https://ybca.org/artist/senga-nengudi/.

Görsel 2. https://thewomensstudio.net/2020/03/23/senga-nengudi/.

Görsel 4-5. Sprüeth Büyücüleri., https://artnowla.com/2020/09/13/senga-nengudi/.

Görsel 6. Senga Nengudi, https://www.sengasenga.com/works/personas.

Görsel 7. Maria Ezcurra, https://www.lacentrale.org/en/membres/maria-ezcurra/.

Görsel 8. Maria Ezcurra, http://mac-i.com/artistes/ezcurra_maria/index.php#.

Görsel 9. Maria Ezcurra, http://mac-i.com/artistes/ezcurra_maria/index.php#.

Görsel 10. Maria Ezcurra, http://mac-i.com/artistes/ezcurra_maria/index.php#.

Görsel 11. Maria Ezcurra, https://www.oboro.net/exhibition/migrants-neotropicaux-et-autres/

Görsel 12. Maria Ezcurra, https://mariaezcurra.com/liminal,stretchingthemargins-en

Görsel 13. Maria Ezcurra, https://mariaezcurra.com/liminal,stretchingthemargins-en

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

BOSCH, BACON VE GÖĞDÜN BAĞLAMINDA TRİPTİK RESİMLER
TRYPTIC PAINTINGS IN THE CONTEXT OF BOSCH, BACON AND CHEST

Yüksek Lisans Öğr. Emine ATEŞ[1]

eates_resim@hotmail.com Orcid:0009-0002-2567-7715

Doç. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI[2]

sk1979resim@gmail.com Orcid:0000-0002-3286-5063

Öz

Yunanca 'Triptykhos' kelimesinden türeyen Triptik üç katmanlı ya da üç kat anlamına gelir. Triptik resim ise üç panelden oluşan sanat yolculuğunu anlatır. Bu yolculukta triptik resmin önemli örnekleri orta çağda ortaya çıkar. İncil'den anlatılar, Meryem Ana, çocuk İsa'nın doğumu ve çarmıha gerilme gibi konular bu resimlerin ana konularını oluşturur. Ayrıca yapılan dualara destek olmak için işlev gören triptik resimler Hristiyanlığa bağlılığı gösterirken sanatın görsel gücü ile süreci görkemli bir şekilde görselleştirir. Görkemli olayları betimleyen triptik resimler görkemli bir çerçeveyle üst seviye ulaşarak tamamlanır. Bu şekilde tamamlanan triptik resimler sanatın etkisiyle kiliselerin sunaklarını süsler.

Triptik resimlerde bu konuların en etkin olduğu dönem 14. ve 15. yüzyılda kendini gösterir. Dönemin sanatçılarından Hieronymus Bosch baskın olan konular üzerinde etkili bir anlatım yoluyla ortaya çıkardığı çalışmalarla sanat tarihindeki yerini alır. Önceki anlatılarda yer alan ve inanç çerçevesinde olan konular 20. yüzyılda Francis Bacon ile ayrı bir durum kazanır. Bacon'ın çalışmaları dini konular bağlamından arınarak tamamen yakın çevresini konu alan eserlere evrilir. 21.yüzyılda ise triptik resimlere bakıldığında naif bir sanatçı olan Dagmar Göğdü'nün resimleri ne Bosch'daki gibi dini ne de Bacon'daki yakın çevreyi konu almaktan öte tamamen ayrı bir durum ortaya koyar.

Anahtar kelimeler: Triptik resim, Hieronymus Bosch, Francis Bacon, Dagmar Göğdün.

Abstract

Triptych, derived from the Greek word 'Triptykhos', means three-layered or three layers. Triptych painting describes the journey of art consisting of three panels. In this journey, important examples of triptych painting emerge in the Middle Ages. Biblical narratives, the Virgin Mary, the birth of the child Jesus and the crucifixion are the main subjects of these paintings. In addition, triptych paintings, which function to support prayers, show the commitment to Christianity and visualize the process in a magnificent way with the visual power of art. Triptych paintings depicting glorious events are completed by reaching the highest

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi B.D Yüksek Lisans Öğr. Emine ATEŞ
[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü, Resim İş Eğitimi A.B.D.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

level with a magnificent frame. The triptychs completed in this way decorate the altars of churches with the effect of art.

The period when these subjects were most effective in triptych paintings was in the 14th and 15th centuries. Hieronymus Bosch, one of the artists of the period, takes his place in the history of art with the works he created through an effective expression on dominant subjects. The subjects in the previous narratives, which are within the framework of faith, gain a different status with Francis Bacon in the 20th century. Bacon's works are freed from the context of religious subjects and evolve into works that focus entirely on his immediate surroundings. In the 21st century, when looking at triptych paintings, the paintings of Dagmar Göğdü, a naïve artist, reveal a completely different situation, neither religion as in Bosch nor the close environment as in Bacon.

Key words: Triptych painting, Hieronymus Bosch, Francis Bacon, Dagmar Göğdün.

GİRİŞ

Triptik sözcüğünün karşılığına bakıldığında Yunanca ‘Triptykhos’ ses birliğinden türeyen, üç katmanlı ya da üç kat anlamına gelir. Bu anlamın yanı sıra ikinci bir anlam bulan triptik sözcüğü bir otomobil kurumu tarafından düzenlenen uluslararası nitelikte gümrükten geçiş belgesi üzerine ayrı anlamıyla özdeşleşir. Ancak triptik kelimesi sanat alanıyla özdeşleşir. Sanat alanındaki anlamına bakıldığında triptik, yan yana ve birbiriyle bağlantılı iki ya da üç resmin oluşturduğu pano şeklindeki resimlerden oluşur. Orta çağda Fildişi işleyenler ve kuyumcular, dini/tarihi konuları, birbirlerine bir cilt gibi bağlayarak, resmeder. (Kotaman, 2021).

Dönemin konuları ve olaylarını vurgulamak için çalışmalar büyük boyutlu ve büyük çerçeveler şeklinde oluşturulur. Kiliselerin içine yapılan çalışmalar ve etkin dini konular triptik resimleri daha önemli konuma getirir. Bu düzlemde bakıldığında triptik resimler doğudaki kiliselerden batıdaki İngiliz kiliselerine kadar geniş bir kullanım alanı bulur. Triptik resim, İncil’den anlatılar, Meryem Ana, Çocuk İsa’nın doğumu ve Çarmıha gerilme gibi konular bu resimlerin başlıca konularını oluşturur. Kiliselerde yapılan dualara destek olmak için işlev gören triptik resimler sanatın görsel gücü ile süreci görkemli bir şekilde yansıtır ayrıca inanç vurgusu yaparak Hristiyanlığa bağlılığı gösterir.

Triptik resimler Hans Memling ve Hieronymus Bosch gibi Rönesans sanatçılar tarafından etkin olarak kullanılır .Bu dönemde Hugo Van Der Goes, Simone Martini ,Max Beckmann, Robert Campin, Peter Paul Rubens triptik resim yapsa da yüz yıllar sonra Francis Bacon’ın triptik resimleri önemli bir yer edinir.

14 ve 15. Yüzyılda Bosch ile triptik resimler en etkin şekilde varlığını sürdürür. Daha sonra 20. Yüzyıl da süreç farklı bir boyuta taşınır. 21. Yüzyılda ise ne Bosch ne de Bacon gibi değil tamamen bambaşka bir çizgi içerisinde yer alır.

Hieronymus BOSCH, Hollandalı Rönesans Ressamı Hieronymus Bosch, 1450’de S’Hertogenbosch’da doğar. Asıl adı Jheronimus van Aken olan Bosch, Aachen’den geldiği

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

düşünülür. Bosch, orta sınıf (burjuva), ressam bir ailenin bireyi olarak geleneklerine bağlı bir yaşantı sürer. Yaşadığı çağda saygı duyulan varlıklı bir eş seçimiyle parasal özgürlüğe ulaşır, 1488-1499 yılları arasında, doğduğu şehrin baş kilisesinin süslemesinde çalışır, (İrak, 2019).

Yaptığı çalışmalarında sıklıkla düşsel gerçekleri anlatan bir varlık biçimi oluşur. Üç parçalı eserinde insanın cennet bahçesinden kovuluşunu ve insan tutkularının zararını yansıtmak gibi doğru davranışlara ilgi çeker. Çalışmalarının ortasında yoğun insan biçimleri yer alır ve bu biçimler Rönesans tarzını yansıtmadaki derin özelliği gösterir. Renkleri canlı bir şekilde kullanan sanatçı, resminde cennet bahçesini yeşil bir görünüş olarak betimler. Göğün mavisi ve bahçelerin güzellik betimlemesi, sanatçının düşsel yorumlarının neredeyse dünyada yaşanan bedliği üstü kapalı tanımlar. Cennet/Cehennem, iyi/kötü, melek/şeytan gibi karşıtlıkları tematik olarak betimlemesi, kalabalık bir yargının var olacağını betimler, (Karkın, 2024).

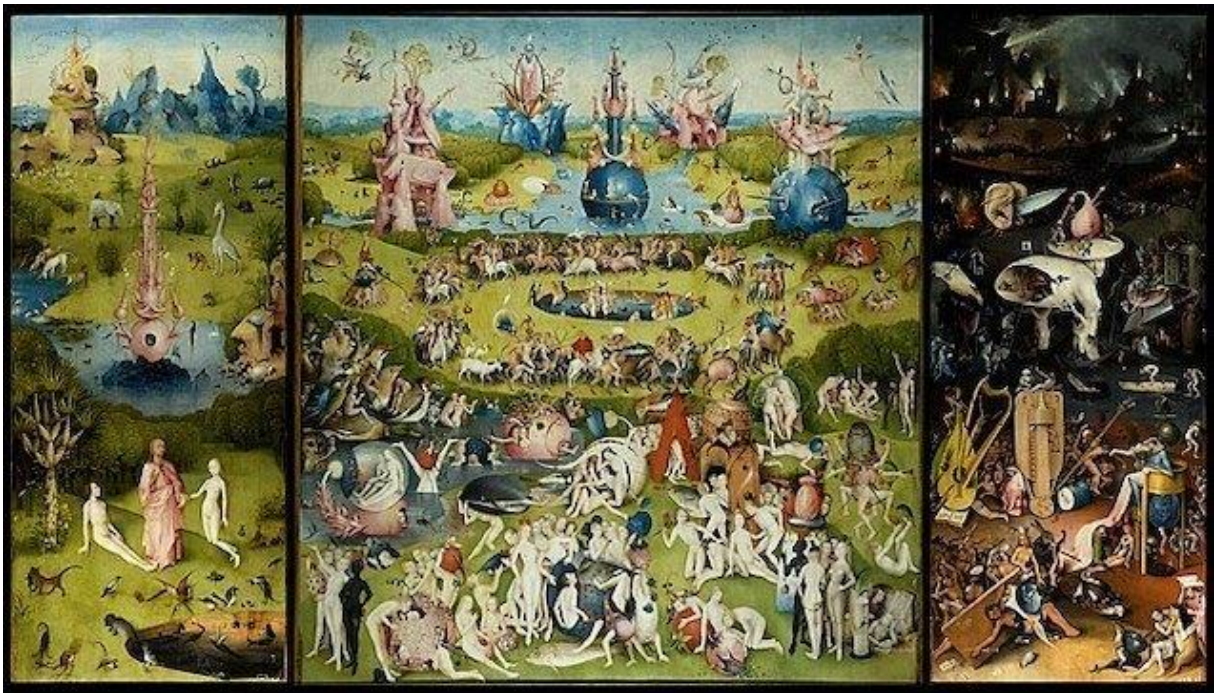
“Gerçekte var olmayan imgeler ile oluşturur resimleri belirleyici bir aşama olarak değerlendirilir. Bosch'un kendinden sonra gelen sanatçılar üzerindeki etkisi de düşünüldüğünde, onu bir başlangıç alarak, söz konusu yaklaşımları bugüne dek izlemek, çalışmanın kapsamını oluşturur, (Şengür, 2021).

Bosch'un çalışmalarındaki sanat ahlakı, o çağın az görülen bir yaklaşımı olarak dikkat çeker. Örneğin tekrara düşmemek için çaba sarfeder. Kendini açığa çıkarmak istemez, her resminde yeni anlatım şekilleri oluşturmak ister, anlatmak istediği durumlar aynı olsa bile, Bosch için resim yapmanın çekiciliğinin, öncelikle sorun çözmek olduğu ve hazır olan eserlerin onu artık ilgilendirmediği düşünülebilir. Cehennemleri gibi, cennetleri de birbirinden ayrı. Konuları yeni bakış açıları kazanır. Bosch'un resimleri, her zaman her yönüyle özel bir durumun ifadesi olur. Asla bir insan topluluğu üretimi ve başarılı sanatsal bir üsluba karşı çıkış değildir, (Muratlı, 1996).

Bosch, çağdaş Flaman sanatçıların tersine, aydın ve din açısından bunalımlar ile mücadele eden toplumu resimlerine taşır. Bosch’un resimlerindeki şiddet içerikli hayali ögelerin kaynağı hakkında sürüp giden tartışmalar söz konusu olur. Sanatçının yaşamı incelendiğinde, toplumsal ya da özerk etkenlerden ayrı olarak hayali bir evren oluşturduğu özüne varılır, (Yenigeldi, 2024).

“Sanat tarihçisi Walter Bosing’in 1994 de, Bosch’un çalışmalarının karmaşık simgeciliğini ve bu eserlerin dönemin dini inançları ve ahlaki yapısıyla nasıl iç içe geçtiğini vurgular (Bosing 1994). Bosing’e göre, Bosch’un eserlerindeki simgeler, o dönemdeki dini korkuları ve toplumsal kaygıları yansıtır ve bu nedenle Bosch’un sanatı, Rönesans Avrupası’nın anlayışını anlamak için eleştirel bir kaynak olarak kabul edilir”, (Gülpınar, 2024).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

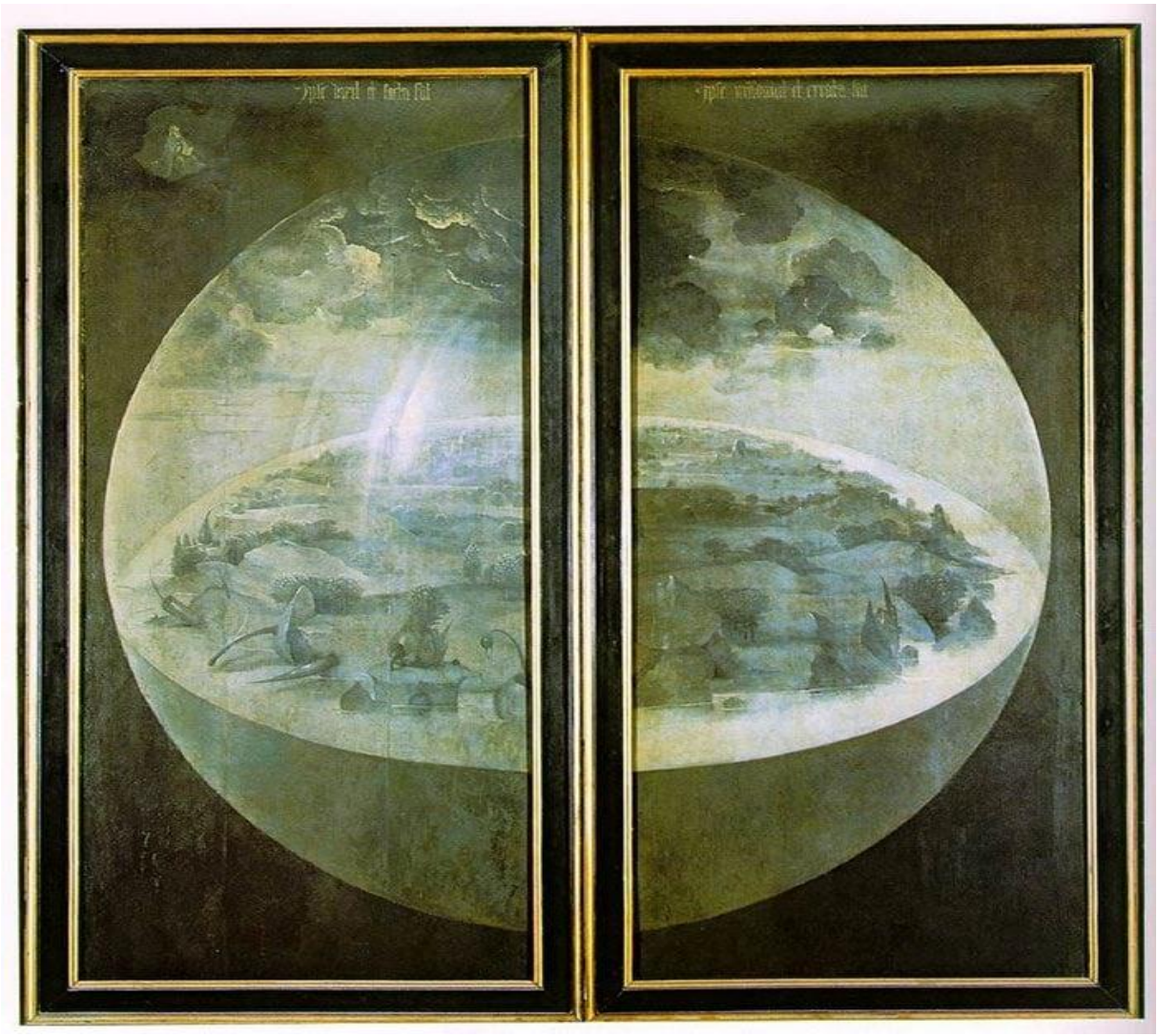

Görsel 1. Hieronymus Bosch Dünyevi Zevkler Bahçesi, 1490-1510.

Bosch'un eserlerinden en bilineni Brüksel kontu ikinci Henri'nin kızının düğününü kutlamak için yapılsa da inanç aktarımı yer alır. Sol yüzeyin Aden bahçesindeki Adem ve Havva'yı betimlerken orta yüzey hazcı bir cenneti betimler sağ yüzey ise cehennemin, tövbe etmeyen günahkarları bekleyen canlı ateşini anlatır. (Görsel 1). (Mattie, 2023).

"Bosch dış panelde (Görsel2), dünyanın kökenini, özellikle de dünyevi cennetin oluştuğu yaratılışın üçüncü gününü gri tonlarda sunar. Sol üst köşede açık bir kitapla küçük bir Tanrı biçimi betimlenmiştir ve Latince 'Çünkü O konuştu ve oldu; emretti ve o dimdik durdu.' (Mattie, 2023)."

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 2. Hieronymus Bosch Dünyevi Zevkler Bahçesi Dış Panel, 1490-1510,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 3. Hieronymus Bosch, Magi'nin Hayranlığı. Üçlü Tablo, 1494.

Büyücülerin hayranlığı İsa'ya tapan üç kralın anlatıldığı bir triptik çalışma (Görsel 3). Triptik çalışmalar 15.yüzyıldaki etkisine farklı bir anlatımla 20. yüzyılda Bacon ile tekrar kavuşur. Geçen 5 yüzyılda triptik çalışmalar yapılsa da Bosch'un triptik çalışmasındaki etkiye 20. yüzyılda Francis BACON ile rastlanır.

Francis BACON İngiliz bir ailenin çocuğu olarak 1909 yılında Dublin'de dünyaya gelen Francis Bacon, 16 yaşında ailesinin yanından ayrılarak Pablo Picasso'nun eserlerinden etkileneceği Berlin'e sonrasında Paris'e gider. 1930'ların başında, Yirmili yaşlarında, iç mimar olarak çalışır. Bu deneyimin resimle ilgilenmeye başladığında eserlerinin mekân kurgusunu etkileyecek düzeyde olduğu düşünülür. Ressam olarak 1950'lerde önemli bir başarı yakalar Kendi yaşamının etkisinden kaynaklı Bacon'un sanat anlayışındaki başarı hızla büyüyerek dünya çapında sergi düzenlemelerinin, büyük müzelerin ilgisini çeker. Arkadaşları ile olan bağı, alışılmışın dışında olan yaşamı doğrudan resimlerinin konusunu etkiler, (Dönmez, 2021).

Francis Bacon, en derin, en karanlık insan duygularını dizginlemek için az bulunur bir yeteneğe sahip. Ağlayan ağızların ve kıvranan varlıkların ateşli resimleri, istek ve rahatlama gibi ilkel insan dürtülerini ve kalp kırıklığı ve korku gibi zamansız duyguları somutlaştırır. "Her zaman şeyleri olabildiğince doğrudan ve çiğ bir şekilde ortaya koymayı umdum," demişti eleştirmen David Sylver'a 1966'da. "Ve belki de, bir şey doğrudan ortaya çıkarsa, insanlar bunun korkunç olduğunu hissederler" (Gotthardt 2018).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bacon, resimlerindeki korkuyu abartanlara hiçbir zaman korkutucu olmayı düşünmediğini belirtir. Ama yine de duygu ve davranışların aşırılığının kendi sanatının merkezi olduğuna razı olur, (Akbulut, 2024).

Görsel 4. Three Studies for Crucifixion (Çarmıha Geriliş için Üç Çalışma) Tate Liverpool.

Bacon üçlü çalışma adlı dizininde 3 kıvranan insan biçimli yarattığı anlatır, (Görsel 4). Bacon'ın triptik çalışmalarında Pablo Picasso'nun insan biçimini, düşüncelerini, çarmıha gerilme ve Yunan öfkeli tanrıçalarını yorumlaması görülür.

Görsel 5. Francis Bacon Triptik Ağustos 1972.

Triptik Ağustos 1972 Bacon sevgilisi George Dyer'in intihar etmesi anısına resmeder, (Görsel 5).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 6. Bir Odada Üç Figür 1964.

Bir odada 3 figür adlı triptik George Dyer'in hayatına son vermesini konu alan bir diğer triptik eser, (Görsel 6).

İnsan biçimlerini yorumlayan Bacon ardından bugüne bakıldığında naif ressam Dagmar Göğdün'ün çalışmaları dikkat çeker.

Dagmar GÖĞDÜN

Görsel 7.

Almanya'nın Zeitz kentinde doğan Dağmar Göğdün, mühendis olan babasının mesleği nedeniyle çocukluk yıllarını Lüksemburg, Meksika ve İspanya ve gibi ülkeleri dolaşarak geçirir. Bu süre zorunlu olarak sekiz okul değiştiren Göğdün İspanyolca, Fransızca ve Almanca olmak üzere farklı dillerde eğitim görür. Yabancı diller muhabiri olduktan sonra İstanbul'dan aldığı bir iş teklifi nedeniyle İstanbul'a yerleşir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

"Eşinin İstanbul – Eminönü Rotary Klübü Başkanı olan Türkiye'nin modern yüzünü tanıtmak için seçilen proje, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Asistanlarının eserlerinden oluşan sergi açmaktır. Sergi Frankfurt ve Viyana'da yapılır", (İstanbul Sanat Evi).

Güzel sanatlardan etkilenmesi bu organizasyon ile başlar. Bu organizasyon sırasında güzel sanatlardan etkilenir. Mimar Sinan Üniversitesi'ne misafir öğrenci olarak gider İrfan Önürmen ve Ressam Tanju Demirci'den özel ders alır. 1996 yılında çok çalışmasının sonucu olarak ilk kişisel sergisini açar. Şimdiye kadar birçok karma sergisi dışında İstanbul, Miami, Almanya, Avusturya, New York ve Las Vegas'da 12 kişisel sergisi olur.

Çiçekler genellikle resimlerinin temasını oluşturur. Çünkü, Meksika'da yaşadığı Monclova şehri çölün ortasındır. Akşamları serin hava almak için babası ile çölün yakınına gider. Orada yetişen kaktüslerin harika kokan, güzel çiçekleri sanatçıyı etkisi altına alır ve bu macera çiçekleri resmetmesinin nedeni olur, (İstanbul Sanat Evi).

Görsel 8. Dagmar Göğdün

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 9. Dagmar Göğdün.

Görsel 10. Dagmar Göğdün.

Dagmar Göğdün triptik resimleri hakkındaki düşüncelerini "Tek bir resim tâbi ki güzel. Fakat bana göre triptikler bir ahenk getirir. Bir espas (aralık) daha güzel tamamlar. Ben o nedenle sık sık triptikler yaratırım. Ancak satış konusunda tek resim daha kolay satılır." Şeklinde aktarır, (Göğdün,2024).

Triptik resmin en etkin ve bilinen ressamlarından Bosch'un dini konular üzerine triptik aktarımlarını Bacon'ın değişen triptik resimlerinin sürecini 21.yüzyılda bambaşka bir tavır izler

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

bu durum Göğdün'de uyum üzerine olmuş. Ressamın bir durum anlatısı izleyicide kendisini bulur. Triptik resimlerin bu 3 sanatçıda kurgusal süreç çerçevesinde oluşturulması bugünün triptik resimlerinde tamamen beğeni üzerine konumlanır. Özellikle bugünün ev, iş vb. ortamlarda sergileme şekli yani moda anlayışıyla örtüşür.

Görsel 11. Frederick McCubbin, Öncü, 1904.

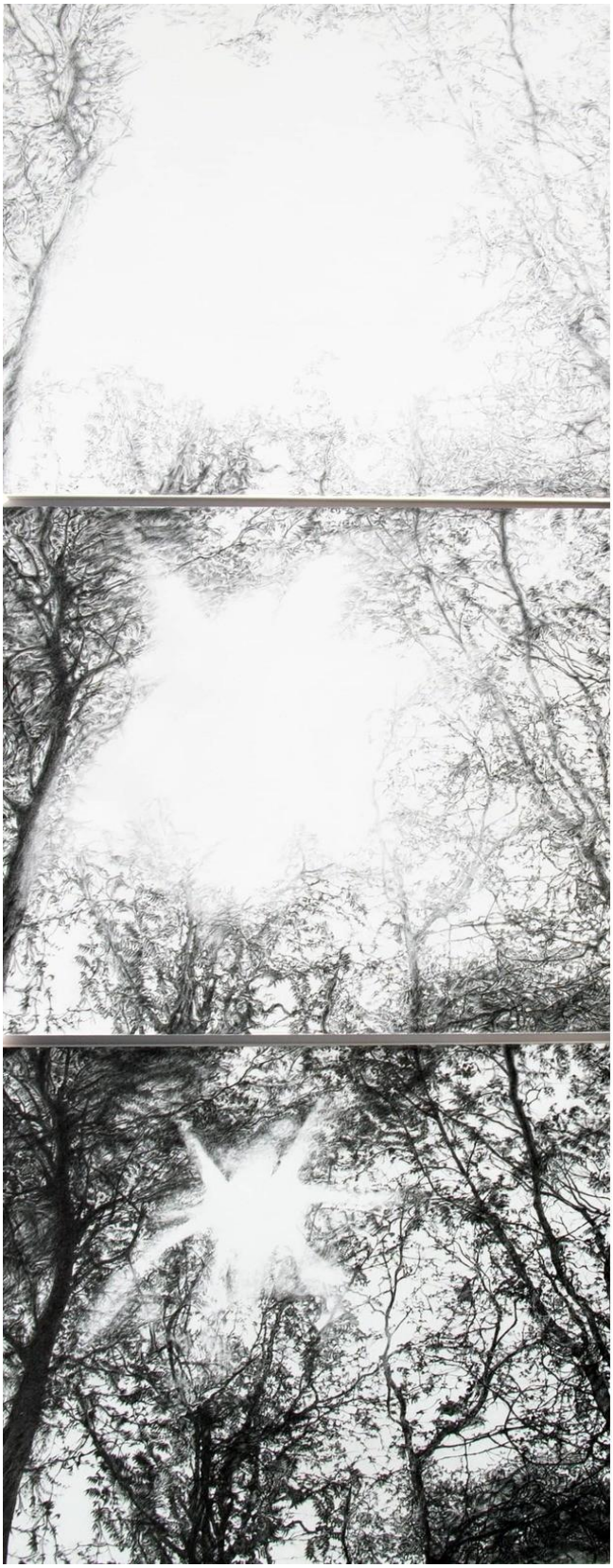
Avustralya çalılıklarında hayat kurma hikayesini anlatan eser bir triptiktir. Sol panelde Adam ve karısının seçilen araziye yerleştiği görünür. Karısı derin düşüncelere dalar. Orta panelde kadının bir bebeği tuttuğunu görünür, bu da geçen zamanı anlatır. Ayrıca, temiz bir ağaç hattının arasından aile evini ve kulübesi resmedilir. Sağ panel şehirle birlikte bir adamın bir mezarın üzerinde çömeldiği önemli bir zaman aralığını gösterir. Mezarın kime ait olduğu veya Pioneer'ın merkezi paneldeki bebek olup olmadığı belli olmazken (Görsel 11). McCubbin bu resminde bir yaşam öyküsünün değişen sürecini resmeder, (Sanat Yönetmenliği,2022)

Görsel 12. Roseline Al Oumami "Yolculuk" Üç Parçası .

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

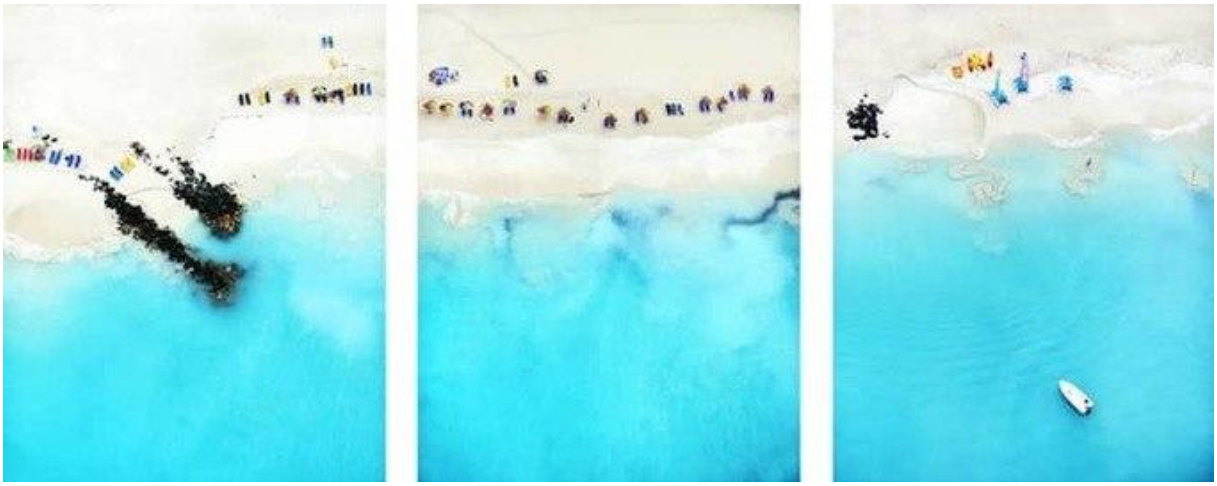
Bu ressam (Görsel 12) triptik resimlerinde yine Bosch'un dini görselleri ve Bacon'ın insanı farklı açılardan anlatımı olmadığı gibi resimlerinde fırça darbeleri renk sıçramaları görülürken 3 bölmeyi tamamen birleştirdiği gözlenir.

Görsel 13. Kirsty O'Leary-Leeson tarafında Melankoli Yaylı Çalgılar (Üçlü) , 2013.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bir diğer ressamın (Görsel 13) hüzünlü yaylılar isimli resminde alışılmış triptik görselinden uzaklaşarak dikey bir düzlem kullanır. Bir görselde güneşin 3 farklı yansımasını resmeder.

Görsel 14. Tommy Clarke Castaways Üçlemesi , 2016.

Bacon triptiklerinde düşüncelerin fikirlerin ve insan biçimlerinin devamını göstermeyi amaçlıyorken Tommy (Görsel 14) tiplerini belirlediği konusunun devamı olarak betimler. Bu betimleme konu devamı olarak Bacon'ın resimlerine benzese de resimsel anlatım olarak farklılık gösterir.

Görsel 15. Mondrian Kızılağaç, 1910.

Görsel 16. 2013, Kirsty O'Leary-Leeson,Aramızdaki Boşluk

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 17. Mondrian Kızılağaç, 1910.

Görsel 18. Ağaç Motifli 4 Kul Sureleri Metal Duvar Tablo Seti.

Mondrian bu resmi (Görsel 17) soyut sanat anlamında bir dönüm noktası olarak sanat tarihinde yer alır. Birçok insan bu eseri evinin duvarında sergilediğinde sanat eseriyle bir bağ kurar. İnsanlar için vazgeçilmez olur. Ancak bu eserin yanında yer alan metal ağaç triptiği (Görsel 18) evdeki eşyalardan herhangi birine uymadığı durumda gözden çıkarılabilecek bir süs eşyası olarak insanların yaşamında var olur.

Görsel 19.

Görsel.19 da kullanılan triptik çalışmaya duvarında yer veren kişinin seçimini Bosch, Bacon ve Göğdün'ün triptiklerinde var olan anlatımdan öte modanın getirisi ve kullanılan renklerin

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

duvarlara veya var olan eşyalara uyumu özünde yeğlenir. Bu yeğleme sebepleri bugünün triptik çalışmalarını sanattan uzaklaştırarak kolaylıkla vazgeçilen bir süs olarak konumlandırır.

Görsel 20.

Görsel. 20'deki resmi evinde kullanan kişi ise Triptik eseri tercih etme nedeni olarak resimde yer alan renklerin koltuklarına uymasından kaynaklı duvarında yer verdiğini ve sıkıldığı için resmi kullanmaktan vazgeçtiğini anlatır.

SONUÇ

Triptik resmin en etkin sürecine bakıldığında Bosch'un inanç aktarımı, kilise beklentisi, cennet cehennem kavramlarının anlatımını konu ederek önemsendiği bir üslup zamanla Bacon'da kendini bir acının aktarımı olarak gösterir. Her iki sanatçının triptik çalışmalarında bir durum anlatısı tasarlanırken 21.yüzyılda triptik resimlerin kurgusal süreci görsel beğeni olarak tasarlanmayı amaçlar. Sanat severlerin ve sanatçıların bir durum veya konu aktarımından ziyade göze hoş gelen ve günümüz moda anlayışıyla örtüşen bir üçleme tercih ettiği görülür. Ressam Dagmar Göğdün ise triptik çalışmalarında Bosch ve Bacon anlatımından daha çok birbirini takip eden bir uyum sürecini anlatmayı ister ancak tüketim kültürü devreye girdiğinde triptik eserlerin maddi karşılığına önyargı bu çalışmaların sanatsal olarak seçilmediğini fabrikasyon ve seri üretimin maliyeti düşürmesi sebebiyle sanatsal boyuttan uzaklaşarak bir süs nesnesi olarak kullanıldığını gösterir.

Aslında son dönemin tamamen triptik resimleri sanatçıların anlatımından ayrı bir şekilde modanın getirisi üzerine, tüketimin dayatması üzerine, duvarlara asılan resimler çerçevesinde sürer. Bu tercihlerde eşyalara benzerlik, eşyalara uyumluluk, duvarlara uyumluluk durumları düşünceleri çalışmaların sanat dışı bu ürünlerin seçilmemesine neden olur. Sanatın ve sanatın

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

getirdiği estetiksel davranışın insanlarda oturmadığının en büyük göstergesidir. Bu nedenledir ki sanatsal çalışmalar üzerinde insanların bilgisizliği, yetersizliği, ilgisizliği bu sürece eğilmelerine daha çok neden olur. Triptik resimler bugünün sanat çalışmalarından uzaklaşarak kolaylıkla vazgeçilebilen birer süs eşyası olarak konumlanır.

Sanat alanındaki, modanın oluşturduğu olumsuzluk, bireye verilecek sanat ve sanat tarihi eğitimiyle giderilebilir. Sanat bütün alanlarda kendisini gösterdiği zaman yaşamın en önemli parçalarından biri olarak konumlanır ve sanat her yerde farklı bir tavır sergiler. O yüzden evde, işte, insan beğenisinde karşılık bulur. Sanatın tüm alanlarında örneğin resim, müzik, sinema, tiyatro, edebiyat vs. verilecek olan iyi eğitimler hayatı şekillendirmede önemli bir yer tutar. Bu nedenledir ki sanat eğitimi bireyin yaşantısında erken yaşlarda hayati bir öneme sahip olur.

KAYNAKÇA

Makale

Akbulut, D., Francis Bacon'ın Sanatının da "AĞIZ" Metaforu ve "Three Studies for Figures at the Base of a Crucifixion 1944" https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3651814 (2024).

Dönmez, İ., francıs bacon'un "otoportre için çalışma" adlı resimleri üzerine bir inceleme https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1797222 (2021).

Gülpınar, Ş., Rönesans'ta Sürrealizm: Bosch ve Bruegel Sanatı Üzerine Sosyolojik Bir Bakış https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3920265 (2024).

İRAK, M., Hyrenıomus Bosch'un 'yeryüzü zevkleri bahçesi' resmi: gerçeküstücülüğü yeniden okuma https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/694971 (2019).

KARKIN, N., hukukun estetik yargısı **https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3985640** (2024).

Muratlı S.B. Bosch'un Sanatına İkonografik Bir Bakış. https://www.proquest.com/docview/2606900461?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses (1996).

Şengür, Y., Hieronymus Bosch'un fantastik imgeleri ve Batı resim sanatında gerçeküstü yaklaşımlar https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/96700 (2021).

Yenigeldi.mhıeronymus bosch'un "dünyevi zevkler bahçesi" triptiğindeki hayvan imgeleri https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4070640 (2024).

İnternet Ortamında Yer Alan Kaynaklar

Kotaman, M., Triptik nedir? https://www.kotaman.com/triptik-nedir/ (2021).

Selena Mattei Hieronymus Bosch https://www.artmajeur.com/tr/magazine/5-sanat-tarihi/hieronymus-bosch/333610 (2023).

https://www.artdirection.com.au/the-pioneer-frederick-mccubbin/ (2022)

Alexxa Gotthardt Francis Bacon Nasıl Sanatçı Olunur Konusunda https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-francis-bacon-artist (2018).

Dagmar Göğdün https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-g/gogdun-dagmar/dagmar-gogdun-hayati-eserleri/

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel Kaynaklar

Görsel.1Triptik Sanatı Dan Scott https://drawpaintacademy.com/triptych/ (2019).

Görsel.2 Triptik Sanatı Dan Scott https://drawpaintacademy.com/triptych/ (2019).

Görsel.3 **Claire Selvin** Hieronymus Bosch: Gizemli Bir Ustanın Erken Yaşamı ve Önemli Eserleri https://www.artnews.com/feature/hieronymus-bosch-life-early-works-best-paintings-1202685134/ (2020).

Görsel.4 Alexxa Gotthardt Francis Bacon Nasıl Sanatçı Olunur Konusunda https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-francis-bacon-artist (2018).

Görsel.5 https://www.tate.org.uk/art/artworks/bacon-triptych-august-1972-t03073)

Görsel.6 https://en.wikipedia.org/wiki/Three_Figures_in_a_Room

Görsel 7 https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-g/gogdun-dagmar/dagmar-gogdun-hayati-eserleri/

Görsel.8 Göğdün,d.

Görsel.9 Göğdün,d.

Görsel.10 Göğdün,d.

Görsel.11 https://www.ngv.vic.gov.au/frederick-mccubbin-the-pioneer-1904/

Görsel.12 https://www.riseart.com/guide/2414/what-is-a-triptych?srsltid=AfmBOorSRbIF5bJEApOgur9o2qIhtMYDY1XFXgjwMtTuZMd5w-HxoMxv

Görsel.13 https://www.riseart.com/guide/2414/what-is-a-triptych?srsltid=AfmBOorSRbIF5bJEApOgur9o2qIhtMYDY1XFXgjwMtTuZMd5w-HxoMxv

Görsel.14 https://www.riseart.com/guide/2414/what-is-a-triptych?srsltid=AfmBOorSRbIF5bJEApOgur9o2qIhtMYDY1XFXgjwMtTuZMd5w-HxoMxv

Görsel.15 https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Piet-Mondrian/32633/K%C4%B1z%C4%B1l-A%C4%9Fa%C3%A7.html

Görsel.16 https://www.riseart.com/guide/2414/what-is-a-triptych?srsltid=AfmBOorSRbIF5bJEApOgur9o2qIhtMYDY1XFXgjwMtTuZMd5w-HxoMxv

Göresel.17 https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Piet-Mondrian/32633/K%C4%B1z%C4%B1l-A%C4%9Fa%C3%A7.html

Görsel.18Ağaç Motifli 4 Kul Sureleri Metal İslami Duvar Tablo Seti - WAM229 – Wall Art Istanbul

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

BATI CEPHESİ'NDE LAĞIM MUHAREBESİNİN ZUHUR VE İNKİŞAFI (1914-1918)

EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF TUNNEL WARFARE ON THE WESTERN FRONT (1914-1918)

Süleyman Eren TÜKENMEZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, suleymanerentukenmez@gmail.com-0009-0000-2856-2513

ÖZET

Lağım muharebesi, kökleri Asur İmparatorluğu'na kadar uzanan iptidai bir kuşatma taktiğidir ve 19'uncu yüzyılın ortasına kadar kale ve şehir kuşatmalarında kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'nin siper muharebesine dönüşmesi, tarafların karşılıklı olarak tahkimine ve muharebelerin bir çeşit kuşatmaya evrilmesine sebep olmuştur. Taarruzlarını daha etkili kılarak siper açmazını kırmaya çalışan taraflarca tank, zehirli gaz ve benzeri bir takım yeni icat ve yöntemler denendiği gibi, müstahkem siperler arasındaki mesafe ve durağanlığın müsaadesiyle hâlihazırda Batı Cephesi'nde gerçekleşen muharebelerin doğasına çok uygun olan lağımcılık gibi antik bir kuşatma taktiği de bu savaşın parçası hâline gelmiştir. Fakat savaş arifesinde, özellikle topçuluk olmak üzere son yarım yüzyıldaki askerî gelişmelerin etkisiyle bu gibi bir muharebe yöntemine ihtiyaç duyulmayacağı düşünüldüğünden, savaşın başında dönemin ordularında bu hususta büyük bir hazırsızlık ve düzensizlik söz konusudur. Cephede kazılan yeraltı tünelleri, savaş boyunca antik muadillerine benzer teknik ve faaliyete sahip olduğu gibi, 1918'e kadar geçen dört yıl içerisinde muazzam bir gelişim de göstermiştir. Bu çalışmada, lağımcılığın Batı Cephesi'nde modern ordular tarafından ilk uygulamaları ve savaş sonuna dek inkişafı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Lağım muharebesi, siper muharebesi, Batı Cephesi, Birinci Dünya Savaşı, askerî tarih

ABSTRACT

Tunnel warfare is a rudimentary siege tactic with roots extending back to the Assyrian Empire, employed in fortress and city sieges until the mid-19th century. In World War I, the transformation of the Western Front into trench warfare led to mutual fortification by the opposing sides and the evolution of the conflict into a form of siege. While belligerents experimented with new inventions and methods, such as tanks and poison gas, to break the trench stalemate by enhancing their offensives, the static nature of the front and the distances between fortified trenches also facilitated the revival and application of an ancient siege tactic: tunnel warfare. However, due to military developments over the preceding half-century,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

particularly in artillery, it was widely assumed on the eve of the war that such methods would be obsolete. This resulted in significant unpreparedness and disorganization regarding tunnel warfare within contemporary armies at the war's outset. Although the underground tunnels dug on the front throughout the war shared techniques and activities similar to those of their ancient counterparts, they also underwent tremendous development over the four years leading up to 1918. This study examines the initial applications of tunnel warfare by modern armies on the Western Front and its subsequent evolution until the end of the war.

Key Words: Tunnel warfare, trench warfare, Western Front, World War I, military history

1.TARİHTE LAĞIM MUHAREBESİ

Lağım muharebesinin kökenleri antik Mezopotamya'ya dayanmakla birlikte tam olarak aydınlanmış değildir. Bolca zaman gerektirmesi ve doğası gereği bir tahkimata karşı icra edilmesi icap ettiğinden, en iptidai uygulamaları dahi ilk kompleks kuşatma savaşlarının ürünü olmalıdır.

1.1.Barut Öncesi Lağım Muharebesi

İncelenen kaynaklarda lağım muharebesiyle ilişkilendirilen ilk bahisler, kerpiç tuğladan yapılmış duvar temellerinin sökülmesi şeklindeki kullanımla Erken Akad Hanedanlığı Dönemi'ne (2500-2200) işaret etmektedir (Hamblin, 2007, s. 217). Tahkimat duvarlarının altına varan tüneller kazılmasına dair ilk kayıtlara ise Hitit literatüründe ulaşılmıştır (Bryce, 2023, s. 158; Gurney, 2001, s. 94). Fakat bu hususa dair yapılan literatür taramasında kesin veya yeterli veriye rastlanamamıştır. Lağımcılık yöntemini tarih boyunca kullanıldığı şekliyle uyguladığı emin olunan en erken medeniyet ise Asur İmparatorluğu'dur (Campbell, 2006, s. 9). Asurlulara ait pek çok yazılı kaydın yanı sıra kuşatma ve lağım tasviri bulunan fresk, stel ve ortostat gibi kaynaklar da günümüze ulaşmıştır. Bu bağlamda Asur kralı II. Aşurnasirpal'ın sarayında bulunmuş ve M.Ö. 9'uncu yüzyıla tarihlenmiş bir ortostatta, kuşatma muharebesi esnasında şehrin duvarlarını yeraltından aşmaya çalışan bir Asurlu tasviri karşımıza çıkmaktadır (Wiggins, 2003, s. 9).

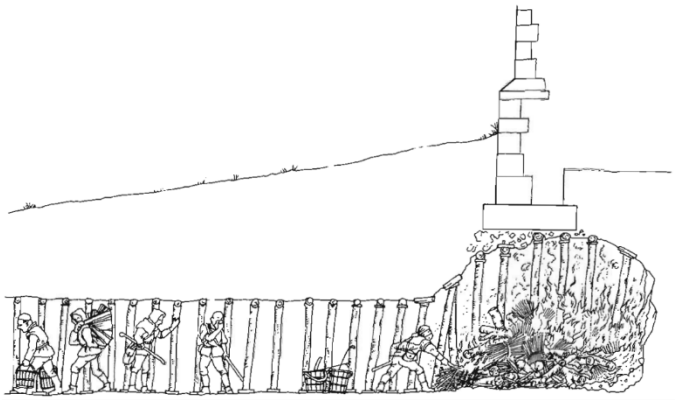

Görsel 1. Britanya Müzesi'nde bulunan 124554 envanter numaralı Asur ortostatı üzerindeki lağımcı tasviri.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Antik Yunan devrine gelindiğinde, lağım muharebesinin temel esaslarının artık yerleşmiş olduğu ve bu esasların barutun entegrasyonuna dek ana hatlarıyla korunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Aeneas Tacticus, M.Ö. 4'üncü yüzyıla tarihlenen *Kuşatma Altında Nasıl Hayatta Kalınır* isimli eserinde lağımlardan korunmak için hendek kazılması ve düşman tüneline duman ve yaban arısı doldurulması gibi enteresan yöntemlerden bahsetmiştir (Whitehead, 2001, s. 93-94). Tacticus ayrıca, Herodotos'un *Melpomene*'sinde de bahsi geçen (Herodotos, 2017, s. 376-377) Barkalı bir demircinin, Perslerin kuşatması sırasında kalkanını toprağa koyarak yer altından gelen titreşimleri hissedebildiğini ve böylece Pers tünellerinin yerini saptadığını aktarmıştır (Whitehead, 2001, s. 93-94).

Antik dönem orduları lağım galerilerinden iki şekilde faydalanmıştır. İlk ve daha az tercih edilen yöntem, kuşatılanlara sezdirilmeden duvarın ardından şehre sızmak şeklindedir. İkinci ve daha yaygın olan yöntem ise kazılan tünelin şehir duvarlarının hemen altına getirilerek buradan şehir duvarının çökertilmesi ve yüzeyde oluşan gedikten içeriye girilmesidir. Barut öncesi dönemde bu işlem için duvarın altına varan galeride kolon görevi gören keresteler yerleştirilerek geniş bir oda oluşturulur, odanın içine çalı çırpı gibi yanıcılar doldurulup yangın çıkarılırdı. Yanan keresteler taşıma gücünü yitirince zemin bir obruk gibi çökerek üzerindeki duvarı da aşağı indirirdi. *Burnt-prop* (destek yakma) olarak adlandırılan bu yöntem, kuşatılanlar tarafından kuşatma kulesi gibi yapıları savaş dışı bırakmak için de kullanılmıştır. Lağım muharebesi, barutun entegrasyonuna kadar bu şekilde icra edilmiştir (Wiggins, 2003, s. 10-11).

Görsel 2. Destek yakma yöntemi (Barton vd., 2007, s. 28).

1.2.Barut Devrinde Lağım Muharebesi

Barutun lağım muharebesinde ilk kullanımı da bu muharebe türünün kökenleri gibi muğlaktır. Bu hususta işaret edilen en erken örnek, II. Murad'ın Belgrad Kuşatması sırasında 1439'da bir Türk lağımını etkisiz bırakan istihkâmcı John Vrano'dur (Barton vd., 2007, s. 30; Duffy, 1979, s. 11). Ayrıca 1468'de Büyük İrmandinya İsyanı sırasında Ourense'de (Wiggins, 2003, s. 20), Cenevizliler tarafından 1487'de Sarzanello Kalesi'nde (Duffy, 1979, s. 11; Wiggins, 2003, s. 20) ve Francesco di Giorgio Martini isimli bir istihkâmcı tarafından Kasım 1495'te Napoli'deki Castel Nuovo'da barut kullanıldığı da bilinmektedir (Wiggins, 2003, s.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

20). Ancak bu örneklerde kullanılan barutun destek yakma sırasında alevleri hızlandırmak için kullanıldığı düşünülmektedir (Duffy, 1979, s. 11). 1503'te, Pedro Navarro isimli istihkâmcı tarafından sekiz yıl sonra yine Castel Nuovo'nun altına kazılan lağım ise barut kullanılarak patlatıldığına mutabık olunan ilk örnektir (Duffy, 1979, s. 11; Wiggins, 2003, s. 20). Bu bağlamda barut entegrasyonunun 15'inci yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştiği söylenebilir.

Barut kullanılmaya başlanmasıyla lağım muharebesi daha kompleks ve çok daha etkili hâle gelmiştir. Topçuluğa destek olarak orta çağ tipi küçük kalelerin sonunun gelmesinde önemli rol oynamıştır (Duffy, 1979, s. 12). Kale mimarisi ve kuşatma doktrinleri askerî teknolojiye ayak uydurarak değişim geçirmiş, *trace italienne* olarak adlandırılan kaleler ve yeni kuşatma muharebesi metotları ortaya çıkmıştır (Wiggins, 2003, s. 23-24,30). 16'ncı ve 17'nci yüzyıllarda lağım muharebesinin güçlü tahkimatları aşmak için en başarılı yöntem hâline gelmesiyle, Fransız İstihkâm Mareşali Sébastian Le Prestre de Vauban tarafından 1679'da ilk daimî Fransız lağımcı birliği kurulmuştur (Wiggins, 2003, s. 40). 18'inci yüzyıl, lağımcılığın metodolojik ve organizasyonel anlamda profesyonelleştiği dönem olmuş; lağım muharebesi, profesyonel istihkâmcıların elinde kuşatma savaşlarının baş rolü hâline gelmiştir.

On dokuzuncu yüzyıl ilerledikçe, uzun süren kuşatmaların sayısı azaldığından lağım muharebesi giderek daha az icra edilir olmuştur. Birinci Dünya Savaşı öncesindeyse, Batı Cephesi'nde çarpışacak orduların son kapsamlı lağımcılık faaliyeti Kırım Savaşı'nda gerçekleşmiştir (Barton vd., 2007, s. 34). 1855'te Sivastopol Kuşatması esnasında Rus tabyalarını kuşatan Müttefik kuvvetler lağımlara başvurunca, Rus istihkâmcılar karşı-lağım faaliyetine girişmiş ve Fransızlar başta olmak üzere Müttefik istihkâmcılar ile aralarında büyük bir lağım muharebesi cereyan etmiştir. Fransız ve İngiliz istihkâmcıların çabası Albay Eduard Ivanovich Totleben komutasındaki Rus istihkâmcılar tarafından neticesiz bırakılmıştır (Kulikov vd., 2019, s. 338-354). Sivastopol Kuşatmasındaki lağım muharebesine dair 1868'de tafsilatlı bir rapor yayımlanmıştır ve bu raporun Birinci Dünya Savaşı'nda gerçekleşen lağım muharebesine derin etkileri olduğu üzerinde durulmaktadır (Kulikov vd., 2019, s. 351).

1.3.Savaş Arifesinde Lağım Muharebesine Dair

Savaş yaklaşırken askerî doktrinler önemli değişimler yaşamıştır. Mobilize savaşın öne çıkacağına dair beklentiler, artık ihtiyaç duyulmayacağı düşünülen lağımcılık gibi geleneksel yöntemlerin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı, yaklaşan büyük savaş için Avrupalı kuvvetlere önemli bir uyarı niteliği taşımıştır. Bu savaşta Japon birliklerinin yoğun insan dalgaları şeklindeki taarruzlarının üzerinde duran uluslararası gözlemciler ve askeri çevreler, Japonların Port Artur'daki Rus tahkimatlarına karşı yürüttüğü lağım faaliyetlerini aynı oranda dikkate almamıştır (Jones, 2010, s. 16-18; Banks, 2014, s. 158-159). Savaşın ardından yapılan değerlendirmelerde genellikle piyadenin sayısal üstünlüğü ve taarruz taktikleri gibi ilk unsura odaklanılmış, lağım taliminin sürdürülmesine dair bir çıkarımda bulunulmamıştır (Banks, 2014, s. 158-159). Ayrıca Port Artur'da Rusların, Kırım Savaşı'ndaki muadiline nazaran çok daha basit kalan yeraltı muharebesinde eğitimsizlik ve yetersiz ekipman gibi sebeplerle mağlup olması, becerilerin ne kadar çabuk unutulabildiğini göstermiştir (Jones, 2010, s. 16).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Savaş arifesinde Avrupa'nın büyük güçlerinin lağım muharebesi tecrübeleri farklılık göstermiştir. Alman ordusu 1908-1913 yılları arasında kuşatma eğitimleri yapmış olsa da bu talimler, Alman stratejik düşüncesinde sabit savunma hat ve tahkimatların ağır topçu ateşi karşısında savunmasız kalacağı ve artık savaşların manevra ağırlıklı olacağı kanaatinin hâkim olması nedeniyle lağımcılıktan çok genel kuşatma yöntemleri üzerinde yoğunlaşmıştır (Jones, 2010, s. 17; Banks, 2014, s. 159). Fransızlar ise Vauban döneminden miras kalan güçlü bir istihkâm ve lağımcılık geleneğine sahip bulunmuşlardır. Her ne kadar Fransız askeri liderleri de Almanlar gibi savaşların mobilize olacağını düşünmüş ise de lağım talimlerini sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda, Birinci Dünya Savaşı başladığında yeraltı muharebelerine en hazır durumda olanın Fransız ordusu olduğu değerlendirilmektedir (Banks, 2014, s. 159). Batı Cephesi'nin lağımlarına en hazırlıksız devlet ise Britanya İmparatorluğu olmuştur zira İngiliz askerî planlaması, Boer Savaşı'nın da etkisiyle büyük ölçüde hareketli savaş ve süvari birlikleri fikrine odaklanmıştır (Banks, 2014, s. 160).

Nitekim Rus-Japon Harbi'nin tecrübelerine ve Fransa gibi bazı devletlerdeki sınırlı hazırlıklara rağmen lağımcılığın Batı Cephesi'ndeki belirleyici rolü öngörülememesine ek olarak hâlihazırda zaten savaşın kısa süreceği düşünülmüştür. Bu hazırlıksızlık lağım muharebesine yönelik becerilerin nispeten unutulmasına ve bu muharebe yönteminin dönemin teknolojisinin gerisinde kalmasına sebep olmuştur.

2. SİPER AÇMAZI VE LAĞIM MUHAREBENİN ZUHURU

Savaşın ilk ayında manevra ve hızın belirleyici olacağına dair öngörüler kısmen doğrulanmıştır; Almanya, Schlieffen Planı doğrultusunda Belçika üzerinden hızla Fransız topraklarına girmiştir. Alman ordusunun Marne'de geri püskürtülmesinin ardından yaşanan stratejik tartışmalar ve komuta değişiklikleri, planın başarısızlığının nedenlerini ortaya koymuştur. Alman birliklerinin I. Marne Muharebesi sonrası Aisne hattına çekilerek derme çatma siperler kazmasıyla, Birinci Dünya Savaşı'nın ilk siper muharebesi gerçekleşmiştir. Britanya ve Fransız kuvvetlerinin de siper kazma emri almasıyla Eylül 1914'te karşılıklı bir siper hattı oluşmuş ve *Denize Yarış* olarak bilinen süreç başlamıştır. Ekim sonuna gelindiğinde, kesintisiz siper hatları Kuzey Denizi'ne kadar uzanmış ve Kasım 1918'e dek sürecek olan siper açmazı ortaya çıkmıştır (Wiest, 2022, ss. 30-51).

Tarafların karşılıklı tahkimatlarda bulunması kaçınılmaz olarak lağım tehdidini doğurmuştur. Argonne cephesinde Almanların olası lağım saldırılarına karşı savunmak amacıyla Ekim 1914'te karşı lağımlar kazmaya başlayan Fransızlar, Batı Cephesi'nde lağım faaliyetinin öncüsü olmuştur. Alman tehdidine karşı oluşturulan bu karşı-lağım sistemi 7 Aralık 1914'te tamamlanmıştır (Jones, 2010, s. 29; Banks, 2014, s. 161). Savaşın ilk lağım galerilerinin henüz var olmayan bir tehdide karşı savunma amaçlı kazılmış olması dikkat çekicidir. Ekim ayı içinde Fransızlar, Somme Nehri güneyindeki Dompierre-Becquincourt köyünde bulunan Alman tahkimatına yönelik taarruz lağımları da kazmaya başlamıştır. 11 Kasım'da esir alınan Fransız istihkâm askerleri sayesinde yeraltından gelen tehlikenin farkına varan Almanlar da derhâl bölgede dinleme lağımları kazarak karşı lağım faaliyetlerine girişmiş (Jones, 2010, s.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

29), böylece Dompierre-Becquincourt köyü Batı Cephesi'nde mütekabil lağım muharebesinin başladığı ilk mahal olmuştur (Banks, 2014, s. 161).

Savaşın en erken lağım patlamalarından biri, Alman 30'uncu Rhineland İstihkâm Alayı 2'nci Bölük askerleri tarafından 13 Kasım 1914'te Argonne ormanında gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 40 kilogram patlayıcının kullanıldığı bu patlama, önceden kazılmış ve *sap* denilen sığ yaklaşma tünelleriyle icra edilmiştir. Almanlar bu saldırıyla Fransız ön hattını ele geçirmiştir (Jones, 2010, s. 30). Alman ve Fransızların arasında bu mücadele devam ederken Britanya birliklerine karşı ilk saldırı ise yine sığ yaklaşma tünelleri vasıtasıyla 20 Aralık 1914'te Festubert yakınlarındaki Givenchy-lès-la-Bassée'de yaşanmıştır. Alman istihkâmcılar, Britanya'nın Sirhind Tugayı'nın bulunduğu siperin altına on adet 50'şer kilogramlık patlayıcı yerleştirmiş ve bu patlayıcıları sabah 09.00'da eş zamanlı olarak ateşlemişlerdir (Banks, 2014, s. 161; Jones, 2010, ss. 34-35). Patlamaların neden olduğu tahribat sonucunda siperde bulunan Hintli askerler ağır zayiata uğramış, hücuma kalkan Almanlar ise hiç kayıp vermeden hattı ele geçirmiştir (Jones, 2010, ss. 34-35; Barrie, 2000, s. 25). 20 Aralık'taki bu saldırı, Britanya birliklerinin morali üzerinde olumsuz bir etki yarattığı gibi, karargâhın da lağım tehdidine daha fazla kayıtsız kalmamasını sağlamıştır. Fransız ve Almanların Ekim ayından beri yeraltında aktif oldukları gerçeği, bu kayıtsızlığın boyutunu idrak için önemlidir.

Savaş başında lağımcılıkta geri kalan Britanya'nın yardımına, Britanya lağımcılığının önde gelen isimlerinden biri olacak Mühendis John Norton-Griffiths koşmuştur. Britanya'nın yeraltı muharebesine karşı süregelen ilgisizliğine rağmen, Kasım 1914'te Britanya Savaş Dairesi'ne başvurarak, kendisinin komutasına verilecek usta madencilerle Fransa'ya sevk edilmeyi ve orada düşmanın altına lağım kazmayı talep etmiştir (Banks, 2014, s. 162). Norton-Griffiths'in ilk teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır. Ancak 20 Aralık'taki tecrübeden sonra Boer Savaşı'ndan tanışıklığı olan Savaş Bakanı Lord Kitchener ile görüşmek üzere davet edilmiştir (Barrie, 2000, s. 27-30). Bu görüşme sırasında Kitchener'a, kendi madencilerinin standart istihkâm birliklerinden çok daha süratli tünel açmasına imkân tanıyan *clay-kicking* (kil tekmeleme) adı verilen yöntemi açıklamıştır (Barrie, 2000, s. 28; Banks, 2014, s. 162). Bu spesifik yöntem, Norton-Griffiths'in şirketine bağlı madenciler tarafından Londra havzasının yoğun kil zeminlerinde yürütülen faaliyetlerde sıklıkla kullanılmış ve Alman ile Fransız lağımcıların uyguladığı geleneksel kazma-kürek yönteminden belirgin ölçüde ayrılmıştır. Kil tekmeleme, iki kalasın çaprazlanmasıyla oluşturulan platformun tünel içine kırk beş derecelik açıyla yerleştirilmesi ve bu platform üzerine uzanan madencinin, küreğe ayaklarıyla basarak zeminden geniş toprak blokları kesmesi şeklinde tarif edilmiştir (Jones, 2010, s. 75). Lağım muharebelerinin temel hedefi, karşı tarafça fark edilmeden düşman siperlerinin altına patlayıcı yerleştirmek olduğundan, "toprak tekmeleme" yöntemini benimsemiş sivil madenciler Britanya ordusunun ihtiyaçları için son derece elverişli bir seçenek olmuştur. Kitchener, Norton-Griffiths'in sunduğu bilgilerden ikna olmuş olacak ki kendisine sekiz adet lağımcı bölüğü teşkil etme yetkisi tanımıştır (Banks, 2014, s. 163). Bu sayede, kil tekmeleme tekniğine elverişli zeminlerde Norton-Griffiths'in organize ettiği sivil kökenli lağımcılar faaliyet göstererek, Britanya istihkâm birliklerinin yeraltı çalışmalarına kayda değer destek sağlamışlardır. Ayrıca kil tekmeleme yöntemi gerçekten de Britanya lağımcılarının hem daha hızlı hem de daha sessiz çalışmasına olanak sağlamıştır (Banks, 2014, s. 163).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 3. İhtiyacı olan tüm ekipmanla birlikte bir kil tekmeleyici (Jones, 2010, s. 75).

3.LAĞIM MUHAREBENİN İNKİŞAFI

1915 boyunca lağım faaliyetleri Batı Cephesi hattı boyunca yoğunlaşmıştır. Fransızlara ve Almanlara kıyasla yeraltı savaşına daha geç başlayan Britanya kuvvetleri, özellikle John Norton-Griffiths'in sivil madencileri ordu bünyesine katma çabaları sayesinde bu alandaki yarışta hız kazanmıştır. Norton-Griffiths'in girişimleri, Britanya birliklerindeki uzman lağımcı eksikliğinin sivil profesyonellerle giderilmesini sağlamıştır (Banks, 2014, s. 163).

1915 yılının ilk önemli lağım muharebelerinden biri Ypres yakınlarında kritik bir yükselti olan Hill 60'de yaşanmıştır. Britanya lağımcıları 17 Şubat'ta burada küçük çaplı bir patlama gerçekleştirmiş, ancak bu girişimin etkisi sınırlı kalmıştır (Jones, 2010, s. 76). Almanların misillemesi gecikmemiş ve 21 Şubat'ta çok daha büyük bir patlama düzenleyerek Britanya 16'ncı Süvari Alayı'ndan kırk yedi er ve on subayın yaşamını yitirmesine neden olmuşlardır (Jones, 2010, s. 76). Hill 60, 17 Nisan'da Britanya'nın ilk kez başarılı sonuç aldığı büyük çaplı lağım saldırısına sahne olmuştur. Yaklaşık 4500 kilogram patlayıcının kullanıldığı bu saldırıda Alman savunması hazırlıksız yakalanmıştır (Jones, 2010, s. 76). Patlamadan sağ kurtulan birlikler dahi Britanya taarruzuna karşı kayda değer bir direniş gösterememiş ve Hill 60 Britanya kuvvetlerinin kontrolüne geçmiştir (Jones, 2010, s. 77). Ancak tepe, Britanya kuvvetlerinin elinde uzun süre kalmamış; Almanlar 19 gün sonra, 5 Mayıs'ta klor gazı kullanarak düzenledikleri bir karşı saldırıyla burayı geri almış ve iki sene daha elinde tutmuştur (Jones, 2010, s. 78).

Ypres güneyindeki bir diğer önemli çatışma alanı St. Eloi köyü olmuştur. Almanlar 14 Mart'ta burada iki lağım patlatarak köyü ele geçirmiş, ancak Britanya birliklerinin başarılı karşı saldırısı sonucu köy kısa süre sonra yeniden el değiştirmiştir (Jones, 2010, s. 79). Britanyalı lağımcılar, Temmuz başında St. Eloi'de 635 ve 680 kilogram ağırlığında iki büyük patlama daha gerçekleştirmişlerdir. Bu patlamalarda patlayıcı olarak amonyum nitrat ve alüminyum tozu karışımından elde edilen amonal kullanılmıştır. Amonal, bu tarihten itibaren Britanya lağım muharebesinde daha güvenli ve etkili olması sebebiyle yaygınlaşmaya başlamıştır (Jones, 2010, s. 79).

Lağım muharebesi, 1915 yılında siper açmazına verilen reaksiyon olmaktan kurtulup cephedeki stratejik önemi artan ve amonal gibi yeni teknolojilerin gibi adapte edildiği sofistike bir muharebe türü hâline gelmiştir. Hill 60 ve St. Eloi gibi muharebeler, yeraltı patlamalarının taktiksel etkilerini ve tarafların bu alandaki kapasitelerini hızla artırdığını göstermiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Britanya'nın başlangıçtaki hazırlıksızlığına rağmen, Norton-Griffiths gibi kilit bir isim ve yenilikçi tekniği sayesinde kısa sürede bu kritik alanda önemli ilerleme kaydettiği görülmüştür. Devam eden yıllarda da Britanya lağım faaliyetlerinin koordinasyonunda ve sahadaki analizlerde John Norton-Griffiths'in rolü devam etmiştir.

3.1.Teknoloji

Lağım muharebesinin cephe boyunca hızla yaygınlaşması, bu faaliyetleri destekleyen çeşitli teknolojik yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Amonal gibi patlayıcıların ilk defa kullanılıyor oluşu bir yana, özellikle düşman lağımlarını tespite yarayan dinleme faaliyeti ve patlayıcı kullanımının getirdiği zehirli gaz tehdidi yeni teknolojik aygıtların icat veya entegrasyonuna neden olmuştur.

Herodotos ve Tacticus'un bahsettiği Barkalı demirciden bu yana ses, lağımcıların sürekli dikkat etmesi gereken hayati bir unsur olmuştur. Tünel kazan birlikler, faaliyetlerinin düşman tarafından tespit edilmesini önlemek amacıyla mümkün olduğunca sessiz hareket etmek zorunda kalmıştır zira düşman faaliyetini tespit etmek için yeraltını dinlemek, lağımlara karşı önlem almanın ve karşı-lağım faaliyetine girişmenin bir numaralı adımıdır. Dinleyici postaları, savaşın başında kulaklarını doğrudan lağım duvarına dayamak gibi basit yöntemlerle dinleme yapmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nda Fransızlar tarafından kullanılan ilk basit dinleme aracı ise stetoskop kulaklıklarına bağlı su dolu bir kaptan ibaret olmuştur. (Jones, 2010, s. 177).

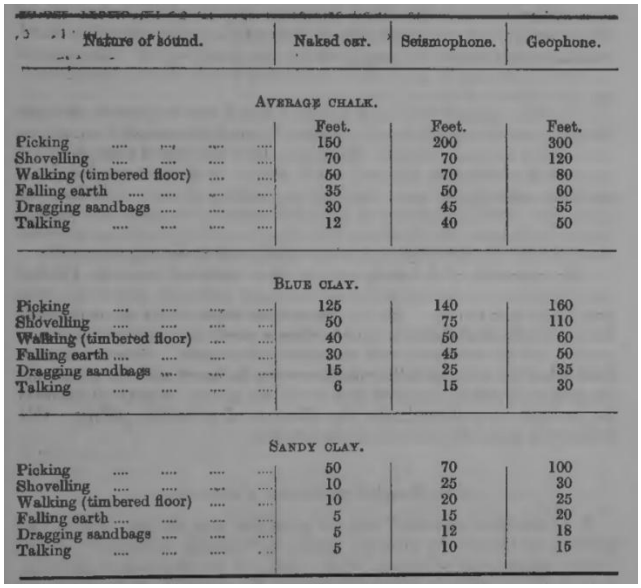

Görsel 4. İmparatorluk Savaş Müzesi envanterinde bulunan jeofon, IWM (FEQ 874).

1915 yılında Jean Perrin adında bir Sorbonne profesörünün topraktan gelen sesleri iki buçuk kat kadar yükselten jeofonu (geophone) icat etmesiyle Fransız ve Britanyalı dinleyiciler, Alman lağım faaliyetlerini daha kolay ve isabetli bir şekilde saptayabilir olmuştur. Jeofon kadar hassas olmasa da dinleyicilerin güvenli olmayan tünellere girmeksizin uzaktan dinleme yapmalarına olanak tanıyan sismomikrofon (seismomicrophone) da yine Fransızlar tarafından

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

geliştirilmiştir. Alman istihkâm birlikleri ise aynı faaliyet için 1915 sonlarında Breslau Üniversitesi'nden Dr. Erich Waetzmann tarafından geliştirilen kendi dinleme cihazlarını kullanmışlardır (Jones, 2010, s. 177; Barton vd., 2007, 99-108).

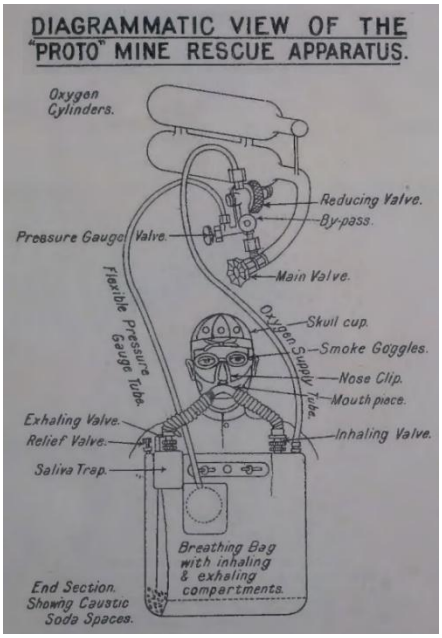
Nature of sound.	Naked ear.	Seismophone.	Geophone.
AVERAGE CHALK.			
	Feet.	Feet.	Feet.
Picking	150	200	300
Shovelling	70	70	120
Walking (timbered floor)	50	70	80
Falling earth	35	50	60
Dragging sandbags	30	45	55
Talking	12	40	50
BLUE CLAY.			
Picking	125	140	160
Shovelling	50	75	110
Walking (timbered floor)	40	50	60
Falling earth	30	45	50
Dragging sandbags	15	25	35
Talking	6	15	30
SANDY CLAY.			
Picking	50	70	100
Shovelling	10	25	30
Walking (timbered floor)	10	20	25
Falling earth	5	15	20
Dragging sandbags	5	12	18
Talking	5	10	15

Görsel 5. Lağım galerisinde çeşitli seslerin farklı topraklarda hangi mesafeden duyulabildiğine dair Batı Cephesi'ndeki tecrübeye istinaden hazırlanmış tablo (Military Engineering, 1923, s. 171).

Patlayıcılar, başta karbonmonoksit (CO) olmak üzere bir takım zehirli gazlar üretmektedir. Karbonmonoksit, havayla neredeyse aynı yoğunlukta olması ve topraktaki boşluklarda birikerek patlamadan sonra haftalarca, hatta aylarca dağılmadan kalabilmesi sebebiyle yeraltında çalışanlar için büyük sorun teşkil etmiştir (Barton vd., 2007, s. 125). Karbonmonoksitin yarattığı tehlike, 1915 yılında yeterince ciddiye alınmamış, pek çok lağımcı çoğunlukla farkına bile varmadan bu gaza yenik düşmüştür. Ayrıca zehirlenmiş arkadaşını kurtarmak için önlem almadan tünele giren kurtarma ekiplerinin de zehirlenerek hayatını kaybettiği vakalar yaygınlaşmıştır. Gerekli eğitim ve uygun kurtarma ekipmanının sağlanması, ancak ciddi zayiatlar verildikten sonra gerçekleşmiştir. Oysa ordular, zehirli gazların tehlikelerinden 1914'te çoktan haberdardır ancak lağım muharebesine dair içinde bulundukları hazırlıksızlık bu hususta hamle yapılmasını geciktirmiştir (Jones, 2010, s. 179-181).

Gaz tehlikesine karşı ilkel oksijen solunum cihazları geliştirilmiştir. Almanlar tarafından kullanılan "Dräger" adlı cihazın kullanım ömrü yarım saat iken, Britanyalıların geliştirdiği "Proto" isimli cihaz kırk beş dakika kadardır. Ayrıca Britanyalı lağımcılar, karbonmonoksit varlığını test etmek için kanarya ve fareleri de kullanmışlardır (Jones, 2010, s. 182).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 6. Proto arama-kurtarma aparatına dair şema.

Proto ve jeofon gibi yeniliklerin yanı sıra, su tahliyesi için elektrikli su pompaları, havalandırma için kompresörler kullanılmıştır. Ayrıca düşmandan daha derine daha hızlı ve daha büyük lağımlar açma isteği, tarafları sondaj makinelerini denemeye itmişse de bu makineler antik çağdan bu yana icra edildiği şekliyle kas gücü ve basit el aletleriyle yarışamamıştır (Jones, 2010, s. 171-184). Yeni patlayıcılar, dinleme cihazları ve patlama gazlarının ölümcül tehdidine karşı geliştirilen aparatlar, lağımcılığın inkişafında etkili olmuştur. Bu teknolojiler, 1916 ve 1917 yıllarında lağımcıların daha derine inmelerine, düşman faaliyetlerinin daha hassas tespitine ve yeraltının tehlikeli ortamında hayatta kalma şanslarını artırmalarına olanak tanımıştır.

3.2.Nicel ve Nitel Değişimler

1915 yılında Batı Cephesi boyunca hızla yaygınlaşan lağım muharebesi, 1916 ve 1917'de yaygın ancak nispeten sığ faaliyetlerden çıkarak, daha az sayıda ancak daha profesyonel birlikler tarafından, giderek artan derinliklerde yürütülen ve taktiksel etkisi daha büyük olması hedeflenen operasyonlara evrilmiştir. Bu derinleşme ve profesyonelleşme süreci, nihayetinde Haziran 1917'de Messines'teki gibi eşi benzeri görülmemiş bir patlamayı hazırlamıştır.

Mütekabil lağım faaliyetleri ve savaşın uzamasıyla siperlerin daha kompleks tahkimatlar hâline gelmesi, lağım galerilerinin de zorunlu olarak daha derine inmesini tetiklemiştir. Daha derin galeriler hem düşmanın mevcut yeraltı savunmalarını aşmak hem de yüzeydeki hedefler üzerinde daha yıkıcı ve geniş çaplı etki yaratmak için gerekli hâle gelmiştir. Bu artan derinlik, mühendislik açısından su, zemin basıncı, havalandırma gibi çok daha büyük zorluklar doğurmuş ve bu zorlukların üstesinden gelmek için uzmanlaşmış, profesyonel lağımcı

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

birliklerine olan ihtiyacı artırmıştır. Cephe genelinde sürekli fakat sığ lağımcılık yerine, belirli stratejik hedeflere yönelik, uzun süreli hazırlık gerektiren derin operasyonlar ön plana çıkmaya başlamıştır.

Yeraltı savaşındaki bu derinleşme eğiliminin erken ve zorlu örneklerinden biri, 1916 yılı başlarında Ypres yakınlarındaki St. Eloi köyünde yaşanmıştır. Buradaki ıslak zemin ve oynak kum gibi çetin jeolojik koşullar lağım kazma işini son derece güçleştirmiştir. Britanya Genel Karargâhı, bu stratejik noktayı ele geçirmek için istihkâmcılarının oynak kumun altındaki mavi kil tabakasına inmesini emretmiştir. Katmanlar arasındaki ıslak birleşim noktası ve oynak kum gibi zorluklar, güçlü su pompaları ve özel mühendislik çözümleriyle aşılmış ve 19,5 metre gibi o güne dek ulaşılan en derin seviyelerden birine inilmiştir. Bu derinlikte yapılan yeraltı kazısı, Almanların imkânsız gördüğü bir mühendislik başarısı olmuştur ve daha sonraki derin kazılara emsal teşkil etmiştir. 27 Mart 1916'da 17 metre derinlikte patlatılan toplam 37.331 kilogramlık beş lağım, o döneme kadarki en derin patlamalar arasında yer almış ve Alman savunması üzerinde yıkıcı etki yaratmıştır. Yüzeydeki kazanımlar kısa süreli olmuşsa da Britanya istihkâm birlikleri St. Eloi vesilesiyle derindeki büyük amonal patlamalarının muharebe sahası üzerindeki yıkıcı etkisinin farkına varmıştır (Barton vd., 2007, s. 155-159).

St. Eloi gibi olaylarla Britanyalıların derin lağımcılığı başarıyla icra etmesi, Alman ordusunda yeraltı muharebesine yönelik acil bir yeniden yapılanma ihtiyacını doğurmuştur. Alman Genel Karargâhı, 1916 sonlarına doğru, Britanya modelinden esinlenerek daha profesyonel ve derin kazı kapasitesine sahip yeni istihkâm birlikleri kurmuştur. Bu birliklerin temel görevi ise Britanyalıların derin lağımlarına karşı koyabilmek ve zorlu zeminlerde çalışabilmektir (Barton vd., 2007, s. 165-166).

Derine inme eğiliminin zirvesi ve en çarpıcı örneği, 7 Haziran 1917'de gerçekleştirilen Messines Sırtı taarruzu olmuştur. Savaşın başlangıcından beri stratejik öneme sahip olan Messines'e yönelik bu operasyon, lağım muharebesinin ulaştığı ölçeği göstermesi bakımından önemlidir. Britanyalı istihkâm birlikleri, aylar süren hazırlıkla 30 metre gibi o güne dek benzeri görülmemiş bir derinlikte yirmi bir ayrı lağım kazmış ve bu lağımlara toplamda yaklaşık 450 ton amonal yerleştirmiştir (Wiggins, 2003, s. 49). Messines, sadece boyutuyla değil, aynı zamanda 100'den fazla piyade taburunun da katılımıyla tarihteki en büyük eş güdümlü lağım taarruzu olmuştur (Barton vd., 2007, s. 186). Almanlar, Britanyalıların yeraltındaki faaliyetini haftalar öncesinden fark etmişse de yaklaşan saldırının boyutunu tam olarak anlayamamışlardır. 7 Haziran sabahı saat 03.10'da on dokuz lağım neredeyse eş zamanlı olarak art arda infilak etmiştir (Barton et al., 2007, s. 186; Wiggins, 2003, s. 49). Patlamaların şiddeti o denli yüksek olmuştur ki Londra'dan dahi duyulduğuna dair rivayetler ortaya çıkmıştır (Barton vd., 2007, s. 186). Messines'deki patlama, yeraltı savaşının ulaştığı yıkıcı gücün en dramatik göstergesi olmuştur.

1916-1917 dönemi, Birinci Dünya Savaşı lağım muharebesinin daha az sayıda ancak daha profesyonel birliklerce, giderek artan derinliklerde yürütülen bir savaş türüne evrildiğini göstermiştir. Bu profesyonelleşme ve derinleşme eğilimi, istatistiklere de yansımıştır. 1916 yılı boyunca Almanlar 696, Britanyalılar ise 750 adet lağım patlatmışken (Jones, 2010, s. 113), 1917 yılında iki tarafın patlattığı lağım sayısı toplamda 223'e düşmüştür (Jones, 2010, s. 164).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Patlama sayıları azalmış olsa da bu operasyonlar önceki döneme göre daha derinde ve daha büyük ölçekte gerçekleştirilmiştir. Messines taarruzu, bu azalan ancak giderek güçlenen lağım faaliyetinin zirve noktası ve savaşın son büyük lağım saldırısı olmuştur (Jones, 2010, s. 164). Bu tarihten sonra Batı Cephesi'nde lağım faaliyetleri belirgin şekilde azalmıştır. Bunun temel nedeni, Alman ordusunun Givenchy-lès-la-Bassée haricindeki tüm aktif lağım cephelerinden çekilme kararı alması olmuştur (Jones, 2010, s. 164). Givenchy-lès-la-Bassée'de ise yeraltı sistemleri o kadar gelişmiş bir dengeye ulaşmıştı ki taraflardan herhangi birinin yeraltında kayda değer bir mesafe kat etmesi fiilen imkânsız hale gelmiştir (Jones, 2010, s. 164). Messines gibi operasyonlar, belirli koşullar altında düşman hattını kırmada etkili olabilse de bu ölçekteki çabaların muazzam kaynak gerektirmesi ve savaşın son yıllarında değişen taktikler ile yeni teknolojiler, lağım muharebesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki büyük rolünün sonuna gelindiğini göstermiştir.

SONUÇ

Lağım muharebesi, antik çağdan modern döneme uzanan kadim bir kuşatma yöntemidir. Bu muharebe yöntemi, Batı Cephesi'nin beklenmedik şekilde siper muharebesine evrilerek bir açmaza girmesi ve bir çeşit kuşatma hâlini almasıyla, müstahkem mevzilere karşı antik kuşatma taktiklerinin modern bir yorumu olarak yeniden doğmuştur. Fakat savaş öncesinde lağım muharebesine karşı doğacak ihtiyacın öngörülememesi, bu hususta ciddi bir hazırlıksızlık ve düzensizliğe sebep olmuştur. Buna rağmen iki sene gibi kısa bir süre içinde muazzam bir gelişim göstermiş, savaşın başında orta çağ muadilleriyle benzer yöntem ve imkânlardan ibaretken; gelişmiş dinleme teknolojileri, yeni patlayıcıların entegrasyonu ve özel tekniklerle desteklenmiş profesyonel birliklerce yürütülen sofistike bir mühendislik çekişmesine, kendi içinde bir muharebeye dönüşmüştür. Batı Cephesi'ndeki siper açmazını tek başına kıramamışsa da belirli sektörlerdeki çatışmaların seyrini etkilemiştir. Ayrıca bu muharebenin tartışmasız bir kazananı olması, cephenin suretini değiştirerek savaşın bütününe hesaba katılması gereken bir etkide bulunmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

Banks, I. (2014). Digging in dark: The underground war on the Western Front in World War I. *Journal of Conflict Archaeology*, *9*(1), 156-176.

Barrie, A. D. (2000). *War Undergrounda: The Tunnellers of the Great War*. Spellmount.

Barton, P., Doyle, P., & Vandewalle, J. (2007). *Beneath Flanders fields*. The Battleground Press.

Bryce, T. (2023). *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum* (İ. Kutluk, Çev.). Alfa.

Campbell, D. B. (2006). *Besieged: Siege Warfare in the Ancient World*. Osprey Publishing.

Duffy, C. (1979). *Siege warfare: The fortress in the early modern world, 1494-1660*. Routledge & Kegan Paul.

Gurney, O. R. (2001). *Hititler* (P. Arpaçay, Çev.). Dost.

Hamblin, W. J. (2007). *Warfare in the Ancient Near East to 1600 BC: Holy Warriors at the Dawn of History*. Routledge.

Herodotos. (2017). *Tarih* (M. Ökmen, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

His Majesty's Stationery Office. (1923). *Military engineering (Vol. IV)*. His Majesty's Stationery Office.

Imperial War Museum. (t.y.). *Geophone (FEQ 874)*. Imperial War Museum. https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/30089488

Jones, S. (2010). *Underground warfare 1914-1918*. Pen & Sword Military.

Kulikov, Y., Kulikova, E., & Robins, C. (2019). Mining and counter-mining in the Crimean War. *Journal of the Society for Army Historical Research*, *97*(390), 338-354.

The British Museum. (t.y.). *Object W_1849-1222-23*. British Museum. https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1849-1222-23

Whitehead, D. (2001). *Aineias the tactician, how to survive under siege, a historical commentary, with translation and introduction*. Bristol Classical Press.

Wiest, A. (2022). *Birinci Dünya Savaşı Tarihi Fotoğraflar-Haritalar-Çizimler* (S. Uygur, Çev.). Kronik Kitap.

Wiggins, K. (2003). *Siege mines and underground warfare*. Shire Publications.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

URARTU KRALLIĞI'NIN GENEL TARİHSEL ÇERÇEVESİ VE MALATYA'DAKİ VARLIĞIZ

İbrahim Halil BOZAY

Malatya Turgut Özal Üniversitesi,bozayibrahim@gmail.com-0009-0001-6047-1387

ÖZET

İlk kez Asur kaynaklarında M.Ö. 13 yy. da Uruadri ve Nairi adıyla anılan Urartu devleti, denetlenmesi oldukça zor olan yüksek yaylalar, sıradağlar ve derin vadilerden oluşan Doğu Anadolu'da egemenlik kurarak Transkafkasya, İran başta olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Urartu kültürü ile ilgili Krallığın başkenti olan Tuşpa ve çevresinde birçok yapı kalıntısı bu dönem mimarisine ışık tutmaktadır. Urartular yerleştikleri bölgelerde inşa ettikleri kent, kale ve saray gibi çoklu yapı grupları oluşturarak bölgeyi yerleşime uygun hale getirmişlerdir. Bu yapı grupları içerisinde var olan dini mimari olarak nitelendirilen yapılar; tapınaklar, açık hava kutsal alanları ve mezarlardır. Urartu'nun Malatya'daki varlığı, özellikle bölgedeki surlar, kaleler ve askeri yapılarla pekişmiştir. Bu yapılar, Malatya'nın Urartu Krallığı'nın savunma hattının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Malatya, tarım ve ticaretin merkezi bir noktası olarak Urartu'nun ekonomik gücüne katkıda bulunmuştur. Malatya'daki arkeolojik kazılar, Urartu'nun günlük yaşamını, dini inançlarını ve idari yapısını anlamamıza yardımcı olan birçok önemli buluntu ortaya çıkarmıştır. Seramikler, yazıtlar ve taş yapılar, bölgedeki Urartu etkisinin izlerini taşımaktadır.

Malatya, Urartu Krallığı'nın askeri ve kültürel açıdan önemli bir merkezi olmuş ve bölgedeki stratejik konumu ile Urartu'nun genişleme politikalarına büyük katkı sağlamıştır. Urartu'nun Malatya'daki varlığı, hem bölgenin tarihi hem de Urartu'nun Anadolu'daki etkisi açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma kapsamında Urartu Krallığının Malatya'daki varlığına yönelik tarihsel ve coğrafi bir analiz yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Urartular, Analiz, Malatya.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

MALATYA'DA ROMA DÖNEMİ KALINTILARI: ARKEOLOJİK BULGULAR VE TARİHSEL İPUÇLARI

Yüksek Lisans Ögrencisi, Bekir Can Gündüz

Malatya Turgut Özal Üniversitesi- bekirgunduz15@gmail.com- 0009-0000-6533-9548

ÖZET

Anadolu'nun Roma egemenliğine girmesinden sonra askeri ve stratejik olarak çok önemli bir konuma sahip olan Malatya'nın Romalılar tarafından ele geçirilmesi ile bölgede çok önemli bir stratejik üstünlük sağlanmıştır. Doğudan gelen Part tehdidi, kuzey bölgelerinin himayesi ve güneydeki Yahudi isyanlarına hızlı bir şekilde müdahele etmesi bakımından oldukça önemlidir. Roma İmparatorluğu ise bölgenin öneminin farkında olduğu için Malatya bölgesine gerekli yatırımları yapmaktan geri durmamıştır. Öyle ki o dönemdeki şehir merkezi olan Aslantepe'yi kullanmak yerine şehir merkezini taşıyarak bugün Battalgazi olarak anılan bölgeye taşımıştır. Şehire gerekli yatırımlar yapıldıktan sonra bugün hala ayakta duran ''Roma Surları'' (M. S. 98-117) olarak adlandırılan sistem ile şehir merkezinin güvenliğini arttırılmıştır. Bununla birlikte (M. S. 17) Cappadocia (Kapadokya) kralı Arkhelos'un ölümü ile Kapadokya Roma İmparatorlugunun eline geçmiştir. İmparator Tiberius (M. S. 14-37) tarafından Kapadokya eyalet sınıfına alınmıştır. Malatya bu tarihten sonra Roma İmparatorlugu eyaletleri arasından Kapadokya eyaletine bağlanmıştır. Malatya'nın stratejik öneminin farkında olan Roma İmparatorluğu günümüz şehir merkezinden 4 km kuzeyde bulunan günümüzde Eski Malatya olarak bilinen diğer adı Battalgazi olan yere (M. S. 79-81) yılında Roma imparatoru Titus XII. Fulmineta Lejyonunun sürekli karargahı haline getirilmiştir. XII. Lejyon destek birliğini ki bu Lejyon Malatya bölgesine çok yakın Samsat'ta (Adıyaman) bulunan XVI. Lejyon Flavia'dır. Dünyada bugüne kadar kurulan en büyük İmparatorluklardan biri olan Roma İmparatorluğu 50 Lejyonundan ikisini Malatya ve Fırat Nehri kıyısına yerleştirmesi bölgenin stratejik önemini göstermektedir. Bu çalışma ile Roma İmparatorluğu'nun askeri stratejiye verdiği önemi ve Malatya'nın coğrafi konumunun ne denli önemli olduğunu anlamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler : Malatya, Roma İmparatorluğu, Stratejik önem

1.GİRİŞ.

Malatya şehri Antik Çağ'lardan itibaren en önemli antik yollardan olan İpek yolu ve Kral yolunun ana güzergahları üzerinde bulunması dolayısıyla bölgedeki ekonomik ve siyasi merkezlerden biridir. Bu olay nedeniyle kent, kendisine kent yerleşmesi konusunda imtiyazlı bir durum sağlamıştır. Malatya şehrinin tarihi Paleolitik Çağ'a kadar uzanmaktadır. Bugün elimizde bulunan Arkeolojik verilerden, Malatya şehri ve çevresinde yaklaşık M.Ö 8000'li yıllarda yerleşime başlandığı görülmektedir. Malatya, Doğu Anadolu bölgesinin batı kısmında,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Yukarı Fırat bölümünde, Fırat, Tohma ve Kuruçay vadileri ve bunları çevreleyen dağlar ve Platolar üzerinde yer almaktadır. Doğudan Elazığ, kuzeyden Erzincan ve Sivas, batıdan Maraş, güneyden Adıyaman, güneydoğudan Diyarbakır illeri ile komşudur. Malatya'nın büyük bir bölümü dağlar ile kaplıdır. Malatya Dağları Güneydoğu Torosları'nın bir uzantısıdır. Doğanşehir ovasının doğusunda düzenli sıralar oluşturmaya başlayan bu dağlar, Fırat vadisine kadar yer yer genişleyerek, yer yer daralarak uzanır. Sultansuyu Vadisi'nin batısındaki Nurhak dağları; Güneydoğu Torosları'nın kuzey bölgesine açılan kolunu meydana getirir. Büyük bölümü Sivas il alanında kalan Yama dağı kütlesi, Malatya'nın kuzeyini bütünüyle kaplar. Malatya coğrafyasında platolar çok geniş bir yer tutar. Su kaynakları ve çayır otlağı bakımından zengindir. Bu Platoların başlıcası Mendol, Bürücek, Uluköy, Elemendik, Yama Dağı ve Sarıçiçek Yaylaları'dır. Bölgenin hayvancılık bakımından zengin otlak ve çayırlara sahip olan en önemli yaylası Sarı Çiçek Yaylasıdır. Yazıhan Ovası, Arguvan Ovası, İzollu Ovası, Sürgü Ovası, Doğanşehir ovası, ve şehir merkezininde üzerinde bulunduğu Malatya Ovası il alanını oluşturan düzlüklerdir. Malatya akarsu kaynakları bakımından da zengindir. İçerisinde bulunduğu Fırat Havzası, Türkiye'nin en büyük su havzasıdır. Beydağı'nın eteklerinden çıkan çeşitli kaynaklar Beylerderesi ve şehri boydan boya geçen Derme suyunu besler.[1]

Malatya, gerek İpek yolu gerek Kral yolu üzerinde bulunmasından dolayı Mezopotamya ve Orta Asya'nın kesişim noktasında bulunur. Bu jeopolitik avantaj bölgenin batıya bağlantı sağlayan bir konumda olmasını sağlar ve bölgeyi her dönemde daha stratejik bir yer haline getirir. Antik Çağ'ların en önemli ticaret yolları üzerinde, doğuda Çin, batıda Ege ve Avrupa, kuzeyde Karadeniz, güneyde Mezopotamya yollarının kesiştiği konumda bulunan Malatya; Hitit, Asur, Makedon, Urartu, Pers, Roma, Bizans, İslam devletleri, Danişmendliler, Selçuklular, Osmanlılar, Dulkadirliler ve Türkiye Cumhuriyeti devirlerinde bu devletlerin en mühim stratejik geçiş yollarından biri olmuş ve birçok devlet arasında sık zamanlarda el değiştiren bir kent olmuştur.[2]

Malatya çevresinin çok eskiden beri bir yerleşme alanı olduğu bilinmektedir. Melitene şehrinin Semiramis tarafından kurulduğu söylenmektedir.[3] Malatya adı Hititler döneminden de geldiği bilinmektedir. Şehrin adının Maldiye diye geçtiği aynı adın Asur ve Urartu kaynaklarında farklı yazılış biçimleriyle kullanıldığı belirtilmiştir. (Maldiya- Melid- Melidi- Meliddu gibi) Hitit dilinde Melitaş, Asur dilinde Miliddu olarak geçen şehir yıllar sonra eski Malatya'da kurulmuş ve Melitene adı verilmiştir. Şehre Acemlerin Aspozan, Yunanlılarında Rakbe- Rakabe dedikleri bilinmektedir. Hitit dili sözlüğünde Melid- bal, Metites- tatlılaşmış, Meliddas- tatlı anlamında kullanıldığı, zamanla da Malatya adını aldığı bilinmektedir. Büyük Hitit İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra bir kısım Hititler Fırat akarsuyu ile Amanos dağları arasındaki bölgeye çekilerek irili ufaklı devletler kurdular. Bunlardan birinin merkezi de Malatya'dır. [4]

[1]Hasan Demirbağ, *Dört Mevsim Malatya*, (Haz. Hasan Demirbağ), Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 9

[2]İsmail, Aytaç, *Geleneksel Malatya Evleri Envanteri*, Kültür A.Ş. Yayınları, Malatya, 2015, s. 8

[3]Hasan Tuncer, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (M. S. I. Ve II. Yüzyıllar)*, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2014, s. 112

[4]Bedri Özbey, *İlimiz Malatya*, Özgül Yayınları, İstanbul, 1968, s. 11

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1979 senesinde Karakaya Barajı kurtarma çalışmaları sırasında İzollu konumu Cafer Höyük olarak adlandırılan yerde kazılar yapılmıştır.[5] Bu kazıda yörede yaşayan insanların M. Ö. 7000'lerde ilk kez tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları, yerleşik hayata geçtikleri ögrenilmiştir. Yine Malatya bölgesinde bulunan Değirmentepe, İsa Höyük, Aslantepe ve Fırıncı Höyükte ise bahsedilen yerleşik yaşama geçiş tarihi M. Ö. 5000- 3000 olarak tarihlendirilir. Hitit, Asur, Medler ve Perslerin hakimiyetine giren kent, dünyayı fetih amacıyla yola çıkan Büyük İskender'in (M. Ö. 4.yy) etkisi ile Hellenistik kültürün etkisi altında kalmıştır.[6]

''Malatya" adı Roma İmparatorluğunun şehri alışına kadar günümüzde Aslantepe Höyüğünün bulunduğu yer için kullanılmıştır. Aslantepe yerleşimi M. S. 100'e kadar şehrin merkezi olarak bilinmektedir. Roma İmparatorluğu M. S. 1.yy içerisinde şehir merkezini bugün Battalgazi (Eski Malatya) denilen bölgeye taşımışlardır.[7] Battalgazi M. S. 79- 81 yılları arasında Roma İmparatoru Titus döneminde XII. Fulmineta Lejyonu'nun karargahı haline getirilmiştir. Bu andan itibaren şehir için ''Melitene'' adı tekrar kullanılmaya başlanmıştır.[8] Roma İmparatorluğu başlangıçta şehiri bir garnizon olarak tasarlamış olsada ilerleyen dönemlerde nüfusunda buraya kayması ile bölge şehir merkezi haline gelmiştir.[9]

Melitene en önemli özelliklerinden sayılan stratejik konumu Romalıların Anadoluda yaptıkları yol sisteminde de çok mühim bir yere sahipti. Melitene'den Karadeniz'deki Trabzon (Trapezos) , Kapadokya Eyaleti'nin merkezi Kayseri (Caesarea), askeri bir önemde olan Sadak (Stala), önemli bir konumda bulunan Samsat (Samosata), Sivas (Sebastea) ve daha bir çok önemli şehir merkezlerine yollar bulunuyordu.[10]

Kapadokya, Roma İmparatorluğu hakimiyetine girdikten sonra eyalet oldu. Kapadokya eyalet haline gelmesinden sonra ise Melitene'nin önemi daha da arttı. Roma İmparatoru Vespasian döneminde İmparatorluğun Doğu sınırlarındaki en önemli hudutlarından biri haline geldi. Buraya XII. Lejyon Fulminata'yı kalıcı olarak yerleştirdi. Roma İmparatoru Hadrian bölgeye gelerek bu Lejyonu bizzat incelemiş ve bölge Part'lar ile sınır bölgesi oluşturmuştur. Melitene özellikle İmparator Vespasian döneminde Roma'nın Doğu sınırında bir hudut bölgesi oldu. Buraya XII Fulminata adındaki Roma lejyonu kalıcı olarak yerleştirildi. İmparator Hadrian'ın bizzat gelip incelediği askeri bir bölge niteliğindeki bu yer, Romalıların Parthlar ile arasında bir sınır bölgesi oldu. Melitene bölgesi, Roma İmparatorluğu'nun Büyük Armenia bölgesinin ele geçirilme faaliyetlerine XII. Lejyon Fulminata ile destek vermiştir. İmparatorluğun Doğu bölgesinde daha rahat hareket kabiliyeti sağlayan Melitene Fırat Nehrine yakın olmasından ekonomik verimliliğin yanında askeri kabiliyetiylede ön plana çıkmaktadır.[11]

---

[5]İbrahim Halil, Karataş, ''Malatya Turizm Potansiyelinin Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Raporlar'', *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VI/1, Malatya, 2018, s. 92

[6]Ferhat, Sayım, *Malatya İli Yerel Araştırma Alan İncelemesi Raporu*, MİADAP Araştırma Planlama Grubu, Malatya, 2007, s. 10

[7]Orhan Tuğrulca, *Malatya: Tarih Kent ve Kültür (Neolitik Dönemden Osmanlı Dönemine Kadar MÖ:7000-MS:1300)*, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 29

[8]İbrahim Halil, Karataş, ''Malatya Turizm Potansiyelinin Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Raporlar'', s. 93

[9]Orhan Tuğrulca, *Malatya: Tarih Kent ve Kültür (Neolitik Dönemden Osmanlı Dönemine Kadar MÖ:7000-MS:1300)*, s. 169

[10]Vincent W. Yorke, "A Journey in the Valley of the Upper Euphrates", *The Geographical Journal*, Vol. 8, 1896, s. 462-463

[11]Hasan Tuncer, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (M. S. I. Ve II. Yüzyıllar)*, s. 113

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Ünlü Cografyacı Strabon eserinde Melitene'nin Kommagene'ye benzediğini, Kapadokya ve çevresinde meyve ağaçlarının bulunduğu tek yer olduğunu yazmaktadır. Melitene bölgesinde zeytin yetiştirildiğini ve şarap üretildiğini belirtir. Melitene'nin Sophene'nin hemen karşısında olduğunu ve Fırat Nehri'nin Melitene ile Kommagene arasından geçip doğal sınır olduğunu belirtmektedir.[12] Kapadokya Eyaletinde bulunan Melitene; büyük zenginliklere sahip olan, geniş tarım arazileri bulunan, özellikle zeytinleri, asmaları ve meyve bahçeleri ile dikkat çeken bir yer olmasından dolayı Kapadokya için çok önemli ve değerliydi.[13]

2. Malatya'daki Roma Dönemi Kalıntıları

2. 1. Arkeolojik Kazılar ve Keşifler

2. 1. 1. Malatya'da yapılan başlıca Arkeolojik kazılar

2. 1. 1. 1. Arslantepe

Malatya Arslantepe Höyüğü, Karakaya Barajı'nın yapılmasından önce yapılan kurtarma kazıları nedeniyle az bir sürede kazılmak zorunda kalan ve su altında kalmaktan kurtulan Malatya'daki diğer yerleşim yerlerine nazaran imtiyazlı duruma sahiptir. Geç Kalkolitik çağdan sonra kesintisiz ve kronolojik bir şekilde bulunan Arslantepe arkeolojik buluntuları, çok uzun bir zaman dilimi boyunca yerleşimin, bu bölgedeki kültürel gelişiminde, siyasi yaşamında çok önemli bir yerinin olduğunu ve bölgede merkezi bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.[14]

Malatya Aslantepe, Mezopotamya- Suriye kentlerine kıyasla küçük olmasına rağmen bulunduğu bölgenin en söz sahibi olan şehirlerindendir. Sapienza Universita Di Roma'nın ve onların göderdiği İtalyan Arkeologları bölgede 50 yılı aşkın bir süredir çalışmaktadırlar. Bu çalışmalar sonucunda çıkarılan Malatya Aslantepe'nin binlerce yıllık geçmişi, bulunduğu bölgenin genel özelliklerini yatsıtmakta olup, Yakındoğu'da değişim ve gelişimi de ortaya çıkarmaktadır. Malatya Aslantepe halkı, höyüğün en erken dönemi olarak bilinen Kalkolitik Çağ'da Mezopotamya- Suriye ile ilişkilerde bulunduğu bilinmektedir. Bu bölgedeki birçok mimari yapı benzerlikleri ve kültürel özellik yakınlıkları buna işaret etmektedir. Aslantepe'deki 50 yılı aşkın olan bu İtalyan kazı çalışmaları, 30 metre yüksekliğindeki höyük üzeride aşşağı yukarı 4000m2 alanın gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Malatya Aslantepe Höyüğü'nün batı ucunda bulunan Halaf ve Ubeyd Dönemi çömlek kırıkları höyüğün net bir şekilde en az M. Ö. 6000 yıldan itibaren iskan edilmiş olduğunu ortaya koymakla birlikte bölgedeki kazılardan elde edilen veriler ışığında M. Ö. 5000 yılının sonlarına aittir.[15] Malatya'nın en önemli arkeolojik alanlarından biri olan Arslantepe Höyügü, Roma dönemine ait kalıntılar barındırmasa da, höyüğün M. S. 5. ve 6. yy'larda bir Roma İmparatorluğu köyü olarak kullanıldığı bilinmektedir. Daha sonra Bizans mezarlığı olarak işlev gören bu alan, Roma döneminin bölgedeki devamlılığına işaret eder. Arslantepe'deki kazılar, Roma öncesine ait aristokratik ve bürokratik

[12]Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2012, s. 4
[13]Hasan Tuncer, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (M. S. I. Ve II. Yüzyıllar)*, s. 112
[14]Yüksel Aslantaş, *Prehistorik Çağlarda Anadolu'da Madencilik: En Eski Çağlardan Asur Ticaret Kolonileri Dönemine Kadar*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2008, s. 2
[15]İnan Yüksel, ''Malatya Arslantepe'de Kalkatolik Çağ'a Ait İzler'', *Tarih Okulu Dergisi*, Nisan, XLV/13, Malatya, 2020, s. 761- 762

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yapılar hakkında bilgi verse de, Roma dönemi için daha çok yerleşim düzeni ve tarımsal faaliyetler hakkında ipuçları sunar.

Görsel 1: Aslantepe'nin yukarıdan drone çekimi .[16]

Görsel 2: Arslantepe Höyüğü girişinde bulunan aslan ve insan heykelleri.[17]

Görsel 3: Aslantepe kazı alanı.[18]

[16]http://www.malatya.gov.tr/arslantepe-hoyugu, (Erişim tarihi: 06.04.2025)
[17]http://www.malatya.gov.tr/arslantepe-hoyugu, (Erişim tarihi: 06.04.2025)
[18]http://www.malatya.gov.tr/arslantepe-hoyugu, (Erişim tarihi: 06.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 1. 2. İmamoğlu Höyüğü

Günümüzde Malatya'da İmamoğlu köyünde bulunan İmamoğlu Höyüğü, Roma İmparatorluğu dönemine ait önemli arkeolojik buluntular barındırır. Edibe Uzunoğlu başkanlığında İstanbul Arkeoloji Müzelerinden gelen bir ekip İmamoğlu Höyüğünün en üst katmanlarında Geç Helenistik ve Erken Roma dönemlerine (M. Ö. 1.yy- M. S. 1.yy) ait temel arkelojik kalıntılar bulmuşlardır. Bulunan bu katmanda , sur parçası, birkaç oda ve bir gözetleme kulesi bulunmuştur. Bundan başka Roma dönemine ait mozaikler (Otlayan karaca Mozaiği) bulunmuş olup bugün Malatya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu mozaik dönemin sanat anlayışını yansıtmada oldukça önemlidir. Karakaya Barajı yapımı öncesindeki kurtarma çalışmalarında kazılan bir diğer alan İmamoğlu Höyüğü'nde heykelcikler, takı modelleri ve kılıçlar bölgenin Kalkolitik ve Neolitik dönemlerine ilişkin günlük hayattanda bilgiler sunmaktadır.[19]

Görsel 4: Günümüzde baraj altında kalan İmamoğlu Höyüğü.[20]

Görsel 5: Höyükte kazı çalışmaları.[21]

[19]https://www.yollardan.com/malatya-muzesi-eserleri-ve-bilgileri/#google_vignette, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[20]https://kulturenvanteri.com/yer/imamoglu-hoyugu/#17.1/38.475212/38.454338, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[21]https://kulturenvanteri.com/yer/imamoglu-hoyugu/#17.1/38.475212/38.454338, (Erişim tarihi: 05.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 1. 3. Köşkerbaba Höyüğü

Karakaya Barajı kurtarma kazılarında incelenen Köşkerbaba Höyüğü'nde taş ve kemik aletleri, çanak-çömlek gibi buluntular ortaya çıkarılmış ve Malatya Müzesi'nde sergilenmektedir.[22]

Görsel 6: Malatya Müzesinde bulunan Höyüğe ait çanak-çömlek örneklerinden.[23]

2. 1. 1. 4. Pirot Höyüğü

Malatya'nın yaklaşık 40 km doğusunda olan Pirot Höyük, dağlardan gelen derelerden beslenen Malatya Ovası'nın güneydoğu ucunda, Kale ilçesine bağlı, geniş düzlüklerden oluşan Kıyıcak (Pirot) köyündedir. Eski zamanlarda burayı besleyen dereler bugün Karakaya Barajı'na akmaktadır. Dağlık bir alanda yer alan Pirot Höyük baraj altında kalmıştır. Karakaya Barajı'nın yapımından önce ''Aşşağı Fırat Havzası Eski Eserleri Kurtarma Projesi'' çerçevesinde, günümüzde baraj altında kalan bir çok höyük gibi Pirot Höyükte'de kurtarma kazıları yapılmıştır. Pirot Höyük'teki kazılar Özgen Karaca başkanlığında 1978-1985 yılları arasında yapılmıştır.[24]

Görsel 7: Baraj altında kalan Pirot Höyük genel görünüşü.[25]

[22]https://www.yollardan.com/malatya-muzesi-eserleri-ve-bilgileri/#google_vignette, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[23]http://www.malatya.gov.tr/malatya-arkeoloji-muzesi, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[24]Serap Yaylalı, ''Göz İdolleri Ve Pirot Höyük Örneği'', *Cedrus II*, (Haziran 2014), s. 2
[25]http://www.malatya.gov.tr/, (Erişim tarihi: 07.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 1. 5. Değirmentepe Höyük

Değirmentepe Höyüğü Malatya'nın 24 km doğusunda İmamoğlu köyü yolundadır. Prof. Dr. Ufuk Esin başkanlığında İstanbul Üniversitesinden gelen bir kazı heyeti tarafından kazı gerçekleştirilmiştir. Değirmentepe Höyüğü üzerinde Ortaçağ'dan kalma bir askeri garnizon bulunmaktadır. Daha ilginç olan ise bu katmanın altında yaklaşık olarak Demir Çağ'ına tarihlenen etrafı surlarla çevrili yuvarlak planlı olan bir kale bulunmuştur. Onun daha alt katmanında ise Hitit çanak çömleği ve çeşitli boncuklar ele geçirilmiştir. Bunun yanı sıra bu katmanda birde mezarlık bulunmuştur. Daha alt katmanda Kalkolitik Çağ'a ait bölümler vardır. Bu katmanda bulunan şey ise tahminlere göre ya bir konak yada bir tapınak olduğu düşünülmektedir. Buranın duvarları pişmemiş tuğladan yapılmıştır. Bu çağa ait diğer yapılar kare planlı ve yine kerpiçten dörtgen olarak yapılmakla birlikte aralarında birkaç tanesi yamuk planlıdır. Bu katmandan çıkarılan ve günümüzde Malatya Arkeoloji Müzesinde sergilenen insan ve hayvan figürleri, damga mühürler ve kaseler sergilenmekteir. Değirmentepe Höyüğü'nün en alt katmanı ise kronolojik olarak M. Ö. 5000 yıllarının ortalarına tarihlenmiştir.[26]

Görsel 8: Değirmentepe kazı çalışmalarından.[27]

Görsel 9: Değirmentepe, Kalkolitik Çağ Damga Mühür örnekleri.[28]

[26]https://www.yollardan.com/malatya-muzesi-eserleri-ve-bilgileri/#google_vignette, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[27]https://vici.org/vici/40126/, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[28]https://kulturenvanteri.com/yer/degirmentepe-hoyuk/#17.1/38.459732/38.46571, (Erişim tarihi: 05.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 1. 6. Cafer Höyük

Malatya Arkeoloji Müzesinde ‘‘Karakaya Barajı Kurtarma Kazıları’’ çalışmasından elde edilen buluntular sergilenmektedir. Müzede Arslantepe salonundan sonraki salon oldukça geniş ve büyüktür. Bu salonda ise bazı Höyük kazıları sergilenmektedir. Malatya’nın 40 km kadar doğusunda bulunan Cafer Höyük kazılarını Lyon Üniversitesi’nden Prof. Dr. Jacques Cauvin başkanlığında yürütülmüştür. M. Ö. 7000 yıllarına tarihlenen Cafer Höyük’te yeşil cilalı baltalar ve oraklar bulunmuştur. Bunun haricinde Höyük içerisinde tek odalı dikdörtgen planlı ve çok hücreli evler çoğunluktadır. Cafer Höyüğü’nün en üst katmanında ise Bizans dönemine ait mezarlar bulunmaktadır.[29]

Görsel 10: Cafer Höyük kazı alanı ve bulunan objeler. [30]

Görsel 11: Malatya Arkeoloji Müzesi Cafer Höyük kullanılan kesici alet örnekleri.[31]

[29]https://www.yollardan.com/malatya-muzesi-eserleri-ve-bilgileri/#google_vignette, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[30]https://www.bernamegeh.com/cafer-hoyuk-hikayesi-ve-tarihi/, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
[31]https://tr.wikipedia.org/wiki/Cafer_H%C3%B6y%C3%BCk, (Erişim tarihi: 05.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 2. Roma Dönemi Mimari Kalıntılar

2. 1. 2. 1. Taş Köprü

Arapgir ilçesine 30 km mesafede bulunan Suceyn köyünde, bulunan köprü, kesme taştan yapılmıştır. Kitabesi bulunmayan köprünün Roma dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Malatya- Giresun- Gümüşhane geçişini sağlayan tarihi kervan yolu üzerinde yer alan köprünün, yakınındaki Kantarcı Han nedeniyle Kemaliye üzerinden kuzeye bağlanan önemli güzergahta bulunduğu görülmektedir. [32]

Görsel 12: Arapkir ilçesinde bulunan Roma Taşköprüsü.[33]

2. 1. 2. 2. Ozan Anıt Mezarı

Darende ilçesine Ozan köyünde bulunan; M. S. 1. yy'a tarihlenen ve yörede önemli bir derebeyine ait olduğu düşünülen anıt mezar, kare planlı olup tek hacimden oluşmaktadır.[34]

Görsel 13: Ozan Anıt mezarı/ Darende.[35]

[32]Hasan Demirbağ, Dört Mevsim Malatya, *Malatya Valiligi Malatya Kitaplığı Yayınları*, İstanbul, s. 94
[33]https://arkeofili.com/malatyadaki-roma-koprusunun-restorasyonuna-tepkiler-buyuyor/, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
[34]Hasan Demirbağ, Dört Mevsim Malatya, *Malatya Valiligi Malatya Kitaplığı Yayınları*, s. 95
[35]http://www.darende.gov.tr/ozan-anit-mezari, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 2. 3. Akçadağ Kaya Nekropolü (Kaya Mezarları)

Malatya ili Akçadağ ilçe merkezinde ve hemen hemen her civar köylerinin yakınında Frig, Hitit, Erken Roma dönemlerinden kalma kaya mezarları bulunmaktadır.[36]

Görsel 14: Kaya Mezarları girişi.[37]

2. 1. 2. 4. Onar Köyü Kaya Mezarları

Arapgir ilçesi Onar köyünde Roma dönemine ait 19 kaya mezarı bulunmaktadır. Kaya mezar odalarının bir kısmı yaşam ve ibadet mekanı olarak kullanılmaktadır. Bazı odaların tavan ve duvarlarında otlayan at ve deve çizimleri ile insan figürlerinden oluşan resimler göze çarpmaktadır.[38]

Görsel 15: Arapgir Onar Köyü Kaya Mezarları.[39]

[36]Hasan Demirbağ, Dört Mevsim Malatya, *Malatya Valiligi Malatya Kitaplığı Yayınları*, s. 19
[37] https://kangalgundem.com/haber/20325035/akcadagda-2-bin-yillik-kaya-mezarlari-bulundu-levent-vadisindeki-roma-izleri-sasirtiyor, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
[38]Hasan Demirbağ, Dört Mevsim Malatya, *Malatya Valiligi Malatya Kitaplığı Yayınları*, s. 18
[39]https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/kral-kaya-mezarlari-defineci-kurbani_3_269244.html, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2. 1. 2. 5. Malatya Roma Surları

Battalgazi'nin (Eski Malatya) kuruluşu Roma İmparatoru Tiberius Dönemindedir. M. S. 17'de Tiberius Kapadokya'yı bir kez daha Roma'ya bağlamıştır. Roma İmparatorlarından olan Titus devrinde (M. S. 79- 81) Anadolu topraklarında 2 Lejyon kurulmuş ve bunlardan biri Malatya'ya yerleştirilmiştir. Malatya bölgesinde kurulan ilk Lejyonun adı XII. Lejyon (Legio) Fulminata'dır. Bu Lejyon kurulduktan sonran Aslantepe önemini yitirmeye başlar. Melitene Parth'lara karşı önemli bir geçiş noktası olduğundan Roma İmparatoru Traianus Döneminde (M. S. 98- 117) askeri yollar inşa edilmiştir. Roma Armenia seferine çıkmış (M. S. 114), Traianus komutasında Armenia olarak anılan bölgeye ilerleyen Roma İmparatorluk ordusunu Erzurum'un 19 km batısında olan Elegia'da Ermeni kralı Parthamisiris karşılamış ve Ermeni tacını bölgenin huzuru ve güvenilir kalması için Roma İmparatoruna teslim etmiştir. Traianus bu seferden dönüşte Malatya'da bulunan XII. Legio Fulminita'nın bulunduğu alanı denetlemiştir. Melitene'nin etrafını çeviren bahse konu kent surlarının temelinin bu dönemde atıldığı düşünülmektedir. Karargah olarak bilinen yeri İmparator Constans tarafından güçlendirildiği ise bilinmektedir. Bizans İmparatoru I. Iustinianus zamanında kale çifte surlar ile genişletilmiş ve sur etrafında bir hendek kazarak savunma hattının kuvvetlendirildigi bilinmektedir.[40]

Görsel 16: Malatya Roma Surları.[41]

[40]Selim Pilten, Malatya Battalgazi İlçesi Roma Surlarının Kentsel Peyzaj Tarafından İrdelenmesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Linans, İstanbul, 2014, s. 43-44

[41]https://kulturenvanteri.com/yer/malatya-battalgazi-surlari/#17.1/38.421722/38.361286, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Görsel 17: Günümüz Battalgazi (Eski Malatya) ve Şehrin giriş kısmı.[42]

Görsel 18: Roma Surları'nın Restore edilmiş hali.[43]

Görsel 19: Roma Surlarının yıkılmasını önlemek için yapılan çalışmalardan bir görüntü[44]

[42]http://www.malatya.gov.tr/, (Erişim tarihi: 07.04.2025)
[43]http://www.malatya.gov.tr/, (Erişim tarihi: 07.04.2025)
[44]https://www.tripadvisor.com/LocationPhotoDirectLink-g298018-d23615976-i501349152-Eski_Malatya_Roma_SurlarI-Malatya.html, (Erişim tarihi: 07.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

3. Sonuç ve Değerlendirme

Roma İmparatoluğu gibi insanlığın kurduğu en büyük devletlerden birinin Malatya'ya verdiği önem atfettiği değer çok açık bir şekilde ortadadır. Malatya gibi coğrafi konum üstünlüğü olan bir şehire gereken önemin verilmesi buradaki stratejik asetlerden faydalanılması Roma'nın aslında siyasi ve askeri yeteneklerini gözler önüne sermektedir. Nitekim günümüzde bu topraklarda Türkiye Cumhuriyeti devleti hükümü altındadır. Türkiye'nin aktif 4 ordusu vardır. Bu 4 ordudan 2. Ordu olarak bilinen askeri birlik günümüz Malatya'sında bulunmaktadır. 2. Ordu'nun görevlerinden biri Güneydoğu Anadolu bölgesinin korunmasıdır. İran, Suriye, Irak, bölgelerinden gelen tehditlere karşı Türkiye'yi korumak ile aktif vazifelidir. 2000 yıl önce'de Roma İmparatorluğu bunu fark etmiş ve bölgeye gereken önemi tüm topraklarında bulunan 50 Lejyon'un, 2 lejyonunu buraya yerleştirerek göstermiştir. Romanın bölgede yaptığı kalkındırma faaliyetleri, bıraktığı eserler oldukça mühimdir. Zira bu eserler şehrin tarihini, şehrin kültürünü, şehirde yaşayanların kim olduklarını ve şehrin özelliklerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu eserlerin bölgeye katkıları, zaten önemi ve gezilecek bölgeleri çok olan günümüz Malatya'sının kültürüne kültür katmıştır. Bölge Bin yıllardır farklı etnik ve dini grupları hoşgörü ile kucaklamış ve sonra gelen önce gelenin tüm kültürüne saygı duyarak bu eserlere dokunmamıştır. Arkelojik kazılar ve bölgede bulunan eserler önce Malatya halkı ve sonra bu kazıları yapan ekiplerce çok titiz bir şekilde korunmaya devam etmektedir. Şüphe yok ki Arkelojik kazı çalışmaları devam ettikçe ve bu koruma özverisi gösterilmeye devam ettiği müddetçe Malatya'da gün yüzüne çıkmamış daha çok eserleri, yapıtları ortaya çıkacak ve geçmişe ışık tutacaktır. İşte bu asıl meselenin, asıl amacın Malatya'nın kültürel mirasının gelecek nesilllere aktarılmasıdır. Elbette Tarihini bilmeyen bir toplum, Alzheimer olmuş biri gibidir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Kaynakça

1- ASLANTAŞ, Yüksel, Prehistorik Çağlarda Anadolu'da Madencilik: En Eski Çağlardan Asur Ticaret Kolonileri Dönemine Kadar, *Fırat Üniversitesi Yayınları*, Elazığ, 2008
2- AYTAÇ, İsmail, *Geleneksel Malatya Evleri Envanteri*, Kültür A.Ş. Yayınları, Malatya, 2015
3- DEMİRBAĞ, Hasan, *Dört Mevsim Malatya*, (Haz. Hasan Demirbağ), Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2013
4- KARATAŞ, İbrahim Halil, ''Malatya Turizm Potansiyelinin Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Raporlar'', *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VI/1, Malatya, 2018, s. 92-112
5- ÖZBEY, Bedri, *İlimiz Malatya*, Özgül Yayınları, İstanbul, 1968
6- SAYIM, Ferhat, Malatya İli Yerel Araştırma Alan İncelemesi Raporu, *MİADAP Araştırma Planlama Grubu*, Malatya, 2007
7- STRABON, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2012
8- TUĞRULCA, Orhan, *Malatya: Tarih Kent ve Kültür (Neolitik Dönemden Osmanlı Dönemine Kadar MÖ:7000-MS:1300)*, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2013
9- TUNCER, Hasan, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (M. S. I. Ve II. Yüzyıllar)*, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2014
10- PİLTEN, Selim, *Malatya Battalgazi İlçesi Roma Surlarının Kentsel Peyzaj Tarafından İrdelenmesi*, Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Linans, İstanbul, 2014
11- W.YORKE, Vincent, "A Journey in the Valley of the Upper Euphrates", *The Geographical Journal*, Vol. 8, 1896
12- Serap Yaylalı, ''Göz İdolleri Ve Pirot Höyük Örneği'', *Cedrus II*, (Haziran 2014), s. 1-42
13- YÜKSEL, İnan, Malatya Arslantepe'de Kalkatolik Çağ'a Ait İzler, Tarih Okulu Dergisi, Nisan, XLV/13, Malatya, 2020, s. 761- 762

İnternet Kaynakları

1- https://www.yollardan.com/malatya-muzesi-eserleri-ve-bilgileri/#google_vignette, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
2- https://kulturenvanteri.com/yer/malatya-battalgazi-surlari/#17.1/38.421722/38.361286, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
3- https://arkeofili.com/malatyadaki-roma-koprusunun-restorasyonuna-tepkiler-buyuyor/, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
4- http://www.darende.gov.tr/ozan-anit-mezari, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
5- https://kangalgundem.com/haber/20325035/akcadagda-2-bin-yillik-kaya-mezarlari-bulundu-levent-vadisindeki-roma-izleri-sasirtiyor, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
6- https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/kral-kaya-mezarlari-defineci-kurbani_3_269244.html, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
7- https://kulturenvanteri.com/yer/malatya-battalgazi-surlari/#17.1/38.421722/38.361286, (Erişim tarihi: 06. 04. 2025)
8- http://www.malatya.gov.tr/, (Erişim tarihi: 07.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

9- http://www.malatya.gov.tr/arslantepe-hoyugu, (Erişim tarihi: 06.04.2025)
10- https://kulturenvanteri.com/yer/imamoglu-hoyugu/#17.1/38.475212/38.454338, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
11- https://vici.org/vici/40126/, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
12- https://kulturenvanteri.com/yer/degirmentepe-hoyuk/#17.1/38.459732/38.46571, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
13- https://tr.wikipedia.org/wiki/Cafer_H%C3%B6y%C3%BCk, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
14- https://www.yollardan.com/malatya-muzesi-eserleri-ve-bilgileri/#google_vignette, (Erişim tarihi: 05.04.2025)
15- https://www.bernamegeh.com/cafer-hoyuk-hikayesi-ve-tarihi/, (Erişim tarihi: 05.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DENEYSEL ARKEOLOJİ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ: BONCUKLU HÖYÜK DENEYSEL KERPİÇ EV YAPIM ÖRNEĞİ

Yl. Öğr. Doğuş Memduh GÖKTEPE*

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

dogus.goktepe@ogr.dpu.edu.tr- 0000-0002-3757-1515

ÖZET

Boncuklu Höyük Konya/Karatay'da Hayıroğlu Mahallesinde, Çatalhöyük yerleşmesinin 9,5 km kuzeyin de yer almaktadır. Yerleşim M.Ö 9200 – 7800 yılları arasında tarihlenmekte olup, şu an için Orta Anadolu'nun en erken köy yerleşmesi konumundadır. 2006-2023 yılları arasında Douglas Baird tarafından sürdürülen kazı çalışmaları ile bölgedeki ilk yerleşik toplulukların tarım ve hayvancılığa geçiş sürecine dair kanıtlar açığa çıkarılmıştır. Burada 2017 yılında inşa edilen yapının aşmalarından bahsedilecektir. Yapımında çalışmış olduğum 2017-2018 kazı sezonunda inşa edilen deneysel yapı yaklaşık olarak 1200 kerpiç kullanılarak yapılmış olup bu çalışmada Bülent Ecevit Üniversitesinden beş öğrenci çalışmada yer almıştır. Deney esnasında geçmiş deneyimler ve tecrübeleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu öğrencilerden biri yöresel kerpiç ev yapımında çalışmış olmanın vermiş olduğu tecrübe ile diğerlerinden farklı ustalık biçimi gösterdiği görülmektedir. Yapı toprağın 50 cm içerisine inşa edilmiştir. Kerpiçler üst üste sıva ile yapıştırılarak oval biçimde duvarları oluşturulmuştur. Çatı için kavak ağacından direkler kesilerek yapılmıştır. Evin kaba şekli oluşmuş ve ardında iç dış sıvama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ardından çatı kamışlar ile kaplanıp çamur ile sıvanmış evin iç duvar ve taban sıvasından sonra üstüne plaster adı verilen malzeme ile sıvanmıştır. Yapının yapım aşaması tamamlandığında sonraki süreçte izlem altında olup evin dış koşular altında her yıl yenilemeye ihtiyaç duyduğu gibi gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deneysel Arkeoloji, Kerpiç Ev, Neolitik Dönem.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GİRİŞ

Geçmişe duyulan merak her dönem için insanın ilgisini cezbenden bir konu olmuştur. İlk başlarda insanların ortaya attığı düşüncelerin ve teorilerin reddedilesi ardından gelen araştırmacıların çeşitli konular üzerinde yapmış olduğu araştırmalar ile tekrar tekrar gündeme gelerek dikkat çekmiş ve bu teori ve düşünceler sınama yoluna gidilmiştir. İlk başlarda Arkeoloji için söylemek gerekirse eser bulma ve sergileme ile başlayan bu serüven zaman içerisinde yapılan çalışmalar ile çok çeşitli şekiller almıştır. Darwin'in *The Orıgın of Specıes* eserinde ortaya atmış olduğu evrim teorisi ve ardından gelen araştırmacıların konu üzerine yapmış olduğu düşünsel çalışmalar ile arkeoloji bilimi eser bulup koruma çerçevesinde çıkarak araştırılan dönemin iklimsel koşulları, doğal çevresi, insan davranış ve alışkanlıkları gibi düşünsel konular üzerine araştırmaların başlamasına sebep olmuştur. Deneysel Arkeoloji bu zamanlarda ortaya çıkan bir alt disiplindir. Deneysel arkeolojiden günümüzde geçmiş yaşamları anlayabilmek için yararlanırız. Boncuklu höyükte mimari yapıları anlayabilmek için deneysel çalışmalar yapılmıştır.

DENEYSEL ARKEOLOJİ

Dünyada 1960 yıllarında teknolojide yaşanan gelişmeler, farklı teoriler, araştırma ve inceleme yöntemlerinde yaşanan bilimsel gelişim ve değişimler ve en önemlisi düşüncel anlamda geleneksel yapılardan çıkılarak bilimde farklı görüş ve teorilerin ortaya çıkması ve arkeolojide yeni yaklaşımların oluşması Yeni arkeoloji adını verdiğimiz sınanabilen, tekrarlanabilen, sayısal veriler ile desteklenebilen arkeolojik yöntemlerin gelişimi içerisinde deneysel yöntemlerde yer almaktadır. 20.yüzyılın ikinci yarısında yeni bir soluk olan deneysel çalışmalar uygulanmaya başlar. Deneysel çalışmaların başlangıcı olarak 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de Yeni Arkeoloji etkisi ile ilişkilendirilse de 1940'larda Norveçli Kâşif Thor Heyerdahl'ın Pasifik Okyanusunu kendi inşa ettiği bir sal ile 3 ay boyunca yapmış olduğu deniz yolculuğu ile geçmesi yapılan bir deneysel çalışma olarak nitelendirilebilir. Bu çalışmada Polinezya yerlilerinin Güney Amerika yerlileri oldukları ve buraya deniz üzerinden sallar ile ulaştıklarını kanıtlamak için bu çalışmayı yaptığı bilinmektedir. Sal yapımı sırasında modern alet ve yöntemlerin kullanılmamış olması bu çalışmayı daha geleneksel kılmaktadır (Duru, 2014:131).

Bu çalışmanın ardından 1970'te yayınlanan John Coles'un Archeology by Experiment (Deneysel Arkeoloji) çalışması ve bu çalışma öncesinde ise 1960'larda Over Down'da yapılan ve süresi yaklaşık 128 yıl süren bir hafriyat çalışması örneği olarak gösterilebilir. Bu çalışmalar

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

öncesi 19 yy. sonu ve 20 yy. başlarında da çalışmaların olduğu fakat yapılan bu çalışmaların veri elde edilebilecek kadar sistemli olmadıkları görülmektedir. Bu çalışmalar ardından deneysel arkeolojinin önemi anlaşılarak bilim dünyasında kabul görmüştür. Ardından Butser (Hampshire) ve Lejre'deki (Danimarkalı) adlı çalışmalar ile bu süreç devam etmiş. Günümüzde ise deneysel arkeoloji kapsamı genişletilerek geçmişi kurgulamak ve bilim dünyası dışındaki insanlara daha somut bir şekilde aktarmak aynı zamdan da dönem insanını ve toplumu anlamak için çeşitli amaçlarda kullanıldığı görülmektedir (Renfrew&Bahn,2016: 53).

Deneysel arkeoloji çalışmaları hipotezler üretebilme, arkeolojik analojiler üzerine yorum yapabilme, hipotezler üretme ve üretilen hipotezlerin geçmiş nesneleri taklit ederek anlamak üzerine kontrol edilebilen koşullarda farklı yöntemler denenerek yeniden uyarlanabilmesidir. Deneysel arkeoloji için yapılan bu tanım deneysellikte yalnızca teknoloji ve kullanılan malzemenin özellikleri ile sınırlı değildir. 4 temel amaç ile yapılan araştırmalar özetlenebilir. Birincisi deneysel araştırmaların analizleri bağlamında özgün olmasından ziyade etiklerin değişken ve kontrollü bir ortamda yapay olarak yeniden canlandırılmasıdır. Yapay olan ortamın otantikliği uygulanan deneyin derecesinde etkiye sahiptir. İkincisi deneysel çalışmalar geçmiş olguların tekrarlanmasından ibarettir. Aslından bir kopya misali gibi davranışlara varıncaya dek tekrarlanmasıdır. Üçüncü, deneysel arkeoloji sonucu, hipotezlerin oluşturulması, test edilenlerin sonuçlandırılmasıdır. Yapılan deneysel çalışma hem var olan sorunsalları incelemek hem de deney sırasında yeni oluşabilecek sorunsalların açıklanmaya çalışması ile geniş bir spektrum kazanmış olur. Dördüncü deneysel çalışma sırasında davranışlar ve inançlar hakkında da çıkarımlar veya hipotezler üretilebilir. Aynı zamanda maddi kültür öğelerinin kullanımı, üretimi, bozulması veya atılması, yenilenip tekrar kullanılabilmesi gibi süreçlerde gözlemlenebilir hale gelebilir. Deneysel çalışma kapsamında yeniden üretimi tekrarlanan maddi kültür öğesi ait olduğu dönemde kullanan kişi tarafından bir anlama sahipken günümüzde yapılan deneysel çalışmada yapan kişi için aynı anlamı taşımamakla birlikte sadece sınama ve anlamaya yönelik bir çalışma olmasıdır. Deneysel çalışmalar geçmiş analojiler üzerinde çalışmalar yapılmasına izin verirken yeni analojilerin üretilmesinde de faydalı olan bir alt bilimdir (Mathieu 2002: 2-6).

BONCUKLU HÖYÜK DENEYSEL KERPİÇ EV İNŞASI VE SÜREÇLERİ

Boncuklu Höyük kazı alanı Konya ili Karatay İlçesi sınırları içerisinde yer alan Hayıroğlu Mahallesinde yer almaktadır. Höyük ile Çatalhöyük arası bilinen mesafe 9,5 kilometredir. 2006 yılında Douglas Baird tarafından keşfi gerçekleştirilen höyük günümüzde avcı-toplayıcı yaşam düzeninden yerleşik düzene geçişe dair izler taşımaktadır. İlk yerleşik

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yaşam, evcilleştirme gibi izlere rastlanan bu höyükte uzun süredir yapılan çalışmalar ardından elde edilen veriler ışığında deneysel çalışmalara yapılması planlanmıştır (Baird vd., 2019).

Yapılması planlanan bu deneysel çalışmalarda ateş yakma, besin pişirme, ısınma ve yaşam dinamikleri gibi birçok soruya cevap aramak ile birlikte bu zamana kadar elde edilen verilerin günümüze aktarması gibi bazı temellere dayandırılmaktadır. Bunlar iki ana başlık altında toplanabilir. (Mustafaoğlu, 2021).

1. Neolitik dönem öncesi insanların yaşam pratiklerini anlamak ve deneyler yoluyla ortaya atılan teorileri sınamak
2. Geçmiş yaşamı günümüz şartları ile kurgulayarak alana gelen ziyaretçilere Neolitik döneme dair daha anlaşılır bilgiler sunarak görselleştirmek.

Deneysel evlerin yapımına yaklaşık olarak 2014 yılı kazı sezonunda başlanmış olup bu tarihten itibaren 4 deneysel yapı inşa edilmiştir. Bu deneysel evlerin yapımında farklı teknik ve metotlar kullanılmıştır. Yapımında çalışmış olduğum 2017-2018 kazı sezonunda inşa edilen deneysel yapı yaklaşık olarak 1200 kerpiç kullanılarak yapılmış olup bu çalışmada Bülent Ecevit Üniversitesinden beş öğrenci çalışmada yer almıştır. Deney esnasında olabildiğince ilkel yöntemlerden yararlanılmış olup kişilerin çalışma koşulları, geçmiş deneyimler ve tecrübeleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu öğrencilerden biri yöresel kerpiç ev yapımında çalışmış olmanın vermiş olduğu tecrübe ile diğerlerinden farklı ustalık biçimi gösterdiği görülmektedir. Kerpiç yapım aşaması sırasında bu tekniğin aynı olmasına rağmen yapılan kerpiçlerin birbirileri ile aynı olmaması ustalık ve el yatkınlığı gibi beceriler ile bağdaştırılmıştır. Yapının yapım aşaması tamamlandığında sonraki süreçte izlem altında olup evin dış koşular altında her yıl yenilemeye ihtiyaç duyduğu gibi gözlemlere varılmıştır (Mustafaoğlu, 2021).

GENEL DEĞERLENDİRME

Deneysel arkeoloji, geçmiş toplumların yaşam pratiklerini anlamada önemli bir yöntemsel araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Boncuklu Höyük'te gerçekleştirilen deneysel kerpiç ev yapımı çalışmaları, sadece Neolitik döneme dair yapı tekniklerini yeniden inşa etmeye değil; aynı zamanda üretim süreci, iş gücü ihtiyacı, kullanılan malzemelerin dayanıklılığı gibi konularda gözlemsel veriler üretmeye olanak sağlamıştır. Bu tür çalışmalar, kazı alanlarından elde edilen maddi buluntuların sadece betimlenmesiyle yetinmeyip, geçmişteki insan davranışları ve yaşam biçimlerine dair daha kapsamlı analizler yapılmasına da katkı sunmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Yapılan deneysel çalışmada ilkel tekniklerle inşa edilen yapıların yıllık bakım ihtiyacı, kerpicin dayanıklılığı ve yapım sürecine etki eden bireysel beceri faktörleri gibi veriler, geçmişteki toplumsal organizasyon ve iş bölümü gibi konulara da ışık tutmaktadır. Aynı zamanda bu uygulamalar, arkeolojik bilginin kamuoyuna aktarılması noktasında da önemli bir işlev görmektedir. Alana gelen ziyaretçilerin somut yapılar üzerinden bilgi edinmesi, arkeolojik verinin anlaşılabilirliğini artırmakta ve geçmişle bağ kurmayı kolaylaştırmaktadır.

Sonuç olarak, Boncuklu Höyük deneysel kerpiç ev yapımı çalışması, deneysel arkeolojinin hem bilimsel hem de toplumsal açıdan taşıdığı potansiyeli ortaya koymakta; gelecekte benzer çalışmaların planlanması adına önemli bir örnek teşkil etmektedir.

KAYNAK

Douglas, B., Fairbairn, A., Mustafaoğlu, G., Boncuklu: The Spread of Farming and The Antecedents of Çatalhöyük, Herıtage Turkey Dergisi, Sayı:9 2019

Duru, G., Deneysel Arkeoloji Yoluyla Neolitik Bir Ev Yapımı, Colloquium Anatolicum Sayı: 13: 131–152., 2014

Mathieu, J., Introduction. In: J. Mathieu, ed. Experimental Archaeology: Replicating Past Objects, Behaviors and Processes. BAR International Series 1035. Oxford: Archaeopress:1-11, 2002

Mustafaoğlu, G., Boncuklu Höyükte Deneysel Kerpiç Ev Yapımı ve Taban Sıvası Uygulamaları Üzerine Bazı Gözlemler, Seleucia Dergisi, Sayı:11 S 89-112, 2021

Renfrew, C., Bahn, P., Archaeology “Theories, Methods, and Practice” Seventh edition China: C&C Ofset Printing, 2016

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1853-1856 KIRIM SAVAŞI'NIN GÖLGESİNDE ASKERÎ BİR ÜS: ÇANAKKALE VE ÇEVRESİNDEKİ ASKERÎ HAREKETLİLİK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Nurcan YILDIRIM

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, yldrmnrcn58@gmail.com – 0009-0009-6132-1135

ÖZET

19. yüzyılın global sorunu olan 1853-1856 Kırım Savaşı geniş coğrafyada gerçekleşmesi ve stratejik bölgeleri tehdit etmesiyle Avrupalı güçlerin odağı hâline gelerek İngiltere ve Fransa'nın ise Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında savaşa dahil olmasıyla dengeler değişmiştir. Karadeniz ve Akdeniz arasındaki stratejik nokta olan Çanakkale Boğazı ve çevresi geçiş güzergâhı ve donanma üssü olarak kullanılmıştır. Çanakkale yalnızca askerî olaylarla değil, Osmanlı'nın müttefiki olan İngiltere ve Fransa'ya ev sahipliği yapmasıyla da ön plana çıkmıştır. Söz konusu olan savaş meydana geldiğinde salgın hastalıklar ortaya çıkmış böylece Çanakkale'de bazı mahallerde karantina uygulamalarına başlanmıştır. Bu bildiride Osmanlı arşiv belgeleri ve güncel kaynaklar kullanılarak Kırım Savaşı'nın uzun bir sürece yayılması ile bölge halkının zorunlu göçe tâbi tutulması aynı zamanda gayrinizami süvari birliklerinin konuşlandırılması, savaş sırasında yaşanan salgının yayılmasıyla bölgede kurulan seyyar hastaneler ve yaşamını yitiren yabancı askerler için oluşturulan mezarlıklar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Boğazı, Gayrinizami Birlikler, Kırım Savaşı, Seyyar Hastaneler

A MİLİTARY BASE İN THE SHADOW OF THE CRİMEAN WAR 1853–1856: MİLİTARY MOBİLİZATİON İN AND AROUND ÇANAKKALE

Master of Science, Nurcan YILDIRIM

Canakkale Onsekiz Mart University, yldrmnrcn58@gmail.com – 0009-0009-6132-1135

ABSTRACT

The Crimean War (1853-1856), which was a global issue of the 19th century, became the focus of European powers due to its occurrence over a wide geographical area and its threat to strategic regions. The balance shifted with the involvement of Britain and France in the war. The Dardanelles Strait and its surroundings, a strategic point between the Black Sea and the Mediterranean, have been used as a transit route and naval base. Dardanelles Strait stood out not only with military issues but also stood out as a location hosted Britain and France. When the war in question took place, epidemics emerged and as a result, in some regions of Çanakkale quarantine started. Utilizing Ottoman archival documents and contemporary sources, this

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

presentation addresses the consequences of the prolonged Crimean War, including the forced migration of the local population, the deployment of irregular cavalry units, the establishment of mobile hospitals in the region due to the spread of epidemics during the war, and the creation of cemeteries for foreign soldiers who lost their lives.

Key Words: Dardanelles Strait, Irregular Troops, Crimean War, Field Hospitals

1. GİRİŞ

Kırım Savaşı (1853-1856) dönemi itibarıyla incelendiğinde teknolojik gelişmelerin üstün olduğu, gelişmiş teknik makinelerin kullanılmasıyla farklı alanlar konusunda inceleme alanı oldukça yüksek olan global bir savaştır. İşbu halde savaşta kullanılan gerek yöntemler gerekse kullanılan yeni savaş aletlerinin olması savaşın incelenme alanını cazip hâle getirirken Çarlık Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında gerçekleşen savaşa Fransa, İngiltere, Piyomente-Sardunya Krallığı'nın müttefik olarak savaşa dahil olmasıyla araştırma alanını iyiden iyiye genişletmektedir. Ancak bu durum göz önünde bulundurulduğunda kaynak bilgilere ulaşmak güç bir haldedir.

Bir diğer durum ise çalışmaların genellikle sağlık alanlarına yoğunlaşması sebebiyle İzmir, İstanbul veya savaşın yoğunlaştığı Sivastopol, Erzurum, Kars gibi Doğu bölgelerinin incelenmesi gerçekleşirken askerî üs kısımları çalışmaların içerisinde anlatılmış ancak pek detaylı bir inceleme alanı olmamıştır. Bu çalışma hazırlanırken arşiv belgelerinden yararlanılarak güncel literatür incelenmiştir.

Kırım Savaşı hakkında genel hatlarıyla bir bilgi aktarımı yapacak olursam kısaca savaştan bahsetmem gerekir. Tüm Avrupalı devletler gibi Çarlık Rusya'nın amacı hep aynı doğrultudaydı ve 19. yüzyıl Osmanlısını "hasta adam" olarak nitelendirip jeopolitik konumunu, Boğazları ele geçirip mirası kendi üzerine almak isteğindeydi. Bu çabasını gerçekleştirmek için İngiltere ve Fransa ile görüşmelerini, mirası paylaşabileceklerini ancak bunun için Osmanlı'nın karşısında durmaları gerektiğini imâ ederek, gerçekleştiriyordu (BADEM, 2017). Bu savaş Rusya'nın anlık düşündüğü bir savaş tabii ki değildi uzun süreçte düşünülmüş ve gerçekleştirilmesi olağan bir savaştı. Rusya'nın Boğazlar üzerindeki isteği her zaman ortadaydı bilakis bunu yapmak isteği geçmiş antlaşmalar ve savaş üstü yapılan birtakım antlaşmalarla da belli etmekteydi. 1833'te imzalanan Hünkar İskelesi Antlaşmasıyla müttefiklerini aramaya başlayan Osmanlı daha o zamanlardan tehlikenin farkındaydı.[1]

Peki 19. yüzyılın bu denli önemli savaşına dahil olmayı müttefikler nasıl kabul etti? Sorunun bu tarafından baktığımızda başka çıkar çatışmalarının da ortada olduğunu görmekteyiz. Rusya'nın dahil olduğu hemen hemen çıkmış ya da çıkacak her savaşın önderliğini ortodoksların himayesi olarak görülen Kutsal Yerler Sorunu üstlenmekteydi. En önemli sebep olarak görülse de iktisadi çıkarlar göz ardı edilmemelidir. Tuna Havzası'ndaki tahıl ticareti,

[1] Hünkar İskelesi Antlaşması'na göre bir savaş olduğu veya olacağı zaman antlaşmanın 7. maddesi gereği Çanakkale Boğazı Rusya dışındaki devletlere kapalı tutulacaktı. Bu konu hakkında bk. BEYDİLLİ, Kemal. "Hünkâr İskelesi Antlaşması", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/hunkar-iskelesi-antlasmasi (26.04.2025).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Hint ticaret yolunun güvenliği gibi diğer konularda savaşın ortak sebepleri arasında emperyalist politikayla yer almaktaydı (KÖK Mehmet, 2016). İngiltere bu savaşa her ne kadar olumsuz olarak baksa da Rusya'nın bu güçleri eline alıp aleyhine kullanmasını istemiyordu. Fransa ve İngiltere savaşın çıkmasına kadar çekimserliğini korusa da Rusya'nın ittifak antlaşması ile Ortodoksların himayesini istemesi üzerine İngiltere tavrını ortaya koyarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında olacağını belli etmiştir. Anlaşmaya varılamaması ve çekişmelerin gittikçe büyümesiyle savaş hazırlıkları Çarlık Rusya ve Osmanlı İmparatorluğunda başlamıştır (KARAÇAĞIL, 2012, s. 278, 279). Çalışmamın devamında savaşın başlamasıyla Çanakkale ve çevresinin askerî üs olarak kullanımını sorular eşliğinde inceleyeceğim.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı 1853-1856 Kırım Savaşı'ndaki askerî üs bölgesi olan Çanakkale ve Gelibolu çevresindeki müttefik devletlerin etkin faaliyetlerini incelemektir. Bu faaliyetler incelenirken nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. "1853'te Beşige Körfezi: Müttefik Devletlerin Askerî Stratejileri ve Deniz Hareketliliği"

Çarlık Rusya "hasta adam" üzerine gözlerini dikmiş hazırlıklarına devam ederken, Osmanlı İmparatorluğu yaklaşan savaş için İngiltere ve Fransa'dan donanma yardımı istemekteydi. İngiltere tarafsızlığını korumaya çalışırken olası savaşı Avrupa meselesi olarak gören Fransa oldukça endişeli davranmıştı. Osmanlı Devleti'nin Mısır'dan gelecek bir donanması vardı ancak Rusya çıkarma yaparsa İstanbul'un tehlikede olacağını biliyordu ve buna karşı koymak için elindekinden daha fazla donanması olmasını talep ediyordu (BADEM, 2017). Rusya ise aradığı cevabı ne Avrupalı Devletlerden ne de Osmanlı Devleti'nden alamayınca savaş hazırlıklarını hızlandırmıştır. Bunun üzerine İngiliz hükümeti İstanbul büyükelçisi olan Lord Stratford Canning'e yetki vererek Malta'daki filosunu, Fransa ise Salamis'teki filosunu Beşige Körfezi'ne göndermiştir (ÇETİN, 2016). Beşige Körfezi, Çanakkale Boğazının dışında yer almaktadır. Osmanlı Devleti donanma kuvvetlerini buradan İstanbul'a getirterek burayı güçlendirmeyi ve Rusya'nın karşısında güçlü bir şekilde durmayı istiyordu.

3.2. Gelibolu'ya Yönelen Müttefik Hareketliliği: 1853 Kırım Savaşı'nda Askerî Sevkiyatın Gerekçeleri

1853'te başlayan savaş bir sene sonra henüz savaşa tam olarak dahil olmayan devletleri iyiden iyiye rahatsız etmeye devam ediyordu. Sinop Baskını sonrasında İngiltere ve Fransa Rusya'nın gücünü kırmak amacıyla savaşa girmeyi göze almış ve Osmanlı Devleti ile yaptıkları İttifak antlaşmasıyla taraflarını göstermişlerdir. Bu anlaşma maddelerine göre müttefikler

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

istedikleri yere çıkarma yaparak Osmanlı İmparatorluğu'nu koruyacaklar, Osmanlı İmparatorluğu'da ikmal faaliyetlerini esirgemeyecekti (KÖK Mehmet, 2016). Müttefik Devletler savaşın İstanbul'a sıçramasını gözeterek Gelibolu mevkiini uygun harekât üssü olarak görmüştü. Öncü birlikler Saros Körfezi'nden karaya çıkarak Gelibolu'ya ilerlemişlerdi. Müttefik devletlerin savaşa katılmasıyla 27 Mart 1854'te resmen savaş ilan edilmişti. Gelibolu bölgesi harekât üssü olarak iyi ve güvenli bir konumda bulunsa da odun, su, bina gibi durumların yanı sıra mevsim şartlarınca da çadır yaşamı pek uygun değildi (KÖK, 2015). Bu nedenle Çanakkale Boğazı'ndaki boş karantina odaları konaklama yerleri olarak askerî birliklere ayrılmıştı. Ayrıca ikmal ve iaşe faaliyetleri de Biga, Edirne, Kumkale, Maydos, Seddülbahir gibi bölgelerin desteği ile eksikler tedarik edilerek tamamlanmaya çalışılıyordu[2].

3.3. 1853 Kırım Savaşı'nda Çanakkale ve Gelibolu'da Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Tedbirler

Kırım Savaşı'nın her yönüyle çok yönlü bir savaş olduğunu giriş kısmında da belirtmiştim. Teknoloji, sağlık, iletişim, ekonomi, askerî ve diğer yönleriyle çoğu araştırmanın konusu olmaya devam etmektedir. Savaşın içerisinde ortaya çıkan salgını görmemezlikten gelemeyiz çünkü savaşın içinde savaşı unutturup salgını ana konu yapacak kadar tesirliydi. Daha savaş ortaya çıkmadan var olan salgın savaşın başlaması ve hemen bitmemesiyle salgın süresini daha da uzatmış ve salgın olmayan bölgelere yayılmasını tetiklemiştir. Bu durumda dikkatli olmak gerekirken İngilizlerin temizliğe yeterince dikkat etmeyişi ve Fransız askerlerinde koleranın görülmesiyle salgın için tedbirler yetersiz kalmaktaydı (KÖK, 2015). En yayın olan kolerayı tifo, iskorbüt, tifüs, sıtma, dizanteri vd. takip ediyordu. Bu salgınlardan en çok askerî birlikler etkilenmiş olmalıdır. Savaşın hareket üssü noktasına baktığımızda Çanakkale'de de salgın ile ilgili hazırlıklar yapılarak yeterli olunmaya çalışılmıştır. Sıhhiye Meclisi, Gelibolu İskelesi'nde karantina uygulamasına gidilmesini önermiştir ancak başka yerlerin tahsisine de ihtiyaç duyulmuştur. Önce Gelibolu Mevlevihanesi karantina için konuşulsa da dini gerekçelerle bu teklif kabul edilmeyip 80 kişilik kapasitesiyle Gelibolu Kaymakam Konağı hastaneye dönüştürülmüştür. Tabi salgının durmayacağı bilindiği için Çanakkale ve civarındaki karantinalarda kullanıma açılmıştır. Salgın dışındaki diğer hastalıkların da mevsim şartlarıyla çoğalması İngiltere'yi harekete geçirmişti. İngiliz Savaş Bakanlığınca görevlendirilen Isambard Kingdom Brunel, imalatı tasarlayarak işe koyulmuştur. Hastane 1855 yılında bittiğinde 1500 yatak kapasitesiyle hizmet verecekti. İlk ahşap prefabrik hastane oldukça detaylı düşünülmüştü ve hasarsız, zararsız bir şekilde tamamlanabilmesi için incelikle gönderilmişti. Hastanenin ahşap olmasından dolayı yangın çıkarsa hastaneye ve hastalara zarar gelmemesi için mutfak demirden tasarlanmıştı ve Çanakkale'ye gönderilirken de ayrı olarak malzemeler gönderilmişti. İmar edilecek hastanenin denetlenmesi için mühendis Brunton görevlendirilmişti. Hastanenin hasar almaması için her türlü önlem düşünülmeye çalışılmış ancak aşağıda değineceğim Beatson Süvarileri'nin saldırısı düşünülememiştir. 1856 yılında Erenköy Hastanesi'ne saldırmışlar ancak Brunton müdahale etmiştir (ARSLAN, 2011, s. 88).

[2] Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE; Osmanlı Rus Harbi (ORH), 33.59.5

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

3.4. Çanakkale'de Gayrinizami Süvari Birliklerinin Rolü ve Askerî Etkileri

Osmanlı belgelerinde "başıbozuk, gayrinizami süvari birliği" olarak geçse de Beatson Süvarileri "Beatson Horse's" (BADEM, 2017) olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu birlik İngilizler tarafından kurulan bir sömürge süvari alayıdır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan izin alınarak kurulmuş başına General William F. Beatson getirilmiştir. Birliğin amacı Çanakkale'de konuşlandırılarak eğitilecek ve mevcut savaşa dahil edileceklerdi. Ancak birlik, Osmanlı İmparatorluğunun andığı gibi başıbozuktu! Kendi liderlerinden başka kimseyi dinlemeyen, usulsüz davranışlarda bulunan, çevre halkına zarar veren ve oldukça şikâyet edilen disiplinsiz bir birlikti. General Beatson'da bu birlik ile savaşa katılınmayacağının farkındaydı. Bir müddet sonra Şumnu'ya gönderilmişseler de orada kalacakları yeri beğenmeyip tekrar Çanakkale Boğazı'na getirilmişlerdi. Mevsim şartlarınca Kırım'a sevk edilememiştir (BADEM, 2017).

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Her savaşın gidişatında olduğu gibi bu savaşta da hem salgından hem savaştan cephede veya cephe gerisinde hayatını kaybeden askerler olmuştur. Bu doğrultuda Osmanlı İmparatorluğu'ndan defin işlemleri için uygun bir yer talep edilmiştir ve Osmanlı İmparatorluğu bu isteğe olumlu bir yanıt vermiştir. Defin için uygun olmayan yerlerin yerine ya yenisi tahsis edilecekti ya da harap olan yerler düzenlenecekti. Fransız askerleri, Gelibolu'nun Hamzakoy ilçesindeki mezarlığa defnedilmişlerdir. Bu mezarlıkta askerler, subaylar, konsoloslar ve konsolos ailelerinin de mezarlıkları bulunmaktadır. Günümüzde Fransız Mezarlığı'nın bakımları Fransa'nın Ankara Büyükelçiliği kontrolündedir (YILDIRIM, 2022).

Savaşın Paris Antlaşması ile sonlamasıyla, prefabrik hastane yapımında adını duyduğumuz Brunton 1856'da emrindeki askerlerle Truva'ya gidip hazine bulmak amacıyla izinsiz bir şekilde kazı çalışmalarına başlayarak alanı tahrip etmiştir. İngiltere'den gelen çağrıyla kazısına son vermiş ancak bulduklarını da British Museum'a teslim etmekten çekinmemiştir.

Sonuç olarak baktığımızda; Avrupa meselesi olarak görülen savaş müttefiklerin zaferiyle sonlamıştır. Çanakkale ve çevresinde yaşanan gelişmelerle günümüzde bize kalan, gidip görebileceğimiz Fransız Askerî Mezarlığı ile Erenköy'deki ahşap prefabrik hastanenin çeşme kitabesidir. Erenköy'de Calvert ailesinin arazisine yapılan Prefabrik hastane savaşın ardından sökülerek satılmıştır (ARSLAN, 2011, s. 88).

KAYNAKÇA

ARSLAN, R. (2011, Ağustos). "Erenköy Hastanesi ve Troia Kazıları". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*(10-11), s. 88.

BADEM, C. (2017). *Kırım Savaşı ve Osmanlılar.* (E. B. ÖZBİLEN, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

BEYDİLLİ, K. T. (2025, 04 22). *"Hünkâr İskelesi Antlaşması".* İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/hunkar-iskelesi-antlasmasi adresinden alındı

Canan KARAÇAĞIL, Ö. Y. (2012, Şubat). "Kırım Savaşı Üzerine Bir Değerlendirme (1853-1856)". *The Journal of Academic Social Science Studies, 5*(1), s. 278, 279.

ÇETİN, M. (2016). Kırım Savaşı: Emperyal Güçlerin Dünya Savaşı Pratiği. *Avrasya Araştırma Enstitüsü*, s. 308.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE; Osmanlı Rus Harbi (ORH), 33.59.5

KÖK Mehmet, Ç. R. (2016, Aralık). Kırım Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti ile Müttefik Devletler Arasındaki Silah Ticareti (1854-1856). *Hıstory Studies, 8*(4), s. 38.

KÖK, M. Ç.-R. (2015, Ağustos). "Kırım Savaşı'nda Müttefik Orduların İkmali". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*(39), s. 816.

YILDIRIM, N. (2022, Sonbahar). ÇANAKKALE VE ÇEVRESİNDE KIRIM SAVAŞI'NDAN GERİDE KALANLAR. (G. ÖZEN, Dü.) *Anafarta*(16).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KRİZ DÖNEMLERİNDE ETKİLİ LİDERLİĞİN SÖYLEMLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: BİR VAKA ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ali Tuğrap DOĞAN
Tarsus Üniversitesi, tugrapali33@gmail.com- 0009-0007-3529-9697
Doç. Dr. Nazmiye Ülkü PEKKAN
Tarsus Üniversitesi, nazmiyepekkan@tarsus.edu.tr- 0000-0001-7298-0552

ÖZET

COVID-19 pandemisi başta ekonomi olmak üzere sağlık ve sosyal yaşam gibi pek çok alan üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Pandemi sebebiyle çok sayıda sektör zorluklarla ve krizlerle karşı karşıya kalmış ve bazı işletmeler varlığına son vermek durumunda kalmıştır. Ayakta kalmayı başaranlar ise farklı stratejiler ile krizle başa çıkmanın yollarını aramıştır. Özellikle bu dönemin içerisinden başarılı bir şekilde çıkmış olan işletmelerin uyguladığı stratejiler pek çok işletme için örnek teşkil etmesi açısından önemli görünmektedir. Böylesi zamanlarda hiç şüphesiz gözler stratejik kararları alan üst düzey yöneticilere veya liderlere çevrilmektedir. Bu çalışmada, kriz döneminde finansal liderlik uygulamalarının önemli bir örneği olarak öne çıkan Hakan Binbaşgil'in pandemi sürecinde kullandığı dil ve söylemleri üzerinden etkili liderlik tarzı analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Hakan Binbaşgil'in COVID-19 krizinde sergilediği liderlik anlayışını kendi söylemleri üzerinden analiz ederek söz konusu bu söylemlerin hangi liderlik tarzlarına işaret ettiğini ve kendisi tarafından krizin nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, 2020-2021 yıllarını kapsayan kamuya açık konuşmaları, röportajları, basın açıklamaları ve yazılı metinlerinden elde edilen veriler çalışma amacına uygun olacak şekilde tematik olarak incelemeye alınmıştır. Analiz sürecinde, söylemlerde öne çıkan kavramlar, metaforlar, sıklıkla tekrar eden söylemler belirlenmiştir. Bunlardan yola çıkılarak ortak temalar tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, güven verme ve kriz yönetimi, vizyon ve geleceğe odaklılık, iletişim ve şeffaflık, insan odaklı liderlik olmak üzere dört ana tema belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular kriz dönemindeki liderlik tarzını yalnızca finansal istikrarın sağlanması yönünde değil, güven, açık iletişim ve sürekliliğe dayalı çok boyutlu bir anlayışı sağlayacak bir zeminde ortaya koyduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Liderlik, Hakan Binbaşgil, Vaka Analizi.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

YENİ NESİL ÇALIŞANLARIN LİDERLİK BEKLENTİLERİNİ ANLAMAYA YÖNELİK BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaşar EREN
Tarsus Üniversitesi, yasarerenn@outlook.com.tr- 0009-0004-7795-0001
Doç. Dr. Nazmiye Ülkü PEKKAN
Tarsus Üniversitesi, nazmiyepekkan@tarsus.edu.tr- 0000-0001-7298-0552

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Y ve Z kuşağının liderlik beklentilerini alan yazına katkı sağlamış ampirik çalışmalardan yola çıkarak anlamak üzerinedir. Bu doğrultuda "Dergi Park" veri tabanı üzerinden «y kuşağı ve liderlik», «z kuşağı ve liderlik» anahtar kelimeleri ile bir alan yazın taraması gerçekleştirilmiş ve elde edilen çalışmalar üzerinden betimsel bir analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, her iki kuşağın da çalışma hayatında farklı değer ve tutumlara sahip olduğunu, ancak bazı ortak beklentiler çerçevesinde de benzerlik gösterdiklerini ortaya koymuştur. Y Kuşağının liderlik beklentilerinde şeffaf iletişim, destekleyici, geri bildirim odaklı, yönetim ve kariyer gelişimine değer verme gibi unsurların öne çıktığı; Z Kuşağının ise özgürlükçü, katılımcı, dijitalleşmeye yatkın ve bireysel ilgiye dayalı liderlik tarzlarını önceliklendirdiği görülmektedir. Her iki kuşakta da esneklik, açık iletişim, yetkilendirme ve kişisel gelişim fırsatlarını yaratma yönünden güçlü olma gibi ortak özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Bu bulgulara göre; Y ve Z kuşaklarına etkili liderlik edebilmek için geleneksel otoriter yaklaşımlardan uzak, esnek, dijitalleşmeye entegre olabilen, ilham verici ve empatik liderlik tarzlarının benimsenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın, kuşak farklılıkları ve liderlik beklentileri üzerine çalışan araştırmacılara Y ve Z kuşağının bakış açısıyla ilgili yeni veriler sağlaması bakımından katkı sunduğu düşünülmektedir. Özellikle araştırmacıların dönüşümcü liderlik, hizmetkâr liderlik veya otantik liderlik gibi liderlik yaklaşımlarının Y ve Z kuşakları nezdinde nasıl karşılık bulduğunu analiz etmeleri önerilebilir. Bu araştırmanın alan yazında Y ve Z kuşağı ile ilgili akademik birikimi sistematik olarak değerlendirmesi ve söz konusu kuşakların liderlik tarzlarına ilişkin algılarının anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Y Kuşağı, Z Kuşağı, Liderlik

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SOSYAL ZEKANIN İŞ TATMİNİ, BİREYSEL PERFORMANS VE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Prof. Dr. Salih YEŞİL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
syes66@hotmail.com Orcid ID: 0000-0003-3237-2258

Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ
Bağımsız Araştırmacı, Bilim Uzmanı, ozbagisaysee@gmail.com Orcid ID:0000-0002-7139-0734

Nazlı Ceren KAZANCI
Bağımsız Araştırmacı, Bilim Uzmanı, nazli46ceren@hotmail.com Orcid ID:0000-0002-5349-0184

Özet

Bu araştırmada sosyal zekanın, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme konuları ele alınmıştır. Araştırmanın amacı sosyal zekanın, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerine etkisini test etmektir. Araştırma sürecinde nicel araştırma yöntemine başvurulmuş ve veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Örneklem ise Kahramanmaraş ili merkezindeki Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi bünyesindeki 252 akademisyenden oluşmaktadır. Elde edilen veriler, SPSS 25.0 yazılımı aracılığıyla güvenirlik analizi, frekans analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmada yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre; sosyal zekanın bireysel performans, örgütsel özdeşleşme ve iş tatmini üzerine doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermesidir. Bununla birlikte, sosyal zeka boyutları arasında yer alan sosyal bilgi sürecinin, hem görev performansını hem de durum performansını olumlu yönde etkilediği, buna karşın sosyal beceri ve sosyal farkındalık boyutlarının durum performansını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, teori ve uygulama açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Zeka, İş Tatmini, Bireysel Performans, Örgütsel Özdeşleşme.

THE EFFECT OF SOCIAL INTELLIGENCE ON JOB SATISFACTION, INDIVIDUAL PERFORMANCE AND ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION: A FIELD STUDY ON ACADEMICIANS

Abstract

This study addresses the issues of social intelligence, job satisfaction, individual performance and organizational identification. The aim of the study is to test the effect of social intelligence on job satisfaction, individual performance and organizational identification. Quantitative research method was used in the research process and a questionnaire form was used as the data collection tool. The sample consists of 252 academicians at Kahramanmaraş Sütçü İmam University in the city center of Kahramanmaraş. The obtained data were evaluated with reliability analysis, frequency analysis, correlation analysis and regression analysis using SPSS 25.0 software. According to the results of the regression analysis conducted in the study; it shows that social intelligence does not have a direct effect on individual performance, organizational identification and job satisfaction. However, it was determined that the social knowledge process, which is among the dimensions of social intelligence, positively affects both task performance and situational performance, whereas the dimensions of social skills and social awareness negatively affect situational performance. The findings obtained were evaluated in terms of theory and practice.

Keywords: Social Intelligence, Job Satisfaction, Individual Performance, Organizational Identification.

1.Giriş

Sosyal zekâ kavramı, yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip olup ilk kez 1920 yılında Edward L. Thorndike tarafından ortaya atılmıştır. Thorndike, geleneksel zekâ anlayışının ötesinde bir yaklaşım benimseyerek, bireylerin sosyal yetkinliklerini ölçecek ve başkalarıyla etkileşimdeki başarılarını öngörebilecek benzersiz bir beceri seti

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu yeni kavram, bireylerin sosyal ortamlardaki davranışlarını, duygusal zekalarını ve kişilerarası ilişkilerdeki etkililiklerini anlamayı mümkün kılarak, psikoloji ve eğitim alanlarında önemli bir değişim yaratmıştır (Albrecht, 2006, 4). Böylece sosyal zekâ, bireylerin toplumsal uyum ve iş birliği yeteneklerini değerlendirmek için sosyal etkileşim süreçlerinde sergilediği ustaca davranışlar doğrultusunda, diğer insanlar üzerinde anlayış ve yönetim yeteneği kazandırdığı ifade edilmektedir (Kazu ve Düşükcan, 2021, 168).

İş tatmini, çalışanın iş performansından duyduğu haz veya iş performansını ve örgüte bağlılığı etkileyen birkaç farklı mekanizmadan biri şeklinde tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle İş tatmini, çalışanın işini olumlu ve zevkli duygular şeklinde hissetmesidir. Yani iş tatmini, işimiz hakkında ne hissettiğimizdir. İş tatmini yüksek olan bireylerin işleriyle ilgili pozitif düşünce ve duygulara sahipken, iş tatmini düşük olan çalışanlar negatif duygu ve düşüncelere sahiptir (Özkalp vd, 2019, 71). Çalışanların söz konusu politik özelliklere sahip olması durumda kurum tarafından çeşitli terfiler veya maaş artışları gibi mesleki başarı fırsatları kazanabilmektedirler (Cingöz, 2013, 156).

Performans değerlendirme neticeleri çalışanların geçmiş performansıyla kıyaslanarak performansın gözden geçirilmesi sağlanır. Performans değerlendirme sistemi; çalışan performansını ölçmekte, işiyle ilgili güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmakta ve çalışanlara bununla ilgili eğitim ve geliştirme programlarını hazırlamayı amaçlamaktadır.

Örgütsel özdeşleşme kavramı, çalışanların işletme ile güçlü bir bağ kurmasını, kendilerini işletmenin birer parçası olarak görmelerini ifade eder. Bu bağlamda, çalışanlar işletmenin başarıları ve zorluklarıyla bütünleşerek, işletmeyle olan bağlılıklarını artırırlar. Örgütsel özdeşleşme, çalışanların işletmeye aidiyet hissetmeleri, işletmenin değerlerini benimsemeleri ve işletmenin hedefleri doğrultusunda kendilerini motive etmelerini içerir. Bu durum, iyi günlerde ve zor günlerde çalışanların işletmede kalmalarını isteme arzusunu yansıtabilir. İşletmeler, çalışanların sadece olumlu durumları değil, aynı zamanda zorlu zamanlarda da destek olmalarını ve sadakat göstermelerini hedefleyebilir. Bu tür bir özdeşleşme, işletmelerin çalışanlarını motive etmelerine, işe bağlılıklarını artırmalarına ve genel olarak işletme performansını güçlendirmelerine yardımcı olabilir. Aynı zamanda, çalışanların işletmeye olan bağlılıkları, işyerindeki iş birliğini artırabilir ve birlikte çalışma kültürünü destekleyebilir (Turunç ve Çelik, 2010, 183-206).

Çalışmamda bulunan kavramlar, bireylerin sosyal dünyayla nasıl etkileşimde bulunduklarını, kendilerini nasıl konumlandırdıklarını ve toplumsal bağlamlarda nasıl anlam oluşturduklarını anlamak için önemlidir. Ayrıca, bu kavramlar, bireylerin duygusal refahlarını, davranışlarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendiren temel faktörler olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, örneklemi Kahramanmaraş ili merkezindeki Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi bünyesindeki akademisyenlerden oluşmuştur. Araştırma süreci kapsamında toplam 252 katılımcıya ulaşılmış ve nicel araştırma yöntemleri kullanılarak veri toplama aracı olarak anket uygulanmıştır.

Buradan hareketle yapılan çalışmanın bölümleri hakkında açıklama yapmak gerekirse; çalışmanın ikinci bölümünde literatür taraması ışığı altında konu ile ilgili önceki çalışmalara, üçüncü bölümde politik yeti ile ilgili kavramsal çerçeveye, dördüncü bölümde sosyal zekaya, beşinci bölümde iş tatminine, altıncı bölümde bireysel performansa, yedinci bölümde örgütsel özdeşleşmeye, sekizinci bölümde araştırmanın ana değişkenleri arasındaki ilişkiler: model belirleme ve hipotez geliştirmeye, dokuzuncu bölümde yöntem, en son araştırmanın bulgularına ve son olarak sonuca yer verilmiştir.

2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde sosyal zeka, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki ve etki bir alan araştırması ile değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde araştırmanın

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

amacı ve kapsamı, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın evreni ve örneklemi, araştırmanın analizleri, araştırmanın hipotezi ve modeli, araştırmanın ölçekleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı sosyal zekanın iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerindeki etkisini test edilecektir.

2.2.Araştırmanın Önemi

Literatür incelediğinde sosyal zeka, iş tatmini, örgütsel özdeşleşme ve bireysel performans konularının ayrı ayrı çalışmalara konu olduğu belirlenmiştir. Ancak literatürdeki çalışmalara bakıldığında sosyal zeka konularının daha az çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışmada ise literatür inceleme sonucunda önemli olduğu görülen sosyal zeka konusu ele alınmıştır. Ayrıca sosyal zeka konusu ile birlikte iş tatmini, örgütsel özdeşleşme ve bireysel performans konularının ayrı ayrı ve sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir. Ancak sosyal zekanın örgütsel özdeşleşme, iş tatmini ve bireysel performans konularını bir arada inceleyen araştırmaya rastlanılamamıştır. Bu durum araştırmanın literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca yine çalışmanın akademisyenler üzerinde uygulanması da farklı bir sonuç elde edildiği düşünülmektedir. Yukarıdaki literatür değerlendirilmeleri ışığında sosyal zeka, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleme konuları ele alınmıştır.

2.3.Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmada sosyal zekanın iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme etkisi test edilecektir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında kurulan hipotezler aşağıda belirtilmiştir.

H1: Sosyal zeka bireysel performansı pozitif yönde etkiler.

H1a: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performansı pozitif yönde etkiler.

H1b: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri bireysel performansı pozitif yönde etkiler.

H1c: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık bireysel performansı pozitif yönde etkiler.

H1d: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler.

H1e: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler.

H1f: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler.

H1g: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.

H1h: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.

H1ı: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.

H2: Sosyal zeka iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H2a: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H2b: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H2c: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H2d: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler.

H3: Sosyal Zeka örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.

H3a: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.

H3b: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.

H3c: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.

2.4.Araştırmanın Kısıtlılıkları

Sosyal zeka ile ilgili olan çalışmanın sadece Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde çalışan akademisyenlerin oluşturmasıdır. Yine bazı akademisyenlerin yoğun ve zaman olarak uygun olmaması, çalışmanın belirli bir süre içerisinde başlayıp bitmesi, bazı anket formaların eksik ve hatalı doldurulması gibi birtakım kısıtlılıklarda ortaya çıkmıştır.

2.5.Araştırmanın Yöntemi ve Evreni

Akademisyenlerin yapılan araştırmayla ilgili fikirlerini belirlemek için veri toplama tekniği olarak anketten yararlanılmıştır. Anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik bilgilerine yer verilirken (cinsiyet, medeni durum, yaş, memleket, mezun olunan eğitim düzeyi, unvan, üniversitede çalışma süresi, idari görev), ikinci bölümde sosyal zeka, üçüncü bölümde iş tatmini, dördüncü bölümde bireysel performans ve beşinci bölümde örgütsel özdeşleşme ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Belirtilen değişkenler için 5'li Likert Ölçeğinden (1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) faydalanılmıştır. Hazırlanan anketler akademisyenler ile yüz yüze yapılmış ve gönüllülük esasına göre doldurmaları istenmiştir. Araştırmada yararlanılan ölçekler ise aşağıda belirtilmiştir. Bunlar;

Sosyal Zeka Ölçeği: Tromso Sosyal Zekâ Ölçeği (TSZÖ) (Tromso Social Intelligence Scale- TSIS) Silvera ve arkadaşları (2001) tarafından, sosyal zekâ düzeyini ortaya koymak üzere hazırlanmış yirmi bir maddelik kendini tanımlama (self-report) türünde bir araçtır. TSIS, sosyal zekâyı üç ayrı alanda ölçmektedir.
İş Tatmini Ölçeği: Brayfield ve Rothe (1951) tarafından geliştirilen, Judge, Locke, Durham ve Kluger (1998) tarafından kısaltılan iş tatmini ölçeği Wright ve cropanzano'nun (1998) tarafından yapılan çalışmada kullanılan beş maddelik ölçek kullanılmıştır. İş tatmini ölçeği tek boyuttan oluşmaktadır.
Bireysel Performans Ölçeği: Borman ve Motowidlo (1993) ile Beffort ve Hattrup (2003) tarafından oluşturulan ölçek Türkçeye Karakurum (2005) tarafından geliştirilerek uyarlanmıştır. Ölçek beşli Likert tipi şeklinde "tamamen katılıyorum=5" seçeneği ile "kesinlikle katılmıyorum=1" aralığında tasarlanmıştır. Toplam 11 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekteki altı ifade görev performansını, beş ifade ise durum performansını ölçmektedir.
Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği: Örgütsel özdeşleşme ölçeği Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilmiş ve Tak ve Aydemir (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış, Ölçek tek boyutludur ve bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği .92 olarak tespit edilmiş.

2.6.Araştırmanın Analizleri

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen verilerin analizi için SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Sciences) yazılım programı kullanılmıştır. Verilerin sonuçlarına ulaşmak amacıyla frekans analizi, korelasyon analizi, regresyon analizi yapılmıştır. Ayrıca araştırmada ölçeklere uygulanan güvenilirlik analizi sonucunun Cronbach's Alpha değerlerine de yer verilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2.6.1.Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Analizleri

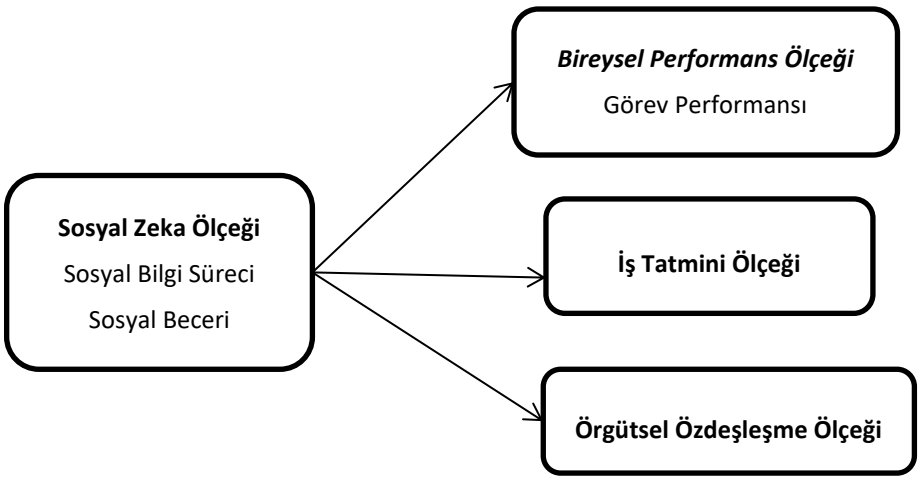
Çalışmada kullanılan ölçeklerin belirtilen ifadeleri ne derece ölçtüğünü tespit etmek amacıyla güvenilirlik analizinden yararlanılmıştır. Bu yöntem Cronbach's Alpha (α) değeridir. Literatür incelendiğinde genellikle uygun olan değerin 0,70 ve üzeri olması durumda kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu belirtilmektedir. Nitekim ifade sayısı az olan ölçeklerin sınırı 0,60 ve üstü olarak kabul edilmektedir (Sipahi vd., 2008: 89). Bu bağlamda çalışmada kullanılan ölçeklere ilişkin sonuçları Tablo 8.7' de gösterilmektedir.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Soru Adetleri ve Cronbach's Alpha Katsayıları

Değişkenler	***İfade Sayısı***	***Cronbach's Alpha Değerleri***
Sosyal Zeka Ölçeği	**21**	**,674**
Sosyal Bilgi Süreci	8	,789
Sosyal Beceri	6	,561
Sosyal Farkındalık	7	,835
Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği	**12**	**,858**
İş Tatmini Ölçeği	**5**	**,765**
Bireysel Performans Ölçeği	**11**	**,879**
Görev Performansı	6	,779
Durum Performansı	5	,850

Sosyal zeka ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,674 olarak belirlenmiştir. Sosyal zeka boyutları incelendiğinde ise; sosyal bilgi süreci Cronbach's Alpha değeri ,789, sosyal beceri Cronbach's Alpha değeri ,561 ve sosyal farkındalık Cronbach's Alpha değeri ,835 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu tespit edilmiştir. İş tatmini ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,765 olarak tespit edilmiştir. Bireysel performans ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,879 olarak bulunmuştur. İlk boyut olan görev performansı Cronbach's Alpha değeri ,779 ve ikinci boyut olan durum performansı Cronbach's Alpha değeri ,850 olarak tespit edilmiştir. Örgütsel özdeşleşme ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,858 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

2.6.2.Araştırmanın Modeli

Şekil.1. Araştırma Modeli

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

3.ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın demografik sonuçları, korelasyon ve regresyon analizi yapılacak ve belirlenen hipotez sonuçlarına ulaşılmaya çalışılacaktır.

3.1.Demografik Analiz Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların cinsiyet, medeni durum, yaş, memleket, eğitim durumu, unvan, çalışma süresi, idari görevine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2. Frekans Analizi

Sosyo-Demografik Özellik	Kategori	N	%
Cinsiyetiniz	Erkek	71	28,2
	Kadın	181	71,8
Medeni Durumunuz	Evli	179	71,6
	Bekar	73	29,0
Yaş	25-30 yaş	28	11,1
	31-36 yaş	59	23,4
	37-40 yaş	48	19,0
	41-45 yaş	42	16,7
	46-50 yaş	30	11,9
	51 yaş ve üzeri	45	17,9
Memleket	Kahramanmaraş	137	54,4
	Adana	24	9,5
	Osmaniye	4	1,6
	Gaziantep	14	5,6
	Kayseri	6	2,4
	Diğer	67	26,6
Unvan	Prof. Dr.	43	17,1
	Doç. Dr.	58	23,0
	Dr. Öğr. Üyesi	68	27,0
	Öğr. Gör.	18	7,1
	Arş. Gör.	41	16,3
	Okutman	7	2,8
	Uzman	17	6,7
Çalışma Süresi	1 yıldan az	26	10,3
	1-5 yıl	39	15,5
	6-10 yıl	51	20,2
	11-15 yıl	52	20,6
	16 yıl ve üzeri	84	33,5
İdari Görev	Evet	44	19,4
	Hayır	208	80,6

Çalışmaya katılan akademisyenlerin cinsiyet durumları değerlendirildiğinde; 71 ‘inin (%28,2) kadın ve 181’inin (%71,8) erkek olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların 179 ‘unun (%71,6) evli ve 73’ünün (%29,0) bekar olduğu görülmüştür. Yaş durumu ile ilgili soruya yanıt veren kişiler değerlendirildiğinde; 28 kişinin (%11,1) 25-30 yaş , 59 kişinin (%23,4) 31-36 yaş arası, 48 kişinin (%19,0) 37-40 yaş arası, 42 kişinin (%16,7) 41-45 yaş arası, 30 kişinin (%11,9) 46-50 yaş arası ve 45 kişinin (%17,9) 51 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre araştırmaya katılan kişilerin daha çok 31-36 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Memleket durumlarına bakıldığında 137 ‘sinin (%54,4) Kahramanmaraş, 24’ünün (%9,5) Adana, 4’ünün (%1,6) Osmaniye, 14’ünün (%5,6) Gaziantep, 6’sının (%2,4) Kayseri ve 67’sinin (%26,6) diğer şehirlerde olduğu görülmüştür. Elde edilen

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

sonuca göre daha çok katılımcıların Kahramanmaraş' lı olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların unvan durumlarına bakıldığında; 43 kişinin (%17,1) Prof. Dr., 58 kişinin (%23,0) Doç. Dr., 68 kişinin (%27,0) Dr. Öğr. Üyesi, 18 kişinin (%7,1) Öğr. Gör., 41 kişinin (%16,3) Arş. Gör. 7 kişinin (%2,8) okutman ve 17 kişinin (%6,7) uzman olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre araştırmaya katılan kişilerin daha çok Dr. Öğr. Üyesi olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin 26'sının (%10,3) 1 yıldan az çalışma süresi olurken, 39 kişinin (%15,5) 1-5 yıl arası, 51 kişinin (%20,2) 6-10 yıl arası, 52 kişinin (%20,6) 11-15 yıl arası ve 84 kişinin (%33,5) 16 yıl ve üzeri çalışma sürelerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre katılımcıların daha çok 16 yıl ve üzeri çalışma süresi olduğu belirlenmiştir. Araştırmada idari görev durumlarına cevap veren katılımcıların 208 kişisini (%80,6) idari görev süresine hayır cevabı verirken 44 kişinin (%19,4) idari görevi olduğu tespit edilmiştir.

3.2.Araştırmanın Temel Bulguları

Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılması gereken regresyon analizi öncesinde belirlenen değişkenler arasında ilişki olup olmadığına bakılması için regresyon analizi de yapılmış ve ilgili sonuçlar aşağıdaki tablolar da belirtilmiştir.

3.3.Korelasyon Analizi

Araştırmada belirlenen hipotezler neticesinde değişkenler arası ilişkiyi tespit etmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonuçları tablo 3 'de gösterilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	N	S.S.	2	2.1	2.2	2.3	3	4	5	5.1	5.2
Sosyal Zeka (2)	67,3532	7,28300	1								
			252								
Sosyal Bilgi Süreci (2.1)	31,1349	4,55223	,621**	1							
			,001	252							
Sosyal Beceri (2.2)	20,9841	3,41775	,723**	,457**	1						
			,001	,001	252						
Sosyal Farkındalık (2.3)	15,2341	4,74244	,419**	-,335**	-,049	1					
			,001	,001	439	252					
Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği (3)	45,3413	9,51925	,085	,142*	-,038	-,109	1				
			,242	,001	,553	,085	252				
İş Tatmini Ölçeği (4)	19,2540	3,29659	,051	186**	,056	-,141*	,413**	1			
			,419	,003	,377	,026	,001	252			
Bireysel Performans Ölçeği (5)	47,1111	6,31664	,215**	,558**	,153*	-,315**	448**	377**	1		
			,001	,001	,015	,001	,001	,001	252		
Görev Performansı (5.1)	26,1349	3,46261	,260**	,579**	,218**	-,313**	,281**	,278**	,914**	1	
			,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	252	
Durum Performansı (5.2)	20,9762	3,44788	,133*	,440**	,062**	-,263**	,538**	,411**	,914**	,671**	1
			,035	,001	,328	,001	,001	,001	,001	,001	252

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- Sosyal zekanın örgütsel özdeşleşme (r=,085;p>0,05) ve iş tatmini (r=,051;p>0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilirken bireysel performans (r=,215**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.
- Sosyal zekanın bireysel performans boyutlarından olan görev performansı (r=,260**;p<0,05) ve durum performansı (r=,133**;p<0,05) arasında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin örgütsel özdeşleşme (r=,142**;p<0,05), iş tatmini (r=,186**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,558;p>0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin bireysel performans boyutlarından olan görev performansı (r=,260**;p<0,05) ile durum performansı (r=,133**;p<0,05) aralarında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal becerinin örgütsel özdeşleşme (r=-,038;p>0,05) ve iş tatmini (r=-056;p>0,05) ile aralarında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenirken bireysel performans (r=,153*;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal becerinin bireysel performans boyutlarından olan görev performansı (r=,579**;p<0,05) ile durum performansı (r=,440**;p<0,05) aralarında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür.
- Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farklılık örgütsel özdeşleşme (r=--,109;p>0,05) ile aralarında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenirken iş tatmini (r=,-141*;p<0,05) ile düşük düzeyde negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bireysel performans (r=,-315**;p<0,05) arasında negatif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farklılığın bireysel performans boyutlarından olan görev performansı (r=-,313**;p<0,05) ile durum performansı (r=-,263**;p<0,05) aralarında negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3.4.Regresyon Analizi

Araştırmada belirlenen hipotezleri test etmek için regresyon analizi yapılmıştır. Yani çalışmada bağımlı değişkenlere etki durumunun belirlenmesi için yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tablolar da yer almaktadır.

Çalışmada *(Hipotez1:* Sosyal zeka bireysel performansı pozitif yönde etkiler.*)* hipotezi test etmek için regresyon analizi sonucu tablo 9.19 ‘de gösterilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Zekanın Bireysel Performansı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Bireysel Performans

Model	**Unstandardized Coefficients**		**Standardized Coefficients**	**t**	**Sig.**	**R 2**	**ΔR2**	**F**
	B	**Std.Error**	**β**					
Sabit	34,534	3,629		9,516	,001	,046	,043	12,152
Sosyal Zeka	,187	,054	,215	3,486	,001			

Tablo 4’ de sosyal zekanın bireysel performansını (β=,215;p<0,05) pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre “H4” kabul edilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 1a: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performansı pozitif yönde etkiler. Hipotez 1b: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri bireysel performansı pozitif yönde etkiler. Hipotez 1c: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık bireysel performansı pozitif yönde etkiler. Hipotez 1d: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performans boyutlarından olan görev*

performansını pozitif yönde etkiler.) hipotezleri test etmek için regresyon analizi yapılmış ve ilgili sonuçlar tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Zeka Boyutlarının Bireysel Performansı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu
Bağımlı Değişken: Bireysel Performans

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	29,697	3,079		9,647	,001	,339	,331	42,419
Sosyal Bilgi Süreci	,783	,086	,564	9,102	,001			
Sosyal Beceri	-,205	,108	-,111	-1,896	,059			
Sosyal Farkındalık	-,175	,074	-,131	-2,378	,018			

Tablo 5' de sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin (β=,564;p<0,05) bireysel performansı pozitif yönde etkilediği tespit edilirken sosyal beceri (β=,315;p>0,05) boyutunun bireysel performansı etkilemediği görülmüştür. Sosyal farkındalık boyutunun (β=-,131;p>0,05)ise bireysel performansı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H1a" kabul edilirken "H1b" ve "H1c" hipotezleri reddedilmiştir.

Araştırmada *(Hipotez 1d: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1e: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1f: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler.)* hipotezlerini test etmek için regresyon analizi yapılmış ve ilgili sonuçlar Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Zeka Boyutlarının Bireysel Performans Boyutlarından Olan Görev Performansını Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu
Bağımlı Değişken: Görev Performansı

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	15,316	1,670		9,173	,001	,353	,345	45,121
Sosyal Bilgi Süreci	,422	,047	,555	9,051	,001			
Sosyal Beceri	-,042	,059	-,042	-,724	,470			
Sosyal Farkındalık	-,094	,040	-,129	-2,367	,019			

Tablo 6 'da sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin (β=,555;p<0,05) görev performansı pozitif yönde etkilediği tespit edilirken sosyal beceri (β=-,042;p>0,05) boyutunun ve sosyal farkındalık boyutunun (β=-,129;p>0,05) görev performansını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H1d" kabul edilirken "H1e" ve "H1f" hipotezleri reddedilmiştir.

Araştırmada *(Hipotez 1g: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1h: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1ı:Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.)* hipotezlerini test etmek için regresyon analizi yapılmış elde edilen sonuçlar tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Zeka Boyutlarının Bireysel Performans Boyutlarından Olan Durum Performansını Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Durum Performansı

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	14,381	1,815		7,922	,001	,229	,219	24,449
Sosyal Bilgi Süreci	,361	,051	,476	7,111	,001			
Sosyal Beceri	-,163	,064	-,161	-2,550	,011			
Sosyal Farkındalık	-,081	,043	-,111	-1,856	,065			

Tablo 7 'de sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin (β=,476;p<0,05) durum performansı pozitif yönde etkilediği tespit edilirken sosyal beceri (β=-,161;p<0,05) boyutunun durum performansını negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Ancak sosyal farkındalık boyutunun (β=-,111;p>0,05) durum performansını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H1g" kabul edilirken "H1h" ve "H1ı" hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 2:* Sosyal zeka iş tatminini pozitif yönde etkiler.*)* hipotezi test etmek için regresyon analizi sonucu Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Sosyal Zekanın İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: İş Tatmini

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	17,694	1,937		9,136	,001	,003	-,001	,656
Sosyal Zeka	,023	,029	,051	,810	,419			

Tablo 8'de sosyal zekanın bireysel performansını (β=,051;p>0,05) etkilemediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre "H2" reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 1a: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci iş tatminini pozitif yönde etkiler. Hipotez 1b: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri iş tatminini pozitif yönde etkiler. Hipotez 1c: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık iş tatminini pozitif yönde etkiler)* hipotezleri test etmek için regresyon analizi yapılmış ve ilgili sonuçlar tablo 9' de gösterilmiştir.

Tablo 9. Sosyal Zeka Boyutlarının İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: İş Tatmini

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	16,849	1,934		8,711	,001	,042	,031	3,639
Sosyal Bilgi Süreci	,123	,054	,170	2,274	,024			
Sosyal Beceri	-,025	,068	-,026	-,367	,714			
Sosyal Farkındalık	-,059	,046	-,085	-1,279	,202			

Tablo 9'da sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin (β=,170;p<0,05) iş tatminini pozitif yönde etkilediği tespit edilirken sosyal beceri (β=-,026;p>0,05) boyutunun ve sosyal farkındalık boyutunun (β=-

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

,085;p>0,05) iş tatminini etkilemediği görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre "H1a" kabul edilirken "H1b" ve "H1c" hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 3:* Sosyal zeka örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler*)* hipotezi test etmek için regresyon analizi sonucu tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo10. Sosyal Zekanın Örgütsel Özdeşleşmeyi Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu
Bağımlı Değişken: Örgütsel Özdeşleşme

Model	**Unstandardized Coefficients**		**Standardized Coefficients**	**t**	**Sig.**	**R 2**	**ΔR2**	**F**
	B	**Std.Error**	**β**					
Sabit	45,323	5,600		8,093	,001	,000	-,004	,001
Sosyal Zeka	,000	,083	,000	,003	,997			

Tablo 10' de sosyal zekanın örgütsel özdeşleşmeyi (β=,000;p>0,05) etkilemediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre "H3" reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 3a: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi süreci örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler. Hipotez 3b: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal beceri örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler. Hipotez 3c: Sosyal zeka boyutlarından olan sosyal farkındalık örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.)* hipotezleri test etmek için regresyon analizi yapılmış ve ilgili sonuçlar tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Sosyal Zeka Boyutlarının Örgütsel Özdeşleşmeyi Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu
Bağımlı Değişken: Örgütsel Özdeşleşme

Model	**Unstandardized Coefficients**		**Standardized Coefficients**	**t**	**Sig.**	**R 2**	**ΔR2**	**F**
	B	**Std.Error**	**β**					
Sabit	42,479	5,604		7,581	,001	,036	,024	3,074
Sosyal Bilgi Süreci	,374	,157	,179	2,391	,018			
Sosyal Beceri	-,340	,197	-,122	-1,727	,085			
Sosyal Farkındalık	-,109	,134	-,054	-,817	,415			

Tablo 11' incelendiğinde; sosyal zeka boyutlarından olan sosyal bilgi sürecinin (β=,179;p<0,05) örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkilediği tespit edilirken sosyal beceri (β=-,122;p>0,05) boyutunun ve sosyal farkındalık boyutunun (β=-,054;p>0,05) örgütsel özdeşleşmeyi etkilemediği görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre "H3a" kabul edilirken "H3b" ve "H3c" hipotezleri reddedilmiştir.

4.SONUÇ

Bu çalışmada sosyal zeka, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki ve etki bir alan araştırması ile değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı sosyal zekanın iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerindeki etkisi test edilmiştir. Çalışmada veri toplama tekniği olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Anketlerin uygulanması, üniversitede görev yapan akademisyenlere doğrudan ulaşarak gerçekleştirilmiş ve tüm katılımlar gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çalışmada belirlenen hipotezleri ve değişkenleri test etmek için SPSS 24.0 (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programında kullanılmıştır. Çalışmada belirlenen hipotezleri test etmek için öncelikle güvenilirlik analizi yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmada ölçeklere uygulanan güvenilirlik analizi sonucunun Cronbach's Alpha değerlerine yer verilmiş ve bu değerlere bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında; Sosyal zeka ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,674 olarak tespit edilmiştir. Sosyal zeka boyutları incelendiğinde ise; sosyal bilgi süreci Cronbach's Alpha değeri ,789, sosyal beceri Cronbach's Alpha değeri ,561 ve sosyal farkındalık

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Cronbach's Alpha değeri ,835 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Yine örgütsel özdeşleşme ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,858, iş tatmini ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,765 ve bireysel performans ölçeği Cronbach's Alpha değeri ,879 olarak bulunurken ilk boyut olan görev performansı Cronbach's Alpha değeri ,779 ve ikinci boyut olan durum performansı Cronbach's Alpha değeri ,850 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Araştırmada diğer bir analiz ise çalışmaya katılan kişilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler olmuştur. Bu durumda frekans analizi sonuçlarına bakıldığında; Araştırma örnekleminde akademisyenlerin 71 'inin (%28,2) kadın ve 181'inin (%71,8) erkek olduğu belirlenmiştir. Akademisyenlerin 179 'unun (%71,6) evli ve 73'ünün (%29,0) bekar olduğu görülmüştür. Yine katılımcıların yaş durumu ile ilgili soruya yanıt veren kişiler değerlendirildiğinde; 28 kişinin (%11,1) 25-30 yaş , 59 kişinin (%23,4) 31-36 yaş arası, 48 kişinin (%19,0) 37-40 yaş arası, 42 kişinin (%16,7) 41-45 yaş arası, 30 kişinin (%11,9) 46-50 yaş arası ve 45 kişinin (%17,9) 51 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre araştırmaya katılan kişilerin daha çok 31-36 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir memleket durumlarına bakıldığında; 137 'sinin (%54,4) Kahramanmaraş, 24'ünün (%9,5) Adana, 4'ünün (%1,6) Osmaniye, 14'ünün (%5,6) Gaziantep, 6'sının (%2,4) Kayseri ve 67'sinin (%26,6) diğer şehirlerde olduğu görülmüştür. Yine katılımcıların eğitim durumları değerlendirildiğinde; 8'inin (%3,2) lisans, 58'inin (%23,0) lisans, 183'ünün (%72,6) yüksek lisans ve 186'sının (%73,8) doktora mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların unvan durumlarına bakıldığında; 43 kişinin (%17,1) Prof. Dr., 58 kişinin (%23,0) Doç. Dr., 68 kişinin (%27,0) Dr. Öğr. Üyesi, 18 kişinin (%7,1) Öğr. Gör., 41 kişinin (%16,3) Arş. Gör. 7 kişinin (%2,8) okutman ve 17 kişinin (%6,7) uzman olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılan kişilerin 26'sının (%10,3) 1 yıldan az çalışma süresi olurken, 39 kişinin (%15,5) 1-5 yıl arası, 51 kişinin (%20,2) 6-10 yıl arası, 52 kişinin (%20,6) 11-15 yıl arası ve 84 kişinin (%33,5) 16 yıl ve üzeri çalışma sürelerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak araştırmada idari görev durumlarına cevap veren katılımcıların 208 kişisini (%80,6) idari görev süresine hayır cevabı verirken 44 kişinin (%19,4) idari görevi olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın temel hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır; Sosyal zekanın bireysel performans, örgütsel özdeşleşme ve iş tatmini üzerine doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermesidir. Bununla birlikte, sosyal zeka boyutları arasında yer alan sosyal bilgi sürecinin, hem görev performansını hem de durum performansını olumlu yönde etkilediği, buna karşın sosyal beceri ve sosyal farkındalık boyutlarının durum performansını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Bu araştırma, Kahramanmaraş ili merkezindeki Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi bünyesindeki akademisyenlere yönelik gerçekleştirilen detaylı bir inceleme olup, elde edilen bulguların ele alınışı ve yöntemi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Benzer nitelikteki çalışmaların Türkiye'nin farklı illerinde, çeşitli okul türleri ve düzeylerinde yürütülmesi, ülke genelindeki sosyo-kültürel dinamiklerin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Farklı bölgelerde ve çeşitli eğitim düzeylerinde gerçekleştirilecek olan bu tür araştırmalar, yerel ve ulusal düzeydeki akademik çevrelere, önemli araştırma verileri ve bilgileri sağlayarak, bu alandaki bilgi birikimini derinleştirmenin yanında eğitim politikalarının şekillendirilmesi ve iyileştirilmesine de zemin hazırlayabilir. Bu doğrultuda, akademik çevrelerin elde ettikleri veriler ışığında eğitim sisteminin ihtiyaçlarına yönelik etkili stratejiler geliştirmeleri, yalnızca eğitim alanında değil, aynı zamanda toplumun genel sosyo-kültürel gelişimi açısından da hayati bir öneme sahip olacaktır. Dolayısıyla, bu çalışma ve benzerleri, Türkiye'deki akademik faaliyetlerin kalitesini yükseltmek ve eğitim sisteminin etkinliğini artırmak için önemli bir kaynak teşkil edebilir. Elde edilen bulguların, yerel ihtiyaçlara cevap verecek biçimde ve uluslararası standartlarla uyumlu bir şekilde değerlendirilmesi hem akademik camianın hem de eğitim politikalarının gelişimine büyük katkı sağlayacaktır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

Thorndike, E. L. (1920). *Intelligence and i ts Use.* Harpers Magazine, 140, 227-235.

Albretch, K. (2006). *Social intelligence: The new science of success*. JosseyBass, San Francisco.

Cingöz, A., (2013), Politik yetenekler ve öz-yönlendirmenin (kendini kurgulamanın) algılanan kariyer başarısı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26*; 153-179.

Kazu, E. & Düşükcan, M. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin sosyal zekâ düzeylerinin iletişim becerilerine etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31*(1), 217-230.

Özkalp, E. (2019). *Örgütsel davranış: duygular, tutumlar ve iş tatmini* (3. Ünite), Anadolu Üniversitesi: Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Turunç, Ö., & Çelik, M. (2010). Çalışanların algıladıkları örgütsel destek ve iş stresinin örgütsel özdeşleşme ve iş performansına etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 17*(2), 183-206.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

POLİTİK YETİNİN İŞ TATMİNİ, BİREYSEL PERFORMANS VE ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME ÜZERİNE ETKİSİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Salih YEŞİL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
syes66@hotmail.com Orcid ID: 0000-0003-3237-2258

Uzm. Ayşegül ÖZBAĞIŞ
Bağımsız Araştırmacı, Bilim Uzmanı, ozbagisaysee@gmail.com Orcid ID:0000-0002-7139-0734

Nazlı Ceren KAZANCI
Bağımsız Araştırmacı, Bilim Uzmanı, nazli46ceren@hotmail.com Orcid ID:0000-0002-5349-0184

ÖZET

Bu araştırmanın amacı politik yetinin iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerine etkisini test etmektir. Araştırma sürecinde nicel araştırma yöntemine başvurulmuş ve veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Örneklem ise Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi bünyesindeki 252 akademisyenden oluşmaktadır. Elde edilen veriler SPSS 25.0 yazılımı aracılığıyla güvenirlik analizi, frekans analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde; politik yetinin iş tatmini, örgütsel özdeşleşme ve bireysel performans üzerinde olumlu bir etki yarattığını ortaya koymuştur. Özellikle, politik yetinin boyutları arasında yer alan iletişim kurma yeteneği, sosyal beceriklilik ve içtenliğin bireysel performans üzerindeki olumlu etkileri belirgin bir şekilde ortaya çıkarken, kişilerarası etkinin bireysel performansı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, görev performansı açısından iletişim kurma yeteneği ve içtenlik boyutlarının pozitif etkilediği gözlemlenirken, sosyal beceriklilik ve kişilerarası etkinin bu bağlamda bir etkisinin bulunmaması dikkat çekmiştir. Elde edilen bulgular, teori ve uygulama açısından değerlendirilmiş, literatüre katkı sağlayacak şekilde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Politik Yeti, İş Tatmini, Bireysel Performans, Örgütsel Özdeşleşme

THE EFFECT OF POLITICAL ABILITY ON JOB SATISFACTION, INDIVIDUAL PERFORMANCE AND ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION: A FIELD STUDY

ABSTRACT

The importance of success in the academic field, as in every field, is inevitable. Institutions that want to achieve success in the academic field have developed themselves and attach importance to all parts. In this case, it is seen that the demands and expectations in the academic field are met and that academics who have developed themselves as much can meet their expectations in the best way. This instructive purpose is to test political ability in terms of job satisfaction, individual performance and identification of output. The beautiful research method was used in the research process and a questionnaire was formulated as a data collection tool. The sample consists of 252 academics from Kahramanmaraş Sütçü İmam University. The obtained data were evaluated with security analysis, frequency analysis, distribution analysis and regression analysis via SPSS 25.0 software. The details of the results of the research reveal that political ability has a positive effect on job satisfaction, identification of productivity and individual performance. In particular, while the positive effects of communication skills, social agility and sincerity, which are among the dimensions of political skill, on individual performance were clearly revealed, it was concluded that interpersonal influence did not affect individual performance. In addition, while it was observed that communication skills and sincerity dimensions positively affected task performance, it was noteworthy that social agility and interpersonal influence did not have an effect in this context. The findings were evaluated in terms of theory and practice and discussed in a way that would contribute to the literature.

Keywords: Political Skill, Job Satisfaction, Individual Performance, Organizational Identification

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

Bireylerin iş yaşamında başarılı olabilmeleri için örgüt ve tüm paydaşlar düzeyinde olumlu sosyal ilişkiler geliştirme, kişilerin karar süreçlerinde etkili olabilme, geniş bir network alanına sahip olma ve davranışlarında içten olma gibi bileşenleri içeren sosyal bir güç olması gerekmektedir. Bu güç, bireylerin teknik ve zihinsel yetkinliklerini tamamlayıcı niteliktedir. Araştırmacılar örgütleri politik bir bakış açısıyla değerlendirmiş ve örgütlerin içinde politik alanların varlığına atıfta bulunmuş ve politik yeti, politik niyet ve politik davranış kavramını her yönden tanımlamak gerektiği ifade edilmiştir. Bir başka çalışmada ise, herhangi bir örgüt içinde etkili ve başarılı olabilmek için bireylerin öncelikle politik niyetlerinin olması ve buna göre hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir (Akçakanat ve Uzunbacak, 2017, 290).

Çalışmanın diğer bir konusu ise iş tatmini olmaktadır. İş tatmini, çalışanın işi hakkında ne hissettiğidir. İş tatmini yüksek olan bireylerin işleriyle ilgili pozitif düşünce ve duygulara sahipken, iş tatmini düşük olan çalışanlar negatif duygu ve düşüncelere sahiptir (Özkalp vd, 2019, 71). Çalışanların söz konusu politik özelliklere sahip olması durumda kurum tarafından çeşitli terfiler veya maaş artışları gibi mesleki başarı fırsatları kazanabilmektedirler (Cingöz, 2013, 156). Örgütsel özdeşleşme ise, çalışanların işletmeye aidiyet hissetmeleri, işletmenin değerlerini benimsemeleri ve işletmenin hedefleri doğrultusunda kendilerini motive etmelerini içerir. Bu durum, iyi günlerde ve zor günlerde çalışanların işletmede kalmalarını isteme arzusunu yansıtabilir. İşletmeler, çalışanların sadece olumlu durumları değil, aynı zamanda zorlu zamanlarda da destek olmalarını ve sadakat göstermelerini hedefleyebilir. Bu tür bir özdeşleşme, işletmelerin çalışanlarını motive etmelerine, işe bağlılıklarını artırmalarına ve genel olarak işletme performansını güçlendirmelerine yardımcı olabilir. Aynı zamanda, çalışanların işletmeye olan bağlılıkları, işyerindeki iş birliğini artırabilir ve birlikte çalışma kültürünü destekleyebilir (Turunç ve Çelik, 2010, 183-206).

Literatür incelendiğinde politik yeti ile ilgili birtakım kavramlar ile ele alındığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları; Coşkun ve Tunç (2024) sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin duygusal zekâ ve politik yeti becerilerinin incelenmesi, İçerli ve Bilen (2023) çalışanların politik yeti düzeyleri ile izlenim yönetimi taktikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Bostancı ve Kurt (2018) öğretmenlerin politik yetileri ile akademik iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişki, Eryılmaz vd., (2017) iş tatmininin belirleyicisi olarak lider-üye etkileşimi ve politik yetinin düzenleyici rolü, Eryılmaz (2019) sosyal güç, lider-üye etkileşimi ve iş tatmini ilişkisinde politik yetinin düzenleyici rolü: bankacılık sektöründe bir araştırma, Kartaltepe Behram ve Eser (2021) politik yeti ve bilgi paylaşımı davranışı: karşılıklı ilişki beklentisinin aracı rolü, Taşkıran ve Gencer Çelik (2022) duygusal zekanın kişilerarası çatışma üzerindeki etkisinde politik yetinin rolü, İçerli ve Bilen (2022) psikolojik sermaye ve iş performansı arasındaki ilişkide politik yetinin düzenleyici etkisi şeklinde birtakım çalışmaların olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada öncelikle kavramsal çerçeve ayrıntılı olarak sunulmuştur. Sonrasında araştırmanın metodolojisine yer verilmiş ve araştırma verileri analiz edilerek yorumlanmıştır. En son olarak araştırma sonuç ve öneriler bölümüyle bitirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde politik yeti, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme konuları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Politik Yeti

Politik yeti kavramının çıkışı 1900'lere dayanmakta olup özellikle son 30 yılda gelişme göstermiştir. Psikolog E. L. Thorndike (1920) sosyal zekâ kavramını ileri sürerek sosyal zekayı insanları anlama, duyguları göz önünde bulundurarak insanları etkileme olarak tanımlamıştır (Thorndike, 1920, 227-235). Pfeffer (1981) ve Mintzberg (1983) tarafından 1980'lerin başında politik yeti kavramı literatürde ilk kez yer verildiğinde ikna, manipülasyon ve müzakere yoluyla etkileme becerisi içinde yer alan ve başarı için gerekli bir yetkinlik olarak tanımlanmıştır (Ferris ve diğerleri, 2010, 7). Pfeffer (1981) ve Mintzberg (1983) politik bakış açısının organizasyonlarda etkili olduğunu ve çalışanlar ile yöneticilerin etkili olabilmek adına politik yetiye sahip olmaları gerektiğini, bunun yanı sıra politik davranış gösterebilmek için ve başarı için gerekli ve geliştirilmesi gereken bir yetenek olarak öne sürmüş ve çalışmalarında örgütleri 'politik arenalar' olarak tanımlanmıştır (Atay, 2010, 66).

Politik yeti kavramı, daha yakın geçmişe bakıldığında ise çalışmaları bulunan bir diğer araştırmacı ise Gerald R. Ferris ve ekibi tarafından bireyler ve gruplar arasındaki ilişkiler açısından kapsamlı olarak incelenmiştir. Politik

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yeti, sosyal zekâ, öz yeterlilik veya politik anlayış gibi diğer yaygın yapılardan tamam anlamıyla farklıdır. Politik yeti, "iş yerinde diğer çalışanları etkili şekilde anlama ve bu bilgiyi bireyin veya örgütün hedeflerine ulaşması için kullanma becerisi" olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda, politik yetili bireyler güven ve inancın etkisinde, değişen talep ve ihtiyaçları karşılamak için davranışlarını ayarlama kapasitesiyle sosyal durumları anlama ilgisini birleştirirler ve diğerler çalışanlar bünyesinde etkili etki ve denetim kurarlar (Ferris vd., 2005, 126-152). Politik yetiye sahip bireyler, ileri görüşlülükleri sayesinde karşılıklı çıkarları başarılı bir şekilde yöneterek, şirket içerisindeki kariyer ve başarı fırsatlarını belirleyebilirler. Bu bireyler, sahip oldukları politik becerileri kullanarak kariyerlerini etkin bir şekilde yönlendirme imkanına sahiptirler (Ferris vd., 2010, 33). Politik yeti, bir örgütteki paydaşların, diğer paydaşlar hakkında sahip oldukları bilgileri kullanarak, kişisel veya örgütsel hedefler doğrultusunda onları harekete geçirme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Ahearn vd., 2004; Ferris vd., 2010, 7). Bu yetinin temelinde, bir bireyin örgütsel ortamda insanları etkileme gereksinimi duyduğunda, uygun eylem biçimlerini belirleyebilme yetisi yatmaktadır (Ferris vd., 2010, 9).

Politik yetinin boyutlarının ve ölçüm aracı geliştirilmesi adına kapsamlı çalışmayı kavramın literatüre kazandırılmasından yirmi sene sonra Ferris vd., (2005) tarafından geliştirilmiştir. İlk kez 1999 yılında "sosyal beceri" ve "kişilerarası etki" boyutlarını ölçmeye yönelik oluşturulan bu ölçek daha sonra 2005 yılında "işyerinde başkalarını etkin şekilde anlama, başkalarını etkileme bilgisi ve başkalarına kişisel ve örgütsel hedeflerini destekleyecek şekilde davranma" şeklinde tanımlamıştır (Atay, 2010, 3). Politik yeti dört boyuttan meydana gelen ve söz konusu boyutları birbirinden bağımsız olmakla beraber biriyle ilişkili olan bir yapıdır. Politik yetiye ait dört boyutu şu şekilde sıralayabiliriz (Ferris vd., 2010, 10);

- Sosyal beceriklilik (social astuteness)
- Kişilerarası etki (interpersonal influence)
- Network yeteneği (networking ability)
- İçtenlik (apparent sincerity)

Sosyal beceriklilik ve kişilerarası etki, bireylerin diğer insanları anlama, okuma ve bu bilgiyi etkili bir şekilde kullanma yeteneğini ifade eden iki önemli boyuttur. Bununla birlikte, bağlantılar kurma, arkadaşlıklar geliştirme, ağ oluşturma ve ortaklıklar inşa etme, organizasyonel politikaların yönetiminde büyük bir rol oynamakta ve ağ (network) boyutunun önemini vurgulamaktadır. Son olarak, içtenlik, politik yetinin temel bir bileşeni olup, kişinin başkalarını etkileme girişimlerini içten bir görünümle yapmasıyla belirginleşmektedir (Perrewe vd., 2005, 127).

2.2.İş Tatmini

İş tatmini, çalışanların işlerine dair tutum, davranış ve düşüncelerinin bir bütününü ifade eden önemli bir kavramdır. Bireylerin işlerinden duydukları memnuniyetin ölçüsü niteliğindedir (Aksu 2012, 61). Bir çalışanın işine karşı sergilediği genel tutum olarak tanımlanabilse de, daha kapsamlı bir anlayışa sahip olmak mümkündür. Bireyin iş deneyimlerinin olumlu sonuçlanması durumunda, iş tatmini, "olumlu ruh hali" şeklinde ifade edilirken; olumsuz deneyimler sonucunda ortaya çıkan tutum ise "iş doyumsuzluğu" olarak isimlendirilmelidir (Erdoğan, 1996, 231).

Başka bir tanıma göre iş tatmini, bireyin işini veya iş deneyimini değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan keyif verici ya da olumlu duygusal durum olarak tanımlanmaktadır (Steers ve Black, 1994, 87). Çalışanlar işe yönelik genel anlamda duygusal olarak hem içsel hem de dışsal faktörlerden etkilenmektedir. Bu durum, çalışanın değerli bir işi başarmasına katkıda bulunulması ya da bunu mümkün kılınması sonucunda oluşan pozitif ve gurur verici bir duygusallığı ifade eder (Lee ve Mitchell, 1994, 83).

2.3.Bireysel Performans

Bir organizasyonun belirli bir zaman diliminde gerçekleştirdiği faaliyetler neticesinde elde ettiği sonuçlar, o organizasyonun performansını tanımlar. Performans, organizasyonun etkinliği ve verimliliği konusunda önemli bir göstergedir ve yöneticilerin stratejik kararları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu bağlamda, performans analizi, organizasyonların gelişim süreçlerinin değerlendirilmesi için kritik bir öneme sahiptir (Aktaş, 2001, 163). Bireysel performans, bir bireyin belirli bir görev veya işi yerine getirirken gösterdiği başarı düzeyini ve bu süreçte harcadığı çabayı ifade etmektedir. Bu bağlamda, bireyin etkinliği yalnızca iş görevleriyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda iş dışındaki görevler ve davranışları da içermektedir. Yardımseverlik, istekli olma, müşteri odaklılık, örgüt kültürüne sahiplenme, kişisel disiplin ve takım çalışmasına yatkınlık gibi yetkinlikler, bireysel performansın kapsamlı bir değerlendirmesi için önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Barutçugil, 2002, 47).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2.4.Örgütsel Özdeşleşme ,

Sigmund Freud, psikanaliz alanında özdeşim kavramını, başka bir bireyle kurulan duygusal bağın ilk dışavurum olarak tanımlamıştır. Bu tanım, Lasswell tarafından 1965 yılında daha geniş bir perspektife taşınmış ve özdeşleşme kavramının derinlemesine incelenmesine olanak tanımıştır (Gautam vd., 2004, 302). Örgütler, bağlı oldukları birimin hedeflerine ulaşmak amacıyla çaba gösteren bireyleri barındırmak istemektedir. Bu nedenle, örgütün temel amaçları yalnızca sadık çalışanlara ulaşmakla sınırlı olmamalıdır; aynı zamanda, kimliğini örgütle bütünleştiren bireylerin uzun vadeli istihdamını sağlamak da öncelikli bir hedef olmalıdır. Kimliğini örgütle özdeşleştiren çalışanlar, örgütün amaç ve değerlerini benimseyerek bu değerleri kendi kişisel değerleri olarak kabul ederler (Miller vd., 2000, 626).
Örgütler, çalışanların örgütle özdeşleşmelerini teşvik eder çünkü bu, işgörenlerin performansını olumlu yönde etkileyebilir. Özdeşleşmiş çalışanlar, işlerine daha fazla bağlılık gösterme, daha yüksek bir motivasyon seviyesine sahip olma ve genellikle daha etkili bir şekilde çalışma eğiliminde olabilirler. Özdeşleşme, işgörenlerin örgütleriyle duygusal bir bağ kurmalarını sağlar. Bu bağlılık, işgörenlerin örgüte sadakat göstermelerini artırabilir. Sadık çalışanlar, genellikle uzun vadeli bir iş ilişkisi kurarlar ve örgütün başarılarına daha fazla katkıda bulunma eğilimindedirler (Tüzün ve Çağlar, 2009, 284).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde politik yeti, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki ve etki bir alan araştırması ile değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın evreni ve örneklemi, araştırmanın analizleri, araştırmanın hipotezi ve modeli, araştırmanın ölçekleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı politik yetinin iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerine etkisini test etmektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde politik yeti ile ilgili birtakım araştırmaların yapıldığı görülmüştür. Bu alan araştırmasında ise politik yeti, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme konuları bir arada ele alınmıştır. Ayrıca araştırma, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde çalışan 252 akademisyen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bütün bunların araştırmayı öncekilerden farklı kılması, araştırmanın kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yazına fayda sağlaması açısından önem taşıdığı düşünülmüştür.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Politik yeti ile ilgili olan çalışmanın sadece Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde çalışan akademisyenlerin oluşturmasıdır. Yine bazı akademisyenlerin yoğun ve zaman olarak uygun olmaması, çalışmanın belirli bir süre içerisinde başlayıp bitmesi, bazı anket formaların eksik ve hatalı doldurulması gibi birtakım kısıtlılıklarda ortaya çıkmıştır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi, Evreni ve Örneklemi

Akademisyenlerin yapılan araştırmayla ilgili fikirlerini belirlemek için veri toplama tekniği olarak anketten yararlanılmıştır. Anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik bilgilerine yer verilirken (cinsiyet, medeni durum, yaş, memleket, mezun olunan eğitim düzeyi, unvan, üniversitede çalışma süresi, idari görev), ikinci bölümde politik yeti, üçüncü bölümde iş tatmini, dördüncü bölümde bireysel performans ve beşinci bölümde örgütsel özdeşleşme ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Belirtilen değişkenler için 5'li Likert Ölçeğinden (1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) faydalanılmıştır. Hazırlanan anketler akademisyenler ile yüz yüze yapılmış ve gönüllülük esasına göre doldurmaları istenmiştir. Araştırmada yararlanılan ölçekler ise aşağıda belirtilmiştir. Bunlar;

Politik Yeti Ölçeği: Ferris ve diğerleri tarafından geliştirilmiş Politik Yeti Envanteri kullanılmıştır. Ferris ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada 40 soruluk bir ölçek elde edilmiş olup yapılan madde analizleri sonucunda bazı maddeler elenerek geçerlilik ve güvenilirlik analizleri sonunda 18 soruluk ölçek oluşturulmuştur. Atay (2009) ölçeği Türkçeye uyarlayarak işletmeler üzerinde güvenilirlik ve geçerlilik çalışmasını yapmıştır. Politik yeti ölçeği network yeteneği (6 madde), kişilerarası etki (4 madde), sosyal beceriklilik (5 madde), içtenlik (3 madde) olmak

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

üzere 4 temel boyuttan oluşmaktadır (Atay, 2009b: 892; Atay, 2009a: 23).

İş Tatmini Ölçeği: Brayfield ve Rothe (1951) tarafından geliştirilen, Judge, Locke, Durham ve Kluger (1998) tarafından kısaltılan iş tatmini ölçeği Wright ve cropanzano'nun (1998) tarafından yapılan çalışmada kullanılan beş maddelik ölçek kullanılmıştır. İş tatmini ölçeği tek boyuttan oluşmaktadır.

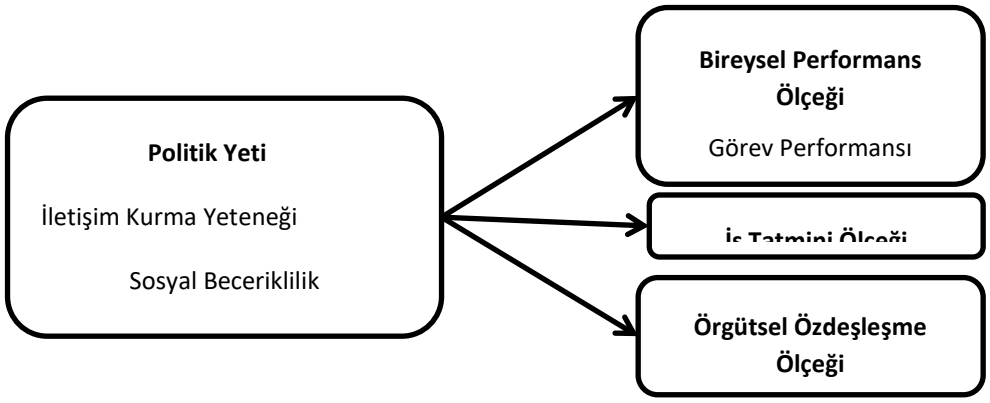
Bireysel Performans Ölçeği: Borman ve Motowidlo (1993) ile Beffort ve Hattrup (2003) tarafından oluşturulan ölçek Türkçeye Karakurum (2005) tarafından geliştirilerek uyarlanmıştır. Ölçek beşli Likert tipi şeklinde "tamamen katılıyorum=5" seçeneği ile "kesinlikle katılmıyorum=1" aralığında tasarlanmıştır. Toplam 11 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekteki altı ifade görev performansını, beş ifade ise durum performansını ölçmektedir.

Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği: Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilmiş ve Tak ve Aydemir (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış, Ölçek tek boyutludur ve bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği .92 olarak tespit edilmiş.

3.5. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Politik yetinin, iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerindeki etkisine yönelik araştırma modeli ve hipotezleri oluşturulmuştur. Araştırma modeli şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Modeli

Araştırma hipotezleri aşağıda belirtilmiştir.

H1: Politik yeti bireysel performansı pozitif yönde etkiler.
- ***H1a:*** Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği bireysel performansı pozitif yönde etkiler.
- ***H1b:*** Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik bireysel performansı pozitif yönde etkiler.
- ***H1c:*** Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki bireysel performansı pozitif yönde etkiler.
- ***H1d:*** Politik yeti boyutlarından olan içtenlik bireysel performansı pozitif yönde etkiler.
- ***H1e:*** Politik yeti bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler.
- ***H1f:*** Politik yeti bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.

H2:Politik yeti iş tatminini pozitif yönde etkiler.
- **H2a:** Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği iş tatminini pozitif yönde etkiler.
- **H2b:** Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik iş tatminini pozitif yönde etkiler.
- **H2c:** Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki iş tatminini pozitif yönde etkiler.
- **H2d:** Politik yeti boyutlarından olan içtenlik iş tatminini pozitif yönde etkiler.

H3:Politik yeti örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.
- ***H3a:*** Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.
- ***H3b:*** Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.
- ***H3c:*** Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.
- ***H3d:*** Politik yeti boyutlarından olan içtenlik örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen verilerin analizi için SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Sciences) yazılım programı kullanılmıştır. Verilerin sonuçlarına ulaşmak amacıyla frekans analizi, korelasyon analizi, regresyon analizi yapılmıştır. Ayrıca araştırmada ölçeklere uygulanan güvenilirlik analizi sonucunun Cronbach's Alpha değerlerine de yer verilmiştir.

4.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Analizleri

Çalışmada kullanılan ölçeklerin belirtilen ifadeleri ne derece ölçtüğünü tespit etmek amacıyla güvenilirlik analizinden yararlanılmıştır. Bu yöntem Cronbach's Alpha (α) değeridir. Literatür incelendiğinde genellikle uygun olan değerin 0,70 ve üzeri olması durumda kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu belirtilmektedir. Nitekim ifade sayısı az olan ölçeklerin sınırı 0,60 ve üstü olarak kabul edilmektedir (Sipahi vd., 2008: 89). Bu bağlamda çalışmada kullanılan ölçeklere ilişkin sonuçları Tablo 1' de gösterilmektedir.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Soru Adetleri ve Cronbach's Alpha Katsayıları

Değişkenler	*İfade Sayısı*	*Cronbach's Alpha Değerleri*
Politik Yeti Ölçeği	**18**	**,937**
İletişim Kurma Yeteneği	6	,831
Sosyal Beceriklilik	5	,832
Kişilerarası Etki	4	,731
İçtenlik	3	,803
Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği	**12**	**,858**
İş Tatmini Ölçeği	**5**	**,765**
Bireysel Performans Ölçeği	**11**	**,879**
Görev Performansı	6	,779
Durum Performansı	5	,850

Politik Yeti Ölçeği Güvenilirlik Analizi: Politik yeti ölçeği 18 ifade ve 4 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğe uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach's Alpha değeri ,937 olarak tespit edilmiştir. Politik yeti ölçeğinin boyutları incelendiğinde ise; iletişim kurma yeteneği Cronbach's Alpha değeri ,831, sosyal beceriklilik Cronbach's Alpha değeri ,832, kişilerarası etki Cronbach's Alpha değeri ,731 ve içtenlik Cronbach's Alpha değeri ,803 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu göstermiştir.

İş Tatmini Ölçeği Güvenilirlik Analizi: İş tatmini ölçeği 5 ifade ve tek boyuttan oluşmaktadır. Elde edilen Cronbach's Alpha değeri ,765 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Bireysel Performans Ölçeği Güvenilirlik Analizi: Bireysel performans ölçeği 11 ifade ve 2 boyuttan oluşmakta ve Cronbach's Alpha değeri ,879 olarak bulunmuştur. İlk boyut olan görev performansı Cronbach's Alpha değeri ,779 ve ikinci boyut olan durum performansı Cronbach's Alpha değeri ,850 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği Güvenilirlik Analizi: Örgütsel özdeşleşme ölçeği 12 ifade ve tek boyuttan oluşmaktadır. Elde edilen Cronbach's Alpha değeri ,858 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

4.2. Frekans Analizi

Tablo 2. Frekans Analizi

Sosyo-Demografik Özellik	Kategori	N	%
Cinsiyetiniz	Erkek	71	28,2
	Kadın	181	71,8
Medeni Durumunuz	Evli	179	71,6
	Bekar	73	29,0
Yaş	25-30 yaş	28	11,1
	31-36 yaş	59	23,4
	37-40 yaş	48	19,0
	41-45 yaş	42	16,7
	46-50 yaş	30	11,9
	51 yaş ve üzeri	45	17,9
Memleket	Kahramanmaraş	137	54,4
	Adana	24	9,5
	Osmaniye	4	1,6
	Gaziantep	14	5,6
	Kayseri	6	2,4
	Diğer	67	26,6
Unvan	Prof. Dr.	43	17,1
	Doç. Dr.	58	23,0
	Dr. Öğr. Üyesi	68	27,0
	Öğr. Gör.	18	7,1
	Arş. Gör.	41	16,3
	Okutman	7	2,8
	Uzman	17	6,7
Çalışma Süresi	1 yıldan az	26	10,3
	1-5 yıl	39	15,5
	6-10 yıl	51	20,2
	11-15 yıl	52	20,6
	16 yıl ve üzeri	84	33,5
İdari Görev	Evet	44	19,4
	Hayır	208	80,6

Çalışmaya katılan akademisyenlerin cinsiyet durumları değerlendirildiğinde; 71 ‘inin (%28,2) kadın ve 181’inin (%71,8) erkek olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların 179 ‘unun (%71,6) evli ve 73’ünün (%29,0) bekar olduğu görülmüştür. Yaş durumu ile ilgili soruya yanıt veren kişiler değerlendirildiğinde; 28 kişinin (%11,1) 25-30 yaş , 59 kişinin (%23,4) 31-36 yaş arası, 48 kişinin (%19,0) 37-40 yaş arası, 42 kişinin (%16,7) 41-45 yaş arası, 30 kişinin (%11,9) 46-50 yaş arası ve 45 kişinin (%17,9) 51 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre araştırmaya katılan kişilerin daha çok 31-36 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Memleket durumlarına bakıldığında 137 ‘sinin (%54,4) Kahramanmaraş, 24’ünün (%9,5) Adana, 4’ünün (%1,6) Osmaniye, 14’ünün (%5,6) Gaziantep, 6’sının (%2,4) Kayseri ve 67’sinin (%26,6) diğer şehirlerde olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuca göre daha çok katılımcıların Kahramanmaraş’ lı olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların unvan durumlarına bakıldığında; 43 kişinin (%17,1) Prof. Dr., 58 kişinin (%23,0) Doç. Dr., 68 kişinin (%27,0) Dr. Öğr. Üyesi, 18 kişinin (%7,1) Öğr. Gör., 41 kişinin (%16,3) Arş. Gör. 7 kişinin (%2,8) okutman ve 17 kişinin (%6,7) uzman olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre araştırmaya katılan kişilerin daha çok Dr. Öğr. Üyesi olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin 26’sının (%10,3) 1 yıldan az çalışma süresi olurken, 39 kişinin (%15,5) 1-5 yıl arası, 51 kişinin (%20,2) 6-10 yıl arası, 52 kişinin (%20,6) 11-15 yıl arası ve 84 kişinin (%33,5) 16 yıl ve üzeri çalışma sürelerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre katılımcıların daha çok 16 yıl ve üzeri çalışma süresi olduğu belirlenmiştir. Araştırmada idari görev durumlarına cevap veren katılımcıların

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

208 kişisini (%80,6) idari görev süresine hayır cevabı verirken 44 kişinin (%19,4) idari görevi olduğu tespit edilmiştir.

4.3. Araştırmanın Temel Bulguları

Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılması gereken regresyon analizi öncesinde belirlenen değişkenler arasında ilişki olup olmadığına bakılması için regresyon analizi de yapılmış ve ilgili sonuçlar aşağıdaki tablolar da belirtilmiştir.

4.3.1. Korelasyon Analizi

İki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon analizi yapılmaktadır. Korelasyon analizinin amacı iki değişken arasındaki ilişkiyi saptamak bu durumda eğer ilişki var ise bu ilişkinin derecesini belirlemek ve hangi yönde olduğunu tespit etmek için korelasyon analizi yapılmaktadır. Korelasyon katsayısı (r) ile gösterilmekte ve -1 ile +1 arasında yön verilmektedir. Korelasyon katsayısının ilişki düzeyini belirlemek amacı ile korelasyon analizi yapılmaktadır (Kalaycı, 2009, 115). Yukarıdaki bilgiler ışığında araştırmada belirlenen hipotezler neticesinde değişkenler arası ilişkiyi tespit etmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonuçları tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo3 . Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	*N*	*S.S.*	*1*	*1.1*	*1.2*	*1.3*	*1.4*	*2*	*3*	*4*	*4.1*	*4.2*
Politik Yeti (1)	74,7229	11,53569	1									
			252									
İletişim Kurma Yeteneği (1.1)	25,1786	3,97450	,940**	1								
			,001	252								
Sosyal Beceriklilik (1.2)	20,2540	3,90206	,937**	,834**	1							
			,001	,000	252							
Kişilerarası Etki (1.3)	16,7590	2,62858	,898**	,791**	,802**	1						
			,001	,001	,001	252						
İçtenlik (1.4)	12,5119	2,17278	,812**	,704***	,677**	,667**	1					
			,001	,001	,001	,001	252					
Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği (2)	45,3413	9,51925	,429**	,437**	,451**	,393**	,212**	1				
			,001	,001	,001	,001	,001	252				
İş Tatmini Ölçeği (3)	19,2540	3,29659	,413**	,388**	,447**	,314**	,300**	,413**	1			
			,001	,001	,001	,001	,001	,001	252			
Bireysel Performans Ölçeği (4)	47,1111	6,31664	,735**	,721**	,681**	,608**	,622**	448**	377**	1		
			,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	252		
Görev Performansı (4.1)	26,1349	3,46261	,644**	,640**	,561**	,510**	,628**	,281**	,278**	,914**	1	
			,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	252	
Durum Performansı (4.2)	20,9762	3,44788	,701**	,678**	,684**	,601**	,509**	,538**	,411**	,914**	,671**	1
			,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	,001	252

- Politik yetinin örgütsel özdeşleşme (r=,429**;p<0,05), iş tatmini (r=,423**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,735**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.
- Politik yetinin bireysel performans boyutlarından olan görev performansı (r=,644**;p<0,05) ve durum performansı (r=,701**;p<0,05) arasında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

- Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneğinin örgütsel özdeşleşme(r=,437**;p<0,05), iş tatmini (r=,388**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,721**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Politik yeti boyutlarından olan sosyal becerikliliğin örgütsel özdeşleşme (r=,451**;p<0,05), iş tatmini (r=,447**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,681**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür.
- Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etkinin örgütsel özdeşleşme (r=,393**;p<0,05), iş tatmini (r=,314**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,608**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.
- Politik yeti boyutlarından olan içtenliğin örgütsel özdeşleşme (r=,212**;p<0,05), iş tatmini (r=,300**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,622**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
- Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneğinin görev performansı (r=,640**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,678**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.
- Politik yeti boyutlarından olan sosyal becerikliliğin görev performansı (r=,561**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,684**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit dilmiştir.
- Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etkinin görev performansı (r=,510**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,601**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Politik yeti boyutlarından olan içtenliğin görev performansı (r=,628**;p<0,05) ve bireysel performans (r=,509**;p<0,05) ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür.

4.3.2. Regresyon Analizi

Regresyon analizi bir bağımlı değişken ile bir veya birden fazla değişken ile arasındaki ilişki düzeyinin matematiksel olarak ifade edilmesidir (Kalaycı, 2009, 199). Bu durumda araştırmada politik yetinin iş tatmini, örgütsel özdeşleşme ve bireysel performans üzerindeki etkisini tespit etmek için çoklu regresyon analizi yönteminden faydalanılmıştır. Regresyon analizinde Dolayısıyla çoklu regresyon analizi yapılarak belirlenen amaçlara ulaşmak için kurulan hipotezleri test edilmeye çalışılacaktır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında araştırmada belirlenen hipotezleri test etmek için regresyon analizi yapılmıştır. Yani çalışmada bağımlı değişkenlere etki durumunun belirlenmesi için yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tablolar da yer almaktadır.

Çalışmada H1 hipotez (*H1: Politik yeti bireysel performansı pozitif yönde etkiler*) sonucunu belirlemek için regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Politik Yetinin Bireysel Performansı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Bireysel Performans

Model	**Unstandardized Coefficients**		**Standardized Coefficients**	**t**	**Sig.**	**R 2**	**ΔR2**	**F**
	B	**Std.Error**	**β**					
Sabit	16,946	1,791		9,461	,001	,541	,539	290,920
Politik Yeti	,404	,024	,735	17,056	,001			

Tablo 4 'de politik yetinin bireysel performansı (β=,735;p<0,05) pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre "H1a" kabul edilmiştir.

Çalışmada (*Hipotez 1a:Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği bireysel performansı pozitif yönde etkiler. Hipotez 1b:Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik bireysel performansı pozitif yönde etkiler. Hipotez 1c:Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki bireysel performansı pozitif yönde etkiler. Hipotez*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1d:Politik yeti boyutlarından olan içtenlik bireysel performansı pozitif yönde etkiler.) hipotezlerini test etmek için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 5 'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Politik Yeti Boyutlarının Bireysel Performansı Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Bireysel Performans

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	17,110	1,903		8,990	,001	,559	,552	77,265
İletişim Kurma Yeteneği	,679	,137	,426	4,958	,001			
Sosyal Beceriklilik	,367	,139	,227	2,639	,009			
Kişilerarası Etki	-,108	,188	-,045	-,573	,567			
İçtenlik	,582	,182	,200	3,208	,002			

Tablo 2'de politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği (β=,426;p<0,05), sosyal beceriklilik (β=,227;p<0,05) ve içtenliğin (β=,200;p<0,05) bireysel performansı etkilediği tespit edilirken kişilerarası etkinin (β=-,045;p>0,05) bireysel performansı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuca göre "H1a" , "H1b" ve "H1d" hipotezleri kabul edilirken "H1c" hipotezi reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 1e: Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1g: Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1ı: Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki bireysel performans boyutlarından olan görev performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1j: Politik yeti boyutlarından olan içtenlik bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.)* hipotezlerini test etmek için yapılan regresyon analizi sonucu Tablo 6 'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Politik Yeti Boyutlarının Bireysel Performans Boyutlarından Olan Görev Performansını Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Görev Performansı

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	10,981	1,139		9,643	,001	,473	,464	54,746
İletişim Kurma Yeteneği	,379	,082	,434	4,625	,001			
Sosyal Beceriklilik	,028	,083	,032	,337	,736			
Kişilerarası Etki	-,141	,112	-,107	-1,258	,210			
İçtenlik	,593	,109	,372	5,454	,001			

Tablo 3'de politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği (β=,434;p<0,05) ve içtenlik (β=,372;p<0,05) boyutlarının bireysel performans boyutlarından olan görev performansını ve pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Ancak sosyal beceriklilik (β=,032;p>0,05) ve kişilerarası etki (β=-,107;p>0,05) görev performansını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H1e" ve "H1j" hipotezleri kabul edilirken "H1g" ve "H1ı" hipotezleri reddedilmiştir.

Araştırmada *(Hipotez 1f: Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1h: Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1i: Politik*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yeti boyutlarından olan kişilerarası etki bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler. Hipotez 1k: Politik yeti boyutlarından olan içtenlik bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkiler.) hipotezlerini test etmek için yapılan regresyon analizi sonucu tablo 7 'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Politik Yeti Boyutlarının Bireysel Performans Boyutlarından Olan Durum Performansını Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Durum Performansı

Model	**Unstandardized Coefficients**		**Standardized Coefficients**	**t**	**Sig.**	**R 2**	**ΔR2**	**F**
	B	**Std.Error**	**β**					
Sabit	6,128	1,096		5,592	,001	,510	,502	63,397
İletişim Kurma Yeteneği	,300	,079	,345	3,804	,001			
Sosyal Beceriklilik	,339	,080	,383	4,232	,001			
Kişilerarası Etki	,034	,108	,026	,312	,756			
İçtenlik	-,010	,105	-,006	-,097	,923			

Tablo 4 'de politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği (β=,434;p<0,05) ve sosyal beceriklilik (β=,372;p<0,05) boyutlarının bireysel performans boyutlarından olan durum performansını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kişilerarası etkinin (β=,026;p>0,05) ve içtenliğin (β=--,006;p>0,05) durum performansını etkilemediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre "H1f" ve "H1h" hipotezleri kabul edilirken "H1i" ve "H1k" hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 2: Politik yeti iş tatminini pozitif yönde etkiler.)* hipotezi test etmek için regresyon analizi sonucu Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Politik Yetinin İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: İş Tatmini

Model	**Unstandardized Coefficients**		**Standardized Coefficients**	**t**	**Sig.**	**R 2**	**ΔR2**	**F**
	B	**Std.Error**	**β**					
Sabit	10,399	1,256		8,276	,001	,170	,167	50,651
Politik Yeti	,118	,017	,413	7,117	,001			

Tablo 5 'de politik yetinin iş tatminini (β=,413;p<0,05) pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre "H2" kabul edilmiştir.

Araştırmada *(Hipotez 2a: Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği iş tatminini pozitif yönde etkiler. Hipotez 2b: Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik iş tatminini pozitif yönde etkiler. Hipotez 2c: Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki iş tatminini pozitif yönde etkiler. Hipotez 2d: Politik yeti boyutlarından olan içtenlik iş tatminini pozitif yönde etkiler.)* hipotezlerini test etmek için regresyon analizi sonuçları Tablo 9'da belirtilmiştir.

Tablo 9. Politik Yeti Boyutlarının İş Tatminini Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: İş Tatmini

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	12,018	1,331		9,031	,001	,208	,195	16,003
İletişim Kurma Yeteneği	,095	,096	,115	,995	,321			
Sosyal Beceriklilik	,406	,097	,480	4,172	,001			
Kişilerarası Etki	-,204	,131	-,162	-1,550	,123			
İçtenlik	,001	,127	,000	,005	,996			

Tablo 6'da politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik (β=,480;p<0,05) boyutunun iş tatminini etkilediği tespit edilirken iletişim kurma yeteneği (β=,115;p>0,05), kişilerarası etkinin (β=-,162;p>0,05) ve içtenliğin (β=,000;p>0,05) iş tatminini etkilemediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre "H2b" kabul edilirken "H2a", "H2c" ve "H2d" hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmada *(Hipotez 3: Politik yeti örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.)* hipotezi test etmek için regresyon analizi sonucu Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Politik Yetinin Örgütsel Özdeşleşmeyi Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Örgütsel Özdeşleşme

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	19,030	3,571		5,329	,001	,184	,181	55,784
Politik Yeti	,353	,047	,429	7,469	,001			

Tablo 7 'de politik yetinin örgütsel özdeşleşmeyi (β=,429;p<0,05) pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre "H3" kabul edilmiştir.

Araştırmada *(Hipotez 3a:Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler. Hipotez 3b:Politik yeti boyutlarından olan sosyal beceriklilik örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler. Hipotez 3c:Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etki örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler. Hipotez 3d:Politik yeti boyutlarından olan içtenlik örgütsel özdeşleşmeyi pozitif yönde etkiler.)* hipotezlerini test etmek için regresyon analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Politik Yeti Boyutlarının Örgütsel Özdeşleşme Etkilemesine İlişkin Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken: Örgütsel Özdeşleşme

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	R 2	ΔR2	F
	B	Std.Error	β					
Sabit	21,762	3,723		5,845	,001	,245	,233	19,808
İletişim Kurma Yeteneği	,674	,268	,283	2,516	,013			
Sosyal Beceriklilik	,763	,272	,315	2,803	,005			
Kişilerarası Etki	,346	,368	,096	,941	,348			
İçtenlik	-1,168	,355	-,268	-3,288	,001			

Tablo 11'de politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneği (β=,283;p<0,05) ve sosyal beceriklilik (β=,315;p<0,05) iş tatminini pozitif yönde etkilediği belirlenirken içtenliğin (β=-,268;p<0,05) iş tatminini negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre "H3a" ve "H3b" kabul edilirken "H3c" ve "H3d" hipotezleri reddedilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SONUÇ

Politik yeti kavramı, yönetim alanının güç ve politika başlığı altında değeri artan bir çalışma alanı olarak dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmaların neticesinde politik yeti kavramının, iş yaşamında başkalarını etkin şekilde anlamayı, etkilemeyi ve başkalarının kişisel ve örgütsel hedeflerini yükseltmeyi amaçlayan bir kavram olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda her alanda olduğu gibi akademi alanında da başarının önemi kaçınılmazdır. Akademi alanında başarı sağlamak isteyen kurumlar kendini geliştirmiş, nitelikli kişilere önem vermektedir. Bu durumda akademi alanında istek ve beklentileri karşılanan ve kendini bir o kadar geliştiren akademisyenlerinde beklentilerin en iyi şekilde karşılayacağı görülmektedir.

Literatüre bakıldığında politik yeti ile ilgili birtakım çalışmaların olduğu belirlenmiştir (Aslan ve Pektaş 2017; Özdemir ve Gören, 2015; Bostancı ve Kurt, 2018; Alev, 2019; Özdemir, 2018; Eryılmaz, 2017) bakıldığında politik yetinin zamanla diğer değişkenler ile ilgili çalışmalara konu olduğu görülmüştür. Buradan hareketle araştırmanın amacı politik yetinin iş tatmini, bireysel performans ve örgütsel özdeşleşme üzerine etkisini test etmektir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuştur.

Araştırma ile ilgili korelasyon sonuçlara bakıldığında; politik yetinin örgütsel özdeşleşme, iş tatmini ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine politik yetinin bireysel performans boyutları ile arasındaki ilişki incelendiğinde; Politik yetinin bireysel performans boyutlarından olan görev performansı ve durum performansı arasında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Yine politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneğinin örgütsel özdeşleşme, iş tatmini ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Son olarak politik yeti boyutları ile örgütsel özdeşleşme ve iş tatmini arasındaki ilişki incelendiğinde; Politik yeti boyutlarından olan sosyal becerikliliğin örgütsel özdeşleşme iş tatmini ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür. Yine politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etkinin örgütsel özdeşleşme, iş tatmini ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir. Diğer bir inceleme ise politik yeti boyutlarından olan içtenliğin örgütsel özdeşleşme, iş tatmini ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Politik yeti boyutlarından olan iletişim kurma yeteneğinin ise görev performansı ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir. Politik yeti boyutlarından olan sosyal becerikliliğin görev performansı ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu tespit dilmiştir. Politik yeti boyutlarından olan kişilerarası etkinin görev performansı ve bireysel performansı ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Politik yeti boyutlarından olan içtenliğin görev performansı ve bireysel performans ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu görülmüştür.

Araştırmada belirlenen amaçlara ulaşmak için yapılan regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında; Politik yetinin iş tatmini, örgütsel özdeşleşme ve bireysel performans üzerinde olumlu bir etki yarattığını ortaya koymuştur. Özellikle, politik yetinin öğeleri arasında yer alan iletişim kurma yeteneği, sosyal beceriklilik ve içtenliğin bireysel performans üzerindeki olumlu etkileri belirgin bir şekilde ortaya çıkarken, kişilerarası etkinin bireysel performansı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, görev performansı açısından iletişim kurma yeteneği ve içtenlik boyutlarının pozitif etkilediği gözlemlenirken, sosyal beceriklilik ve kişilerarası etkinin bu bağlamda bir etkisinin bulunmaması dikkat çekmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; “H1a”, “H1a” , “H1b”, “H1d”, “H1e”, “H1j”, “H1f”, “H1h”, “H2b”, “H3”, “H3a” ve “H3b” hipotezleri kabul edilirken “H1c”, “H1g”, “H1ı” “H1i”, “H1k” “H2a”, “H2c”, “H2d”, “H3c” ve “H3d” hipotezleri reddedilmiştir.

Bu araştırma, Kahramanmaraş ili merkezindeki Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi bünyesindeki akademisyenlere yönelik gerçekleştirilen detaylı bir inceleme olup, elde edilen bulguların ele alınışı ve yöntemi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Benzer nitelikteki çalışmaların Türkiye’nin farklı illerinde, çeşitli okul türleri ve düzeylerinde yürütülmesi, ülke genelindeki sosyo-kültürel dinamiklerin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Farklı bölgelerde ve çeşitli eğitim düzeylerinde

gerçekleştirilecek olan bu tür araştırmalar, yerel ve ulusal düzeydeki akademik çevrelere, önemli araştırma verileri ve bilgileri sağlayarak, bu alandaki bilgi birikimini derinleştirmenin yanında eğitim politikalarının şekillendirilmesi ve iyileştirilmesine de zemin hazırlayabilir. Dolayısıyla, bu çalışma ve benzerleri, Türkiye'deki akademik faaliyetlerin kalitesini yükseltmek ve eğitim sisteminin etkinliğini artırmak için önemli bir kaynak teşkil edebilir. Elde edilen bulguların, yerel ihtiyaçlara cevap verecek biçimde ve uluslararası standartlarla uyumlu bir şekilde değerlendirilmesi hem akademik camianın hem de eğitim politikalarının gelişimine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Ahearn, K. K., Ferris, G. R., Hochwarter, W. A., Douglas, C., ve Ammeter, A. P. (2004) Leader Political Skill And Team Performance. Journal Of Management, 30: 309-327.

Akçakanat, T. & Uzunbacak, H. H. (2017). Proaktif kişiliğin politik beceri üzerine etkisi. Bmıj, 5(3): 786-807.

Aktaş, A. M. (2001). Bir Kamu Kuruluşunun Üst Düzey Yöneticilerinin İş Stresi Ve Kişilik Özellikleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Ekim-Aralık.

Barutçugil, İ. (2002). Performans Yönetimi, (2. Baskı). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Beffort, N. ve Hattrup, K. (2003) Valuing Task And Contextual Performance: Experience, Job Roles, And Ratings Of The İmportance Of Job Behaviors, Applied H.R.M. Research, 8, (1), 17-32.

Brayfield, A. H ve Rothe, H. F. (1951). "An Index Of Job Satisfaction." Journal Of Applied Psychology, 35.5, 307.

Borman, W. C. ve Mottowıdlo, S. J. (1993) Expanding The Criterion Domain To İnclude Elements Of Contextual Performance" İçinde Schmıtt N. Ve Borman W.C. (Eds.) Personnel Selection İn Organizations, San Francisco: Jossey Bass, 71-98.

Bostancı, A. B., ve Kurt, Ş. (2018). Öğretmenlerin Politik Yetileri ile Akademik İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişki, e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 9(3), 119 - 135, https://doi.org/10.19160/ijer.491908

Cingöz, A., (2013). Politik yetenekler ve öz-yönlendirmenin (kendini kurgulamanın) algılanan kariyer başarısı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26; 153-179.

Erdoğan, İ, (1996), "İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış", İ.Ü. İşletme Fak.Yay. cilt:6, sayı:1, no:266, İstanbul.

Ferris, G. R., S. L. Davidson, P. L. Perrewe ve S. Atay.(2010) İş Yaşamında Politik Yeti. 2. Basım. İstanbul: Namar Yayınları, 2010.

İçerli, L., ve Bilen, G. (2023). Çalışanların Politik Yeti Düzeyleri ile İzlenim Yönetimi Taktikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 7(12), 56 – 71. https://doi.org/10.55775/ijemi.1218186

Gautam, T., Van Dick, R. ve Wagner, U. (2004). Organizational Identification and Organizational Commitment: Distinct Aspects of Two Related Concepts. Asian Journal of Social Psychology, 7(3), 301- 315.

Kalemci Tüzün, İ., ve Çağlar, İ. (2009). Örgütsel Özdeşleşmenin Öncülleri Üzerine Bir Araştırma, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 10 (2), 284-293.

Lee, T. W., ve Mitchell, T. R. (1994). An alternative approach: The unfolding model of voluntary employee turnover. Academy of Management Review, 19, 51–89.

Kartaltepe Behram, N., ve Eser, G. (2021). Politik Yeti Ve Bilgi Paylaşımı Davranışı: Karşılıklı İlişki Beklentisinin Aracı Rolü, Journal Of Research İn Business, 6(2), 417 - 441, Https://Doi.Org/10.54452/Jrb.953430

Mael, F.,ve Ashforth, B. E. (1992). Alumni And Their Alma Mater: A Partial Test Of The Reformulated Model Of Organizational İdentification. *Journal Of Organizational Behavior, 13*(2), 103–123. Https://Doi.Org/10.1002/Job.4030130202

Miller, V. D., Allen, M., Casey, M. K. ve Johnson, J. R. (2000). Reconsidering The Organizational Identification Questionnaire. Management Communication Quarterly, 13(4), 626-658.

Mintzberg, H. (1983). Power In and Around Organizations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Özkalp, E. (2019). Örgütsel davranış: duygular, tutumlar ve iş tatmini (3. Ünite), Anadolu Üniversitesi: Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Perrewe´, Pamela L., Gerald R. Ferris, Dwight D. Frink ve William P. Anthony. "Political Skill: An Antidote for Workplace Stressors", The Academy of Management Executive. Vol.14, No.3, Aug 2000, 115–123.

Steers, R. M., J. S. Black (1994). Organizational Behavior, Harper Collins College Publishers, New York.

Tunç, N., Ve Coşkun, N. (2024). Sağlık Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Ve Politik Yeti Becerilerinin İncelenmesi, Bingöl Üniversitesi Sağlık Dergisi, 5(2), 476-491. Doı: 10.58605/Bingolsaglik.1434862

Turunç, Ö., ve Çelik, M. (2010). Çalışanların algıladıkları örgütsel destek ve iş stresinin örgütsel özdeşleşme ve iş performansına etkisi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 17(2), 183-206.

Thorndike, E.L. (1920). Intelligence and its use. Harper's Magazine, 140, 227-235.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TİPOGRAFİ KULLANIMININ NÖROPAZARLAMA PERSPEKTİFİNDEN TÜKETİCİ ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Prof. Dr. Çağrı GÜMÜŞ

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, cagri.gumus@karatay.edu.tr

0000-0001-5901-9708

Arş. Gör. Talha AKÇAY

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, talhakcay@outlook.com

0009-0000-5968-701X

ÖZET

Görsel iletişimin temel unsurlarından biri olan tipografi, tüketicilerin algılarını, tutumlarını ve karar verme süreçlerini şekillendirmede merkezi bir rol oynar. Genellikle estetik bir unsur olarak ele alınsa da tipografik tasarım anlam ileten, marka kişiliğini aktaran ve kullanıcı deneyimini hem bilinçüstü hem de bilinçaltı düzeyde etkileyen güçlü bir semiyotik sistem olarak işlev görür. Bu çalışma, tipografik tasarım ve nöropazarlamanın kesişimini araştırarak, yazı tipi stili, boyutu, ağırlığı, aralığı ve düzeni gibi görsel özelliklerin, tüketici algısını ve davranışını etkileyen ölçülebilir sinirsel ve davranışsal tepkileri nasıl ortaya çıkardığını incelemektedir.

Tipografik unsurların bağlılık ve duygusal işlemenin nöral korelasyonlarını önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir. Örneğin, tırnaklı yazı tipleri güven ve anlamsal işleme ile ilgili bölgelerde artan aktivite ile ilişkilendirilirken, tırnaksız ve modern ekran yazı tipleri yenilik ve görsel belirginlik ile bağlantılı bölgeleri aktive etmiştir. Bu sonuçlar, tipografik seçimlerin yalnızca stilistik olmadığını, nörofizyolojik düzeyde tüketici tepkilerini modüle eden bilişsel-duyuşsal ipuçları olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Tipografiyi nöropazarlamadan elde edilen bulgularla bütünleştiren bu çalışma, görsel dilin tüketici bilişini ve duygularını nasıl şekillendirdiğinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Tipografinin yalnızca estetik bir ifade aracı olarak değil nörobilişsel ikna aracı olarak da stratejik potansiyelinin altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler : Tipografi, Nöropazarlama, Tüketici Algısı

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

PANDEMİ ÖNCESİ VE PANDEMİ SONRASI TÜRKİYE'NİN E-TİCARET HACMİNDEKİ YILLARA VE ÜRÜN BAZLI DEĞİŞİM ANALİZİ

Öğr.Gör. Kartal TÜRK
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
kturk@subu.edu.tr
0000-0002-9577-8231

Öğr.Gör. Dilek TÜRK
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
dilekt@subu.edu.tr
0000-0002-9318-3912

ÖZET

Dünyada ki ticari rekabet ve küreselleşmeye bağlı olarak sınırların kalktığı evrensel ticaretin arttığı günümüzde özelliklede tüketici davranış ve tutumları da değişim göstermektedir. Daha sabırsız daha fazla bilgiye ulaşan tüketici tecrübe ve deneyimlerini de daha fazla paylaşmaktadır. Buna bağlı olarak geleneksel yöntemler yerini e ticaret uygulamamaları almaktadır.

E-ticaret (elektronik ticaret), mal ve hizmetlerin internet üzerinden alınıp satılması işlem eş zamanlı olarak hem ürün hem de hizmet ticaretini kapsayan bir süreçtir. Geleneksel ticaretten farklı olarak, fiziksel bir mağazaya ihtiyaç duymadan dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilir. E-ticaret, işletmeden tüketiciye (B2C), işletmeden işletmeye (B2B), tüketiciden tüketiciye (C2C) gibi çeşitli modellerde uygulanabilir. Günümüzde teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte, e-ticaret hem bireyler hem de işletmeler için vazgeçilmez bir ticaret yöntemi haline gelmiştir.

COVID-19 pandemisi, küresel ölçekte ekonomik yapıları ve tüketici davranışlarını kökten değiştirmiştir. Türkiye'de e-ticaret sektörü, pandemiyle birlikte hızlı bir büyüme kaydetmiş, dijitalleşme süreçleri ivme kazanmıştır.

Bu çalışmada , pandemi öncesi (2018-2019) ve pandemi sonrası (2020-2023) dönemlerde Türkiye'nin e-ticaret hacmindeki değişimleri yıllara ve ürün gruplarına göre incelenmektedir. Pandemi öncesi dönemde Türkiye'de e-ticaret, geleneksel ticarete kıyasla daha sınırlı bir hacme sahipti. Ancak, genç nüfusun dijitalleşmeye yatkınlığı ve internet penetrasyonunun artması sektörü büyütüyordu.

2018:Ticaret Bakanlığı verilerine göre, Türkiye'nin e-ticaret hacmi 59,9 milyar TL (yaklaşık 10,8 milyar USD) olarak gerçekleşti. Bu dönemde e-ticaret, genel ticaretin %8,1'ini oluşturuyordu.

2019: E-ticaret hacmi %39 artışla 83,1 milyar TL'ye (yaklaşık 14,5 milyar USD) yükseldi. Genel ticaret içindeki payı %10,1'e çıktı. Büyüme, mobil cihaz kullanımının artması ve pazaryerlerinin yaygınlaşmasıyla desteklendi.

Bu çalışmada pandemi önsesi ve pandemi sonrası Türkiye'nin ticareti içerisinde e-ticarette ki değişim miktar ve sektörel bazda anlamlı faklılıklar incelenip ve değerlendirilmiştir. Pandemi, Türkiye'de e-ticareti bir lüks olmaktan çıkarıp temel bir ihtiyaç haline getirmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Hacimdeki artış, ürün yelpazesindeki çeşitlenme ve dijitalleşmenin yaygınlaşması, sektörü dönüştürmüştür. Gelecekte, e-ihracat potansiyelinin değerlendirilmesi ve lojistik altyapının geliştirilmesi, bu büyümeyi sürdürülebilir kılacaktır.

Anahtar Kelimeler : E- Ticaret Pandemi Rekabet

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KÜRESEL TİCARETTE BLOK ZİNCİRİ VE DİJİTALLEŞMENİN ETKİLERİ

Öğr.Gör. Kartal TÜRK
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
kturk@subu.edu.tr
0000-0002-9577-8231

Öğr.Gör. Dilek TÜRK
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
dilekt@subu.edu.tr
0000-0002-9318-3912

ÖZET

Bu çalışma, Dünyada rekabetin arttığı sınırların ortadan kalktığı ekonomik itifakların Ve birliklerin yaygınlaştığı bir dönemde küresel ticarette dijitalleşme ve blokzinciri teknolojisinin etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Dünyada rekabetin zamanla yarıştığı hız, güvenlik ve ürünlere sorunsuz ulaşmanın önem kazandığı günümüzde uluslar arası ticarette alternatif stratejiler belirlenmeye çalışılmaktadır. Hem gümrük işlemlerinde hem lojistik işlemlerde çok fazla evrak ve belge düzenlenmektedir.

Dijitalleşme, küresel ticaret süreçlerini hızlandırmakta, maliyetleri düşürmekte ve şeffaflığı artırmaktadır. Blokzinciri teknolojisi ise, güvenli ve sürdürülebilir bir ticaret ortamı sağlayarak bu dönüşümün önemli bir bileşeni olmuştur. Çalışmada, blokzinciri ve dijitalleşmenin tedarik zinciri yönetimi, ticaret finansmanı, gümrük işlemleri, sürdürülebilirlik ve fikri mülkiyet hakları gibi alanlardaki dönüşümü incelenmiş, bu teknolojilerin uluslararası ticaret üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Doğru bilgi ve belgelere dayalı hızlı bir şekilde ihracatın gerçekleşmesi ve gümrüklerde beklemeden ürünlerin tesliminin gerçekleşmesi ve buna bağlı para transferlerinin yapılması günümüzün rekabetteki en önemli üstünlüğü olacaktır.

Küresel ticaretin dijitalleşmesi, ticaretin daha güvenli, hızlı ve erişilebilir hale gelmesini sağlamaktadır. Ancak bu dönüşüm, beraberinde bazı zorlukları da getirmektedir.

Özellikle de dış ticaret konusunda daha tecrübesiz ve katılımcı olmayan Kobilerin bu sayede daha atak ve katılımcı bir süreç yaşamasını beklemekteyiz.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Regülasyon eksiklikleri, altyapı yetersizlikleri ve teknik standartların eksikliği gibi konular, blokzinciri tabanlı sistemlerin tam olarak benimsenmesini etkileyen faktörlerdir. Çalışmada Ayrıca, blokzinciri teknolojisinin yaygınlaşmasını engelleyen faktörler ele alınarak çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Blokzinciri, Dijitalleşme, Küresel Ticaret, Tedarik Zinciri, Akıllı Sözleşmeler

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

PERAKENDE SEKTÖRÜNDE RAF YÖNETİMİNİN STRATEJİK ROLÜ: DİJİTALLEŞME, OPTİMİZASYON VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yasin ÇAPOĞLU

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
yasincapoglu54@gmail.com- 0009-0001-6359-4577

Doç. Dr., Aykut YILMAZ
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
aykuty@subu.edu.tr - 0000-0001-8076-0349

ÖZET

Ülkemizde perakende sektörü, hızlı bir dönüşüm ve rekabet ortamı içinde yer almakta olup, bu ortamda etkin raf yönetimi kritik bir unsur haline gelmiştir. Raf yönetimi; stok düzeyi, alan tahsisi, ürün yerleşimi ve tanzim-teşhir stratejilerini içeren bütüncül süreci kapsamaktadır. Etkili bir raf yönetimi, tüketici davranışlarını etkileyerek satın alma eğilimini artırmakta ve mağaza içinde geçirilen süreyi optimize etmektedir.

Dijitalleşme ve yapay zeka ile desteklenmiş analiz programları ile raf yönetiminde yeni bir dönem başlatmıştır. Veri analitiği ve sensör tabanlı sistemlerle desteklenen akıllı raf uygulamaları, stok optimizasyonunu daha hassas hale getirerek hem kayıpları azaltmakta hem de tüketici taleplerine daha doğru yanıtların verilmesini sağlamaktadır.

Raf düzeni ve ürün yerleşiminde psikolojik faktörler de çok önemlidir. Mağaza içi yollar, güzergah tasarımları ve ürün konumlandırma stratejileri, tüketicilerin plansız satın almalarını tetikleyerek satış hacmini artırmaktadır. Örneğin, tamamlayıcı ürünlerin yan yana yerleştirilmesi veya çok satılan ürünlerin göz hizasına konulması, satın alma kararlarının hızlı ve olumlu yönde verilmesini sağlamaktadır.

Perakende sektöründe yaşanan rekabet de avantaj elde etmek isteyen firmalar, raf yönetimini yalnızca bir stok kontrol mekanizması olarak değil, bütüncül bir pazarlama ve müşteri deneyimi stratejisi olarak ele almalıdır. Perakende işletmeleri etkin bir raf yönetimi ile hem operasyonel verimliliklerini arttırmakta hem de tüketici memnuniyetini yükseltmektedir.

Perakende sektöründe başarılı olabilmeyi hedefleyen firmaların raf yönetimi stratejilerini dijitalleşme ve veri analitiğini merkeze alarak yeniden tasarlamaları kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Perakende Sektörü, Raf Yönetimi, Stok Kontrolü, Müşteri Memnuniyeti, Satış Performansı

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE STRATEGİC ROLE OF SHELF MANAGEMENT IN THE RETAIL INDUSTRY: DİGİTALİZATİON, OPTİMİZATİON AND CUSTOMER BEHAVİOUR

ABSTRACT

The retail sector in our country is in a rapid transformation and competitive environment, and effective shelf management has become a critical element in this environment. Shelf management encompasses a holistic process that includes stock level, space allocation, product placement and merchandising strategies. Effective shelf management influences consumer behavior, increasing the propensity to purchase and optimizing the time spent in-store.

Digitalization and artificial intelligence-supported analysis systems have ushered in a new era in shelf management. Smart shelf applications supported by data analytics and sensor-based systems make inventory optimization more precise, reducing losses and enabling more effective response to consumer demands.

Psychological factors are also important in shelf layout and product placement. In-store paths, route designs and product positioning strategies increase sales volume by triggering unplanned purchases by consumers. For example, placing complementary products side by side or placing best-selling products at eye level ensures that purchasing decisions are made quickly and positively.

Companies that want to gain a competitive advantage in the retail sector should consider shelf management not only as an inventory control mechanism but also as a holistic marketing and customer experience strategy. With effective shelf management, retail businesses both increase their operational efficiency and increase consumer satisfaction.

It has become a critical necessity for companies aiming to be successful in the retail sector to redesign their shelf management strategies by focusing on digitalization and data analytics.

Keywords: Retail sector, Shelf management, Inventory control, Customer satisfaction, Sales performance

1. GİRİŞ

Perakende sektörü, tedarik zincirinin en dinamik ve rekabetçi alanlarından biri olup, tüketici beklentilerinin hızla değiştiği, teknolojik gelişmelerin iş süreçlerini dönüştürdüğü ve işletmelerin sürekli olarak yenilikçi stratejiler geliştirmek zorunda olduğu bir ortamda faaliyet göstermektedir **[9]**. Perakende yönetiminde kritik bir unsur olan raf yönetimi, yalnızca stok düzenlemesi ve mağaza içi organizasyonu içermekle kalmayıp, aynı zamanda tüketici deneyimini ve satın alma eğilimlerini doğrudan etkileyen stratejik bir süreçtir **[6]**.

Raf yönetimi, ürünlerin doğru konumlandırılması, stok optimizasyonu, müşteri akışının yönlendirilmesi ve satış artırıcı teşhir stratejileri gibi çeşitli bileşenleri içeren kapsamlı bir sistemdir **[20].** Doğru uygulandığında, işletmelere maliyet avantajı sağlarken, müşteri memnuniyetini artırarak marka sadakatine katkıda bulunmaktadır **[3]**. Öte yandan, raf yönetiminin etkinliği, işletmelerin dijitalleşme sürecine uyum sağlamaları ve veri odaklı kararlar almalarıyla daha da güçlenmektedir **[21].**

Son yıllarda perakende sektöründe yapay zeka destekli raf yönetimi sistemleri giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Algoritmalar ve büyük veri analitiği kullanılarak yapılan raf optimizasyonları, tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarını analiz ederek, mağaza içi yerleşim düzenlemelerini dinamik hale getirmekte ve satışları artırmaktadır **[9]**. Örneğin, akıllı raf sistemleri, anlık veri takibi sayesinde stok yönetimini iyileştirirken, tüketicilere kişiselleştirilmiş alışveriş deneyimleri sunarak satış hacmini yükseltmektedir **[6].**

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Perakende sektöründe yaşanan yoğun rekabette avantaj elde etmek isteyen işletmeler için raf yönetimi, sadece lojistik bir süreç olmaktan çıkıp, müşteri deneyimini en üst düzeye çıkarmayı amaç edinen bir strateji haline gelmiştir **[20]**. Raf düzenlemeleri, tüketicilerin mağaza içinde harcadıkları zamanı artırarak, plansız satın alma eğilimlerini tetiklemekte ve işletmelerin gelirlerini doğrudan etkilemektedir **[8]**. Ayrıca, perakendecilerin sürdürülebilir raf yönetimi politikaları geliştirmesi, operasyonel verimliliklerini artırmalarının yanı sıra çevresel etkiyi minimize etmelerine de katkı sağlamaktadır **[21].**
Bu çalışmada, Türkiye'de perakende sektörüne genel bakış, raf yönetiminin stratejik önemi, dijitalleşmenin bu sürece etkisi ve tüketici davranışları üzerindeki rolü ele alınacaktır. Akademik literatürdeki güncel çalışmalar ışığında, etkin raf yönetimi stratejilerinin perakendeciler için nasıl bir rekabet avantajı sağlayabileceği değerlendirilecektir.

2.TÜRKİYEDE PERAKENDE SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ

Organize perakende pazarı, modern kanal olarak da tanımlanmakta olup süpermarketleri, hipermarketleri ve indirim mağazalarını bünyesine almaktadır. Geleneksel perakende kanalı ise bakkal, kasap, benzin istasyonlarına ait marketler, kuruyemişçiler, manavlar, büfeler, eczaneler ve parfümeri mağazalarını içermektedir. Bu ayrımın temelinde; organize perakende pazarında daha geniş mağaza alanlarında daha zengin ürün çeşitliliğinin sunulması, firmaların mağaza sayılarının çok fazla olması, markalarını öne çıkarmak için sundukları hizmetlerin çokluğu gibi pek çok kriter bulunmaktadır. Bu bağlamda geleneksel perakende sınırlı sayıda ürün kategorisi sunan küçük ölçekli ve bağımsız işletmeleri kapsamaktadır. Sunulan ürün ve hizmet ile bağlantılı olarak organize perakende mağazacılık faaliyetleri daha gelişmiştir **[17].**

2018 sonunda Türkiye perakende satışlarının %60'lık kısmı gıda perakendeciliğinden oluşmaktadır. Sektörün cirosunun %67'si geleneksel, %33'ü ise organize perakende tarafından gerçekleştirilmektedir. 2021 yılı gelindiğinde ise cironun %46'sının geleneksel, %54'ünün organize perakendeden oluştuğu görülmektedir. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ise organize kanalın ağırlığı 2000 yılında %44 iken 2011 yılı itibarıyla bu oran ortalama %62 olarak gerçekleşmiştir **[17].**

HTM (Hızlı Tüketim Malları) perakendeciliği pazarının gelişimine ilişkin veriler aşağıdaki çizelgelerde gösterilmektedir. Çizelge 1 de ki verileri incelediğimizde hem geleneksel hem de organize perakende kanalı ciro bazında büyüyerek toplam HTM perakendeciliği pazarının gelişimine katkı sağlamaktadır. Öte yandan, mağaza sayısı bazında ise geleneksel kanal küçülürken organize kanalda yer alan mağaza sayısında yaşanan artışın bu düşüşü de kapatarak HTM perakendeciliği pazarının mağaza sayısı bazında da büyümesini sağladığı görülmektedir **[17].**

Çizelge 1- 2019-2021 Dönemine Ait Yıllık Bazda HTM Perakendeciliği Pazarının Büyüklüğü (Ciro ve Mağaza Sayısı Bazında)

Ciro (TL)	**2019**	**2020**	**2021**
Toplam HTM Perakendeciliği	194.945.570.771	246.078.936.000	306.330.335.000
Geleneksel Perakende Kanalı	103.417.692.151	114.305.528.000	140.317.522.000
Organize Perakende Kanalı	91.527.878.620	131.773.408.000	166.012.813.000
Mağaza Sayısı	**2019**	**2020**	**2021**
Toplam HTM Perakendeciliği	225.358	227.207	228.062
Geleneksel Perakende Kanalı	192.452	191.454	188.915
Organize Perakende Kanalı	32.906	35.753	39.147

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Kaynak: Nielsen

[17].

Çizelge 2- 2019-2021 Dönemine Ait Yıllık Bazda HTM Perakendeciliği Pazarında Organize ve Geleneksel Perakende Kanalının Ciro ve Mağaza Sayısı Bazında Payları (%)

Ciro (TL)	**2019**	**2020**	**2021**
Geleneksel Perakende Kanalı	53,0	46,5	45,8
Organize Perakende Kanalı	47,0	53,5	54,2
Toplam	100,0	100,0	100,0
Mağaza Sayısı	**2019**	**2020**	**2021**
Geleneksel Perakende Kanalı	85,4	84,3	82,8
Organize Perakende Kanalı	14,6	15,7	17,2
Toplam	100,0	100,0	100,0
Kaynak: Nielsen			

[17].

3.PERAKENDE SEKTÖRÜNDE DİJİTALLEŞMENİN ROLÜ

Günümüzde perakende sektörü, dünyada ve ülkemizde hızla gelişen ve sürekli değişen dinamiklere sahip önemli bir sektördür. Tüketicilerin beklenti ve ihtiyaçları sürekli olarak değişim göstermekte, artan rekabet koşulları ve teknolojik gelişmelerle birlikte perakendecilerin yaşanan bu değişime çok hızlı adapte olma mecburiyeti vardır. Özellikle dijitalleşme ve bilgiye erişimin kolaylaşması, tüketicilerin bilinçli alışveriş yapmalarına ve farklı kanallar üzerinden perakendecilere ulaşmalarına olanak tanımaktadır **[2]**. Bu durum, perakendecilerin müşteri memnuniyetini artırarak rekabet avantajı elde etmeleri için yeni stratejiler geliştirmelerini zorunlu hale getirmiştir.

Dijitalleşme, perakende sektörünün dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle raf yönetimi süreçleri, yapay zeka (YZ), büyük veri analitiği ve Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi teknolojilerin entegrasyonuyla önemli ölçüde optimize edilmiştir **[12]**. Bu teknolojiler, stok yönetiminden ürün yerleşimine kadar tüm süreçlerde veriye dayalı kararlar alınmasını sağlamakta ve işletmelere rekabet avantajı kazandırmaktadır **[19].**

Dijitalleşmenin raf yönetimine en belirgin etkisi, anlık veri toplama ve analiz yeteneğidir. Akıllı raf sistemleri, sensörler ve RFID teknolojisi sayesinde ürün hareketlerini izleyerek stok seviyelerini otomatik olarak güncelleyebilmektedir **[15]**. Bu durum, stok kayıplarını azaltırken aynı zamanda tüketici taleplerine daha hızlı yanıt verilmesini sağlamaktadır **[9]**. Örneğin, Amazon Go mağazalarında kullanılan yapay zeka destekli sistemler, müşterilerin raflardan aldığı ürünleri anlık olarak tespit ederek ödeme sürecini otomatikleştirmektedir **[8]**.

Büyük veri analitiği, raf yönetiminde tüketici davranışlarının daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Müşteri hareketlerini ve satın alma alışkanlıklarını analiz eden algoritmalar, ürünlerin en uygun şekilde konumlandırılmasını sağlamaktadır **[13]**. Bu sayede, özellikle çok satan veya yüksek kâr marjına sahip ürünlerin göz hizasında sergilenmesi gibi stratejilerle satışlar artırılabilmektedir **[14].**

Dijitalleşmenin raf yönetimine entegrasyonu pek çok zorlukları da beraberinde getirmektedir. Özellikle veri güvenliği konularında dikkatli olunması gerekmektedir **[11]** . Ayrıca, bu teknolojilerin maliyetleri ve çalışanların eğitimi gibi faktörler de işletmeler için önemli birer engel teşkil edebilmektedir **[10]**.

Bu bağlamda, dijitalleşme perakende sektöründe raf yönetimi süreçlerini kökten değiştirmiş ve işletmelere önemli fırsatlar sunmuştur. Bu teknolojilerin başarılı bir şekilde kullanılabilmesi için veri odaklı stratejilerin tüketici ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi ve sürdürülebilir çözümlerin geliştirilmesi gerekmektedir **[16].**

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

4.PERAKENDE SEKTÖRÜNDE RAF YÖNETİMİNİN STRATEJİK ÖNEMİ

Perakende sektöründe son dönemde yaşanan yoğun rekabet nedeni ile mağazaların verimli bir şekilde yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, raf yönetimi ve ürün teşhir stratejileri, işletmelerin gelirlerini artırmalarına, stok yönetimini geliştirmelerine ve müşteri deneyimini iyileştirmelerine yardımcı olmaktadır. Raf alanı tahsisi ve ürünlerin mağaza içinde stratejik olarak konumlandırılması, tüketici davranışlarını doğrudan etkileyerek satın alma eğilimlerini artırmaktadır **[18]**. Dolayısıyla, perakende sektörü için raf yönetimi, sadece fiziksel düzenleme değil, aynı zamanda satış ve pazarlama stratejilerinin bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Perakende sektöründe başarılı olmak isteyen firmalar, yaşanan rekabette avantaj elde edebilmek için yenilikçi stratejiler geliştirmelidir. Özellikle tüketicilerin ilgisini çekecek ve onları satın almaya teşvik edecek mağaza içi düzenlemeler büyük önem taşımaktadır. Raf yönetimi ve ürünlerin mağaza içindeki yerleşimi, tüketicilerin alışveriş kararlarını doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Doğru raf yönetimi stratejileri ile perakende firmaları hem müşteri memnuniyetini artırabilir hem de satışlarını en üst seviyeye çıkarabilirler (Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2015). Özetle, perakende sektöründe rekabetin giderek arttığı günümüzde, raf yönetimi stratejik bir unsur haline gelmiştir. Dijitalleşme ve yapay zeka tabanlı analiz araçlarının raf yönetimine entegrasyonu, stok optimizasyonunu daha hassas hale getirerek kayıpları minimize etmekte ve işletmelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu nedenle, perakende sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, raf yönetimini sadece fiziksel düzenleme olarak değil, kapsamlı bir planın parçası olarak ele almaları gerekmektedir.

5.MAĞAZA DÜZENİ VE RAF YÖNETİMİNİN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

Günümüzde perakende sektörünün hızla gelişmesiyle birlikte mağazaların düzen ve organizasyonu büyük bir önem kazanmıştır. Bu bağlamda, raf yönetimi, perakende sektöründe hem işletmelerin karlılığını artırmak hem de tüketicilere daha iyi bir alışveriş deneyimi sunmak adına kritik bir konu haline gelmiştir.

Raf yönetimi; tüketiciler, ürünler ve mağaza atmosferi dikkate alınarak rafların mağazaya yerleştirilmesi ile ürünlerin maksimum satışını sağlayacak şekilde tanzim ve teşhir edilmesi olarak tanımlanabilir. Raf yönetimi, mağazalarda ürünlerin sergilenmesi için ayrılmış olan bölümlerden en yüksek yararı sağlamak amacıyla yapılan çalışmalardır **[7].**

Raf alanının etkin kullanımı ve ürünlerin sergilenme stratejisi, perakende sektöründe gelirleri arttırmak, stok yönetimini iyileştirmek ve müşteri memnuniyetini artırmak açısından büyük bir öneme sahiptir. Doğru raf düzenlemesi sayesinde hem müşterilerin alışveriş deneyimi iyileştirilmekte hem de satışların artırılması hedeflenmektedir. Geçmişte yapılan pazarlama konusundaki araştırmalar, raf alanı tahsisi ve ürün teşhiri gibi mağaza içi çevresel uyaranların tüketici satın alma davranışı üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu ve talebi etkileyebileceğini ileri sürmüştür **[8]**. Raf alanı tahsisi ve ürün teşhiri, kârı en üst düzeye çıkarmak, stok kontrolünü geliştirmek, müşteri memnuniyetini artırmak gibi benzeri amaçlarla perakende ürünlerinin raflarda verimli bir şekilde düzenlenmesi çok önemli hususdur **[6]**. Doğru tasarlanmış bir mağaza içi yerleşim düzeni müşterileri satın almaya teşvik etmekte, müşterilerin mağazada daha uzun süre dolaşmasını sağlayarak satın almayı düşünmediği ürünleri de satın alınmasını sağlamaktadır. Bu yüzden mağazanın iç tasarım planı, müşterilerin mağazada keyifle dolaşabileceği ve ürünleri inceleyebileceği biçimde yapılmalıdır **[4]**. Başka bir ifadeyle mağazada hoş bir atmosfer oluşturulması, müşteri trafiğinin düzenlenmesini, mağaza boşluğunun verimli kullanılmasını ve aynı zamanda ürün gruplarının bir biri ile uygun şekilde alan tahsisinin yapılmasını gerektirir **[5]**.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Karmaşık olmayan bir düzen oluşturmak, alışverişi kolaylaştırmak potansiyel gelirin artırılmasına imkan vermektedir. Perakendecilerin mağaza düzeni tasarımında kullandıkları bazı yönergeler arasında kahve ile şekeri veya şampuan ile saç kremini birlikte sergilemek yer alır; bazı ürün çiftlerini birlikte sergilemek müşterilerin plansız satın alımlarını artırmaktadır **[1]**. Mağaza içindeki koridorlar müşteri trafiğini yönlendirmektedir. Belirtilenler ışığında, müşteriler yüksek dürtüsel satın alma oranlarına sahip ürünlerin yer aldığı reyonlara yönelmesi durumunda, perakendecinin bu ürünlerden elde edeceği gelirin artması muhtemeldir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Perakende sektöründe raf yönetimi, işletmelerin satışlarını artırma, müşteri memnuniyetini sağlama ve operasyonel verimliliği yükseltme açısından kritik bir rol oynamaktadır. Günümüzün rekabetçi ortamında, raf yönetimi sadece stok kontrolü ve ürün sergileme aracı olarak değil, aynı zamanda müşteri davranışlarını etkileyen stratejik bir araç olarak da ele alınmalıdır. Özellikle mağaza içi düzenlemelerin, tüketicilerin satın alma kararlarını doğrudan etkilediği ve alışverişlerin büyük bir kısmının mağaza içinde gerçekleştiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Teknolojik gelişmeler, özellikle dijitalleşme ve büyük veri analitiği, raf yönetimini geleneksel yöntemlerden uzaklaştırarak veri odaklı bir yapıya dönüştürmüştür. Yapay zeka destekli raf optimizasyon sistemleri, müşteri hareketlerini analiz ederek en uygun yerleşim düzenini belirlemekte ve işletmelerin satış performansını artırmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, raf yönetimi süreçlerinde veri analitiği ve algoritma tabanlı optimizasyon uygulamalarının yaygınlaşması, perakende işletmeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, dijitalleşme (yazılım ve teknolojik cihazların kullanımı) ve çalışanlara verilmesi gereken eğitimlerin maliyetlerinin de işletmeler için ayrı bir yük getireceği unutulmamalıdır.

Raf yönetiminin etkili bir biçimde hayata geçirilmesi, yalnızca dijital teknolojilerin kullanımına bağlı değildir. Tüketici psikolojisine dayalı stratejilerin benimsenmesi, ürün yerleşimi ve mağaza içi düzenlemelerin satın alma davranışlarını yönlendirecek şekilde tasarlanması gerekmektedir. Örneğin, tamamlayıcı ürünlerin aynı reyonda konumlandırılması, müşteri sepet değerini artırmakta ve plansız satın alımları teşvik etmektedir. Mağaza içi yollar ve güzergah tasarımlarının tüketiciyi belirli ürünlerle etkileşime geçirecek şekilde optimize edilmesi, alışveriş sürecinin daha verimli hale getirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu doğrultuda, perakende işletmelerinin yaşanan yoğun rekabette avantaj elde etmeleri ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak adına aşağıdaki önerileri dikkate almaları gerekmektedir:

Yapay zeka, makine öğrenmesi ve büyük verinin analiz yöntemleri kullanılarak, raf düzenlemelerinin dinamik bir şekilde optimize edilmesi sağlanmalıdır. Dijital teknolojilerin entegrasyonu, müşteri taleplerine anlık olarak uyum sağlama noktasında işletmelere esneklik kazandıracaktır.

Raf alanlarının en verimli şekilde kullanılması için tüketici psikolojisi ve alışveriş alışkanlıklarına dayalı düzenlemeler yapılmalıdır. Örneğin, yüksek kâr marjına sahip ürünlerin göz hizasında yer alması ve tamamlayıcı ürünlerin birlikte sergilenmesi, satış hacmini artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Perakende sektöründe sürdürülebilirlik giderek önem kazanmaktadır. Bu nedenle, raf yönetimi süreçlerinde gereksiz stok birikiminin önlenmesi, raf alanlarının çevresel faktörler göz önünde bulundurularak düzenlenmesi ve enerji verimli raf sistemlerinin kullanımı teşvik edilmelidir.

Müşteri sadakatini artırmak adına, mağaza içi navigasyonun kolaylaştırılması, sezgisel alışveriş deneyiminin desteklenmesi ve kişiselleştirilmiş raf yönetimi çözümlerinin uygulanması gerekmektedir. Özellikle, perakende sektöründe artan rekabet nedeniyle, müşteri deneyimini iyileştiren inovatif raf düzenleme teknikleri işletmelerin fark yaratmasını sağlayacaktır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Raf yönetimi süreçlerinin etkinliğinin artırılabilmesi için, mağaza çalışanlarının bu alandaki yenilikçi tekniklere ve veri analitiği süreçlerine hâkim olmaları sağlanmalıdır. Aynı zamanda, belirlenen raf yönetim stratejilerinin satış performansı üzerindeki etkileri düzenli olarak analiz edilmeli ve gerekli optimizasyonlar yapılmalıdır.

Özetle, raf yönetimi perakende sektöründe yalnızca operasyonel bir gereklilik değil, aynı zamanda önemli bir stratejik avantaj unsuru olarak görülmelidir. Dijitalleşmenin yaygınlaşması ve tüketici alışkanlıklarının değişmesi ile birlikte, perakendecilerin raf yönetimi süreçlerini veri odaklı ve yenilikçi bir yaklaşımla ele almaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Tüketici psikolojisine uygun şekilde yapılan raf düzenlemeleri, satışların artmasına ve müşteri memnuniyetini yükselmesine katkı sağlayan temel etkenlerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Gelecekte yapılacak akademik çalışmaların, raf yönetiminin yapay zeka ile büyük verinin kullanılarak daha verimli hale nasıl getirilebileceğine ve tüketici davranışlarını derinlemesine analiz ederek nasıl optimize edilebileceğine odaklanması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, raf yönetimi stratejilerinin sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve tüketici odaklı yaklaşımlarla bütünleşik bir şekilde ele alınması, perakende sektörünün gelecekteki dönüşümüne yön verecektir.

KAYNAKÇA:

[1] Abratt, R., ve Goodey, S. D., *Unplanned buying and in-store stimuli in supermarkets*, *Managerial and Decision Economics*, 11(2), 111-121, 1990.

[2] Aytekin, B., *Perakende sektöründe müşteri memnuniyeti ve mağaza içi stratejiler*, *Pazarlama ve Tüketici Davranışları Dergisi*, 9(2), 112-134, 2021.

[3] Chen, S., Wang, M., ve Chen, J., *Shelf-space allocation and inventory control: A study on consumer demand*, *Journal of Retailing*, 82(4), 369-383, 2006.

[4] Kurt, M., *Mağaza düzeninin müşteri satın alma kararları üzerindeki etkisi*, *Pazarlama ve Perakende Yönetimi Dergisi*, 5(2), 55-66, 2008.

[5] Küçükköylü, M., *Tüketici davranışları ve mağaza atmosferi ilişkisi*, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 28-39, 2010.

[6] Silva, M., Garcia, R., ve Martinez, F., *Shelf-space allocation optimization using artificial intelligence*, *Retail Analytics Journal*, 15(2), 122-138, 2009.

[7] Varinli, İ., *Perakende sektöründe raf yönetiminin önemi*, *Perakende Yönetimi Dergisi*, 8(3), 193-210, 2012.

[8] Chen, X., Li, Y., ve Wang, J., *AI-powered shelf management in retail: A case study of Amazon Go*, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 68, 103045, 2023.

[9] Grewal, D., Hulland, J., Kopalle, P. K., ve Karahanna, E., *The future of technology and marketing: A multidisciplinary perspective*, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(1), 1-8, 2020.

[10] Harris, L., Brown, R., ve Taylor, M., *Challenges of digital transformation in retail: A qualitative study*, *International Journal of Retail & Distribution Management*, 50(4), 512-528, 2022.

[11] Kim, S., ve Lee, H., *Data privacy concerns in smart retail environments*, *Journal of Business Ethics*, 175(2), 345-360, 2023.

[12] Kumar, V., Rajan, B., Venkatesan, R., ve Lecinski, J., *Understanding the role of artificial intelligence in personalized engagement marketing*, *California Management Review*, 64(4), 135-155, 2022.

[13] Nguyen, T., De Cannière, M. H., ve De Pelsmacker, P., *The impact of digital shelf technologies on consumer behavior*, *International Journal of Information Management*, 62, 102438, 2022.

[14] Smith, A., ve Johnson, B., *Optimizing shelf space allocation using machine learning*, *European Journal of Operational Research*, 304(1), 234-248, 2023.
[15] Wang, L., ve Zhang, Y., *IoT-enabled smart shelves: A review of technologies and applications*, *Computers in Industry*, 137, 103600, 2023.
[16] Wilson, R., ve Clark, J., *Sustainable digital transformation in retail: Strategies and challenges*, *Sustainability*, 15(4), 3215, 2023.
[17] Türkiye Rekabet Kurumu, *Türkiye Hızlı Tüketim Malları Perakendeciliği Sektör İncelemesi Nihai Raporu*, 2022. https://www.rekabet.gov.tr (Erişim tarihi: 14.04.2025)
[18] Aykar, A. H., *Raf yönetimi stratejileri ve perakendecilik sektörü üzerine bir değerlendirme*, *Journal of Research in Business*, 15(1), 45-67, 2024.
[19] Li, W., Zhang, R., ve Liu, Y., *Big data analytics in retail: A systematic review and future directions*, *Journal of Retailing*, 97(2), 263-281, 2021.
[20] Chandon, P., Hutchinson, J. W., Bradlow, E. T., ve Young, S. H., *Does in-store marketing work? Effects of the number and position of shelf facings on brand attention and evaluation at the point of purchase*, *Journal of Marketing*, 73(6), 1-17, 2009.
[21] Pantano, E., ve Timmermans, H., *What is smart for retailing? Considering consumer behaviour in smart environments*, *International Journal of Retail & Distribution Management*, 42(6), 421-433, 2014.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KOBİ'LERİN E-TİCARETE GİRİŞİNDEKİ ENGELLER

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hakan İRİS
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
hakaniris@gmail.com - 0009-0004-3283-4736
Doç. Dr., Aykut YILMAZ
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
aykuty@subu.edu.tr - 0000-0001-8076-0349

ÖZET

Bu çalışma, KOBİ'lerin e-ticarete giriş süreçlerinde karşılaştıkları temel engelleri analiz etmektedir. Dijitalleşmenin küresel ticaretteki artan önemi göz önüne alındığında, KOBİ'lerin de bu dönüşüme uyum sağlaması kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir. Ancak, işletmelerin dijital pazarlara entegrasyonunda çeşitli mali, teknik ve yapısal zorluklar ortaya çıkmaktadır. Çalışmada, e-ticarete geçişte sık karşılaşılan engeller arasında finansal yetersizlikler, teknik bilgi eksikliği, yetersiz elektronik altyapı, güvenlik tehditleri ve tüketici güveninin sağlanamaması gibi faktörler ele alınmaktadır.

Bununla birlikte, çalışmada KOBİ'lerin e-ticarete dahil olabilmeleri için uygulanabilecek çözümler de ele alınmıştır. Bu bağlamda, devlet teşvikleri, eğitim programları, teknik destek mekanizmaları ve uygun maliyetli elektronik altyapı çözümlerinin hayata geçirilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, ticarete teknolojinin etkisinin farkındalığının artırılması ve KOBİ'lerin siber güvenlik konularında bilinçlendirilmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Sonuç olarak, rekabet avantajı elde etmek isteyen KOBİ'lerin e-ticarete dönüşüm süreçlerini hızlandırmaları, yenilikçi teknolojilere yatırım yapmaları ve e-ticarete etkin şekilde entegre olmaları gerektiği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, E-Ticaret, Online Alışveriş, İnternet

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

BARRIERS TO SME ENTRY IN E-COMMERCE

ABSTRACT

This study analyzes the main barriers faced by SMEs in their e-commerce entry process. Given the increasing importance of digitalization in global trade, it has become an inevitable necessity for SMEs to adapt to this transformation. However, various financial, technical and structural challenges arise in the integration of businesses into digital markets. The study discusses common barriers to e-commerce, such as financial inadequacies, lack of technical knowledge, inadequate electronic infrastructure, security threats and lack of consumer confidence.

In addition, the study also discusses solutions that can be implemented for SMEs to engage in e-commerce. In this context, the importance of government incentives, training programs, technical support mechanisms and the implementation of cost-effective electronic infrastructure solutions are emphasized. In addition, the need to raise awareness of the impact of technology on trade and to raise SMEs' awareness on cybersecurity issues is also emphasized. In conclusion, SMEs that want to gain competitive advantage should accelerate their e-commerce transformation processes, invest in innovative technologies and integrate effectively into e-commerce.

Keywords: SME, E-Commerce, Online Shopping, Internet

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

Hızla gelişen bilişim teknolojileri özellikle iletişim ağlarının küresel bir nitelik kazanmasıyla, tüm dünyada coğrafik sınırlar olmaksızın iletişim kurulmasına imkân sağlamış, toplumlar arasındaki etkileşimi de önemli ölçüde artırarak küreselleşme eğilimlerini hızlandırmıştır. İnternet teknolojilerinin sürekli gelişerek yaygınlaşması ülkeler arasındaki sınırları, uzaklıkları ortadan kaldırmasına rağmen, zaman kavramını ise fazlasıyla etkilemiştir. Teknolojik alanda yaşanan bu gelişmeler hayatın her alanında büyük değişiklikleri sağlamış ve bu süreçte de yeni bir ticaret modeli olarak e-ticaret ortaya çıkmıştır. E-ticaretle birlikte taraflar arasındaki bilgi aktarım yöntemi değişmiş olup, bilgi bilgisayar ağları aracılığıyla aktarılmaya başlanmıştır [8].

İnternetin her geçen gün yaygınlaşması sonucunda şirketlerin interneti kullanarak tanıtım amacıyla web sayfalarını açmaları ve reklamla ilgili faaliyetlerde bulunmaları ticari faaliyetlerin internet üzerinden yapılmasını gündeme getirmiştir. Ancak, herhangi bir işletmenin bir web sayfası oluşturması ya da elektronik posta kullanıyor olması elektronik ticaret yaptığını göstermez. Çünkü, elektronik ticarette asıl unsur ticari faaliyetlerle ilgili işlemlerin elektronik olarak gerçekleştirilmesidir. Nitekim, elektronik ticaret nihai müşterilere mal ve hizmet satışının ya da işletmeler arasındaki mal ve hizmet alım ve satımının bilgisayarlaştırılmış ticari işlemler aracılığıyla elektronik şekilde gerçekleştirilmesidir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere elektronik ticaret, nihai tüketicilere ürün ve hizmet satışı ile işletmeler arasındaki ticari faaliyetleri kapsamaktadır [19].

İnternet, üretici, pazarlamacı ve potansiyel müşterileri karşı karşıya getiren bir iş ortamı olabilmektedir [1].

İş hayatında hızla yaygınlaşan e-ticaret kavramı, ticaret işlemlerinin birbirlerine bağlı bir bilgisayar ağı içerisinde ve bu ağ vasıtasıyla gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir [16]. Birçok hizmette olduğu gibi “elektronik ticareti” neyin oluşturduğunu tanımlamak net olmamakla birlikte, kaynağa göre farklılıklarda oluşabilmektedir [11].

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’na (OECD) göre e-ticaret; metine, sese ve görsel imgelere dayanan verilerin sayısallaştırılarak işlenmesi ve iletilmesi, birey ve kuruluşların ticari faaliyetlerini kapsayan bütün işlemlerdir. (OECD, 1997)

Avrupa Komisyonu’na göre e-ticaret; metinler, sesler ve videolar olmak üzere çeşitli verilerin elektronik ortamda işlenerek iletilmesidir. (Avrupa Komisyonu, 1997).

Japonya Elektronik Ticareti Teşvik Konseyi’ne (ECOM) göre e-ticaret; bilgisayar ağlarının kullanılarak ürünlerin tasarımı, üretimi, reklamı, ticari işlemleri, ödemelerinin yapılması gibi faaliyet dizisidir." (ECOM, 1996).

Elektronik ticaret (e-ticaret) hizmet ve malların tanıtımının, satışının, nakliyesinin ve ödemesi gibi işlemlerinin teknolojik ağlar (en yaygın olanı internet) aracılığıyla yapılmasıdır [18].

Avrupa Birliği’ne (AB) göre e-ticaret; işletmelerin, hanelerin, bireylerin veya özel kuruluşların arasındaki elektronik işlemlerin aracılığıyla internetin veya bilgisayar tabanlı ağların kullanılarak mal veya hizmet alım ya da satımı yapılması olarak belirtilmekte, aynı zamanda e-ticaret, ürün veya hizmetin bilgisayar ağları aracılığıyla verilen siparişi kapsadığı; fakat ödemeler ile hizmet ya da malların teslimatının internet üzerinden yapılmasının zorunlu olmadığı belirtilmiştir [15].

Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) göre; e-ticaret işleminin işletmelerin, hane halklarının, bireylerin, hükümetlerin ve diğer kamu ya da özel kuruluşların arasında olabileceği, internetin, bilgisayar ağlarının ya da elektronik verinin üzerinden gerçekleştirilen siparişlerin bu elektronik işlemlerin kategorisine girdiği belirtilmiştir [7].

Çoğu tanım işletmeden işletmeye elektronik işlemleri, daha sonra işletmeden tüketiciye ve en dar anlamda da işlemin bir tür elektronik ödeme içerdiği işletmeden tüketiciye elektronik işlemleri kapsamaktadır [11].

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

E-ticaret, özellikle coğrafi açıdan sınırların ortadan kaldırarak KOBİ'lerin daha geniş pazarlara ulaşmasına imkân tanımıştır [9]. KOBİ'lerin tanımı ise ülkeden ülkeye, hatta ülke içindeki kurumlara göre farklılık göstermektedir.

Bir iktisadi girişimde istihdam edilen kişi sayısı tüm ülkelerde tanımlamalarda kullanılan ölçüttür. Ancak. KOBİ literatürü yönünden Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ve KOSGEB'in, Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerin KOBİ tanımları dünya ticaretinde dikkate alınmaktadır [16].

Ülkemizde KOBİ'lerin tanımındaki esaslar, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Yönetmeliği" ile belirlenmiş olup, çalışan sayısı yıllık 250'den az olan ve mali bilançosu veya net satışlarındaki hasılatından herhangi biri yıllık 500 milyon Türk Lirasını geçmeyen işletmelere KOBİ denmektedir. KOBİ'ler kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadırlar; Mikro ölçekli işletmeler, küçük işletmeler ve orta büyüklükteki işletmeler. Mikro işletmeler çalışan sayısı yıllık 10 kişiden az ve yıllık net satış hasılatından veya mali bilançosundan birisi 10 milyon Türk Lirasını geçmeyen işletmeler olarak, küçük işletmeler çalışan sayısı yıllık 50 kişiden az ve yıllık net satış hasılatından veya mali bilançosundan birisi 100 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak, orta büyüklükteki işletmeler ise çalışan sayısı yıllık 250 kişiden az ve yıllık net satış hasılatından veya mali bilançosundan birisi 500 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak kabul edilmiştir [10].

Birçok Avrupa ülkesinde KOBİ'lerin sınıflandırma kriterleri farklıdır. (Çizelge 1)

Çizelge 1. Bazı ülkelere göre KOBİ sınıflandırmaları [17].

	Avrupa Birliği (Avrupa Komisyonu)		**Almanya**		**İngiltere**	
KOBİ	**Çalışan Sayısı**	**Mali Kriter**	**Çalışan Sayısı**	**Mali Kriter (Yıllık Ciro)**	**Çalışan Sayısı**	**Mali Kriter**
Mikro işletme:	< 10	≤ 2 milyon avro	-	-	≤ 9	≤ 1 milyon sterlin (Ciro) ≤ 1 milyon sterlin (Bilanço toplamı)
Küçük işletme:	< 50	≤ 10 milyon avro	< 9	< 1 milyon avro	≤ 50	≤ 2,8 milyon sterlin (Ciro) ≤ 1,4 milyon sterlin (Bilanço toplamı)
Orta büyüklükteki işletme:	< 250	≤ 50 milyon avro (Yıllık Ciro) ≤ 43 milyon avro (Yıllık Bilanço Toplamı)	< 499	< 50 milyon avro	≤ 250	≤ 11,2 milyon sterlin (Ciro) ≤ 5,6 milyon sterlin (Bilanço toplamı)
Büyük işletme	-	-	< 500	> 50 milyon avro	-	-

KOBİ'lerde çalıştırılan işçilerin sayısının yanında, bu işletmelerin sahibi ve yöneticisi konumundaki girişimciler ve aileleri de dikkate alındığında, geçimini bu işletmelerden sağlayan nüfusa ait yoğunluk da ortaya çıkmaktadır. Bu duruma göre KOBİ'ler gelir dağılımında denge unsuru olmakta ve güçlü bir orta sınıfın oluşturulmasına katkı sağlamaktadır [1].

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KOBİ'lerin üzerinde e-ticaretin etkisi çok yüksektir. Küresel pazar, KOBİ'ler için büyük fırsatlar sunmasına rağmen e-ihracatta başarıya ulaşmak için zorlukların üstesinden gelinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Kobilerin e-ticarete girişindeki engeller, akademik literatürdeki güncel çalışmalar ışığında ele alınıp değerlendirilecektir.

2. E-TİCARETİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ ROLÜ

KOBİ'ler büyük şirketlere göre; yenilikleri ve sektördeki gelişmeleri daha kolay ve hızlı uygulayabilir, yeni pazarlara daha kolay girebilir, şirket içinde daha hızlı iletişim sağlayabilir ve aksiyonlar alabilir.

E-ticaret, KOBİ'lerin geleneksel ticarette karşılaştıkları engellerden pazarlara uzaklık, yeterli olmayan bilgiler ve taleplere uyumlu üretimlerin yapılamaması gibi olumsuzluklardan kurtarabildiği kadar KOBİ'lere yarar sağlayabilecektir. Ayrıca, e-ticaret uygulamaları tek başına ve çok kısa sürelerde KOBİ'lerin yaşadıkları pazarlama sorunlarının hepsini çözmesinin beklenmemesi gerekir [14].

E-ticaret sayesinde işletmeler zaman, pazarlama, tedarik ve satış aşamalarındaki aracılardan tasarruflar sağlayacak ve maliyetlerini düşürecektir.

E-ticaretin temelini oluşturan bilgisayar ağları, diğer teknolojik ağlar ile iletişim araçlarını doğru, verimli ve etkin şekilde kullanamayan, bünyesinde yetkin personel bulunduramayan işletmeler e-ticaret süreçlerinden yeteri kadar faydalanamamakta, bu sebeple de yeni pazarlar, maliyet azaltımları, verimlilik ve gelişmeler gibi fırsatları da kaçırmaktadırlar.

Geleneksel ticarette zaman, mesai kısıtlaması varken, e-ticaret sayesinde zaman kısıtlaması olmadan satış ve pazarlama sürekli olarak yapılabilmektedir.

Geleneksel ticarette ulusal ya da uluslararası pazarlara açılmak, yeni iş birlikleri ya da yeni personel istihdamı gerektirirken, e-ticarette ulusal ya da uluslararası pazarlara açılmak, gerekli altyapının sağlanması, hukuki sorumlulukların yerine getirilmesi sağlanarak daha hızlı ve düşük maliyetlerle sağlanabilmektedir.

2.1. Türkiye'deki KOBİ'lerin E-ticaretteki Yeri

Türkiye'deki işletmelerin; %99,73'ünü 3,7milyon KOBİ'nin oluşturduğu, toplam cirosunun %47,41'ini ve toplam istihdamının %64,94'ünü KOBİ'lerin sağladığı görülmektedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. 2023 Yılı Ekonomik faaliyet ve büyüklük grubuna göre temel göstergeler [23]

Büyüklük grubu	Girişim sayısı	Ciro	Ücretli çalışanlar sayısı
Toplam	**3.723.944**	**59.372.558.905.290TL**	**16.094.313**
Mikro	3.378.611	5.744.626.315.535TL	3.504.538
Küçük	289.163	11.112.070.168.994TL	3.768.420
Orta	45.963	11.293.356.644.072TL	3.179.053
KOBİ Toplam	**3.713.737**	**28.150.053.128.601TL**	**10.452.011**
Büyük	10.207	31.222.505.776.689TL	5.642.302

2023 TÜİK verilerine göre;

- İşletmelerin toplamda %55,9'unun, 10-49 çalışanı olan işletmelerin %51,5'inin web sitesinin olduğu, 50-249 çalışanı olan işletmelerin %75,6'sının web sitesinin olduğu (web siteleri kapsamında sosyal medya uygulamalarının değerlendirilmediği) görülmekte,
- İşletmelerin toplamda %15,7'sinin, 10-49 çalışanı olan işletmelerin %15,4'ünün web satışı yaptığı, 50-249 çalışanı olan işletmelerin %15,9'unun web satışı yaptığı görülmekte,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- İşletmelerin toplamda %59,1'inin, 10-49 çalışanı olan işletmelerin %55,4'ünün kendi web sitesi ya da uygulaması üzerinden web satışı yaptığı, 50-249 çalışanı olan işletmelerin %71,8'inin kendi web sitesi ya da uygulaması üzerinden web satışı yaptığı görülmekte,
- İşletmelerin toplamda %79,7'sinin, 10-49 çalışanı olan işletmelerin %80,5'inin farklı girişimlerin satış yapabildiği online mağazalar ve pazar yerleri ile mobil uygulamalar üzerinden web satışı yaptığı, 50-249 çalışanı olan işletmelerin %71,8'inin farklı girişimlerin satış yapabildiği online mağazalar ve pazar yerleri ile mobil uygulamalar üzerinden web satışı yaptığı görülmekte,
- İşletmelerin toplamda %6,0'sının, 10-49 çalışanı olan işletmelerin %4,1'inin bilgi ve iletişim uzmanı aldığı veya almayı deneyenlerin olduğu, 50-249 çalışanı olan işletmelerin %11,2'sinin bilgi ve iletişim uzmanı aldığı veya almayı deneyenlerin olduğu görülmektedir. (Çizelge 3)

Çizelge 3. 2020-2023 Büyüklük grubuna göre web sitesi sahibi girişimlerin ve web satışı yapan girişimlerin oranı [22].

Çalışan sayısına göre büyüklük grubu	Yıl	Web sitesi olan girişimler	Web satışı yapan girişimler	Girişimin kendi web sitesi ya da uygulaması üzerinden web satışı yapan girişimler	Farklı girişimlerin satış yapabildiği online mağazalar ve pazar yerleri ile mobil uygulamalar üzerinden web satışı yapan girişimler	Bilgi ve iletişim uzmanı alan veya almayı deneyen girişimler
Toplam	2020	**53,7**	**10,7**	**70,3**	**69,7**	**-**
	2021	**49,4**	**15,9**	**59,0**	**80,9**	**6,9**
	2022	**51,2**	**17,2**	**68,0**	**74,3**	**-**
	2023	**55,9**	**15,7**	**59,1**	**79,7**	**6,0**
10-49	2020	49,2	10,1	66,9	70,5	-
	2021	45,1	15,6	55,6	81,1	4,9
	2022	47,0	16,5	65,3	75,4	-
	2023	51,5	15,4	55,4	80,5	4,1
50-249	2020	74,1	12,3	81,5	67,0	-
	2021	67,6	16,5	72,3	82,2	13,7
	2022	69,7	19,5	77,8	70,0	-
	2023	75,6	15,9	71,8	77,4	11,2
250+	2020	89,2	19,3	91,3	64,4	-
	2021	91,4	22,8	84,8	71,2	36,0
	2022	92,3	26,2	83,5	69,2	-
	2023	92,6	25,0	85,4	72,7	35,9

3. E-TİCARETİN KOBİ'LER AÇISINDAN DEZAVANTAJLARI VE SORUNLARI

E-ticaret KOBİ'leri bilgisayar ağları (internet vb.), teknolojik altyapı gibi, güvenlik, sorumluluklar gibi birçok riski olan potansiyel problemlerle, zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde ya da gelişmemiş ülkelerde altyapı eksiklikleri, internetle ilgili sınırlamalar, güvenlik sorunları, yasal düzenlemeler KOBİ'lerin e-ticarete girişindeki temel zorlukları da beraberinde getirmektedir.

3.1. Altyapı Sorunları:

E-ticaretin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için etkili bir iletişim altyapısı ve gelişmiş bilgi teknolojilerine ihtiyaç duyulmaktadır [13].

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Yeni teknolojilerin kullanılması kişisel bilgilerin güvenliğinin sağlanması ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. E-ticaret platformlarında kişisel bilgiler, banka hesap bilgileri yer almakta olup bu bilgilerin güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Güvenlikle ilgili riskler, teknolojinin gelişmesiyle birlikte sürekli güncellenen çözümlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Güvenlik önlemleri çeşitli şifreleme yöntemleri gibi mekanizmalarla ilgili bilgilerin korunmasını ve güvenli bir alışveriş ortamının oluşturulmasını amaçlamaktadır [6].

3.2. Elektronik Sözleşme Sorunları:

E-ticaret, ticari işlemlerde karşılaşılabilecek anlaşmazlıkların giderilmesi ve yasal düzenlemelerin yürütülmesindeki zorlukları da beraberinde getirmektedir. Sorunların en önemlilerinden biri satıcı konumundaki işletmelerin fiziksel yerlerinin belirsizliğidir. Bu durum, tüketicilerin haklarının korunması ile anlaşmazlıklarla ilgili çözüm süreçlerini karmaşık duruma getirebilmektedir. Hangi ülkedeki kanunlarının uygulanacağı ile ilgili belirsizlikler ve dille ilgili engeller de önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Birçok durumda ise sözleşmelerdeki eksiklikler veya yanıltan içerikler, tüketicilerin haklarının korunmasında zorluklara sebep olmaktadır. Bu zorluklar uluslararası düzeyde yeni düzenlemeler ve oluşturulacak çözüm mekanizmaları ile giderilebilir [3].

3.3. Tüketicinin Korunması Sorunu:

E-ticaretin kendine ait özellikleri ve sınır ötesi yapılanma şekli, tüketicileri aldatıcı ve hileli davranışlara karşı korumayı güçleştirmektedir. Satıcı ve tüketicinin farklı ülkelerde bulunması birbirleri hakkında gerekli bilgilere sahip olmamalarına sebep olmaktadır. Bu durum hak arama konusunda engeller oluşturmaktadır [4].

Tüketicileri koruyucu yasal düzenlemeler oluşturulması, hile içeren ve aldatıcı tutumdaki davranışlarla mücadele edilmesi, tüketicilerin, iş çevrelerinin ve halkın eğitilmesi, yeterli düzeyde bilgilendirilmesi, sektörün kendi içinde iç denetleme ve kontrol mekanizmasının oluşturulması bu sorunların giderilmesinde etkili olacaktadır [13].

3.4. Gizlilik ve Güvenlik Sorunu:

Tüketicilerin, online işlem gerçekleştirebilmeleri için ilk dikkat etmeleri gereken, kişisel bilgilerinin ve mahremiyetlerinin korunması ile kullanılan sistemlerin güvenli olmasıdır. Kişisel bilgilere çok kolay ulaşılması ve gizli tutulması gereken bilgilerin açığa çıkması, tüketiciler ve diğer ilgililerin zarara uğramasıyla birlikte sisteme güvensizlik oluşur [13].

Elektronik belge ve kayıtların kolayca çoğaltılarak değiştirilebildiği yerlerde, elektronik işlemin değişmezliğinin ve geçerliliğinin sağlanması gerekmektedir. Önemli bilgiler depolandığında, ilgili bilgilerin güvenliği ve her an ulaşılabilirliği sağlanmalıdır. Elektronik işlemlerin güvenli olarak sayılması için, doğruluğu ile gerçekliğinin sabit olması gerekir [13].

E-işlemin gerçek olması, işlem sırasında karşı tarafta kimin olduğu hakkında alınan onaylama işlemlerindeki güveni tesis ederken; e-işlemin doğru olması ise işlemin başkaları tarafından değiştirilemeyeceği, iptal ya da yok edilemeyeceğiyle ilgili güvenin verileceği anlamını taşımaktadır [13].

3.5. Teslimat ve Vergilendirme Sorunu:

E-ticaret siteleri üzerinden yapılan alışveriş işlemlerinde, ürünlerin teslimat süreleri farklı olabilir. Uluslararası gönderilerden ya da stokta bulunmayan ürünlerden kaynaklanan gecikme durumları, müşterilerin memnuniyetini olumsuz şekilde etkileyebilir. Kargo bekleme süresi ve tedarik zinciriyle ilgili sorunlar, e-ticaret işletmeleri için stratejik yönetim gerektirmektedir. Müşterilerin beklentilerini karşılamak ve güvenilir bir alışveriş deneyimi sunmak adına, firmaların tedarik zinciri yönetimini etkili bir şekilde gerçekleştirmeleri ve lojistik süreçlerini güncellemeleri gerekmektedir [5]

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

E-ticaretteki vergilendirmede işleme ait verginin hangi ülkede ödeneceği, vergilendirmenin hangi oranda hangi ülkeye yapılacağının belirsizliği, vergilenebilir gelirin tespiti sorunu ve vergilendirmede muhatap bulamama sorunları ile karşılaşılabilir [12].

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgisayar ve diğer teknolojileri kullanmanın, e-ticaretin işletmeler açısından sağladıkları faydalara rağmen KOBİ'lerin, bilgisayar ve diğer teknolojileri kullanmadaki yetersizlikleri, yetkin personellerin yetersiz olması ya da olmaması, e-ticaretin işletmelerine sağlayacağı avantajlarla ilgili yeterince bilgi sahibi olmamaları gibi sebeplerle KOBİ'ler e-ticaret süreçlerine yeterli oranda katılamamaktadır. Bundan dolayı da e-ticarete katılımların azalması sebebiyle, KOBİ'ler düşük ölçüdeki maliyetler, yüksek seviyede verim alınması, farklı pazarlara erişmeler, alıcı ve satıcı niteliğindeki müşterilerle bağlantılarının geliştirilmesi gibi fırsatlara da ulaşamamaktadırlar. Mikro ve küçük işletmelerin çoğunluğu web sitelerini tanıtım, broşür gibi faaliyetler için kullanırlarken, çok az sayıdaki işletme web sitelerini ürün ve hizmet satışında kullanmaktadır [21].

Mikro ve küçük işletmeler web satışlarında farklı online mağazaları ya da mobil uygulamaları tercih ederken işletmelerin büyüklükleri arttıkça kendi web siteleri, uygulamaları üzerinden satış yapmaları artmakta, yine aynı ölçüde işletmelerin büyüklükleri arttıkça bilgi ve iletişim uzmanını bünyesinde istihdam eden işletmeler de artmaktadır.

E-ticaret, KOBİ'leri, geleneksel ticaretin önünde engel olarak görülen farklı ve uzak pazarlara ulaşım, bilgi eksiklikleri, taleplere göre üretimler yapılamaması gibi olumsuz durumlardan kurtardığı kadar KOBİ'lere yarar sağlayabilecektir. Bunun yanında; e-ticaretle ilgili uygulama ve süreçlerin hızlı bir şekilde KOBİ'lerin içinde bulunduğu satış ve pazarlamayla ilgili sorunları bir anda çözüme ulaştırmasının da beklenmemesi gerekmektedir [14].

E-ticaret KOBİ'lere ulusal ve uluslararası piyasalara geleneksel ticarete oranla daha ucuz ve daha kolay ulaşma imkânı sunmakla birlikte 7 gün 24 saat kesintisiz satış yapmasını da sağlamaktadır. Bu fırsattan yararlanmaları KOBİ'lerin yetenekleri, kalifiye personelleri ve ekonomik güçleri ölçüsünde olacaktır.

KOBİ'lerin yeterli düzeyde bilgiye ulaşamaması ve isteksiz olmaları ile birlikte karşılaşabilecekleri altyapı, elektronik sözleşme, tüketicinin korunması, gizlilik ve güvenlik ile teslimat ve vergilendirme sorunlarının devlet tarafından desteklenmeleri, gerekli eğitimleri almalarının sağlanması ve yeterli düzeyde teşviklerin verilmesi gerekmektedir [2].

KOBİ'lerin gerekli olan teknolojik altyapıyı, gizliliği ve güvenliği sağlamamaları durumunda KOBİ'ler uygun olmayan durumlarla karşılaşabilmekte, hukuki sorumluklar sebebiyle de mali kayıplarla karşı karşıya kalabilmektedir.

E-ticarette işletmelerin müşterilere güven vermesi, işletme, ürün ve hizmetleriyle ilgili doğru bilgileri aktarması, güvenilir kurum ve kuruluşlardan yetki alması, e-ticaretle ilgili gelişmeleri takip etmesi ve bu yeterliliklere sahip personellerin istihdam edilmesi e-ticaretten alınacak faydayı attıracaktır.

Türkiye'de e-ticareti de kapsayan uzaktan iletişim araçları, piyasaya arz edilen veya piyasada bulundurulan ürünleri, satıcıları ve hizmet sağlayıcılar gibi tarafları, bunların gözetimi ve denetimiyle ilgili "Uzaktan İletişim Araçları Yoluyla Piyasaya Arz Edilen Ürünlerin Piyasa Gözetimi Ve Denetimi Yönetmeliği" 01 Nisan 2025 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir [20]. Bu Yönetmelik sayesinde gerçekleştirilecek denetleme mekanizmaları ile anlaşmazlıkların ve usulsüzlüklerin önüne geçilerek tüketicilerin mağduriyetleri de önlenmiş olacaktır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KAYNAKÇA

[1] Akgemci, T., *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayını, 2001.
[2] Akın, E., Kobiler'in Pazarlama Sorunları Seviyelerine Göre Gruplandırılması ve İhracat ile E- Ticaret Eğilimleri Açısından Gruplar Arası Farkı Belirleme Çalışması, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 43, 2007.
[3] Anbar, A., E-ticarette Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Akdeniz İİBF Dergisi, 27, 2001.
[4] Batuman, E., Erdağ, N., *Elektronik Ticaret El Kitabı*, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2006.
[5] Doğanlar, T., Türkiye'de Elektronik Ticaret Pazarı ve Pazarın Gelişimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, 2016.
[6] Gambarov, V., *Elektronik Ticarette Güveni Oluşturan Faktörler ve Satınalma Niyetine Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
[7] Gedik, Y., E-Ticaret: Teorik Bir Çerçeve, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021.
[8] Kalaycı, C., Elektronik Ticaret ve KOBİ'lere Etkileri, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 140, 2008.
[9] Kavaklı, İ., E-ticaret Rehberi, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın San. Tic. A.Ş., 2018.
[10] https://webdosya.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Tablo%20ve%20Raporlar/2024/T%C3%BCrkiye'deki_KOB%C4%B0'lere_%C4%B0li%C5%9Fkin_Baz%C4%B1_%C4%B0statistiki_G%C3%B6stergeler.pdf
(Erişim tarihi: 01.04.2025)
[11] https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1997/01/measuring-electronic-commerce_g17a1b39/237203566348.pdf
(Erişim tarihi: 01.04.2025)
[12] Öksüz, M., Türgay, T., Türkiye'de Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi ve Tevkifat Müessesesi, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2018.
[13] Öztaş, Ş., *E-ticaret Şirketlerinin Markalaşma Süreci: Amazon.com ve Yemeksepeti.com*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.
[14] Şahin, A., Demir, H., Tekstil ve/veya Konfeksiyon Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Pazarlama Sorunları ve Elektronik Ticaretten Beklentileri -Mersin Ölçekli Bir Uygulama-, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4, 2005.
[15] Şen, Ö., *Online Alışverişde Satın Alma Davranışının Planlı Davranış Teorisi, Teknoloji Kabul Modeli, Yenilik Yayılım Kuramı, Tüketici Alışkanlıkları Ve Güven Faktörleriyle İncelenmesi*, Doktora Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017.
[16] Şimsek, S., *Türkiye'de Elektronik Ticaret Ve E-Ticaretin KOBİler Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
[17] https://ticaret.gov.tr/data/5d41911513b87639ac9e002f/ckt.pdf
(Erişim tarihi: 01.04.2025)
[18] Tamar, R. S., *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde E-Ticaret, Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Ankara İlinde Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.
[19] Tekin, M., Güleş, H., Burgess, T., *Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi: Bilişim Teknolojileri*, 2000.
[20] https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/10/20241030-2.htm.
(Erişim tarihi: 01.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

[21] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Girisimlerde-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2022-45585
(Erişim tarihi: 01.04.2025)

[22] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Girisimlerde-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53446
(Erişim tarihi: 01.04.2025)

[23] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2023-53543
(Erişim tarihi: 01.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE INFLUENCE OF CRISES ON COMPETITIVE POSITIONING IN THE TOURISM INDUSTRY: A STRATEGIC ANALYSIS

ANINI Kawtar (Phd Student)

Economics and Management Faculty, Ibn Tofail University of Kenitra, Morocco.

ORCID 0000-0002-8150-1039

BENAMAR Fatifa (Professor)

National School of Business and Management. Ibn Tofail University, Kénitra, Morocco

Abstract

The global economic landscape has undergone a profound transformation as a result of the COVID-19 pandemic, with the travel and tourism sector facing some of its most significant disruptions. This study investigates the ways in which the pandemic has reshaped traveler perceptions in the post-pandemic era and validates the factors that influence traveler satisfaction.

To achieve these objectives, data was collected through an online survey utilizing a non-probabilistic sampling method. The collected data was analyzed using descriptive statistical tools. The study places a strong focus on examining the behavioral changes triggered by the pandemic, identifying key adaptations required to meet evolving traveler expectations, and forecasting emerging trends that could influence the future trajectory of the tourism industry.

By exploring the extensive impacts of the pandemic, this research seeks to identify new customer segments and strategically important groups that could drive post-pandemic recovery and competitive positioning efforts. Ultimately, it evaluates the pandemic's influence on traveler perspectives and highlights critical factors shaping satisfaction and competitive advantage in the continuously evolving tourism market.

Keywords: Tourism industry; Competitive positioning; modeling; segments; tourist experience.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SPOR YÖNETİMİNDE KADIN YÖNETİCİ OLMAK ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Doç. Dr., Eda ADATEPE

Bayburt Üniversitesi, edaadatepe@gmail.com- 0000-0003-1254-9300

ÖZET

Bu araştırma, spor yönetiminde kadın yöneticilerin yaşantıları ve karşılaştıkları sorunların kişisel deneyimleri üzerinden analiz edilerek, spor yönetimindeki kadın rolünün ve karşılaşılan engellerin belirlenmesini amaçlamaktadır. Araştırma, Türkiye'de spor yönetimi alanında kariyer sahibi olan ve farklı Gençlik ve Spor Bakanlığı taşra teşkilatlarında görev yapan 11 kadın spor yöneticisi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma fenomenoloji deseninde tasarlanan çalışmada derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerde literatüre bağlı olarak yasal düzenlemeler, kadınlar arası ilişkiler, çalışma ortamı, toplumun kültürel dokusunun rolü, destekler-engeller, kadın spor yöneticisinin eş/anne rolleri, cinsiyete bağlı uygulamalar, kadın spor yöneticisinin tanımı ve sorunların çözüm yollarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Elde edilen ses kayıt ve transkripsiyonlar MAXQDA 2020 ile analiz edilmiştir. Veri analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, spor yönetiminde kadın spor yöneticisi olma noktasında görüşlerin çeşitlendiği, ancak ortak sorunların da mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın yöneticilerin çalışma ortamında iyileştirmeler, yasal düzenlemeler talep ettikleri, cinsiyet faktörü nedeniyle engellemelerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Ast- üst seçimlerinde kadın yöneticilerin tercih edilmemesinin sebepleri olarak, toplumun değer yargıları, medeni halleri, anne/eş rollerinin ve sorumluluklarının öne çıktığı ve bu faktörlerin kadınların kariyerlerinde engel oluşturduğu belirlenmiştir. Kadınların yönetici pozisyonlarına terfi etme süreçlerinde karşılaştıkları engel ve zorluklara rağmen, toplumsal kabulün artmaya başlamış olması, umut verici bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle, kadın spor yöneticilerinin çalışma ortamı, toplumsal cinsiyet rolü, aile sorumlulukları ve toplumsal değer yargıları nedeniyle karşılaştıkları engellerin detaylandırılması bağlamında bu çalışmanın literatüre yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir. Bu bulgular, spor yönetiminde kadınların güçlendirilmesi için gerekli olan stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olacak önemli bilgiler sunabilir.

Anahtar Kelimeler: Spor yönetimi, kadın yönetici, kariyer, zorluklar, engeller.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

VIEWS ON BEING A WOMAN MANAGERS IN SPORTS MANAGEMENT

ABSTRACT

This research aims to determine the role of women in sport management and the obstacles faced by women in sport management by analysing the experiences of women managers in sports management and the problems they face through their personal experiences. The research was conducted with 11 female sports managers who have a career in the field of sports management in Turkey and who work in different provincial organisations of the Ministry of Youth and Sports. In the study designed in qualitative research phenomenology design, in-depth interview method was used. In the interviews, depending on the literature, questions were asked about legal regulations, relations between women, working environment, the role of the cultural texture of the society, supports-obstacles,women sports managers' wife/mother roles, gender-related practices, definition of women sports managers and solutions to problems. The audio recordings and transcriptions obtained were analysed with MAXQDA 2020. Content analysis was used in data analysis. As a result of the analyses, it was revealed that the opinions on being a female sports manager in sports management varied, but there were also common problems. It was determined that women managers demand improvements in the working environment, legal regulations, and face obstacles due to the gender factor. It has been determined that the reasons why women managers are not preferred in subordinate-superior elections are the value judgements of the society, marital status, mother/wife roles and responsibilities, and these factors create obstacles in women's careers. Despite the obstacles and difficulties faced by women in the process of promotion to managerial positions, the fact that social acceptance has started to increase is considered as a promising finding. It is thought that this study will provide a new perspective to the literature, especially in the context of detailing the obstacles faced by women sport managers due to working environment, gender role, family responsibilities and social value judgements. These results may provide important insights to help develop strategies for the empowerment of women in sports management.

Key words: Sports management, women managers, career, challenges, barriers.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

İŞTEN AYRILMA NİYETİ ve TÜKENMİŞLİK İLİŞKİSİ
THE RELATIONSHIP BETWEEN INTENTION TO LEAVE AND BURNOUT

Uzman, Bahadır EKER
bahadirekerr@gmail.com- 0009-0006-0584-786X
Doç.Dr., Cemile ÇETİN
Dokuz Eylül Üniversitesi, cemile.gurcay@deu.edu.tr - 0000-0002-6659-4855

ÖZET

Çalışanlar, organizasyonların en önemli ve olmazsa olmaz varlıklardan biridir. Organizasyonların başarısı için çalışan devamlılığı ve performansı gereklidir. Personel devir oranı ve hızı araştırmaları yıllardır devam eden önemli çalışma konularındandır. Çalışanların işi bırakmalarına dayalı olarak gerçekleşen ve bir sonuç olarak ortaya çıkan bu durum yöneticilere çalışanların işi bırakma niyetini organizasyonun yararına hangi değişkenlerle bağlantılı olabileceği konusunda kontrol edebilme sorumluluğu yüklemektedir. Bu kapsamda çalışmada işten ayrılma niyeti ve çalışan tükenmişliği ilişkisi literatür incelemesi ve anket çalışmasının sonuçlarına dayalı olarak ele alınmaktadır. Ölçekler ile sosyo-demografik soruları içeren bir anket formu LinkedIn üzerinde aktif çalışma hayatında yer alan gönüllü bir örnekleme uygulanmıştır. 103 kişiden veri elde edilerek SPSS'de analiz edilmiştir. Literatür sonuçlarına dayalı olarak çalışmanın ana hipotezi ***"Tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır"*** şeklinde oluşturulmuştur. Erkeklerin tükenmişliği kadınlardan yüksek ve anlamlı bulunmuştur. Çalıştığı işyerini yakınlarına tavsiye etmeye evet diyenlerin tükenmişlik düzeyi hayır diyenlerden yüksektir. Çalıştığı işyerini tavsiye durumuna hayır cevabı verenlerin ise işten ayrılma niyetleri evet cevabı verenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Korelasyon analizi sonucunda %99 güven aralığında, orta düzeyde negatif yönlü (-,641) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürün tersine örneklem özelinde tükenmişlik arttıkça işten ayrılma niyeti azalmaktadır. ***Ana hipotez red edilmiştir.*** Analizler sonucu elde edilen diğer bilgiler ile birlikte çalışma hayatına ilişkin değerlendirme ve öneriler oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşten ayrılma niyeti, Tükenmişlik, Çalışan devir oranı, Oldenburg tükenmişlik ölçeği, İşten ayrılma eğilimi ölçeği

ABSTRACT

Employees are one of the most important and indispensable assets of organizations. Employee continuity and performance are necessary for the success of organizations. Research on personnel turnover and ratio is an important research topic that has been going on for years. This situation, which occurs as a result of employees quitting their jobs, places a responsibility on managers to control the employees intention to leave their jobs in terms of which variables may be linked to the benefit of the organization. In this context, the relationship between

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

intention to leave and employee burnout is discussed in the study based on the results of the literature review and survey study. A survey form including scales and socio-demographic questions was applied to a volunteer sample who are actively involved in business life on LinkedIn. Data was obtained from 103 people and analyzed in SPSS. The main hypothesis of the study based on literature results ***"There is a positive significant relationship between burnout and intention to leave"*** was created as. It was found that burnout was higher and more significant in men than in women. The burnout level of those who say yes to recommending their workplace to their relatives is higher than those who say no. Those who answered no to recommending their workplace their intention to leave their job was found to be higher than those who answered yes. As a result of the correlation analysis, a moderately negative (-.641) significant relationship was found within the 99% confidence interval. Contrary to the literature, as burnout increases in the sample, the intention to leave decreases. ***The main hypothesis was rejected.*** Evaluations and recommendations regarding working life were created along with other information obtained as a result of the analyzes.

Keywords: Intention to leave, Burnout, Employee turnover rate, Oldenburg burnout scale, Quitting job tendency scale

1.GİRİŞ

İşe alım ve elde tutma çalışma hayatının önemli unsurlarındandır. Son yıllarda insan kaynakları yönetimi alanında araştırmalar artmış olsa da çeşitli örgütsel sorunların ele alınmasını iyileştirmek için optimum önlemlerin oluşturulması henüz yeterince gerçekleştirilememiştir.

Çalışan devri özellikle bireysel kaynak kontrolü alanında önemli çalışma hayatı sorunlarından biridir. Özellikle insana önemli miktarda yatırım yapan verimli ve deneyimli çalışanlar işten ayrıldığında, bir organizasyonun yaşam döngüsünde gereksiz parasal ve parasal olmayan maliyetler oluşmaktadır. Yönetimler ve yöneticiler potansiyel çalışan devri sinyallerini belirlemek için üst düzey farkındalık ile çalışmak zorundadırlar. Olası öngörülemeyen gelişmeler için hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Çalışan devir oranı araştırmalarının sonuçları da konunun ve gelişmelerin farklı sektörlerde giderek artan bir endişe ve araştırma konusu olmaya devam ettiğini göstermektedir. Her organizasyonun hatta her sektörün kendi devir oranı söz konusudur. Çalışmalar özel sektör devir oranlarının kamu sektöründen daha yüksek olduğunu da ortaya koymaktadır (Bajwa vd., 2014: 167). Sadece çalışan devir oranı değil aynı zamanda işten ayrılma niyeti de bir organizasyonun büyümesini ve başarısını etkileyen yakıcı bir sorun haline gelmeye devam etmektedir. Küresel olarak ciddi bir sorun olan çalışanların işten ayrılmasına ve bunu araştırmak için yapılan birçok çalışmaya rağmen, çalışan işten ayrılması azalmamıştır. Nitekim, işten ayrılma ve çalışanları değiştirmenin maliyeti, üretkenliğin azalmasına ve ürün ve hizmetlerin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Çalışma hayatı odaklı bir olgu olarak ortaya çıkmış olan tükenmişlik alanında yer alan bazı çalışmalar çalışanların tükenmişlik derecesi ile işten ayrılma niyeti arasında önemli ve olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. Gelinen noktada çalışanlar mesleki baskılara tahammül edemediğinde ve stresten tamamen bunaldığında, kırılma noktasına ulaşma ile tükenmişlik

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yaşama olasılığı yükselmekte bu da tutum ile davranış değişikliğine yol açarak işten ayrılma niyeti odaklı ayrılma davranışına evrilebilmektedir.

Çalışmada, işten ayrılma niyeti ve tükenmişlik ilişkisi literatür bulguları esas alınarak değerlendirilmektedir.

2.İŞTEN AYRILMA NİYETİ

Çalışan devir oranı ve işten ayrılma niyeti çalışanların işi bırakması için kullanılan iki terimdir. Price (1977) çalışan devir oranını "dikkate alınan dönemde ayrılan çalışan sayısının, o dönemde organizasyondaki ortalama kişi sayısına bölünmesi" olarak ifade etmektedir. Yöneticiler çalışan devir oranını bir boşluğun doldurulması ile ilgili süreç olarak tanımlamaktadır. İşten ayrılma niyeti ise (Elangovan, 2001), davranışsal bir ayrılma kararının tutumsal bir yönelimini veya bilişsel olarak gerçekleşmesini temsil etmektedir (Uğurluoğlu vd,. 2018: 46). Tett ve Meyer (1993)'e göre işten ayrılma niyeti bir anlamda işten veya departmandan ayrılmak olarak alınmaktadır (Rizwan ve Muhktar, 2014: 91). Denvir ve McMahon (1992: 143) çalışan devir hızını 'bir organizasyon içinde insanların işe girip çıkması' olarak tanımlamıştır. Herhangi bir çalışanın isteyerek organizasyondan ayrılmasıdır. Yöneticiler işlerinden ayrılmayı düşünen çalışanlarının sürekli ayrılmasının yüksek istikrarsızlık maliyetini üstlenmek zorundadır. Bu yüksek maliyet, yeni çalışanların işe alınması nedeniyle ortaya çıkan oryantasyon, eğitim ve gelişim maliyetleridir. Esas olan çalışanların işten ayrılmalarıdır (Bajwa vd., 2014: 165).

Fallon ve Rutherford (2010: 454)'a göre bir organizasyondaki yüksek çalışan devir oranının en olası nedenleri "üstlerin davranışları, çalışma saatleri, iş baskısı, programlama, eğitim, yan hak paketleri, başka yerlerde daha iyi fırsatlar olması ile işin fiziksel talepleri" olarak sıralanabilmektedir. Hinkin ve Tracey (2000: 15) çalışmalarında çalışan devir oranının yüksekliği ile ilgili nedenlerin ilkini çalışanların yetersiz bir şekilde denetlenmesi ve yaptıkları işte genellikle çok az sorumluluk veya yetki verilmesi olarak belirtirlerken diğer bir neden birçok işin sıkıcı ve tekrarlayıcı olup çalışma koşullarının genellikle kötü olması olarak ifade edilmiştir. Son neden olarak da ücretlerin yetersiz olmasını tanımlamışlardır.

İşten ayrılma niyeti Vandenberg ve Nelson (1999: 1315) tarafından, 'bireyin yakın gelecekte bir noktada kuruluştan kalıcı olarak ayrılma olasılığına (öznel) ilişkin kendi tahmini' olarak tanımlanmaktadır. Davranışsal niyet, bağımsız bir değişken olarak son yirmi yıldır işten ayrılma araştırmalarının merkezinde yer almaktadır. Bunun başlıca nedeni, tekrarlanan çalışmaların davranışsal niyetin açık işten ayrılma davranışının en doğrudan ve yakın öncülü olduğunu göstermiş olmasıdır. Bu iddia 34 çalışmanın analizine dayalı bir meta analiz çalışmasında da desteklenmektedir (Steel ve Ovale, 1984: 682). İş tatmini, davranışsal niyetler ve hemşire devir davranışı arasındaki nedensel ilişkileri araştıran bir meta analiz sonucunda işten ayrılmaya yönelik davranışsal niyet ve devir oranı arasında güçlü bir pozitif ilişki; iş tatmini ve davranışsal niyet arasında güçlü bir negatif ilişki ile iş tatmini ve devir oranı arasında düşük negatif ilişki bulunmuştur (Irvine and Evans, 1995: 246). Borda ve Norman (1997: 385) iş tatmini ile işten ayrılma arasındaki ilişkiyi değerlendiren 17 çalışmayı inceledikleri araştırmalarında iş tatmini ile kalma/ayrılma niyeti ve işten ayrılma arasındaki ilişkinin, düşük iş tatmini ile işten ayrılma arasındaki ilişkiden sürekli olarak daha güçlü olduğunu tespit etmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Ayrılma niyeti ve beraberinde gerçekleşen işten ayrılma bir organizasyonun büyümesini ve başarısını etkileyen yakıcı bir sorun haline gelmiştir. Küresel olarak çok ciddi bir sorun olan çalışanların işten ayrılmasına ve bunu araştırmak için yapılan birçok çalışmaya rağmen, çalışan işten ayrılması azalmamıştır. Yüksek işten ayrılma ve çalışanları değiştirmenin maliyeti, üretkenliğin azalmasına ve ürün ve hizmetlerin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (Kodithuwakku vd., 2018: 269).

3. TÜKENMİŞLİK

Tükenmişlik sendromuna ilişkin yaygın bir algı "duygusal açıdan zorlayıcı durumlara uzun süreli katılımdan kaynaklanan fiziksel, duygusal ve zihinsel yorgunluk hali" olduğudur (Harrison, 1999: 25). Amerikalı psikiyatrist Freudenberger tarafından 1975 yılında ilk bilimsel tanımı gerçekleştirilmiş olan tükenmişlik, iş ortamında kişilerarası kronik stres yapıcıların psikolojik bir sendrom olarak tükenmişliği nasıl oluşturduğunu ele alması ile ifade edilmeye başlanılmıştır (Akt:Ro¨ssler, 2012: 3). Hertberg Freudenberger tükenmişliği; "başarısız olma, yıpranma, enerji ve güç kaybı ya da karşılanamayan istekler sonucu bireyin iç kaynaklarında eksilme durumu" olarak ifade etmektedir (Tarifa ve Sokoli, 1998: 95). Bu tanımlamadan önce sadece düşünsel yorgunluk durumunu ifade etmek için kullanılan tükenmişlik kavramı (Schaufeli vd.,2008: 175) 1961 yılında Graham Greene tarafından işinden ayrılan bir mimarın hayal kırıklığını anlattığı Burn-out olayı isimli hikayesi ile tanıtılmıştır.

Tükenmişlikle ilgili en yaygın kabul gören tanım Christina Maslach'a aittir. Maslach tükenmişliği "duygusal yorgunluk, benlik yitimi ile bireysel başarının azalması kavramlarını içeren bir olgu" olarak ele almaktadır (Maslach vd., 2001: 399). Maslach ve Jackson tükenmişliği üç temel ölçütle karakterize etmişlerdir. Bu ölçütler; kişilerarası kronik strese karşı koyamayacak düzeyde tükenme, sinizm duygusu ve işten ayrılma, etkisizlik duygusu ile işte bireysel başarı duygusunun eksikliğidir (Aktaran: Ro¨ssler, 2012: 3). Bir diğer anlatımında duygusal tükenme "duygusal enerjiler tükendikçe gelişen yorgunluk ve bitkinlik hissidir." İkincisi, duyarsızlaşma insanların meslektaşlarına karşı gösterebilecekleri ilgisizliği ve olumsuz tutumlarını yansıtmaktadır. Duyarsızlaşma ise "başkalarının algısını insanlıktan çıkaran olumsuz tutumu tanımlamaktadır" (Blix ve diğerleri, 1994: 160). Bir diğeri de kişisel başarılar olup "insanlarla çalışırken yeterlilik ve başarılı olma hissini" yansıtmaktadır. Bu kendini olumsuz değerlendirme eğilimine atıfta bulunmaktadır.

Çalışanlar kendilerini mutsuz hissedebilir ve işteki başarılarından tatmin olmayabilir (Maslach ve diğerleri, 1996: 4). Tükenmişlik iş stresinin bir türüdür ve tükenmişlikte stres, sosyal etkileşimden doğmaktadır. Tükenmişliği diğer stres kaynaklarından bu özellik ayırmaktadır (Maslach, 1981: 3). Tükenmişlik insanda zamanla ve içten içe gelişen, kurtuluşu ve geri dönüşü olmayan sinsi bir hastalık gibidir (Maslach ve Leiter 1997'den aktaran Demir, 2009: 194). Bu durum çalışanın işinden soğumasına, yaptığı mesleğe olan inancını yitirmesine, hedeflerine ilerlemek için kendine çizdiği kariyer yolundan sapmasına, hayata küsmesine ve kendisine destek için uzanan elleri geri çevirmesine dahası bu şekilde örneklendirilebilir birçok sorunun ana kaynağı olabilmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

4.ARAŞTIRMALARDA TÜKENMİŞLİK ve İŞTEN AYRILMA NİYETİ İLİŞKİSİ

Lazaro ve diğerleri (1984: 230) araştırmalarında ***tükenmişlik ve işten ayrılma davranışları*** arasında bir ***bağlantı*** olduğunu desteklemişlerdir. Başka bir çalışmada tükenmişliğin bir çeşidi olan ***bıkkınlık işten ayrılma niyeti*** ile ***pozitif olarak ilişkili*** bulunmuştur (Pines ve Kafry, 1978: 499). Shirom (1989), İsrail'de bir lisede 404 öğretmen ile gerçekleştirdiği boylamsal araştırmasında stres ve tükenmişlik, tükenmişlik ve somatik şikayetler ile iş tatminsizliği ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkileri incelemiştir. Okul yılının başlamasından bir ay sonra başlayan ***tükenmişliğin*** okul yılı bitmeden bir ay önce yüksek düzeyde ***işten ayrılma niyetine*** yol açtığı ortaya çıkmıştır (Weisberg, 1994: 5).

248 ilkokul ve orta okul öğretmeni ile gerçekleştirilen bir çalışmada tükenmişliğin karşılanmamış çalışan beklentileri ve iş koşullarıyla ilişkili olduğu varsayılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgular ***tükenmişliğin varsayılan sonuçları arasında (***a) tercih edilen iş türü, (b) ayrılma düşünceleri, (c) iş arama davranışları, (d) alınan eğitim, (e) ***ayrılma niyetleri*** ve (f) gönüllü ayrılmanın yer aldığını göstermiştir (Jackson vd., 1986: 630). İsrail'in en büyük şehri olan Tel Aviv'deki bir ortaokulda 28 kadın öğretmenle 1990 sonbaharında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonrasında ***tükenmişlik ve görev süresinin***, bir öğretmenin ***ayrılma niyeti*** üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. ***Ayrılma niyeti*** ile öğretmenin ***görev süresi ve yaşı arasındaki ilişki tutarlı bulunmuştur.*** Görev süresi negatif ve anlamlı iken öğretmenin yaşı da negatif ancak anlamlı bulunmamıştır (Weisberg, 1994: 12).

On Avrupa ülkesindeki 385 hastanede gerçekleştirilen araştırmada hemşirelerin ***%9'u mesleklerini bırakmayı*** düşündüğünü ifade etmişlerdir. Avrupa düzeyinde mesleği bırakma niyetiyle ilişkili yedi faktör bulunmuştur. Bunlar; hemşire-doktor ilişkisi, liderlik, hastane işlerine katılım, ileri yaş, kadın olmak, tam zamanlı çalışma ve ***tükenmişliktir. Tükenmişlik*** sendromu, 10 Avrupa ülkesinde ***hemşirelerin mesleklerini bırakma niyetleriyle*** tutarlı bir şekilde ***ilişkilendirilmiştir*** (Heinen vd., 2013: 174). Hemşire örnekleminde gerçekleştirilen bir başka çalışmada ***kuşak farkının işten ayrılma niyeti*** ve ***tükenmişlik*** üzerindeki etkisine ilişkin 2017 ve 2021 yıllarında anket uygulanmıştır. 2017 yılında Baby Boomers'ların 6-12 ay içinde hastaneden ayrılma olasılığını bildirme oranı en düşük olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılındaki Y kuşağı hemşireleri ise X Kuşağı (GenX) ve Baby Boomers'lardan önemli ölçüde daha yüksek seviyelerde düşük anlam ve işte keyif, düşük dayanıklılık, yüksek akut yorgunluk, düşük vardiya arası iyileşme ve yüksek tükenmişlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir. ***Y kuşağı en yüksek işten ayrılma niyeti belirten kuşak*** olmuştur (Rutledge vd., 2024: 1).

Aralık 2022'de 142 doktor ile gerçekleştirilen bir başka araştırmada ***doktorların %41'inde tükenmişlik bulunmuştur.*** %30'un da mesleki tatmin bulunmaktadır. Mesleki tatmin ile işten ayrılma niyeti arasında ters ilişki söz konusudur. Mesleki olarak tatmin olmayan doktorların işten ayrılma niyeti %95'tir. **Tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti arasında** ***doğrusal bir ilişki*** elde edilmiştir (Collins vd., 2024: 1). 230 sağlık çalışanından toplanan verilerin analizine dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada da ***tükenmişlik ve sağlık mesleğini bırakma niyeti arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur*** (Osei vd., 2024: 598).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

5.ARAŞTIRMA

5.1Araştırmanın Modeli

5.1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı örneklem özelinde çalışma hayatında aktif olarak yer alan kişilerin tükenmişlikleri ile işten ayrılma niyetlerine ilişkin kuramsal çerçevede verilen bilgilerden uygulamaya dayalı veri elde etmektir. Bununla beraber örnekleme cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, çalışma hayatındaki toplam kıdem, mevcut işyerlerindeki toplam kıdem, çalışma modeli, günde ortalama çalışma saati, çalışılan işyerinin kaçıncı işyeri olduğu, çalıştıkları işyerlerini yakınlarına tavsiye edip etmeme durumları ile çalışılan sektöre ilişkin sorular da yöneltilmiştir.

5.1.2.Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırma anket uygulamasıyla gerçekleştirilmiştir. Ankette sosyo-demografik sorular ile 2 ölçek yer almaktadır. Tükenmişliği ölçmek için Demerouti ve Ebbinghaus (2005) tarafından geliştirilmiş olan Şeker tarafından 2011 yılında Türkçe'ye uyarlanmış olan **Oldenburg Tükenmişlik Ölçeği (OLBİ)** kullanılmıştır. İşten ayrılma niyetini belirlemek amacıyla Wayne ve diğerleri (1997) tarafından geliştirilen ve birçok araştırmacı tarafından Türkçe'ye uyarlanan **İşten Ayrılma Eğilimi Ölçeği** kullanılmıştır.

Oldenburg Tükenmişlik Ölçeği (OLBİ): Çalışmada tükenmişliği ölçmek için kullanılan ölçek, Demerouti ve Ebbinghaus (2005) tarafından geliştirilmiş ve Şeker tarafından 2011 yılında Türkçe'ye uyarlanmış olan ***Oldenburg Tükenmişlik Ölçeği (OLBİ)*** olup toplam 16 sorudan oluşmaktadır. 8'er maddelik ***Tükenme*** ile ***İşten Uzaklaşma*** alt boyutları bulunmaktadır. Katılımcıların cevapları "Kesinlikle Katılıyorum" ile "Kesinlikle Katılmıyorum" arasında 5'li Likert olarak derecelendirilmiştir. ***Tükenme alt boyutu***, uzun süreli bazı iş taleplerinin çalışanda yoğun fiziksel, duygusal ve bilişsel gerginlikler meydana getirmesi olarak açıklanmaktadır. ***İşten uzaklaşma alt boyutu*** ise, işin kendisinden ve işin içeriğinden uzaklaşmayı içermektedir. Bunun yanı sıra işten uzaklaşma maddeleri, işin kendisine olan ilgiyle meslekte devam etme arzusunun ilişkisini de ölçmektedir. Tükenme boyutu büyük ölçüde psikolojik yorgunluk ile ilgili iken işten uzaklaşma boyutu önemli ölçüde iş tatmini ile ilgilidir (Demerouti vd., 2010: 212).

Çizelge 1. Oldenburg Tükenmişlik Ölçeği (OLBİ) Soru Dağılımı

Soru Grubu	Madde No
OLDENBURG TÜKENMİŞLİK ÖLÇEĞİ (OLBİ)	1-16
Tükenme	2,4,5,8,9,12,14,16
İşten Uzaklaşma	1,3,6,7,10,11,13,15

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği: Wayne, Shore ve Linden (1997) tarafından geliştirilmiş olan ***İşten Ayrılma Eğilimi Ölçeği*** kullanılmıştır. Ölçek toplam 5 sorudan ve tek boyuttan oluşmaktadır. 5'li Likert olarak derecelendirilmektedir. "İşimden ayrılmayı sıklıkla düşünüyorum" ifadesi örnek olarak verilebilir.

Çizelge 2. İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği

Soru Grubu	Madde No
İŞTEN AYRILMA NİYETİ ÖLÇEĞİ (İAN)	17,18,19,20,21

5.1.3.Araştırma Hipotezi

Hipotez, literatürde yer alan bilgilere dayalı olarak hayatında tükenmişliği deneyimlemiş veya deneyimlediği bilgisini araştırmalarda sunan çalışanların işten ayrılma niyetlerine dayalı olarak oluşturulmuştur. Hipotez hem çalışma hayatının getirdiği zorluklarla baş etme gücü ile içsel motivasyon kaybının ortaya çıkardığı tükenmişliğin hem de tükenmişlik durumunun ortaya çıkmasında temel neden olarak görülen çalışma ortamından uzaklaşma ile sonuçlanması beklenen işten ayrılma niyetinin ilişkili olduğu yönünde oluşturulmuştur.

Araştırmanın ana hipotezi H1: ***"Tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır"*** şeklinde oluşturulmuştur.

5.1.4.Araştırmanın Örneklemi

Araştırmada kullanılan anket formu, internette ve LinkedIn üzerinden çalışma hayatında aktif olarak yer almakta olan kişilere uygulanmıştır. Toplam 103 kişi gönüllü olarak anketi yanıtlamıştır.

5.2.Araştırmaya İlişkin Bulgular

5.2.1.Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Örneklemin %61,2'si (63 kişi) kadın, %38,8'i erkeklerden (40 kişi) oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılanların yaş dağılımı %30,1'i 35-40 yaş, %22,3'ü 40 yaş ve üzeri, %22,3'ü 30-34 yaş, %22,3'ü 25-29 yaş ve %2,9'u 20-24 yaş grubu şeklindedir. Ağırlıklı olarak 25-40 yaş grubu yer almaktadır. 35-40 yaş aralığı öncelikli yoğunluk gösteren gruptur. Bu sonucu 25-29, 30-34 ve 40 yaş ve üzeri grupları %22,3 oranı ile izlemektedir.

Medeni durum olarak %35'i (36 kişi) bekar, %65'i (67 kişi) ise evlidir. Evliler ağırlıklı bir dağılım gerçekleşmektedir.

Eğitim durumları değerlendirildiğinde %58,3'ü (60 kişi) fakülte, %31,1'i yüksekokul (32 kişi) ve %10,7'sinin (11 kişi) lise mezunudur. Araştırmaya katılanlar ağırlıklı olarak yüksek öğretim mezunudur.

Çalışma hayatı toplam kıdemleri incelendiğinde %71,8'inin (74 kişi) 6 yıl ve üstü, %27,2'sinin (28 kişi) 1-5 yıl arası ve %1'inin (1 kişi) 1 yıla kadar kıdeme sahip olduğu saptanmıştır. Çalışma hayatı toplam kıdemi 6 yıl ve üzeri yoğun olan bir örneklem oluşmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Mevcut iş yerlerindeki çalışma süreleri sorulduğunda %43,7'si (45 kişi) 6 yıl ve üzeri, %40,8'i (42 kişi) 1-5 yıl arası ve % 15,5 (16 kişi) 1 yıldan az süre şeklinde yanıtlamıştır. Mevcut iş yerinde çalışma süresi 6 yıl ve üzeri olan çalışanlar ağırlıklıdır.

Örneklemin %49,5'i (51 kişi) tamamen ofiste, %31,1'i (32 kişi) hem ofiste hem de online (hibrit) ve %17,5'i (18 kişi) ise online çalıştıklarını belirtmiştir. Şu anki çalışma modeli tamamen ofis ağırlıklı öncelikli olmakla beraber bu sonucu hibrit çalışma izlemektedir.

Günlük ortalama çalışma süreleri %8,7 (9 kişi)'sinin 10 saat, %48,5 (50 kişi)'inin 9 saat, %29,1 (30 kişi)'inin 8 saat, %4,9 (5 kişi)'unun 7.5 saat, %1,9 (2 kişi)'nun 5,6,7 ve 10.5 saat, %1 (1 kişi)'inin 8.5 saat çalıştığı bulgusu elde edilmiştir. Günlük çalışma süresi 9 saat ağırlıklı bir örneklem oluşmuştur.

İş yerlerinin kaçıncı işyerleri olduğu sorusuna verilen yanıtlarda %23,3 (23 kişi)'ü 2. işyeri, %21,5 (22 kişi)'ü 3. işyeri, %15,5 (16 kişi)'i hem 1. hem de 4. işyeri, %9,7 (10 kişi)'si 5. işyeri, %5,8 (6 kişi)'i 6. işyeri, %2,9 (3 kişi)'unun ise sırasıyla 8,9 ve 10. işyeri olduğunu ifade etmiştir. Örneklemden 2. ve 3. işyerlerinde çalıştıkları bilgisi elde edilmiştir. Farklı örgüt kültürlerini deneyimlemiş çalışanlardan oluşan bir örneklem söz konusudur.

İşyerlerini yakınlarına tavsiye etme düşüncelerine ilişkin soruya %69,9 (72 kişi) "evet" ve %30,1 (31 kişi) "hayır" yanıtı ile cevap vermiştir. Örneklem ağırlıklı olarak çalıştıkları işyerlerini yakınlarına tavsiye edebileceklerini belirtmiştir ve çalıştıkları iş yerlerinden memnun oldukları söylenebilir.

Örneklemin işlerine ilişkin veriler incelendiğinde çok farklı işlerde yer aldıkları ve ağırlıklı olarak çağrı merkezi (%20,39) çalışanı oldukları bilgisi elde edilmiştir. Diğer işler arasında bankacılık, emniyet, belediye, güvenlik, gıda, endüstriyel ürünler, hukuk, ilaç, hayvancılık, enerji, askeriye, denizcilik ve bilgi teknolojileri yer almaktadır.

5.2.2.İstatistik Veri Analizleri

5.2.2.1.Ölçekler ve Alt Boyutları Güvenirlik Analizleri

Oldenburg Tükenmişlik Ölçeği (OLBİ) toplam 16 sorudan ve 8'er maddelik **Tükenme** ile **İşten Uzaklaşma** alt boyutlarından oluşmaktadır. Katılımcıların cevapları "Kesinlikle Katılıyorum" ile "Kesinlikle Katılmıyorum" arasında 5'li Likert olarak derecelendirilmiştir.

İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği (İAN) ise 5 sorudan oluşan tek boyutlu Likert olarak derecelendirilmiştir. **Tükenmişlik Ölçeği ve alt boyutları** ile **İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği** güvenirlik analizi, iç tutarlılık Cronbach Alpha katsayı hesaplanmasıyla yapılmıştır.

Tükenmişlik Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı **,83** olarak **İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği**'ın iç tutarlılık katsayısı ise **,94** olarak saptanmıştır. **Tükenmişlik Ölçeği** alt boyutları iç tutarlılık katsayıları; tükenme **,58** iken işten uzaklaşma **,78** olarak saptanmıştır.

Çizelge 3. Tükenmişlik Ölçeği ve İşten Ayrılma Niyeti Ölçeklerinin Güvenirlik Analizi

Ölçekler	Madde Sayısı	N	Cronbach Alpha
Tükenmişlik Ölçeği	16	103	,83
Tükenme	8	103	,58
İşten Uzaklaşma	8	103	,78
İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği	5	102	,94

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

5.2.2.2.Ölçekler ve Alt Boyutları Tanımsal İstatistikler

Tükenmişlik ölçeği ve alt boyutları ile işten ayrılma niyeti ölçeği sorularına örneklemin verdiği cevapların minimum, maksimum, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır.

Çizelge 4. Tükenmişlik Ölçeği ve İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği Tanımsal İstatistikleri

Ölçekler	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Tükenmişlik Ölçeği	103	2,359	3,621	2,790	10,35152
Tükenme	103	2,417	3,621	2,835	6,13286
İşten Uzaklaşma	103	2,359	3,621	2,790	4,93074
İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği	102	2,804	3,569	**3,027**	6,668

Örneklemin ölçek ve alt boyutlara ilişkin ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamanın İşten Ayrılma Niyeti ölçeğinde olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bağlamda örneklemin işten ayrılmaya ilişkin eğilimi tükenmişlik, tükenme ve işten uzaklaşma eğilimlerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir (Çizelge 4).

Çizelge 5. İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği Tanımsal İstatistik Analizi

İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği	N	Ortalama	Standart Sapma
Şu anki işimden sık sık ayrılmayı düşünüyorum	102	2,92	1,433
Daha iyi bir iş bulduğumda buradan ayrılmayı düşünüyorum	103	**3,56**	1,384
Aktif olarak yeni bir iş arıyorum	103	**2,79**	1,557
Bu iş yerinden ayrılmayı ciddi bir şekilde düşünüyorum	103	2,84	1,500
Gelecek yıl başka bir yerde çalışmayı planlıyorum	103	2,96	1,481

İşten Ayrılma Niyeti Ölçeğine ilişkin tanımsal analizde “Daha iyi bir iş bulduğumda buradan ayrılmayı düşünüyorum” ifadesinin en yüksek “Aktif olarak yeni bir iş arıyorum” ifadesinin ise en düşük ortalamaya sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir. Örneklem işten ayrılma istek ve düşüncesine sahip olmasına rağmen aktif olarak iş arama davranışı sergilememektedir (Çizelge 5).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Çizelge 6. Tükenmişlik Ölçeği Tanımsal İstatistik Analizi

Tükenmişlik Ölçeği	N	Ortalama	Standart Sapma
Sürekli olarak işimin yeni ve ilgi çekici yönlerini keşfediyorum	103	2,90	1,354
Daha işe gitmeden kendimi yorgun hissettiğim günler oluyor	103	2,65	1,26575
İşimden olumsuz bir şeklide bahsettiğim zamanlar giderek sıklaşıyor	103	3,36	1,11135
İş çıkışı rahatlamak ve iyi hissetmek için eskiye nazaran daha fazla zamana ihtiyaç duyuyorum	103	2,41	1,27205
İşimdeki stresle iyi bir şekilde başa çıkabiliyorum	103	3,27	1,254
Son zamanlarda işimi fazla düşünmeden ve neredeyse otomatik olarak yapmaya başladım	103	2,57	1,14277
İşimin zorluklarının beni olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum	103	2,73	1,222
Çalışırken kendimi sıklıkla duygusal olarak tükenmiş hissediyorum	103	2,72	1,25397
Zaman içinde, insan böyle bir işten uzaklaşabilir	103	2,45	1,25851
İşten sonra, boş zaman aktiviteleri için yeterli enerjiye sahip oluyorum	103	2,65	1,266
Bazen sorumluluğumdaki işlerden usanıyorum	103	2,76	1,23037
İş çıkışı, kendimi genellikle yıpranmış ve yorgun hissediyorum	103	2,53	1,22727
Bu işin tarzı, kendimi yaparken hayal edebileceğim tek iş tarzıdır	103	2,36	1,228
Genellikle, iş yükümün üstesinden kolaylıkla gelebiliyorum	103	3,62	1,049
Her geçen gün kendimi işime daha bağlı hissediyorum	103	2,81	1,172
Çalışırken kendimi genellikle enerjik hissediyorum	103	2,81	1,030

Tükenmişlik Ölçeğine ilişkin tanımsal istatistik analizi incelendiğinde, “Genellikle, iş yükümün üstesinden kolaylıkla gelebiliyorum” ifadesinin en yüksek “Bu işin tarzı, kendimi yaparken hayal edebileceğim tek iş tarzıdır” ifadesinin en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Örneklemin sahip olduğu iş yüklerini sorumluluk bilinciyle üstlenmelerine karşın işin yapılış

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

tarzına diğer ifadelere göre daha az katıldığı ve işin yapılış biçiminin farklı bir biçimde olabileceğine ilişkin düşünceleri olduğu söylenebilir (Çizelge 6).

5.2.2.3. Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Çözümleyici İstatistikler

5.2.2.3.1. Bağımsız Örneklem T Testi

Tükenmişlik ve tükenmişliğin alt boyutları olan tükenme ve işten uzaklaşma ile işten ayrılma niyetinin demografik değişkenlerle ilişkisini bulmak için cinsiyet, medeni durum, çalışılan işyerini yakınlarına tavsiye etme ve çalışma hayatı toplam kıdemine ilişkin bilgilere ait değişkenlere bağımsız örneklem T testi (Independent Samples T Test) uygulanmıştır.

Cinsiyet özelinde tükenmişlik ve tükenmişliğin alt boyutu olan tükenme ile çalışılan kurumu yakınlarına tavsiye etme durumu arasında anlamlı farklılık saptanırken medeni durum ile tükenmişlik ve tükenmişliğin alt boyutları tükenme ve işten uzaklaşma ile işten ayrılma niyetleri arasında anlamlı farklılık elde edilmemiştir. Bu bağlamda cinsiyetin örneklemin tükenmişlik ve tükenme durumlarında fark yarattığını medeni durumun ise fark yaratmadığını söylemek mümkündür.

Araştırmada çalışanların çalışma hayatı toplam kıdemlerinin anlamlı farklılık yaratıp yaratmadığı da analiz edilmiştir. Toplam kıdemleri ölçümlemek için çalışanlara yönlendirilen 1 yıldan az çalışma alanında sadece 1 çalışanın 1 yıldan az çalıştığı saptanmıştır. Araştırma kapsamında analiz biçiminin istatistiki olarak sağlıklı bir analizin gerçekleşmesi için çalışma hayatında toplam kıdeme ilişkin bilgi iki değişkenli seçenek olarak değerlendirilmiş ve bağımsız T testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler ışığında çalışma hayatında toplam kıdemin tükenmişlik ve alt boyutları ile işten ayrılma niyeti arasında saptanan anlamlı farklılık oluşturduğu bulgusu elde edilmiştir. (Çizelge 7).

Çizelge 7. Bağımsız Örneklem T Testi

Cinsiyet		N	Ortalama	Standart Sapma	T	P
Tükenmişlik	Kadın	63	40,4732	10,2669	-2,050	,043
	Erkek	40	**44,4313**	8,28934		
Tükenme	Kadın	63	19,2798	5,61454	- 2,207	,030
	Erkek	40	**21,7125**	5,18181		
Çalışılan İş Yerini Yakınlarına Tavsiye Etme Durumu						
Tükenmişlik	Evet	72	**44,4913**	9,46407	4,650	,000
	Hayır	31	36,2480	7,67313		
Tükenme	Evet	72	**21,4826**	5,53380	4,053	,000
	Hayır	31	17,3024	4,44794		
İşten Uzaklaşma	Evet	72	**20,4479**	4,11871	4,015	,000
	Hayır	31	17,3185	3,39528		
İşten Ayrılma Niyeti	Evet	71	10,9272	5,05437	-5,394	,000
	Hayır	31	**16,6075**	4,48899		
Çalışma Hayatı Toplam Kıdemi						
Tükenmişlik	1-5 yıl	28	45,4821	6,56760	2,279	,025
	6 yıl ve üzeri	74	40,6537	10,43560		
İşten Uzaklaşma	1-5 yıl	28	21,1071	2,82345	2,471	,015
	6 yıl ve üzeri	74	18,8750	4,44525		
İşten Ayrılma Niyeti	1-5 yıl	28	21,8214	4,00714	-2,591	,012
	6 yıl ve üzeri	74	19,6047	5,98139		

($p < 0,05$)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Örneklemde erkeklerin tükenmişlikleri ile tükenme durumları kadınlara göre daha yüksektir. Cinsiyet işten uzaklaşma ve işten ayrılma niyeti ile anlamlı bir farklılığa sahip değildir ve ilişki bulunmamıştır.

Örneklem sınırlılığında ve medeni durum açısından değerlendirildiğinde tükenmişlik ve alt boyutları ile işten ayrılma niyeti medeni durum ile ilişki göstermemiştir. Evli ya da bekar olmak tükenmişlik ve alt boyutları ile işten ayrılma niyeti üzerinde belirleyici bir etkiye sahip değildir.

Çalışılan iş yerini yakınlarına tavsiye etme durumu ile tükenmişlik ve alt boyutlarının yanı sıra işten ayrılma niyeti ilişkisinde işyerini tavsiye etmeye "evet" cevabı verenlerin tükenmişlik, tükenme ve işten uzaklaşma durumları tavsiyeye "hayır" diyenlere göre daha yüksektir. Çalıştığı işyerini tavsiye durumuna hayır cevabı verenlerin ise işten ayrılma niyetleri evet cevabı verenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Örneklem sınırlılığında çalışanların nihai işten ayrılma niyetleri gerçekleşene kadar yaşadıkları tükenmişlik, tükenme ve işten uzaklaşma durumlarına rağmen yakınlarına iş yerlerini tavsiye edebileceği buna karşın işten ayrılma niyetinin daha baskın olduğu şartlarda iş yerini yakınlarına tavsiye etmeyeceği söylenebilir.

Çalışma hayatı kıdemi 1-5 yıl arasında olanların tükenmişlik, işten uzaklaşma ve işten ayrılma niyetleri çalışma hayatı kıdemi 6 yıl ve üzeri olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Çalışma hayatı toplam kıdemi 1-5 yıl arasında olan çalışanlar daha kırılgan çalışma hayatı kıdemi 6 yıldan fazla olan çalışanlar ise daha esnek olarak değerlendirilebilir (Çizelge 7).

5.2.2.3. One Way (ANOVA) Testi

Örneklemin yaş, eğitim durumu, işyeri toplam kıdemi, çalışma şekli, günde ortalama çalışılan süre ile işyerinin kaçıncı işyeri olduğu ile tükenmişlik ve tükenmişliğin alt boyutları tükenme ve işten uzaklaşma ile işten ayrılma niyetleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için One Way (ANOVA) testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde değişkenlerin ölçekler ile anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulgusu elde edilmiştir.

5.3.Korelasyon Analizi

Hipotez testi için korelasyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon analizi, iki veya daha çok değişken arasında ilişki olup olmadığını belirlemek ve ilişki varsa yönünü ve gücünü inceleyen analizdir. Korelasyon katsayısı iki değişken arasında +1 ile-1 arasında değişiklik gösteren ilişki ölçüsüdür. 1 değeri mükemmel pozitif ilişki, -1 değeri ise mükemmel negatif ilişkiyi göstermektedir. Korelasyon katsayısının gücü ise **0.00 - 0.25** çok zayıf ilişki, **0.26 - 0.49** zayıf ilişki, **0.50 - 0.69** orta ilişki, **0.70 - 0.89** yüksek ilişki, **0.90 - 1.0** çok yüksek ilişkiyi tanımlamaktadır.

Çizelge 8. Tükenmişlik ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişki İçin Korelasyon Analizi

	Tükenmişlik	Tükenme	İşten Uzaklaşma	İşten Ayrılma Niyeti
Tükenmişlik	1			
Tükenme	,938**	1		
İşten Uzaklaşma	,916**	,728**	1	
İşten Ayrılma Niyeti	**-,641****	-,576**	-,599**	1

** p< 0,01

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

H1:"***Tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır***" hipotezini test etmek için gerçekleştirilmiş olan korelasyon analizi sonucunda tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında %99 güven aralığında, orta düzeyde negatif yönlü (-,641) ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bir diğer ifade ile ***örneklemin tükenmişliği arttıkça işten ayrılma niyeti azalmaktadır***. ***H1 hipotezi red edilmiştir.*** İşten ayrılma niyeti artan çalışanların tükenmişlik, tükenme veya işten uzaklaşma eğilimlerinin azaldığı, bir işten ve ortamından ayrılmanın o iş veya iş ortamına ilişkin tükenmişlikle baş edebilme dayanıklılığını sağlayabileceği veya tükenmişliğe ilişkin düzeyi azaltabileceği de söylenebilir.

Araştırmada tükenmişlik ile tükenme ve işten uzaklaşma arasında %99 güven aralığında, çok yüksek düzeyde, pozitif yönlü anlamlı ilişki, tükenme ve işten uzaklaşma arasında %99 güven aralığında, yüksek düzeyde, pozitif yönlü ilişki, tükenme ve işten uzaklaşma arasında ise %99 güven aralığında, orta düzeyde, negatif yönlü ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte, işten uzaklaşma ile işten ayrılma niyeti arasında %99 güven aralığında, orta düzeyde, negatif yönlü ilişki saptanmıştır.

SONUÇ

Tükenmişlik ve beraberinde ortaya çıkan olumsuz sonuçlar çalışma hayatı için önemli problemlerden birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışma, çalışma hayatı gerçeğinde yer alan iki önemli sonuç ve zorluk olan tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti ilişkisini literatür sonuçları temelinde değerlendirmek üzere gerçekleştirilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar ağırlıklı ve öncelikli olarak sağlık ve eğitim sektörüne yöneliktir. Çalışmada literatürden farklı olarak sektörel bir tercih olmaksızın aktif olarak çalışma hayatında bulunan ve sosyal medya araçlarından LinkedIn üzerinden gönüllü 103 kişinin verileri analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Tükenmişlik ölçeği tanımsal istatistik analizi sonuçlarında, "genellikle, iş yükümün üstesinden kolaylıkla gelebiliyorum" ifadesinin en yüksek ortalamaya sahip olmasının yanı sıra işten ayrılma eğilimi tanımsal istatistik analizi sonucu "daha iyi bir iş bulduğumda buradan ayrılmayı düşünüyorum" ifadesinin en yüksek ortalamaya sahip olması çelişkili bir bilgi olarak oluşurken iken tükenmişlikte en düşük ortalama "bu işin tarzı, kendimi yaparken hayal edebileceğim tek iş tarzıdır" cümlesinde karşılık bulmuş ve işten ayrılma eğiliminde en düşük ortalama "aktif olarak yeni bir iş arıyorum" ifadesinde oluşmuştur. Düşünsel olarak işinden ayrılmayı düşünen örneklem iş arama konusunda davranışsal olarak eylemde bulunmayı önceliklendirmemektedir. Bu sonucu destekler bulgu literatürü desteklemez bir şekilde korelasyon analizin de oluşmuştur. Korelasyon analizi sonucuna göre tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında %99 güven aralığında orta düzeyde negatif yönlü (-,641) ve anlamlı ilişki bulunmaktadır. **H1:** "***Tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır***" hipotezi red edilmiştir. Bir diğer ifade ile örneklem sınırlılığı içerisinde tükenmişlik arttıkça işten ayrılma niyeti azalmaktadır. Literatürde ise Vandenbroeck ve arkadaşlarının (2017: 546) Belçika hastanelerinde çalışan doktor ve hemşireler ile gerçekleştirdiği araştırmada elde ettiği ***"tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasında negatif ilişki vardır"*** bulgusu pek çok çalışmada elde edilmiş bir sonuç olarak yer almaktadır (Brunsting ve diğerleri, 2024: 75; Lazaro ve diğerleri, 1984: 230; Weisberg, 1994: 5; Heinen vd., 2013: 174; Rutledge vd., 2024: 1; Collins vd., 2024: 1; Osei vd., 2024: 598).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Araştırma verilerine göre ***cinsiyet, çalışılan iş yerini yakınlarına tavsiye etme ve çalışma hayatı kıdemi ile tükenmişlik arasında ilişki bulunmuştur.***

Cinsiyet bulgusunda erkeklerin tükenmişliği kadınlardan daha yüksektir. Benzer bir sonuç Ogus ve arkadaşlarının (1990: 387) çalışmalarında da elde edilmiş ve erkeklerde belirgin ve yüksek düzeyde tükenmişlik bulunmuştur (Mousavy ve Nimehchisalem, 2014: 40).

Kadın tükenmişliğinin erkeklerden yüksek olduğuna ilişkin bir sonuç Malezya'da 315 kişilik İngilizce öğretmeni ile gerçekleştirilen araştırmada elde edilmiştir (Mousavy ve Nimehchisalem, 2014: 39). Benzer şekilde Yunanistan'da ilkokul ve ortaokulda çalışan öğretmenlerin tükenmişlikleri ile ilgili bir çalışmada 493 öğretmenden elde edilen verilerde de kadın öğretmenlerin tükenmişliği yüksek bulunmuştur (Antoniou vd., 2006: 682). Amerika'da aile hekimleri ile gerçekleştirilen meta analiz çalışmasında hem aile hekimi tükenmişlik yaygınlığı %35 olarak tespit edilmiş hem de kadın aile hekimlerinin tükenmişliğine ilişkin sonuçlar erkeklerden yüksek elde edilmiştir (Hoff vd., 2024: 1). İzmir'de 224 öğretmenle gerçekleştirilmiş bir başka çalışmada kadın öğretmenlerin tükenmişliği erkek öğretmenlerden daha yüksektir (Çetin ve Çolak, 2020: 210). Hong Kong'da 1797 öğretmen ile gerçekleştirilen araştırmada kadın öğretmenler erkeklere göre daha fazla tükenmişlik yaşamışlardır (Lau vd., 2005: 500).

Çetin ve arkadaşları tarafından (2024: 243) belediye çalışanları ile gerçekleştirilen bir araştırmada ise cinsiyet ile tükenmişlik arasında ilişki bulunmamıştır. Benzer bir sonuç İzmir'de bir kamu üniversitesinde görev yapmakta olan 72 memur ile gerçekleştirilmiş çalışmada da elde edilmiştir (Çetin ve Kurban, 2016: 1284).

Çalışılan iş yerini yakınlarına tavsiye etme konusunda analizler sonucunda tükenmişlik ile iş yerini yakınlarına tavsiye etme durumu arasında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Örneklemde çalıştığı iş yerini yakınlarına tavsiye etme konusunda "evet" tavsiye ederim diyenlerin tükenmişliği "hayır" diyenlerden daha yüksek bulunmuştur.

Çalışma hayatı kıdemi ile ilgili ilişki de 1-5 yıl arasında olanların bir diğer ifade ile az olanların tükenmişlikleri çalışma hayatı kıdemi 6 yıl ve üzeri olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Benzer bir sonuç meta analize dayalı bir çalışmada da elde edilmiştir. Alandaki deneyim ile tükenmişlik arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur. Bir iş veya alanda çalışma hayatı kıdemi yüksek olan çalışanlar, daha kısa süre o iş veya alanda çalışmış olanlardan daha az tükenmişlik yaşamaktadır (Brewer ve Shapard, 2004: 116). Hong Kong'da 1797 öğretmen ile gerçekleştirilen araştırmada genç öğretmenler, yaşlı meslektaşlarına göre daha fazla tükenmişlik sendromu gösterme eğiliminde bulunmuştur (Lau vd., 2005: 500).

Araştırma verilerine göre ***çalışılan iş yerini yakınlarına tavsiye etme ve çalışma hayatı kıdemi ile işten ayrılma niyeti arasında ilişki bulunmuştur.***

Çalıştığı işyerini tavsiye etmeye hayır cevabı verenlerin işten ayrılma niyetleri evet cevabı verenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Çalışma hayatı kıdemi ile ilgili ilişki de kıdemi 1-5 yıl arasında olanların işten ayrılma niyetleri çalışma hayatı kıdemi 6 yıl ve üzeri olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bir ortaokulda 28 kadın öğretmenle 1990 sonbaharında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonrasında ***görev süresinin***, bir öğretmenin ***ayrılma niyeti*** üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

bulunmuştur. ***Ayrılma niyeti*** ile öğretmenin ***görev süresi arasındaki ilişki tutarlı ve negatif anlamlı ilişkili bulunmuştur*** (Weisberg, 1994: 12).

Analizler sonucunda ***medeni durum, yaş, eğitim durumu, işyeri toplam kıdemi, çalışma şekli, günde ortalama çalışılan süre ile işyerinin kaçıncı işyeri olduğu ile tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.***

Çetin ve arkadaşları tarafından (2024: 243) belediye çalışanları ile gerçekleştirilen araştırmada da medeni durum, yaş, eğitim, çalışılan statü, eşin çalışma durumu gibi sosyo-demografik değişkenler ile tükenmişlik arasında ilişki bulunmamıştır.

Medeni durum ile tükenmişlik ilişkisinde Hong Kong'da 1797 öğretmen ile gerçekleştirilen araştırmada ***bekar*** öğretmenlerin ***tükenmişliği yüksek bulunmuştur*** (Lau vd., 2005: 500). Maslach ve Jackson (1981: 99) ise ***evli*** kişilerin bekarlardan ***daha az tükenmişlik yaşadığını*** tespit etmişlerdir. Sears ve Navin (1983) (Louw ve diğerleri, 2011:2), Çetin ve Kurban (2016: 1283) ile Çetin ve Çolak (2020: 211)'ın çalışmalarında ***medeni durum ile tükenmişlik arasında ilişki bulunamamıştır.***

Yaş ile tükenmişlik ilişkisinde Malezya'da 315 kişilik İngilizce öğretmeni ile gerçekleştirilen araştırmada ***40 yaş ve üstü olan öğretmenlerin tükenmişliği genç meslektaşlarından daha yüksek bulunmuştur*** (Mousavy ve Nimehchisalem, 2014: 39). Bazı araştırmalarda ise gençlerin tükenmişliği yaşlılardan daha yüksektir. Mukundan ve Ahour (2011: 25) tarafından gerçekleştirilen ve 437 Malezyalı kadın öğretmenin katıldığı bir araştırmada, ***genç öğretmenlerin*** yaşlı meslektaşlarına göre ***daha fazla tükenmişlik sendromuna sahip olduğu bulunmuştur.*** Yunanistan'da ilkokul ve ortaokulda çalışan öğretmenler arasında daha ***genç öğretmenler***, özellikle duygusal tükenmişlik noktasında ***daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşamaktadır*** (Antoniou vd., 2006: 682). Amerika'da aile hekimleri ile gerçekleştirilen meta analiz çalışmasında ***genç aile hekimlerinin tükenmişliği yüksek bulunmuştur*** (Hoff vd., 2024: 1). Hong Kong'da 1797 öğretmen ile gerçekleştirilen araştırmada da ***genç öğretmenler***, yaşlı meslektaşlarına göre ***daha fazla tükenmişlik göstermişlerdir*** (Lau vd., 2005: 500).

Yaş ile tükenmişlik arasında ilişkinin olmadığını belirten araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Brewer ve Shapard, 2004: 104; Louw vd., 2011: 2; Tilakdharee vd., 2010: 263; Çetin ve Kurban, 2016: 1283; Çetin ve Çolak, 2020: 211).

Yaş ve işten ayrılma niyeti ilişkisinde 25 ila 40 yaş arasındaki yoğun bakım hemşirelerinin işlerinden ve hemşirelik mesleğinden ***ayrılma niyeti açısından daha yüksek riskleri bulunduğu ortaya çıkartılmıştır*** (Bruyneel ve diğerleri, 2023: 6). Yunanistan'da ilkokul ve ortaokul öğretmenleri arasında ***daha genç öğretmenlerin meslekten kopma açısından daha yüksek eğilimde*** oldukları bulunmuştur (Antoniou vd., 2006: 682).

Eğitim ve işten ayrılma niyeti ilişkisinde Belçika'da yoğun bakım hemşireleri örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada üniversite derecesine sahip hemşirelerin hemşirelik m***esleğinden ayrılma niyeti riski daha yüksek çıkmıştır*** (Bruyneel ve diğerleri, 2023: 6). ***Tükenmişlik ve eğitim düzeyi ilişkisinde de benzer şekilde eğitim düzeyi yüksek çalışanların tükenmişliğe daha yatkın oldukları*** (Louw vd., 2011: 2) sonucunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın örnekleminin eğitiminin yüksek olduğu değerlendirildiğinde tükenmişlik ve işten

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ayrılma niyeti noktalarında gelecekte olabilecek olumsuz sonuç ve gelişmelere yönelik olarak değerlendirilebilir.

Tükenmişliğin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla literatürün sistematik bir incelemesinin gerçekleştirildiği bir araştırma 2015-2025 yılları aralığında yayınlanmış çalışmalarda mevcut kanıtlar kapsamlı ve yapılandırılmış bir şekilde belirlenmiştir. Elde edilen önemli bulgulardan biri, tükenmişlik ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi yoğunlaştıran bireysel ve bağlamsal faktörleri bulmak olarak ifade edilmiştir. Böylece tükenmişlik sendromunu hafifletmede ve işten ayrılma niyetini azaltmada etkili olduğu kanıtlanmış yatay iletişim, daha yüksek maaşlar, tanınma, eğitim programları, dayanıklılık eğitimi, örgütsel destek gibi örgütsel stratejileri değerlendirmenin mümkün olabileceği bilgisine ulaşılmıştır. Bu bulgular, çeşitli alanlardaki profesyoneller ve iş liderleri için bir rehber görevi görerek, tükenmişliği önlemek ve yönetmek, çalışanların refahını ve kurumsal verimliliği uzun vadede iyileştirmek için önemli araçlar olarak da tanımlanmıştır (Gonzales vd., 2025: 4378)

Tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti çalışanlar açısından yaşam kalitelerinin düşmesi, izole olma, psikolojik rahatsızlıkların oluşması, ekonomik ve ailevi sorunların ortaya çıkması gibi sonuçları oluşturabilirken işletmeler açısından artan mali yük, nitelikli çalışan kaybı, eğitimlerin örgüte yansımaması, insan kaynağı açığı, yeni çalışanların adaptasyon süreçleri, üretim miktarı ve kalitesinde azalma gibi ağır sonuçları yaratabilmektedir. Bu aşamada en büyük sorumluluk yönetsel gücü elinde tutanlara ve insan kaynakları uygulamacılarına düşmektedir. Yapılması gereken, çalışanlar tükenmişlik yaşamadan ve işten ayrılma eğilimi göstermeden gerekli önlemler alınarak uygulanmasıdır. Uygulamaların sürdürülebilirliği sağlanarak sonuçları takip edilmeli, kayıt altına alınmalı ve gerekli iyileştirmeler gerçekleştirilmelidir.

Çalışanlara koçluk ve mentorluk desteği sunulmalıdır. Tükenmişliğin ortaya çıkmasında rol oynayan temel faktör kronik strestir. Sürekli strese maruz kalan çalışanlarda psikolojik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Çalışanlara stres yönetimi konusunda eğitim verilerek stresin hedeflerine ulaşabilmeleri için bir motivasyon aracı olarak kullanabilmeleri sağlanmalıdır.

Literatürde ağırlıklı olarak eğitim ve sağlık sektörü örnekleminde değerlendirilmiş olan işten ayrılma niyeti ile tükenmişlik ve diğer konulara ilişkin analizler farklı sektörlerde de gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Antoniou, A. S., Polychroni, F., Vlachakis, A. N. Gender and Age Differences in Occupational Stress and Professional Burnout between Primary and High-School Teachers in Greece, Journal of Managerial Psychology, 21,7,682-690, 2006.

Bajwa, E.U., Yousaf, M., Chinna, K. (2014). Employee Turnover Intention in Services Sector of Pakistan, International Journal of Human Resource Studies, 4,2,164-180, 2014.

Blix, A.G., Cruise, R.J., Mitchell, B.M., Blix, G.G. Occupational Stress among University Teachers, Educational Research, 36,2,157-169, 1994.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Borda, R., Norman, I. Factors Influencing Turnover Re-search and Absence of Nurses: A Research Review, International Journal of Nursing Studies, 34,6,385-394, 1997.

Brewer, E.W., Shapard, L. Employee Burnout: A Meta-Analysis of the Relationship between Age or Years of Experience, Human Resource Development Review, 3,2,102-123, 2004.

Brunsting, N.C., Stark, K., Bettini, E., Lane, K.L. Royer, D.J., Common, E.A., Rock, M.L. Self-Efficacy, Burnout, and Intent to Leave for Teachers of Students With Emotional and Behavioral Disorders, Behavioral Disorders, 49,2,75-90, 2024.

Bruyneela, A., Bouckaert, N., de Noordhout, C.M., Detollenaere, J., Kohnb, L., Pirsona, M., Sermeus, W., Van den Heede, K. Association of Burnout and Intention-to-leave the Profession with Work Environment: A Nation Wide Cross-sectional Study among Belgian Intensive Care Nurses after two years of Pandemic, International Journal of Nursing Studies, 137,104385,1-9, 2023.

Collins, R.T., Schadler, A., Huang, H., Day, S.B., Bauer, J.A. Impact of Burnout and Professional Fulfillment on Intent to Leave among Pediatric Physicians: The Findings of a Quality Improvement Initiative, BMC Health Services Research, 24,434,1-9, 2024.

Çetin, C., Çolak, M. Job Insecurity and Burnout among Teachers in Turkey. Int. J. Hum. Resour. Stud, 10,197-219, 2020.

Çetin, C., Anuk, Ö., Araşlıklar, E. ve Ak, Ü. Menemen Belediyesi Çalışanları Örnekleminde Tükenmişlik ve Öz Şefkat İlişkisi, New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches, 9,26,243-263, 2024.

Çetin, C., Kurban, P. Tükenmişlik ve Örgütsel Sosyalleşme İlişkisi – Kıdemi 0-2 yıl olan Memur Çalışanlar Örneklemi, Çalışma ve Toplum, 3, 1271-1294, 2016.

Demerouti, E.J., Halbesleben, R. B. The Construct Validity of an Alternative Measure of Burnout: Invetigating the English Translation of the Oldenburg Burnout Inventory, Work& Stres, 19,3,208-220, 2005.

Demerouti, E., Mostert, K., Bakker, A.B. Burnout and Work Engagement: A Thorough Investigation of the Independency of Both Constructs, Journal of Occupational Health Psychology, 15,3,209-222, 2010.

Demir, N. Tükenmişlik Sendromunun Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerindeki Etkisi, Öneri Dergisi, 8,32,193-202, 2009.

Denvir, A., McMahon, F. Labour Turnover in London Hotels and the Cost Effectiveness of Preventative Measure, International Journal of Hospitality Management, 11,2,143-154, 1992.

Fallon, M.J., Rutherford, D.G., *Hotel Management and Operations*, John Wiley & Sons Inc., NJ., 2010.

Gonzales, Y., Guevara-Delgado, N., Alcahuaman, J., Jiménez, V., Osorio, P. Burnout Syndrome and Intention to Leave: An Analysis of its Impact through a Systematic Review 2015-2025, Journal of Ecohumanism, 4,1,4370-4382, 2025.

Heinen, M.M., van Achterberg, T., Schwendimann, R., Zander, B., Matthews, A., Ko´zka, M., Ensio, A., Sjetne, I.S., Casbas, T.M., Ball, J., Schoonhoven, L. Nurses' Intention to Leave Their Profession: A Cross Sectional Observational Study in 10 European Countries, International Journal of Nursing Studies, 50,174-184, 2013.

Hinkin, T.R., Tracey, J.B. The Cost of Turnover, The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 41,3,14-21, 2000.

Hoff, T., Trovato, K., Kitsakos, A. Burnout Among Family Physicians in the United States: A Review of the Literature, Quality Management in Health Care, 33,1,1-11, January/March, 2024.

Irvine, D.M., Evans, M.G. Job Satisfaction and Turn Over among Nurses: Integrating Research Findings across Studies, Nursing Research, 44,4,246-253, 1995.

Jackson, S.E., Schwab, R.L., Schuler, R.S. Towards an Understanding of the Burnout Phenomenon, Journal of Applied Psychology, 71,4,630-640, 1986.

Kodithuwakku, M., Jusoh, M., Chinna, K. Impact of Human Resource Practices on Intention to Leave among Generation Z- The Future Workforce, International Journal of Human Resource Studies, 8,4, 267-278, 2018.

Lau, P., Yuen, M., Chan, R. Do Demographic Characteristics Make a Difference to Burnout among Hong Kong Secondary School Teachers? Quality-of-Life Research in Chinese, Western and Global Contexts, 491-516, 2005.

Lazaro, C., Shinn, M., Robinson, P.E. Burnout, Job Performance and Job Withdrawal Behavior, Journal of Health and Human Resources Administration, 7,2,213-234, 1984.

Louw, D. A., George, E., & Esterhuyse, K. Burnout among Urban Secondary School Teachers in Namibia, SA Journal of Industrial Psychology/SA Tydskrif vir Bedryfsielkunde, 37,1, 01-07, 2011.

Maslach, C., Schaufeli, W.B., Leiter, M.P. Job Burnout, Annual Reviews Psychology, 52, 397-422, 2001.

Maslach, C., Jackson, SE. The Measurement of Experienced Burnout, J Occup Behav, 2,99–113, 1981.

Maslach, C., Jackson, S. E., Leiter, M. PEvaluating Stress: A Book of Resources. Maslach Burnout Inventory Manual(191-218). United States: Consulting Psychologists Press, 1996.

Mousavy, S., Nimehchisalem, V. Contribution of Gender, Marital Status, and Age to English Language Teachers' Burnout, Advances in Language and Literary Studies, 5,6,December,39-47, 2014.

Mukundan, J., Ahour, T. Burnout Among Female Teachers In Malaysia. Journal of International Education Research (JIER), 7,3,25-38, 2011.

Ogus, E. D., Greenglass, E. R., Burke, R. J. Gender-Role Differences, Work Stress and Depersonalization, Journal of Social Behavior & Personality, 5,387-398, 1990.

Osei, H.V., Justice, A., Aseibu, F. Osei-Kwame, D. Health Workers' Career Satisfaction and Intention to Leave: The Moderated Moderation of Burnout and Gender, International Journal of Healthcare Management, 17,3, 592-603, 2024.

Pines, A., Kafry, D. Occupational Tedium in the Social Services, Social Work, 23,6, 499-507, 1978.

Rizwan, M., Muhktar, A. Preceding to Employee Satisfaction and Turnover Intention, International Journal of Human Resource Studies, 4,3,87-106, 2014.

Ro¨ssler, W. Stress, Burnout and Job Dissatisfaction in Mental Health Workers, Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci, 262,Suppl 2,65-69, 2012.

Rutledge, D.N, Douville, S., Winokur, E. J. Nurses' Generational Differences of Burnout and Turnover Risk, OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing, 1-13, 2024.

Schaufeli, B.W., Taris, T.W., Van Rhenen W. Workaholism, Burnout and Work Engagement: Three of a Kind or Three Different Kinds of Employee Well-Being?, Applied Psychology: An International Review, 57, 2, 173-203, 2008.

Steel, R.P., Ovale ,N.K. A Review and Meta-Analysis of Research on the Relationship between Behavioural Intentionsand Employee Turnover, Journal of Applied Psychology, 69,4,673-686, 1984.

Şeker, S. *Çalışanlarda İş Güvencesizliği ve Tükenmişlik İlişkisi: Tıbbi Tanıtım Sorumlularına Yönelik Bir Alan Araştırması,* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011.

Tarifa, F., Sokoli, L. Exploring Burnout and Its Correlates among Albanian Teachers, Michigan Sociological Review, 12, Fall, 95-116, 1998.

Tilakdharee, N., Ramidial, S., Parumasur, S. B. The Relationship between Job Insecurity and Burnout, South African Journal of Economic and Management Sciences, 13,3,254-271, 2010.

Uğurluoğlu, Ö., Aldogan Ugurluoglu, E., Turgut, M., Ozatkan, Y. The Effect of Paternalistic Leadership on Job Performance and Intention to Leave the Job, Journal of Health Management, 20,1,46-55, 2018.

Vandenberg R.J., Nelson J.B. Disaggregating the Motives Underlying Turnover Intentions: When Do Intentions Predict Turnover Behaviour?, Human Relations, 52,10,1313-1336, 1999.

Vandenbroeck, S., Van Gerven, E., De Witte, E., Vanhaecht, K., Godderis, L. Burnout in Belgian Physicians and Nurses, Occupational Medicine, 67,7,October, 546-554, 2017.

Weisberg, J. Measuring Workers' Burnout and Intention to Leave, International Journal of Manpower, 15,1,4-14, 1994.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

A CONCEPTUAL STUDY ON THE INTERNET OF THINGS: HEALTH SECTOR

Master's Student, Ertuğrul KOÇER

Karabuk University, ertugbur@gmail.com 0009-0009-1329-7847

ABSTRACT

This study aims to examine the current approaches, basic concepts and application examples in the literature regarding the use of Internet of Things (IoT) technology in the healthcare sector. In the study, firstly, the concept of IoT is defined; its basic features, historical development and components are detailed. Then, the role of IoT technologies in the context of digital health applications is discussed, and their contributions to healthcare services are discussed, especially within the framework of the IoMT (Internet of Medical Things) concept. According to literature findings, IoT technologies appear to offer significant contributions in areas such as patient safety, quality of care, operational efficiency and cost reduction. However, it is stated that as part of the digital transformation process in healthcare, the opportunities offered by IoT as well as various challenges such as data security, ethical responsibilities and technological infrastructure requirements are also open to discussion. In this context, the study evaluates the effects of IoT in the healthcare sector and includes theoretical inferences that are thought to contribute to the field.

Keywords: Internet of Things, Health Sector, Technology.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

NESNELERİN İNTERNETİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME: SAĞLIK SEKTÖRÜ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ertuğrul KOÇER

Karabük Üniversitesi, ertugbur@gmail.com 0009-0009-1329-7847

ÖZET

Bu çalışma, sağlık sektöründe Nesnelerin İnterneti (Internet of Things – IoT) teknolojisinin kullanımına yönelik literatürde yer alan güncel yaklaşımları, temel kavramları ve uygulama örneklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle IoT kavramı tanımlanmakta; temel özellikleri, tarihsel gelişimi ve bileşenleri detaylandırılmaktadır. Ardından, dijital sağlık uygulamaları bağlamında IoT teknolojilerinin rolü tartışılarak, özellikle IoMT (Internet of Medical Things) kavramı çerçevesinde sağlık hizmetlerine olan katkıları ele alınmaktadır. Literatür bulgularına göre, IoT teknolojilerinin hasta güvenliği, bakım kalitesi, operasyonel verimlilik ve maliyet azaltımı gibi alanlarda önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, sağlıkta dijital dönüşüm sürecinin bir parçası olarak IoT'nin sunduğu fırsatlar kadar, veri güvenliği, etik sorumluluklar ve teknolojik altyapı gereksinimleri gibi çeşitli zorluklar da tartışmaya açık konular olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda çalışmada IoT'nin sağlık sektöründeki etkileri değerlendirilmekte ve alana katkı sağlayacağı düşünülen teorik çıkarımlara yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Nesnelerin İnterneti, Sağlık Sektörü, Teknoloji.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

Günümüzde sağlık sektöründe Nesnelerin İnterneti (Internet of Things – IoT) teknolojisinin benimsenmesi hem sağlık hizmetlerinin etkinliğini artırmakta hem de hasta bakım süreçlerini dönüştürmektedir. IoT, hasta izleme, uzaktan sağlık hizmetleri, etkin hizmet sunumu ve sağlık yönetimi gibi birçok alanda yenilikçi çözümler sunarak sağlık hizmetlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojinin sağlık alanında çeşitli uygulamaları arasında; akıllı sağlık cihazları, giyilebilir biyometrik sensörler ve uzaktan izleme sistemleri yer almaktadır (Maksimović vd., 2015; Issa & Thabit, 2021; Atadoga vd., 2024).

IoT'nin sunduğu başlıca avantajlar arasında daha iyi hasta sonuçları, artan operasyonel verimlilik ve sağlık hizmetlerinin maliyetlerinin azaltılması gibi unsurlar öne çıkmaktadır (Hussain, 2018; Manta vd., 2023). Bununla birlikte, IoT uygulamaları yalnızca hizmetlerin etkinliğini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin sunum süreçlerini de yeniden şekillendirmektedir. Bağlantılı cihazlar sayesinde sürekli veri toplama ve analiz etme imkânı sunulmakta, bu da sağlık hizmetlerinin gerçek zamanlı izlenmesine olanak sağlamaktadır (Hasan vd., 2024; Dang vd., 2019).

Bu bağlamda, "Internet of Medical Things (IoMT)" kavramı, sağlık hizmetlerinde cihazlar, sistemler ve hizmetler arasında daha fazla etkileşim sağlayarak kişiselleştirilmiş bakım olanaklarını artırmaktadır (Pournik vd., 2023; Jackson & Rahman, 2019). IoT tabanlı teknolojilerin etkili bir biçimde benimsenmesi, sağlık sektöründe karar alma süreçlerini geliştirmekte ve hizmetlerin daha erişilebilir hale gelmesini desteklemektedir (Desingh & Baskaran, 2021).

Ancak IoT'nin sağlık sektörüne entegrasyonu bazı önemli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Güvenlik ve mahremiyet bu zorlukların başında gelmekte olup, hasta verilerinin korunması ve yönetimi için etkili stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir (Gaytán, 2022; Alhaj vd., 2022). Özellikle, veri güvenliğinin sağlanması ve hasta bilgilerinin gizliliğinin korunması, sağlık hizmetlerinin bütünlüğü açısından kritik önemdedir (Radwan & Farouk, 2021; Jackson & Rahman, 2019). Bu bağlamda, elde edilen verilerin doğru bir şekilde yönetilmesi ve analiz edilmesi hem hizmet kalitesini artırmakta hem de etik sorumlulukları yerine getirme açısından önem arz etmektedir (Babu & Patel, 2021).

Sonuç olarak, sağlık sektöründe Nesnelerin İnterneti'nin entegrasyonu, sağlık hizmetlerinde köklü bir dönüşüm ve gelişim potansiyeli sunmaktadır. Ancak bu teknolojilerin sürdürülebilir ve güvenli biçimde uygulanabilmesi için güvenlik ve mahremiyet başta olmak üzere çeşitli risklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Gelecekte bu teknolojilerin etkin bir şekilde kullanılması, sağlık hizmetlerinin kalitesini artıracak ve genel sağlık durumunun iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır (Gardašević vd., 2020; Maktoubian & Ansari, 2019).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Nesnelerin İnterneti (IoT) Kavramı ve Temel Özellikleri

Nesnelerin İnterneti (Internet of Things – IoT), fiziksel nesnelerin internete bağlanarak veri alışverişinde bulunmasına imkân tanıyan bir teknolojidir. Gün geçtikçe daha fazla alanda yaygınlaşan bu teknoloji, özellikle sağlık sektörü başta olmak üzere birçok alanda yenilikçi çözümler sunmaktadır. IoT uygulamaları, veri toplayan ve analiz eden akıllı sistemler aracılığıyla farklı nesnelerin birbirleriyle iletişim kurmasını mümkün kılmaktadır. Örneğin, ev otomasyonundan tarıma ve sağlık hizmetlerine kadar pek çok sektörde IoT'nin potansiyeli giderek daha fazla fark edilmektedir. Bu teknoloji, geleneksel uygulamaların ötesine geçerek kişiselleştirilmiş hizmetlerin sunulmasına da olanak tanımaktadır (Akleylek vd., 2020).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Sağlık alanında IoT'nin önemi, özellikle uzaktan hasta takibi ve sağlık verilerinin analizi gibi alanlarda belirginleşmektedir. Bu teknoloji, bireylerin sağlık durumlarını gerçek zamanlı olarak izleme ve olası riskleri erken tespit etme imkânı sunmaktadır (Akleylek vd., 2020; Bozbuğa vd., 2021). IoT uygulamaları, pediatrik bakımdan yaşlı bireylerin sağlık yönetimine kadar geniş bir kullanım yelpazesi sunmaktadır. Özellikle giyilebilir teknolojiler, sağlık izlemi açısından kritik araçlar hâline gelmiştir. Bu cihazlar sayesinde elde edilen sağlık verileri hem bireylerin kendi sağlıklarını yönetmelerine hem de sağlık profesyonellerinin daha bilinçli kararlar almasına yardımcı olmaktadır (Küçük & Başbakkal, 2025; Bayrak & Dalkıran, 2022).

Ayrıca, IoT sistemlerinin sağlık hizmetlerine entegrasyonu; hizmet kalitesini artırma, maliyetleri düşürme ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırma açısından önemli katkılar sunmaktadır (Kurutkan & Köse, 2021). Özellikle kırsal ve ulaşılması güç bölgelerde yaşayan bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırarak sağlıkta fırsat eşitliğine katkıda bulunmaktadır (Bayram & Kaya, 2024).

Bununla birlikte, IoT sistemlerinin benimsenmesi bazı önemli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu zorlukların başında veri güvenliği ve mahremiyet sorunları gelmektedir (Desingh & Baskaran, 2021; Topaloğlu, 2021). Sağlık verilerinin korunması, yasa ve yönetmelikler çerçevesinde ele alınması gereken kritik bir konudur. IoT cihazlarının güvenliğinin sağlanması, hasta bilgilerinin korunması ve yetkisiz erişimlerin önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Kurutkan & Köse, 2021). Bu nedenle, sağlık hizmeti sağlayıcıları ve teknoloji geliştiricileri, uygun güvenlik önlemlerini benimseyerek bu riskleri minimize etmelidir (Gaytán, 2022).

Nesnelerin İnterneti (Internet of Things – IoT), fiziksel nesnelerin ve cihazların bir iletişim ağı üzerinden birbirleriyle etkileşime geçmesini ve veri alışverişi yapmasını mümkün kılan bir teknoloji konseptidir. Bu sistemler, sensörler ve yazılım aracılığıyla cihazlar arasında veri toplama, analiz etme ve bu verilere dayalı olarak işlem gerçekleştirme yeteneği sunar (Khalil & Özdemir, 2018). Kavram ilk kez 1999 yılında Kevin Ashton tarafından ortaya atılmış olup, o tarihten bu yana sağlık, tarım, ulaşım ve enerji gibi pek çok alanda uygulama alanı bulmuştur (Khalil & Özdemir, 2018). IoT'nin temel amacı, nesneleri internete bağlayarak daha akıllı, daha verimli ve daha rasyonel sistemler oluşturmaktır (Alaçakal & Doğan, 2023). Bu kapsamda, akıllı ev uygulamaları, enerji yönetim sistemleri ve sağlık izleme cihazları gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır (Alaçakal & Doğan, 2023).

IoT kavramının temel özellikleri arasında veri toplama, analiz etme, otomasyon ve gerçek zamanlı izleme yer almaktadır. Bu sistemler, çevresel verileri çeşitli sensörler aracılığıyla toplayarak analiz edilebilir ve anlamlı bilgilere dönüştürebilmektedir (Khalil & Özdemir, 2018). Analiz edilen veriler, sistemlerin daha etkili kararlar almasına imkân tanır. Genellikle merkezi olmayan veri akışı ile çalışan bu sistemler, cihazlar arasında hızlı ve etkin iletişim kurarak çeşitli uygulama alanlarında standartların yükseltilmesine ve verimliliğin artırılmasına katkı sağlar (Khalil & Özdemir, 2018). Ayrıca, IoT sistemleri uzaktan izleme ve kontrol mekanizmalarıyla entegre edilebilir, bu da özellikle sağlık hizmetleri açısından büyük avantajlar sunar (Alaçakal & Doğan, 2023).

IoT'nin sunduğu en önemli katkılardan biri de otomasyon kabiliyetidir. Örneğin, sağlık alanında hastanın durumunun değişmesi hâlinde, sistemler otomatik olarak uyarı verebilir ve sağlık profesyonelleri hızlı şekilde müdahalede bulunabilir (Khalil & Özdemir, 2018; Alaçakal & Doğan, 2023). Böylece, yalnızca veri toplamakla kalmayan bu sistemler, aynı zamanda analiz ve karar süreçlerini de optimize eder.

2.2. IoT'nin Gelişim Süreci ve Bileşenleri

Internet of Things (IoT) teknolojisi, insan müdahalesini en aza indirerek birbirleriyle iletişim kurabilen milyarlarca akıllı cihazı entegre eden bir kavramdır. IoT'nin gelişim süreci,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

20. yüzyılın sonlarına kadar uzanmakta olup internetin evrimiyle paralel olarak ilerlemiştir. İlk olarak 1980'li yıllarda ARPANET üzerinde çalışan cihazlarla başlayan bu dönüşüm, zamanla daha fazla cihazın internete bağlanmasıyla hız kazanmıştır (Al-Garadi vd., 2020). 2020 yılı itibarıyla dünya genelinde 50 milyardan fazla IoT cihazının bulunduğu tahmin edilmektedir (Al-Garadi vd., 2020). Farklı sektörlerde uygulanabilirliğiyle dikkat çeken IoT, yaşam kalitesini artıran pek çok akıllı uygulamanın temelini oluşturmaktadır (Farhan vd., 2021).

IoT tarihindeki önemli dönüm noktalarından biri, "şeylerin interneti" kavramının 1999 yılında Kevin Ashton tarafından ortaya atılmasıdır. Bu kavram, fiziksel nesnelerin internet üzerinden birbirleriyle bağlantı kurarak veri alışverişinde bulunabilmesini ifade eder (Crainic, 2021). O tarihten bu yana IoT teknolojileri; akıllı evlerden endüstriyel otomasyona, tarımdan ulaşıma kadar pek çok alanda hızla yaygınlaşmıştır (Li, 2024). Özellikle sağlık sektöründe, akıllı izleme sistemleri, hasta veri yönetimi ve uzaktan sağlık hizmetleri gibi yenilikçi uygulamalar dikkat çekmektedir (Awan vd., 2023; Wang, 2020).

Teknolojik ilerlemeler, IoT'nin altyapısını destekleyen bulut bilişim ve veri analitiği gibi alanlarla güçlü ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Bulut teknolojileri, IoT sistemlerinin topladığı büyük verilerin saklanması ve analiz edilmesinde kritik bir rol üstlenmektedir (Yin vd., 2023). Bununla birlikte, IoT cihazlarının güvenliğini artırmak amacıyla blockchain gibi yeni nesil teknolojiler de geliştirilmeye başlanmıştır (Sigwart vd., 2020). IoT ekosisteminin yapısal çeşitliliği, veri güvenliği ve gizliliği konusunda çeşitli zorluklar doğurmakta, bu durum ise güvenilir ve etkin yönetim sistemlerine olan ihtiyacı artırmaktadır (Hu vd., 2019; Tandon vd., 2018).

Nesnelerin İnterneti (IoT) sistemleri, çeşitli teknolojik bileşenlerin entegre bir şekilde çalışmasıyla işlev kazanan çok katmanlı yapılardır. Bu bileşenler; donanım, yazılım, iletişim ağları, veri yönetimi ve güvenlik sistemlerinden oluşur (Khalil & Özdemir, 2018).

Cihazlar ve Sensörler: IoT sistemlerinin temel yapı taşları, fiziksel çevreden veri toplayan sensörler ve bu verileri işleyen cihazlardır. Bu sensörler; sıcaklık, nem, nabız, hareket gibi parametreleri algılayarak sistemin veri toplamasını sağlar (Akleylek vd., 2020). Özellikle sağlık alanında giyilebilir cihazlar, hastaların biyometrik verilerini anlık olarak izleyebilme imkânı sunmaktadır (Küçük & Başbakkal, 2025).

İletişim Ağları: Toplanan verilerin sensörlerden bulut sistemlerine veya kontrol merkezlerine aktarılabilmesi için güvenilir iletişim altyapılarına ihtiyaç vardır. Bu amaçla kablosuz ağlar (Wi-Fi, Bluetooth, Zigbee), mobil iletişim teknolojileri (4G/5G) ve LPWAN (Low Power Wide Area Network) gibi teknolojiler kullanılmaktadır (Al-Garadi vd., 2020).

Veri İşleme ve Analitik: IoT sistemlerinde toplanan veriler, anlamlı hâle getirilmeden önce çeşitli analiz süreçlerinden geçirilir. Bu süreçte bulut bilişim ve yapay zekâ teknolojileri önemli rol oynar (Yin vd., 2023). Sağlık hizmetlerinde bu veriler; teşhis, tedavi takibi ve hasta yönetimi gibi süreçlerde karar destek mekanizmalarına entegre edilir (Atadoga vd., 2024).

Kullanıcı Arayüzleri: Toplanan ve işlenen veriler, sağlık profesyonelleri ya da kullanıcılar tarafından anlaşılabilir ve yönetilebilir bir şekilde sunulmalıdır. Bu bağlamda mobil uygulamalar, web platformları veya kontrol panelleri gibi arayüzler geliştirilmiştir (Li, 2024).

Güvenlik ve Veri Mahremiyeti: IoT sistemlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte güvenlik ve veri gizliliği ön plana çıkmaktadır. Özellikle sağlık alanında hassas hasta verilerinin korunması kritik öneme sahiptir. Bu amaçla blockchain tabanlı sistemler, şifreleme algoritmaları ve erişim kontrol mekanizmaları gibi önlemler geliştirilmiştir (Awan vd., 2023; Sigwart vd., 2020; Alhaj vd., 2022).

IoT bileşenlerinin entegre bir şekilde çalışması, sistemlerin etkinliğini artırmakta ve sağlık hizmetlerinin daha verimli, erişilebilir ve güvenli hâle gelmesine katkı sunmaktadır (Kurutkan & Köse, 2021; Bozbuğa vd., 2021).

2.3. IoT ve Dijital Sağlık İlişkisi

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Gelişen teknolojiyle birlikte sağlık hizmetlerinde dijital dönüşüm hız kazanmış ve bu dönüşümde Nesnelerin İnterneti (IoT) kilit bir rol üstlenmiştir. IoT, dijital sağlık uygulamalarıyla entegre çalışarak hem bireylerin hem de sağlık sistemlerinin daha etkin ve verimli çalışmasını desteklemektedir (Hasan vd., 2024). Bu entegrasyon sayesinde, hasta izlemeden sağlık verilerinin yönetimine, uzaktan tedavi olanaklarından sağlık hizmetlerinin kişiselleştirilmesine kadar birçok alanda dijitalleşme mümkün hâle gelmiştir (Desingh & Baskaran, 2021).

Sağlık alanında IoT'nin sunduğu olanaklardan biri, sürekli ve gerçek zamanlı veri toplama kapasitesidir. Giyilebilir cihazlar ve mobil izleme sistemleri, hastaların sağlık verilerini anlık olarak kaydedip sağlık profesyonellerine ileterek erken müdahale imkânı sunar (Küçük & Başbakkal, 2025). Bu durum özellikle pediatrik bakım, yaşlı takibi ve kronik hastalıkların yönetiminde kritik önem taşımaktadır (Gardašević vd., 2020).

Dijital sağlık sistemlerinde IoT'nin bir diğer önemli katkısı, büyük veri analitiği ve bulut bilişimle olan entegrasyonudur. IoT cihazları tarafından üretilen veriler, bulut sistemlerinde depolanmakta ve çeşitli analiz araçlarıyla işlenerek klinik karar alma süreçlerine katkı sağlamaktadır (Dang vd., 2019; Babu & Patel, 2021). Böylece hem bireysel tedavi planlaması hem de sağlık politikalarının geliştirilmesi açısından zengin ve anlamlı veri kümeleri ortaya çıkmaktadır (Radwan & Farouk, 2021).

IoT'nin dijital sağlık hizmetlerine entegrasyonunda güvenlik ve veri gizliliği konuları da önemli bir yer tutmaktadır. Sağlık verilerinin hassas yapısı, IoT tabanlı dijital sistemlerin güçlü güvenlik önlemleriyle desteklenmesini zorunlu kılmaktadır (Topaloğlu, 2021). Bu nedenle hem ulusal düzeyde düzenlemeler hem de kurumlar arası güvenlik protokolleri geliştirilmekte ve uygulanmaktadır (Gaytán, 2022; Jackson & Rahman, 2019).

Türkiye'de yapılan bibliyometrik çalışmalar, sağlık alanında IoT teknolojilerinin yaygın olarak araştırıldığını ve özellikle dijital sağlıkla olan ilişkisine odaklanıldığını göstermektedir (Kurutkan & Köse, 2021). Bu bulgular, dijital sağlık dönüşümünün merkezinde IoT teknolojilerinin yer aldığını ve önümüzdeki yıllarda bu entegrasyonun daha da derinleşeceğini göstermektedir.

IoMT (Internet of Medical Things): Sağlık alanında dijital dönüşümün en önemli bileşenlerinden biri olan Nesnelerin İnterneti (IoT), tıbbi uygulamalara entegre edildiğinde "Internet of Medical Things (IoMT)" kavramını ortaya çıkarmaktadır. IoMT, medikal cihazların, sensörlerin, giyilebilir teknolojilerin ve hasta takibi sistemlerinin birbirine bağlı olduğu bir ağ yapısını ifade eder. Bu sistemler, gerçek zamanlı veri toplama, analiz etme ve uzaktan izleme gibi işlevlerle sağlık hizmetlerini daha etkili, hızlı ve kişiselleştirilmiş bir hâle getirmektedir (Gardašević vd., 2020; Hasan vd., 2024).

IoMT, özellikle kronik hastalıkların takibi, yaşlı ve pediatrik hastaların izlenmesi gibi alanlarda sağlık hizmetlerine önemli katkılar sunmaktadır. Giyilebilir cihazlar ve akıllı sensörler aracılığıyla hastaların hayati bulguları sürekli olarak takip edilebilmekte, bu veriler bulut sistemlerinde toplanarak sağlık profesyonellerine anlık bilgi aktarımı sağlanmaktadır (Küçük & Başbakkal, 2025). Bu yapı, hem hastanın sağlık durumu hakkında sürekli farkındalık oluşturmakta hem de sağlık kuruluşlarının kaynaklarını daha verimli kullanmasına yardımcı olmaktadır (Pournik vd., 2023).

Tıbbi cihazların birbirine bağlı olduğu bu sistemde, sadece izleme değil, aynı zamanda önleyici bakım da mümkün hâle gelmiştir. IoMT sayesinde hastane cihazlarının durumları uzaktan izlenebilmekte, arıza riski olan ekipmanlar önceden tespit edilerek bakım süreçleri planlanabilmektedir. Bu, sağlık hizmetlerinin sürekliliğini sağlarken aynı zamanda maliyetleri düşürmektedir (Maktoubian & Ansari, 2019).

Bununla birlikte, IoMT sistemlerinin yaygınlaşması veri güvenliği ve mahremiyet konularını da gündeme getirmektedir. Sağlık verilerinin doğası gereği hassas olması, bu verilerin korunması için gelişmiş güvenlik önlemlerini gerekli kılmaktadır. Yetkisiz erişimi

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

engellemek, veri aktarımı sırasında bütünlüğü korumak ve hasta bilgilerinin gizliliğini sağlamak IoMT altyapılarında temel öncelik hâline gelmiştir (Gaytán, 2022; Jackson & Rahman, 2019). Bu doğrultuda, sağlık kurumları ve teknoloji geliştiricileri arasında iş birliğini teşvik eden güvenlik politikaları ve standartları geliştirilmektedir (Topaloğlu, 2021).

Araştırmalar, IoMT'nin sadece klinik ortamlarda değil, bireylerin kendi evlerinde de sağlık takibi yapılmasını sağlayarak hizmetleri demokratikleştirdiğini göstermektedir. Bu durum, özellikle pandemi gibi olağanüstü dönemlerde sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlamada kritik bir rol oynamıştır (Babu & Patel, 2021; Dang vd., 2019). Ayrıca, bibliyometrik analizler, IoMT'nin akademik alanda hızla yükselen bir araştırma konusu olduğunu ve çok disiplinli yapısıyla sağlık bilimleri, mühendislik ve bilişim alanlarını bir araya getirdiğini ortaya koymaktadır (Kurutkan & Köse, 2021).

IoMT kavramı, sağlık hizmetlerinde dijitalleşmenin geldiği ileri noktayı temsil etmektedir. Bu sistemler sayesinde sağlık hizmetleri daha erişilebilir, verimli ve güvenli hâle gelirken, hastalara daha fazla kontrol ve kişiselleştirilmiş bakım imkânı sunulmaktadır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte IoMT'nin kapsamının daha da genişlemesi ve sağlık sektöründe köklü dönüşümlere yol açması beklenmektedir.

2.4. Sağlık Sektöründe IoT'nin Yeri ve Önemi

Internet of Things (IoT) teknolojisi, sağlık sektöründe önemli dönüşümlere yol açmakta ve sağlık hizmetlerinin sunum biçimlerini yeniden şekillendirmektedir. Farklı bileşen ve sistemler aracılığıyla IoT, sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmak, hasta takibini kolaylaştırmak ve genel verimliliği yükseltmek amacıyla çeşitli uygulamalara olanak tanımaktadır.

Uzaktan İzleme ve Proaktif Sağlık Yönetimi: IoT teknolojisi, hastaların sağlık durumlarını gerçek zamanlı olarak izlemelerine olanak sağlayarak bireylerin kendi sağlık yönetim süreçlerinde daha etkin rol üstlenmelerini mümkün kılar. Örneğin, IoT tabanlı biyosensörler; kan basıncı, kalp atışı gibi hayati parametreleri toplayarak, özellikle kronik hastalıkların erken teşhisi ve yönetiminde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Hosain vd., 2024). Bununla birlikte, bu sistemler sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında veri paylaşımını kolaylaştırarak daha bütüncül bir sağlık ekosistemi oluşturur (Khan & Rashid, 2024; Rubaeah vd., 2023).

Telemedicine ve Acil Durum Yönetimi: IoT, telemedicine uygulamaları aracılığıyla hasta ve sağlık profesyonelleri arasındaki mesafe engelini ortadan kaldırarak uzaktan sağlık hizmeti sunumunu mümkün kılmaktadır. Sağlık verileri, bulut tabanlı sistemlerde merkezi olarak toplanmakta, analiz edilmekte ve sağlık hizmetlerine hızlı erişim sağlanmaktadır. Özellikle COVID-19 pandemisi sırasında, IoT tabanlı çözümler hasta izleme, erken tanı ve müdahale süreçlerinde kritik rol oynamıştır (Otoom vd., 2020; Alqahtani, 2021; Albogamy, 2021). Bu sistemler, sağlık altyapısının dayanıklılığını artırarak hizmet sürekliliğini desteklemektedir.

Veri Yönetimi ve Analitiği: IoT cihazları tarafından üretilen büyük veri, sağlık sektöründe karar alma süreçlerinin daha bilinçli yürütülmesine katkı sağlar. Elde edilen veriler; hasta durumları, tedavi süreçleri ve sağlık eğilimleri gibi konularda detaylı analiz imkânı sunarak sağlık kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlar (Masmali vd., 2020). Ayrıca, IoT sistemlerinin yapay zekâ (AI) ile entegrasyonu sayesinde öngörücü analizler gerçekleştirilmekte, böylece daha etkili sağlık hizmetleri planlanabilmektedir (Desingh & Baskaran, 2021).

Güvenlik ve Veri Koruma: IoT sistemlerinin sağlık sektöründe yaygınlaşması, beraberinde veri güvenliği ve gizlilik konularında çeşitli zorluklar getirmiştir. Cihazlar ve platformlar arasında gerçekleşen veri alışverişinin güvenliğinin sağlanması, hasta bilgilerinin kötüye kullanım riskini azaltmak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, sağlık

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

hizmeti sağlayıcıları ile teknoloji firmaları arasında güvenlik protokollerinin geliştirilmesi ve iş birliği yapılması kritik hâle gelmiştir (Hussein, 2019).

2.5. Sağlık Sektöründe IoT'nin Etkileri ve Katkıları

Nesnelerin İnterneti (IoT), sağlık hizmetlerinin sunumu ve yönetimi üzerinde köklü etkiler yaratmakta, teknolojik gelişmelerle birlikte sağlık sistemlerini daha verimli, erişilebilir ve sürdürülebilir kılmaktadır. IoT'nin sağlık alanına entegrasyonu hem bireysel hem de kurumsal düzeyde dönüşüm yaratmış; hasta takibinden veri yönetimine, teşhis süreçlerinden cihaz yönetimine kadar pek çok alanda yenilikçi çözümleri beraberinde getirmiştir (Atadoga vd., 2024). Bu teknoloji sayesinde gerçek zamanlı veri toplama ve analiz imkânı sağlanarak, hastaların sağlık durumları sürekli izlenebilmekte ve erken müdahale imkânı doğmaktadır (Akleylek vd., 2020).

Sağlık hizmetlerinde IoT uygulamaları, özellikle kronik hastalıkların izlenmesinde, yaşlı bakımında ve uzaktan sağlık hizmetlerinde etkili bir çözüm sunmaktadır. Giyilebilir cihazlar ve biyometrik sensörler aracılığıyla elde edilen veriler hem hasta hem de sağlık profesyonelleri için karar alma süreçlerinde önemli avantajlar yaratmaktadır (Bayrak & Dalkıran, 2022). Bununla birlikte, IoT sistemlerinin sunduğu verimlilik artışı; randevu sistemlerinin, hasta yatış-süreçlerinin ve tıbbi cihazların daha iyi yönetilmesine olanak tanımaktadır (Alhaj vd., 2022).

IoT'nin sağlık sektöründeki etkilerinden biri de büyük veri (big data) analizine olan katkısıdır. IoT cihazlarının ürettiği yüksek hacimli veriler, bulut tabanlı sistemlerde işlenerek daha doğru ve hızlı klinik kararların alınmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, yapay zekâ ve makine öğrenimi algoritmaları ile desteklenen IoT sistemleri, sağlık hizmetlerinde tahmine dayalı analizleri mümkün kılmakta, kişiselleştirilmiş sağlık çözümlerinin önünü açmaktadır (Yin vd., 2023; Al-Garadi vd., 2020).

Diğer yandan, IoT sistemlerinin yaygınlaşması, sağlık hizmetlerinde siber güvenlik ve veri gizliliği sorunlarını da gündeme getirmiştir. Hasta verilerinin dijital ortamda toplanması ve paylaşılması, yetkisiz erişimlere karşı çeşitli güvenlik önlemlerini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, sıfır güven (zero-trust) yaklaşımı ve blockchain tabanlı veri güvenlik modelleri, IoT altyapılarında güvenliği artırmak için geliştirilen yenilikçi yöntemler arasında yer almaktadır (Awan vd., 2023; Sigwart vd., 2020).

Ayrıca IoT, sağlık hizmetlerinin coğrafi sınırlamaları aşarak daha geniş bir erişim alanına yayılmasına da katkı sağlamaktadır. Özellikle kırsal ve uzak bölgelerde yaşayan bireyler, IoT destekli uzaktan sağlık hizmetleri sayesinde merkezi sağlık sistemlerine daha kolay bağlanabilmekte ve temel sağlık ihtiyaçlarına erişebilmektedir (Wang, 2020; Bayram & Kaya, 2024). Bu durum, sağlıkta dijitalleşme ile toplumsal sağlık eşitliğinin sağlanmasına katkı sunmaktadır.

Nesnelerin İnterneti (IoT), sağlık hizmetlerinin dönüşümünde önemli bir rol oynamakta ve hem hasta bakımı hem de sağlık yönetimi süreçlerinde yenilikçi çözümler sunmaktadır. Bu teknoloji, özellikle hasta izleme sistemleri, veri analitiği, sağlık kaynaklarının yönetimi ve hizmet erişimi açısından çok sayıda katkı sağlamaktadır. IoT tabanlı cihazlar sayesinde bireylerin sağlık durumları gerçek zamanlı olarak izlenebilmekte, bu sayede kronik hastalıkların erken teşhisi ve yönetimi kolaylaşmaktadır. Giyilebilir sensörler, nabız, tansiyon, kan şekeri gibi hayati verileri sürekli izleyerek sağlık profesyonellerine düzenli ve anlık veri sunmakta, erken müdahale imkânı sağlamaktadır (Akleylek vd., 2020; Küçük & Başbakkal, 2025).

IoT, yalnızca bireysel sağlık takibiyle sınırlı kalmayıp sağlık hizmetlerinin genel verimliliğini de artırmaktadır. Toplanan büyük veri setleri, yapay zekâ algoritmalarıyla analiz edilerek daha isabetli tanı ve tedavi kararlarının alınmasına katkı sağlar. Bu durum hem hasta güvenliğini artırmakta hem de kişiselleştirilmiş sağlık hizmetlerini mümkün kılmaktadır (Yin

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

vd., 2023; Al-Garadi vd., 2020). Aynı zamanda, sağlık çalışanlarının yükünü azaltarak hizmet kalitesinin artmasına destek olur. Özellikle pandemi sürecinde uzaktan sağlık hizmetlerinin ön plana çıkması, IoT teknolojilerinin tele-sağlık uygulamalarıyla entegrasyonunun önemini bir kez daha ortaya koymuştur (Atadoga vd., 2024; Wang, 2020).

Sağlık hizmetlerine erişimin artırılması da IoT'nin sunduğu önemli katkılar arasında yer almaktadır. Uzaktan takip sistemleri sayesinde kırsal ve ulaşılması zor bölgelerdeki bireyler, merkezi sağlık hizmetlerine bağlanarak ihtiyaç duydukları bakım ve danışmanlık hizmetlerini alabilmektedir. Böylece coğrafi engeller en aza indirilmiş olmakta ve sağlıkta fırsat eşitliği sağlanmaktadır (Bayrak & Dalkıran, 2022). Bunun yanı sıra, hastanelerde kullanılan tıbbi cihazların uzaktan izlenmesi ve bakım planlarının dijitalleştirilmesi sayesinde ekipmanların verimli kullanımı sağlanmakta, arızaların erken tespiti ile önleyici bakım süreçleri etkinleşmektedir (Maktoubian & Ansari, 2019).

IoT sistemleri sağlık alanında önemli avantajlar sunmakla birlikte, güvenlik ve veri gizliliği konularında çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle hastalara ait kişisel verilerin korunması büyük önem taşımakta ve bu nedenle gelişmiş güvenlik çözümleri geliştirilmektedir. Blockchain tabanlı güvenlik yapıları ve sıfır güven (zero-trust) erişim modelleri, bu alanda öne çıkan yöntemler arasında yer almakta ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının güvenli altyapılar kurmasına yardımcı olmaktadır (Awan vd., 2023; Alhaj vd., 2022).

2.6. Literatür Taraması

Lee, Lee ve Kim (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, sağlık sektöründe nesnelerin interneti uygulamaları incelenmiş olup, bu teknolojilerin hasta izleme sistemlerinde gerçek zamanlı veri toplama kapasitesini artırarak sağlık hizmetlerinin etkinliğini yükselttiği tespit edilmiştir.

Islam, Kwak, Kabir, Hossain ve Kwak (2015) tarafından yapılan araştırmada IoT tabanlı sağlık sistemlerinin genel mimarisi, güvenlik sorunları ve çözüm önerileri değerlendirilmiş; sistem güvenliğinin kullanıcı kabulü üzerinde belirleyici rol oynadığı ortaya konmuştur.

Marr (2018) tarafından kaleme alınan çalışmada, IoT teknolojisinin özellikle kronik hastalıkların uzaktan izlenmesi ve kişiselleştirilmiş sağlık hizmetlerinin geliştirilmesindeki rolü vurgulanmış, bu teknolojinin gelecekteki dijital sağlık dönüşümünün temel taşlarından biri olacağı öngörülmüştür.

Farahani, Firouzi, Chang, Badaroglu, Constant ve Mankodiya (2018) çalışmasında, sağlık hizmetlerinde IoT uygulamalarının teknik mimarileri ve yapay zekâ ile entegrasyon süreçleri ele alınmış; özellikle giyilebilir cihazlar ile veri madenciliği tekniklerinin birlikte kullanımının sağlık karar süreçlerinde önemli katkılar sağladığı belirtilmiştir.

Li, Da Xu ve Zhao (2015) tarafından yapılan araştırmada, hastane ortamında kullanılan IoT tabanlı cihazların ağ güvenliği, veri gizliliği ve uyumluluk sorunları analiz edilmiştir. Araştırmada, etkili bir IoT altyapısının ancak güçlü güvenlik protokolleriyle sürdürülebilir olabileceği sonucuna varılmıştır.

Vermesan ve Friess (2014) tarafından derlenen Avrupa merkezli kapsamlı raporda, sağlık sektöründeki IoT gelişmeleri stratejik bir perspektifle ele alınmış, Avrupa sağlık sistemlerinin dijitalleşmesinde IoT teknolojilerinin temel rol oynayacağı belirtilmiştir.

Kumar ve Mallick (2018) tarafından yapılan çalışmada, uzaktan sağlık izleme sistemleri kapsamında IoT teknolojisinin mobil uygulamalarla birlikte kullanımının hasta memnuniyeti ve hizmet verimliliği üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Zhang, Qiu, Tsai, Hassan ve Alam (2017) tarafından yapılan araştırmada ise bulut bilişim ve IoT entegrasyonunun sağlık sektöründeki uygulamaları tartışılmış olup, hasta verilerinin merkezi sistemlerde işlenmesinin hizmet kalitesini artırdığı sonucuna varılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Aktaş, Çeken ve Erdemli (2016) tarafından yapılan çalışmada, IoT teknolojisinin biyomedikal alandaki uygulamaları incelenmiş ve özellikle mobil sağlık hizmetleri ile kişiselleştirilmiş hasta takibi konularında önemli faydalar sağladığı ortaya konmuştur.

Aslan ve Tosun (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, sağlık sektöründe nesnelerin interneti uygulamaları değerlendirilmiş ve bu teknolojilerin sağlık hizmet sunum süreçlerini dijitalleştirme yönünde dönüştürücü rol oynadığı belirtilmiştir.

Akleylek, Kılıç ve Aruk (2020) tarafından yapılan araştırmada, IoT tabanlı sağlık izleme sistemleri ele alınmış ve bu sistemlerin özellikle yaşlı bireylerin uzaktan takibinde hayati rol oynadığı ifade edilmiştir.

Karakuş, Yeşilyurt ve Eren (2019) tarafından yürütülen çalışmada, IoT teknolojilerinin sağlık sektöründeki etkileri analitik ağ süreci yöntemiyle değerlendirilmiş ve sağlık sistemlerinde verimlilik artırıcı etkiler sağladığı tespit edilmiştir.

Çakır, Aytekin ve Tüminçin (2018) çalışmasında, nesnelerin interneti ile giyilebilir teknolojilerin etkileşimi ele alınmış, özellikle sağlık alanındaki uygulamalarına dair örnekler üzerinden tartışılmıştır.

İleri (2019) tarafından kaleme alınan çalışmada, sağlık hizmetlerinde nesnelerin interneti uygulamalarının avantajları ve zorlukları analiz edilmiş; veri güvenliği, altyapı eksiklikleri ve kullanıcı eğitimi gibi sorunlara dikkat çekilmiştir.

Topaloğlu, Tekkanat ve Malakçı (2019) ise sağlık alanında akıllı cihaz ve insan etkileşimini IoT kapsamında değerlendirmiş ve uzaktan hasta izlemenin IoT ile nasıl optimize edilebileceğini ortaya koymuştur.

3. SONUÇ

Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojisi, sağlık hizmetlerinin niteliğini artıran ve hasta güvenliğini destekleyen yenilikçi uygulamalarla birlikte sağlık sistemlerine entegre olmaktadır. Gelişmiş sensör teknolojileri, giyilebilir cihazlar ve veri paylaşım altyapıları sayesinde hastaların sağlık durumları anlık olarak izlenebilmekte, böylece acil müdahale gerektiren durumlar hızlı şekilde tespit edilebilmektedir (Akleylek vd., 2020). Bu durum, hem hasta güvenliğini sağlamada önemli bir adım olmakta hem de sağlık profesyonellerinin daha bilinçli ve hızlı kararlar almasına imkân tanımaktadır.

Özellikle ileri yaş bireylerin sağlık bakımında IoT tabanlı sistemlerin kullanılması hem bireysel sağlık takibini güçlendirmekte hem de evde bakım süreçlerinde büyük kolaylık sağlamaktadır. Giyilebilir sağlık izleme cihazları sayesinde yaşlı bireylerin kalp atışı, tansiyon ve diğer hayati değerleri düzenli olarak takip edilmekte; herhangi bir anormallik durumunda sistem anlık uyarılar göndererek hasta güvenliğini artırmaktadır (Bayrak & Dalkıran, 2022). Pediatrik bakımda da benzer şekilde, çocukların sağlık durumlarının sürekli izlenebilmesi, sağlık çalışanlarının ve ebeveynlerin sürece aktif katılımını desteklemekte ve riskleri azaltmaktadır (Küçük & Başbakkal, 2025).

Tıbbi IoT uygulamaları yalnızca bireysel hasta izlemiyle sınırlı kalmayıp, bakım hizmetlerinin bütüncül kalitesini artırma potansiyeline de sahiptir. Hastanelerde kullanılan akıllı sistemler sayesinde hemşire çağrı sistemleri, hasta konumlandırma teknolojileri ve ilaç dağıtım sistemleri daha etkin çalışmakta; böylece hem hasta memnuniyeti artmakta hem de sağlık hizmetlerinde hata oranı azalmaktadır (Bozbuğa vd., 2021). Bu teknolojilerin uygulanmasıyla sağlık çalışanlarının iş yükü hafiflemekte ve daha fazla hasta ile daha kaliteli ilgilenme fırsatı doğmaktadır.

IoT destekli dijital sağlık altyapısı, hastaların yalnızca tedavi sürecinde değil, önleyici sağlık hizmetlerinde de korunmasını sağlamaktadır. Uzaktan izleme sistemleri, hastaların hastaneye gitmeden sağlık durumlarını takip etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda enfeksiyon riskini azaltmakta ve özellikle pandemi gibi olağanüstü durumlarda sağlık sistemlerinin dayanıklılığını artırmaktadır (Babu & Patel, 2021; Dang vd., 2019).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bu çalışma kapsamında yapılan literatür taraması, Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojisinin sağlık sektöründe giderek artan bir öneme sahip olduğunu açıkça ortaya koymuştur. IoT; hasta takibi, uzaktan sağlık hizmetleri, veri yönetimi, tıbbi cihazların izlenmesi ve bakım süreçleri gibi birçok alanda yenilikçi çözümler sunmakta ve sağlık hizmetlerinin daha etkin, erişilebilir ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle yaşlı bireyler, kronik hastalar ve pediatrik hasta gruplarında, giyilebilir cihazlar ve uzaktan izleme sistemleri aracılığıyla erken teşhis ve müdahale olanaklarının arttığı görülmektedir.

Bununla birlikte, hasta güvenliğini destekleyen bu teknolojilerin sürdürülebilir biçimde kullanılabilmesi için güçlü bir veri güvenliği altyapısı gereklidir. Hasta bilgilerinin yetkisiz erişimlere karşı korunması, hasta mahremiyetinin sağlanması ve sistemlerin güvenilir çalışması, IoT sistemlerinin etkili kullanılabilmesinin ön koşuludur (Topaloğlu, 2021). Bu nedenle, sağlık kuruluşlarının IoT sistemlerini yalnızca teknoloji olarak değil, aynı zamanda etik, güvenlik ve sürdürülebilirlik boyutlarıyla da değerlendirmesi gerekmektedir.

Nesnelerin İnterneti, sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesinde önemli bir dönüşüm yaratmış; bu sayede hizmetlerin daha kişiselleştirilmiş, hızlı ve kullanıcı odaklı sunulması mümkün hâle gelmiştir. Ancak bu dönüşüm beraberinde veri güvenliği ve mahremiyet gibi kritik sorunları da gündeme getirmiştir. Bu nedenle IoT uygulamalarının planlama, uygulama ve yönetim aşamalarında stratejik bir yaklaşım benimsenmesi, sağlık hizmetlerinden maksimum fayda sağlanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojisi, sağlık sektöründe operasyonel süreçlerin daha verimli hâle gelmesini ve hizmet maliyetlerinin önemli ölçüde azaltılmasını mümkün kılan yenilikçi çözümler sunmaktadır. IoT'nin sunduğu gerçek zamanlı veri toplama, analiz ve uzaktan kontrol gibi olanaklar, sağlık kurumlarının kaynak kullanımını daha etkili biçimde yönetmelerini sağlamaktadır (Bozbuğa vd., 2021).

Özellikle hastane içinde kullanılan akıllı sistemler sayesinde enerji yönetimi, tıbbi cihazların takibi ve personel planlaması gibi alanlarda operasyonel verimlilik artmakta; böylece hem hizmet kalitesi yükselmekte hem de giderler azalmaktadır. Akıllı sağlık izleme sistemleri ile hasta hareketleri ve sağlık verileri anlık olarak izlenebilmekte, bu sayede gereksiz tetkik ve müdahalelerin önüne geçilerek kaynak israfı azaltılmaktadır (Akleylek vd., 2020). Ayrıca, hasta takibinin otomatikleşmesi sayesinde sağlık personelinin iş yükü hafiflemekte, insan hatalarının önlenmesi ve zaman yönetimi açısından avantaj sağlanmaktadır (Bayrak & Dalkıran, 2022).

Sağlık kurumlarında kullanılan IoT tabanlı tıbbi cihazların uzaktan izlenmesi ve bakım planlamalarının yapılması, cihazların arıza riskini en aza indirerek finansal kayıpların önüne geçmekte ve hizmet sürekliliğini desteklemektedir (Bozbuğa vd., 2021). Dijitalleştirilmiş stok yönetim sistemleri de sarf malzemelerinin ve ilaçların kullanım miktarlarını takip ederek gereksiz stoklamayı önlemekte ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır (Kurutkan & Köse, 2021).

Literatürdeki bulgular, IoT'nin yalnızca bireysel hasta güvenliği ve bakım kalitesini artırmakla kalmayıp, sağlık kuruluşlarının operasyonel verimliliğini de önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Gerçek zamanlı veri akışı sayesinde hizmet sunumundaki gecikmelerin azaldığı, insan kaynaklarının daha etkin kullanılabildiği ve maliyetlerin düşürülebildiği görülmektedir. IoT teknolojisi yalnızca teknolojik bir gelişme değil; aynı zamanda sağlık alanında yapısal, işlevsel ve ekonomik bir dönüşüm aracı olarak değerlendirilmektedir. Gerçek zamanlı bilgi akışı, otomasyon ve veri analizi gibi yetenekleriyle hem bireylerin hem de toplumların yaşam kalitesini artırma potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin sürdürülebilir bir başarıya dönüşebilmesi, güvenlik açıklarının giderilmesi ve etkin uygulama stratejilerinin geliştirilmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Öte yandan, güvenlik ve mahremiyet konuları hâlâ IoT uygulamalarının en büyük zorluklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Hasta verilerinin gizliliği, cihazlar arası güvenli veri aktarımı ve sistemlerin siber saldırılara karşı korunması gibi alanlarda daha güçlü güvenlik protokollerine ve yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, blockchain

teknolojisi ve sıfır güven (zero-trust) mimarisi gibi yenilikçi yaklaşımların sağlık sektöründe IoT sistemlerine entegrasyonu, gelecekte yapılacak çalışmalarda odaklanılması gereken önemli başlıklar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, IoT teknolojisi sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmak, hasta memnuniyetini yükseltmek, maliyetleri azaltmak ve sağlık çalışanlarının iş yükünü hafifletmek gibi çok boyutlu faydalar sağlamaktadır. Bu bağlamda, sağlık sektöründe daha hızlı, güvenilir, erişilebilir ve insan merkezli hizmet modellerinin yaygınlaşması; IoT'nin etkin ve etik biçimde uygulanmasına bağlı olarak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Aghdam, Z. N., Rahmani, A. M., & Hosseinzadeh, M. (2021). The role of the Internet of Things in healthcare: Future trends and challenges. Computer Methods and Programs in Biomedicine, 199, 105903. https://doi.org/10.1016/j.cmpb.2020.105903

Ahmadi, H., Arji, G., Shahmoradi, L., Safdari, R., & Nilashi, M. (2019). The application of Internet of Things in healthcare: A systematic literature review and classification. Universal Access in the Information Society, 18(4), 837-869.

Akleylek, S., Kılıç, E., Söylemez, B., Aruk, E., & Aksaç, C. (2020). Nesnelerin interneti tabanlı sağlık izleme sistemleri üzerine bir çalışma. Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, 8(5), 80-89. https://doi.org/10.21923/Jesd.831844

Aktaş, F., Çeken, C., & Erdemli, Y. E. (2016). Nesnelerin interneti teknolojisinin biyomedikal alanındaki uygulamaları. Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 4(2), 254-262.

Alaçakal, İ., & Doğan, H. (2023). Internet of Things-based smart door application. Türk Bilim ve Mühendislik Dergisi, 5(1), 21-28. https://doi.org/10.55979/tjse.1308123

Al-Garadi, M., Mohamed, A., Al-Ali, A., Du, X., Ali, I., & Guizani, M. (2020). A survey of machine and deep learning methods for internet of things (IOT) security. Ieee Communications Surveys & Tutorials, 22(3), 1646-1685. https://doi.org/10.1109/Comst.2020.2988293

Alhaj, T. A., Abdulla, S. M., Iderss, M. A. E., Ali, A. A. A., Elhaj, F. A., Remli, M. A., & Gabralla, L. A. (2022). A survey: To govern, protect, and detect security principles on Internet of Medical Things (iomt). IEEE Access, 10, 124777-124791. https://doi.org/10.1109/Access.2022.3225038

Aslan, Ö., & Tosun, N. (2019). Sağlık sektöründe nesnelerin interneti uygulamaları. Uluslararası Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Kongresi, 272-284.

Atadoga, A., Omaghomi, T., Elufioye, O., Odilibe, I., Daraojimba, A., & Owolabi, O. (2024). Internet of Things (IoT) in healthcare: A systematic review of use cases and benefits. International Journal of Science and Research Archive, 11(1), 1511-1517. https://doi.org/10.30574/İjsra.2024.11.1.0243

Awan, S., Azad, M., Arshad, J., Waheed, U., & Sharif, T. (2023). A blockchain-inspired attribute-based zero-trust access control model for IOT. Information, 14(2), 129. https://doi.org/10.3390/info14020129

Babu, B., & Patel, P. (2021). Application of IoT in the Covid-19 pandemic. European Journal of Electrical Engineering and Computer Science, 5(5), 1-3. https://doi.org/10.24018/Ejece.2021.5.5.354

Bayrak, Ö., & Dalkıran, G. (2022). Sağlıkta dijitalizasyon: İleri yaş bireylerin sağlık bakımında kullanılan bir uygulama. Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 6(15), 100-112. https://doi.org/10.54707/Meric.1082740

Bayram, V., & Kaya, Ş. (2024). İşletmelerde nesnelerin interneti (Iot) farkındalık ölçeği geliştirme çalışması. İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 9(24), 447-465. https://doi.org/10.25204/İktisad.1434292

Bhatt, Y., & Bhatt, C. (2017). Internet of Things in healthcare. In Internet of Things and Big Data Technologies for Next Generation Healthcare (ss. 13–28). Springer.

Bozbuğa, N., & Gülseçen, S. (2021). Tıbbi nesnelerin interneti, 451-479, 22. Bölüm, içinde Tıp bilişimi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi. DOI: 10.26650/B/ET07.2021.003.22

Crainic, M. S. (2022). A short overview of IoT based energy metering system Part I Internet of Things and the energy sector. Romanian Journal of Civil Engineering, 13, 41-47. https://doi.org/10.37789/Rjce.2022.13.1.5

Çakır, F. S., Aytekin, A., & Tüminçin, F. (2018). Nesnelerin interneti ve giyilebilir teknolojiler. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, 4(8), 76-94.

Dang, L., Piran, M., Han, D., Min, K., & Moon, H. (2019). A survey on Internet of Things and cloud computing for healthcare. Electronics, 8(7), 768. https://doi.org/10.3390/Electronics8070768

Desingh, V., & Baskaran, R. (2021). Internet of Things adoption barriers in the Indian healthcare supply chain: An ism-fuzzy Micmac approach. The International Journal of Health Planning and Management, 37(1), 318-351. https://doi.org/10.1002/Hpm.3331

Doucek, P. And Maryška, M. (2018). Internet Of Things.. Https://Doi.Org/10.36689/Uhk/Hed/2018-01-018

Farhan, L., Hameed, R. S., Ahmed, A. S., Fadel, A. H., Gheth, W., Alzubaidi, L., Fadhel, M. A., & Al-Amidie, M. (2021). Energy efficiency for green internet of things (IoT) networks: A survey. Network, 1(3), 279-314. https://doi.org/10.3390/Network1030017

Gardašević, G., Katzis, K., Bajić, D., & Berbakov, L. (2020). Emerging wireless sensor networks and Internet of Things technologies-foundations of smart healthcare. Sensors, 20(13), 3619. https://doi.org/10.3390/S20133619

Gaytán, J. C. T. (2022). A literature survey of security and privacy issues in Internet of Medical Things. International Journal of Computations Information and Manufacturing, 2(2). https://doi.org/10.54489/İjcim.V2i2.106

Hasan, A., Badhautiya, A., & Pandey, A. (2024). HealthNet: IoT-based healthcare monitoring and management system. International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology, 12(3), 473-481.

Hu, R., Yan, Z., Ding, W., & Yang, L. T. (2020). A survey on data provenance in IoT. World Wide Web, 23, 1441-1463. https://doi.org/10.1007/S11280-019-00746-1

Hussain, F. (2018). The Application Of The İnternet Of Things İn Healthcare. International Journal Of Computer Applications, 180(18), 19-23. Https://Doi.Org/10.5120/İjca2018916454
Islam, S. M. R., Kwak, D., Kabir, M. H., Hossain, M., & Kwak, K. S. (2015). The Internet of Things for health care: A comprehensive survey. IEEE Access, 3, 678-708. DOI: 10.1109/ACCESS.2015.2437951

Issa, B. A., & Thabit, Q. Q. (2021). Review in IoT for healthcare in our life. Iraqi Journal for Electrical and Electronic Engineering, 18(1), 9-20.

İleri, Y. Y. (2019). Sağlık hizmetlerinde nesnelerin interneti (NİT): Avantajlar ve zorluklar. The Journal of Academic Social Science, 7(94), 510-525. DOI : 10.16992/ASOS.13529

Jackson Jr, G. W., & Rahman, S. (2019). Exploring challenges and opportunities in cybersecurity risk and threat communications related to the medical Internet of Things (MIoT). International Journal of Network Security & Its Applications, 11(4), 75-86. https://doi.org/10.48550/arXiv.1908.00666

Karakuş, K., Yeşilyurt, B., & Eren, T. (2019). Sağlık sektöründe IoT uygulamalarının analitik ağ süreci yöntemi ile değerlendirilmesi. Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi, 4(2), 48-57.

Khalil, E., & Ozdemir, S. (2018). Overview of Internet of Things: Concept, characteristics, challenges and opportunities. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 24(2), 311-326. https://doi.org/10.5505/Pajes.2017.60343

Köse, G., & Kurutkan, M. N. (2021). Sağlık hizmetlerinde nesnelerin interneti uygulamalarının bibliyometrik analizi. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi (27), 412-432. https://doi.org/10.31590/ejosat.868000

Küçük, S., & Başbakkal, Z. (2025). Nesnelerin interneti ve pediatrik bakımdaki önemi. Eurasian Journal of Health Technology Assessment, 8(2), 84-98. https://doi.org/10.52148/Ehta.1543804

Laplante, P. A., & Laplante, N. (2016). The Internet of Things in healthcare: Potential applications and challenges. IT Professional, 18(3), 2-4. DOI: 10.1109/MITP.2016.42

Li, J. (2024). Visual perception and deep learning in smart homes and the Internet of Things. Highlights in Science Engineering and Technology, 85, 1005-1010. https://doi.org/10.54097/Bcvmxs60

Maksimović, M., Vujović, V., & Perišić, B. (2015). A custom Internet of Things healthcare system. In 2015 10th iberian conference on information systems and technologies (CISTI) (pp. 1-6). IEEE. https://doi.org/10.1109/Cisti.2015.7170415

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Maktoubian, J., & Ansari, K. (2019). An IoT architecture for preventive maintenance of medical devices in healthcare organizations. Health and Technology, 9(3), 233-243. https://doi.org/10.1007/S12553-018-00286-0

Manta, O., Vasileiou, N., Giannakopoulou, O., Bromis, K., Kouris, I., Haritou, M., Matsopoulos, G. K., & Koutsouris, D. D. (2023). Enhancing healthcare through telehealth ecosystems: Impacts and prospects. In Telehealth Ecosystems in Practice (pp. 302-303). IOS Press. https://doi.org/10.3233/Shti230804

Pournik, O., Ghalichi, L., Gallos, P., & Arvanitis, T. N. (2023). The Internet of Medical Things: Opportunities, benefits, challenges and concerns. Telehealth Ecosystems in Practice, 312-316. https://doi.org/10.3233/Shti230809

Radwan, N., & Farouk, M. (2021). The growth of Internet of Things (IoT) in the management of healthcare issues and healthcare policy development. International Journal of Technology Innovation and Management, 1(1), 69-84. https://doi.org/10.54489/ijtim.v1i1.8

Roca, D., Milito, R., Nemirovsky, M., & Valero, M. (2018). Tackling IoT ultra large-scale Systems: Fog computing in support of hierarchical emergent behaviors. In: Rahmani, A., Liljeberg, P., Preden, JS., Jantsch, A. (eds) Fog Computing on the Internet of Things. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57639-8_3

Sigwart, M., Borkowski, M., Peise, M., Schulte, S., & Tai, S. (2020). A secure and extensible blockchain-based data provenance framework for the Internet of Things. Personal and Ubiquitous Computing, 28(1), 309-323. https://doi.org/10.1007/S00779-020-01417-Z

Tandon, L., Fong, P. W., & Safavi-Naini, R. (2018). HCAP: a history-based capability system for IoT devices. In Proceedings of the 23rd ACM on Symposium on Access Control Models and Technologies (pp. 247-258). https://doi.org/10.48550/Arxiv.1804.00086

Topaloğlu, F. (2021). Sis bilişim güvenlik boyutları ve güvenlik analizi. Fırat Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 33(1), 113-123. https://doi.org/10.35234/Fumbd.754870

Topaloğlu, M., Tekkanat, E., & Malakçı, G. (2019). Akıllı cihaz ve insan etkileşimi: Nesnelerin interneti. Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi, 3(2), 109–115.

Wang, H. (2020). IOT based clinical sensor data management and transfer using blockchain technology. Journal of Ismac, 2(3), 154-159. https://doi.org/10.36548/Jismac.2020.3.003

Yin, Y., Zeng, Y., Chen, X., & Fan, Y. (2016). The Internet of Things in healthcare: An overview. Journal of Industrial Information Integration, 1, 3-13. http://dx.doi.org/10.1016/j.jii.2016.03.004

Yin, J., Zhang, C., & Zheng, C. (2023). Analysis of Internet of Things encrypted data based on cloud computing platform. Proc. SPIE 12703, Sixth International Conference on Intelligent Computing, Communication, and Devices, 127031J. https://doi.org/10.1117/12.2682919

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TURİST REHBERLİĞİ MESLEK SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE BİLİNÇLİ FARKINDALIK: BİR MODEL ÖNERİSİ

Prof. Dr. Melike GÜL

Balıkesir Üniversitesi, melikegul@balikesir.edu.tr - 0000-0002-9046-4161

Prof. Dr. Kudret GÜL

Balıkesir Üniversitesi, kgul@balikesir.edu.tr - 0000-0002-9039-153X

ÖZET

Bilinçli farkındalık, yaşadığımız ana herhangi bir gelecek kaygısı taşımaksızın yargısız bir şekilde odaklanmaya yardımcı olan bir düşünce sistemidir. Bu niteliği ile yoğun stres altında yaşayan günümüz insanı için bilinçli farkındalık, bireylerin psikolojik sağlığına katkı sağlamak ve iş hayatındaki başarısını arttırmak amacıyla bir psikoterapi yöntemi olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan, turist rehberliği gibi yoğun insan ilişkilerinden kaynaklanan stresin fazla olduğu hizmet kollarında, bilinçli farkındalık gibi stres azaltıcı yöntemlere olan ihtiyaç sürekli artmaktadır. Bunun nedeni turist rehberliğinde turistlerle, seyahat acenteleriyle ve gidilen destinasyonda yaşayan yerel halk ile etkileşimin ortaya çıkardığı sosyal sorunlardır. Diğer bir deyişle, işinde çok sayıda sorun ile karşılaşan turist rehberleri ana odaklanamamakta ve bu nedenle, turist rehberlerinin sorunlara anlık çözümler üretebilmesi, müşteri memnuniyetini sağlayabilmesi ve iş yaşamına uyum sağlayabilmesi güçleşmektedir. Tam bu noktada bilinçli farkındalık, turist rehberlerinin yaşadıkları sorunların çözümlenmesinde bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, bilinçli farkındalık ve bilinçli farkındalığın yedi temel unsuru olan yargılayıcı olmama, sabır, acemi aklı, güven, hırslanmama, kabullenme ve oluruna bırakma unsurlarının turist rehberliği meslek sorunlarının çözümünde kullanılmasına yönelik bir model geliştirmektir. Çalışmada ilk olarak bilinçli farkındalık kavramı, kapsamı, yararları ve unsurları ele alınmıştır. Daha sonra alan yazın taramasına dayalı olarak turist rehberlerinin yaşadıkları sorunlar irdelenmiştir. Son olarak da turist rehberlerinin sorunlarına ilişkin uzman görüşlerine başvurulmuş ve alan yazın değerlendirmesi ile birlikte, bu sorunların çözümüne yönelik bir model önerisi sunulmuştur. Çalışmanın, turist rehberlerinin yaşadıkları sorunların çözümünde turist rehberleri ile bu konuda uzman kişilere, akademisyenlere ve turizm sektöründeki paydaşlara yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberi, Rehberlik Meslek Sorunları, Bilinçli Farkındalık

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

MINDFULNESS IN HANDLING PROBLEMS IN THE PROFESSION OF TOURIST GUIDE: A MODEL PROPOSAL

ABSTRACT

Mindfulness is a thought system that helps us focus on the moment we are living in without any future concerns. It is used as a psychotherapy method for today's people who live under intense stress, in order to contribute to the psychological health of individuals and to increase their success in business life. On the other hand, in many service industry such as tourist guiding, where there is a lot of stress due to intense human relations, the need for stress-reducing methods such as mindfulness is constantly increasing. The reason for this is the social problems that arise from the interaction with tourists, travel agencies and local people living in the destination. In other words, tour guides who face with many social problems in their work can be mindlessness and therefore, it becomes difficult for tour guides to produce instant solutions to problems, ensure customer satisfaction and adapt to business life. At this point, mimdfulness emerges as an option in solving the problems experienced by tour guides. From this point of view, the aim of the study is to develop a model for the use of mindfulness and its seven basic elements, namely non-judgmentalism, patience, beginner's mind, trust, lack of ambition, acceptance and letting go, in solving the problems of the tourist guide profession. In the study, firstly, the concept of mindfulness, its scope, benefits and elements are discussed. Then, the problems experienced by tourist guides are examined based on the literature review. Finally, expert opinions on the problems of tourist guides were sought and a model proposal for the solution of these problems was presented together with the literature review. It is anticipated that the study will contribute tourist guides, experts on this subject, academicians and stakeholders in the tourism sector in solving the problems experienced by tourist guides.

Keywords: Tourist Guide, Tourist Guide Profession Problems, Mindfulness

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. GİRİŞ

Bilinçli farkındalık, "yargılama yapmadan, sadece şu an ne olduğuna odaklanma" olarak tanımlanmaktadır (Brown &Ryne, 2003). Bilinçli farkındalık, kişinin çevresinde gerçekleşen olayları anlayabilmesini sağlayan zihinsel bir süreç olarak da ele alınmaktadır (Steele, 2008; Adabalı, 2021). Bilinçli farkındalığın tam tersi "farkındasızlık" durumudur ve "dikkat verememe" olarak da adlandırılmaktadır. Bu duruma, "aç olunmadığı halde bir şeyler atıştırılması", "tanışılan bir kişinin isminin hemen unutulması" örnekleri verilebilir (Germer, 2022). Kabat-Zinn (2021) ise bilinçli farkındalığın temel unsurlarını; yargılayıcı olmama, sabır, acemi aklı (zihni), güven, hırslanmamak, kabullenme ve oluruna bırakma olmak üzere yedi kategoride toplamıştır.

Turistler, seyahatleri süresince turist rehberlerinin gittikleri yer hakkında kendilerine bilgi aktarmasının yanında, karşılaşabilecekleri zorlukları ortadan kaldırmalarını, seyahatlerini rahat ve güvende geçirmelerine aracı olmalarını ve kendilerine eşsiz anlar yaşatmalarını arzu etmektedirler. Oysa turist rehberleri işlerini yaparken çok sayıda sorunlar ile karşılaşılabilmektedirler. Nitekim son yıllarda turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunları ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların ağırlıklı olarak yönetsel sorunlar (Karamustafa & Çeşmeci, 2006), mesleğin aile yaşantısı üzerindeki etkisi (Demirbulat, 2014), iş doyumu (Kabakulak, 2018), kadın turist rehberlerin karşılaştığı sorunlar (Şahin, 2019), devlet desteği yetersizliği, geç emeklilik, sürekli yenilenememe ve işletmeler arası koordinasyon eksikliği gibi sorunlara (Eser & Şahin, 2020) odaklandığı anlaşılmaktadır. Karşılaşılan bu sorunlar, rehberler üzerinde yoğun strese neden olabilmektedir. Ancak, bu zorlu koşullar altında bile turist rehberlerinin görevi, turistleri mutlu etmek ve seyahatten memnun bir şekilde ayrılmalarını sağlamaktır (Köroğlu, 2020).

Alan yazında turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma ise konuya farklı bir açıdan yaklaşmakta, turist rehberlerinin sorunlarının çözümlenmesinde bizzat rehberleri odaklanmakta ve bilinçli farkındalığının rehber sorunlarının çözümüne olası katkılarını vurgulanmaktadır. Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışmada, bilinçli farkındalığın yedi temel unsuru baz alınarak turist rehberlerinin sorunlarının çözümlenebilmesi için bir model önerisi geliştirilmiştir. Bir yandan turist rehberlerinin sorunlarını bir yandan bilinçli farkındalığın bu alandaki gerekliliğini bünyesinde

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

barındırması itibari ile çalışmanın gerek bu alanda yapılacak akademik çalışmalara gerekse turist rehberlerine katkı sunması hedeflenmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi, "bilinçli farkındalık kavramı ve bilinçli farkındalığın yararları", "bilinçli farkındağın unsurları", "turist rehberliği mesleğinin sorunları" ve "turist rehberlerinin sorunlarının çözümünde bilinçli farkındalığa dayalı bir model önerisi" olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır.

2.1. Bilinçli Farkındalık Kavramı ve Bilinçli Farkındalık Unsurları

Bilinçli farkındalık; niyet, dikkat ve tutum olmak üzere üç ayrı bileşenden oluşmakta (Shapiro vd., 2006) ve kişinin dikkatini hem bir amaca yönelik olarak hem de yargılama yapmadan şimdiki ana odaklaması şeklinde tanımlanmaktadır (Synder vd., 2012). Langer (2000) ise bilinçli farkındalığı, zihnin mevcut an ile meşgul olması, yeni şeyleri fark edebilmesi ve duyarlı olması durumu olarak tanımlarken, Grossman (2010), anlık deneyimlere karşı geliştirilen dikkat ve farkındalık şeklinde ifade etmektedir. Akçakanat & Köse (2018) ise önyargısız bir tavır ve kabullenici bir yaklaşımla dikkati ana odaklamayı bilinçli farkındalık olarak belirtmektedir. Daha kapsamlı bir tanımlama ile bilinçli farkındalık; önyargılar olmaksızın yaşanılan an içinde gerçekleşenlere dikkatini vermek, bu dikkatin niteliğinin farkında olmak, fakat sadece yaşanılan anı değil, mevcut an içinde olanları fark edip tüm bunları karşılama biçimi olarak ifade edilmektedir (Atalay, 2019). Dolayısıyla yapılan tanımlar göstermektedir ki; bilinçli farkındalık zihnin bilinçli bir şekilde şimdiki an'a yöneltilmesini sağlayan bir "fark'andalık" durumudur. Uzun & Kral (2021) ise bilinçli farkındalık için "fark etmek" ve "anda kalmak" kelimelerinin birleşimi olan "fark'andalık" terimini tercih etmektedir.

Bilinçli farkındalık ile ilgili yapılan çalışmalarda kavramın çok yönlü olmasından dolayı pek çok farklı tanımın geliştirildiği görülmektedir. Bu nedenle kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için farkındasızlığın ne olduğunun da anlaşılmasında fayda bulunmaktadır. Otomatik pilot olarak da tanımlanan farkındasızlık; en açık şekliyle zihnin ayrı, bedenin ayrı yerde oluşudur. Bu anlar, zihin ne düşündüğünü, ne hissettiğini ve ne yaptığını farkına varmadan hareket ettiği anlardır (Germer, 2022). Farkındalık seviyesi düşük olan kişiler, iletişim kurdukları kişilerin davranış ve eylemlerine pek dikkat etmezler ve dürtüsel bir şekilde otomatik olarak davranırlar (Özyeşil, 2011). Dikkatsizlikten veya umursamazlıktan bir şeyleri kırmak veya dökmek, farkında

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

olmadan bir şeyler atıştırmak, yeni tanışılan kişinin ismini hemen unutmak, sürekli geçmiş veya gelecek ile ilgili düşünmek, farkındasızlık anlarına verilebilecek belli başlı örneklerdendir (Germer vd., 2005). Adabalı'ya (2020) göre ise bilinçli farkındalık, bireylere günlük ve meslek hayatlarında karşılaştıkları güç durumlar karşısında mücadele etme yeteneği sunmaktadır (Adabalı, 2020).

Yukarıdaki değerlendirmelerin ışığında bilinçli farkındalık anlayışının yararları; karşılaşılan sorunların akılcı çözümünde (Steele, 2008), iş hayatındaki stres seviyesini azaltmada (Laurie & Blandford, 2016), bireylerin duygusal toleransını ve hoşgörüsünü arttırmada (Özok & Tanhan, 2018), bireyin hayatını bir bütünlük içinde algılamasına, kendisi ve çevresine karşı şefkatli, nazik ve akıllı yaklaşmasına yardımcı olmaktadır (Gül, 2023). Bu niteliği ile bilinçli farkındalık günümüzde eğitim, hukuk, işletme, teknoloji, liderlik, spor, ekonomi, siyaset, devlet yönetimi gibi pek çok alanda yarar sağlamaktadır (Kabat-Zinn, 2021).

Yukarıda özetlenen işlevleri ile bilinçli farkındalığın, bireyin an'a odaklanmasına ve dikkatinin artmasına katkı sağladığı, bu durumun ise bireyin psikolojisi ve sağlığı üzerinde olumlu yararlar sağlayarak, bireyin mesleki ve akademik başarısına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

2.2. Turist Rehberliği Meslek Sorunları

Tüm mesleklerde olduğu gibi turist rehberliği mesleğinin de kendine özgü bazı zorlukları ve sorunları bulunmaktadır (Eser & Şahin, 2020). Turist rehberlerinin karşılaştıkları belli başlı sorunlar; turistler ile yaşanan sorunlar, meslektaşlarla yaşanan sorunlar (Karamustafa & Kılıçhan, 2019); seyahat acenteleri ile yaşanan sorunlar (Karamustafa & Çeşmeci, 2006; İlhan & Soybalı, 2018); kaçak rehberlik faaliyetleri, taban ücret altında çalışma, meslek yasasının yetersizliği (Karacaoğlu & Sert, 2018); denetimlerin eksikliği ve turist rehberliği eğitimi ve mesleğin niteliğinden kaynaklanan sorunlar (düzensiz yaşam tarzı, rehberliğin sezonluk bir iş olması), meslek odaları ile yaşanan sorunlar, özel ilgi gruplarındaki değişim ile ilgili sorunlar (Pelit & Katırcıoğlu, 2018; Güzel & Köroğlu, 2015); imaj eksikliği, tanıtım yetersizliği, her şey dahil sistemin varlığı (Eser & Şahin, 2020) ve kadın turist rehberlerinin yaşadıkları sorunlar (Köroğlu vd., 2020; Ateş vd., 2022; Arslan & Şimşek, 2018; Balcı & Kopar, 2022) olarak sıralanabilir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Seyahat Acenteleri ile Yaşanan Sorunlar: Acentelerin turun planlanma sürecine turist rehberlerini dahil etmemeleri ve rehberinin ilgili grup hakkında bilgilendirilmemesi, rehberlerin işlerini zorlaştırmakta ve bazı sorunlara neden olmaktadır (Yarcan, 2007). Diğer taraftan seyahat acentelerinin daha çok yer gezdirme vaadi ile tur programlarını çok yoğun hazırlamaları da programın yetişmemesine sebebiyet vermekte ve bu durum turistler ve rehber arasında çatışmaya yol açabilmektedir. Bu çatışmalar ise rehberler için psikolojik olarak oldukça yıpratıcı olabilmektedir (Arslan & Şimşek, 2018).

Meslektaşlar ile Yaşanan Sorunlar: Arslan ve Şimşek (2018), özellikle kadın turist rehberleri arasında karşılaşılan çatışmalara, rehberlerin birlik içinde olmamalarından dolayı seyahat acentelerinin taban ücret altında çalışan rehberleri tercih etmesi ve bu durumun ortaya çıkardığı sorunlara işaret etmektedir. Düz (2017) ise rehberler arasındaki kıskançlık ve çekememezlik gibi duyguların mesleğe verdiği zararlara vurgu yapmaktadır.

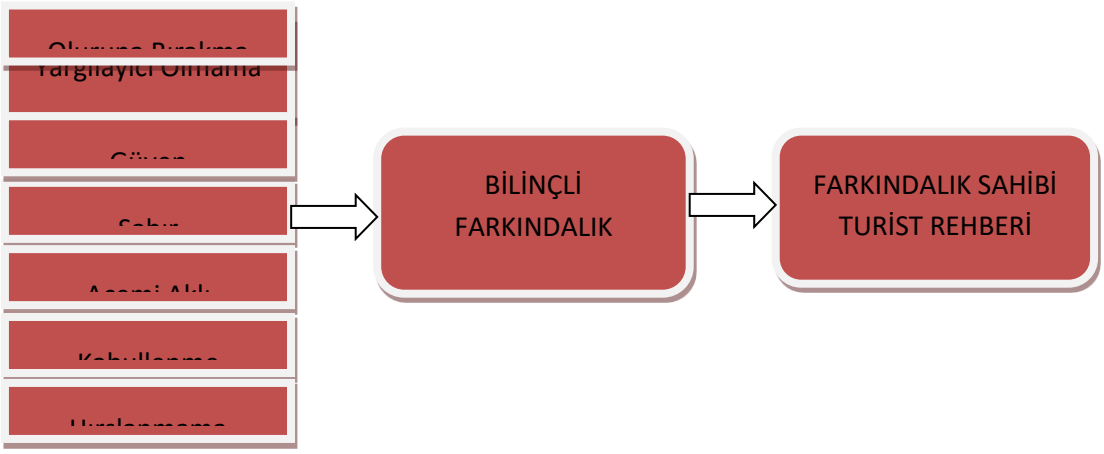
Mesleğin Yapısından Kaynaklanan Sorunlar: Turist rehberliği, duygusal emeğin yoğun olduğu bir meslektir. Turist rehberleri turistler ile çok uzun saatler boyunca ve yoğun bir şekilde iletişim halinde olmaları sebebiyle çoğu zaman kendi duygularını yaşayabilmek için dahi zaman bulamamaktadırlar (Pelit & Katırcıoğlu, 2018). Turist rehberleri, meslekleri gereği pek çok işletme, kurum, kuruluş ve kişi ile iletişim halindedir. Bu nedenle rehberlerin ilişkilerinde denge sağlayabilmesi oldukça zor olmaktadır (Yarcan, 2007). Mesleğin yapısından kaynaklanan bir diğer sorun ise turist rehberlerinin sürekli olarak kendilerini yenileme zorunluluğudur. Kendisini yenilemeyen, bilgilerini güncellemeyen turist rehberi, sürekli değişen turist beklentileri ve sorular karşısında yetersiz kalmaktadır (Köroğlu, 2020).

Tur Esnasında Yaşanan Sorunlar: Turist rehberlerinin en çok tur esnasında sorun yaşadıkları düşünülmektedir (Karamustafa & Çeşmeci, 2006). Bahsi geçen süreç, turist rehberinin tur başında turistleri karşılaması ile başlamakta ve tur sonunda turistlerle vedalaşma sürecine kadar devam etmektedir. Bu süreçte turist rehberlerinin turistlerin yanı sıra şoförlerle, destinasyondaki yerel halk ve işletmelerle de çok çeşitli sorunlar yaşaması olasıdır (Pelit & Gökçe, 2019). Şoförlerin tur güzergahını bilmemeleri, bundan dolayı da rehberlerin anlatım yaparken yol takibi yapmak zorunda kalması sürekli tedirginlik yaşamalarına neden olmaktadır (Arslan ve Şimşek, 2018).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2.3. Turist Rehberlerinin Sorunlarını Çözmede Bilinçli Farkındalığa Dayalı Bir Model Önerisi

Çalışmada, kısaca an'da yaşamak olarak tanımlanan bilinçli farkındalık ile turist rehberlerinin kendi içsel dünyasını değiştirmesi ile kazanacağı farkındalık yoluyla sorunların çözümüne katkı sağlanması hedeflenmektedir. Turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunları bilinçli farkındalığın tutumları çerçevesinde yargılama yapmadan sabır ile kabullenmeleri, kendilerine güven duyarak geçmiş ve gelecek endişesinden arınmaları, her durumu ilk kez karşılaşıyormuş gibi bir çocuk zihni berraklığı (acemi aklı) ile keşfetmeleri, an be an her şeyin değişeceğini kabullenerek hırslanmamaları gerekmektedir. Böylelikle turist rehberinin, yaşayacağı sıkıntılı durumlar karşısında daha dayanıklı ve sorun çözücü olabileceği öngörülmektedir. Bu çerçevede turist rehberlerinin karşılaşabilecekleri sorunların çözümü için önerilen bilinçli farkındalık modeli aşağıdadır.

Şekil. Turist Rehberi Sorunlarının Çözümü Bilinçli Farkındalığa Dayalı Model Önerisi

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi, turist rehberleri bilinçli farkındalığın yedi unsuru olan yargılayıcı olmama, sabır, güven, acemi aklı, hırslanmama, kabullenme ve oluruna bırakma tutumlarına sahip olduklarında "farkındalık sahibi birer turist rehberi" olabilmeleri kolaylaşmaktadır. Böylece rehberlerin turlarda anın farkına varabilmeleri, karşılaşılan sorunlara sabırla yaklaşabilmeleri, kendi deneyim ve birikimlerine güvenebilmeleri, olayları iyi ya da kötü diye etiketlemeden her turu ve bölgeyi ilk kez keşfediyormuşçasına ele alabilmeleri, var olan durumu kabullenip, olayları ellerinden gelenin en iyisini yaptıktan sonra akışına bırakabilmeleri mümkün olabilecektir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Alan yazındaki turist rehberlerinin sorunlarına yönelik yapılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, turist rehberlerinin sorunlarının çözümünde bilinçli farkındalık anlayışının kullanımı ele alınmıştır. Bu noktadan hareketle çalışmada ilk olarak turist rehberlerinin önce kendi farkındalıklarını sağlamaları ve bu yolla karşılaştıkları sorunları çözmede bilinçli farkındalığın yedi unsuru çerçevesinde hareket etmelerini sağlayabilecek bir model önerisi geliştirilmiştir.

Çalışmada model önerisi geliştirilirken mevcut alan yazından yararlanılmıştır. Model önerisi geliştirilirken ise iki temel kriter hedef alınmıştır. Bunlar:

- Hizmet verecek turist rehberlerinin bilinçli farkındalığın yedi temel unsuruna (yargılayıcı olmama, sabır, güven, acemi aklı, hırslanmama, kabullenme, oluruna bırakma) sahip olması,
- Dikkat, hatırlama ve farkındalık düzeyi tamamlanan rehberlerinin farkındalık sahibi turist rehberi olması.

Bu çalışma kapsamında oluşturulan model önerisi, tur süresince rehberlere yol gösterici olabilme niteliğine sahiptir. Model önerisinden yararlanacak olan turist rehberleri, bir yandan seyahat acenteleri ile olan iletişim aksaklıklarına karşı sabırlı olmayı, bir yandan da olayların temel sebebini fark edip, fark edilen olaylar ile ilgili anlamlı bir ilişki kurmayı ve bunun sonucunda en uygun şekilde harekete geçmeyi başarabileceklerdir. Model önerisinin bilinçli farkındalığın yedi temel unsuru çerçevesinde oluşturulmasında bu unsurlara uygun davranılmasının "farkındalık sahibi birey" olma yolunda ilk adımı oluşturması etkili olmuştur.

Çalışma kapsamında oluşturulan model önerisinin uygulanabilirliğini değerlendirebilmek açısından 8 uzmana (4 turist rehberi, 2 seyahat acentesi yetkilisi ve 2 otel yöneticisi) başvurulmuştur. Özellikle seyahat acentesi ve otel yöneticileri, turlarda hizmet verecek turist rehberlerinin özellikle mesleğe yeni başladıklarında yeni destinasyonlara, farklı milletlerden gelen ziyaretçilere olan önyargılarını kırıp her bilinmeyeni yeni bir deneyim olarak görmeleri yönünde öneride bulunmuşlardır. Ayrıca destinasyondaki restoran ve otel gibi işletmelerde yaşanabilecek olası aksiliklere karşı sabırlı bir tutum gösterilmesi gerektiği hem seyahat acentesi hem de otel yöneticileri tarafından tavsiye edilirken, turist rehberlerinin her zaman öğrenebilecekleri yeni şeylerin olduğu, kendi eğitim ve bilgilerine güvenmelerinin önemli olduğu

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

vurgulanmıştır. Uzmanlardan alınan görüşlerin çalışmada önerilen model önerisinin geçerlilik ve güvenilirliğine katkı sağladığı söylenebilir. Uzman görüşlerinden hareketle önerilen model önerisinin alternatif turizm türlerine yönelik hizmet veren turist rehberleri için de uygulanabilir olduğu öngörülmektedir.

Model Önerisinin Yorumlanması

Çalışmada, turist rehberlerinin sorunlarının çözümüne yönelik geliştirilmiş olan farkındalık sahibi (mindful) turist rehberi olmaya yönelik model önerisi, daha çok alan yazına dayalı bilinçli farkındalığın yargılayıcı olmama, sabır, kabullenme ve oluruna bırakma unsurlarına dayanmaktadır. Model önerisindeki güven, hırslanmama ve acemi aklı unsurları ise daha çok uzman görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Yargılayıcı Olmama Unsuru: Turistlerin daha önce hiç gitmediği bir bölgeye veya turist rehberlerine karşı ön yargıları olabileceği gibi rehberlerin de aynı unsurlara karşı da ön yargıları olabilmektedir. Çakmak ve Albuz (2020), özellikle mesleğe yeni adım atmış turist rehberlerinin ilk defa gidecekleri bölge için büyük bir baskı hissettiklerini belirtmişlerdir. Korkmaz vd. (2021), turist rehberlerinin tur deneyiminin az olması veya hiç olmamasından dolayı mesleğe karşı önyargılarının olabildiğinden bahsetmektedir. Bunun başlıca sebepleri arasında zamanı iyi kullanamama ve deneyim eksikliğidir. Araştırma kapsamında görüşülen seyahat acentesi ve otel yetkilileri de özellikle işe yeni başlayan ve yeterince deneyim sahibi olmayan rehberler ile daha fazla sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Deneyimsiz rehberlerin önyargılarından kurtulmada zorluk yaşadıkları, turlarda zamanı planlamada zorlandıkları ve bu olumsuzlukların acente ve otele yansıdığını ileri sürülmektedir. Bu noktada bilinçli farkındalığın yargılayıcı olmama unsuru uygun bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Aktaş vd. (2019) yargılayıcı olmama durumunun mevcut an'ı inkâr etmeden ve etiketlemeden olduğu gibi deneyimlemek olduğunu belirtmektedir. Yargılayıcı olmamak tüm bu özellikleri ile aynı zamanda kabullenme ve oluruna bırakma ile ilişki içinde olan ve bu unsurların da kazanılmasına zemin hazırlayan bir tutum olarak düşünülmektedir (Çatak & Ögel, 2010).

Sabır Unsuru:Turist rehberlerinin sahip olduğu en belirgin mesleki özelliklerden biri sabırlı olmalarıdır (Korkmaz vd., 2021). Sabır tutumu, yaşanılan olumsuz olaylara ve uzun zaman alan yıpratıcı süreçlere karşı daha dayanıklı olunmasını sağlamaktadır (Aktepe & Tolan, 2020). Bu nedenle, bir rehberin turistlerin sorularına sabırla cevap

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

vermesi, tur esnasında ziyaret edilen bölgelerdeki restoran ve otellerde karşılaşabileceği sıkıntı veya acentesi ile tur yaşayabileceği sorunlara karşı sabırlı olmasında fayda bulunmaktadır. Nitekim araştırmada görüşülen acente yetkilileri ile otel yöneticileri turist rehberleri ile yaşadıkları sorunların büyük bir kısmının rehberlerin sabırsız tutumlarından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Oysaki rehberlik mesleği doğası gereği sürekli öğrenmenin, yeni yerler keşfetmenin, okumanın ve araştırmanın sonu olmadığı bir meslektir (Atalay, 2019). Bu noktada sabır, mesleki gelişimin, başarının ve olumlu değişimin kilit taşı olmaktadır.

Güven Unsuru: Turist rehberleri ile yapılan görüşmeler sonucunda özellikle meslekte yeterince deneyim ve tecrübeye sahip olmayan turist rehberlerinin tur esnasında yanlış bilgi verme ve yolunu kaybetme endişesi taşıyabildikleri ortaya çıkmıştır. Çakmak ve Albuz (2020), yaptıkları araştırmada turist rehberlerinin ilk defa gittikleri destinasyonlarda kendilerini baskı altında hissettikleri konuları; grup içinde bölgeyi tanıyan turistlerin olması, bölgeye özgü doğal veya kültürel unsurların yeterince tanıtılmaması veya atlanması, bölgeye hakim olamama nedeniyle eksik veya hatalı bilgi verilmesi, bölge hakkında tecrübe sahibi olmamaktan kaynaklanan sınırlı anlatım, otobüs kaptanlarının veya acente görevlilerinin alaycı tavırları olarak sıralamaktadır. Bu tür durumlarda rehberler kaygı seviyelerini yükseltecek düşüncelerden uzaklaşmalı, kendilerine, aldıkları eğitime ve bilgilerine güven duymalı ve yapılacak olan her yanlışı mesleki gelişimlerinin bir fırsatı olarak görmelidirler. Çünkü bilinçli farkındalık, bireyin kendisine olan güvenini geliştirmekten geçer. Hiç kimse bireyi kendisinden daha iyi tanıyıp onun kendisi için vereceği kararlardan için daha iyi kararlar veremeyecektir (Ninivaggi, 2019; Wolf ve Serpa, 2015).

Acemi Aklı Unsuru: Yeni başlayan zihni olarak da tanımlanan acemi aklı, her şeyi ilk defa deneyimliyormuş gibi görmek isteyen akıl olarak tanımlanmaktadır (Kabat-zinn, 1990'dan akt. Kırca, 2013). Oysa Ahipaşaoğlu (1997), turist rehberlerinin hep aynı şeyleri tekrarladığını, kalıpların dışına çıkamadığını, robotlaştığını ve bunun sonucunda da yaratıcılıklarının yok olduğunu iddia etmektedir. Bilinçli farkındalığın temel unsurlarından olan "acemi aklının" bu konuda turist rehberlerine fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Bireyler, yaşamlarında sıklıkla yaptıkları şeyleri daha az fark etme ve tanıma eğilimine sahiplerdir. Bunun sebebi zaten onları tanıdıkları ve bildikleri düşüncesidir. Acemi aklının en iyi tarafı keşfetme ve merak duygusu ile kişinin her ana sanki o anı ilk defa yaşıyormuşçasına dikkatini vermesisidir (Atalay, 2019). Turist

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

rehberleri de çalıştıkları süre boyunca gittikleri bölgelere defalarca gitmek durumunda kalmaktadırlar. Fakat turlarda daha önce pek çok kez ziyaret ettikleri tarihi yerler veya doğal güzelliklere acemi aklı ile yaklaşmak belki de daha önce hiç dikkatlerini çekmeyen unsurları fark etmelerini sağlayabilecektir. Acemi aklı, aynı zamanda seyahat acentelerinde de ön plana çıkması gereken bir unsurdur. Tur programlarında tek düzelikten kurtulmanın yolu, turist rehberleri ile işbirliği yaparak, tur programına ve destinasyonlara acemi aklı ile yaklaşıp kendilerini yenilemelerinden geçmektedir.

Hırslanmama Unsuru: Her birey yaşamında ulaşmak istediği amaçlar için hırslara sahiptir. Anın akışında kalmak yerine hep sonraki adımı planlamak için gösterilen yoğun çaba bireylerin hırslanmalarına neden olmaktadır (Kabat-Zinn, 2005'den akt. Öztürkler ve Babayiğit, 2023, 536). Ancak çok fazla hırs, belirli bir bilinçlilik durumuna erişebilmeyi zorlaştırabilir (Kee vd., 2019). Bu ikilem kafa karışıklığına sebep olabilmektedir (Shapiro vd., 2018). Bilinçli farkındalıkta düşünceleri ve duyguları değiştirmek için çaba harcanmasına gerek yoktur, sadece o anda olanları gözlemlemek yeterlidir (Baer, 2003). Bu nedenle, bir turist rehberi de kendi mesleki gelişiminin zaman alacağını idrak etmeli, aşırı hırs duygusundan kaçınmalıdır. Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulan turist rehberleri, müze ve örenyerlerinde özellikle daha deneyimli turist rehberleri ile karşılaştıklarında kendilerini eksik ve yetersiz hissettiklerini ve bunun sonucunda kendilerini de olumsuz etkileyen aşırı hırs yaptıklarını belirtmişlerdir.

Kabullenme Unsuru: Kabullenme, yaşanılan an'da var olan deneyime açık olma ve bu deneyimde kalmaktır (Cavanagh vd., 2014). Kabullenme ile an'a ait fiziksel ve zihinsel farkındalık daha da artmaktadır (Demir, 2015). Dahası olayları olduğu şekliyle kabul etmek sorunlara berrak bir zihin ile yaklaşılmasını da kolaylaştırmaktadır (Kabat-Zinn, 2019). Tturist rehberlerinin stres yönetimi ve psikolojik dayanıklılıkları ile ilgili yapılan bir araştırmada, rehberlerin stresle başa çıkma konusunda kabullenme tutumunun önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Saltık ve Kızılırmak, 2018). Tur esnasında otobüsün arızalanması, yolun karıştırılması, hava durumunun ani değişimi, hırsızlık gibi sorunlar turist rehberlerinin yaşadıkları sorunlardan sadece bir kaçıdır. Bu gibi beklenmedik durumlarda panik halinden çıkmanın yolu önce "kabullenmek", daha sonra sakin kalmak ve bundan sonra nasıl bir yol izleneceğini belirlemekten geçmektedir.

Oluruna Bırakma Unsuru: Zorda kalan kişilere genellikle gidişatı oluruna bırakmaları tavsiye edilmektedir. Fakat bu tavsiye çoğu zaman faydasızdır. Bireylerin doğaları

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

gereği düşüncelerini, duygularını veya yaşadığı olayları oluna bırakmama ve takıntı haline getirme alışkanlıkları vardır. Bunu yenmenin en iyi yolu da içinde bulunulan ana odaklanmaktır (Atalay, 2019). Turist rehberleri sürekli olarak tur sırasında yaşadığı aksaklıklara ve olumsuzluklara takılı kalırlarsa, turun başarılı geçmesi pek mümkün olamayacaktır. Rehberler, olumsuzlukların geçmişte kaldığını, "dünün güneşi ile bugünün çamaşırının kurutulamayacağını" ve turun gidişatını değiştirmek için sahip olunan en kıymetli şeyin mevcut an olduğunun farkına vardıklarında, an'da kalıp zorluklarla daha kolay başa çıkabilecektir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Turist rehberliği; tur öncesinde seyahat acenteleri ile tur esnasında ise otel işletmeleri, yerel işletmeler, yerel halk ve turistlerle doğrudan iletişimi zorunlu kılan bir meslektir. Paydaşların bu kadar çeşitli olması, turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunları arttırmaktadır. Çalışmada, turist rehberlerinin mesleki sorunlarını çözümüne katkı sağlayabilecek ve kendi ruhsal yaşamlarını da iyileştirmeye yönelik önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçları, bilinçli farkındalığın yargılayıcı olmama, sabır, güven, acemi aklı, hırslanmama, kabullenme ve oluruna bırakma unsurlarının, rehberlerin karşılaştıkları sorunları çözmede yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Bilinçli farkındalığun tüm unsurları iç içe geçmekte ve birlikte işlevselleşmektedir. Bu nedenle bir turist rehberi, sabır tutumunu geliştirdiğinde hırslanma duygusunu yenebilmekte, kabullenme tutumunu geliştirdiğinde geçmiş ve altından kalkılamayacak sorunları oluruna bırakması kolaylaşmakta, yargılayıcı olmama tutumunu geliştirdiğinde kendisine daha çok güven duymakta ve acemi aklını kullandığında ise mesleğini daha heyecanlı hale getirebilmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar neticesinde aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Turist rehberliği mesleği öğrenmenin, araştırmanın ve keşfetmenin sonu olmadığı bir meslektir. Bu nedenle turist rehberleri kendilerini mesleki olarak geliştirmek için sabır tutumunu benimsemelidirler.
- Turist rehberleri her yeni tura acemi aklı ile başlamalı, her zaman öğrenilecek ve keşfedecek yeni şeylerin olduğu düşüncesi ile mesleklerini kendileri için daha heyecanlı hale getirmelilerdir.
- Turist rehberleri hem rehberlik yaptığı turistlere hem de alanda karşılaştıkları diğer meslektaşlarına karşı kendilerini olumsuz yönde etkileyebilecek hırs

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

duygusundan kaçınmalı ve bu hırsın mesleki olarak kendilerine zarar vermesine fırsat vermemelilerdir.

- Turist rehberlerinin üstesinden gelinmesi zor sorunlarının çözümünde ve geçmişe takılı kalmalarını engellemede "kabullenme" ve "oluruna bırakma" unsurları önerilebilir.
- Bilinçli farkındalığın son unsuru olan unsuru ile her mesleğin olumlu ve olumsuz tarafları bulunabilceği gibi turist rehberliği mesleğinin de olumsuz yönleri olduğunu kabullenerek yaşanan aksiliklerin doğru şekilde çözülmesi sağlanmalıdır.
- Turlarda karşılaşılan sorunların çözümünde ve aşırı tepki vermenin önünü geçmede, bilinçli farkındalığın "dur, gözlemle, geri dön" ilkelerinin uygulanması önerilebilir.
- Bilinçli farkındalık sahip olmak eğitim, danışmanlık ve zaman gerektiren bir süreçtir. Bu kapsamda turist rehberliği odalarında konularında uzman psikolog ve psikiyatristlerden destek alınması önerilebilir.

Çalışmada, alan yazın incelemesine ve uzman görüşlerine dayalı, turist rehberlerinin sorunlarının çözümüne yönelik bir model geliştirilmiştir. Gelecekte bu modelin sınanmasına yönelik yapılacak nitel veya nicel araştırmaların alan yazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

[1] Adabalı, M. M., *Turizm Alanında Bilinçli Farkındalık, Destinasyon Deneyimi ve Fayda: İç Anadolu Bölgesi'nde Bulunan Kültürel Mirasları Ziyaret Eden Turistler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2020.

[2] Adabalı, M. M. (2021). Bilinçli Farkındalık Felsefesinin Turizm Alanındaki Yeri: Çatalhöyük Örneği, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(1), 200-218. DOI: 10.26677/TR1010.2021.660

[3] Ahipaşaoğlu, S. (1997). Ülkesel Profesyonel Turist Rehberi Gereksiniminin Tahmini için Bir Model Önerisi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, *8* (2), 10-14.

[4] Akçakanat, T. & Köse, S. (2018). Bilinçli farkındalık (Mindfulness): Kavramsal bir araştırma. International Journal of Business Economicsand Management Perspectives, 2 (2), 16-28.

[5] Aktepe, İ. & Tolan, Ö. (2020). Bilinçli farkındalık: güncel bir gözden geçirme. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 12 (4), 534-561.

[6] Arslan, A. & Şimşek, G. (2018). Kadın turist rehberlerinin yaşadıkları mesleki Sorunlar: Aydın turist rehberleri örneği. Journal of Travel and Tourism Research, 13, 23-49.

[7] Atalay, Z., *Mindfulness-BilinçliFarkındalık: Farkındalıkla Anda KalabilmeSanatı,* İnkılapYayınevi, İstanbul,2019.

[8] Ateş, M., Kazan, İ. & Soybalı, H. H. (2022). Turist rehberliğinde ayrımcılık: Kadın turist rehberlerine yönelik bir uygulama. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 5 (1), 1-16.

[9] Baer, R. A. (2003). Mindfulnesstraining as a clinical intervention: a conceptual and empirical review. Clinical psychology: Science and practice, 10 (2), 125.

[10] Balcı, E. & Kopar, B. D. (2022). Evli Kadın Turist Rehberlerinin İş-Aile Yaşamı Çatışması: Ankara Turist Rehberleri Odası Örneği. Turizm Akademik Dergisi, 9 (1), 253-272.

[11] Brown, K.W. & Ryan, R. (2003). The Benefits of Being Present: Mindfulness and Its Role In Psychological Well-Being. Journal of Personality and Social Psychologocy, 84 (4), 822-848. DOI: 10.1037/0022-3514.84.4.822

[12] Çakmak, T. F. & Albuz, N. (2020). "Giriş Neresi?" İlk Defa Gidilen Destinasyonda Turist Rehberliği. International Journal of Contemporary Tourism Research, *4*(2), 124-134. DOI: 10.30625/ijctr.754799

[13] Çatak, P. D. & Ögel, K. (2010). Bir terapi yöntemi olarak farkındalık. Nöro-psikyatri Arşivi, 47 (1), 69.

[14] Cavanagh, K., Strauss, C., Forder, L., & Jones, F. (2014). Can mindfulness and acceptance be learnt by self-help?: A systematic reviewand meta-analysis of mindfulness and acceptance-based self-help interventions. *Clinical Psychology Review,* 34 (2), 118-129. DOI: 10.1016/j.cpr.2014.01.001

[15] Demir, V. (2015). Bilinçli farkındalık temelli kognitif terapi programının bireylerin depresif belirti düzeyleri üzerine etkisi. Psikoloji Çalışmaları, 35 (1), 15-26.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

[16] Demirbulat, Ö. G. (2014). Profesyonel Turist Rehberliği Mesleğinin Aile Yaşantısı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme, Turizm ve AraştırmaDergisi, 3 (2), 18-33.

[17] Düz, B. (2017). Turist Rehberliğinde Meslek Etiği İlkelerinin Faydacı Etik Yaklaşımı ile Belirlenmesi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (2), 1639-1662.

[18] Eser, S. & Şahin, S. (2020). Turist rehberliği mesleğinde yaşanan güncel sorunlar üzerine bir inceleme. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(2), 1344-1355. DOI: 10.26677/TR1010.2020.399

[19] Germer, C. K., *Öz şefkatli farkindalık: tahrip edici duygularla başa çıkabilmek*. (Çev: H. Ünü Haktanır), Diyojen Yayıncılık, İstanbul, 2022.

[20] Germer, C. K., Siegel, R. D. & Fulton, P. R. *Mindfulness and Psychotherapy,* Guilford Press, 2005.

[21] Grossman, P. (2010). Mindfulness for Psychologists: Paying Kind Attention To The Perceptible, Mindfulness, 1(2), 87-97. DOI: 10.1007/s12671-010-0012-7

[22]Gül, M., *Termal Turizmde Mindfulness (BilinçliFarkındalık),* DetayYayıncılık, Ankara, 2023.

[23] Güzel, F. & Köroğlu, Ö. (2015). Turist Rehberlerinin Mesleklerine Yönelik Pozitif ve Negatif Yönlü Algilarinin İçerik Analizi Yöntemi İle Belirlenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 16(1), 155-174.

[24] İlhan, Y. & Soybalı, H. H. (2018). Turist rehberlerinin mesleki sorunları üzerine bir araştırma. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 1 (1), 13-23.

[25] Kabakulak, A. (2018). Turist Rehberleri Açısından İş Doyumunun Önemi, Turist Rehberliği Dergisi, 1 (1), 1-12. DOI: 10.34090/tured.443650

[26] Kabat-Zinn, J., *Mindfulness'ın İyileştirici Gücü,* DiyojenYayıncılık, İstanbul, 2021.

[27]Karamustafa, K. & Çeşmeci, N. (2006). Paket Tur Operasyonunda Turist Rehberlerinin Karşılaştıkları Yönetsel Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 17 (1), 70-86.

[28] Kee, Y. H., Aye, K. M., Ferozd, R. & Li, C. (2019). Effects of a Brief Strange Looptask on İmmediaate Word Length Comparison: A mindfulness study on non-striving. Frontiers in Psychology, 10, 2314. DOI: doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02314

[29] Kırca, B., *Ergenler için kapsamlı bilinçli farkındalık deneyimleri envanterinin geçerlik ve güvenirlik çalışması.* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2017.

[30] Korkmaz, H., Gökdemir, S., Göç, A. C. & Demir, B. (2021). Turizm Paydaşları Gözünden Turist Rehberi Meslek İmajı: Çanakkale İli Örneği. Turist Rehberliği Dergisi (TURED): 4(1), 33-47. DOI: 10.34090/tured.836530

[31] Köroğlu, Ö., *Turist Rehberliğinde Mesleki Gelişim,* DetayYayıncılık, Ankara, 2020.

[32] Köroğlu, Ö., Yıldırım, H. U. & Kılıç, A. (2020). Kadın turist rehberlerinin mesleki sorunlarının belirlenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31), 26-40. DOI: 10.20875/makusobed.586054

[33] Langer, E. J. (2000). Mindful Learning, Current Directions in Psychological Science, 9(6), 220-223.

[34] Laurie, J. & Blandford, A. (2016). Making Time For Mindfulness. International Journal Medical Informatics, 96, 38-50. DOI:10.1016/j.ijmedinf.2016.02.010

[35] Ninivaggi FJ. *Learned Mindfulness: Physician Engagement and MD Wellness.* Academic Press, UK, 2019.

[36] Özok, H. İ. & Tanhan, F. (2018). Kültüre Duyarlı Hazırlanan Stres Azaltma Programında Bilinçli Farkındalık Unsurları ve Türk Kültüründeki Karşılıkları. Journal of Social and Humanitites Sciences Research, 5(30), 4469-4480. DOI: 10.26450/jshsr.933

[37] Öztürkler, M. & Babayiğit, A. (2023). Bilinçli farkındalığın (mindfulness) depresyon ve ruminasyon ile ilişkisi. MAS Journal of Applied Sciences, 8 (3), 531-544.

[38] Özyeşil, Z., *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerinin Bilinçli Farkındalık Kişilik Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011.

[39] Pelit, E. & Gökçe, F. (2019). Turist rehberliğinde istihdam alanları ile ilgili sorunlar. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), *2*(1), 1-9.

[40] Pelit, E. & Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 1 (2), 74-94.

[41] Şahin, S., *Turist Rehberliğinde Kadının Yeri ve Sorunları,* (Editör), Vatan, A.: Turizmde Kadın Olmak, Değişim Yayınları, İstanbul, 2019.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

[42] Shapiro, S., Siegel, R. & Neff, K. D. (2018). Paradoxes of mindfulness. Mindfulness, 9, 1693-1701.

[43] Shapiro, S. L., Carlson, L. E., Astin, J. A. & Freedman, B. (2006). Mechanisms of Mindfulness. Journal of Clinical Psychology, 62(3), 373-386.

[44] Steele, M., *Leading High Reliability Schools: The Effects Of Organizational Mindfulness On Collective Efficacy,* The University Of Texas At San Antoni, (PhD. Thesis), 2008.

[45] Synder, R., Shapiro, S. L. & Treleaven, D. (2012). Attachment and Mindfulness. Journal of Child and Family Studies, 21, 709-717.

[46] Uzun, B. & Kral, T. (2021). Fark Et, Anda Kal; Namı Diğer Mindfulness: Farkındalık Uygulamalarının Dünü, Bugünü ve Kültüre Duyarlılığı. Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi, 4(1), 16-27. DOI: 10.47477/ubed.783928

[47] Wolf, C. & Serpa, J. G., *A clinician's guide to teaching mindfulness: The comprehensive session by session program for mental health professionals and healthcare providers*. New Harbinger Publications, USA, 2015.

[48] Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel turist rehberliğinde mesleki etik üzerine kavramsal bir değerlendirme. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, *18* (1), 33-44.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DAVRANIŞSAL İKTİSAT PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE GAYRİMENKUL ALICI DANIŞMANLIĞI

Doç. Dr. Çağatay Tunçsiper

Ege Üniversitesi, cagatay.tuncsiper@ege.edu.tr, 0000-0002-0445-3686

Öğr. Senih Bayankulu

İzmir Demokrasi Üniversitesi, bayankulsnh@gmail.com - 0009-0000-0648-4227

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de gayrimenkul alıcı danışmanlığı sözleşmesinin eksikliğinin etkileri, davranışsal iktisat perspektifinden analiz edilmiştir. Literatürde; beklenen fayda teorisi, beklenti teorisi, çerçeveleme etkisi, zihinsel muhasebe, dürtme etkisi ve sınırlı rasyonalite gibi kavramların gayrimenkul alım sürecinde karar alma mekanizmaları üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Araştırmada, genel katılımcılar ve gayrimenkul danışmanları olmak üzere iki gruptan veri toplanmıştır. Anket soruları; satın alma sürecinde karşılaşılan zorluklar, danışmanlık hizmetlerine güven düzeyi ve bilgi eksikliğinin karar sürecine etkisine odaklanmıştır. Çerçeveleme etkisinin fiyat algısındaki rolü, danışmanlık hizmetinin süreci hızlandırıcı ve maliyet azaltıcı etkisi, danışmansız işlem yapan bireylerin karşılaştığı hukuki riskler incelenmiştir. Frekans analizine dayalı bulgular; katılımcıların çoğunluğunun danışmanlık hizmetine güven duyduğunu ancak bu hizmetin yaygın kullanılmadığını göstermektedir. Danışmansız işlem yapanların tapu ve hukuki süreçlerde daha fazla hata yaptığı, dijital ilan platformlarının güvenilirliğinin sınırlı olduğu ve danışmanlık hizmetinin piyasa düzenleyici bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, alıcı danışmanlığı sözleşmesinin yokluğunun bilgi asimetrisine yol açtığını ve tüketici haklarının korunması açısından düzenleyici önlemlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İktisat, Gayrimenkul, Alıcı Danışmanlığı, Bilgi Asimetrisi, Çerçeveleme Etkisi, Danışmanlık Hizmetleri, Piyasa Güveni

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

QAFQAZDA QƏDİİM TÜRKLƏRƏ MƏXSUS İSTEHKAM QALALAR

Həcər Hüseynova Emin qızı
ADPU, filologiya fakültəsi; MMU
Azərbaycan, Bakı; E/mail: hacerhuseynova@mail.ru
https://orcid.org/0000-0002-3223-427X

Xülasə

Bütün tarixi dönəmlərdə türk tayfaları məskunlaşdıqları ərazilərdə müdafiə məqsədilə qalalar tikmiş, şəhərlər salmışlar. Bu qalaların tikilməsi və müdafiə üçün silahların hazırlanması, uşaq və gənclərin, hətta qızların belə təlimlərə cəlb edilməsi türklərdə hərb sənəstinin vacibliyini və bu sahənin geniş inkişaf etməsinin əsas göstəricisidir.

Müdafiə sisteminin qurulmasında qalalar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qədim dövrdə və orta əsrlərdə Azərbaycanın müdafiə sistemində Dərbənd şəhərində yerləşən müdafiə qurğularının xüsusi rolu olub. Aparılan tədqiqatlardan məlum olur ki, müsəlman Şərqində olduğu kimi, Azərbaycan şəhərləri də içqala, şəhərin özü və şəhər ətrafından ibarət üç hissəli sxemə malik idilər.

Qədim tariximizin bütün dövrlərində şahlar, hökmdarlar vaxtilə "Quzğun dəniz" adlanan Xəzərlə dağlar arasındakı dar keçidləri bağlamaq və ölkəni şimaldan gözlənilən hücumlardan qorumaq məqsədi ilə bu yerlərdə möhkəmləndirilmiş qalalar, istehkamlar tikdirmişlər.

Arxeoloji tədqiqatların nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda qalaların, əsasən, üç tipi olmuşdur:

I. **Məbədləri və din xadimlərinin əmlakını qorumağa xidmət edən** qalalar. Ləkit məbədi (Qax rayonu), Yovur qala (Ağdam rayonu), Xanəgah (Pirsaat çayı kənarında) və s. qalalar bu qəbildəndir.

II. Feodal şəhərlərinin yaranması ilə meydana gəlmiş **şəhər tipli** qalalar. Bu tipli qalalar bəzən iki və üç qat divarlarla və xəndəklə əhatə olunurdu. Bu qalalar üçün dördkünc, dairəvi və yarımdairəvi bürclər xarakterikdir. Qəbələ, Dərbənd, Beyləqan və Bakı qalaları şəhər tipli qalalara misaldır.

III. **Sığınacaq rolu oynayan qalalar**. Bunlar daha möhkəm və əlçatmaz yerlərdə tikilirdi. Məsələn, Çıraqqala, Cavanşirqala, Əlincə qala, Gülüstan qalası, Qız qalası, Buğurt qalası və s.

Açar sözlər: qala, müdafiə, hərb sənəti, silah

Fortified castles belonging to ancient Turks in the Caucasus

Summary

In all historical periods, Turkish tribes built castles and cities for defense in the areas they settled. The construction of these castles and the preparation of weapons for defense, the involvement of children and youth, even girls, in such training are the main indicators of the importance of military art among the Turks and the widespread development of this field.

Castles are of great importance in the establishment of a defense system. In ancient times and in the Middle Ages, the defensive structures located in the city of Derbent played a special

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

role in the defense system of Azerbaijan. From the conducted researches it is known that, as in the Muslim East, Azerbaijani cities had a three-part scheme consisting of an inner castle, the city itself and the outskirts of the city.

In all periods of our ancient history, kings and rulers built fortified castles and fortifications in these places in order to close the narrow passages between the Caspian Sea and the mountains, which were once called the "Raven Sea", and to protect the country from expected attacks from the north.

The results of archaeological research show that there were mainly three types of castles in Azerbaijan:

I. Castles that served to protect temples and the property of religious figures. Lakit Temple (Gakh region), Yovur Castle (Aghdam region), Khanegah (on the banks of the Pirsaat River), etc. are of this type.

II. City-type castles that emerged with the emergence of feudal cities. Castles of this type were sometimes surrounded by two and three layers of walls and a moat. Quadrangular, circular and semicircular towers are characteristic of these castles. Gabala, Derbent, Beylagan and Baku castles are examples of city-type castles.

III. Castles that played the role of shelter. These were built in more solid and inaccessible places. For example, Chiraggala, Javanshirgala, Alinja Castle, Gulustan Castle, Maiden Castle, Bugurt Castle, etc.

Keywords: castle, defense, military art, weapon

Giriş.

Yazılı mənbələrin təhlili Azərbaycan feodal hökmdarlarının istehkam tikililərinin ucaldılmasına xüsusi əhəmiyyət verdiklərini söyləməyə imkan verir. Mənbələrdən birində deyilir ki. Azərbaycan, habelə Dərbənd «əsasən dağlıq diyardır, çoxlu qalaları, bol nemətləri, saysız meyvə ağacları vardır». Azərbaycanın, o cümlədən Dərbəndin müdafiə istehkamları kompleksinə bir-birindən müəyyən məsafədə tikilmiş qəsr və qüllələr də daxil idi. Belə qəsr və qüllələrdə iğtişaşlar və basqınlar zamanı feodalın ailəsi mühafizə olunur, onlarda hərbi hissələr saxlanılır və şəhəri hücumlardan xəbərdar etmək üçün gecələr işıq yandırılır, gündüzlər isə tüstü qaldırılırdı [7, s. 411].

Şəhərin müdafiə istehkamları Dərbəndin ən qədim və ən möhtəşəm abidələri hesab olunur. Onlar Narın qaladan, şəhər divarlarından və Dağ divardan (Dağ barı) ibarətdir. Onların hər biri müstəqil fəaliyyət göstərə bilən, eyni zamanda, aydın planlaşdırılmış vahid möhtəşəm müdafiə sistemidir. Bu sistemin özəyi, şübhəsiz, qaladır. İstehkamlar şəhəri və dəniz limanını qoruyan ümumi uzunluğu 50 km olan sərhəd divarın və möhtəşəm qalanın tərkib hissəsidir. Dərbənd müdafiə kompleksinin dəqiq planlaşdırılması, konstruksiyası, tikinti texnikasının üstünlüyü, möhtəşəm monumentallığı və ciddi gözəlliyi ilə bəzi nəhəng dünya abidələrini geridə qoyur. Dərbənd istehkamları yerli əhəngdaşından ibarət nəhəng daş-bloklardakı tikilmişdir. Daş-bloklar standart ölçüdədir və orta hesabla uzunluğu 1 m. qalınlığı 0,25-0,3 m, eni 0,7-0,8 m təşkil edir. Bəzi ərəb müəllifləri daş-blokların ölçüsünü həqiqətə uyğun olmayan ölçüdə göstərirlər. müstəqil fəaliyyət göstərə bilən, eyni zamanda, aydın planlaşdırılmış vahid möhtəşəm müdafiə sistemidir [11, s.13].

Tədqiqatçıların qeyd etdiyi kimi, bütün müsəlman Şərqində olduğu kimi, Azərbaycan şəhərləri içqala, şəhərin özü və şəhər ətrafından (rabad) ibarət üç hissəli sxemə malik idilər. Bu

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

elementlərin hər birinin formalaşması hərbi-inzibati, sənətkarlıq- ticarət, mədəni-ideoloji və başqa funksiyalarla şərtlənirdi.

Arxeoloji axtarışlar prosesində orta əsrlər dövründə Azərbaycan şəhərlərinin istehkam qurğularının ümumi və xüsusi cəhətlərini aşkara çıxarmağa imkan verən xeyli faktiki material əldə edilib. Dağ və dağətəyi yerlərdə şəhər divarlarının planlaşdırılmasında relyefin önəmi kəskin artır.

Həmin sədlərdən ən möhtəşəmi indiki Siyəzən və Şabran şəhərlərinin ərazilərindəki "Gilgilçay" müdafiə istehkamıdır. Gilgilçay səddi Dərbənd keçidində tikilmiş "Uzun divarlar" adlanan müdafiə istehkamlarından ən əhəmiyyətlisidir. Ümumi uzunluğu 120 km, divarlarının qalınlığı bəzi yerlərdə 8 metrə çatan "Uzun divarlar" tarixdə Çin səddindən sonra ən böyük müdafiə istehkamı hesab olunur. Bu böyük səddin mərkəzində iki böyük şəhər-qala yeri diqqəti cəlb edir. Gilgilçay səddi dörd hissədən ibarət olub. Hər 30-35 metr məsafədə bürc və ya qüllə ucaldılıb. Səddə ən böyük bürcün hündürlüyü 4.7 metr, eni isə 7.2 metrdir. Bürc və divarlar, əsasən, yonulmamış daşlardan tikilmişdir [18].

Şəhər istehkamlarının özünəməxsusluğu ondadır ki, mühasirə texnikasının yeni növlərinin meydana gəlməsi səbəbindən qala divarları böyüdülüb, həmçinin keçmiş dördbucaqlı və kvadrat qüllələrin yerinə dairəvi və yarımdairəvi qüllələr inşa edilmişdir. Qüllələr tikilərkən aralarında müəyyən məsafələr qoyulurdu.

Qədim dövrdə və orta əsrlərdə Azərbaycanın müdafiə sistemində Dərbənd şəhərində yerləşən müdafiə qurğularının xususi rolu olub. Belə ki, qədimdə Azərbaycan şəhərlərin müdafiəsi həlledici şəhərsalma amilləri səviyyəsinə qalxaraq inkişaf etmiş istehkam qurğularına malik idilər. Belə ki, şəhristan və içqalalann müdafiəsinə xüsusi önəm verilir, bəzən hətta şəhərətrafı müdafiə divarları ilə əhatə olunurdu.

Bu baxımdan Azərbaycanın diqər şəhərləri kimi (olan Bakı. Şamaxı, Qəbələ. Kiran) Dərbəndin hərbi-slratei əhəmiyyəti, burada müdafiyə qurğularının'inşası və onların inkişaf tarixi diqqətə layiqdir.

Bəzən müəyyən bir ərazi haqqında tarixi həqiqətləri öyrənmək üçün yazılı məlumatlar kifayət etmir. Bu zaman həmin ərazidəki əsrlərlə yaşı olan daş kitabələri, qala-abidələri, bürcləri və s. tədqiq etmək lazım gəlir. Belə abidələr isə Azərbaycanda kifayət qədərdir. Bunlardan biri də qalalardır. Qalalar xalqın torpağa bağlı olmasının ən gözəl isbatıdır. Qız qalaları, Mərdəkan qalaları, Koroğlu qalası, Əlincə qalası və s. bunlara nümunə ola bilər. Qalalar tarixi abidələr olmaqla yanaşı, həm xalqımızın müdafiə qüdrətini, hərb tarixini öyrənmək üçün də əsl tarixi sənədlərdir.

Arxeoloji tədqiqatların nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda qalaların, əsasən, üç tipi olmuşdur:

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

I. **Məbədləri və din xadimlərinin əmlakını qorumağa xidmət edən** qalalar. Ləkit məbədi (Qax rayonu), Yovur qala (Ağdam rayonu), Xanəgah (Pirsaat çayı kənarında) və s. qalalar bu qəbildəndir.

II. Feodal şəhərlərinin yaranması ilə meydana gəlmiş **şəhər tipli** qalalar. Bu tipli qalalar bəzən iki və üç qat divarlarla və xəndəklə əhatə olunurdu. Bu qalalar üçün dördkünc, dairəvi və yarımdairəvi bürclər xarakterikdir. Qəbələ, Dərbənd, Beyləqan və Bakı qalaları şəhər tipli qalalara misaldır.

III. **Sığınacaq rolu oynayan qalalar**. Bunlar daha möhkəm və əlçatmaz yerlərdə tikilirdi. Məsələn, Çıraqqala, Cavanşirqala, Əlincə qala, Gülüstan qalası, Qız qalası, Buğurt qalası və s.

Lakin göstərilən məqsədlərdən asılı olmayaraq, hər bir qala, eyni zamanda, müdafiə və nəzarət funksiyasını yerinə yetirməyə də xidmət etmişdir.

Azərbaycanda qədim tarixi dövrlərdə tikilmiş, müxtəlif funksiyalı qalalar eyni zamanda, bu ərazilərin yerli sakinlərinin, yəni türk etnoslarının hərb sənətinə bələd olduqlarını və bu sahəyə çox önəm verdiklərini söyləməyə əsas verir. Buna da səbəb o ola bilərdi ki, ərazi intensiv şəkildə yadellilərin hücumlarına məruz qalmışdır. Buna görə də insanlar həm silahlanmağa, həm də özlərini qorumaq məqsədilə qalalaq ucaltmağa məcbur olmuşlar. Belə qalalardan biri də Qız qalasıdır.

Qız qalası Bakının simvoluna çevrilmişdir. Qız qalasının yaranması, tarixi, etimologiyası haqqında bir-birindən fərqli çox müxtəlif mülahizələr olmuşdur. Bakının, eləcə də Azərbaycanın ən möhtəşəm abidəsi olan Qız qalasının XII əsrdə tikildiyi ehtimal edilsə də, bəzən onun Şumerlərin dövründə inşa edildiyini də söyləyənlər vardır. Qalanın mühafizə-nəzarət məqsədilə tikilməsi daha inandırıcıdır.

Bəzən müəyyən bir ərazi haqqında tarixi həqiqətləri öyrənmək üçün yazılı məlumatlar kifayət etmir. Bu zaman həmin ərazidəki əsrlərlə yaşı olan daş kitabələri, qala-abidələri, bürcləri və s. tədqiq etmək lazım gəlir. Belə abidələr isə Azərbaycanda kifayət qədərdir. Bunlardan biri də qalalardır. Qalalar xalqın torpağa bağlı olmasının ən gözəl isbatıdır. Qız qalaları, Mərdəkan qalaları, Koroğlu qalası, Əlincə qalası və s. bunlara nümunə ola bilər. Qalalar tarixi abidələr olmaqla yanaşı, həm xalqımızın müdafiə qüdrətini, hərb tarixini öyrənmək üçün də əsl tarixi sənədlərdir.

Arxeoloji tədqiqatların nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda qalaların, əsasən, üç tipi olmuşdur:

I. **Məbədləri və din xadimlərinin əmlakını qorumağa xidmət edən** qalalar. Ləkit məbədi (Qax rayonu), Yovur qala (Ağdam rayonu), Xanəgah (Pirsaat çayı kənarında) və s. qalalar bu qəbildəndir.

II. Feodal şəhərlərinin yaranması ilə meydana gəlmiş **şəhər tipli** qalalar. Bu tipli qalalar bəzən iki və üç qat divarlarla və xəndəklə əhatə olunurdu. Bu qalalar üçün dördkünc, dairəvi və yarımdairəvi bürclər xarakterikdir. Qəbələ, Dərbənd, Beyləqan və Bakı qalaları şəhər tipli qalalara misaldır.

III. **Sığınacaq rolu oynayan qalalar**. Bunlar daha möhkəm və əlçatmaz yerlərdə tikilirdi. Məsələn, Çıraqqala, Cavanşirqala, Əlincə qala, Gülüstan qalası, Qız qalası, Buğurt qalası və s.

Lakin göstərilən məqsədlərdən asılı olmayaraq, hər bir qala, eyni zamanda, müdafiə və nəzarət funksiyasını yerinə yetirməyə də xidmət etmişdir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Azərbaycanda qədim tarixi dövrlərdə tikilmiş, müxtəlif funksiyalı qalalar eyni zamanda, bu ərazilərin yerli sakinlərinin, yəni türk etnoslarının hərb sənətinə bələd olduqlarını və bu sahəyə çox önəm verdiklərini söyləməyə əsas verir. Buna da səbəb o ola bilərdi ki, ərazi intensiv şəkildə yadellilərin hücumlarına məruz qalmışdır. Buna görə də insanlar həm silahlanmağa, həm də özlərini qorumaq məqsədilə qalalaq ucaltmağa məcbur olmuşlar.

Ölkəmizin ərazisindəki, bir çoxunun hətta yaşı bilinməyən qalaların mövcudluğu, eyni zamanda əhalinin köçəri adlandırılmasını inkar edən əsaslı bir faktordur. Yəni köçəri həyat sürən insanlar heç vaxt qayaları ovaraq, ya da qaya parçalarından əhəngdən. Yumurtadan tikinti materialı kimi istifadə edərək möhtəşəm qalalar ucaltmazdılar.

Azərbaycanda mühafizə-sığınacaq xarakterli bir çox qalalar vardır ki bu günə qədər olduqca gözəl bir formada öz varlığını qoruyub saxlamaqdadır. Həmin qalalar elə xalqın tarixini əks etdirən daş kitabələrdir.

Biz bu məqalədə uzun illərdən bəri Azərbaycanın simvoluna çevrilmiş bir neçə istehkam qalasından söhbət açacağıq.

1) Qız qalası

Gözəllik, əzəmət, qüdrət mücəssəməsi olan Qız qalası Bakının simvoluna çevrilmişdir. Qız qalasının yaranması, tarixi, etimologiyası haqqında bir-birindən fərqli çox müxtəlif mülahizələr olmuşdur. Bakının, eləcə də Azərbaycanın ən möhtəşəm abidəsi olan Qız qalasının XII əsrdə tikildiyi ehtimal edilsə də, bəzən onun Şumerlərin dövründə inşa edildiyini də söyləyənlər vardır. Qalanın daş kitabəsində kufi xətti ilə Məsud Davud oğlunun adı yazılmışdır.

Bəzi mənbələrdə qalanın hündürlüyünün 28 metr, bəzilərində isə 32 metr olduğu söylənilir. 12 metrədək olan hündürlükdə hörgü hamardır, yuxarı hissəsinin hörgüsü isə girintili-çıxıntılı olaraq aşağı hissədən fərqlənir. Bu müxtəlifliyə əsaslanan bəzi tədqiqatçılar qalanın daha əvvəllər (I hissəsi e.ə.V, II hissəsi isə e.ə.VII əsrdə) tikildiyini söyləyirlər.

İ.Aslanov Qız qalasından bəhs edərkən onun 9 rəqəmi formasında inşa edildiyini və onun tərsi 6 formasında başqa bir qalanın da [Fəhlə prospekti ərazisində (keçmiş Qara şəhərdə, bəzi məlumatlara görə isə Qız qalasının yaxınlığında)] olduğunu qeyd edir. Doqquz müqəddəs rəqəminin tam əksi olan altı rəqəmini (altı-alt-aşağı mənasında) əks etdirən ikinci qala yerli əhali tərəfindən, başqa məlumatlara görə, Makedoniyalı İsgəndər tərəfindən dağıdılmışdır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Qalanın zirvəsində yeddi alov sütununun olması bu qalanın atəşpərəstlərin ibadət yeri olduğunu söyləməyə imkan verir.

Rəssam A.Mehrəliyev Qız qalasına təqvim, rəsədxana, günəş saatı kimi baxır. Onun fikrincə, Yer kürəsi fırlanaraq Abşeron yarımadasından hansı bucaq altında fəzanı seyr etmək mümkündürsə, Qız qalası həmin məkanı göstərir, silindrin fasadı üzərində olan 30 dalğavarı kəsik ayın günlərini, kontrofobs üzərindəki 24 kəsik isə günün saatlarını göstərir. Tarixdən məlumdur ki, bu, qədim sivilizasiyaların inkişafı ilə bağlı idi.

Azərbaycan memarlığında Qız qalalarının xüsusi yeri, səciyyəvi xüsusiyyətləri vardır. Qız qalaları yalnız Bakıda deyil, Şamaxıda, Gədəbəydə, həmçinin Türkiyədə, İranda və başqa yerlərdə mövcuddur. Bu qalalar haqqında xalq arasında müxtəlif əfsanələr dolaşır.

Görəsən, nə üçün bu qalalar Qız qalası adlanır? Bu cəhətdən bir çox mülahizələr vardır. Ə.M.Cavadov Qız qalalarının əsasən hündür yerdə, dağın, qayanın üstündə inşa edilməsini əsas götürərək "qız" sözünü "dağ" mənasında qəbul edir. Lakin bu fikir bir qədər inandırıcı görünmür. Çünki Qız qalaları daha çox su kultu ilə bağlıdır. Çay, dəniz sahilində tikilmiş, mifik təsəvvürlərə görə dörd ünsürü – torpaq, su, od, havanı özündə birləşdirmişdir.

XX əsrin əvvəllərində başqa bir fərziyyə R.Haqqı tərəfindən irəli sürülmüşdür. Bu fərziyyəyə əsasən, qalanın adındakı "qız" sözü uğuz//ğuz tayfasının adı ilə bağlı olmuş, tədricən **ğuz** sözü **qız** sözünə çevrilmişdir. Bu fikri bir çox alimlər: türkoloq A.Baskakov, arxeoloq S.P.Tolstov da qəbul etmişdir.

Başqa bir mülahizə isə "qız" sözünün od, atəş mənasında dilimizdə işlənən "qor" sözü ilə yaxınlığıdır. Bizə məlumdur ki, türkologiyada r//z əvəzlənməsi mümkün fonetik hadisələrdən biridir. Bu hadisə hələ qədim pratürk dövründən məlumdur.

Qalanın atəşpərəstlərin ibadət yeri kimi odla bağlı olduğunu və əski mənbələrdə başqa mənalarla yanaşı möhkəm, bərk, davamlı mənalarında işləndiyini qeyd etmişdir. "Gız" sözünün bu mənasına istinad edərək qalanın ilkin dövrdə Kiz qala (möhkəm qala) kimi tikildiyini, sonralar bu sözün fonetik dəyişmə nəticəsində Qız qalasına çevrildiyini ehtimal etmək olar.

Qalanın yaranma tarixi haqqında müxtəlif fikirlər vardır. Qalanın üstündəki daşın (14 m. hündürlükdə) üzərində olan "Davud oğlu Məsudun qübbəsi" yazısına əsaslanaraq qalanı elə həmin memarın XII əsrdə tikdiyini güman edirlər. Lakin S.Aşurbəyli bu fikirlə razılaşmır. O, digər qəbir daşları ilə birgə Davud oğlu Məsudun da başdaşından bu qalanın tikintisində istifadə edildiyini söyləyir, qalanın Azərbaycanda zərdüştlük dövründə (V-VI əsrlər) tikildiyini qeyd edir [1.s. 72].

Bu fikir daha inandırıcı səslənir və qalanın atəşpərəstliklə bağlı olduğunu, adındakı "qız" sözünün "qor" sözü ilə bağlılığını bir daha sübut edir.

Qalalar özündə mifik dünyanın təsəvvürlərini də əks etdirir. Prof. D.A.Axundov Bakının Qız qalası haqqında qeydlərində göstərir ki, Abşeronda kiçik bir ərazidə üç böyük qədim dövləti – Babil, Midiya və Xarəzm memarlığını özündə əks etdirən üç qala tikilmişdir. Görünür, həmin ölkələrin kahinləri "müqəddəs və ilahi odlar diyarında" Buca (Arsu – okean, dəniz), Anu (ana – səma), Ramman (tufan, külək) hökmdarı allahlarının torpağı, yəni Arsu-Ram-Ana→Abşeron torpağında idi [19].

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Nəticə:

İllər, əsrlər, qərinələr dəyişdiyi kimi, təsəvvürlər də dəyişir. Bəzən xalqımızın adət-ənənəsinə, milli mentalitetimizə uyğun gəlməyən təsəvvürlər, əfsanələr də yaranır. Hər birimizin borcudur ki, belə yanlış təsəvvürlərdən xalqı xilas edək. Qədim abidələrimiz haqqında düzgün fikir formalaşdıraq. Çünki ta qədimdən bizim bu günümüzə qədər gəlib çatan hər bir abidə xalqımızın, ulu babalarımızın torpağa vurduğu, ərazidə gəlmə xalq deyil, yerli xalq olduğunu təsdiq edən ən etibarlı möhürdür.

Qız Qalası və Şirvanşahlar Sarayı arasında gizli yeraltı yolun məhz su quyusunun aşağı hissəsindən başlanması ehtimal olunur. 1982-ci ildə İçərişəhərin şərq tərəfində aparılan geniş miqyaslı arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilən ilk yeraltı yol orta əsrlərdə Bakının mərkəzi ticarət küçəsi sayılan Şamaxı Qala qapısından başlayıb Salyan darvazasına doğru gedən baş küçənin şərq tərəfində şimal-cənub istiqamətində yerləşir. Maraqlıdır ki, yolun xətti XIV əsrdə tikilmiş "Multan"ı karvansarayının altından keçərək Qız Qalasına doğru gedir.

Qız Qalasının tikilməsi dövrünü müəyyənləşdirmək üçün etibarlı sənədlərdən biri də onun divarının çöl tərəfində, qala qapısının üstündə, 14 metr hündürlükdə yerləşdirilmiş 0,4x0,6 metr ölçüdə yazılı daşdır. Bu daşın üzərində «Qübbə – Məsud ibn Davud» sözləri yazılmışdır. Bəzi alimlərin fikrincə Məsud ibn Davud Qalanı tikən memarın adıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşurbəyli S.Bakı şəhərinin tarixi. Bakı. 1988.
2.Azərbaycan tarixi. Red. Heyəti. 7 cilddə. –Bakı. -2007. 680 səh.
3.Azərbaycan arxeologiyası. Orta əsrlər. VI cild. Bakı. 2008
4.Bakıxanov A.Gülüstani-İrəm. -Bakı.-1970
5.Əliyarlı S. Azərbaycan tarixi üzrə qaynaqlar.-Bakı. -2005
6. Əliyev N.Azərbaycanın hərb tarixi. I hissə. -Bakı. -2016
7.Əliyev N. Dərbənd. Tarixi oçerklər. Bakı. 2020 səh 411-414,səh.411-414].
8.Əhmədov S. Qafqaz Albaniyasının III-VII əsrlərdə ordusu. "Hərbi bilik" jurnalı. Bakı.1996. N5.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

9.Əliyev N. Dərbəndin müdafiə -istehkam qurğuları. Bakı 2024
10. Tahirzadə Ədalət. Şəkinin tarixi qaynaqlarda. -Bakı. -2005.131 səh.
11.Gürsoy Solmaz. Gəncə: Səlcuqlardan Osmanlılara. -Bakı.1997. 320 səh.
12.Yusif Yusifov və Ziya Bünyadov. Azərbaycan tarixi. -Bakı.2007. 720 səh.
13. "Naxçıvanda Kitabi Dədə Qorqud" toponimləri. -Bakı. -1999
14.Məmmədov Qafqaz Albaniyası ilk orta əsrlərdə. –Bakı. -2006.
15. Ögəl B. Böyük Hun imperiyası. 1-ci kitab. -Bakı. -1992
16.Süleymanov M., Azərbaycanın qədim və orta dövr hərb tarixi.-Bakı. -2016.
17.Vəlixanlı N.M. Ərəb xilafəti və Azərbaycan. –Bakı. -1993
18.Zəkiyev M. "Çıraqqala-Şabran" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun ekskursiyaçısı, 06.10.2021.
19. Əlizadə N., Əliyev E. "Sehrli abidələr". https://www.kitabal.az/book.php?book=9596.
20. "Daş keşikçilər"."İRS Publishing House". https://science.gov.az/az/news/open/10256.
21.А.А.Кудрявцев. Город, не подвластный векам, с. 48-55. 1,səh.69-77].

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

MÜSTƏQİLLİK YOLUNDA QADININ ROLU

Dos. Yeganə Əliyeva
Milli Müdafiə Universiteti, HETİ, Humanitar Şöbə
E/mail:hacerhuseynova@mail.ru; Orcid ID:0000-0002-0976-4545

XÜLASƏ

Tarix boyunca ölkəmizin qadın sərkərdəsi, qadın hökmdarı, qadın siyasətçisi, qadın alimi – hər bir istiqamətdə vətənə xidmət edən dişi aslanları olmuşdur. Dövrümüzdə qadınların vətənin müdafiəsindəki rolu ilə bağlı da kifayət qədər danışılır. Orduda qadının önəmi həmişə müzakirə edilən bir mövzu olub.

Zaman keçdikcə, bütün dünyada olduğu kimi, türk cəmiyyətində də qadının rolu artır, o, ictimai-siyasi, iqtisadi, mədəni həyatın fəal iştirakçısına çevrilir. Taleyüklü məsələlərin həlli yönündə qərar vermək səlahiyyəti əldə etməklə, bu günün lideri rolunu məhz qadınlar oynayır. Ümumiyyətlə, sülhə, təhlükəsizliyə nail olunmasında qadınların iştirakının artırılması vacibdir. Bu gün dünyanın sülhə, təhlükəsizliyə ciddi ehtiyacı var. Bu, bizim hər birimizin qarşısında duran bir çağırışdır. Odur ki, bu prosesdə qadınların da geniş iştirakı önəmli və əhəmiyyətlidir.

Zərif və gözəl cinsin nümayəndələrinin əsgərlik tarixi 4000 il öncəyə qədər gedib çatır. Azərbaycan tarixində cəngavər, hökmdar, döyüşçü qadınlar az olmayıb. Şanlı tariximizə yazılan türk qadınlarının zəfər çaldığı bir çox döyüşlər olmuşdur.

Tibb elmi sahəsində böyük nailiyyətlər qazanmış Zərifə Əliyeva, ilk azərbaycanlı riyaziyyatçı alim Maya Hacıyeva, ali təhsil alan ilk Azərbaycanlı qadın Nigar Şıxlınskaya kimi qadınlar bizim tariximizdir.

Tarix göstərir ki, qadınlar həm ön, həm də arxa cəbhələrdə vətənin ərazi bütövlüyü uğrunda fədakarlıq göstəriblər. Kişilər müharibədə olduğu zaman qadın evin həm atası, həm anası olmuş, həm ailəyə baxmış, həm də ordudakı əsgərlər üçün çalışmışdır.

Bizim vətənin müstəqilliyi üçün canını verməyə tərəddüd etməyən cəngavər qadınlarımız az olmayıb. Azərbaycanın şanlı tarixində Tomris, Nigar cəngavərliyi, Həcər şücaəti, Nüşabə fərasəti və Sara Xatun məharəti məlumdur. Qarabağ müharibəsinin qadın qəhrəmanları isə onların tarixi fədakarlıqlarını bir daha təkrarladılar. Qəhrəman qadınlarımız Azərbaycanın hünər tarixinə yeni parlaq səhifələr yazdılar.

Açar sözlər: xaqan, qadın, türk-oğuz yurdu, xanım, cəmiyyət

The role of women on the path to independence

SUMMARY

Throughout history, our country has had female commanders, female rulers, female politicians, female scientists - female lionesses who served the homeland in every direction. In our time, there is also a lot of talk about the role of women in defending the homeland. The importance of women in the army has always been a topic of discussion.

Over time, as in the whole world, the role of women in Turkish society is increasing, they are becoming active participants in socio-political, economic, and cultural life. Having acquired the authority to make decisions in solving fateful issues, it is women who play the role of leaders today. In general, it is important to increase the participation of women in achieving peace and

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

security. Today, the world seriously needs peace and security. This is a challenge facing each of us.

Therefore, the broad participation of women in this process is also important and significant.

The history of military service of the fair and beautiful sex goes back 4000 years. There have been many female knights, rulers, and warriors in the history of Azerbaijan. There have been many battles in which Turkish women have triumphed in our glorious history.

Women such as Zarifa Aliyeva, who achieved great achievements in the field of medical science, the first Azerbaijani mathematician Maya Hajiyeva, and the first Azerbaijani woman to receive higher education, Nigar Shikhlinskaya, are our history.

History shows that women have shown sacrifice for the territorial integrity of the homeland both on the front and rear fronts. When men were at war, women were both fathers and mothers of the house, took care of the family, and worked for the soldiers in the army.

We have had many female knights who did not hesitate to give their lives for the independence of our homeland.

The glorious history of Azerbaijan is known for the chivalry of Tomris and Nigar, the bravery of Hajar, the wisdom of Nushaba and the skill of Sara Khatun. The female heroes of the Karabakh war repeated their historical sacrifices once again. Our heroic women wrote new bright pages in the history of Azerbaijani valor.

Keywords: khagan, woman, Turkic-Oghuz homeland, woman, society

Müstəqillik yolunda qadının rolu

> “Cəmiyyətdə qadınların üzərinə daim çox böyük vəzifələr düşür, onların işi həmişə ağırdır. Ancaq onlar bu vəzifələri şərəflə yerinə yetirir və həmişə olduğu kimi, indi də cəmiyyətdə aparıcı rol oynayırlar”.
>
> **(Heydər Əliyev)**

Azərbaycanda qadının statusu son bir neçə minillik ərzində çox böyük dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Buna baxmayaraq, Azərbaycanda qadınlar ölkə tarixinin bütün dövrlərində xalqın taleyüklü məsələlərinin həll edilməsinə öz töhfələrini veriblər.

1918-ci ildə yaradılmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ölkə ərazisində yaşayan bütün xalqların və hər iki cinsin bərabər seçki hüququ qanunla təsbit edilirdi. Bununla da, Azərbaycan Şərqdə qadınlara seçki hüququ verən ilk ölkə oldu.

Müharibə şəraitində olan bir dövlətin hər şeydən öncə vətəndaşlarının sədaqətinə, sevgisinə və fədakarlığına hər zaman ehtiyacı olub.

Sovet hakimiyyəti illərində də Azərbaycan qadını çox mürəkkəb və şərəfli yol keçmişdir. Qadın emansipasiyası, qısa bir müddətdə qadınlar arasında savadsızlığın ləğvi, qadınların müəllim, həkim, mühəndis və sair peşələrə yiyələnərək cəmiyyətdə kişilərlə bərabər hüquqlara malik olması, öz istedad və bacarıqlarını gerçəkləşdirə bilməsi həmin dövrün başlıca nailiyyətləridir.

Tarixi boyunca qadın sərkərdəsi, qadın hökmdarı, qadın siyasətçisi, qadın alimi – hər istiqamətdə vətənə xidmət edən dişi aslanları olub ölkəmizin. Dövrümüzdə qadınların vətənin müdafiəsindəki rolu ilə bağlı da kifayət qədər danışılır. Orduda qadının önəmi həmişə müzakirə edilən bir mövzu olub. Alimlər hesab edir ki, guya, kişi beyni qadın beyninə nisbətən daha çox

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

inkişaf edib və buna görə də döyüşlərdə qadınların təhlükəni fərq etməsi və reaksiya verməsi kişilərə nisbətən daha ləng olur. Eyni zamanda, kişilərin fiziki cəhətdən daha güclü olması da səbəb göstərilir və lazım gələrsə, əlbəyaxa döyüş anında qadınların gərəkli qüvvəni göstərə bilməməsi səbəb göstərilir. Lakin qadınların kişilərdən daha sərrast snayper olduqları barədə kifayət qədər çox fakt var.

Araşdırmalarımıza görə, zərif və gözəl cinsin nümayəndələrinin əsgərlik tarixi 4000 il öncəyə qədər gedib çatır. Qədimdən bəri qadınlar orduda bir çox vəzifələrdə qulluq ediblər. Şanlı tariximizə yazılan türk qadınlarının zəfər çaldığı nə qədər döyüş var.

Ərəblərin Azərbaycana təcavüzü zamanı Muğanda kişilərin döyüşlərdə həlak olmasından sonra sabahı günü son hücuma hazırlaşan ərəb ordusu qarşısında böyük bir ordu görmüşdü. Bu qədər kişinin qalmadığını düşünən ərəblər heyrətə gəlmişdi, yalnız döyüş başladıqdan sonra qarşı tərəfin tam olaraq qadınlardan ibarət ordu olduğunu fərq etmişdilər. Yaxın tariximizə nəzər salsaq, Qarabağ döyüşündə də xeyli qadın döyüşçülərin olduğunu görərik.

Məlumat üçün qeyd edək ki, dünya ordularında qadınların böyük qismi, əsasən, arxa cəbhə təminatı və qərargah işlərində çalışırlar. Yalnız İsrail, ABŞ, Rusiya, Çin, Şimali Koreya və Böyük Britaniya ordusunda qadınlar bilavasitə döyüş tapşırıqlarında iştirak edə bilirlər. Sovetlər dönəmində Böyük Vətən Müharibəsi zamanı qadın əsgərlərin sayı isə 800 mini keçmişdi. Bu qadın əsgərlərin 70 faizi döyüş bölgəsində, səngərdə düşmənlə üzbəüz olmuşdu.

Ekspertlər isə hesab edir ki, istənilən qadın 2-3 aylıq hazırlıq kursu ilə hərbi xidmətə həm fiziki, həm də mənəvi cəhətdən hazır olar. Hazırda qadınlar ümumilikdə bir çox orduda xidmət etsələr də, bir çox döyüşlər zamanı ön cəbhədə döyüşmələrinə izin verilmir. Ona görə də, əksər qadın hərbçilər orduda səhiyyə, xilasetmə, rabitə və bu kimi digər sahələrdə xidmət edirlər.

Amma təcrübə göstərir ki, silah haqqında ən cüzi anlayışı olmayan qadınlarımız Qarabağ müharibəsində nə qədər böyük şücaətlər göstərmişlər. Yəni, əsas olan əzm və vətən sevgisidir. Azərbaycanın Müdafiə Nazirliyində, Daxili Qoşunlarda, Sərhəd Qoşunlarında, Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətində, Mülki Müdafiə Qoşunlarında və digər hərbi təşkilatlarda zərif cinsin nümayəndələrinə çox rast gəlinir.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində qadınların kütləvi xidmətlərini bəzi amillər məhdudlaşdırır. Milli mentalitet anlayışımızda kişilər qadınlardan bir addım öndə ona görə durur ki, təhlükəni birinci qarşılasın və zərif cinsi qorusun. Amma müstəqilliyimizi qazandıqdan sonra qadının dövlət işlərindəki payı artıb, indi qadın həm parlamentdə, həm icraedici orqanlarda öz sözünü deyə bilir, artıq vətənin müdafiəsində belə qadının öz yeri, çəkisi var və butun bunlar dövlətdə qadının söz haqqını artırır. 1994-cü illərdə 500-dən artıq qadın müxtəlif hərbi hissələrin tərkibində cəbhədə döyüşüb. O zaman ayrıca qadın batalyonu da yaradılmışdı. II Qarabağ Müharibəsində də orduya qatılmaq istəyən kifayət qədər çox qadın vardı, lakin cəbhəyə getmək istəyən könüllü kişilər o qədər çox oldu ki, qadınlara ehtiyac qalmadı. Qeyd etməliyəm ki, II Qarabağ müharibəsinin yeganə qadın şəhidi Arəstə Baxışova öz peşə fəaliyyətini yerinə yetirərkən – cəbhədə tibbi yardım edərkən şəhid oldu. I Qarabağ Müharibəsində xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən şəhid olan Salatın Əsgərova da Azərbaycan tarixində silinməz iz qoymuşdur [1].

Azərbaycan qadını tarix boyu öz ağlı, zəkası, isməti, fədakarlığı, çalışqanlığı, mərdliyi, vətənpərvərliyi, millətinə, torpağına hədsiz məhəbbəti ilə tanınıb. Ölkəmiz müstəqilliyini bərpa edəndən sonra qadın hüquqlarını müasir standartlara, beynəlxalq hüquq normalarına, milli qanunvericiliyə və müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişaf prioritetlərinə uyğun olaraq inkişaf

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

etdi, ölkədə həyata keçirilən obyektiv siyasət qadının cəmiyyətdən uzaqlaşmasının qarşısını aldı, insan hüquqları sahəsində aparılmış ardıcıl islahatlar nəticəsində qadın hüquqlarının müdafiəsi bərabər imkanlar yaradılması istiqamətində mühüm addımlar atıldı.

Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın qadınlarımızın ictimai fəallığının artırılması, onların qərar qəbuletmədə, ailə, qadın və uşaqların, gənclərin hüquqlarının müdafiəsi və həyata keçirilməsində, həmçinin öz problemlərinin həllində iştirakının təmin edilməsində, davamlı inkişaf proseslərinə cəlb edilməsində həyata keçirdiyi böyük işlər danılmazdır. O qadınlarımızın hüquq və imkan bərabərliyinin genişləndirilməsi, gender balansının qorunması və daha da möhkəmləndirilməsi, eləcədə onların dövlətdə təmsili üçün kifayət qədər çox işlərə imza atıb [3].

Bu günün qadını sabahın anasıdır, sabahın anası isə gələcəyin qurucusudur. Cəmiyyət inkişaf etdikcə qadınların fəallığının artması təbiidir, onların demokratik quruculuq prosesində, ictimai həyatda, idarəetmədə daha fəal iştirakı, cəmiyyətin müxtəlif sahələrində təmsilçiliyi zəruridir. Qadınların bir ana kimi, evdə-ailədə qazandıqları nüfuzla yanaşı, onların ictimai-siyasi həyatda da fəallığının artırılması, vətəndaş mövqeyini təsdiq etməsi olduqca vacibdir. Azərbaycan dövləti bu haqqı onlara verir.

Azərbaycan qadınları müstəqillik yollarında gedən mübarizələrin ön sıralarında idilər. 1988-ci ildən respublikada cərəyan edən mürəkkəb proseslərdə qadınlar kişilərlə bərabər iştirak edirdilər.

1990-cı il 19-20 yanvarda da sovet qoşunlarının Bakıda və respublikanın digər şəhər və rayonlarında törətdikləri qanlı faciənin qurbanları arasında qadınlar da var idi. Qarabağ müharibəsinin aktiv fazası dövründə Azərbaycanın 74 min hərbi personalından 2 mini qadın idi və onlardan 600-ü hərbi əməliyyatlarında birbaşa iştirak etmişdi.

Erməni qəsbkarlarının Azərbaycanın ərazisinin 20%-ni işğal etməsi nəticəsində öz doğma ev-eşiyindən didərgin düşmüş bir milyona qədər Azərbaycan vətəndaşı arasında qadınların sayı çoxdur. Qarabağ müharibəsinin nəticələrindən doğan əsas problemlərin, o cümlədən qaçqınlıq və köçkünlük həyatının ağırlığı başlıca olaraq Azərbaycan qadınının - anaların, bacıların, qız-gəlinlərin üzərinə düşdü [4].

1995-ci ildə keçirilmiş IV Ümumdünya Qadın Konfransında dünyanın 189 ölkəsi Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platformasını qəbul etmişdi. Platformanın əsas məqsədi qadınların siyasi, iqtisadi və sosial vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması olmuşdu. Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platforması bütün dünya qadınlarının hüquqlarının qorunacağını və sülhə, gender bərabərliyinə nail olmaq üçün inkişaf proseslərində yaxından iştiraklarına mane olan amillərin aradan qaldırılacağını bəyan etmişdi.

IV Ümumdünya Qadın Konfransı Azərbaycanda qadın hərəkatının dönüş nöqtəsi kimi qiymətlədirilə bilər. O vaxt ölkəmizdə qadın problemləri ilə məşğul olan dövlət qurumu yox idi. Elə buna görə də, Ümummilli Lider Heydər Əliyev "4-cü Ümumdünya Qadın Konfransına hazırlıqla əlaqədar "Azərbaycan qadınlarının Milli Komitəsinin yaradılması haqqında" 15 sentyabr 1994-cü il tarixli Fərman imzalamışdı. Azərbaycan qadınlarının Milli Komitəsində dövlət strukturlarının qadın rəhbərləri və qeyri-dövlət qadın təşkilatlarının nümayəndələri təmsil olunmuşdur [3].

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Milli Komitə bir il ərzində Pekin konfransına ciddi hazırlaşmışdı. Ulu Öndər bu məsələni diqqətdə saxlayırdı. Müdrik dövlət başçısı yaxşı bilirdi ki, XX əsrin sonlarında Ermənistanın hərbi təcavüzü ilə üzləşən, ərazisinin 20%-i işğal altında olan, müharibənin ağrı-acılarını yaşayan, bir milyondan çox qaçqın və məcburi köçkünü olan Azərbaycanın qadınlarının bu konfransda iştirakı olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edir. Konfransda qadınların cəmiyyətdə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması sahəsində 12 strateji istiqamət müəyyən edilmiş, qadın və təhsil, qadın və sağlamlıq, qadınlara qarşı zorakılıq, qadınlar və silahlı münaqişələr, qadınlar və yoxsulluq, qadınların insan hüquqları, qərar qəbuletmədə qadınların rolu və digər bu kimi vacib məsələlər diqqət mərkəzinə gətirilmişdi. Bu gün fəxrlə deyə bilərik ki, həmin konfransın iştirakçısı olan qadınların əksəriyyəti rəhbər vəzifələrdə çalışır, ölkənin ictimai-siyasi həyatında aktiv iştirak edirlər.

Qürurla qeyd edə bilərik ki, Azərbaycan ailəsində qadının yeri və rolu xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycan qadını yeni nəsli dünyaya gətirmək, onu tərbiyə etmək, vətənə layiq böyütmək kimi çox vacib bir vəzifəni yerinə yetirməklə bərabər, ailənin möhkəmliyi və bütövlüyünün qorunması məsuliyyətini də könüllü surətdə daşıyır. Qadın, həyat yoldaşına hörmət edən, ailə ocağını daim isidən qadındır [3].

Azərbaycan qadını öz fəaliyyətini maarifçilik və xeyriyyəçilik ideyalarının yayılmasından başlayaraq, mədəni, dini, milli-mənəvi dəyər və ənənələri də nəzərə almaqla davam etdirir. Bu qadınlar bütün tarixi dövrlərdə ictimai həyatda fəal iştirak edərək, cəmiyyətimizin inkişafına öz töhfələrini vermişlər. Onların arasında görkəmli dövlət, elm, mədəniyyət və ictimai-siyasi xadimlər vardır. Qadınların cəmiyyətdəki yeri və rolunun mühüm göstəricisi onların müxtəlif dövlət vəzifələrini tutmaları və ümumiyyətlə, aktiv əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmalarıdır. Hal-hazırda qadınlarımız dövlətin yaratdığı bütün imkanlardan istifadə edirlər. Sərbəst təhsil almaqla, fiziki hazırlıqlarını inkişaf etdirməklə, peşəkarlıq səviyyələrini artırmaqla yanaşı, qadınlar həm də, ictimai-siyasi proseslərdə fəal iştirak edərək cəmiyyətin qurucusuna çevrilirlər.

Azərbaycan qadını öz fəaliyyətini maarifçilik və xeyriyyəçilik ideyalarının yayılmasından başlayaraq, mədəni, dini, milli- mənəvi dəyər və ənənələri də nəzərə almaqla davam etdirir. Bu qadınlar bütün tarixi dövrlərdə fəal iştirak edərək, cəmiyyətimizin inkişaf etməsinə öz töhfələrini vermişlər. Onların arasında görkəmli dövlət, elm, mədəniyyət və ictimai-siyasi xadimlər vardır. Qadınların cəmiyyətdəki yeri və rolunun mühüm göstəricisi onların müxtəlif dövlət vəzifələrini tutmaları və ümumiyyətlə, aktiv əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmalarıdır. Hal-hazırda qadınlarımız dövlətin yaratdığı bütün imkanlardan istifadə edirlər. Sərbəst təhsil almaqla, fiziki hazırlıqlarını inkişaf etdirməklə, peşəkarlıq səviyyələrini artırmaqla bərabər, cəmiyyətin qurucusu kimi ictimai-siyasi proseslərin fəal iştirakçısına çevrilirlər.

Tarixin istənilən anında bizim örnək kimi qəbul etdiyimiz qadınlar olub və indi də vardır. Onlardan bir neçəsinin adlarını qeyd etmək olar. Məsələn; ilk qadın pedaqoq- Mədinə Qiyasbəyli, ilk azərbaycanlı qadın dramaturq - Səkinə Axundzadə, Şərqdə ilk opera yazan bəstəkar qadın - Şəfiqə Axundova, ilk qadın balet ustası - Qəmər Almaszadə, ilk peşəkar azərbaycanlı qadın rəssam - Maral Rəhmanzadə, ilk qadın kino aktrisası - İzzət xanım Orucova, ilk qadın heykəltəraşı - Zivər Məmmədova, ilk həkim-ginekoloq - Ədilə Şaxtaxtinskaya, ilk məşhur Azərbaycan şairəsi, ilk qadın şahmatçı- Məhsəti Gəncəvi (XII əsr), ilk uşaq pediatrı-

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Adilə Namazova, ilk qadın oftalmoloq-Zərifə Əliyeva, ilk şərqşünas alim - Aida İmanquliyeva və başqaları [3].

Danılmaz tarixi faktdır ki, ölkəmizdə dövlət qadın siyasətinin əsas prinsiplərinin müəyyən edilməsi və dövlət səviyyəsinə qaldırılması məhz Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.1993-cü ildə, tariximizin həlledici dövründə xalqın tələbi və arzusu ilə hakimiyyətə ikinci dəfə gəlişi Azərbaycanı vətəndaş müharibəsi alovundan, parçalanıb dünya xəritəsindən silinmək təhlükəsindən xilas etdi. Qısa vaxt ərzində həm hərbi, həm də iqtisadi böhrandan çıxış yolları tapıldı və yaranan sarsılmaz sabitlik, ölkədə yaranan ictimai siyasi stabillik dövlət siyasətinin bütün sahələri kimi qadın hərəkatının inkişafına da güclü stimul verdi. Ümummilli Lider qadınların idarəetmə və hakimiyyətin bütün sahələrində irəli çəkilməsini vacib bilmişdir.

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan hökuməti dövrlərarası hesabatlar verir. Artıq hər Hesabatdan sonra verilən tövsiyələrin sayının az olması onu göstərir ki, Azərbaycan Hökumətinin və Dövlətinin qadınların ölkənin siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni həyatında rolunu artırmaq, onların beynəlxalq səviyyədə təmsil olunmalarını təmin etmək üçün qadınlara kişilərlə bərabər imkan və hüquqlar yaradır.

Nəticə:

Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının uğurlu dövlət idarəçiliyi, onun başçılığı ilə aparılan kompleks islahatlar, bölgələrin inkişafına yönəldilən sosial-iqtisadi proqramlar, dünya iqtisadi sisteminə sürətli inteqrasiya, neft strategiyasının real nəticələri, qeyri- neft sektorunun dirçəldilməsi, düşünülmüş və balanslaşdırılmış xarici siyasət Azərbaycanın regionda lider dövlətə çevrilməsini şərtləndirir. Müasir dövrdə qadınlarımızın ölkə həyatında rolunu yüksək qiymətləndirən Prezident İlham Əliyev demişdir: “Əminəm ki, cəmiyyət qarşısında öz məsuliyyətini bütün dərinliyi ilə dərk edən Azərbaycan qadını bundan sonra da müstəqil Respublikamızın tərəqqisinə böyük töhfələr verəcəklər” [4].

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. https://sesqazeti.az/ saytı, Lalə Mehralı “ Hökmdar, diplomat, şəhid qadınlar, Bakı, 08.05.2023;
2. www.xalqqazeti.com saytı, "Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qadın siyasəti bir sıra dünya ölkələri üçün nümunə təşkil edir", 30.11.2016, Bakı;
3. https://azertag.az/ saytı, Maqsud Dadaşov, **“**Qadın siyasəti müstəqil Azərbaycan dövlətinin prioritet sahələrindəndir”, 21.04.2015.
4.https://azerbaijan-news.az/az/posts/detail/qadin-siyaseti-dovletin-aparici-istiqametlerindendir-1683419256-Ruqiyyə Zeynalova. “Qadın siyasəti dövlətin aparıcı istiqamətlərindəndir”. 05.04.2025.
5.Necla Arat; Kadın Sorunu 2. Baskı, Say Yay., İstanbul, 1986, s.26;
6.Muharrem Ergin; Dede Korkut Kitabı, Boğaziçi Yay, İstanbul, 2001, s.64;

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ DƏMİRÇİZADƏ MƏRHƏLƏSİ
DEMIRCHIZADE STAGE IN AZERBAIJAN LINGUISTICS

Nazile Abdullazade
doçent doktor
Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Filoloji Fakültesi
assoc.professor doctor
Azerbaijan State Pedagogical University, Faculty of Philology
https://orcid.org/0000-0002-1829-7178
nazile.s.m.d@mail.ru

ÖZET

Azərbaycan dilçiliyinin araşdırıcısı və cəfakeşi, böyük alim, dili, sözün əsl mənasında, ilmə-ilmə çözən akademik Əbdüləzəl Dəmirçizadənin elmi fəaliyyəti və yaradıcılığı dilçilik tarixində xüsusi bir mərhələ təşkil edir. Şəkidə dünyaya göz açan alim təhsil illərini başa vurduqdan sonra oradaca pedaqoji fəaliyyətə başlamış, bu illərdə qələmini bədii yaradıcılıq sahəsində sınamış, bir sıra şeirlər, hekayələr və oçerklər yazmışdır. Müəllimlik peşəsinə olan sevgisi ali təhsil aldıqdan sonra da onu təkrar Şəkiyə qaytarmış, müəllimliyini davam etdirmişdir. Lakin içində tüğyan edən elmi düşüncələr, yazıb-yaratmaq üçün Şəki mühiti darlıq edir; 30-cu illərin əvvəlində Dəmirçizadə Bakıya gəlir və Azərbaycan dilçiliyində məhsuldar bir mərhələ − Dəmirçizadə mərhələsi başlayır.

30-cu illər Azərbaycan pedaqoji fikir tarixində ümumtəhsil məktəblərinin inkişafı, məktəblərin strukturunun dəyişməsi, dəsrlik və proqramların yazılması ilə səciyyələnir. Ərəb qrafikasından latın qrafikasına keçid başa çatdırılmış olsa da, Azərbaycanla Türkiyənin mənəvi əlaqələrindən qorxan sovet rəhbərliyi latın əlifbasını kiril əlifbası ilə əvəz edir. Məktəblərdə dilin tədrisində dərslik ehtiyacını pedaqoji fəaliyyətindən bilən Ə.Dəmirçizadə ibtidai məktəblər üçün qrammatika və yazı qaydalarından ibarət "Türk dili" dərsliyini yazır. İki il sonra ərsəyə gətirdiyi "Azərbaycan ədəbi dili tarixinin xülasələri" adlı kitabı isə alimlik dərəcəsinə layiq elmi-tədqiqat işi kimi dövrün görkəmli alimləri tərəfindən yüksək səviyyədə qiymətləndirilir.

Ə.Dəmirçizadə dilin vurğunu, dil tarixi sərrafı idi. Onun tədqiqatlarında dilin elə bir sahəsi yoxdur ki, araşdırılmasın, elmi-analitik şərhi verilməsin. "Azərbaycan dilinin tarixi (qədim dövr)", "M.F.Axundov dil haqqında və Axundovun dili", "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının dili", "Azərbaycan ədəbi dilinin inkişaf yolları", "Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası", "Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi (II hissə)", "Azərbaycan dili orfoepiyasının əsasları", "Müasir Azərbaycan dilinin fonetikası" əsərlərində alim dilin mübahisəli məsələlərinə aydınlıq gətirmiş, Azərbaycan ədəbi dilini abidələr və klassiklərin yaradıcılığı konteksində araşdırmışdır.

20-dən çox kitab, 200-dən artıq elmi məqalədə Azərbaycan dilçiliyinin fonetikasından tutmuş etimologiya, üslubiyyat, dil tarixi kimi sahələrinə aid elmi-nəzəri fikirlərlə yanaşı, tətbiqi dilçilik məsələləri də alimin diqqətindən kənarda qalmamışdır. Postsovet dövründə Azərbaycan ədəbi dilinin hərtərəfli araşdırılması dilin zənginliyi, qədimliyi və geniş bir arealda yayılması

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

demək idi. Dəmirçizadənin əsərlərində tez-tez təkrarlanan "milli dl", "Azərbaycan dili" ifadələri dilə cəmyyətin, sovet quruluşunun verdiyi imkanlardan artıq yanaşmağı təbliğ edirdi. Hələ 1958-ci ildə o yazırdı: "Azərbaycanda və ona qonşu olan bir sıra ölkələrdə əsrlərdən bəri yaşayan on milyondan çox azərbaycanlıya ana dili olaraq tərəqqi, inkişaf və ünsiyyət vasitəsi kimi xidmət edən dil – Azərbaycan dili adlanır. Min ildən bəri ümumxalq dili halında azərbaycanlılara fikir mübadiləsi, tərəqqi və inkişaf vasitəsi kimi xidmət etmiş olan Azərbaycan dili, demək olar ki, keçən əsrdən tamamilə milli dilə çevrilmiş və Azərbaycan millətinin mənəvi sütunlarından biri olaraq milli mədəniyyətin forması kimi xeyli inkişaf etmişdir". Sovetlər dönəmində Azərbaycan dilinin dövlətçiliyin əsas atributlarından biri olduğunu, "ən ucqar yerlərdə yaşayan azərbaycanlılarla mərkəz hissələrdə yaşayan azərbaycanlıları və bunlarla da paytaxtda yaşayan azərbaycanlıları birləşdirən, onların arasında hər cür əlaqə və münasibətin ifadəçisi və ümumi anlaşma vasitəsinin məhz Azərbaycan dili" olduğunu inamla söyləmək azərbaycançılığın, milli kökə bağlılığın, sovet ideologiyası zəminində milli düşüncə tərzinin təzahürü demək idi.

Dilin milli orijinallığının qorunub saxlanmasında fonetik sistemin, ədəbi tələffüzün, qrammatik quruluşun rolunu xüsusi nəzərdən keçirən dilçi-alim onu dilin əsəb sistemi kimi qiymətləndirmişdir. Onun fikrincə, dilin varlığını qoruyub saxlamasında əsas amillərdən biri də ədəbi və mədəni tələffüz vərdişlərinə yiyələnmək, orfoepik normaların sabitliyinə riayət edilməsidir. 1969-cu ildə yazdığı "Azərbaycan dili orfoepiyasının əsasları" kitabında orfoepik tələffüz, ədəbi tələffüzün mənbələri və pozulma səbəbləri, tələffüz üslubları, lüğəvi, qrammatik və qrafik şəraitdə tələffüz və s. haqqında alimin orijinal fikirləri bu gün də orfoepiyanın əsasları kimi dəyərlidir.

Azərbaycan ədəbi dilindən danışdıqda Dəmirçizadə şifahi ədəbi dillə yazılı ədəbi dili üzvi vəhdətdə götürür. Onun fikrincə, "X-XI əsrlərdə azərbaycanlılar arasında ümumi və kütləvi halda işlənilən və hamı tərəfindən anlaşılan dil nə alban tayfa dili, nə oğuz tayfa dili, nə də qıpçaq dilidir; bu dil məhz bu dövrdə artıq tam halda ümumxalq dili kimi təşəkkül tapmış olan Azərbaycan dilidir və "Kitabi-Dədə Qorqud" bu dildə azərbaycanlılar arasında yayılmış dastanların məcmusudur. Dastanların dilini tədqiq edən alim belə qənaətə gəlir ki, X-XI əsrlərdə Azərbaycan şifahi ədəbi dili dövrünə görə mükəmməl bir ədəbi dil olmuşdur. Şifahi ədəbi dilin əsas və qabaqcıl hissəsinin məhz folklor dili olduğu fikrini o, bu dilin "zamanın biliciləri, dədə və ozanları tərəfindən üzərində əməliyyat aparılması, xüsusən qopuzla – sazla səslənə bilən qoşmalar və bayatılar üçün uzun-uzadı, şirin-şirin üzvi surətdə bəndlənmiş müxtəlif hadisələrin, vaqələrin şirin və silsiləli ifadəçisi olan nağıllar üçün, qısa, aydın, incə və dərin mənalı atalar sözləri üçün yararlı bir dil" olduğu ilə tamamlayır.

Azərbaycan dilçiliyində Əbdüləzəl Dəmirçizadənin tarixi xidmətlərindən biri də dilin lüğət tərkibinin tədqiqi ilə bağlı olmuşdur. Onun məqalə və tədqiqatlarında söz və onun mənası, lüğət tərkibinin inkişafı və zənginləşmə yolları, dilin əcnəbi ünsürlərdən təmizlənməsi ilə bağlı fikirlər bu gün dünya dilləri içərisində zənginliyinə, musiqililiyinə, qədimliyinə görə fəxarətlə bəhs etdiyimiz Azərbaycan dilindən ağızdolusu danışmaq üçün əsaslı və etibarlı elmi mənbə sayıla bilər. Xüsusilə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının dilində işlənən yüzlərlə söz və ifadələrin mövcudluğunun min il əvvələ təsadüf etdiyi və keçən min ildə dildə böyük bir dəyişiklik olmadığı fikri "ov ovlamaq", "su sulamaq", "ot otlamaq", "quş quşlamaq" , "yaş yaşlamaq" ifadələri, "us", "suç", "əsən", "əsrük" və s. sözlərlə əsaslandırılır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Dilçiliyin hər hansı bir sahəsi olursa olsun, Dəmirçizadə tərəfindən eyni sevgi və məsuliyyətlə tədqiq olunmuş, dilin tarixinin xalqın tarixi ilə vəhdətdə götürülməsi, onun saflığının, özəlliyinin, milli mənəviyyatımızın göstəricisi kimi varlığının qorunması görkəmli alimin elmi fəaliyyətinin məhək daşı olmuşdur. Çağdaş Azərbaycan dilçiliyində müxtəlif dil sahələrinin mübahisəli məsələlərinin heç zaman bitib-tükənməyəcəyini, bütün dövrlərdə cəmiyyətin dilə, dilin topluma xidmət etdiyini bilən görkəmli alim, akademik Dəmirçizadənin fikirləri əsrləri adlayaraq öz aktuallığını daim qoruyub saxlayacaq: “Dil öz kökü üstündə törəyib artan, inkişaf edən bir vasitədir; dil cəmiyyətlə yaranır, onunla da inkişaf edir, cəmiyyətə ləyaqətlə xidmət etmək üçün öz lüğət tərkibini daima zənginləşdirir, öz qrammatik quruluşunu təkmilləşdirir və səlisləşdirir”.

Açar sözlər: dilçilik, lüğət tərkibi, üslubiyyat, Dəmirçizadə, ədəbi tələffüz, qrammatik quruluş.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GAZÂLÎ'YE GÖRE ÇOCUK EĞİTİMİNDE ANNE VE BABANIN ROLÜ

Sevim Güvercinli*

ÖZET

Bilindiği üzere eğitim ilk önce ailede başlamaktadır. Gazâli eğitim ve öğrettimin yalnız okulda yapılan bir uygulama olmadığını insanın ilk eğitim ve öğretimini ailesinden aldığını dile getirir. Gazâli anne ve babaların çocuk eğitiminde bilgiden ve sözden çok pratiğe yansıtarak, çocuğa vermek istediğin bilgiyi önce ebeveynlerin davranışa dönüştürmesi gerektiğini telkin eder. İslam dinin hayat tarzı olarak benimsemiş, dini ibadetleri gerçek manada uygulayıcısı olmuş ve ahlaki ilkeleri gerçek manada içselleştirmiş bir ailenin yetiştirdiği çocukla bâtıl dini ve kötü ahlakı yaşam haline getirmiş bir ailenin çocuğu elbette farklı olacaktır. Çocuğun ilk öğretmeni annesi ilk mürebbiyesi babasıdır. Çocuğun aile içinde aldığı ve gördüğü eğitim okulda ki eğitimden daha kalıcı ve çocuk üzerinde daha etkilidir. Çocuğun başarısında ailenin sosyoekonomik durumu büyük rol oynasa da esas etken ailenin ilgisi ve sevgisidir. Gazâli, çocuğa verilecek eğitimin akıl merkezli değil de kalbi merkeze alarak eğitim verilmesini önerir. Çalışmamızda Gazâli'nin eğitim anlayışının yanı sıra, eğitimde anne babanın rolleri ve ailede verilen eğitiminin çocuk üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerini, anne ve babanın çocuk terbiyesini doğum öncesi döneminden buluğu çağına kadar olan dönemi ele alarak çalıştık. Konuyu ele alırken çocuğun gelişim evrelerinden yararlanarak her bir gelişim evresinde anne ve babanın çocuk üzerindeki rollerini ayrıntılı ele almaktır. Çünkü her gelişim evresinin yerine getirmesi gereken görevleri vardır, çocuğun yerine getireceği görevler farklılaştıkça anne ve babanın çocuğa vereceği bilgi ve davranışlarda farklı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Gazâlî, Çocuk Eğitimi, Ebeveyn.

* NEVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE ROLE OF PARENTS IN CHILD EDUCATION ACCORDING TO AL-GHAZALI

SUMMARY

As is known, education first begins in the family. Gazali, who took part in various branches of science throughout his life, has important views on education and teaching. He states that education and teaching are not only practices done at school, but that people receive their first education and teaching from their families. Gazali has his own view on education and teaching. He suggests that parents should first transform the knowledge they want to give to their children into behavior by reflecting it into practice rather than knowledge and words in child education. The family is the one who will shape the child. A child raised by a family that has adopted Islam as a lifestyle, has truly practiced religious worship and has truly internalized moral principles will of course be different from a child raised by a family that has made false religion and bad morals a part of their lives. A child's first teacher is his mother, his first governess is his father. The education a child receives and receives in the family is more permanent and more effective on the child than the education at school. Although the socioeconomic status of the family plays a major role in the child's success, the main factor is the family's interest and love. Gazali recommends that the education given to the child should be centered on the heart rather than the mind. In our study, in addition to Ghazali's understanding of education, we studied the roles of parents in education and the positive and negative effects of education given in the family on the child, the period from prenatal to puberty by the mother and father. While addressing the subject, we take advantage of the child's developmental stages and examine the roles of the mother and father on the child in detail at each developmental stage. Because each developmental stage has tasks to fulfill, as the tasks to be fulfilled by the child differ, the information and behaviors that the mother and father will give to the child will also differ.

Keywords: Sufism, Ghazali, Child Education, Parent.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1. DOĞUM ÖNCESİ DÖNEMDE ANNE VE BABANIN ROLÜ

Doğum öncesi dönem çocuğun geleceği açısından büyük oranda önemlidir. Çocuğun sağlıklı-sıhatli olup olmaması, ahlak yönünden nasıl şekilleneceği bu dönemde belirlenir. Gazâlî, bu dönemi/evreyi nikah ve gebelik dönemleri olarak iki kısımda inceler.[1] Mutlu ve sağlıklı bir evliliğin sırrı evlenecek kişilerin evliliğe hazır olup sorumluluk alma bilincinin kişide gelişmesidir. Gazali'ye göre çocuk eğitiminde dikkat edecekleri ilk durum evlenme durumundaki tedbirlerdir. Evlenecek kişi çocuğunun annesini seçerken sünnete uygun seçmeli. Gazâlî, evlilikte verasetin yani soyun yanı sıra çevreyi de esas alır.[2]

Rasulullah (s.a.v.) "evleneceğiniz eşlerinizi araştırın" buyurmuştur. Bu araştırmanın önemi kişilerin ahlakları, kişilik karakterleri birbirlerine uyuyor mu en önemlisi İslam'a uygun hareket ediyor mu? Gazali, evlenmek isteyen erkeğe eşinde araması gereken vasıfları şöyle sıralamıştır: "Dindar olma, ahlaklı ve eğitimli olma, güzel olması, mehrinin az olması, asaletli olması, çocuk yapmaya elverişli olması, bakire ve yakın akrabadan olmama."[3] Rasulullah (s.a.v.) hadisinde *"Kadın dört sebepten biri için alınır: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen (diğerlerini geç), dindar olanı seç. (Aksi halde) sıkıntıya düşersin."*[4]

Bu dönem aslında evlilik tedbirlerinin alındığı dönemdir. Çocuğun eğitim tedbirleri daha evlenmeye kara vermeden alınmalı. Eşlerin aralarındaki duygu münasebeti aralarındaki münasebetlerin sıhhatli ve istikrarlı olması ve çocuklarını nasıl yetiştireceklerini, neyi esas alarak eğitim verecekleri, dine bakış açıları ve dünya görüşleri önemlidir.[5]

Sağlıklı bir çocuğun yetişmesi için sağlıklı, sağlam bir nikâhın olması lazım. Aile kurumunu bir binaya benzetirsek bu kurumun temeli de nikâhtır. Sağlam ve sıhhatli bir nikâh da Kur'an'a ve sünnet uygun olarak inşaa edilen nikâhtır. Bir şeyin temeli sağlam ve fıtratına uygun olmazsa yıkılır. Bu yüzden sağlıklı ve İslam'a uygun bir ailenin oluşması sünnete uygun bir nikâhla gerçekleşmesi şart. Sağlıklı bir aile ahlaki bakımdan sağlıklı bir evlat yetiştirir. Nikâh hem kişileri zinadan korur hem de çocuğun nesebinin korunmasını sağlar. Nikâh toplumun ahlaki yapısını korur ve çocuğun nesebinin karışmasını engeller.[6]

---

1 Cemil Oruç, İmam-ı Gazâli'nin Eğitim Anlayışı, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 125.
2 Hasan Mahmut Çamdibi, Emine Keskiner "Gazzali'ye Göre Çocuk Egitimi", 800.
3 Gazâlî, İhyâ, 2/67.
4 *Bk.* Buhârî, Nikâh, 15.
5 Cemil Oruç, İmam-ı Gazâli'nin Eğitim Anlayışı, (İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,2009), 125.
6 Ahmet Gündüz, "Evlilik Akdi Bağlamında Kur'ân'ın Çocuğu Gözetmesi ", 13.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Gazâlî nikâhta beş fayda vardır bunlardan birincisi evlat yetiştirmektir. Evlat yetiştirmekte dört vecihte Allah'a yakınlık vardır:[7]

1. İnsan neslinin devamı için evlat yetiştirmekle Allah'ın rızasına uygun hareket etmek.
2. Hz. Peygamberin, çokluğu ile iftihar edeceği ümmetini çoğaltma konusunda peygamberin rızasını kazanmak.
3. Vefat ettikten sonra geride kendisine hayır dua edecek bir hayırlı bir evlat bırakmak.
4. Kendisinden önce vefat eden küçük çocuğundan Allah katında bağışlanmak için niyazda bulunmalarını talep etmek.

Allah'ın insanlara verdiği sayısız nimetlerden biri de çocuktur. Çocuk ebeveyn için mutluluk vesilesi, huzur, teselli kaynağı ve hayatlarını renklendirendir.[8] Kur'an-ı Kerim de Allah (c.c) "*Mal mülk, çoluk çocuk, bütün bunlar dünya hayatının bir süsüdür.*"[9] İfade eder.

Gazâlî, çocuk yetiştirmenin/eğitimin önemli olduğunun ama en önemlisinin ise bu eğitim şeklinin ne olduğu ve nasıl olacağıdır. "Çocuk, ana-babasının yanında ilahi bir emanettir. Onun temiz kalbi, saf, her türlü motiften ve şekilden boş bir cevherdir. O, nakşedi1en her şeyi kabule müsait, kendisine yönelen her şeye meyleden vaziyettedir."[10]Anne ve baba nasıl davranırsa çocukta yakın çevresinde olduğu için onları örnek alarak büyüyecektir. Rasulullah (s.a.v.): "*Her çocuk fitrat üzere doğar. Sonra ebeveyni onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar." b*uyurmaktadır.[11] Bu hadisten de anlaşıldığı üzere çocuğa annesi ve babası ona ne verirse iyi veya kötü çocuk onu çeker alır. Anne ve babanın dini ve mezhebi neyse çocukta o dine ve mezhebe meyleder. Çocuğa iyilik, güzellik tavsiye edilir ve iyi işler yaptırılırsa, çocuk iyi bir birey olarak yetişir; dünya ve ahirette saadete ulaşır. Onu bu şekilde yetiştiren ebeyn ve öğretmen de sevapta ona ortak olur. Kötü ve çirkin işlere itilir ve ihmal edilir, terbiyesine bakılmazsa ahlaktan yoksun bırakılırsa heder ve helak olur. Çocuğun bu kötülüğünden ise, anne-baba ve onu yetiştiren kim ise o sorumludur. Anne ve baba çocuğu bir ressam, bir heykel tıraş, bir mühendis gibi şekil vererek büyütmek değil hayat yolunda ona rehber olmaktır. Eşler

7 Gazâlî, İhyâ, 2/67
8 Ahmet Öz," Hak Ve Sorumluluk Bağlamında Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ", 22.
9 Kehf 18/46.
10 Gazâlî, İhyâ, 3/165
11 *bk.* Buhârî, Cenâiz 92; Ebû Dâvut, Sünne 17.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

çocuk yetiştirmede ortak sorumluluk almalıdır. Toplumuz da çocuk yetiştirmek kadına has bir durum gibi gözükse de İslam kadın erkek arasındaki çoğu şeyin müşterek olduğunu söyler ve peygamberimiz sünneti ve yaşamı ile bunu bize gösterir. Çocuk terbiyesini hem anneden hem babadan almalı. Çocuk anne ve babanın iletişiminden ve duygusundan uzak veya mesafeli olarak yetiştirilirse çocuklar büyüdükleri zaman insan ilişkileri konusunda olumsuzluklar yaşayabiliyorlar.

İyi bir evlat yetiştirmenin yolu iyi bir anne ve baba olmaktan geçer. Zira gerçekte anne, dinin ilk öğretmeni sayıldığı gibi, baba ise ilk mürebbiyesi (eğitimci) kabul edilir. [12] Çocuğun güzel ahlaki ve bilgi gelişimine sahip olması için çocuktan önce eşlerin birbirini geliştirmeleri ve birbirlerini eğitmesi gerekiyor. Gazâlî' ye göre bir insan evlendiği kişideki gereksiz duygu ve düşünceleri düzeltmekle yükümlüdür.[13]

Bu dönem çocuğun olmadığı bir zamanda bile anne ve babanın çocuk üzerinde bir rolünün olduğunu gösteriyor. Çocuk Allah'ın ebeveynlere bir emanetidir. Bu emanete nasıl sahip çıkacaklarını, çocuğun yükümlülüklerini almaya hazır olup olmadıklarını ve kendilerini bu sorumluluğa hazırlamaları gerektiği bir dönemdir.

2. BEBEKLİK DÖNEMİ ANNE VE BABANIN ROLÜ

Evliliğin nihai hedefi çocuk yetiştirmektir.[14] Çocuğun, güzel yetiştirilmesi güzel bir terbiye alması anne karnında başlar; annenin yediği, içtiği şeylere dikkat etmesi gerekir bunlar helal yoldan gelmesi haram yiyeceklerden kaçınması gerekiyor. Bebek doğduktan sonrada annenin yediği içtiği süt yoluyla bebeğe geçer. Gazali bu konu da dikkat edilmesi gerektiğini ve ilk günlerden çocuğun terbiyesine önem verilmesini söyler. Eğer annenin sütü yoksa çocuğun terbiyesi için helal yiyen dindar, saliha bir sütannesi bulunmalıdır. Zira haramdan meydana gelen vücut kirlenir, pisliklere ve kötü işlere meyl eder.[15] Gazâlî, çocuğun sadece davranış olarak terbiyesine dikkat edilmeyeceğini, çocuğun yediği ve içtiği şeylerin onun ahlakını etkileyeceğini söyler.

Bu dönemde bebek özellikle annesine bağlı olarak hayata başlar. Annenin bebeğe karşı davranışlarında tutarsız olmaması gerekir. Anne çocuğa karşı davranışlarında onu güvende hissettirecek şekilde olmalı. Bu güven çocuğun ağlamaya başlayıp ihtiyacının giderilmediğinde

[12] Mehmet Emin Ay,“ Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler” , 6.
[13] Gazâlî, İhyâ, 2/44.
[14] Gazâlî, İhyâ, 2/62.
[15] Gazâlî, İhyâ, 3/166.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

güvensizliğe doğru yol alır. Anne, çocuk aç kaldığında emzirilmeli, sevgi ve şefkatini eksik etmemelidir. Bebeğin annesinin sütünden aldığı vitaminin yanında anne sevgisi ve şefkati fiziksel ve ruhsal açıdan en önemli vitamindir. Aksi halde bebek dünyayı güvensiz ve sevgisiz bir yer olarak algılar.[16]. Sevgi çocuğun gelişiminin her aşamasında olması gerekiyor. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkilerde sevgi en önemli faktördür. Sevgiden uzak olarak büyütülen çocuk, susuz bırakılan bir bitkiye benzetilebilir. Sevgi ve şefkat eksikliği çocuğun gelişmesini, her yönü ile etkileyebilir. Sevgi ihtiyacı karşılanmayan bir çocuğun, eksikliğini hiçbir şekilde karşılamak mümkün değildir.[17] Anne ve babanın sevgi ve saygıyı çocuklarına en iyi ve etkili bir biçimde göstermesi gerekiyor. Sevgi ve saygının yanında anne ve baba çocuklar arasındaki adaleti gözetmeli özellikle kız ve erkek çocuğu arasındaki cinsiyet farklılığından dolayı herhangi bir ayrıma tabi tutmadan büyütmelidirler. Hz. Muhammed (s.a.v) bunun önemine bianaen şu hadisi şerifi söylemiştir. "*Kimin bir kız çocuğu dünyaya gelir de onu toprağa gömmeden, horlamadan ve üzerine erkek çocuğunu tercih etmeden yetiştirecek olursa Allah Teâlâ o kimseyi cennetine koyacaktır.*" Diğer bir hadisi şerifte "*Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli olun*" uyarısında bulunmuş. Çocuklar arasında adaleti gözetmenin çocukların anne babaları üzerinde bir hakkı olduğunu bildirmiştir. Adaletin olmadığı yerde zulüm olur ve " *Allah zalimleri asla sevmez."*[18]

Gazâlî yeni doğan çocuğa karşı anne ve babanın vazifelerinin Peygamberimizin sünnetinde ve uygulamalarında olduğunu belirtir. Örneğin çocuk doğduğunda sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunması bu düşüncenin göstergelerinden birisi addedilebilir. Çocuğun kulağına ezan ve kametin okunmasındaki hikmette şunlardır:[19]

- İnsan işittiği ezanın, Allah'ın (c.c) kudretini içeren kelime-i şehadet İslâm'da ilk söylenen kelimelerdendir.

- Ezanın okunması ile insanın kalbine ilk dokunan ve nefsinde tesir eden,Allah'ın vahdaniyetini içeren ruha huzur veren kelimelerdir. Çünkü şeytan ezandan kaçar. Bütün bu manalar göstermektedir ki Hz. Peygamber (s.a.s), çocuğun dünya kokusunu teneffüs etmeye ve vücûdiyetin esintilerini solumaya başlamasından itibaren ona

16 Şerife Işık, " Eğitim Psikolojisi", 5.Bölüm, Kişilik gelişimi, 162.
17 Cemil Oruç, İmam-ı Gazâlî'nin Eğitim Anlayışı, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), s.129.
18 Âl-i İmrân 3/57.
19 Eşvak Said RADINÎ, "Doğumunun İlk Haftasında Bebek İle İlgili Hükümler", Çev. Abdülkadir ŞANALMIŞ, s.680.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

tevhidi, imanı aşılamaya, şeytanı ve nefsani arzulardan uzaklaştırmaya büyük önem vermiştir.

Diğer bir vazifeleri ise yeni doğan çocuğa tahnik[20] yapmak çiğnenmiş hurma parçasını çocuğun damağına sürülmek suretiyle ağzına ulaşması sağlanır. Tahnik Rasülullah'ın (s.a.v.) sünnetidir. Tahnik'in hikmeti[21] çocuk dilini damakla birlikte hareket ettirmesi ve dudakla çenenin birlikte hareket ettirilip annesini emmeye hazır hale gelir. Diğer bir vazifeleri hakkında ise Rasülullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Çocuğun doğumunun yedinci günü olunca kurban kesiniz ve çocuğa ad veriniz*." Çocuğun yedinci günü kesilen bu kurbana Akika Kurbanı denir. Bu uygulama da çocuk eğitiminde anne babanın deruhte etmesi gereken önemli bir hususdur. Çocuk için Akika kurbanın kesilmesindeki hikmetler şunlardır:[22]

- Akika karşısında rehin olan çocuk, kurbanın kesilmesiyle kurbandan kurtulmuştur.
- Kurban etini yemek yedirmenin değerini ortaya koymak için komşulara yakınlara ikram edilir ve paylaşmanın güzelliği ortaya çıkar. Bu uygulamada kesilen kurbanın kemikleri kırılmaz çocuğun sıhhatli olması sebebiyle ve kurbanın azaları eksiltilmez.
- Akikanın bir başka hikmeti; Allah'ın çocuk nimetini bahşetmesi ve bu nimetin korunması, gözetilmesi için vesile olmasıdır. Tıpkı Allah'ın Hz. İbrahimi'e oğlu Hz. İsmail'în koruma bedeli olarak gönderdiği koç gibi feda edilen kurbandır.
- Akîka, çocuğun güzel ve sıhhatli yetişmesine, güvenli kalmasına, hayatının hayırlı uzun olmasına, şeytanın zararlarından ve fitnesinden muhafaza edilmesine vesile olur.

Anne ve babanın diğer bir vazifesi doğan çocuğa güzel- anlamı güzel, İslam'a uygun- bir isim vermek. Çocuğa güzel bir isim koymak ve İslam adabı ile terbiye etmek babanın evladın babası üzerindeki hakkıdır.[23] Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.s) şu sözü bunun delilidir: "*Siz kıyamet günü kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleri ile çağırılacaksınız. Öyle ise çocuklarınıza güzel isimler koyunuz"*

[20] Tahnîk terim olarak "ağızda yumuşatılan hurmanın veya bal gibi tatlı bir maddenin yeni doğmuş ve henüz süt emmeye başlamamış bebeğin damağına sürülmesi" demektir.
[21] Eşvak Said RADINÎ, "Doğumunun İlk Haftasında Bebek İle İlgili Hükümler", Çev. Abdülkadir ŞANALMIŞ, s. 683.
[22] Eşvak Said RADINÎ, "Doğumunun İlk Haftasında Bebek İle İlgili Hükümler", Çev. Abdülkadir ŞANALMIŞ, s. 688-689.
[23] Gazâlî, İhyâ, 2/70-71.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Gazâlî konulan bazı kötü isimlerin değiştirilmesi gerektiğini vurgular. Konulan ismin çocuğa etki edebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle anne ve babaların çocuklarına vereceği ismi özenli, dine uygun, anlamlı, güzel isimler vermelidirler. Çocuğa konulacak ismi çocuk ömrü boyunca kullanacak.

Babanın çocuk üzerine diğer bir vazifesi ise erkek çocuğunu sünnet ettirmektir. Gazâlî sünneti doğumun yedinci gününde olması gereken işlerin içinden sayar.[24]

Bu dönemin sonuna doğru 2 yaşında çocuk konuşmaya başlar. Bu konuşma tek kelime şeklinde veya iki kelime şeklinde olur. Anne ve babanın bu durumdaki vazifesini Peygamberimiz (s.a.v.) şu hadisi şerifte söylüyor. " *Çocuklarınıza ilk söz olarak ' La ilahe illallah 'ı öğretin.*". Anne ve babanın bu konuşmada ki iradesi Allah(c.c) olmalıdır.

Bu dönemde çocukta dini ve ahlaki belirtiler görmek mümkün değildir. Ancak fıtrat olarak dini tohumlar mevcuttur. Çocuk bir başkasının yanında giydirilmemeli ve çocukların kişisel bakımları özellikle alt bez temizliği yapılmamalı. Anne ve babada bebeğin yanında kendi mahremiyetlerine dikkat edecek şekilde davranmalı ve özen göstermeli. Anne ve baba bu dönemde dahi hem çocuğun mahremiyetine hem de kendi mahremiyetlerine dikkat edilmeli. Çünkü bu dönem çocuğun tuvalet alışkanlığının kazanıldığı dönemdir.[25]

Allah Teâla şöyle buymuştur: "*Ey iman edenler! Kendinizi ve çoluk çocuğunuz cehennem ateşinden koruyunuz. "*[26] Bir anne çocuğunu dünya ateşinden koruduğu gibi cehennem ateşinden de korumalıdır. Gazâlî'ye göre çocuğu korumak; onu güzel terbiye edip temizlemek, ona ahlaki faziletleri öğretmek, kötü arkadaşlardan onu korumak, devamlı surette zevk-u sefa içinde bırakmamak, refah ve zinet sebeplerini sevdirmemektir. Çünkü zinet ve refaha alışınca büyüdüğü zaman onları elde etmek için onların peşinden koşar. Bunun için daha ilk günlerde çocuğun terbiyesine önem vermelidir.[27]

3. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ANNE ve BABANIN ROLÜ

Gazâlî bu dönemi bilgi aktarma süreci olarak değil, belli kavramların kazandırılması süreci olarak değerlendirir.[28] Bu dönem kritik bir dönemdir, çocuk bu dönemde edindiği

[24] Gazâlî, İhyâ, 2/69
[25] Osman Özdemir, Pınar Güzel Özdemir, Muhammed Tayyib Kadak, Serhat Nasıroğlu, "Kişilik Gelişimi", s.567; Şerife Işık, " Eğitim Psikolojisi", 5.Bölüm, Kişilik gelişimi, s.162.
[26] Tahrîm 66/6.
[27] Gazâlî, İhyâ, 3/165
[28] Cemil Oruç, İmam-ı Gazâli'nin Eğitim Anlayışı, (İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,2009), s.130.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

davranışlar ve öğrendiği bilgilerle geleceğe atılır. Araştırmalara göre bu dönemde yaşanılan olayların büyük bir kısmı yetişkinlik dönemlerine etki ettiğini kişilik, alışkanlıklarına ve dini değerlerine etki ettiğini gösteriyor. Çocuk için 3-4 yaşlar hem Peygamber'in sünnetine hem de pedegolojik olarak yerine getirecek davranışlara uygundur.[29] Çocuğa aktarılan bilgilerde sevgi, merhamet ve sabrı gözetmeli. Elbette ki bu öğretim işinde alacağı davranışlar olumlu ve olumsuz olabilir. Olumlu davranışlarda ödülü olumsuz davranışlarda yerine göre cezayı gözetmelidirler yerine göre sabırla devam etmelidirler. Anne ve baba bu olumsuz davranışlarda hayır dualar etmeli zira eğitim konusunda peygamberler bile aciz kalmakta ve dua ile ilahi yardım istemektedirler.

2 yaşından itibaren çocuk konuşmaya, idrak etmeye, çevresinde olup bitenleri anlamaya başlar. Bu yaştaki çocuğun zekâsı henüz tam olarak gelişmediği için çevresindeki davranışları taklit ederler. Gazali, "İlcamü'l-Avam" kitabında " insan tabiatı taklide meyillidir." der. Çocuğa öğretilecek veya öğrenilmesini istenilen davranışlar ve bilgiler önce aile içinde anne ve babanın bunları yapıyor ve yapmaya gayret ediyor olmalı. Çünkü çocuğun ilk çevresi ilk olayları, davranışları gözlemlediği yer ailesidir o yüzden anne babanın çocuktan istediği davranışları kendileri yapıyor olmalı. Başta çocuk anne ve babanın davranışlarını taklid eder.

Bu dönemde çocuk da dini duygunun gelişmesi de gerilemesi de anne ve babaya bağlıdır. Anne ve baba İslam dini hak üzere yaşarlarsa, dini konuda anne ve babanın söyledikleri ve davranışları tutarlı olursa çocukta dini duygu gelişir tutarsız olursa ve dini duygu körelir. Çocuk aile fertlerinde gördüğü ibadetleri, duaları, dini yaşantılarından örnek olarak kendi de aynı davranışları öğrenmek ister. Çevresindekileri Allah'a dua ederken, ibadet ederken ve bazı söz ve davranışlarının işitilmesi onun bilincine yerleşir ve yavaş yavaş benimsenir.[30] Bu dönemde ebeveynler çocuklarına dini hikâyeler okumalı. Bu dönemde çocuklar hikâye ve masallara büyük ilgi duyar. İnanma ile ilgili dini hikâyeler ve menkıbeler çocuğun dini hayal gücünü ve duygusunu uyandıracağı gibi eşyanın ötesindeki gizli kuvvetler olduğu düşüncesi gelişecektir.[31] Dini hikâyeler bu dönemde çocuğun alıcı ve ifade edici dil gelişimi bakımdan önemli hem çocukta dini duyguların gelişmesi hem de din dilinin gelişmesi bakımından önemlidir. Bu dönemde Anne ve babalar çocuklarını televizyondan ve çeşitli teknolojik

[29] Mehmet Emin Ay," Ailede verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler, İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II", s.364.
[30] Hüseyin Peker " Din Psikolojisi", s. 167.
[31] Mehmet Emin Ay , " Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım", s.30.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

aletlerden uzak tutmalı çünkü bu gibi uyarıcılar çocuğun alıcı dili geliştirirken ifade edici dili geriletebilir.

Gazâlî 3 yaşından itibaren çocuklara bazı dini motiflerin ve imgelerin uygun şekilde sunulması gerektiğini söyler. Bu motiflerden biri de İslam da yemek adabıdır çünkü Gazali çocukta ilk meydana gelen yemek hırsı olduğunu ifade eder.[32] İslam da yemek adabında ebeveynler, sofrada yemeğe başlandığında besmele ile başlayıp sağ elle ve önünden yemek yemesi söylenmeli ve anne ve babası da söylediği şeyi kendileri uygulamaları lazım. Yerken lokmalarını iyi çiğnemesi ve lokmalarının birbirini takip etmemesi, yemeği eline ve elbisesine bulaştırmaması söylenir. Gazali yemek yerken susulmaması gerektiğini iyi ve güzel şeylerden bahsedilmesi, çocuklara örneklik teşkil edecek kişilerin hikâyelerinin anlatılmasını söyler.[33] Bu hikâyeler çocuğu cesaretlendirir ve o uygulamaya karşı istekli kılar. Yemek sonrası yemek duası edip Allah 'a hamd ederek bitirmek çocukta kavratılması zor bir durum olsa da taklit etmesiyle başlanılan bu uygulamalar çocuğun bilinçaltına yerleşir.

Gazâlî, çocuklara yemek konusunda katıksız ekmek yemekle de tamah etmesi gerektiği mutlaka et yemenin zaruri bir şey olmadığı öğretilmesi gerektiğini söyler. Oburluğun çirkin bir şey olduğu çocuğa anlatılmalı[34]. Zararlı yiyeceklerden ve İslam da haram kabul edilen, içerinde helal ve haram mı olduğu kesin olmayan şeyler ebeveynler çocuklarını bu konuda sakındırmalı.. Çocuk evin reisi gibiymiş gibi büyütülmemeli sevmediği bir yemek varsa bazen aç bırakılmalı ta ki açlığa dayanamayıp seçtiği, sevmediği yemeği yiyinceye kadar. Çocuğa yemekten maksadın, insanlar yemek yemekle Allah'a ibadet etmek için güç ve kuvvet kazandırdığını, dünyanın fani olduğunu ölümle dünya nimetlerinin sonu geleceğini söylenmeli. Zevk için yemek yemenin israf olduğu çocuğa aktarılmalı. Yemeğin israfı konusunda çocuk bilinçlendirilmeli ve Allah'ın (c.c) "*yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez*"[35] ayetini çocukla paylaşılıp Allah'ın kimi sevdiği de ayet ve hadislerle desteklenerek anlatılmalı. Anne ve babaların çocuğun midesini tam doldurmamalı ve tam doldurmamasına izin verememelidir. Hem çocuğun sağlığı açısından hem dini olarak uygun değil. Peygamberimiz (sav.) "*İnsana, yaşaması için birkaç lokma yeter. Çok yemek isteyen, karnının yani midesinin üçte birini yemekle doldursun, üçte birini suya ayırsın, üçte birini de rahat nefes alması için boş bıraksın*." buyurur.

[32] Gazâlî, İhyâ, 3/166.
[33] Gazâlî, İhyâ, 2/70.
[34] Gazzâlî, İhyâ, 3/166.
[35] A'râf 7/ 31.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Okul öncesini içeren bu dönemde çocuklara yavaş yavaş bazı süreler ve dualar öğretilip ezberletilmeli. Bu dualar ve süreler çocuğun Allah'a yakınlaşmasını sağlayacaktır. Bilişsel ve dil gelişimine göre bu yaştaki çocuklar bunları yapmaya kadirdir.

Psikolojik tecrübeler ışığında çocuk da dinî uyanışın 3-5 yaş arasında başladığını ve tecrübe ettiği söylenebilir. [36] Gazâlî, çocuğun ruhun yaratılışı itibariyle gerçekleri kabullenmeye yetenekli olduğuna ve Allah'ı bulup kavrayacak gücün de onda bulunduğuna inanır. İnanan çocuk kendini güçlü hisseder çünkü iman kelime manasıyla ' kalbe huzur, güven ve emniyet vermek' demektir. Allah'ın kendisini koruyacağını, affedeceğine inanmak rahatlık ve huzur verir. İman sahibi kimselerin ruhen huzuru ve mutluluğu imandan gelir[37]. Kişi başına gelen olumlu olaylara şükreder olumsuz olaylara karşı sabreder Allah 'a dayanır bu durum kişiyi güçlü hissettirir. İnançsızlık çocukta huzursuzluk ve ileriki yaşlardaki yaşanabilecek olumsuz olaylarda intihara sürükleyebilir.

3-6 yaşındaki çocukta soyut düşünme gelişmemiştir. Etrafındaki soyut olan her şeyi somut olacak şeylere benzetirler.[38] Allah'ı tasarlarken büyük bir insan olarak düşünür ya da Allah'ı somut şeylerle karşılaştırabilir. Anne ve baba çocukları seven, merhametli, koruyucu, ikramı bol olan Allah'ı " Allah yaramazlık yapan çocukları taş eder, yakar" gibi sözleri çocuğun olumlu yönde giden din eğitimini olumsuz yönde çevirirler. Allah korkusunu bu dönemde çocuklara öğretilmez çocuğu cezalandırmak için bu korku uygulanmamalı anne ve babanın bu yaklaşımlardan vazgeçmeli çocuğun merhametli ve koruyucu, çocukları seven Allah tasavvurunu geliştirmelidirler. Zira çocukluk döneminde ki bu korku çocuğun dine karşı gelmesine Allah'ı kızan, insanları cezalandıran, cehenneminde suçlu suçsuz bir şekilde yakan bir Allah tasavvuruna yol açıp dinsizliğe haşa ateistliği benimsemesine iter.

Bu dönemde çocuğun özerklik duygusu ve girişimcilik duygusu gelişmeye başlamıştır.[39] Çoğu şeyi kendileri yapmak isterler. Anne ve babanın buna izin vermesi gerekiyor aksi takrirde çocukta utanç, kuşku ve suçluluk duygusu gelişir. Örneğin çocuk babası ve annesiyle namaz kılmak istediğinde anne ve babanın önce ona güzelce abdest nasıl alınır bu öğretmeli ve kendisinin almasına izin verilmeli. Yapılacak ibadetlerin tam ve usulüne uygun olmasına anne ve baba dikkat etmeli. Çocuğun abdestsiz olarak namaz durulmasına izin

[36] Mehmet Emin Ay , " Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım", s.70.
[37] Mehmet Emin Ay , " Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım", s.142.
[38] Hüseyin Peker " Din Psikolojisi", s. 168;
[39] Osman Özdemir, Pınar Güzel Özdemir, Muhammed Tayyib Kadak, Serhat Nasıroğlu, "Kişilik Gelişimi"; Şerife Işık, " Eğitim Psikolojisi", 5.Bölüm, Kişilik gelişimi, s.162.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

verilirse bu çocukta alışkanlık olur ve abdest namaz arasındaki hem maddi hem de manevi bağı kuramaz. Bu davranışı başka ibadetlerin usullerine de genelleyebilir ve çocukta durgunluk ve yapacağı şeye karşı tembellik oluşur.[40]

Gazâlî, anne ve babanın çocuğu rahata alıştırılmamasını tavsiye eder. Mümkün olduğunca gündüz uykusundan alıkoyulması gerektiğini çünkü gündüz uykusunun tembellik getireceğini söyler. Fakat çocuğun gece uykusuna mani olunmamalıdır. Bununla beraber Gazâlî, etlerin pekişmesi, vücudunun yağlanmaması için yumuşak yatakta yatırılmaması gerektiğini de söyler. Çocuğun belirlenen zamanlarda spor yapmasını; sporun çocuğu durgunluk ve tembellikten alıkoyacağını söyler.[41] Peygamberimizin (s.a.v) *"İki hedef arasında koşan kimsenin her adımı için bir hasene (iyilik) mevcuttur, ok yarışı yapın, vücutça sertleşin, yalın ayak yürüyün"*[42]yürümenin ve koşunun faydasına değinmiştir. Anne ve baba bunun gibi İslam'a uygun sporlara güreş, okçuluk, at ve deve biniciliği, yüzücülük gibi spor faaliyetlerine yönlendirilmeli. İslam'a uygun olmayan çocuğu kumara sürükleyecek, dürüstlükten uzaklaştıracak, zamanını boşa harcatacak, spor faaliyetlerinden uzaklaştırılmalı. Yarış sporlarında karşılıklı kazananlar sonucunda verilecek armağanlar haramdır fakat üçüncü bir kişi tarafından verilmesi caizdir ve kumar anlamı taşımamaktadır.[43]

Bu dönemde çocuk cinsiyet farklılıklarını bilmeye ve cinsiyet rollerinin öğrenilmeye başlandığı zaman aralığındadır. Anne ve babanın bu dönemde alacağı oyuncakları, alacağı kıyafetleri cinsiyetine uygun olarak almalı. Gazâlî bu konuda kız çocuğuna beyaz giysilerin giydirilmesini şatafattan uzak, sade giysileri özendirilmesi gerektiğini belirtir. Erkek çocuklar da beyaz ve renkli elbiselerin giydirilmesinden kaçınılması gerektiğini tavsiye eder.[44]

Baba, çocuğuna karşı ağır davranmalı, çocuğuyla konuşmasında heybetini korumalı. Yaptığı hatalar konusunda uyarmalı ve azarlamalı ama asla fiziksel ceza uygulamamalı. Anne ise çocuğunu babası ile korkutmalı.[45] Babanın çocuğa karşı konuşması küfür ve argo içermemeli ve kötü lakaplarla seslenmemeli. Kur'ân-ı Kerîmde ki baba oğul ilişkilerini içeren ayetlere baktığımızda babanın oğluna hitap tarzı "*yavrucuğum, oğulcuğum* [46]" şeklindedir. Aynı güzel hitap şeklini Peygamberimizin (sav) hayatında da görmekteyiz. Kötü söz, küfür ve argo olarak seslenilmesi halinde Kur'ân-ı Kerîm " *Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz*

[40] Gazâlî, İhyâ, 3/71
[41] Gazâlî, İhyâ,3/166; Osman Oral, "İslâm'da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler", s.33.
[42] *bk.* Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, V/136.
[43]Harun Ayar, "İslam'da Boş Zaman ve Spor ", s.4.
[44] Gazâlî, İhyâ,3/166.
[45]Gazâlî, İhyâ, 3/167.
[46] Lokmnan31/16; Yûsuf 12/5.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

etrafından dağılır giderlerdi.[47]" baba bu söylemlerinden dolayı çocuğun saygısını ve sevgisini kaybetmesine neden olur. Gazâlî "Eyyühe'l-Veled" isimli eserinde nasihatlerine " Ey sevgili ve aziz oğlum" hitabıyla başlaması babalara güzel bir örnektir. Uslub kimliktir. Babanın çocuğuna karşı olan üslubu hem kendi kimliğini gösterir hem de çocuğun kimliğini oluşturmasında örneklik arzeder.

Küçükken çocuğa verilecek ve öğretilecek dini/kültürel değerler üzerinde fazla durulması gerekiyor çünkü çocuğun kişiliği, karakteri ve alışkanlıkları 7 yaşına kadar belli bir oluşum kat eder. 7 yaşından sonra çocuğa verilecek değerler ve öğretileri vermek güçleşir. Gazâlî, ilk çocukluk döneminde çocuk ihmal edilirse ahlakı bozulur, yalancı, haset, hırsız ve benzeri birçok kötü huylar çocukta meydana geleceğini söyler. Bütün bu kötü huylar güzel bir terbiye ile korunur. O yüzden çocukluğun ilk yılları önemli.

4. SON ÇOCUKLUK (TEMYİZ) DÖNEMİNDE ANNE VE BABANIN ROLÜ

Bu dönem çocuğun okula başladığı, okuma ve yazma öğrendiği, önceki evrelerde anlayamadığı kavramları anlayacağı ve aklın olgunlaştığı bir dönemdir. Çocukta temyiz çağının başlaması (iyi ve kötü ayırt edebildiği) 7 yaşında başlar. Utanma, çekinme hissinin kendisinde başlaması ile de belli olur. Çocuğun, utanıp kendini büyüklerden sayarak bazı işleri terk etmesi, akıl nurunun parlamasına delalet eder. Bu fehm ve idrak hali Allah'ın bir lütfudur. Aynı zamanda kalbinin temizliğini, ahlakının doğruluğunu müjdeler[48]. Utangaç çocuğu ihmal etmek doğru olmaz. Diğer dönemlerde öğretilmeyen şeyler bu dönemde öğrenmesi için çocuğa sunulur. Allah korkusu vicdanın da gelişmesiyle 10-11 yaşından sonra verilmesi daha uygun olacak. Çünkü çocukta ki zihin gelişimi haklı haksız, suçlu suçsuz, sevap günah, cennet cehennem gibi mücerred kavramların anlaşılmasına yardımcı olacaktır.[49]

Çocuk temyiz çağına geldiği zaman çocuğa bazı dini kavramalar öğretilmeli bunlardan haberdar edilmeli. Gazâlî "Mizan" adlı eserinde "*Küçükken öğrenim taş üzerine yazı yazmak gibidir.*"[50] Bu sözü dikkate alarak çocuklara ilk önce iman esaslarını, Allah ve peygamber sevgisini ve Kur'ân-ı Kerîm öğretilmeli yaşına göre de ibadetlere özendirilmeli. Öncelikle

[47] Âl-i İmrân 3/ 159.
[48] Gazâlî, İhyâ, 3/166.
[49] Mehmet Emin Ay , " Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım", 151.
[50] *bk. Mecmau'z - Zevaid, 1/125.*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

çocuğa herkesin ahirette cevaplaması gereken sorular öğretilmeli:[51] b-Bunlar; Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir? Kitabın nedir?

Gazâlî, bu gibi dini bilgilerin çocuğa sunulması zihninde canlandırmasında çocuğa rehberlik etmekte çocuğun gelişimi için zorunlu görür. Bu çağdaki çocuklara ebeveynlerin ibadet davranışlarından bazılarının yapılması konusunda rehberlik etmeleri emredilir. Bunlardan biri Ramazan oruçlarından bazılarının tutulması bu çocuğun gelişim seyrine, yaşına, sağlığına göre tekne orucu (öğlen ezanına kadar oruç tutma) veya tam tutması, diğeri ise namaz vakitlerinde namazın emredilmesi bu konu hakkın da Peygamberimiz şöyle buyurur: *"Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretiniz."*[52]. Çocuğa sabah namazının önemi anlatılmalı, sabah namazı kılmanın faziletleri arasında günün ilk saatlerinde ibadet etmenin kişinin ufkunun açılmasına, akıl ve bedenen daha sağlıklı olmasına vesile olmaktadır. Lokman Hekim'in oğluna verdiği öğütlerden biri de *"Oğlum seher vakti sen uykuda iken horoz uyanıp öterek senden daha ferasetli olmasın."*[53] Allah (c.c) ayette "*Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et*."[54] Bu ayetten şunu anlıyoruz; Anne ve babalar çocuklarına namazı emrederken kendilerinin de namazı kılmalarını ve namaza konusunda bir zafiyet göstermemeleri gerektiğini söyler. Zira iyi bir rol model olmak söylenen şeyi kendin usulüne uygun yapmakla olur. Kur'ân-ı Kerîm söz ve davranışın arasında ki tutarlılığa dikkat çeken ayette "*Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır."*[55] Anne ve babanın aile içinde ve dışında hayatlarının her alanlarında tutarlı ve demokratik olmaları çocuğun ahlakı gelişimine büyük katkı sağlar. Zira dengesiz ve kararsız anne ve babama tutumları sözleri ile davranışlarını desteklemeyen, birinin iyi ve doğru bulduğu şeyi diğeri kabul etmezse çocuğu iki arada bir derede bırakır, neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlamakta zorluk çeker ve kişilik gelişimini olumsuz etkiler. Neyi, nerede, ne zaman söyleyeceğini ve yapacağını bilmeyen çocuk; sözlerinde ve davranışlarında tutarsızlık yaşamasına bu davranış çocuğun, yumuşak huylu, ılımlı, pasif, ürkek veya kendini ispatlamaya çalışan, sinirli, çabuk öfkelenen bir kişilik yapısı gerçekleşir.[56]

Bu dönem çocuğun anne ve babasının dışında örnek alacağı öğretmen devreye girer. Anne ve babanın çocuğuna örnek teşkil edeceği öğretmeni dikkatli seçmeli. Öğretmen

---

51 Gazâlî, İhyâ,1/128.
52 *bk* . Ebu Davud, 1/495.
53 Gazâlî, " Eyyühe'l Veled " , s. 59.
54 Tâhâ 20/132.
55 Sâff 61/2.
56 Ahmet Kaya, Hasan Bozaslan, Gülten Genç," Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi", s. 210.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Müslüman, İslam'ın gereklerinin yerine getiren, peygamberin sünnetini tabi olan, güzel ahlaklı birini seçmeleri önemli. Aksi takdir de çocuğa anne ve baba tarafından verilen güzel terbiye kötü bir öğretmen tarından israf olur ve çocuğun güzel ahlakı bozulur.

Gazâlî, çocuğun okul yaşı geldiğinde verilecek temel eğitim Kur'an eğitimiyle başlaması gerektiğini belirtir. Bu eğitim anne ve babanın evde öğretmesiyle de başlayabileceği gibi çeşitli Kur'an ve temel İslami bilgilerin verildiği kurslara ailenin teşvik etmesiyle de başlayabilir. Kısa namaz sürelerinin yanında Yâsîn süresini, Ayetü'l-Kürsi'yi, Amenerrasulü'yü ve bilişsel gelişimine uygun süreler bu dönemde çocuğa ezberletilmeli ve anlamları idrak etme noktasında rehberlik edilmeli. Çocuk bunları yapma noktasında bilişsel ve dilsel gelişimi uygun ve kadirdir. Ezberlenen sürelere karşı çocuk övülmeli ve mükâfatlandırılmalı. Bu mükefâtlandırma para veya lüks şeyler olmamalı. Gazâlî, çocuğu aşırı para sevgisinden uzaklaştırılması gerektiğini, onlara karşı tamahkârlığı çirkin gösterip, anne ve babalar çocuklarını yırtıcı hayvanlardan sakındırdığı gibi altın, gümüş ve para gibi maddi şeylerden sakındırmasın telkin eder. Çünkü altın ve gümüş sevgisinin afeti ve onlara zehirden daha zararlıdır. [57] Ödüllendirme konusunda anne ve babalar tutarlı olmalıdır. 'Sana şunu alacam' deyip almaması, 'şunu vericeğim' deyip vermemesi yalandır. Allah (c.c) ayetinde *"Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah Katında bir gazab (konusu olması) bakımından büyüdü (büyük bir suç teşkil etti)."*[58] Anne ve babanın bu tutarsızlığı çocuğun hem anne ve babaya güvensizliğine hem de başka kimselere karşı güvensizliğine sebep olur.

Bu dönemde çocuk ceza ve mükâfatla belirli bir ahlaki olgunluğa gelmiştir. Gazâlî bu yaş dönem aralığındaki çocukların yaptığı iyi işlerde insanlar içinde övülmeli, çocuğu sevindirecek şeylerle ödüllendirilmesi gerektiği ve yapılan küçük hatalar görmezlikten gelinmeli hataları tekrarlanıyorsa insanlar içinde ayıpları açığa vurulmadan güzel bir dille uyarılmasını söyler.[59] Çocuk hatalı davrandığında eğitimde de önerilen *time out*[60] yöntemi gazali de buna nefis muhasebesi diyor. Çocuk yaptığı hatayı devam ettirirse tek başına belli bir süre yaptığı hatalı davranışı ve hatalı sözü düşünür. Bu uygulama çocuğun gelişimi ve terbiyesi için gereklidir. Anne ve babanın çocuğun bu uygulamayla maksadın çocuğun ruhun olgunlaştırmasına, nefis terbiyesine, nefisine hâkim olmaya gayret ettirmek olmalı. Nefis

57 Gazzâlî, İhyâ, 3/168.
58 Sâff 61/3.
59 Gazâlî, İhyâ, 3/167.
60 "Time out, ara verme, tek başına bellir bir süre kalma. Bu sere 5-10dk dır, fazlası önerilmez."

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

terbiyesi, tasavvufi eğitim de insanın karakter eğitimidir.[61] Çocuğa bu uygulama kendini tanımasını, öz eleştirini yaparak kimden özür dilemesi gerektiğini de öğretir ve içindeki kibri, hırsı, öfkeyi yok eder.

Çocuğun ayıbının açılmayacağı gibi bir başkasının ayıbını da çocuğun yanında konuşulmaması ve gıybetinin yapılmaması gerekiyor. Burada en çok annelere görev düşüyor. Annenin bir başkasına tutumu ve konuşması ne kadar düzgün olursa çocukta o yönde olumlu etkilenir. Burada ki en önemli husus gıybete maruz kalan çocuğun davranışlarında öz güven eksikliği hissedebilir. Çevresindeki insanlar sürekli eleştiri yaptıkça " acaba beni de şu davranışımdan dolayı konuşuyorlar mı " diye bir bilgi yerleştirip ömür boyu bunu taşımakta. Aşır ve gereksiz utangaçlık, bildiğini söylememe ve en ufak hatasını çok büyüten çocukların bu gibi psikolojik olayların altında aile içi gıybet vardır.[62] Gıybet eden ve insanların kusurlarını araştıran kişilere Allah (c.c) Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle seslenir "*Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Tabii ki bundan tiksinir*!"[63] Anne ve babalar bu ayetin rehberliğinde bu gibi davranışlara dikkat etmeleri gerekir hem kendileri için hem çocukları için Zira çocuk bu dönemde okula başlamasıyla okuldaki hocasının ve arkadaşlarının da kusurlarını araştırıp, alay edip gıybet yapabilir.

Çocuk okula başlamasıyla insanlar içindeki davranışına dikkat etmesi gerektiği anne ve babası tarafından söylenmeli. Çocuğa toplum içinde oturma adabını öğretmeli. Mesela bulunduğu yerde sümkürüp, tükürmekten sakınması gerektiği, başkasını ağzına doğru esnememesini, bir başkasını önüne geçmemesini, ayaklarını birbirinin üzerine atıp oturmamasını, elini çenesine dayamamasını, başını bir yere yaslamaması konusunda uyarmalı. Bütün bunlar tembellik alametidir.[64] Bulunduğu ortamda ona söz hakkı verilmediyse fuzuli konuşmaması gerektiği, sövüp saymak gibi fena laflardan sakınması konusunda nasihat verilmeli.

Anne ve baba bu dönemde çocuğa öğretmenine ve diğer büyüklerine itaat etmesi konusunda nasihatte bulunmalı. Çocuk, öğretmeni tarafından azarlandığı zaman bağırmaması,

---

61 Nurullah Altaş, " Din Eğitiminde Amaç Belirleme Aşamasında Tasavvuf Disiplinin ve Nefis Terbiyesi Kavramının Katkısı (Kastamonulu Ömer Fuadi'nin "Muslihu'n-Nefs" İsimli Eseri Üzerinden Disiplinlerarası Bir Çalışma Örneği), s.10.

62 Ali Yıldız Musahan, " Çocuk Eğitiminde Gıybetin Olumsuz Etkileri", s. 300.

63 Hucurât 49/ 12.

64 Gazâlî, İhyâ, 3/168.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

münakaşaya girmemesi ve yanındaki arkadaşlarından bu hususta yardım istememesi gerekir.[65] Hocanın azarlamasına karşı sabretmesi gerektiği telkin edilmeli ve böyle yapmanın çocuğa olgunluk olduğu söylenmeli.

Çocuk okula başlamasıyla arkadaş çevresi de genişler. Gazâlî, çocuğun edindiği arkadaş çok önemli olduğunu anne ve babaların çocuklarını kötü arkadaş ortamlarından uzak tutulmaları gerektiğini ve kötü arkadaşın ailenin verdiği güzel terbiyeyi kötü ahlaka çevirebileceğini söyler. Anne ve babalar çocuğunu zevke alışan israfa dalan kötü arkadaşlardan korumalı. Çocuğun keyfine göre konuşan insanlarla oturup kalkması menedilmeli. Çünkü kötülerle düşüp kalkmak onlar gibi olmaktır. Peygamberimizin (sav) *"Kişi dostunun dini üzeredir; buna göre her biriniz kiminle dostluk kuracağına dikkat etsin!* buyur. Allah (c.c) Kur'ân-ı Kerîm de müminlerin kimlerle dostluk, arkadaşlık kurması veya kurmaması konusunda bizlere yol gösterir. Kur'an da ki şu ayet bize kimlerle arkadaş olmamamız gerektiğini söyler *"Ey iman edenler! Sizden olmayan, size fenalık yapmaktan asla geri durmayan kimselerden hiçbirini sırdaş edinmeyin! Onlar hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Onların kinleri ağızlarından apaçık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kalplerinde gizledikleri ise, daha büyüktür. Eğer düşünürseniz, size ayetleri açıkladık."*[66]

Anne ve babalar okulda ki yemek saatin(beslenme saati) konusunda çocuklarını bilinçlendirmeli. Çocuğa yemeğe arkadaşları başlamadan başlamaması, yemeğinden arkadaşlarına ikram etmesi ve israf etmemesi konusunda çocuğa telkinde bulunulmalı. Yiyeceği olmayan arkadaşına kendi yemeğini vermesi çocukta " *isar* "[67]kavramını öğretir.

Çocuk anne ve babasının varlığı ile arkadaşlarına karşı üstünlük taslamaması kendisine öğretilmeli. Alçak gönüllü olmayı öğretilmeli. Hoşuna giden bir şeyi başka birinden istememeli hele ki bu çocuk zengin bir ailenin çocuğu ise, çocuğa üstünlüğün almakta değil vermekte olduğu öğretilmeli. Fakir bir ailenin çocuğu ise başkasından istemek için onlara boyun eğmenin kötü bir şey olduğu, bir lokma için eğilip bükülmenin hoş olmadığı çocuğa öğretilmeli.[68]

Bu dönem çocuk için okul başarısı önemlidir.[69] Çocuk başarı hırsına yenilip her şeyi öğrenmek ister ve çabasını bu yöne harcar. Gazâlî, çocukların faydasız ilimlerden ve bilgilerden

---

65 Gazâlî, İhyâ, 3/167.
66 Al-i İmran, 3/118.
67 "O şeye kendi ihtiyacı olduğu halde ihtiyacı olan bir kişiye sahip olduğu imkanı onun için kullamak. Başkaları için özveride bulunmak."
68 Gazâlî, İhyâ, 3/167-168.
69 Osman Özdemir, Pınar Güzel Özdemir, Muhammed Tayyib Kadak, Serhat Nasıroğlu, "Kişilik Gelişimi"; Şerife Işık, " Eğitim Psikolojisi", 5.Bölüm, Kişilik gelişimi, s.163.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

korunması gerektiğini söyler.[70] Anne ve baba okul başarısının önemli olduğunu ama asıl başarının ahiret başarısı olduğunu söylemeli.

Anne ve baba çocuğa bildiği şeylerle amel etmesi gerektiğini söylemeli.[71] Sözlerini, bilgisini davranışlarıyla desteklemeli. Hayırlı, güzel sözde dil ile kalbinin paralel çalışması ameli güzel eyler. Gazâlî, "Mizan'ul Amelde" amel kalbin ardından meydana geldiğinde fayda veren bir şeydir. Kalbin önüne geçmiş amel insanda yalnızca kabalık oluşturur. Gazâlî'ye göre çocuğun okuyup, mütelaa ettiği ilimler, kalbi düzelten ve ahlakı güzelleştiren mahiyette olmalıdır.[72]

Gazâlî, çocuk okuldan döndükten sonra dinlenmesine, oyun oynayarak okul yorgunluğunun atılmasına izin verilmesini önerir. Anne ve baba oyun konusunda dikkatli davranmalı çocuğu yormayacak, eğlendirirken bilgilendirecek oyunlar seçilmeli. Teknolojik oyunlardan çocuğu uzak tutmalı. Teknolojik oyunlar heyecanlı, rahat ve merak uyandırıcı olmasının yanı sıra şiddet içerikli oyunlar fazlaca mevcut. Bu oyunlar çocuğu şiddeti çözüm aracı görmesine neden olduğu gibi bireysel takılmasına asosyal olmasına, pasif kalmasına ve çevresiyle temassız kalmasına neden oluyor.[73] Uzun sürede oyun oynama konuna da dikkat edilmeli hem zamanın israfına neden olur hem de oyun bağımlısı olmasına. Anne ve babalar Kur'ân-ı Kerîm deki şu ayeti çocuklarına açıklamalılar. " *ve onlar (müminler) ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler."*[74] Çocuğu tamamen oyundan men edip sadece uzanması ve dinlenmesi tavsiye edilmez. Gazâlî, çocuğu oyundan men etmek ve derse ve ödevlere çocuğu mecbur etmek çocuğun kalbini öldürür, zekâsının körelmesine yol açar. Çocuk bu durumdan kurtulmak için çeşitli hilelere başvurabilir.[75]

Bu dönem diğer dönemlere göre çok daha farklıdır. Çocuk hem aklî ve hem de ahlakî bir olgunluğa erişmiştir. Gazâlî, bu yaş aralığı döneminin gelişim ve eğitim açısından önemli bir dönem olarak görür. Bu dönem ailede uygulanan ve okulda alınan eğitim kişinin gelecek dini ve ahlaki hayatını etkileyeceğini söyler.

---

70 Gazâlî, " Eyyühe'l Veled" , s.46.
71 Gazâlî, " Eyyühe'l Veled" , s.47-48.
72 Gazâlî, " Eyyühe'l Veled" , s.82.
73 Rüstem Mustafaoğlu, Zeynal Yasacı, Emrah Zirek, Arzu Razak Özdinçler, "Dijital Teknoloji Kullanımının Çocukların Gelişimi ve Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri", s. 228.
74 Mü'minûn 23/3.
75 Gazâlî, İhyâ, 3/167.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SONUÇ

Gazâlî, kendi alanında özel bir yere sahip olup her alanda olmasa da çoğu alanda ön plana çıkmıştır. Bulunduğu alanda iyi bir hukukçu, kelamda bir devrin başlangıcı, toplumu gayet iyi tanıyan bir sosyolog, insanı ve fıtratını tanıyan bir psikolog, ahlak ve siyaset bilimcisi, başarılı bir eğitimci, felsefeye hâkim olmasıyla bir filozof, tasavvufa yön veren ve bunu hayatına yansıtan bir mutasavvıf. Eserlerine baktığımızda da her alanda olmasa da çoğu alanda eser vermiş. Genel haliyle baktığımızda yaşadığı çağdaki çoğu şeyleri hayatına aktarıp topluma yön veren başarılı bir âlim. Sadece İslam camiasında değil dünyaca tanınan ve çoğu düşünüre ve bilgine eserleriyle rehberlik etmiştir.

Gazâlî için toplum ve insan önemlidir. Her ikisi de birbirlerini çift taraflı etkiler. Toplumun içinde barındırdığı değerleri, normları sürdüren diğer bir nesile aktaran insandır. Aile de toplumun içinde küçük ama etkin bir birliktir. Aile toplumun kültürel değerlerini ve dini değerleri aktarmada etken rol oynar. Çünkü çocuğun gözlerini açtığında içinde bulunduğu çevre aile ortamıdır. Çocuğun ilköğrenim yeri, ilk gözlem yapacağı yer ailesidir o yüzden çocuk ailesinden ne öğrenirse topluma aktaracağı şey de odur. Aile kurumunu bir binaya benzer bu kurumun temeli de nikâhtır. Bir şeyin temeli sağlam ve fıtratına uygun olmazsa yıkılır. Bu yüzden sağlıklı ve İslam'a uygun bir ailenin oluşması sünnete uygun bir nikâhla gerçekleşmesi şart. Sağlıklı bir aile ahlaki bakımdan sağlıklı bir evlat yetiştirir. Gazâlî de bu konun önemine binaen İhya eserinde nikâhın ve iyi bir evlat yetiştirmenin önemine değinmiştir.

Bizde bu çalışmamızda çocuğa hangi yaşında ya da bulunduğu gelişim dönemlerinde anne ve babanın çocuğa vereceği eğitim nasıl ve hangi yönde olacak bunu gelişim dönemlerine göre ayırarak işledik. Çocukluk yıllarını ve onların eğitimlerinden ve ahlaki terbiyelerinden sorumlu anne ve babaların bu kıymetli yılları iyi değerlendirmeleri gerekiyor. Kritik zaman dediğimiz çocukların öğrenme üzerine çevresel uyarıcıların en etkin olduğu zamanda çocuğa verilecek veya öğretilecek bilgi ve davranışları daha kolay yapmalarını ve bilgiyi daha kolay almasını sağlar. Bu yıllardaki tesirler daha kalıcı ve etkilidir. Anne ve babaların önce çocuğun bütün gelişim alanlarını ve geçireceği gelişim evreleri hakkında bilgi sahibi olması gerekiyor. Çocuğa verilecek ahlaki ve kültürel eğitimi önce kendi tarafında benimsenip, uygulanıyor olması gerekiyor. Aksi takdirde çocuk sizin yapmadığınız bir şeyi ne kadar çok anlatmaya çalışsanız da uygulamayacaktır. Çünkü çocuk ilk yıllarda söze değil davranışlara odaklanarak anne ve babayı her konuda taklit edeceklerdir. Çocuklukta yapılan taklitler ileri yaşlarda alışkanlığa dönüşerek kişiliğinden bir parça haline gelecektir. Gazâlî, anne ve babaların yanında

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ilahi birer emanet olan çocukların eğitimi üzerinde önemle durulması gerektiğini söyler. Çünkü ona göre çocuk, saf, temiz kalpli, her türlü nakışta ve işlemeden uzak olan bir cevher olarak niteler. Hadisler de bunu destekler niteliktedir. Çocukta fıtrat olarak yüce bir tanrıya inanma ihtiyacıyla doğar anne ve babasının inancı ne ise çocukta o inanca meyilli olarak büyür. İslam' a uygun bir birey yetişmesini istiyorsak anne ve babanın da İslam inancına sahip hakiki bir Müslüman olması gerekiyor. Gazâlî, İslam'a uygun çocuk yetiştirmenin yalnız Kur'an ve Peygamberin sünnetiyle olacağını İhya eserinde belirtmektedir.

Anne ve babalar çocuğun bilişsel, dilsel, psikomotor ve ahlaki gelişim alanlarını aynı düzeyde geliştirmeleri gerekiyor birinin az diğerinin çok gelişmesi çocuğun kişisel gelişimine zarar verir. Çocuğun ahlaki gelişimi göz ardı ederlerse diğer gelişim alanları gelişse dahi faydalı olmaz. Anne ve baba çocuğa Allah'ı, peygamberlerini ve dininin gereklerin öğretmiyor ve bunları göz ardı ediyorlarsa sadece okuldaki başarısını göz önünde bulduruyorlar ise çocuğu faydasız, boş bilgiler ile hayatını heba ettirmiş olurlar. Dünyalık diğer ilimlerde önemlidir ama onlara harcanan zamanın veya önemin Allah'ı ve yeryüzünde ki haktan geri tutmaması gerekiyor.

Anne ve babalar çocukların gelecekleridir. Çocukların güzel bir geleceğe sahip olması için ebeveynler kendilerini iyi yetiştirmeli ve İslam'a uygun bir yaşama sahip olmaları gerekiyor çünkü huzur İslam'dadır. Çocukları İslam'ın huzurundan ve Allah'ın rızasından yoksun bırakılarak büyütülmesi ebeveynler üzerine bir kul hakkıdır.

KAYNAKÇA

- Ay**,** Mehmet Emin .“ Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler “. İstanbul: Ensar Neşriat, 2005.
- Ay**,** Mehmet Emin. **“**Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım” İstanbul: Timaş Yayınları. 2012.
- Ayar, Harun. “İslam'da Boş Zaman ve Spor” .2018.
- Altaş, Nurullah.“ Din Eğitiminde Amaç Belirleme Aşamasında Tasavvuf Disiplinin ve Nefis Terbiyesi Kavramının Katkısı **(**Kastamonulu Ömer Fuadi'nin “Muslihu'n-Nefs” İsimli Eseri Üzerinden Disiplinlerarası Bir Çalışma Örneği). Kastamonu: 2016.
- Çağrıcı, Mustafa. “Gazzâlî”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 13: 489-505. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

- Çağrıcı, Mustafa. İslâm Düşüncesinde Ahlâk. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.
- Çamdibi ,Hasan Mahmut, Keskiner Emine.“Gazzali'ye Göre Çocuk Egitimi”. İstanbul, 2011.
- Demirci, Mehmet. “Gazâlî ’ nin Tasavvufta ki Üstadları”. İzmir, 1985.
- Gündüz, Ahmet.“Evlilik Akdi Bağlamında Kur’ân’ın Çocuğu Gözetmesi”. Şanlıurfa.2020.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. el-Münkız mine’d-dalâl.Trc. Osman Arpaçukuru. İstanbul: Beyan Yayınları, 2018.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. İhyâü Ulûmi’d-Dîn. Trc. Ahmed Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınları, 1974.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. Eyyühe’lVeled. Trc. Mehmet Şevket Eygi. Bedir Yayınevi, 2019.
- Işık, Şerife. Kişilik Gelişimi. “ Eğitim Psikolojisi ”.Ankara: 2015.
- Karlığa, H. Bekir. “Gazzâli”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 13: 518-530. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Kaya, Ahmet. Bozaslan, Hasan. Genç, Gülten. ” Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi“.2012. 208-225.
- Mustafaoğlu, Rüstem. Yasacı, Zeynal. Zirek, Emrah. Özdinçler, Arzu Razak. “Dijital Teknoloji Kullanımının Çocukların Gelişimi ve Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri”. 2018.
- Musahan, Ali Yıldız., “ Çocuk Eğitiminde Gıybetin Olumsuz Etkileri” Iğdır: 2016.
- Oruç, Cemil. “İmam-ı Gazâlî'nin Eğitim Anlayışı”. İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,2009.
- Oral, Osman. “İslâm’da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler”. Kayseri: 2014.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

- Özdemir, Osman. Özdemir, Pınar Güzel. Kadak, Muhammed Tayyib. Nasıroğlu, Serhat. “ Kişilik Gelişimi “. 2012. 566-589.
- Öz, Ahmet .” Hak Ve Sorumluluk Bağlamında Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi”. Şanlıurfa. 2020.
- Peker, Hüseyin. “ Din Psikolojisi”. İstanbul: Çamlıca Yayınları. 2016.
- Radınî, Eşvak Said. “Doğumunun İlk Haftasında Bebek İle İlgili Hükümler“. Çev. Abdülkadir ŞANALMIŞ. 2020. 679-702.
- Uludağ, Süleyman. “Bir Mutasavvıf Olarak İmam Gazâlî”. Ankara: DİB Yayınları, 2013.
- KUR'ÂN-I KERÎM VE AÇIKLAMALI MEÂLİ, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

AKADEMİK ERTELEME KONUSUNDA REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ALANINDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gülin USTA

İzmir Demokrasi Üniversitesi, gulinusta00@gmail.com – 0009-0007-6455-9646

Doç. Dr., Ahmet Çağlar ÖZDOĞAN

İzmir Demokrasi Üniversitesi, caglarozdogan@gmail.com – 0000-0003-1406-4155

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, akademik erteleme konusunda yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bazı değişkenler kapsamında incelenmesidir. Her bir tez yayınlandığı yıl, kullanılan araştırma modeli ve çalışılan örneklem grubu açısından incelenmiştir. Bu araştırmanın bulguları nitel araştırma modeli yöntemlerinden olan doküman analizi ile elde edilmiştir. YÖK tez veri tabanında bulunan akademik erteleme konusunda yapılmış 184 araştırmadan 64'ü çalışmaya dahil edilmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerin 7'si doktora, 57'si ise yüksek lisans tezidir. Tezlerin, belirlenen değişkenlere göre incelenmesi sonucunda hesaplanan yüzdelik ve frekans değerleri tablo ve grafiksel yapıda gösterilmiştir. Doküman analizi yöntemi ile ulaşılan çalışmalara bakıldığında 2003 yılından günümüze doğru akademik erteleme konusunda yapılan lisansüstü tezlerin sayı bakımından gittikçe arttığı, en fazla kullanılan modelin nicel araştırma olduğu, üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmaların çoğunlukta olduğu, sosyo-demografik özellikler ve öz yeterliğin diğer değişkenlere göre çalışmalarda daha çok tercih edildiği söylenilebilir.

Anahtar Kelimeler: Akademik Erteleme, Lisansüstü Tez, Doküman Analizi.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GİRİŞ

Erteleme, bireylerin hayatında kişisel, kariyer vb. alanlarını olumsuz etkileyen bir davranış biçimdir (Beswick vd,1988). Bu kavram, bireyde huzursuzluk yaratacak raddeye gelene kadar yapılması gereken iş veya sorumlulukların geciktirilmesi olarak tanımlanabilir (Solomon ve Rothblum, 1984).

Ertelemenin türlerinden biri olan akademik erteleme davranışı (Kandemir, 2014), öğrencilerde okul yaşantısı boyunca görülen ve çağdaş toplumlarda sıklıkla karşılaşılan bir problemdir (Goroshit, 2018; Rad vd., 2025). Akademik erteleme, bireyin yerine getirmesi gereken akademik görevlerini geciktirmesi ve sonucunun her ne kadar istenmeyen bir durum yaratacağını tahmin etse de bir yandan erteleme davranışını bilinçli olarak sürdürmesidir (Goroshit, 2018; Rad vd.,2025; Trelles vd., 2024). Birçok öğrenci ödev yapma, sınavlara çalışma ve proje çalışmaları konusunda akademik işlerini geciktirmektedir (Kandemir ve Palacı, 2014; Svartdal vd., 2020). Erteleme davranışının sürekli hale gelmesi durumunda ise bireyde huzursuzluk, pişmanlık, kaygı, öfke, utanç (Martinčeková ve Enright, 2018) ve kendisine karşı suçlayıcı duygular görülebilir (Rabin vd., 2011; Saplavska ve Jerkunkova, 2018). Bunun yanı sıra öz güven eksikliği, öz saygı düşüklüğü (Abbasi ve Alghamdi, 2015), depresyon (Eisenbeck vd., 2019; Johansson vd., 2023), anksiyete (Johansson vd., 2023) ile ilişkilidir. Sonuç olarak; öğrencilerin ruh sağlığı ve başarılarında birtakım problemlere yol açabilir (Martinčeková ve Enright, 2018).

Erteleme olumsuz bir durum olarak görülse de belirli bir süre içerisinde verilen görevlerin yerine getirilmesi beklenilen sonucun aksine, yapılan eylem üzerinde olumlu bir etki yaratabilmektedir (Kandemir ve Palancı, 2014). Steel (2007), bu kavramın bazı araştırmacılar tarafından hem olumlu hem de olumsuz olarak kullanılabileceğini ifade ederken; ilk anlamının olumsuz olduğu vurgular. Chun-Chu ve Choi (2005), erteleyen kişileri pasif ve aktif erteleyiciler olarak iki boyuta ayırır. Aktif erteleyiciler, erteleme davranışını belirlenen sürenin baskısında istemli olarak gerçekleştirdikleri için olumlu olarak nitelendirilirken; pasif erteleyiciler ise harekete geçemedikleri ve verilen sürede görevi yerine getiremedikleri için olumsuz olarak nitelendirilir. Bu doğrultuda Chun-Chu ve Choi, (2005)'nin yapmış oldukları çalışmalar erteleme davranışı göstermeyenler ile aktif erteleyiciler arasında birçok ortak yön olduğunu ortaya koyarak bu ifadeleri destekler niteliktedir.

Alanyazına bakıldığında akademik ertelemenin birçok nedeni olabileceği görülmektedir. Örneğin Steel ve Klingsieck (2016) akademik erteleme davranışının altında yatan nedenlerden kişilik özelliklerinin önemli olduğunu vurgulayarak; dışa dönüklük ve nevrotiklik ile ilgili anlamlı sonuçlara ulaştılar. He (2017) üniversite öğrencileri üzerinde akademik ertelemenin nedenlerini psikolojik açıdan ele alarak şu sonuçları ortaya koymuştur; stres, internet ortamında fazla zaman geçirme, verilen işin ağırlığı ve motivasyon eksikliği. Sudirman vd. (2023), mükemmeliyetçilik ve başarısızlık korkusunun akademik ertelemenin sebeplerinden olabileceğini ileri sürerek ortaya koydukları çalışmada anlamlı sonuçlar elde etmişlerdir. Abu ve Saral (2016) öğrencilerle yaptığı görüşmeler sonucunda; mükemmeliyetçilik, süreyi etkili kullanamama, düzenli ders çalışma alışkanlığının bulunmaması, yapılması gereken eylemlerin işe yarar olmadığının savunulması, motivasyon sağlayacak etkenlerin bulunmaması vb. olarak

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

öğrenciler tarafından cevaplanmıştır. Klassen vd. (2008) çalışmalarında, çoğu araştırmacının öz düzenleme eksikliği ile erteleme davranışı arasındaki ilişkinin var olduğunu ifade ettiklerini vurgulamış ve bu kanıtlara destek olarak ortaya koydukları çalışmada; erteleme davranışının öz düzenleme üzerindeki öz yeterliğin anlamlı olduğunu bulmuştur. Erteleme davranışının nedenlerinden biri teknoloji kullanımı olabilmektedir. Erteleme davranışı ile dijital oyun bağımlılığı (Doruk Aslan, 2024; Yıldız, 2022; Yalçın, 2023), akıllı telefon bağımlılığı (Demirel, 2024), internet bağımlılığı (Can, 2018; Türkadı-Gervan, 2023), sosyal medya bağımlılığı (Ertan Düzgün,2022) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Alanyazına bakıldığında Özer ve Topkaya (2011), üniversite öğrencilerinin %52'sinde akademik erteleme davranışının olduğunu ortaya koymuştur. Buna paralel olarak üniversite öğrencilerinin ele alındığı ve Ulukaya ve Bilge (2014) tarafından yapılan araştırmada akademik erteleme davranışının yaygınlığı %53 olduğu bulunmuştur. Özer (2009), lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin %54'ünde akademik ertelemenin yaygın olduğunu ifade etmiştir. İrem vd., (2023) akademik nüfus üzerinde akademik erteleme sıklığını inceleyerek bu oranı %48 olarak açıklamışlardır. Bu bulgular göz önüne alındığında akademik erteleme davranışının kayda değer bir oranda yaygın olduğu görülmektedir. Günümüzde teknolojide yaşanan ilerlemeler ve bunun sonucunda ortaya çıkan bağımlılıkların öğrenme ortamı faaliyetlerine olumsuz olarak yansıyacağı ve daha da artacağı öngörülmektedir. Dijitalleşen dünyada erteleme davranışına dikkat çekmek istenmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin öğrenme yaşantıları boyunca stres ve kaygının üstesinden gelmesi, akademik görevlere ilişkin zaman planının kontrollü yapılması, başarılı olmaya ilişkin olumsuz durumların fark edilmesi ve çözüm yollarının oluşturulması açısından yapılan çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında akademik erteleme konusunda yapılan çalışmalar incelenmesi amaçlanmıştır. Okul psikolojik danışmaları ve alan çalışanları için önleyici çalışma ve müdahalelerin tasarlanması ve uygulanması önemlidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, verilerin doküman analizi yöntemiyle incelendiği nitel bir çalışmadır. Bu yöntemde yazılı belgeler sistematik bir biçimde analiz edilir (Armstrong, 2021). Yazılı belgeler; makale, kitap, dergi vb. farklı türden olabilmektedir (Morgan, 2022).

Çalışmanın Materyali

Bu çalışmanın örneklemini, akademik erteleme konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamaktadır. Ulaşılan tüm tezlerin içerisinden sadece rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikolojik danışma ve rehberlik, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, eğitim psikolojik temelleri ve eğitimde psikolojik hizmetler alanında yapılan çalışmalar dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen tezler 18.04.2025 tarihine kadar YÖK tez sayfasından ulaşılmıştır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanından 60, eğitimde psikolojik hizmetler

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

alanında 3 ve eğitimin psikolojik temelleri alanından 1 tez bu çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

İşlem

YÖK tez veri tabanından akademik erteleme konusunda yapılan 184 araştırmaya ulaşılmıştır. Araştırmaların hangi bilim dallarında yapılmış olduğu incelenerek 64 lisansüstü tezi belirlenmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık, eğitim psikolojik temelleri ve eğitimde psikolojik hizmetler bilim dalları dışında yapılan tezler incelemeye alınmamıştır.

Verilerin Analizi

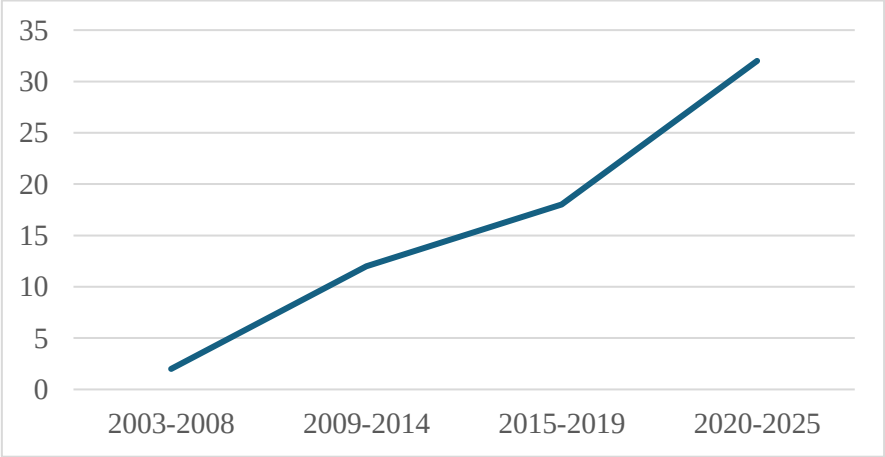
Çalışmaya dahil edilen her bir tez için; yayınlandığı yıl, kullanılan araştırma modeli, örneklem grubu, çalışılan değişkenler doküman analizi yöntemi ile incelenerek yüzdelik ve frekans değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler ve grafiksel yapıda gösterilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. *Tezlerin Türlerine ve Yayın Yıllarına Göre Dağılımı*

	YÖK		Toplam	
	Doktora	Y. Lisans		
Yıllar	***n***	***n***	***f***	***%***
2003-2008	-	2	2	3.12
2009-2014	2	10	12	18.75
2015-2019	3	15	18	28.15
2020-2025	2	30	32	50
Toplam	7	57	64	100

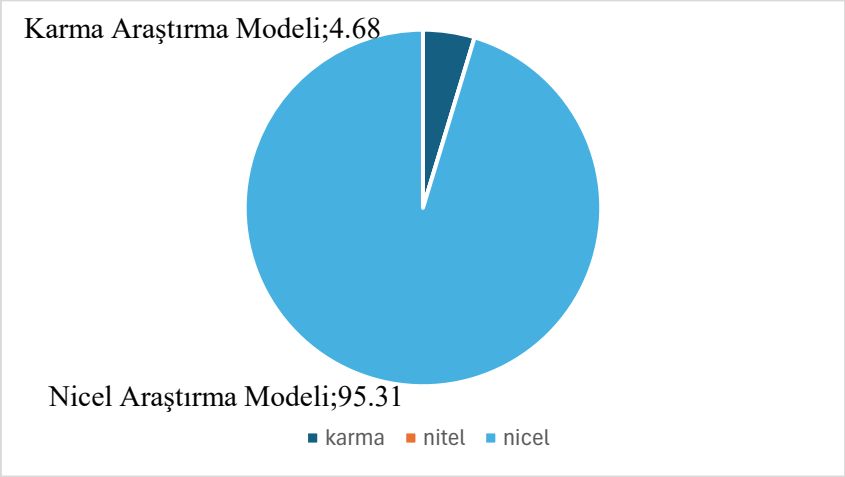
Tablo 1 ‘e göre, akademik erteleme konusunu ele alan lisansüstü çalışmaların en fazla 2020-2025 (f=32) yılları arasında yapıldığı görülmektedir. Tablodaki çalışmaların dağılımına bakıldığında doktora tezlerine oranla yüksek lisans çalışmalarının sayısı daha fazladır. Akademik erteleme konusunu ele alan doktora tez çalışmalarının ise sadece f=7 olduğu bulunmuştur.

Tablo 2. *Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Modellerinin Dağılımı*

	YÖK		Toplam	
	Doktora	Y. Lisans		
Araştırma Modelleri	***n***	***n***	***f***	***%***
Nicel	6	55	61	95.31
Nitel	-	-	-	-
Karma	1	2	3	4.68
Toplam	7	57	64	100

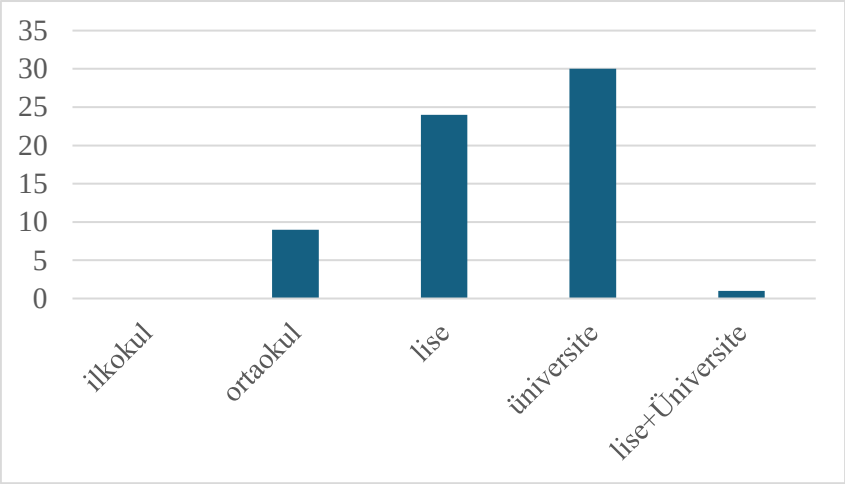
Tablo 2'ye bakıldığında lisansüstü tezlerin %95,31'inde nicel araştırma modeli kullanıldığı söylenilebilmektedir. Karma araştırma modeli ise araştırmaların sadece %4.68'sinde kullanılmıştır. Yapılan çalışmalarda nitel araştırma modelinin kullanılmadığı görülmektedir.

Tablo 3. *Lisansüstü Tezlerde Yer Alan Çalışma Grupları*

	YÖKTEZ		**Toplam**	
	Doktora	**Y. Lisans**		
Çalışma Grubu	n	n	f	%
İlkokul	-	-	-	-
Ortaokul	2	7	9	14.06
Lise	2	22	24	37.50
Üniversite	3	27	30	46.87
Lise +Üniversite	-	1	1	1.56
Toplam	7	57	64	100

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 3'e bakıldığında yapılan çalışmaların en fazla %46,87 oranla üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı olduğu görülmektedir. Lise öğrencileri ise üniversite öğrencilerini %37,50 oranla takip etmektedir. İlkokul öğrencileri ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Tablo 4. *Lisansüstü Tezlerde İncelenen Değişkenler*

	YÖKTEZ		
	Doktora	Y. Lisans	
Değişkenler	n	n	f
Sosyal Medya Kullanım Sıklığı	-	1	1
Akıllı Telefon Bağımlılığı	-	2	2
Anne-Baba Tutumları	-	4	4
Öz Düzenleme	-	2	2
Akademik Güdülenme	1	4	5
Eğitim Stresi	-	1	1
Duygu Düzenleme	-	1	1
Bilişsel Duygusal Bilinçli Farkındalık	-	1	1
Akademik İyi Oluş	-	1	1
Akademik Beklenti	-	1	1
Umut	-	1	1
Kişilik Özellikleri	-	4	5
Dijital Oyun Bağımlılığı	-	4	4
Sosyal Medya Bağımlılığı	-	3	3
TV Bağımlılığı	-	1	1
İnternet Bağımlılığı	1	3	4
Şiddet	-	1	1
Sosyotelizm	-	1	1
Öz Kontrol	-	1	1
Okula Bağlanma	1	1	2
Kaygı	-	1	1
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	1	1	2
Akademik Azim	-	1	1
Gelecek Beklentisi	-	1	1
Bilişsel Çarpıtma	1	1	2

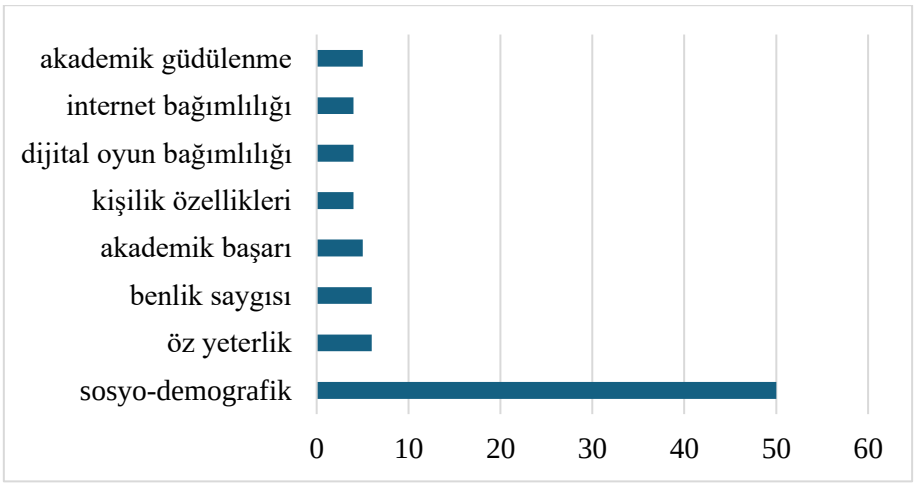
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Akademik Başarı	1	4	5
Akılcı Olmayan İnanç	1	3	4
Mükemmeliyetçilik	-	3	3
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	-	1	1
Akademik Motivasyon	1	2	3
Bilgelik	-	1	1
Öz Kabul	-	1	1
Temel Psikolojik İhtiyaçlar	1	2	3
İyi Oluş	-	1	1
Anne-Baba Ödül-Ceza Yöntemleri	1	-	1
Ders Çalışma Süresi	1	-	1
Stresle Başa Çıkma Tarzı	-	1	1
Bilgisayar Bağımlılığı	-	1	1
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	1	1	2
Benlik Saygısı	1	5	6
Öz Yeterlik	1	5	6
Denetim Odağı	-	1	1
Güvenli Bağlanma	1	-	1
Problem Çözme Becerileri	-	1	1
Umutsuzluk	-	1	1
Durumluk Kaygı	-	3	3
Sürekli Kaygı	-	2	2
Sosyodemografik özellikler	2	48	50
Genel Erteleme	-	4	1
İnsani Değerler	-	1	1
Kopya Çekme ve Devamsızlık		1	1
Yaşam Doyumu	1	1	1
Depresyon	-	2	2
Anksiyete	-	1	1
Stres	-	1	1
Benlik Gelişimi	-	1	1
Akademik Kontrol Odağı	-	1	1
Öğrenilmiş Çaresizlik	-	1	1
Akademik Yükleme Stilleri	-	1	1
Kendilik Algısı	1	1	2
Nomofobi	-	1	1
Akademik Beklentilere İlişkin Stres	-	1	1
Okul Tutum Değerlendirme	-	1	1
Düşünme İhtiyacı	-	1	1
Eylem Kimliklime	-	1	1
Bilişsel Esneklik	-	1	1
Sosyal Sorun Çözme	-	1	1
Zaman Yönetimi	2	-	2
Sosyal Destek	-	1	1
Psikolojik Belirtiler	-	1	1
Sıkıntıya Dayanma	-	1	1

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Akılcı Duygusal Davranışsal Yaklaşıma Bağlı Psikoeğitim	1	-	1
Öz Eleştirel Ruminasyon	-	1	1
Akademik Motivasyonsuzluk	-	1	1
Bilişsel Davranışçı Kurama Dayalı Akademik Erteleme Davranışıyla Baş Etme Beceri Eğitimi Psikoeğitim	-	1	1
Otantik İyi Oluş	-	1	1
Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik	-	1	1
Bilgisayar Kullanımı	-	1	1
Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı	-	1	1
Akademik Erteleme Davranışını Azaltmaya Yönelik Gerçeklik Terapisine Dayalı Grup Rehberlik Programı	-	1	1
Olumlu Gelecek Beklentisi	-	1	1
Öğrenim Görülen Bölüme İsteyerek Gelip Gelmeme	-	1	1
Dönem Kaybı Yaşayıp Yaşamama	-	1	1
Akılcı Duygusal Davranışsal Yaklaşıma Dayalı Olarak Psikolojik Danışma İlkelerine Göre Geliştirilen Eğitim Programı	-	1	1
Üst Biliş Farkındalığı	-	1	1
Başarı Yönelimi	-	1	1
Öznel İyi Oluş	1	1	1
Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi Yaklaşımına Dayalı Akademik Erteleme Davranışıyla Baş Etmeye Yönelik Grup Rehberliği	1	-	-

Tablo 5. *Lisansüstü Tezlerde En Fazla Yer Alan Değişkenlerin Grafiksel Görünümü*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Tablo 4 ve tablo 5'e bakıldığında lisansüstü tezlerde en çok çalışılan değişkenler şunlardır; sosyo-demografik özellikler, öz yeterlik, benlik saygısı, kişilik özellikleri, dijital oyun bağımlılığı, internet bağımlılığı ve akademik güdülenmedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yapılan bu araştırmada YÖK tez veri tabanında bulunan rehberlik ve psikolojik danışmanlık (RPD), eğitimde psikolojik hizmetler ve eğitimin psikolojik temelleri alanında günümüze kadar yazılan 64 lisansüstü tez bazı değişkenler açısından ele alınmıştır.

YÖK tez veri tabanında akademik ertelemeyi konu alan RPD alanında yapılmış araştırmaların en fazla 2020-2025 yılları arasında olduğu görülmektedir. Sarıaslan ve Akbulut (2022), akademik erteleme konusunda 2003 ve 2021 yılları arasında akademik erteleme konusunda tüm alanlarda yapılmış tezlerin en fazla 2019 yılında olduğunu ifade ederken; bu çalışmada RPD alanında yapılmış tezler çerçevesinde yayınlanan araştırmaların 2024 yılında daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca konu ile ilgili olarak Ocak ve Bulut (2015) ve Balkıs ve Duru (2022) tarafından yapılan Akademik Erteleme Ölçekleri elde edilen bu dağılım ile ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Lisansüstü tezlerde en fazla tercih edilen örneklem grubunun üniversite öğrencileri olduğu görülmektedir. Bu bulgulara paralel olarak Güven vd. (2018) rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında yayınlanan makaleler üzerinde bir araştırma yaparak çalışmalarda lisans öğrencilerine daha fazla yer verildiğini ifade etmişlerdir. Bu bulgular ışığında üniversite öğrencilerine ulaşılması ve iletişim kurulması diğer örneklem gruplarına göre daha elverişli olabileceğinden (Sarıaslan ve Akbulut, 2022) tercih sebeplerinden biri olabileceği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, akademik erteleme davranışı ile ilgili yapılan araştırmalarda en çok nicel yönteme dayalı araştırmaların gerçekleştirilmesidir. Bu durumun ortaya çıkmasında Akademik Erteleme Davranışına yönelik olarak geliştirilen ölçme araçlarının ilgili alanyazında yer alması önemli bir etken olmuş olabilir (Balkıs ve Duru, 2022; Çakıcı, 2003; Ocak ve Bulut, 2015). Ayrıca Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında yapılan çalışmaların nicel yönteme dayalı olduğu (Güven ve Aslan, 2018) ve buradan elde edilen bulgu ile paralel bir sonuca işaret ettiği görülmektedir.

Tezlerde araştırma konusu olan değişkenler; sosyo-demografik özellikler, öz yeterlik, benlik saygısı, akademik güdülenme, kişilik özellikleri ve anne-baba tutumu olarak ifade edilebilir. Johnson ve Bloom'a göre (1995) erteleme davranışı, geçmiş performans ve kişilik özellikleri olmak nedeniyle iki ayrı basamakta incelenmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'de üniversite eğitiminin başarı sıralamasına dayalı bir sistem içermesi nedeniyle geçmiş performansların üniversite öğrencilerinde muhtemelen bir tükenmeye neden olduğu bundan dolayı da erteleme davranışına yansıdığı ifade edilebilir.

Araştırmalarda en fazla kullanılan değişkenlerden biri öz yeterliktir. Değişkeninin fazla kullanılmasının nedeni öz yeterliliğin erteleme davranışının nedenlerinden biri olabileceğidir

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

(Ferrari vd., 1992). Alanyazında yapılan birçok çalışma ise akademik erteleme ve öz yeterlik arasında anlamlı ilişkiler ortaya koyarken (Akbay ve Gizir, 2010; Ataş ve Kumcağız, 2020; Gün vd., 2019; Naktiyok ve Kızıl,2018; Kandemir, 2014; Korkmaz, 2018) bazı araştırmacılar ise (Aydoğan ve Özbay, 2012) anlamlı ilişki bulunmasının sebebini çalışan örneklem gruba bağlı olarak açıklamıştır.

ÖNERİLER

İncelenen tezlerde lise ve üniversite grubu üzerinde yapılan çalışmalar çoğunluktadır. Akademik işlerde çalışan yetişkinler üzerinde RPD alanında yapılmış tezin varlığına rastlanılmamıştır. Bu örneklem grubu üzerinde çalışma yapılabilir.

Yapılan çalışmalarda sadece nitel araştırma modeli üzerine kurulan lisansüstü tez bulunmamaktadır. Nitel araştırma bazında çalışmalar yapılabilir.

RPD alanında doktora tez çalışmalarının oldukça az olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre alanda çalışan araştırmacılara ışık tutabilir.

Akademik ertelemenin nedenlerinden biri öz düzenleme beceri eksikliği olduğu düşünüldüğünden bu değişkeni konu alan daha fazla çalışma ortaya konabilir.

KAYNAKÇA

Ataş, N. S., & Kumcağız, H. (2020). Ergenlerin akademik erteleme davranışları, akademik öz yeterlik inançları ve mükemmeliyetçilik. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35(2), 375-386.

Akbay, S., & Gizir, C. (2010). Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinde akademik erteleme davranışı: akademik güdülenme, akademik özyeterlik ve akademik yükleme stillerinin rolü. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 60-78.

Balkıs, M., & Duru, E. (2022). Akademik Erteleme Ölçeği'nin kısa formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (54), 410-425.

Beswick, G., Rothblum, E. D., & Mann, L. (1988). Psychological antecedents of student procrastination. Australian psychologist, 23(2), 207-217.

Chun Chu, A. H., & Choi, J. N. (2005). Rethinking procrastination: Positive effects of" active" procrastination behavior on attitudes and performance. The Journal of social psychology, 145(3), 245-264.

Çakıcı, D. Ç. (2003). Lise ve üniversite öğrencilerinde genel erteleme ve akademik erteleme davranışının incelenmesi (Master's thesis, Ankara Universitesi (Turkey)).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Demirel, E., Lise Öğrencilerinde Akademik Erteleme ile Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 2023.

Doruk Aslan, M., Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılıklarının Akademik Güdülenme ve Akademik Erteleme Davranışlarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2024.

Eisenbeck, N., Carreno, D. F., & Uclés-Juárez, R. (2019). From psychological distress to academic procrastination: Exploring the role of psychological inflexibility. Journal of contextual behavioral science, 13, 103-108.

Ertan Düzgün, D., *Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ve Akademik Erteleme Davranışları ile Sosyal Medya Bağımlılığı Arasındaki İlişki İncelenmesi,* Yüksel Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022.

Ferrari, J. R., Parker, J. T., & Ware, C. B. (1992). Academic procrastination: Personality correlates with Myers-Briggs types, self-efficacy, and academic locus of control. Journal of social Behavior and personality, 7(3), 495-502.

Gün, F., Turabik, T., & Baskan, G. A. (2020). Akademik özyeterlik ile akademik erteleme eğilimi ilişkisi: aday öğretmenler üzerine bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35(4), 815-826.

Güven, M., Özhan, M. B., Kaynak, S., Kurt Demirbaş, N. (2018). Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi ile Journal of Counselling Psychology'deki Araştırma Eğilimleri. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 8(49), 193-208.

Goroshit, M. (2018). Academic procrastination and academic performance: An initial basis for intervention. Journal of prevention & intervention in the community, 46(2), 131-142.

He, S. (2017). A multivariate investigation into academic procrastination of university students. Open Journal of Social Sciences, 5(10), 12.

İrem, Ö. B., Can, M. S., Kara, H., Baykan, H., & Karlıdere, T. (2023). Evaluating the Frequency of Academic Procrastination and Associated Factors in the Academic Population. Acta Medica Ruha, 1(3), 323-334.

Johnson, J. L., & Bloom, A. M. (1995). An analysis of the contribution of the five factors of personality to variance in academic procrastination. Personality and Individual Differences, *18*(1), 127-133.

Johansson, F., Rozental, A., Edlund, K., Côté, P., Sundberg, T., Onell, C., ... & Skillgate, E. (2023). İsveç'teki üniversite öğrencileri arasında erteleme ve buna bağlı sağlık sonuçları arasındaki ilişkiler. JAMA network open, 6 (1), e2249346-e2249346.

Kandemir, M. (2014). A model explaining academic procrastination behavior. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 4(3), 51-72.

Kandemir, M., & Palancı, M. (2014). Academic functional procrastination: Validity and reliability study. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 152, 194-198.

Korkmaz, O. (2018). Ortaokul öğrencilerinde akademik erteleme: öz-yeterlik ve denetim odağının yordayıcılığının incelenmesi. International Journal of Social Science Research, 7(1), 19-35.

Klassen, R. M., Krawchuk, L. L., & Rajani, S. (2008). Academic procrastination of undergraduates: Low self-efficacy to self-regulate predicts higher levels of procrastination. Contemporary educational psychology, 33(4), 915-931.

Martinčeková, L., & Enright, R. D. (2018). The effects of self-forgivenessand shame-proneness on procrastination: Exploring the mediatingrole of affect. Current Psychology, 6(1), 1–10.

Naktiyok, A., & Kızıl, S. (2018). Örgütsel destek ve özyeterlik algısının akademik erteleme davranışı üzerine etkisi: Araştırma görevlileri üzerinde bir inceleme. İşletme Araştırmaları Dergisi, 10(4), 267-285.

Ocak, G., & Bulut, R. (2015). Akademik Erteleme Davranışı Ölçeği: geçerlilik ve güvenirlilik çalışması. International Journal of Social Science and Education Research, *1*(2), 709-726.

Özer, B. U. (2009). Academic procrastination in group of high school students: Frequency, possible reasons and role of hope. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4(32), 12-19.

Özer, B. U., & Topkaya, N. (2011). Akademik erteleme ve sınav kaygısı. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(2), 12-19.

Rad, H. F., Bordbar, S., Bahmaei, J., Vejdani, M., & Yusefi, A. R. (2025). Predicting academic procrastination of students based on academic self-efficacy and emotional regulation difficulties. Scientific Reports, 15(1), 3003.

Solomon, L. J., & Rothblum, E. D. (1984). Academic procrastination: frequency and cognitive-behavioral correlates. Journal of Counseling Psychology, 31(4), 503.

Svartdal, F., Dahl, T. I., Gamst-Klaussen, T., Koppenborg, M., & Klingsieck, K. B. (2020). How study environments foster academic procrastination: Overview and recommendations. Frontiers in Psychology, 11, 540910.

Saplavska, J., & Jerkunkova, A., *Academic Procrastination and Anxiety Among Students.* In 17th International Scientific Conference Engineering for Rural Development, 1192-1197, Latvia, 2018.

Steel, P. (2007). The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. Psychological Bulletin, 133(1), 65-94.

Steel, P., & Klingsieck, K. B. (2016). Academic procrastination: Psychological antecedents revisited. Australian Psychologist, 51(1), 36-46.

Sudirman, S. A., Reza, F. A., Yusri, N. A., Rina, R., & Bah, M. (2023). Putting off until tomorrow: Academic procrastination, perfectionism, and fear of failure. International Journal of Islamic Educational Psychology, 4(1), 136-153.

Sarıaslan, N., & Akbulut, C. K. (2022). An analysis of graduate theses on academic procrastination published in Turkey between 2003 and 2021. Bartın University Journal of Faculty of Education, 11(3), 663-685.

Trelles, X. F. R., Cevallos, P. I. A., Torres, K. P. C., & Parra, J. N. G. (2024). Academic procrastination in Ecuadorian university students: An explanatory model based on academic motivation. Heliyon, 10(24).

Türkadı Gervan, E., *Ortaokul Öğrencilerinde Akademik Erteleme Eğiliminin İnternet Bağımlılığı ve Şiddet ile İlişkisi,* Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2023.

Ulukaya, S., & Bilge, F. (2014). Üniversite öğrencilerinde akademik ertelemenin yordayıcıları olarak aile bağlamında benlik ve ana-baba tutumları. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 5(41), 89-102.

Yalçın, Ş., *Ortaokul Öğrencilerinde Akademik Erteleme Davranışı ile Dijital Oyun Bağımlılığı Arasındaki İlişkide Akademik Motivasyonsuzluğun Aracı Rolü,* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2023.

Yıldız, M., *Ortaokul Öğrencilerinde Dijital Oyun Bağımlılığı ile Akademik Erteleme ve Akademik Motivasyon Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2022.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TÜRK HUKUKUNDA REKABET UYUŞMAZLIKLARININ TAHKİME ELVERİŞLİLİĞİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yağmur Yıldırım

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, yagmuryldrmm23@gmail.com– ORCID ID: 0009-0003-1468-6357

ÖZET

Son zamanlar da gerçekleşen gelişmeler neticesinde tahkim uyuşmazlıkların çözümü için önemli bir yer edinmiştir. Tahkim, bir uyuşmazlığı mahkemeye gidilmeksizin çözmek gibi faydalara sahip olan bir çözüm yolu haline gelmiştir. Tahkim, milletlerarası ticari tahkim için ayrı bir önem arz ederken Türk hukuku açısından da oldukça önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Bu sebeple ortaya çıkan bir uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığı hususu önem arz etmeye başlamıştır. Türk hukukunda önem arz eden ve ortaya çıkan bir durum da rekabet hukukudur. Rekabet hukukundan kaynaklanan birçok uyuşmazlık olması sebebiyle de ülkemizde önemli bir yere sahip olmuştur. Rekabet uyuşmazlıklarında tahkime elverişli olup olmadığı meselesi hususu önem arz etmektedir. Bu husus ile birlikte gerek ülkemizde gerekse başka ülkelerce farklı görüşler ortaya çıktığı görülmektedir. Türk hukukunda bu hususu ilgilendiren gerek kanunlara gerekse yargı kararları ile bu husus ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu hususa ilişkin olarak yerel mevzuat açısından önem arz eden kanunlara ayrıca yer verilmektedir. Çalışmamız da Türk hukukunda rekabet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği hususundan detaylı olarak bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler : Tahkim, Tahkime Elverişlilik, Rekabet, Rekabet Uyuşmazlıkları

ARBITRABILITY OF COMPETITION DISPUTES UNDER TURKISH LAW

ABSTRACT

In recent times, due to the developments that have taken place, arbitration has gained significant importance in the resolution of disputes. Arbitration has become a method of dispute resolution that offers advantages, such as solving a dispute without going to court. Arbitration is of particular importance in international commercial arbitration, and it has started to hold a very significant place in Turkish law as well. Therefore, the issue of whether a dispute is suitable for arbitration has become increasingly important. A significant issue in Turkish law is also competition law. Due to the many disputes arising from competition law, it has gained significant importance in our country. The question of whether competition disputes are suitable for arbitration has become an important issue. It is observed that different views have emerged on this matter both in our country and in other countries. In Turkish law, this issue has been addressed through both legislation and judicial decisions. Relevant laws, which are important

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

in terms of local legislation, are also discussed. This study will provide a detailed analysis of the arbitrability of competition law disputes under Turkish law.

Keywords : Arbitration, Arbitrability, Competition, Competition Disputes

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1850-1900 YILLARI ARASINDA GEMLİK'TE YAŞANAN DEPREMLER ve HÜKÜMETİN ALDIĞI TEDBİRLER

Yüksek Lisans Öğrencisi, Zeynep ÖZEL ŞEN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı

zeynepozlsn@gmail.com - ORCID: 0009-0006-7541-5229

ÖZET

Bursa ili depremsellik yönünden Türkiye'deki en önemli şehirlerden biridir. Bursa'ya bağlı Gemlik ilçesinden Gemlik Fayı ve Kuzey Anadolu Fay Zonu olmak üzere 2 önemli fay hattı geçmektedir. Bu çalışmada 1850-1900 yılları arasında Gemlik'te yaşanan depremler ve bunların yol açtığı yıkıma karşı hükümetin aldığı tedbirler incelenmektedir. Çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri referans olarak kullanılmıştır. Belgelerde bu zaman aralığında Gemlik'te yaşanan depremlerde meskenlerin yanı sıra bölge ekonomisi için önem arz eden Gemlik Tersanesinin de zarar gördüğü belirlenmiştir. Depremden sonra yıkılan yerlerin yeniden inşası için genel yönetmeliğe uygun bir planlama yapılmaktaydı. Çalışmada, bir deprem bölgesi olan Gemlik'in deprem geçmişini aydınlatmak ve devletin depremin etkilerini hangi tedbirlerle gidermeye çalıştığını göstermek amaçlanmaktadır. Çalışma ayrıca hükümetin aldığı tedbirlerin iktisadi yönünü de ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Gemlik Depremi, Gemlik Fayı, Gemlik Tersanesi

1. GİRİŞ

Deprem bir doğa olayıdır. Büyüklüğü ve şiddeti baz alındığında bir afet sayılmaktadır. Deprem riskini barındıran yerleşim yerlerinde deprem meydana gelmesi durumunda yerleşim alanlarındaki yapılara, nüfusa, kamusal hizmetlere, sistemlere, sosyal ve ekonomik durumlara zarar gelmektedir. Türkiye, dünyadaki en etkili aktif deprem kuşaklarından biri olan Alp-Himalaya adlı deprem kuşağının üzerinde bulunmaktadır ve Türkiye'de Kuzey, Batı ve Doğu Anadolu olmak üzere 3 büyük fay yer almaktadır (Vatan, 2017: 10-18).

Bursa ili depremsellik yönünden Türkiye'deki en önemli şehirlerden biridir. Bursa iline bağlı Gemlik ilçesi, 1. derece deprem bölgesinde yer alan bir ilçedir. İlçeden Gemlik Fayı ve Kuzey Anadolu Fay Zonu olmak üzere 2 diri fay hattı geçmektedir. Gemlik ilçe merkezinin güneyinden Kuzey Anadolu Fay Zonu geçmektedir. İznik Gölü bölgesi ile Gemlik Körfezi arasında kalan, Kuzey Anadolu Fayının orta kolunun devamı Gemlik Fayı olarak adlandırılmaktadır (Ballyyev, 2023: 15). İlçe büyük oranda alüvyon bir zemine sahip olduğundan deprem riski de fazla olmaktadır.

Kuzey Anadolu Fayının orta kolu ve Gemlik fay zonunun etki alanında bulunan İznik, Gemlik, Mudanya gibi kentler tarihte farklı medeniyetlerin yaşadığı yerleşim alanları olmuştur. Uzun seneler boyunca istilaya ve işgallere maruz kalan Gemlik (Kios) bölgesi M.Ö. 1390'da yerleşim merkezi olarak kurulmuştur (Yurt Ansiklopedisi 1982: 1672). Gemlik Bursa'nın en eski yerleşim yeri olup birçok defa işgale maruz kalmış ve farklı topluluklara ev sahipliği yapmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Argonotlar döneminde Siyüs (Cios) olarak adlandırılan Gemlik ilçesinin temellerinin atıldığı zamanın 3000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu rivayet edilmektedir.

Gemlik ilçesi, ev sahipliği yaptığı birçok medeniyet açısından zengin bir geçmişe sahip olmasının yanı sıra denizcilik tarihi açısından da öne çıkmıştır. Milattan önceki asırlarda bir tersaneye sahip olup olmadığı belirsiz olsa da körfezi ile birçok milletlerin gemilerine sığınak olduğu tarihte kayıtlı olan Gemlik, milattan sonra 8. ya da 9. asırlarda bir tersane şehri olarak gelişmiştir ve ilk defa burada gemi yapan devlet Bizans İmparatorluğudur. Bizans'tan sonra Gemlik'te tersane kurulması Selçuklu Devleti zamanında olmuştur (Orkun, 1947: 109).

Gemlik körfezi, ticaret ve savaş gemileri için korunaklı bir liman olması bakımından tarihte denizcilikteki önemini korumuştur. Osmanlı İmparatorluğunun duraklama ve çöküş döneminde ülke genelinde olduğu gibi Gemlik'te de gerileme başlamıştır, fakat gemi yapımcılığının önemini koruduğu ve gemi yapımına devam edildiği bilinmektedir (Atasoy, 1996: 21).

Gemlik İstanbul'a yakınlığı ve sahip olduğu tersane nedeniyle Osmanlı devleti için önem arz bir yerleşim yeriydi. Etrafındaki verimli topraklarda yetiştirilen tarım ürünlerinin İstanbul başta olmak üzere çevre yerleşim yerlerine gönderilmesinde stratejik bir konuma sahip olan Gemlik'te, deprem gibi felaketler halinde geniş kesimlerin etkilenmesi mümkün olabiliyordu. Tersanenin etkilenmesi hükümet için gemi yapım faaliyetlerini sekteye uğratabilmekteydi. Bu nedenle bölgedeki depremlere hükümetin hızla müdahale etme gereği vardı. Çalışmada 1850-1900 yılları arasını alarak, depremlerin iktisadi ve diğer etkilerinin incelenmesi ve hükümetin krize müdahale biçiminin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

2. TARİHSEL SÜREÇTE GEMLİK'TE YAŞANAN DEPREMLER

Gemlik Hititler, Bithynialılar, Romalılar, Bizanslılar ve Osmanlılar tarafından yurt edinilmiştir. Tarihsel geçmişi çok eskilere dayanan bu şehirlerde ve çevrelerinde meydana gelmiş olan depremler dönemin tarihçileri, din adamları ve önemli kişileri tarafından kaleme alınmış; gezginlerin seyahatnamelerinde, o dönemde yaşamış kişilerin yazışmalarında depremlerden söz edilmiştir. Bölgedeki tarihsel depremler, Ergin ve diğerleri (1967) "Türkiye ve civarının deprem kataloğu", Soysal ve diğerleri (1981) "Türkiye ve çevresinin tarihsel deprem kataloğu", Ambraseys ve Finkel (1991) "Long-term seismicity of Istanbul and of the Marmara Sea region deprem kataloglarından yararlanılarak belirlenebilir. Bu kataloglardaki bilgiler Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı medeniyetleri döneminde yazılmış yapıtlara dayanmaktadır (Uçarkuş, 2002: 39-40).

Günümüzde olduğu gibi eskiçağda da Gemlik ve çevresi sık sık depremlere maruz kalmıştır. Gemlik'i etkileyen birçok depremden bazıları çok şiddetli olup kentin büyük ölçüde yıkılmasına neden olmuş ve önemli derecede can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Bazı depremlerin sonucunda Marmara Denizinde tsunamiler oluşmuş ve sahildeki yapılarda büyük hasarlar meydana gelmiştir. Antik kaynaklara göre bölgede tespit edilen ilk deprem Gemlik, İzmit ve İznik'te etkili olmuştur ve depremin şiddeti günümüzdeki bilim adamlarına göre 6'dır. Deprem sonucu bu kentlerde birçok yapının yıkıldığı ve birlerce can kaybı yaşandığı düşünülmektedir. Milattan sonra (M.S.) 29 yılında merkez üssü Gemlik körfezi olan şiddetli bir depremin tüm Bithynia kentlerinde hissedildiği ve günümüz deprem uzmanlarına göre şiddetinin 9 olduğu tahmin edilmektedir. Deprem merkezinin Gemlik Körfezi olmasından

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

dolayı en ağır yıkımın da Gemlik'te gerçekleştiği düşünülmektedir. M.S. 32 yılında İznik'te meydana gelen depremin Gemlik'te de hissedildiği, M.S. 120 yılında meydana gelen depremin de aynı şekilde Gemlik'i etkilediği ve ağır hasara yol açtığı söylenmektedir. Bu depremin ardından meydana gelen tsunamiden dolayı Gemlik kentinde yıkım olmuştur. M.S. 368 ve 480 yıllarında meydana gelen depremlerde Gemlik aynı şekilde hasar almıştır (Doğancı, 2018: 39).

Deprem kataloglarından edinilen bilgiler şu şekildedir:

M.S. 29: İznik'in büyük bir kısmı yıkılmıştır. İzmit'te çok şiddetli hissedilmiştir. Episantrı (Merkez üssü) Gemlik Körfezinde olabilir.

M.S. 715: İznik ile civarında bulunan bazı tarihi şehirler yıkılmıştır. İstanbul'un 1/3'ü yıkılmıştır. Üst merkezi Gemlik Körfezinde olmalıdır.

1855: 1855 yılı içinde meydana gelen iki depremden bahsedilmiştir. 28 Şubat'ta meydana gelen ana şokun ardından 11 Nisan'da gerçekleşen en büyük artçı şokla devam etmiştir. Bu artçı şok Bursa'nın kuzeyindeki Gemlik'ten Mudanya'ya kadar olan bölgeyi etkilemiştir. Ağır hasar meydana gelmiştir.

1857: Bursa'nın kuzeydoğusunda meydana gelen yıkıcı bir depremdir. Gemlik, Katırlı ve İznik arasındaki köyler harap olmuş ve Gemlik Tersanesi kısmen yıkılmıştır.

1863: İznik Gölü bölgesinde yıkıcı bir deprem meydana gelmiştir. Umurbey'de birçok ev yıkılmıştır. Hasar Bursa ve Gemlik'e kadar uzanmıştır. Gemlik'te bir minare ve birçok baca yıkılmıştır.

1897 (1898): Gemlik ve çevresinde, Bursa'da deprem olmuştur. 29 Ocak 1898 depreminin, kataloglarda 1897 yılının Aralık ayında yaşandığı yazmaktadır, fakat bu yanlış tarihlendirmenin Osmanlı döneminde kullanılan takvimlerin miladiye yanlış çevrilmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu tarihlere dair yapılan arşiv ve gazete taramalarında Balıkesir'de şiddetli bir depreme rastlanmadığı belirlenmiştir. 29 Ocak depremi Balıkesir ve kazalarının dışında çok geniş bir sahada hissedilmiştir. Gemlik'te depremin hissedildiği yerler arasındandır. 1 Ekim 1899 'da meydana gelen deprem Bigadiç'te şiddetli derecede hissedilmiştir. Bundan 10 dakika sonra Balıkesir'de şiddetli derecede, Bursa, Gemlik ve Mustafakemalpaşa'da ise hafif şiddetli derecede depremler yaşanmıştır (Satılmış, 2020: 538-544).

Tarihsel depremlerin lokasyonu yerleşim yerlerinde meydana gelen hasarlar göz önüne alınarak belirlendiğinden depremlerin yerleri kesin olarak bilinmemektedir ve bu depremlerin hepsinin Kuzey Anadolu Fay zonunun İznik ve Gemlik yakınlarından geçen kolu üzerinde meydana geldiği net bir şekilde söylenememektedir. 1857 depreminin hasar yayılımı İznik ile Gemlik arasında sınırlı gibi gözükmektedir. Gemlik'teki iskeleyi yıkacak kadar sarsıcı olması yine bu depremin körfez içindeki faylar üzerinde gerçekleşmiş olabileceğini ortaya koymaktadır. 1863 depreminde Umurbey'de evlerin yıkılması kırılmanın orta kol üzerinde meydana gelmiş olabileceğini gösterse de hasarın Bursa'ya kadar uzanması depremin güneydeki faylardan birinde olmuş olabileceğini ihtimalini taşımaktadır (Uçarkuş, 2002: 40-44).

Çizelge1'de görüldüğü üzere tarihsel süreçte Gemlik'i etkileyen depremin şiddeti oldukça yüksek düzeydedir. Dolayısıyla meydana getirdiği hasarın boyutu da şiddeti derecesinde

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

olmaktadır. 1855 ve 1863 yılında yaşanan depremlerin şiddetine bakıldığında hasar derecesinin de aynı oranda ağır olduğu söylenebilir.

Çizelge 1: Gemlik'i etkilemiş olan tarihsel depremler

YIL	ENLEM	BOYLAM	YER	ŞİDDET
170	40,1	28	Bandırma, Erdek, Gemlik çukuru	IX
1855	40,18	29,1	Bursa, Gemlik, Mudanya	IX
1857	40,18	29,1	Bursa, Gemlik, İznik	VI
1863	40,5	29,1	Gemlik Körfezi, Umurbey, Bursa, İstanbul, Gelibolu	IX
1897	40,4	29,1	Gemlik yöresi, Bursa	V

Kaynak: Uçarkuş, 2002: 43

3. DEPREMLERİN YOL AÇTIĞI ETKİLER

İznik Gölü, Gemlik Körfezi ve Mudanya hattındaki fay, tarihsel süreçte ciddi oranda sarsıntılar yaratan depremler meydana getirmiştir. Osmanlı döneminde 1327, 1417, 1509, 1674 yıllarındaki şiddetli depremler ile Gemlik de sarsılmıştır. 1855 yılında Bursa merkezli meydana gelen depremde Gemlik'te ciddi tahribat yaşanmıştır ve arşiv belgelerinde bu durum anlaşılmaktadır. Bu tahribata özellikle artçı tabir edilen depremlerin sebep olduğu bilinmektedir. 20 Şubat 1857, 27 Mart 1857 ve 25 Nisan 1857 tarihli depremlerde Gemlik sarsılmıştır (Kaplanoğlu, Oğuzoğlu, 2011:72-74).

1855 Bursa Depremi 28 Şubat'ta meydana gelmiştir. 11 Nisan 1855 depremi 28 Şubat depreminin bir artçı şoku resmi olarak 7,0 büyüklüğünde kaydedilmiştir. Bu artçı şok Gemlik'ten Mudanya'ya kadar olan bölgeyi etkilemiştir. 1863'te meydana gelen 5,0 büyüklüğünde deprem Gemlik Körfezi ile İznik Gölü arasında küçük, ancak hasarlı bir depremdir. Meydana gelen hasarın çoğu Gemlik Limanı ve birçok evin yıkıldığı Umurbey'de olmuştur. Gemlik tersanesinin bazı bölümleri de hasar görmüştür ve bu hasar Bursa yolu boyunca Gemlik'in güneyinde birikmiştir (Er, 2020 :25, Yıldızalp, 2020:82). Depremlerin meydana getirdiği ağır hasarlar arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

1268/1852 yılına ait bir belgede, yakın geçmişte Gemlik'te yaşanan deprem nedeniyle tersanenin yıkık ve harap hale geldiği ve tamiri için irade çıktığı ifade edilmiştir. Böylece Gemlik kereste memuru miralay Yusuf Bey vasıtasıyla tamir edilen yerlerin masrafı için Tersane-i Amire hazinesinden 4259 kuruşun masraf kaydıyla tahsisi ve kalan yerlerin tamirinden şimdilik vazgeçilmesi isteği hükümete iletilmiştir (BOA, A.AMD., 1268, 40-61, s.1).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1271/1855 yılına ait belgede, meydana gelen depremden dolayı Bursa ve çevresinde harap olan yerlerin tamir ve tesviyesi için halka bazı kolaylıklar getirilmiştir. Bu kapsamda bölgede bulunan ve Tersane-i Amirenin ihtiyaçları için tahsis edilen dağlardan halkın şartlı ve geçici olarak kereste kesmesine izin verildiği anlaşılmaktadır (BOA, A.AMD., 1271, 61-17, s.1). Böylelikle halkın evlerini inşa etmesine kolaylık sağlanması hedefleniyordu (BOA, İ.DH., 1271, 319-20667, s. 2).

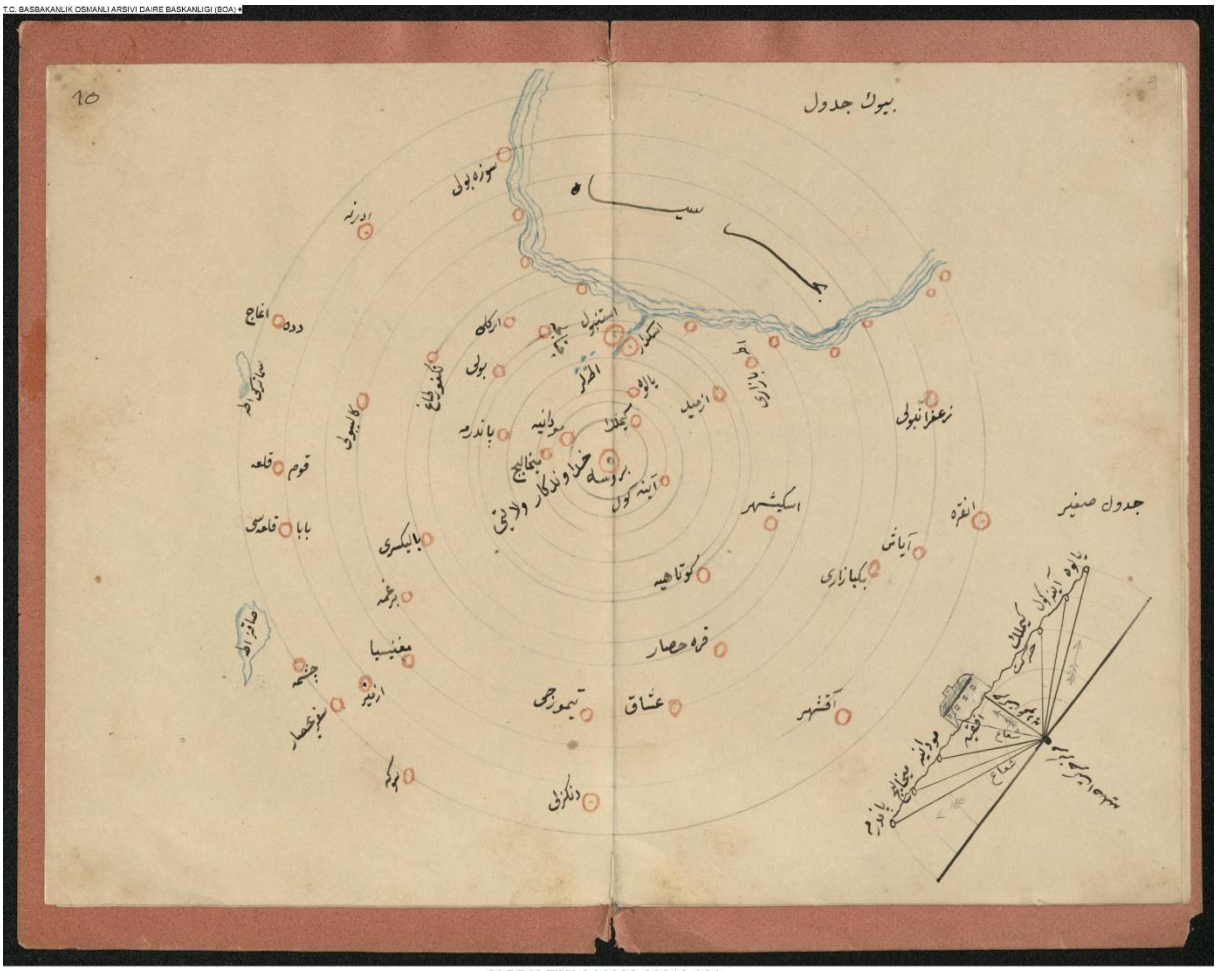
1274/1857 tarihli bir belgede Bursa'da hafifçe bir deprem olduğu, Gemlik kazası ve civarında bunun karada biraz şiddetlice hissedildiği bilgisi yer almaktadır (BOA, İ..MVL.,1274,586-26362,s.5). Depremde Gemlik Tersanesinin bazı yerlerinin yıkıldığı ve harap olduğu ve vakit geçirilmeksizin tamirlerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir (BOA, A.MKT.NZD.,1274,239-85, s.1). Bu kapsamda, tamiri edilecek yerlerin ne miktar masraf gerektirdiği sorulmuş ve vakit geçirilmeksizin işlemin icra edilmesi lüzumu padişaha arz edilmiştir. Padişah ise bu isteği uygun bulmuştur (BOA, İ.DH., 1274, 387-25601, s.5, BOA, MKT.MHM., 1274, 118-72, s.1).

1274/1857 yılındaki depremin yangına da yol açtığı anlaşılmaktadır. Aynı esnada halkın hanelerinin yanması dışında doludan mülklerinin zarar gördüğü, zeytin ağaçlarının ve yeni yerlerin dahi mahsul vermediği bildirilmişti. Bunun üzerine, zarar gören ahalinin vergiden birkaç süre afları teklif edilmiş ve ianeye muhtaç olanların tespiti istenmiştir (BOA, A.MKT.MVL., 1274, 98-1, s.1). Daha sonra Gemlik kazasında hane ve yerleri yanmış ve dolu nedeniyle bağ ve bahçeleri hasılatı mahvolmuş halkın zaruri ihtiyaçlarının Hüdavendigar eyaleti gelirlerinden karşılanması istenmiştir (BOA, A.MKT.UM., 1275,334-91, s.1).

Bu tarihte, tersanenin tamirine karar verilmiş yerleri için Gemlik kereste memuru miralay Yusuf Bey aracılığıyla harcanan 44258,5 kuruşun Tersane-i Amire hazinesinden karşılanarak noksan kalan yerlerin tamirinden vazgeçilmesi isteği hükümete iletilmiştir (BOA, İ,DH., 1275, 424-28090, s.1).

1278/1861 yılında hükümetle yapılan yazışmalardan Gemlik'te bir deprem meydana geldiği ve bunun belirli etkiler yarattığı anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT.UM..,1278,536-43, s.1). 1280/1863 yılına ait belgede depremden dolayı Gemlik kazasında bulunan evler ile Gemlik tersanesinin bazı yerlerinin zarar gördüğünden söz edilmektedir (BOA, MVL, 1280, 660-18, s. 2).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Y.PRK.TKM.00032.00013.001

Görsel 1: Gemlik'te yaşanan depremin etki alanları (BOA, Y..PRK.TKM.,1312, 32-13, s.10).

1315/1897 yılına ait bir belgede, Gemlik'te saat bire yirmi kala kuzeyden güneye doğru şiddetlice bir deprem meydana geldiği ifade edilmektedir (BOA, Y..PRK.MF.., 1315, 4-1, s.1).

4. DEPREMLERDEN SONRA HÜKÜMETİN ALDIĞI TEDBİRLER

Osmanlı topraklarında sağlıkla ilgili yaşanan afetlerin haricinde sık sık deprem ve yangınların meydana geldiği ve bunların çok sayıda insanın hayatını etkilediği bilinmektedir. Yaşanan depremlerde çoğu kez yangınlar da ortaya çıkmakta ve bu, depremin verdiği hasardan daha çok zarara yol açabilmekteydi. Meydana gelen deprem ve yangınlar ise nüfusun yer değiştirmesine, yoksulluğa ve vergi gelirlerinin azalmasına yol açabilmekteydi. Aynı zamanda köy ve kentlerin görünümleri yanında uzun vadede demografik değişiklikler de ortaya çıkabilmekteydi (Ayalon, 2020: 90-91).

19. yüzyılın ikinci yarısındaki uygulamalara bakıldığında, Osmanlı padişahlarının büyük bir deprem yaşandığının haber alması durumunda başkent İstanbul'dan deprem bölgelerine üst düzey özel memurlardan oluşan bir heyet görevlendirdikleri görülmektedir. Padişahı ve merkezi hükümeti temsil eden bu kişiler deprem bölgesinde inceleme yaparak durumu İstanbul'a rapor ederlerdi. Ayrıca padişahlar bu özel temsilciler aracılığıyla kendi hazinelerinden olan "hazine-i hassa" ya da "ceyb-i hümayun" denilen şahsi hazinelerinden depremzedeler için bir miktar para gönderirlerdi. Bu heyetin sancak merkezlerinde meydana

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

gelen büyük depremlerde ise afet yönetimini üstlendikleri olmuştur. Depremzedeler için gerekli ihtiyaçların belirlenmesi ve binaların yeniden inşası ya da tamiri için tedariki mümkün olan kereste vs. ihtiyaçların temin edilmesi, tedariki mümkün olmayan ihtiyaçlar için ise etraftaki vilayetlerden deprem bölgelerine getirilmesine dair vazifeler üstlenmişlerdir (Satılmış, 2016: 334).

Depremde hasar gören veya yıkılan bir bina kamu kurumuna aitse masrafları da o kurum tarafından üstlenilmekteydi. Vilayet, liva ve kazalardaki hükümet konaklarının tamir ve inşaat masrafları vilayet bütçelerinin inşaat kaleminden karşılanmıştır. Bununla birlikte genellikle vilayet bütçelerinde bu tür olağanüstü sebepler için pay ayrılmadığından ve vilayet harcamalarının yapıldığı mal sandıklarından bütçe haricinde para sarf edilmesi kanuna aykırı olduğundan, masrafların bir sonraki yılın bütçesine ilave edilecek inşaat masrafı kaleminden yapılması öngörülmekteydi. Hasar gören yerin tersane olması durumunda tersane masrafları Tersane-i Amire bütçesinden karşılanmıştır (Satılmış, 2016:412).

Bazı büyük depremlerden sonra halk her şeyini kaybettiği için vergilerini ödeyecek durumu da kalmıyordu. Bu takdirde vergilerin affı veya ödeme sürelerinin ertelenmesi için yetkili kurumlardan yardım talep ediliyordu. Talepler genellikle mahalli yönetimler vasıtasıyla merkezi hükümete iletilmekteydi. Halk bazen doğrudan merkezi hükümete dilekçe göndermekteydi. Yine de her durumda afetzedelerin vergilerinin affı veya ödeme sürelerinin ertelenmesi ile ilgili konu İstanbul'da Meclis-i Vâlânın gündemine geliyordu. Eğer doğrudan afetzedeler vasıtasıyla durum merkezi hükümete bildirilmişse Meclis-i Vâlâ depremzedelerin durumunun mahalli yönetimlerce incelenmesini talep etmekteydi. Sonrasında vergi affı veya ödeme süresinin ertelenmesinin hazinenin durumuna uygun olup olmadığı konusunda Maliye Nezaretinin görüşü alınmakta ve bu görüş doğrultusunda karar verilmekteydi. Meclis-i Vâlâdan gelen talepleri değerlendiren Maliye Nezaretinin "Hazinenin usulüne aykırı" olması gerekçesiyle genellikle vergi affı meselesine sıcak bakmadığı, fakat vergilerin ödeme sürelerinin ertelenmesine yönelik talepleri uygun bulduğu bilinmektedir (Satılmış, 2016: 432).

Yaşanan depremlerden sonra afetzedeler için en önemli ve acil ihtiyaçların başında gelen barınma ihtiyacı çadırlarla sağlanmaktaydı. Fakat kalıcı bir çözüm için barınma yerlerinin inşası kereste ihtiyacı ortaya çıkarıyordu. Deprem felaketinin meydana gelmesi ile evlerini kaybeden halk evlerinin tamiri için malzeme bulunması konusunda sıkıntılar yaşanmaktaydı. İnşaat işleriyle uğraşacak erkek nüfusu olan aileler malzeme olduğu zaman evlerini tamir ederek yerleşebilmekteydi. Yeni kereste alamayan insanlar ise dağlardan izin verildiği ölçüde kesim yaparak evlerin kereste ihtiyacını karşılamaya izin istemişlerdir (Özaydın, 2017: 58).

Deprem sonrasında zarara uğrayan halkın zararının ve çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi için devlet tarafından titizlikle yardım yapılmaya çalışılmıştır. Fakat devletin içinde bulunduğu mali sorunlar, bu yardımların istenildiği ölçüde yapılamasına engel oluyordu. Çünkü Osmanlı Devleti birkaç yıl önemli iç ve dış olaylarla karşı karşıya kalmış ve yıpranmıştır. Depremlerin yol açtığı hasarların büyüklüğüne göre mahalli hükümetlerin sorumlulukları da aynı oranda artmıştır. Yıkıcı nitelikli depremlerde afetzede sayısının çok olması sebebiyle onların barınmaları için yeterli miktarda çadır temin etmek, iaşelerini sağlamak ve kalıcı barınma yerlerinin inşaatını yapmak gerekmektedir. Bu durum çok fazla masraflı olduğundan yeterli paranın temini için devlet hazinesine yardım alınmak üzere başvurulmuştur ya da depremin

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yaşandığı vilayet ve genellikle memleket kapsamında yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Yaşanan birçok doğal afetlere rağmen halkın gayreti ve devletin tebaası arasında ayrım yapılmaksızın herkese yardım edilmiştir ve mağduriyetleri giderilmiştir (Satılmış, 2023: 66, Özcan, 2010: 74).

Depremlerin ortaya çıkardığı yıkıntıların onarılması kapsamında, 1891-1893 tarihleri arasında iki yıllık bir süreçte bazı imar faaliyetlerinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buna göre Gemlik'te kent içindeki çarşılarda yeni olarak 1.820 zir'a kaldırım döşenmiş, Hükümet binasından Askeriye kapısı önüne kadar 8,5 metre genişliğinde ve 150 metre uzunluğunda lağım yapılmıştır. Belediye Sandığından 4.000 kuruş harcanarak eksizsiz bir de şose yol inşa ettirilmiştir. Gemlik merkezinde bir depo, Askeri Daire ve bir cephane inşaatı tamamlanmıştır (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu, 2011: 74-75).

Depremlerden sonra meydana gelen yangınlar hasarın büyüklüğünü artırmaktaydı. Evlerin ahşap yapıda olmasından dolayı yangınlar kolaylıkla ilerlemiştir. Bu sebeple Tanzimat dönemi düzenlemeleriyle ahşap yapılar yasaklanıp yerine kargir binaların kullanımı getirilmiştir. Yangınlar sonrası harap olan bölgelerin imarında ızgara plan tipi kullanılmıştır. Bu yönde inşa edilen mahallelerde kaçak yapılaşmaya karşı önlem alınmıştır (Uslu, 2019:64-72).

Hükümet, depremlerden sonra bütçe olanakları ve hasarın boyutunu dikkate alarak uygun tedbirler üretmeye çalışıyordu. Örneğin yukarıda belirtilen 1857 depreminin ardından Gemlik Tersanesinin yıkıldığı, ortaya çıkan yangının hanelere büyük zarar verdiği ve nihayetinde dolu nedeniyle halkın ciddi zarar gördüğü belirlenmişti. Bunun üzerine Gemlik halkı vergiden bir süreliğine muaf tutulmayı talep etmiş, ancak hükümet bu teklifi uygun bulmamıştır. Fakat yardıma muhtaç olanların tespit edilmesi için bir defter hazırlanması kararlaştırılmıştır. Tahribatın en çok Gemlik'in Katırlı köyünde yaşandığı belirlenmiştir (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu, 2011:74).

Yaşanan deprem ve yangınlardan sonra yıkılan yerlerin yeniden yapılması için genel yönetmeliğe göre düzenli bir prensipte, düz, genişletilmiş sokaklarla, araştırmalardan ve incelemelerden hemen sonra planlandığı gibi yapılması kararlaştırılmıştır (Demir Görür, 2021:667).

Gemlik 11 Nisan 1855 tarihli depremde büyük hasar görmüştü. Olayın ardından Meclis-i Vâlâ ikinci kâtibi Mithat Efendi Bursa'daki durumu incelemek üzere görevlendirilmiştir. Can ve mal kaybı yanında, depremden sonra çıkan yangın ve devam eden ufak sarsıntılar halkı perişan etmiştir. İnceleme sonucunu İstanbul'a bildiren Mithat Efendi halkın yardıma muhtaç olduğunu, yardım yapılmaması durumunda halkın daha çok zarar göreceğini bildirmiştir. Mithat Efendi'nin Bursa'ya gönderilmesinden sonra kurulan komisyon bazı kararlar almıştır. Buna göre yardıma muhtaç halkın çok fazla olması sebebiyle ve devletin içinde bulunduğu zor durumdan dolayı hemen herkese yardım yapılmasının zor olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla yardıma en fazla ihtiyacı olan ziraat ve sanatla uğraşan kesimlere yardım yapılmasına karar verilmiştir. Bu kişilere verilmek üzere hazineden 3.000 kese kaynak istenmiştir. Hazinenin gücü yetmediği için bu meblağın borçlanma ile temin edilmesi düşünülmüştür ve Bursa'da bazı sarraflardan borç alınmıştır (Özcan, 2010: 95-97).

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

1855 yılında meydana gelen ve Gemlik'i etkileyen depremde devlet, yıkımların etkisini azaltmak için önlemler almıştır. O dönemin valileri yıkımı değerlendirip şehri bir plan dahilinde inşa etmek amacıyla imar faaliyetlerine girişmiştir (Yıldırım, 2023: 20). Büyük bir felaket olarak nitelendirilen bu depremin ardından, 1860 yılı ve sonrasında Osmanlı yöneticileri reformları ve kentsel planlama çalışmalarını uygulamaya başlamıştır. Bursa valiliği yapan Ahmed Vefik Paşa Bursa'nın modernleşmesi için önemli çalışmalar yapmıştır ve şehri yeniden inşa edecek uygulamalar gerçekleştirmiştir. Hasarın büyüklüğünden dolayı şehrin yeniden inşasının Osmanlı devleti için masraflı ve zorlu bir süreç olduğu açıktır (Dörtok Abacı, 2005: 7-83).

SONUÇ

Bu çalışmada bir deprem bölgesi olan Gemlik'in deprem geçmişi hakkında bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Depremlerin ve ona bağlı olarak ortaya çıkan yangınların bölgede önemli zararlara yol açtığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Depremlerin ilçenin gerek görünümüne gerekse ekonomisine zarar verecek derecede sonuçlar yarattığı görülmüştür. Gemlik Fayının tarih içinde ürettiği büyük depremler ilçenin ekonomisine de zarar vermiş gözükmektedir. Yakın geçmişte yaşanan önemli depremlerden biri Bursa'da 1855 yılında meydana gelmiştir. "Küçük kıyamet" olarak adlandırılan depremin artçı şokundan etkilenen Gemlik ilçesinde ciddi yıkım yaşandığı görülmüştür. Yüksek miktarda can ve mal kaybı yaşanmış, fakat net bir rakam verilememiştir. Gemlik özelinde depremlerin yol açtığı yıkımın tersaneyi etkilemesi nedeniyle gemi inşa faaliyetlerinin aksaması söz konusuydu. Bu nedenle kalyon diye adlandırılan büyük savaş gemileri de dâhil, inşa faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamak adına tedbirler hızla alınmaktaydı. İskele ve tersanenin zarar görmesi halinde, süratle onarım yolları araştırılıyordu. Çünkü onarımın gecikmesi gemi yapım faaliyetlerinin sekteye uğraması anlamına gelecekti. Hükümet tersane dâhil kamu binaları söz konusu olduğunda uygun yerlerden fon aktararak onarım işlemlerinin hızla tamamlanmasına çalışmaktaydı. Ancak burada genel ve kapsamlı tamirden ziyade üretimin devamı için en acil onarım işlemlerinin en erken yapılması yoluna gidilmekte ve kalan işlemler bütçe olanaklarına göre daha geniş bir zamana yayılmaktaydı.

Depremlerden sonra yıkılan hanelerin yeniden inşasında günün yapı teknolojisine uygun yeniliklerden yararlanıldığı görülmektedir. Nitekim yapılaşmada kullanılan malzemelerin deprem sonrasında değiştirilmesi söz konusuydu. Ayrıca deprem sonrası halkın temel ihtiyaçlarının giderilmesi için merkezi hükümetin çeşitli destekler sağladığı görülmektedir. Ancak ihtiyaç sahipleri için sadece kamu fonlarından destek sağlanması değil, bağış yoluyla yardımlar toplanması da mümkündü. Genel bir tespit olarak hükümetin deprem ve benzeri afetlerde mali imkânlara ve hasarın boyutuna göre vergi ertelemesi, hükümet yardımı, bağış toplanması veya evlerini inşa edecek halka kereste vs. malzemelerin temininde destek sağlanması gibi yöntemlere başvurduğu söylenebilir.

Depremlerin tarihine bakılacak olursa, Bursa ve çevresinde yıkıcı deprem ihtimalinin her zaman mevcut olduğu söylenebilir. Deprem uzmanları, Gemlik fayının önemli bir fay olduğundan ve büyük bir depremin meydana geleceğinden söz etmektedir. Bu nedenle bölgenin yaşanması muhtemel olan depremlerden yine zarar görmesi olağandır. Bir deprem ülkesi olmamız hasebiyle bunu bilip yapılan düzenlemelerin bu yönde olması önem taşımaktadır. Geçmişte yaşanan depremlerin hasarları o dönemdeki imkânlar çerçevesinde giderilmeye çalışılmıştır,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

fakat depremlerin hükümete maddi-manevi külfeti çok olmuştur. Depremin etkilerini önlemek amacıyla binaların sağlam ve düzenli şekilde yapılması, afet sonrası katlanmamız gereken kayıpların en aza indirilmesi açısından kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

Ambraseys, N.N. ve Finkel, C.F., Long-term seismicity of Istanbul and of the Marmara Sea Region, Terra Nova, 3, 1991.

Atasoy, E., *Beşerî Coğrafya Açısından Gemlik ve Yakın Çevresi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, İstanbul,1996.

Ayalon, Y., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, Çeviri Zeynep Rona, İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2020.

Ballyyev, Y., *Orhangazi ve Gemlik Faylarının Kinematiği ve Sismotektoniği*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale, 2023.

Demir Görür, E., *İngiliz Belgelerinde Bursa Kenti'nin Sosyal ve Ekonomik Vaziyeti (1861-1864)*, Mehmet Genç Anısına Osmanlı İktisat Tarihi Çalışmaları-1, Güngören Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2023.

Doğancı, K., Eskiçağda Kios (Gemlik) ve Çevresi, Bursa'da Yaşam Dergisi, Mayıs 2018.

Dörtok Abacı, Z., *Modernleşme Sürecinde Bursa Kenti'nin Mekânsal ve Sosyal Değişimi (1860-1910)*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2005.

Er, E., Yıldızalp, S., *Deprem Gerçeği ve Bursa*, Mümin Ceyhan Bursa Araştırma Kütüphanesi, Bursa, 2020.

Ergin, K., Güçlü, U., Uz, Z., *Türkiye ve Civarının Deprem Kataloğu*, Maden Fakültesi Arz Fiziği Enstitüsü Yayınları, No:24, İstanbul, 1967.

Kaplanoğlu, R., Oğuzoğlu Y., *Asri Gemlik*, Gemlik Belediyesi Yayınları, Bursa, 2011.

Orkun, V., *Gemlik Tarih ve Coğrafyası*, Aysan Basımevi, Bursa, 1947

Özaydın, N., *Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2017.

Özcan, B., Bursa Depremleri (2 Mart-12 Nisan 1855), Güzel Sanatlar Enstitüsü (5), 1999.

Satılmış, S., XIX. yüzyıl Türkiye Deprem Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Etkileri, TÜBİTAK, Proje No: 113K146, Aksaray, 2016.

Satılmış, S., *Balıkesir ve Çevresinin Tarihsel Depremleri (1850-1900)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (40), 2020.

Satılmış, S., *Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi ve Depremlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri*, İdeal Kültür Yayıncılık, 3. Baskı, 2023.

Soysal, H., Sipahioğlu S., Kolçak D., Altınok Y., Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu, TÜBİTAK, Proje No: TBAG 341, İstanbul, 1981, https://www.emidius.eu/AHEAD/study/SOYAL981, Erişim tarihi: 01.03.2025).

Uçarkuş, G., *Gemlik Fay Zonu'nun Aktif Tektoniği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Avrasya Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2002.

Uslu, K., *Ahmed Vefik Paşa ve Bursa'nın Modernleşmesi Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Vatan, E., *Kentsel Dönüşüm Kapsamında Yapılacak Yeni Binalarda Yapım Sistemi Seçimi Gemlik Kent Merkezinde Örnek Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2017.

Yıldırım, T., *Matbuatta Bursa Depremleri*, Bursa Günlüğü Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran 2023, Sayı:20.

Yurt Ansiklopedisi: Türkiye, il il: dünü, bugünü, yarını, İstanbul Yayıncılık, Cilt 3, 1982

ARŞİV BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, İrade Meclis-i Vala (BOA, İ.MVL): 586/26362, 1274.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Sadaret Divan Umum Vilayat Evrakı (BOA, A.MKT.UM): 536/43, 1278; 334/91, 1275.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Meclis-i Vala Evrakı (BOA, MVL): 660/18, 1280.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Yıldız Maarif Nezareti Maruzatı (BOA, Y.PRK.MF): 4/1, 1315.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Yıldız Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabey (BOA, PRK.TKM): 32/13, 1312.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Sadaret Nezaret ve Devair Evrakı (BOA, A.MKT.NZD): 239/85, 1274.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Sadaret Amedi Kalemi Evrakı (BOA, A.AMD): 40/61, 1268; 61/17, 1271.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, İrade Dahiliye (BOA, İ.DH): 387/25601, 1274; 424/280090, 1275; 319/20667, 1271.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (BOA, A.MKT.MHM): 118/72, 1274.

Cumhurbaşkanlığı devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi, Sadaret Meclis-i Vala Evrakı (BOA, A.MKT.MVL): 98/1, 1274.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TÜRKİYE'DE KIDEM TAZMİNATI UYGULAMASINDAN KIDEM TAZMİNATI FONU'NA GEÇİŞ SÜRECİ

Dr.ESİN ŞENOL[1]

Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., https://orcid.org/ 0009-0001-7999-5500

ÖZET

Kıdem tazminatı, bir yıl ve üzere çalışan işçilerin işveren tarafından işten çıkarılması gibi belli şartların varlığı halinde işveren tarafından ödenen bir tazminat türüdür. Bir işyerinde uzun süre çalışıp da işsiz kalan işsizlere işverenler tarafından ödenen kıdem tazminatı tutarı yüklü bir meblağa ulaşacağından işverenlerin işçi çıkarmasına engel bir tutum yüklenmelerine neden olmaktadır. İşverenler, işçi çıkardığında büyük tutarlara ulaşan tazminatı ödemek zorunda kalacağından bu durum işverenlerin işçi çıkarmasın önünü kesmekte caydırıcı bir etki yaratmaktadır. Bu bakımdan kıdem tazminatı işçiler açısından bir iş güvencesi oluşturmaktadır.

Esneklik ve esnek çalışma modellerinin gündeme gelmesi ile birlikte kıdem tazminatı uygulamasının esnekliğe uygun olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Sayısal esneklik uygulamasında, işverenlerin ekonomide yaşanan hızlı değişimlere, dalgalanmalara ayak uydurabilmeleri için çalıştırdıkları işçi sayısını değiştirebilme esnekliği tanınmaktadır. Bu durum bir yandan işçi çıkarılmasının kolaylaştırılması anlamına da gelmektedir. Bunun için işçi çıkarılması önündeki engellerin kaldırılması gerektiği gündeme gelmeye başlamış ve kıdem tazminatının varlığı işverene mali bir külfet yüklediği için işçi çıkarmanın önünü kesen bir uygulama olduğu üzerinde durulmuştur.

Türkiye'de kıdem tazminat, ilk olarak 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu ile Türk çalışma hayatına girmiştir. 3008 sayılı İş Kanunu yerine 1971 tarihinde yürürlüğe giren 1475 sayılı İş Kanunu'nun 14.maddesinde kıdem tazminatı düzenlenmiştir. Dünya'da yaşanan gelişmelerden Ülkemiz de nasibini almıştır. Kıdem tazminatı yükünün işverenlerden alınıp bir fona devredilmesi görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır. Kıdem Tazminatı Fonu kuruluna kadar kıdem tazminatı, 1475 sayılı İş Kanun'un yerine 2003 tarihinde yürürlüğe giren ve halen

[1] Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., https://orcid.org/ 0009-0001-7999-5500

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yürürlükte bulunan 4857 sayılı İş Kanunu'nun geçici 6.maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan 1475 sayılı mülga İş Kanunu'nun 14.maddesi hükümleri esas alınarak kıdem tazminatı uygulamasının genel esasları, kıdem tazminatına hak kazanma koşulları, kıdem tazminatının ödenmesi, kıdem tazminatının hesaplanması ve zamanaşımına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Diğer bir ifade ile kıdem tazminatı fonu kurulana kadar, 4857 sayılı İş Kanunu'nda 1475 sayılı İş Kanunu'nun kıdem tazminatını düzenleyen 14.maddesi halen geçerlidir.

Bu çalışmada; kıdem tazminatı uygulamasında ortaya çıkan yeni anlayışlar, kıdem tazminatının işçiler açısından önemi ve Türkiye'deki kıdem tazminatı uygulamasından kıdem tazminatı fonuna geçiş süreci incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıdem Tazminatı, Kıdem Tazminatı Fonu, Esneklik

TRANSITION PROCESS FROM SEVERANCE PAY APPLICATION TO SEVERANCE PAY FUND IN TURKEY

Dr.ESİN ŞENOL[2]

Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., https://orcid.org/ 0009-0001-7999-5500

ABSTRACT

Severance pay is a type of compensation paid by the employer in the presence of certain conditions, such as the dismissal of employees by the employer after working for one year or more. Since the severance pay paid by employers to unemployed people who have worked at a workplace for a long time and become unemployed reaches a large amount, it causes employers to adopt an attitude that prevents them from laying off employees. Since employers will have to pay compensation that reaches large amounts when they lay off employees, this situation creates a deterrent effect in preventing employers from laying off employees. In this respect, severance pay creates job security for employees.

[2] Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., https://orcid.org/ 0009-0001-7999-5500

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

With the emergence of flexibility and flexible working models, it has also brought discussions about the inappropriateness of severance pay practices for flexibility. In the numerical flexibility practice, employers are given the flexibility to change the number of workers they employ in order to keep up with the rapid changes and fluctuations in the economy. On the one hand, this also means making it easier to lay off workers. For this reason, it has begun to be on the agenda that the obstacles to lay off workers should be removed, and it has been emphasized that the existence of severance pay is a practice that prevents layoffs because it imposes a financial burden on the employer.

In Türkiye, severance pay first entered Turkish working life with the Labor Law No. 3008 dated 1936. Severance pay was regulated in Article 14 of the Labor Law No. 1475, which entered into force in 1971 instead of the Labor Law No. 3008. Our country also had its share of the developments experienced in the world. The idea of taking the burden of severance pay from employers and transferring it to a fund began to gain weight. Until the establishment of the Severance Pay Fund, severance pay was regulated based on the provisions of Article 14 of the repealed Labor Law No. 1475, which entered into force in 2003 instead of the Labor Law No. 1475 and is still in force, and the general principles of severance pay application, conditions for earning severance pay, payment of severance pay, calculation of severance pay and procedures and principles regarding the statute of limitations were regulated. In other words, until the severance pay fund is established, Article 14 of the Labor Law No. 1475, which regulates severance pay, is still valid in the Labor Law No. 4857.

n this study; new approaches that emerged in the application of severance pay, the importance of severance pay for workers and the transition process from the application of severance pay to the severance pay fund in Turkey will be examined.

Keywords: Severance Pay, Severance Pay Fund, Flexibility

GİRİŞ

Kıdem tazminatı, kusuru olmaksızın işveren tarafından işten çıkarılan işçilere çalıştıkları süre ile orantılı olarak işveren tarafından toplu olarak ödenen bir tazminattır. İşçiler iş bulana kadar geçimini sağlaması için ödenen toplu bir meblağdır. Bu meblağı ödemek işverenler açısından zorlayıcı olacağından işçi çıkarmaya karşı caydırıcı bir nitelik oluştururken işçiler açısından bir işgüvencesi olmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bu çalışmanın ilk bölümünde kıdem tazminatının tarihsel süreci ve kıdem tazminatı uygulamasında ortaya çıkan yeni anlayışlar ile kıdem tazminatının işçiler açısından önemi ele alınacak, ikinci bölümünde ise Türkiye'deki kıdem tazminatı uygulamasından kıdem tazminatı fonuna geçiş süreci incelenmeye çalışılacaktır.

1.KIDEM TAZMİNATININ TARİHSEL SÜRECİ VE KIDEM TAZMİNATI UYGULAMASINDA ORTAYA ÇIKAN YENİ ANLAYIŞLAR İLE KIDEM TAZMİNATININ İŞÇİLER AÇISINDAN ÖNEMİ

Kıdem tazminatının ilk kez nasıl ortaya çıktığı ve nasıl bir süreç geçirdiği konusunda çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte ilk kez sanayileşmiş ülkelerde orta çıktığı bir gerçektir. Kıdem tazminatı ilk olarak 19. yüzyılın sonu 20.yüzyılın başında ortaya çıkan bir işçi hakkıdır (Çelik: 2015, 27). Almanya'da Karl Zeiss fabrikalarında 1889 yılında yapılan uygulama ilk uygulama olarak bilinmektedir (Çelik: 2015, 27). Fransa'da 1870 ve 1880'lerde demiryolu sektöründe yaşanan büyük çaplı işten çıkarmalarda işverenlerin işçilere tazminat ödemesine yönelik ilk yargı kararları kıdem tazminatının ilk örneklerindendir. Birinci Dünya Savaş sonrası ILO'nun da etkisiyle kıdem tazminatı uygulamaları Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır. 1940'lı yıllara gelindiğinde 40 civarında ülkede kıdem tazminatına ilişkin yasal düzenlemeler mevcuttu (Çelik: 2015, 27).

1980 sonrası artan rekabet, küreselleşme ve ilerleyen teknoloji sonrası yaşanan hızlı değişimlere uyum sağlama giderek güçleşmiş ve esneklik denilen yani değişen şartlara hızla uyum sağlama süreci gündeme gelmiştir. Çalışma hayatında yaşanan sayısal esneklik uygulamaları yani ekonomik kriz dönemlerinde işverenlerin kolayca işçi çıkarabilmesi refah dönemlerinde kolayca istihdam sağlayabilmesinin sağlanmasının önünün açılması çalışmaları önem kazanmıştır. Bunun için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, uygulamaların hayata geçirilerek uygun zeminin hazırlanması hız kazanmıştır. Bunlardan biri de kıdem tazminatı uygulamasının sayısal esnekliğin sağlanmasına engel olduğu işverenlerin ekonominin durumuna göre işçi sayısında ayarlamaya gidemediği gündeme gelmeye başlamıştır. Oysa kıdem tazminatı işçiler açısından bir iş güvencesi anlamı taşımasının yanı sıra işçilerin manen ve bedenen yıpranmasının, o işyerinde ömrünün büyük zamanını geçirmesinin bir tazmini anlamı da taşımaktadır. Kıdem tazminatının başka önemli bir işlevi de İş Kanunu ve Borçlar Kanunun ilgili maddeleri düzenlenen işçinin, işveren tarafından koruma ve kollama görevi yani gözetme borcunun içinde kendini göstermektedir. Gözetme borcu işverenin işçinin çıkarları doğrultusunda davranma, onu koruma ve yardımcı olma, işçiye zarar verebilecek

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

davranışlardan kaçınma borcudur. Bu açılardan bakıldığında kıdem tazminatının sayısal esneklik uygulamasının önünde bir engel olarak görülmesi işverene maddi bir külfet olarak görülmesinin kıdem tazminatı uygulamasının ruhuna aykırı olduğu söylenebilmektedir (Limon: 2015, 165).

2. TÜRKİYE'DEKİ KIDEM TAZMİNATI UYGULAMASINDAN KIDEM TAZMİNATI FONUNA GEÇİŞ SÜRECİ

Türkiye'de kıdem tazminatı 3008 sayılı İş Kanunu ile 1936 yılında hukukumuza ve çalışma hayatımıza girmiştir. 3008 sayılı Kanunun ilk halinde, fesih sebebi ne olursa olsun 5 yıllık kıdemi bulunan her işçiye iş sözleşmesinin feshi halinde her bir kıdem yılı için on beş günlük ücreti tutarında tazminat verilmesini öngörülmekteydi (3008 S.K. m.13). 1950 yılında yapılan değişiklikler sonrası 3008 sayılı İş Kanunu'nda 5 yıl olan tazminata hak kazanmak için gerekli kıdem süresi 3 yıla indirilmiştir. İş sözleşmesinin fesih sebebi ne olursa olsun her şartta kıdem tazminatı alabilme imkanı ortadan kaldırılmış ve tazminata hak kazanabilmek için iş sözleşmesinin belirli şartlar altında feshedilmesi kuralı getirilmiştir. Yaşlılık aylığı veya toptan ödeme almak amacıyla iş sözleşmesini fesheden işçinin de kıdem tazminatı alabileceği hüküm altına alınmıştır. Kıdem süresi, aynı işverenin farklı işyerlerinde geçen hizmetlerinin tümü olarak kabul edilmiştir.

3008 sayılı İş Kanunu 1967 yılında 931 sayılı İş Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile mülga olmuştur. 931 sayılı Kanunda kıdem tazminatına hak kazanabilmek için gerekli olan 3 yıllık çalışma süresi ile tazminat tutarı olan on beş günlük ücret aynı kalmıştır. Yeni Kanunda kıdem tazminatı ile getirilen birtakım değişiklikler ise şöyle sıralanabilir; 3008 Sayılı İş Kanunu'nun 13.maddesinde geçen "askerlik hizmeti" deyimi, 931 sayılı İş Kanunu'nun 14.maddesinde "muvazzaf askerlik hizmeti" şeklinde değiştirilmiştir. İşçinin hastalığı nedeniyle iş sözleşmesinin fesih hallerinde de işveren tazminat ödemeye yükümlü kılınmıştır. İşçinin ölümü halinde kıdem tazminatının varislerine ödeneceği hükmü eklenmiştir.

1475 Sayılı İş Kanunu 1971 yılında yürürlüğe konulmasından 2003 yılında mülga edilmesine (Kıdem tazminatı ile ilgili 14.naddesi hariç olmak üzere) kadar birçok değişikliğe uğramıştır. 1475 sayılı İş Kanunu'nda kıdem tazminatı almak için çalışma süresinin 1 yıl olması koşulu getirilmiştir. Kıdem tazminatı miktarı olarak da kıdem tazminatına hak kazanan işçiye, işyerinde çalıştığı her bir tam yıl için işverence otuz günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı ödenir. Bir yıldan artan süreler için de oranlama yapılarak ödeme yapılır. 2003 tarihinde 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu, 1475 sayılı Kanunun kıdem

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

tazminatını düzenleyen 14.maddesi hariç tüm maddelerini yürürlükten kaldırmıştır. 4857 sayılı Kanunun kıdem tazminatı konusunda 1475 sayılı Kanunun 14.maddesine atıf yapmasının sebebi, 4857 sayılı Kanunun Geçici 6.maddesinde kıdem tazminatı fonunun kurulmasının öngörülmesi ve fon kuruluncaya kadar mevcut hakların ve uygulamanın 1475 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre devam etmesinin hüküm altına alınmış olmasındandır. 2003 yılından bugüne kadar kıdem tazminatı fonu kurulamadığından 1475 sayılı kanun hükümlerinin uygulanmasına devam edilmektedir. Ancak, 4857 sayılı İş Kanunu'nda kıdem tazminatı hükümlerine uymamanın yaptırımı olan idari para cezalarına yer verilmemiş ve kıdem tazminatı mutlak emredici olmaktan ziyade nispi emredici hale dönüşmüştür (Limon: 2015, 153).

Kıdem tazminatına hak kazanma koşulları ise; iş kanununa tabi sürekli bir işte çalışıyor olmak, en az 1 yıllık hizmet süresi olmak, iş sözleşmesinin belirli sebeplerle son bulması, kıdem şartının gerçekleşmiş olması gerekir (1475 S.K. M.14 ve 4857 S.K Gecici Madde 6).

Kıdem tazminatı fonunda fon biriktirme yöntemi, katılan her kişi için gelecekte karşılaşabileceği risklere karşı bir fon kurulması esasına dayanmaktadır. İleride karşılaşması muhtemel riskler sonucu yapılacak ödemeleri karşılamak amacıyla ödenen primlerle bir fon oluşturulması söz konusudur. Fonların verimli bir şekilde değerlendirilmesi, uygun yatırımlara yöneltilmesi, fonların etkin alanlarda kullanılması, fondan yararlananlara ilerleyen dönemlerde yapılacak ödemeler açısından fayda sağlayacaktır. Kıdem tazminatı fonu hakkında birçok kanun tasarısı gündeme gelmiştir. Kıdem tazminatı fonu kanun tasarılarında işçinin kıdem tazminatı alabilmesini uzun süre prim ödeyerek bir tür emeklilik ikramiyesine dönüştürülmek istendiği görülmektedir (Limon: 2015, 166).

SONUÇ

İş hayatında işçiler açısından iş güvencesi kadar, işsiz kaldığı dönemde de bir gelir güvencesi sağlayan kıdem tazminatı uygulamaları dünyada olduğu kadar ülkemizde de erozyona uğramaktadır. Kıdem tazminatı uygulaması, işverenler açısından sadece bir maliyet kaynağı olarak görülmekte ve buna benzer mevzuatlar gündeme gelmeye başlamaktadır. Özellikle kıdem tazminatı yerine Kıdem Tazminatı Fonu uygulamasının gündeme gelmesi bu tazminatın işçiler açısından artık bir güvence olmaktan ve belli bir süre gelir sağlamaktan öteye gittiğini göstermiş olup, halen ülkemizde yaptırımları artık olmasa da kıdem tazminatı uygulaması kıdem tazminatı fonu kurulana kadar yürürlükte bulunmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Oluşturulacak olan bu fon uygulamasının ülkemizde işveren ve işçiler açısından makul bir düzenleme haline getirilerek kıdem tazminatının işçiler için bedenen ve ruhen bir yıpranma karşılığı olduğu gerçeği de göz önünde tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

ÇELİK, Aziz. 2015. Dünyada ve Türkiye'de Kıdem Tazminatı Uygulamaları (İktisat dergisi, Ocak-Mart 2015, Sayı 530, s. 27-39).

KUMAŞ, Handan. 2011. Ülke Örnekleri İle Kıdem Tazminatı Uygulamalarına Genel Bir Bakış, Kıdem Tazminatı (Uygulamada Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Ed. Kamil Orhan, Handan Kumaş, Gazi Yayınevi, 67-100, Ankara.

LİMON, Resul.2015, Türkiye'de Kıdem Tazminatının Tarihi Gelişimi Ve Kıdem Tazminatı Fonu. Yayımcı Şeker-İş Sendikası, Cilt: 1 Sayı: 1, 147 - 170, 01.02.2015. ISSN: 2547-9873.

MOLLAMAHMUTOĞLU, Hamdi, 2008.İş Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

SÜZEK, Sarper 2005. İş Hukuku (Genel Esaslar – Bireysel İş Hukuku), Beta Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.

YARGI Mustafa, 2012. Çeşitli Ülkelerdeki Kıdem Tazminatı Uygulamaları İle Türkiye Uygulamaları İle Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması: Kıdem Tazminatı Fonu, Sosyal Güvenlik Uzmanlığı Tezi, Ankara, 2012

4857 sayılı İş Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr. (Erişim tarihi: 25.04.2025)

3008 sayılı İş Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr. (Erişim tarihi: 25.04.2025)

1475 sayılı İş Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr. (Erişim tarihi: 25.04.2025)

931 sayılı İş Kanunu. http://www.mevzuat.gov.tr. (Erişim tarihi: 25.04.2025)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THOMAS KUHN VE BİLİMSEL PARADİGMA: BİLİMSEL DEVRİMLERİN YAPISINA YENİ BİR BAKIŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, İLAYDA GÜLÜMSER

İzmir Demokrasi Üniversitesi,

İlaydagulumser16@gmail.com - 0009-0006-5795-7008

ÖZET

Bu çalışma, Thomas Kuhn'un bilimsel paradigmalar ve bilimsel devrimler teorisini ele alarak, bilimsel ilerlemenin doğasını incelemektedir. Kuhn'a göre bilim, doğrusal bir süreç izlemez; aksine, mevcut paradigmaların zamanla krizler yaşaması ve yerlerini yeni paradigmaların almasıyla ilerler. Araştırmanın temel amacı, bilim camiasında kabul gören paradigmaların bilimsel gelişimi nasıl yönlendirdiğini ve kriz dönemlerinde nasıl değiştiğini ortaya koymaktır. Çalışma, Kuhn'un bilim felsefesi üzerine geliştirdiği kavramları teorik bir analiz yöntemiyle ele almaktadır. Paradigma kavramının bilimsel faaliyetler üzerindeki etkisi, bilim insanları arasındaki iletişim ve paradigmalar arasındaki geçiş süreçleri incelenmiştir. Özellikle, bilimsel devrimlerin yalnızca çözülemeyen problemlerin bir sonucu olup olmadığı değerlendirilmiş, bilim insanlarının yaratıcı ve yenilikçi düşüncelerinin bu sürece katkısı analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, bilimsel değişimin tamamen rasyonel bir süreç olmadığını ve paradigmalar arasında doğrudan bir karşılaştırma yapılamayacağını göstermektedir. Kuhn'un örnek olarak sunduğu Einstein'ın görelilik teorisi, yalnızca Newton paradigmasının eksiklerini gidermekten öte, farklı bir düşünsel çerçevenin ürünü olarak ele alınmaktadır. Bu çalışma bilimsel ilerlemenin sadece mevcut paradigmalar üzerinden değil, eleştirel ve yaratıcı düşünce süreçleriyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bilim eğitiminin ezberci yaklaşımdan uzaklaşarak eleştirel düşünmeyi teşvik etmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Thomas Kuhn, bilimsel devrim, olağan bilim, paradigma değişimi, bilim felsefesi.

THOMAS KUHN AND THE SCIENTIFIC PARADIGM: A NEW LOOK AT THE STRUCTURE OF SCIENTIFIC REVOLUTIONS

ABSTRACT

This study examines Thomas Kuhn's theory of scientific paradigms and revolutions, focusing on the nature of scientific progress. According to Kuhn, science does not follow a linear

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

trajectory; instead, it progresses through the crises of existing paradigms, which are eventually replaced by new ones. The main aim of this research is to explore how widely accepted paradigms guide scientific development and how they evolve during times of crisis. The study adopts a theoretical analysis approach to discuss Kuhn's concepts in the philosophy of science. It investigates the influence of paradigms on scientific activities, the communication between scientists, and the transitions between paradigms. Specifically, the research assesses whether scientific revolutions are merely the result of unsolved problems and analyzes the role of scientists' creative and innovative ideas in this process. The findings suggest that scientific change is not entirely a rational process and that direct comparisons between paradigms are not feasible. Kuhn's example of Einstein's theory of relativity is discussed not only as a solution to the shortcomings of Newtonian physics but also as a product of a fundamentally different conceptual framework. This study reveals that scientific progress is shaped not only through existing paradigms but also through critical and creative thinking. In this regard, it emphasizes the need for science education to move away from rote learning and foster critical thinking.

Keywords: Thomas Kuhn, scientific revolution, normal science, paradigm shift, philosophy of science.

Giriş

Thomas Kuhn, bilim felsefesine tarihsel bir perspektif kazandırarak, bilimin doğrusal ve birikimsel ilerlemediğini, aksine devrimsel dönüşümlerle geliştiğini savunur. Kuhn'a göre, bilim tarihsel olgular temelinde değerlendirilmelidir ve bilimsel faaliyetler, yalnızca yöntemsel kurallarla anlaşılamaz. Bilimi diğer disiplinler gibi bir etkinlik olarak gören Kuhn, bilimin tarih, psikoloji ve sosyoloji ile iç içe değerlendirilmesini önerir.

Kuhn'un bilim anlayışı, pozitivist yaklaşımlardan ayrılır; çünkü pozitivistler bilimi zamansız ve evrensel kurallarla açıklamaya çalışırken, Kuhn her bilimsel teoriyi kendi tarihsel bağlamında ele alır. Bilimsel gelişim süreci üç aşamada incelenir: **normal öncesi bilim**, **normal bilim** ve **bilimsel devrim**. Normal öncesi dönemde, ortak bir paradigma yoktur ve çeşitli teoriler rekabet halindedir. Bir teori baskın hale geldiğinde normal bilim dönemi başlar; bu dönem, bilim insanlarının mevcut paradigmaya dayalı olarak araştırmalarını sürdürdüğü aşamadır. Ancak zamanla, çözülmeyen anomaliler birikir ve bilimsel devrimle birlikte eski paradigma yerini yeni bir paradigmaya bırakır. Paradigmalar, bilimsel çalışmalara yön veren teorik çerçevelerdir. Bilimsel ilerleme, paradigmaların sunduğu kural ve standartlarla gerçekleşir, ancak bu paradigmalar esnek olmalı ve yeni teorilere geçişe izin vermelidir. Kuhn, bilimin tarihsel bağlamda incelenmesinin, daha rasyonel ve kapsamlı bir bilim anlayışına ulaşmak için zorunlu olduğunu vurgular.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Kuhn'ın Paradigma Temeli

Pozitivist bilim anlayışı, bilginin mutlak, kesin ve değişmez olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşımda bilim, gözlem ve deney yoluyla elde edilen nesnel verilerle ilerleyen, doğrusal ve birikimsel bir süreçtir. Pozitivistlere göre bilim, mevcut teorilere bağlı kalmadan olayları nesnel olarak gözlemleyebilir ve deneysel veriler aracılığıyla doğrulanabilir bilgi üretir. Bilimsel bilgi, toplumsal, tarihsel ya da kültürel etkenlerden bağımsız olarak değerlendirilir ve bilim insanları tüm verileri rasyonel ve tarafsız bir bakış açısıyla incelerler. Bu anlayışa göre, hayal gücü ya da akıl dışı unsurlar bilimsel sürece dahil edilemez; zira bilimsel bilgi, yalnızca doğrulanabilir ve evrensel gerçekleri ifade eder.

Bu pozitivist yaklaşım, Thomas Kuhn'un eleştirisinin temel hedefini oluşturur. Kuhn, bilimsel bilginin doğrusal ve birikimsel bir biçimde gelişmediğini, aksine devrimsel nitelikteki paradigma değişimleriyle ilerlediğini savunur (Kuhn, 1970, s. 99). Ona göre, bilim tarihi, doğrusal değil; belirli kriz ve dönüşüm anlarıyla şekillenen, karmaşık bir süreçtir. Kuhn'a göre bilimin gelişimi, yalnızca mantıksal analizlerle değil, tarihsel süreçlerin ve bilim insanlarının toplumsal bağlamlarının anlaşılmasıyla mümkün olabilir. Bu sebeple, bilim sadece gözlem ve deneyle değil, aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik unsurların etkisiyle de şekillenir.

Kuhn, bilimsel araştırmaların belirli bir paradigma çerçevesinde yürütüldüğünü savunur. Paradigma, bilim insanlarının doğayı nasıl algılaması ve incelemesi gerektiğini belirleyen teorik ve metodolojik bir çerçevedir. Paradigmalar, bilim camiası tarafından kabul edilen bilimsel başarıları ve araştırma pratiklerini ifade eder (Kuhn, 1995, s. 143). Bilimsel araştırmalar her zaman bir paradigma altında yürütülür ve bu çerçeve olmadan bilimsel faaliyet mümkün değildir. Paradigmanın reddi, yalnızca yeni bir paradigmanın kabulüyle anlamlı hale gelir; aksi takdirde bilimin kendisi geçerliliğini yitirir (Kuhn, 1970, s. 95-96).

Paradigmalar, bilim insanlarının doğaya dair ortak anlayışını temsil eder. Söz konusu paradigma, bilimsel değerler, sembolik genellemeler, metafizik ilkeler ve modeller içerir. Bilimsel değerler; doğruluk, tutarlılık, sadelik ve üretkenlik gibi ölçütlerden oluşur (McMillan, 1988). Bu ölçütlere göre bir teorinin geçerli olması için deneysel verilerle tutarlı olması, kapsamlı açıklamalar sunabilmesi ve yeni araştırma alanları açabilmesi gerekir. Paradigma, bilim insanlarının bu ölçütlere uygun şekilde araştırma yürütmesini sağlar.

Bilimsel gelişim süreci Kuhn'a göre üç aşamada gerçekleşir: **normal öncesi bilim**, **normal bilim** ve **bilimsel devrim**. Normal öncesi bilim çağında, farklı teoriler arasında ortak bir paradigma bulunmaz ve bilimsel faaliyetler çeşitli yaklaşımlar arasında dağılmış durumdadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Bir teorinin baskın hale gelmesiyle normal bilim dönemi başlar ve bu dönemde bilim insanları mevcut paradigmanın sunduğu kurallar çerçevesinde çalışmalarını sürdürürler (Kuhn, 1994, s. 36). Ancak zamanla, paradigmaya uymayan anomaliler ortaya çıkar ve bu anomaliler paradigmanın sorgulanmasına yol açar. Paradigmaya entegre edilemeyen anomaliler biriktiğinde, bilimsel bir kriz doğar ve bu kriz, yeni bir paradigmanın ortaya çıkmasını tetikleyebilir (Lakatos, 2014, s. 153-154; Smolin, 2018, s. 161-162).

Anomaliler, normal bilim sürecinde karşılaşılan ve mevcut paradigma çerçevesinde açıklanamayan olguları ifade eder. Bu anomaliler ya küçük düzeltmelerle giderilmeye çalışılır ya da göz ardı edilir. Ancak bazı anomaliler çözülemez hale geldiğinde bilim insanları, paradigmanın yetersizliğini fark eder ve bu, bilimsel bir devrimle sonuçlanabilir (Kuhn, 2019, s. 165-166). Yeni paradigma, eski paradigmadan temel farklılıklar gösterir ve bilimsel topluluğun doğaya dair bakış açısını kökten değiştirir. Bu süreç, Kuhn'un "bilimsel devrim" olarak tanımladığı dönemin başlangıcını oluşturur.

Paradigma değişimi sırasında, bir teorinin temel varsayımları sorgulanır ve yerini daha açıklayıcı ve kapsamlı bir teori alır. Ancak bu değişim, tüm bilim insanları tarafından hemen kabul edilmez; çünkü paradigma değişimleri, bilimsel toplulukta fikir ayrılıklarına neden olabilir. Kuhn, bu sürecin devrimsel olduğunu ve bilimin, yalnızca birikimle değil, köklü dönüşümlerle ilerlediğini savunur. Paradigmalar, bilim insanlarının doğayı anlamalarına yardımcı olan modellerdir ve bu modellerin değişmesi, bilimin ilerleyişine yeni yönler kazandırır.

Kuhn'un bilim anlayışı, bilimin tarihsel, sosyolojik ve devrimsel bir süreç olduğunu ortaya koyar. Bilim, sadece deney ve gözlemle değil, aynı zamanda paradigma değişimleriyle gelişir. Pozitivistlerin mutlak bilgi anlayışına karşı çıkan Kuhn, bilimin değişebilirliğini ve esnekliğini vurgular. Bilimsel bilgi, her zaman belirli bir tarihsel bağlam içinde değerlendirilmelidir ve bu bağlam, bilimin yönünü belirleyen temel unsurdur.

Bilimde Devrimsel İlerleme

Thomas Kuhn'a göre bilimsel ilerleme, mevcut paradigmanın çökmesiyle mümkündür. İlerlemenin temel itici gücü, mevcut paradigmanın belirli sorunlara verdiği yanıtların yeni verilerle çelişmesidir. Bu çelişkiler, bilim insanlarının paradigmaya olan güvenini sarsar, ancak aynı zamanda bilimsel devrim için bir fırsat doğurur (Kuhn, 2019, s. 134-135). Paradigmaların sınırlarını zorlayan keşifler, genellikle mevcut bilimsel verilerle uyuşmazlık gösterir ve bu durum başlangıçta göz ardı edilir. Bilim insanları, bu yeni olguları paradigmaya uyarlamaya

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

çalışır; çünkü paradigmalar, bireylerin zihninde derinleşmiş düşünce kalıplarıdır. Bu zihniyet, eğitim süreçleri ve sosyal çevre aracılığıyla şekillenir. Bu nedenle, bilim insanları paradigmalara sıkı sıkıya bağlı kalırlar ve paradigmaların sorgulanması, ancak bu çelişkili olguların yaygınlaşmasıyla mümkün olur.

Kuhn'a göre, devrim öncesi dönemde deneysel anomaliler artar. Bu anomalileri düzeltmek için geliştirilen yöntemler başarısız olduğunda ve mevcut paradigmayla rekabet eden yeni bilimsel yaklaşımlar başarı kazandığında, yeni paradigma eskisinin yerini alarak bilimsel devrimi gerçekleştirir (Lakatos, 2014, s. 153-154; Smolin, 2018, s. 161-162; Kuhn, 2019, s. 165-166). Bilimsel devrim, çoğunluğun etkisiyle oluşan bir kitle psikolojisi meselesidir ve bu süreçte bilim insanlarının paradigmayı terk etmeleri oldukça zordur.

Başarısızlıklarını dışsal faktörlere atfeden ve kendi yeteneklerinden şüphe duymayan birey, bilim dünyasında güvenilirliğini yitirir. Kuhn, bilimsel araştırmanın disiplinler arası ve paradigmatik çerçevede yürütülmesi gerektiğini vurgular. Paradigmadan vazgeçmek, bilim topluluğunun metodolojilerine aykırı bir eylem olarak değerlendirilir. Bu nedenle bilim insanları, anormallikleri çoğu zaman görmezden gelir ve bu durum psikolojik baskılar yaratabilir. Normal bilim sürecinde karşılaşılan zorluklar, bilim insanlarının paradigmaya olan bağlılıklarını daha da güçlendirir. Ancak çözülemeyen sorunların sayısındaki artış, paradigma değişimine zemin hazırlar.

Kuhn, birikimci bilim anlayışını eleştirir ve bilimsel ilerlemenin yalnızca eski bilgilerin üst üste eklenmesiyle sağlanamayacağını savunur. Bilimsel devrimler, mevcut paradigmalara duyulan inancın sorgulanması ve yenilikçi fikirlerin benimsenmesiyle gerçekleşir. Bu süreç, geleneksel yapının terk edilip, yerine mevcut teoriye uymayan yeni bir yapının konulmasını içerir (Alan, 1976). Bilim, köklü değişimlerle ilerler; kümülatif bilgi anlayışı ise bu ilerlemeyi yeterince açıklayamaz.

Kuhn'un bilime yaklaşımında dikkat çekici olan, bilimsel sürecin yalnızca teorik değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bir bağlamda değerlendirilmesidir. Bilimsel devrimler, sadece akıl yürütme değil, toplumların ve bilim insanlarının davranışlarıyla da şekillenir (Serdar, 2001). Bu nedenle bilimsel gelişmelerin anlaşılması, onları etkileyen tarihsel ve kültürel süreçlerin kavranmasıyla mümkündür.

Kuhn'a göre, bilimsel bilgi birikimi, bilimsel gelişmeyi açıklamakta yetersiz kalır. Geleneksel görüş, bilimin sürekli ve düzenli ilerlediğini savunurken, Kuhn bu sürecin çoğu zaman devrimsel dönüşümlerle gerçekleştiğini ileri sürer. Bilimsel devrimler, mevcut paradigmanın

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

yerini kökten farklı bir çerçevenin aldığı dönüşümlerdir. Bu dönüşümler, yalnızca bilgiyi artırmakla kalmaz, aynı zamanda bilim insanlarının kavramsal dünyalarını da değiştirir. Örneğin, Newton fiziğinden Einstein'ın görelilik teorisine geçiş, bilimin devrimci niteliğinin somut örneklerinden biridir.

Kuhn, ilerlemenin sadece birikimle değil, devrimlerle de mümkün olduğunu ve bu ilerlemenin kalkınma kavramıyla bağlantılı olduğunu savunur. Bilimsel bilgi, yalnızca veri eklemeleriyle değil, paradigma değişimleriyle daha ileri bir aşamaya ulaşır (Turan, 2010). Bilim, kesin kurallara bağlı tek bir yöntemle açıklanamaz; çünkü yeni paradigmalar, bilimsel çıkmazları aşmak için farklı yöntemler sunabilir (Sarp, 2002). Bu bağlamda bilimsel ilerleme, farklı çerçevelerin ürünü olan, yer değiştirme ilkesine dayalı bir süreçtir.

Bilimsel süreç tarafsız değildir; inançlar, kültürel yapılar ve bilim insanlarının kararları bilimsel faaliyetleri etkiler. Kuhn'a göre, bilim insanları tarafsız olamaz ve aynı olguya bakan iki kişi farklı sonuçlara ulaşabilir (Anlı, 2014, s. 40; Barnes, 1995, s. 23). Bu nedenle bilimin özü, süreç odaklıdır. Bilimsel bilgi, gözlem, deney ve rasyonel tartışmanın yanında hayal gücü ve kişisel yorumları da içerir.

Kuhn, ders kitaplarının bilimsel gerçekleri yansıtmadığını, aksine dogmatik bilgiler sunduğunu ileri sürer: "Bu kitaplardan elde edilen bilimsel kavramlar, yalnızca kitapların kendine özgü çabalarını yansıtabilir" (Kuhn, 1995, s. 59). Bilim, manipüle edilebilir esnek bir yapıya sahiptir ve kitaplardan edinilen bilgiler çoğu zaman yüzeyseldir.

Pozitivist anlayışın aksine, Kuhn bilimsel ilerlemenin doğrusal değil, karmaşık ve devrimci bir süreç olduğunu belirtir. Paradigmalar, bilim insanlarına çözüm yolları sunar, ancak zamanla bu çözümler yetersiz hale geldiğinde, paradigma yerini yenisine bırakır. Normal bilim döneminde, bilim insanları paradigmalarına sıkı sıkıya bağlıdır. Ancak çözülemeyen anormallikler arttıkça, kriz kaçınılmaz hale gelir ve yeni bir paradigmanın arayışı başlar.

Bilimsel devrimlerin yıkıcı ve yapıcı etkileri vardır. Yeni teoriler, eskilerine göre daha fazla sorun çözebilme kapasitesine sahip olmalıdır. Aynı zamanda, eski teorilerin açıklamalarını farklı bakış açılarıyla yeniden ele almalıdır. Bu durum, bilimsel devrimlerin yalnızca bilgi değişimi değil, aynı zamanda bilim insanlarının düşünce sistemlerinde de köklü bir dönüşüm anlamına geldiğini gösterir.

Yapısal Bir Eleştiri

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Kuhn'un bilim anlayışı bilim tarihine yenilikçi bir bakış açısı getirmiş, bilimsel devrimlerin ve paradigmaların önemini vurgulamıştır. Kuhn'a göre bilim, yalnızca doğrusal bir ilerleme yolu değildir; Tam tersine belli dönemlerde köklü değişimlere uğrayan bir yapıdır. Ancak bu görüş Popper gibi eleştirmenlerce sorgulanmıştır. Popper, bilimin temelinde eleştirel bir tutumun yattığını ve bilim insanlarının var olan paradigmaları sorgulamaları gerektiğini savundu. Ona göre bilim sadece mevcut paradigmalar çerçevesinde ilerlerse, eleştiriye kapalı ve dogmatik bir yapı ortaya çıkabilir. Popper, bilim insanlarının eleştirel düşünceyi benimsemeleri gerektiğini vurgularken, bilimi dogmatizmden tamamen arındırmanın sorunlara yol açabileceğini de savunuyor. Bu anlamda Popper'a göre bilim, eleştiri ile belli bir düzeyde teorik angajman arasında bir denge bulmalıdır. Böylece bilimsel bilgi hem tartışılabilir hem de istikrarlı bir yapıya kavuşacaktır. (Popper, 1992)

Thomas Kuhn'a göre normal bilim son derece otoriter ve dogmatik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle yeniliklere kapalıdır ve eleştiriyi kabul etmez. Eleştirel söylem ancak bir alanın temelleri tehlikeye girdiğinde ortaya çıkar; aksi takdirde normal bilim eleştiriye karşı dayanıklı kalır. Kuhn, bilimsel eğitimin bu katı yapının korunmasını sağladığını ve bilim adamlarını hâkim paradigmanın sınırları içinde eğiterek farklı bakış açıları geliştirmelerine olanak sağladığını savunuyor. Bu anlamda bilimsel eğitim otoriter bilgiyi pekiştirir ve paradigmaların sürdürülmesine katkıda bulunur. John Watkins bu otoriter yapıyı eleştirerek bilim camiasını "dini bir camia" olarak tanımlıyor. Watkins, Kuhn'un normal bilimi yüceltmesini, bilimsel topluluğun kriz, anlaşmazlık ve karışıklık gibi unsurlarına duyduğu küçümsemeyle ilişkilendirir. Ona göre normal bilim bu tür krizlerin kaçınılmaz olarak felakete yol açabileceği unutulmamalıdır. Watkins'in bu eleştirisi, olağanüstü bilimin bilimsel gelişmeye getirdiği yeniliklerin önemine dikkat çekiyor. (Watkins, 1992)

Margaret Masterman, paradigma kavramını kapsamlı bir şekilde ele almış, Thomas Kuhn'un tanımını genişletmiş ve yirmiden fazla anlam belirlemiştir. Masterman bu kavramı üç ana başlık altında sınıflandırmış ve paradigmanın yalnızca bilimsel teoriyle sınırlı olmadığını, metafizik, sosyolojik ve inşa edilmiş nesneler açısından da değerlendirilebileceğini ileri sürmüştür. Bu sınıflandırma, bilim insanlarının paradigmayı farklı şekilde sınıflandırmasına olanak tanır. Bu ayrım, özellikle bilimsel devrimleri anlamada ve bilimsel ilerlemenin doğasını açıklamada paradigmanın işlevini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Bu bağlamda metafizik paradigmalar, paradigmanın genel bir dünya görüşü veya gerçeği anlama biçimi olarak kabul edilmesini ifade eder; sosyolojik paradigmalar, bilimsel başarılar ve politik yapılar sosyal çerçevelerde ele alınır. Nesne paradigmaları daha spesifik olarak kullanım kılavuzları, dil bilgisi kuralları veya

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

psikolojik figürler gibi fiziksel veya zihinsel araçlarla ilişkilidir. Masterman'ın yaptığı bu ayrım, paradigmaların yalnızca bilim tarihinde değil, aynı zamanda sosyal bilimler ve kültürel çalışmalarda da nasıl işlediğine ilişkin anlayışımıza önemli bir katkı sunmaktadır. (Masterman, 1970)

Sonuç

Thomas Kuhn'a göre bilimsel ilerleme, mevcut paradigmanın çözümleyemediği sorunların birikmesiyle başlar ve bu durum, bilim insanlarını yeni bir paradigma arayışına sürükler. Paradigmalar, bilimsel araştırmalarda sorulacak soruları ve kullanılacak yöntemleri belirleyerek bilim insanlarına yol gösterir; ancak bu yapı, çözümsüz anomaliler karşısında sorgulanır hale gelir. Bilimsel devrimler, bu sorgulama sürecinde ortaya çıkar ve eski paradigmaların yerini köklü biçimde değiştirerek bilimsel düşüncenin yeni bir yapıya bürünmesini sağlar. Bu süreç, yalnızca rasyonel değil, aynı zamanda sosyolojik ve tarihsel dinamiklerle de şekillenir.

Kuhn'un bilim anlayışı, bilimin doğrusal ve sürekli bir bilgi birikimiyle değil, devrimsel kopuşlarla ilerlediğini savunur. Bilimsel devrimler, yaratıcı düşünce ve toplumsal koşulların etkisiyle şekillenmekte; paradigmalar ise bu süreçte bilim insanlarının sorunlara yaklaşım biçimlerini belirlemektedir. Kopernik, Newton ve Einstein gibi örnekler, bilimin geçmişte nasıl paradigmalar aracılığıyla evrildiğini göstermektedir. Kuhn, bilimin toplumsal bağlamdan bağımsız olmadığını, aksine bilimsel bilginin toplumla birlikte şekillenmesi gerektiğini savunur. Bu bağlamda, bilimsel yaratıcılığın ve disiplinler arası etkileşimin bilimsel ilerleme üzerindeki etkisi büyüktür.

Sonuç olarak, bilimsel bilgi yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel etkilerle yoğrulmuş bir dönüşüm alanıdır. Paradigma değişimleri, irrasyonel kopuşlar değil, tarihsel birikim ve bilim insanlarının vizyoner katkılarıyla oluşan yaratıcı süreçlerdir. Günümüzde bilimsel paradigmaların sürdürülebilirlik, etik ve toplumsal sorumluluk gibi yeni alanlara yönelmesi gerekliliği artmakta, bilimsel eğitimde ise yalnızca mevcut bilgilerin aktarılması değil, eleştirel ve yenilikçi düşüncenin geliştirilmesi hedeflenmelidir. Bu çerçevede Kuhn'un bilim anlayışı, bilimin dinamik doğasını ve sürekli değişen yapısını anlamak açısından önemli bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Akdeniz, E. (2020). Kuhn'u anlaşılır kılmak: Bilimin ilerleme tarzı hakkında daha önce ele alınanlardan farklı bir sıralamaya ulaşmak mümkün mü? *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries (Journal EMI)*, 4(Special Issue 1), 199–209.

Alan, Chalmers.(1976). Bilim Dedikleri. (Çev. Hüsamettin Arslan), Vadi Yayınları, Ankara 1994, s. 157

Anlı, Ö. F. (2014). Mevcut imgesiyle bilimin sürdürülebilirliği. B. Gülşen, E. Bozkurt, G. Sorguç ve U. Morkoç (Ed.), *Günümüzü Felsefe ile Düşünmek* içinde (ss. 39–50). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Barnes, B. (1983). *Bilimsel Bilginin Sosyolojisi*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Eyüp, Erdoğan. (2009). Aristoteles'ten Newton'a Paradigmatik Bilim Tarihi. (1. Baskı), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 20.

Daştan, U. (2013). Bilimin tarihsel gelişim sürecinde Thomas Samuel Kuhn'un bilim felsefesinin yeri (Yüksek lisans tezi). Felsefe Anabilim Dalı, Doç. Dr. Mine Kaya Keha danışmanlığında hazırlanmıştır.

Demir, Ö. (2012). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Demirci, E. A. (2023). Antropojenik iklim değişikliğinin bilim felsefesinin Thomas Kuhn ve Paul Feyerabend ekseninde felsefi bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve antroposantrizm eleştirisi (Yüksek lisans tezi). Ankara.

Denktaş, A. (2015). Thomas Kuhn'un bilim anlayışı üzerine. *Anemon: Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1).

Grunberg, T., & Grunberg, D. (2011). *Bilim Felsefesi* (İ. Taşdelen, Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Iliffe, R. (2016). Bir disiplinin gelişim hikayesi. *Bilim Tarihi*. (S. Beşkardeşler, T. T. Gözütok, L. Günay, S. Kaygın, T. Uymaz ve B. C. Serdar, Çev.). İstanbul: Lotus Yayınevi.

Irzık, G. (1990). İki Kuhn. *Felsefe Tartışmaları* (8. kitap), ss. 64–71. İstanbul: Panorama Yayınları.

Kabadayı, T. (2011). *Duhem'den Laudan'a Çağdaş Bilim Felsefecileri*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Karahöyük, M. (y.y.). Thomas Samuel Kuhn'un bilim anlayışı. Basılmamış metin. https://www.academia.edu/10264262/THOMAS_SAMUEL_KUHN_UN_BİLİM_ANLAYIŞI .

Karaköse, R. (2020). Thomas Kuhn'un felsefesi ve Türkiye'ye yansımaları (Yüksek lisans tezi). Felsefe Anabilim Dalı, Ankara.

Kuhn, T. S. (1957). *Kopernik Devrimi: Batı Düşüncesinin Gelişiminde Gezegen Astronomisi* (H. Turan, D. Bayrak ve S. K. Çelik, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi, 2007.

Kuhn, T. S. (1970). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (N. Kuyaş, Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.

Kuhn, T. S. (1977). *Asal Gerilim: Bilimsel Gelenek ve Değişim Üzerine Seçme İncelemeler* (Y. Şahan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1994.

Kuhn, T. S. (1990). Tarih-bilim tarihi ilişkisi. P. Rabinow ve W. Sullivan (Ed.), *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım* içinde (T. Parla, Çev.) (ss. 57–78). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Kuhn, Thomas (1995), Bilimsel Devrimlerin Yapısı. çev. Nilüfer Kuyaş. İstanbul: Alan Yayıncılık

Kuhn, T. S. (2017). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (N. Kuyaş, Çev., 9. Baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Lakatos, I. (2014). *Bilimsel Araştırma Programlarının Metodolojisi* (D. Uygun, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Masterman, M. (1970). The nature of a paradigm: Criticism and the growth of knowledge. Cambridge University Press.

McMillan. (1988). *Contemporary Dictionary*, "Paradigm" maddesi. İstanbul: ABC Kitabevi.

Metcan, İ. (1993). Thomas Kuhn'un bilim anlayışı ve paradigma kavramı (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi.

Lakatos, Imre. (2014). Bilimsel Araştırma Programlarının Metodolojisi. (Duygu Uygun, Çev.). Alfa Yayınları.

Popper, K. R. (1992). Olağan bilim ve tehlikeleri. In I. Lakatos & A. Musgrave (Eds.), Bilginin gelişimi ve bilginin gelişimiyle ilgili teorilerin eleştirisi (H. Arslan, Çev.). Paradigma Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Sarp Erk Ulaş, Felsefe Sözlüğü, Bilim Sanat Yayınları, (1. Baskı), Ankara 2002, s. 858.

Serdar, Ziyauddin (2001) Bilim Savaşları (Ebru Kılıç, Çev.) 1. Basım, İstanbul, Everest Yayınları, s. 7-28.

Smolin, Lee. (2018). Fiziğin Krizi. (Tonguç Rador, Çev.). Alfa Yayınları.

Turan, Göksel (2010) 'Karl R. Popper, Thomas S. Kuhn ve Paul Feyerabend'in Bilgi Kuramlarında Bilim Eleştirisi' (Yüksek Lisans), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 58-59.

Watkins, J. (1992). Olağan bilime hayır. İ. Lakatos ve A. Musgrave (Ed.), H. Arslan (Çev.), Bilginin gelişimi ve bilginin gelişimiyle ilgili teorilerin eleştirisi içinde (ss. 137). Paradigma Yayınları.

Yardımcı, A. B. (2019). Thomas Kuhn'un paradigma kavramı ve rölativizm tartışması. *Uluslararası 30 Ağustos Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu* içinde (ss. 4–9). İksad Yayınevi.

Yardımcı, A. B. (2022). Thomas Kuhn ve bilimin doğası: Fen eğitimi ve bilim felsefesi açısından bir inceleme. *Makale Kabul*, 26 Aralık 2022.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

21.YÜZYILDA AMERİKA VE BÜYÜK BRİTANYA: KÜRESEL İTTİFAKIN EVRİMİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, İLAYDA GÜLÜMSER

İzmir Demokrasi Üniversitesi,

ilaydagulumser16@gmail.com - 0009-0006-5795-7008

ÖZET

Bu çalışma, 21. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'yle Birleşik Krallık arasındaki ilişkilerin evrimini incelemektedir. Araştırmanın amacı, bu iki ülke arasındaki siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel iş birliğinin tarihsel süreçte nasıl geliştiğini ve mevcut küresel dinamiklerin bu ilişkiye nasıl yön verdiğini anlamaktır. Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmış olup, özellikle anket ve tarihsel analiz teknikleriyle genç Amerikalıların ve İngilizlerin birbirlerine ve ülkelerinin küresel konumuna dair algıları değerlendirilmiştir. 2018 yılında yapılan bir araştırma, İngiltere ve ABD'de eğitim almış genç bireylerin küresel sorunlar ve değerler hakkındaki görüşlerini analiz etmiş, en önemli endişe konularının terörizm ve iklim değişikliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, İngiltere'nin çok kültürlü yapısının ve politikalarının Amerikan gençleri üzerinde olumlu bir etki yarattığını, buna karşılık ABD'nin toplumsal çeşitliliğe henüz tam olarak uyum sağlayamadığını göstermektedir. Ayrıca, Afganistan'dan çekilme süreci ve Brexit sonrası gelişmeler, Amerika (ABD) ve Birleşik Krallık (BK) arasındaki güven krizini artırmıştır. ABD-BK ilişkileri güçlü tarihi bağlara dayansa da günümüz küresel ve yerel dinamikleri bu ittifakı sürekli olarak şekillendirmektedir. Özellikle stratejik değişimler, genç nesillerin uluslararası ilişkileri algılama biçiminde önemli farklılıklara yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Birleşik Krallık, küreselleşme, ittifak

AMERICA AND GREAT BRITAIN IN THE 21ST CENTURY: THE EVOLUTION OF THE GLOBAL ALLIANCE

ABSTRACT

This study examines the evolution of the relationship between the United States and the United Kingdom in the 21st century. The aim of the research is to understand how the political, military, economic, and cultural cooperation between these two countries has developed over time and how current global dynamics shape this relationship. Both qualitative and quantitative

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

research methods have been employed, with particular focus on surveys and historical analysis techniques to assess the perceptions of young Americans and Britons regarding each other and their countries' global positions. A 2018 study analyzed the views of young individuals educated in both the UK and the US on global issues and values, revealing that the primary concerns were terrorism and climate change. The findings indicate that the multicultural nature and policies of the UK have had a positive influence on American youth, while the US has not yet fully adapted to societal diversity. Furthermore, the withdrawal from Afghanistan and post-Brexit developments have contributed to a growing trust deficit between the US and the UK. Although the US-UK relationship is based on strong historical ties, contemporary global and local dynamics continuously reshape this alliance. Notably, strategic changes are leading to significant differences in how younger generations perceive international relations.

Keywords: USA, UK, alliance, globalization.

Giriş

Tarihsel olarak, Amerika Birleşik Devletleri'yle Birleşik Krallık arasındaki ilişki birçok alanda derin ve yakın olmuştur. 21. yüzyılda iki ülke arasındaki ilişkiler sadece siyasi ve askeri alanda değil, kültürel, sosyal ve ekonomik alanda da önemli ilerlemeler kaydetti. Küreselleşen dünyada, iki ülke birbirlerinin kültürel zenginliklerinden yararlanarak ekonomik ve ticari bağlarını güçlendirme çabalarını sürdürüyor. Öte yandan, siyasi açıdan dostane ilişkilere sahip ABD ve İngiltere, uluslararası güvenlik, çevre ve küresel ekonomi gibi temel konularda ortak bir vizyon oluşturmayı hedefliyor. Ancak bu yakın ilişki, aynı zamanda her iki ülkenin iç koşullarından kaynaklanan zorluklar ve görüş ayrılıklarıyla da doludur. 21. yüzyılın başlarında Amerika'nın küresel liderliğinin güçlenmesi ve İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çekilmesi, ikili ilişkilerde yeni yönler keşfetmeye yönelik büyüyen bir hareketi teşvik etti. Bu makale, Amerika Birleşik Devletleri ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkiyi, özellikle kültürel, sosyal, politik ve ekonomik yönlerini, bu ilişkilerin nasıl şekillendiğini ve küresel zorlukları ve fırsatları nasıl ele aldıklarını inceliyor. Amacımız, gelecekteki olası gelişmeleri bu çerçevede değerlendirmektir çünkü iki ülke arasındaki mesele mutlaka üzerinde durulması gereken önemli meselelerden biridir.

Özel İlişkinin Tarihsel Arka Planı

Amerika Birleşik Devletleri ile Büyük Britanya arasındaki "özel ilişki", 18. yüzyılın sonlarında başlayan tarihsel bir sürecin ürünüdür. Bu ilişki, özellikle 20. yüzyılda I. ve II. Dünya Savaşları sırasında askeri iş birliğiyle güçlenmiş, Soğuk Savaş döneminde ise NATO çerçevesinde stratejik bir ortaklığa dönüşmüştür. 21. yüzyılda ise terörle mücadele, ekonomik iş birliği ve küresel güvenlik gibi konular iki ülkenin politikalarının merkezinde yer almıştır. 11 Eylül saldırıları sonrası İngiltere, ABD'nin yanında yer alarak askeri ve diplomatik desteğini sürdürmüş, özellikle Afganistan ve Irak operasyonlarında ABD ile yakın iş birliği içinde olmuştur. Bu süreçte kamuoyunda ve uluslararası toplumda savaş karşıtı tepkiler yükselse de liderler arasındaki stratejik bağlar ilişkilerin devamlılığını sağlamıştır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2000'li yıllarda yaşanan gelişmeler, Anglo-Amerikan ilişkilerinde dalgalanmalara yol açmıştır. Irak işgali, kamuoyunda büyük tepki toplamış; ancak İngiltere, ABD ile ittifakını sürdürerek operasyona destek vermiştir. Obama döneminde ABD'nin dış politikası Asya-Pasifik'e yönelmiş, bu süreçte ekonomik krizler ve Çin'in yükselişi iki ülkenin dış politikalarında yeni öncelikler yaratmıştır. İngiltere, Brexit süreciyle birlikte Avrupa Birliği'nden ayrılarak ABD ile ikili ilişkilerine ağırlık vermiştir. Trump dönemi, ABD'nin uluslararası örgütlerden uzaklaşıp ulusal çıkarlara öncelik verdiği bir dönem olmuş; buna rağmen İngiltere ile ticaret ve güvenlik iş birliği artarak devam etmiştir.

Biden yönetimiyle birlikte ABD-İngiltere ilişkileri, çok taraflı iş birliğine yeniden odaklanmıştır. İklim değişikliği, COVID-19 salgını ve küresel güvenlik tehditleri çerçevesinde iki ülke arasında derinleşen diplomatik diyalog, çevresel ve sağlık konularında ortak projelere dönüşmüştür. Ancak Afganistan'dan çekilme süreci, ABD'nin müttefikleriyle olan güven ilişkilerini zedelemiş ve tek taraflı karar alma eleştirilerine yol açmıştır. ABD'nin uluslararası prestiji bu süreçte zarar görmüş, İngiltere dahil müttefikleri, ABD'nin stratejik adımlarında yeterli istişareyi sağlamadığını ileri sürmüştür. Anglo-Amerikan ilişkileri halen stratejik önemini korusa da değişen uluslararası sistem ve yeni güvenlik tehditleri, bu ilişkinin geleceğini belirsiz hale getirmektedir.

Ekonomik Perspektiften Britanya-ABD İlişkilerine Bakış

Artan rekabete rağmen, ABD hâlâ dünyanın en güçlü ülkesi olma konumunu koruyor. ABD ekonomisi, dünya gayri safi yurt içi hasılasının yaklaşık dörtte birini oluşturuyor ve en büyük şirketler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve teknoloji firmalarına ev sahipliği yapıyor. ABD, Birleşik Krallık'ın en büyük ticaret ortağıdır ve İngiltere'nin ihracatının beşte birini gerçekleştirmektedir. Ayrıca, büyüyen pazarların bir parçası olarak en hızlı büyüyen ülke konumundadır. İngiltere ile ABD arasındaki ticaretin yıllık değeri 160 milyar sterlini aşmakta ve Londra'yla New York arasındaki hizmet ticareti, diğer tüm şehirler arasındaki ticareti geçmektedir (Taylor, 2015). İki ülkenin birbirlerine yaptığı mevcut yatırım miktarı yaklaşık 1 trilyon ABD dolarıdır (Uluslararası Ticaret Bakanlığı, 2018). Bu iki ülke, her biri 2 milyondan fazla iş yaratarak, doğrudan yabancı yatırımın en büyük kaynağıdır (İngiltere Denizaşırı Yatırım Ofisi, 2018). Diplomasi, güvenlik ve uluslararası ilişkiler alanında ABD ve İngiltere, uzun yıllardır en yakın müttefiklerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu iki ülkenin önemli uluslararası konularda uzun bir iş birliği geçmişi vardır. Her ikisi de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi ve NATO'nun temel üyeleri olup, ittifak içinde en fazla askeri harcama yapan ülkelerdir. Ayrıca, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'yla Beş Göz istihbarat ittifakını oluşturmaktadırlar. Birleşik Krallık, ulusal güvenliğinin önemli bir unsuru olarak ABD ile ilişkilerine her zaman güvenmiş ve bu bağlamda askeri ve özellikle istihbarat alanındaki uzmanlığını ABD'nin güvenliğine katkıda bulunmak için kullanmıştır. Ancak, iki ülke arasındaki ilişkiler yalnızca ekonomik, politik veya askeri nedenlere dayanmaz; aynı zamanda daha derin kültürel dinamiklerden de beslenmektedir. Ortak tarihleri ve dilleri, aralarında güçlü bir kültürel bağ oluşturarak sürekli etkileşim, iş birliği ve kültürel alışverişi sağlamaktadır. Elbette, kültürel ilişkiler her zaman uyumlu olmamıştır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

İttifakta Çin ve Asya Dinamikleri

Asya odaklı dış politikanın, özellikle İngiltere ile ilişkilere olumsuz etkisi birkaç önemli faktöre bağlanabilir. Soğuk Savaş'tan bu yana Amerika Birleşik Devletleri (ABD), bölgeye yönelik yatırımlarını artırarak ekonomik ve stratejik önceliklerini Asya kıtasına kaydırmıştır. ABD'nin Asya ülkeleriyle iş birliği çabaları sadece ekonomik ilişkilerle sınırlı değil; askeri, güvenlik ve diplomatik ilişkileri de kapsıyor. Bu bağlamda, İngiltere'nin Asya'ya olan ilgisinin artması, Asya'nın ABD için azalan önemiyle ilişkilendirilmiştir. Özellikle ABD'nin Çin ve Hindistan gibi Asya ülkeleriyle bağlarını güçlendirme çabaları, İngiltere'nin tarihi nüfuzunu zedeledi. Ancak ABD açısından İngiltere ile ilişkilerin bozulması stratejik açıdan avantajlı bir seçenek değildi. Birleşik Krallık, NATO'nun kilit üyelerinden biri olarak ABD ile yakın bir askeri ilişki sürdürmektedir ve uluslararası güvenlik ve istikrar için önemli bir iş birliği ortağıdır (Blount, 2013). Üstelik Britanya'nın finans merkezi rolü ve özellikle Londra'nın dünya ticaret merkezi statüsü, ABD'nin ekonomik çıkarları açısından büyük önem taşıyor.

Asya'ya odaklanmanın yanı sıra Çin'in yükselişiyle mücadele de ABD dış politikasının önemli bir boyutu. Çin'in artan ekonomik ve askeri nüfuzu Asya'daki güç dengelerini kökten değiştiriyor ve özellikle ABD'yi bölgesel güvenlik ve ekonomik ilişkilerde daha aktif bir rol oynamaya zorluyor. Bu bağlamda, İngiltere'nin rolünden bağımsız olarak Japonya, Güney Kore ve Avustralya gibi ülkelerle daha istikrarlı ABD ilişkileri kurulması, Asya'daki stratejik hedeflere ulaşılmasını hedefliyor. Ancak bu, İngiltere'yle ilişkilerin tümden olumsuz etkileneceği anlamına gelmiyor. Aksine ABD, küresel stratejik çıkarlarıyla uyumlu olarak, karşılıklı güvenlik iş birliği ve ticaret yoluyla İngiltere'yle diplomatik ve ekonomik ilişkilerini sürdürmeye devam edecektir.

ABD'nin Asya'ya yönelmesinin bir diğer önemli nedeniyse kıtanın hızlı ekonomik büyümesidir. Çin'in dünya ekonomisindeki payının artması ve Hindistan'ın hızla gelişen ekonomik potansiyeli, Asya'nın küresel ekonomideki stratejik önemini daha da artırmıştır. ABD'nin bu ülkelerle ilişkilerinin ticaret, teknoloji, altyapı ve enerji gibi alanlarda daha fazla katkıya ihtiyaç duyduğu açıktır.

Asya odaklı dış politikanın İngiltere ile ilişkilere hemen olumsuz bir etkisi olmadı fakat değişen küresel ekonomik ve güvenlik dinamikleri, ABD'nin Asya ile ilişkilerine öncelik vermesine ve İngiltere'nin rolünün ikinci plana atılmasına yol açtı. Tüm bu süreç İngiltere'yle devam eden iş birliğinin hem ulusal güvenliği hem de ekonomik çıkarları açısından hayati önem taşımaktadır.

Birleşik Krallık ve Amerika Arasındaki Kültürel Köprüler

Küreselleşme ve kültürel etkileşim süreçlerinin derinleşmesiyle birlikte İngiltere'de bazı kesimlerin İngiliz toplumunun Amerikalılaşmasına yönelik eleştirileri daha da belirginleşmeye başladı. İngiltere'nin Amerika ile yakın tarihi, kültürel ve ekonomik bağları vardır ve bu da iki ülkenin halk ve siyasal kültürlerinin yakınlaşmasına yol açmıştır. Bu gelişme toplumsal ve siyasal düzeyde tartışmalara yol açtı. Modern İngiliz medeniyeti Avrupa'nın kültürel mirasını ve transatlantik ilişkilerini yansıtsa da son yıllarda Amerikan kültürünün İngiltere'deki etkisi artmıştır. Bu etkiler popüler kültürden günlük adetlere ve siyasete kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyor. "Amerikanlaşma" eleştirisi, özellikle popüler kültür, medya, müzik, film ve giyimdeki

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Amerikan etkisine odaklanıyor. Bu bağlamda İngiltere'de pek çok kişi, Amerikan kültürünün yükselişiyle birlikte gerçekleşen kültürel asimilasyon sürecinin geleneksel İngiliz kültürüne tehdit oluşturduğunu savunuyor. Bu görüş özellikle İngiltere'deki bazı muhafazakâr gruplar tarafından dile getirilmekte ve toplumun en özgün ve yerel değerlerini koruması gerektiği vurgulanmaktadır.

Modern İngiliz kültürü Toplumun büyük ölçüde Amerikan medyası ve yaşam tarzından etkilendiği, bunun da toplumsal yapıyı dönüştürdüğü ileri sürülüyor. İngiliz ve Amerikan kültürlerinin kökenlerinin derinlemesine iç içe geçmiş olması, bu konudaki tartışmayı daha da karmaşık hale getiriyor. İki ülke dil, tarih ve kültür bakımından benzerlikler taşısa da toplumsal yapı ve siyasal sistemler bakımından farklıdır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşmenin etkisiyle bu iki kültür arasında daha fazla etkileşim ve ortaklıklar ortaya çıkmaya başladı. İngiltere'nin ABD ile tarihi ilişkisi bu etkileşimi daha da derinleştirdi. Ayrıca İngiltere'nin Amerika'yla küresel ekonomik ve politik bağları, kültürel etkilerin daha yoğun bir şekilde yayılmasına olanak sağladı.

Amerikan televizyonu, filmleri ve müzikleri İngiltere'de geniş bir izleyici kitlesine sahiptir. Bu durum, kültürel ürünlerin İngiliz yaşam tarzına geniş çapta entegre olmasına yol açtı. Ancak İngiltere'nin Amerikan kültürüne yakınlaşması yalnızca popüler kültürle sınırlı değil. Özellikle son yıllarda Amerikan etkisi İngiltere'nin iç siyasetinde ve toplumsal yapısında belirginleşmeye başladı. Sosyal medyanın, dijitalleşmenin ve küresel iletişim ağlarının gelişmesiyle birlikte Birleşik Krallık'taki genç nesil; bu değerleri benimsemektedir. Bireysel özgürlük, tüketim kültürü ve "ünlü kültürü" gibi Amerikan yaşam tarzının unsurları, İngiltere'deki genç nüfus üzerinde önemli bir yankı uyandırdı.

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki kültürel etkileşim, özellikle İngiltere'de bazı çevrelerce eleştirilmekte ve Amerikan kültürünün etkisinin, İngiliz kimliğini zayıflattığı ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, Avrupa kültürünün ve özellikle İngiliz geleneklerinin korunmasının önemi vurgulanmakta; Amerikan yaşam tarzının, dilinin ve değerlerinin İngiliz kültürel yapısını tehdit ettiği savunulmaktadır. Kültürel kimliğin korunması ve yerel kültürlerin tanıtılması gerekliliği, bu eleştirilerin temelini oluşturmaktadır. İngiltere'deki "Amerikanlaşma" süreci, sadece kültürel etkileşimle sınırlı kalmayan, küreselleşme ve modernleşme süreçlerinin de etkisiyle şekillenen, karmaşık bir toplumsal dönüşümün sonucudur. Bu süreç, İngiltere'nin kültürel kimliği üzerine önemli tartışmaları gündeme getirirken, iki ülkenin karşılıklı bağımlılığını da ortaya koymaktadır.

Bu kültürel etkileşim yalnızca değerler düzeyinde değil, turizm ve eğlence gibi alanlarda da kendini göstermektedir. İki ülke arasındaki turist akışı, karşılıklı ilişkilerin devamını sağlayan önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, 2016 yılında 3,8 milyon İngiliz turist ABD'yi, 3,5 milyon Amerikalı turist ise Birleşik Krallık'ı ziyaret etmiştir (Visit Britain, t.y.). Bu yoğun etkileşim, iki ülke arasındaki yumuşak güç unsurlarını pekiştirmiştir. Öte yandan, İngiltere'nin demografik yapısı da göç nedeniyle hızlı bir değişim geçirmektedir. 2001 yılından bu yana her yıl 500.000'den fazla kişinin İngiltere'ye göç ettiği, dolayısıyla ülkenin yaklaşık 65 milyonluk nüfusunun kültürel yapısının giderek çeşitlendiği gözlemlenmektedir (Ulusal İstatistik Ofisi, 2017). Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'nin de nüfusu çeşitlenmekte olup, 2060 yılına gelindiğinde beyaz (İspanyol kökenli olmayan) nüfusun %43 oranında azınlık

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

konumuna düşeceği öngörülmektedir (ABD Nüfus Sayım Bürosu, 2015). Bu demografik değişimler hem İngiltere hem de ABD'nin kültürel kimliklerini yeniden tanımlamalarına neden olurken, bazı gözlemciler, İngiltere'nin Amerikan kültürü içindeki etkisinin azalması durumunda iki ülke ilişkilerinin zarar görebileceği uyarısında bulunmaktadır (Wickett, 2018).

Ayrıca, iki ülkenin genç nüfusları arasında yapılan araştırmalar, küresel sorunlara bakış açılarındaki benzerlik ve farklılıkları da ortaya koymaktadır. 2018 yılında yapılan bir anket, İngiltere ve ABD'de yükseköğrenim görmüş 18-34 yaş aralığındaki gençlerin, küresel sorunlar ve değerler konusundaki endişelerini incelemiştir. ABD'li gençlerin %52'si kendini "yoksul" olarak tanımlarken, en büyük kaygıları sırasıyla "aşırılık/terörizm" (%50) ve "iklim değişikliği" (%48) olmuştur. Genç İngilizlerde ise en büyük endişe %57 ile "aşırılık/terörizm", ardından %49 ile "iklim değişikliği" ve %48 ile "değişim" ve "yoksulluk" olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, iki toplumun ortak kaygılar taşıdığını, ancak önceliklendirme açısından farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, İngiltere ile ABD arasındaki kültürel etkileşim, yalnızca kültürel kimlik tartışmalarıyla sınırlı kalmayıp, toplumsal yapı, demografi ve küresel meseleler bağlamında da önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Katılımcılar, bu değerlerin 21. yüzyılda ülkelerin benimsemesi gereken en önemli unsurlar olduğunu vurguladı. İngiliz katılımcılar arasında en önemli değer "barış" olarak öne çıkarken, bunu "açıklık" ve "çevre bilinci" izledi. Amerikalı katılımcılar "duyarlılık ve karşılıklı destek" değerini ikinci sıraya koydu; Üçüncü ve dördüncü sırada ise "Açıklık" ve "Çevreye Saygı" yer alıyor. İki katılımcı Grubun seçtiği değerler arasında çarpıcı bir benzerlik vardı. Genç Amerikalılar, İngiltere'nin ülkelerinin daha değerli unsurlarını öne çıkardığına inanıyor. 2018 yılında ankete katılan Amerikalıların %56'sı İngiltere'nin ülkelerinin değerlerini çok veya kısmen desteklediğini söylerken, yalnızca %45'i ABD hakkında benzer bir değerlendirmede bulundu. Katılımcıların genel görüşü, İngiltere'de eğitim görme, İngiliz sanatını ve kültürünü deneyimleme ve İngiliz arkadaşlar edinme olasılıklarının daha yüksek olduğu yönündeydi. %36'sı bu duygunun İngiltere'nin genel çekiciliği üzerindeki etkisinin "çok" veya "oldukça" olumlu olduğunu söyledi; Buna karşılık, %16'sı bunun "çok" veya orta düzeyde olumsuz bir etkisi olduğunu söyledi. Sosyal medya analizi de dönemde olumlu ruh halinin arttığını göstermektedir. Farklı ülkelerdeki siyasi olaylara ve kişilere olan ilgi artıyor. Büyük bir siyasi olayın hemen ardından "Brexit", "Trump", "Theresa May" ve "Boris Johnson" gibi terimler daha sık karşımıza çıkıyor.

2018 yılında Birleşik Krallık ve ABD'de yapılan bir araştırmada katılımcılara her iki ülkenin kültürel özellikleri sorulmuş ve diğer ülkenin kültürünü değerlendirmeleri istenmiştir. Anket sonuçları, iki ülkenin kültürel algılarının toplumsal değerler, kültürel çeşitlilik ve etnik kimlik açısından önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koyuyor. Özellikle genç Amerikalılar İngiliz kültürüne yabancılar. ABD, çeşitlilik ve farklılığı anlama yaklaşımı açısından nispeten yüksek bir puana sahip olmasına rağmen, bu konuya ilişkin algısı nispeten düşük kalmaya devam ediyor. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için her iki ülkenin toplumsal yapılarının kültürel dinamiklerini daha detaylı incelemek önem taşımaktadır. İngiltere, sömürgecilik geçmişi ve göçmen topluluklarıyla köklü birçok kültürlü yapıya sahiptir. Onların varlığının bu toplumsal yapıyı şekillendirdiğini unutmamalıyız. Dolayısıyla Birleşik Krallık, etnik çeşitlilik ve kültürel etkileşim konusunda önemli deneyime sahip bir ülke olarak öne çıkmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Örneğin Londra gibi büyük şehirlerde etnik ve kültürel çeşitlilik günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu durum İngiltere'de farklı kültürleri anlamayı amaçlayan sosyal politikaların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Fakat, İngiltere'deki kültürel çeşitlilik bazen sosyal gerginliklere ve kültürel uyum sorunlarına yol açabiliyor. Fakat İngiltere genel olarak çokkültürlülüğü ve kültürel farklılıkları tanıyan bir yaklaşımı benimsemiştir.

Farklı bir perspektiften, ABD tarihsel olarak göçmen bir toplum olarak bilinse de kültürel çeşitliliği anlamak ve buna uyum sağlamakta zaman zaman daha fazla zorluk çekmiştir. Son yıllarda büyüyen Etnik ve kültürel çeşitliliğe rağmen, toplumun bu çeşitliliği yönetme ve kabul etme konusundaki tutumları çoğu zaman bölünmelere ve tartışmalara yol açmıştır. Amerika'nın ırkçılık ve göçmen karşıtlığı gibi toplumsal sorunlarla tarihi mücadelesi, kültürel algıda bu tür farklılıklara yol açmıştır. Irksal ve etnik eşitsizlikler, özellikle toplum içinde var olanlar, Amerikalıların kültürel çeşitliliklerine bakış açılarını etkiler ve diğer işletmelere ilişkin değerlendirmelerini derinden etkilemektedir. Anket sonuçları, genç Amerikalıların İngiltere'nin kültürel çeşitliliğine ilişkin daha olumlu değerlendirmelerinin, İngiltere'nin çok kültürlü bir toplum olarak tarihsel bağlamından ve günümüz toplumsal dinamiklerinin etkisinden kaynaklandığını göstermektedir. Ayrıca genç neslin kültürel farkındalığa ve hoşgörüye daha açık bir yaklaşım sergilemesi de bu olumlu değerlendirmelere katkıda bulunuyor. İngilizlerin kültürel çeşitliliği teşvik eden politikalarının Amerikan gençliği üzerinde olumlu bir etki yaratmış olabileceği de düşünülüyor. Ayrıca ABD'de gençlerin kültürel farklılıkları anlama konusunda aldıkları düşük puanlar, ülkenin toplumsal yapısının kültürel uyumu ve çeşitliliği henüz tam anlamıyla benimsediğini göstermiyor.

Son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde artan ırksal gerginlikler ve sosyal medyada kültürel farklılıklar etrafında hızlanan kutuplaşma, genç Amerikalıların kültürel anlayışlarını derinden etkilemiştir. Bu durum, toplumsal sorunların gençlerin diğer kültürlere ilişkin algılarını nasıl şekillendirdiğini gösteren önemli bir bulgu niteliğindedir. Öte yandan, küreselleşmenin ve kültürel etkileşimin artmasıyla birlikte kültürler arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmekte; medya ve dijital teknolojilerin etkisiyle genç nesil, farklı kültürleri aynı anda deneyimleyebilmekte ve bu durum onların kültürel algılarını dönüştürmektedir. Ancak kültürel çeşitliliğe verilen değer, toplumların tarihsel ve toplumsal yapılarından bağımsız olarak farklılık gösterebilmektedir. Bu tür araştırmalar, kültürel algıların ve toplumsal dinamiklerin anlaşılması açısından önemlidir. Her ne kadar kültürel çeşitlilik, önemli bir sosyal zenginlik kaynağı olsa da bu konu tarihsel, toplumsal ve siyasal bağlamlarda şekillenen karmaşık bir meseledir. Sonuç olarak, yapılan araştırmalar iki toplumda kültürel etkileşim düzeylerinin farklı olduğunu ortaya koymakta; gençlerin bu konuda daha açık fikirli yaklaşımlar sergilemesi ise, gelecekte daha kapsayıcı bir kültürel anlayışın oluşmasına katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Bu kültürel etkileşim, özellikle eğitim alanında belirginleşmektedir. Dünyanın en büyük iki eğitim pazarı olan ABD ve İngiltere, her yıl dünyanın dört bir yanından yüz binlerce uluslararası öğrenciyi kendilerine çekmektedir. Her iki ülke de uluslararası yükseköğretim sıralamalarında üst sıralarda yer almakta ve akademik açıdan cazip birer merkez konumundadır. Genç Amerikalıların yaklaşık %29'u yurtdışında eğitim görme konusunda istekli olup, İngiltere'deki uluslararası öğrencilerin yaklaşık %70'i Amerikan vatandaşlarından oluşmakta ve bu durum İngiltere ekonomisine yılda en az 2,5 milyar sterlinlik bir katkı sağlamaktadır (Universities UK,

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

2017). ABD, 3.263 üniversiteyle dünyanın en fazla yükseköğretim kurumuna sahip ülkesi olup, İngiltere'den daha fazla sayıda öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır.

Amerikan ve İngiliz üniversiteleri arasında her düzeyde yoğun bir öğrenci hareketliliği yaşanmakta, bu durum iki ülke arasındaki kültürel bağları daha da güçlendirmektedir. Kişisel ilişkiler üzerine yapılan bir araştırmada, genç Amerikalılara G20 ülkeleri arasında hangisinin dostluk kurmaya daha elverişli olduğu sorulmuş ve İngiltere %45 oranıyla ilk sırada yer almıştır. Aynı şekilde İngiliz gençleri arasında da ABD kişisel ilişkiler kurmak açısından lider ülke olarak kabul edilmektedir. Anket sonuçlarına göre, genç Amerikalıların %46'sının İngiltere'de yaşayan bir arkadaşı veya akrabası bulunmaktadır. BBC verilerine göre, ABD'de 1 ila 2 milyon arasında İngiliz vatandaşı yaşamaktadır (BBC News, t.y.). Bu doğrudan kişisel temaslar, iki ülke arasındaki kültürel yakınlığı artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Genç Amerikalıların %44'ü İngiliz hükümetinin "herkese adil davrandığını", %59'u ise "yoksul ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunduğunu" düşünmektedir. Ayrıca, genç Amerikalılar Britanya'nın "hukukun üstünlüğüne saygı duyduğunu" (%67), "insanların özgürce hareket edebildiği bir ülke olduğunu" (%68) ve "özgürlüğe saygı" (%64), "farklı inançlara sahip insanlara hoşgörü" (%64) gibi değerlere önem verdiğini belirtmektedir. Bu görüşler, onların güçlü bir şekilde "laiklik" ve "basın özgürlüğü" gibi değerlerden etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların %64'ü "kişisel özgürlüğe" büyük değer verdiklerini ifade ederken, bunun temel nedenleri arasında hükümet desteği (%60) ve basın özgürlüğü gösterilmiştir. Öte yandan, genç İngilizler de ABD'nin "düzenlere saygı duyduğunu" (%51), "bireysel özgürlüğe önem verdiğini" (%51), "diğer dinlere hoşgörülü olduğunu" (%55) ve "güçlü dini inançlara sahip olduğunu" (%44) düşünmektedir. Ancak, düzenleyici kurumlara yönelik algılar daha olumlu olsa da basın özgürlüğü konusundaki görüşler daha olumsuz bir tablo sergilemekte ve %53 oranında daha az olumlu bulunmuştur. Bu veriler, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki kültürel, eğitsel ve sosyal bağların, özellikle genç nesiller düzeyinde, karşılıklı saygı, anlayış ve iş birliği temelinde şekillendiğini göstermektedir. Kapsayıcı değerlerin benimsenmesi, iki toplumun gelecekte daha derinlemesine kültürel entegrasyonuna zemin hazırlayabilir.

Sonuç

Küresel güç dengelerindeki değişim ve yeni rakiplerin yükselişi, ABD'nin hegemonik üstünlüğünü tehdit etmektedir. Özellikle Çin'in ekonomik yükselişi ve Rusya'nın yeniden güç kazanma çabaları, ABD'nin dünya siyasetindeki liderliğini zorlamaktadır. Bu bağlamda ABD-İngiltere ilişkileri de iş birliği ve gerginlik arasında dalgalanmalar yaşamış, iki ülke değişen küresel koşullara uyum sağlamak zorunda kalmıştır. ABD ve İngiltere, kültürel, ekonomik ve güvenlik temelli bağlarını koruyarak ittifaklarını sürdürmekle birlikte, gelecekte ilişkilerinin çok taraflı bir yapıya evrilmesi muhtemeldir. Özellikle Asya-Pasifik bölgesinde, Çin'in etkisine karşı ortak stratejiler geliştirme gerekliliği dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, iki ülke arasındaki ilişkilerin sadece politik ve ekonomik düzeyde değil, aynı zamanda güçlü bir kültürel temele dayandığı vurgulanmalıdır. İngiliz ve Amerikan kültürleri, dil, sanat, medya ve eğitim alanlarında karşılıklı etkileşim yoluyla birbirlerini

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

beslemiş ve küresel ölçekte yumuşak güçlerini artırmıştır. Üniversiteler arası iş birlikleri, medya projeleri ve öğrenci değişimleri gibi alanlarda gelişen kültürel bağlar, diplomatik anlayışa katkı sağlamıştır. Bu kültürel etkileşim, iki ülkenin stratejik ortaklığının sürekliliğini pekiştirirken, gelecekte de iş birliğini çeşitlendirecek önemli bir unsur olarak kalacaktır.

Geleceğe yönelik olarak ABD ve Birleşik Krallık arasındaki ilişkilerin dijitalleşme, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir ekonomi ve uluslararası güvenlik gibi alanlarda daha da derinleşmesi beklenmektedir. İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması, ABD ile ticaret ve yatırım ilişkilerini daha önemli hale getirmiştir. Teknoloji, yeşil enerji ve biyoteknoloji gibi yeni alanlarda ortak projeler, iki ülkenin ekonomik bağlarını güçlendirecek; siyasi olarak da NATO ve Birleşmiş Milletler gibi platformlarda iş birliğini sürdürecektir. Ancak bu ilişkinin yönü, küresel krizlere karşı esneklik ve uyum yeteneği ile şekillenecek, çok yönlü ve karşılıklı faydaya dayalı bir stratejik ortaklık temelinde devam edecektir.

KAYNAKÇA

ABD Nüfus Sayım Bürosu. (2015). Projections of the size and composition of the U.S. population: 2014-2060. https://census.gov/content/dam/Census/library/publications/2015/demo/p25-1143.pdf adresinden erişildi.

BBC. (2003, 16 Şubat). Million-man march against the Iraq war. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/2765041.stm adresinden erişildi.

BBC News. (2001, 7 Ekim). Blair's full statement. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/1585238.stm adresinden erişildi.

BBC News. (T.y.). Departures from Great Britain to North America. http://news.bbc.co.uk/1/shared/spl/hi/in_depth/brits_abroad/html/n_america.stm adresinden erişildi.

Birleşik Krallık Dış Yatırım Ofisi. (2018). UK direct investment, trends and analysis, 2018. https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/articles/ukforeign directinvestmenttrendsandanalysis/january2018 adresinden erişildi.

Blount, Clive. (2013). "Moving Forward Step by Step: The U.S. 'Turn' and the U.K. Strategic Choices." *Strategic Studies Quarterly*, *7*(2), 148. https://www.jstor.org/stable/26270769

Burk, Kathleen. (2009). The Old World, the New World: From the Beginnings of Great Britain and America. New York: Grove Press.

Bush, G. W. (2001, 21 Eylül). Launching the war on terror. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf adresinden erişildi.

Bush, G. W. (2002, 29 Ocak). Announces that the United States will weaken the international 'Axis of Evil': State of the Union Address. http://millercenter.org/president/speeches/speech-4540 adresinden erişildi.

Cheng, S. (2012) The U.S. Financial Crisis: Analysis and Interpretation. San Francisco, CA: Long River.

Diamond, L. (2022, 7 Eylül). All democracy is global. *Foreign Affairs*. https://www.foreignaffairs.com/united-states/democracy-global-america-fight-freedom-larry-diamon adresinden erişildi.

Daalder, I. H. (2003). The End of Atlanticism. *Survival*, *45*(2), 58.

Donaldson, A. (t.y.). A special relationship? Exploring the future of UK–US cultural ties. British Council.

Ellis, Sylvia. (2009). Historical Dictionary of Anglo-American Relations. Lanham, MD: Scarecrow Press.

Ellis, Sylvia. Historical Dictionary of Anglo-American Relations, s. 60.

HM Revenue and Customs. (2018). Monthly UK trading statistics, Nisan 2018. https://www.uktradeinfo.com/Statistics/Pages/Monthly-Tables.aspx adresinden erişildi.

House of Commons Foreign Affairs Committee. (2010). Global security: UK-US relations (Sixth Report of Session 2009–10).

İngiltere İstatistik Ofisi. (2017). Overview of the population of the United Kingdom. https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/articles/overviewoftheukpopulation/mar2017 adresinden erişildi.

Kouloglou, Nikolas. (2023). "The Trump Era and the Fight Against Migrant Smuggling: A New Geopolitical Order on the U.S.-Mexico Borders?" *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, *48*(2), 219. DOI: https://doi.org/10.1080/08263663.2023.2174305219

Mark Sageman. (2019). London Bombings. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 1.

Mark Sageman. (2019). London Bombings. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 2.

McCausland, J. D., & Stuart, D. T. (Ed.). (2006). US-UK relations at the beginning of the 21st century. USAWC Press. Erişim adresi: http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/

McKercher, B. J. C. (2017). Britain, America and the Special Relationship Since 1941. Londra: Routledge.

McKercher, B. J. C. (2021). Britain, America, and the special relationship since 1941. Routledge.

Martill, Benjamin ve Staiger, Uta. (2018). Brexit and Beyond: Rethinking Europe's Futures. Londra: UCL Press, s. 1.

Nováková, N. (2024). The special relationship between the United States of America and the United Kingdom (Yüksek Lisans Tezi). Tomas Bata Üniversitesi, İnsan Bilimleri Fakültesi.

Parsons, M. (2012). New directions in British foreign policy? M. McNaught (der.), Reflections on Conservative Politics in the United Kingdom and the United States: Still Soul Mates? içinde (s. 57–58). Lanham, MD: Lexington.

Pfiffner, J. P. (2011). Decision-making in the Obama White House. *PSQ, 41*(2), 257–260.

Phythian, M. (2008) 'The British road to war: Decisionmaking, intelligence, and the case for war in Iraq', in J.P. Pfiffner and M. Phythian (eds.) *Intelligence and National Security Policymaking on Iraq: British and American Perspectives*. College Station, TX: Texas A&M UP, pp. 93–4.

Schiff, A. B. (2021). Midnight in Washington: How We Almost Lost to Democracy and Still Can Lose It. Birinci baskı. New York: Random House.

Sherman, Howard J. (2010). Fast Track Economics: The Financial Crisis, the Great Recession, and the Public Option. Londra: Routledge, s. 3-5.

Sageman, Mark. (2019). London Bombings. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 1.

Taylor, P. (2015). Global City Network. R. Legates ve F. Stout (Ed.), *The City Reader* (6. Baskı) içinde (s. 97). Routledge.

Temperley, H. (2002). Britain and America since independence. Palgrave.

The UK Government. (2018). Joint Statement by the UK International Trade Secretary and US Trade Representative Robert Lighthizer. https://www.gov.uk/government/news/joint-release-by-the-uk-international-trade-secretary-and-us-trade-representative-robert-lighthizer adresinden erişildi.

Uluslararası Ticaret Departmanı. (2018). Birleşik Krallık Uluslararası Ticaret Sekreteri ve ABD Ticaret Temsilcisi Robert Lighthizer tarafından yapılan ortak açıklama. https://www.gov.uk/government/news/joint-release-by-the-uk-international-trade-secretary-and-us-trade-representative-robert-lighthizer adresinden erişildi.

Universities UK. (2017). International Facts and Figures. https://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/International/International_Facts_and_Figures_2017.pdf adresinden erişildi.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Visit Britain. (T.y.). USA Market. https://www.visitbritain.org/markets/usa adresinden erişildi.

Wickett, X. (2018). Transatlantic Relations: Converging or Diverging? Chatham House Raporu. https://www.chathamhouse.org adresinden erişildi. (Veri kaynağı: GfK tarafından yapılan saha çalışması).

Xu, Ruike. (2017). Alliance Continuity within the Anglo-American Special Relationship. Londra: Palgrave Macmillan.

Yüksek Lisans Tezi. Nováková, N. (2024). The special relationship between the United States of America and the United Kingdom. Tomas Bata Üniversitesi, İnsan Bilimleri Fakültesi.

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KIBRIS SORUNUNUN ÜÇÜNCÜ AKTÖRÜ İNGİLTERE'NİN GEÇMİŞTEN BUGÜNE ADAYLA İLGİLİ JEOSTRATEJİK PLAN VE UYGULAMALARI

Kemal GÜNDOĞDU[1]

E-mail: 23414901001@ogr.comu.edu.tr - Orcid ID: 0009-0001-8889-9553

Doç. Dr. Güneş ŞAHİN[2]

E-mail: gunessahin@comu.edu.tr- Orcid ID: 0000-0003-4245-9760

ÖZET

Kıbrıs meselesi ile ilgili tartışmalar alevlendiğinde meselenin tarafları Kıbrıslı Rumlar ve Türkler ile adanın kendisine ait olduğunu savunan Yunanistan ile buna kendi tarihi ve güvenlik gerekçeleri ile karşı çıkan Türkiye'nin mücadelesi akıllara gelmektedir. Ancak bu tarafların dışında ada üzerinde halen varlığını sürdüren ve adayı vazgeçilmezi olarak gören bir devlet daha bulunmaktadır. Bahsettiğimiz devlet olan İngiltere, Amerikan Bağımsızlık savaşında, kıtadaki ekonomik kaynaklarını kaybettikten sonra sömürgesi Hindistan'a olan yolun güvenliğine odaklanmış, bu yolun geçtiği Doğu Akdeniz'de güvenilir bir üs aramaya başlamıştı. Bu üs Doğu Akdeniz'in stratejik adası Kıbrıs'tı. İngiltere adayı ilk ele geçirdiği andan itibaren jeostratejik çıkarları doğrultusunda hareket ederek, ada üzerinden mücadele eden Kıbrıslı Rumlar ve Türkler ile onların destekçileri olan Yunanistan ve Türkiye'yi bu çıkarları doğrultusunda bazen iki tarafı birden olacak şekilde kullanmıştır. İngilizlerin asıl endişelerini bölgede barışı sağlamaktan çok çıkarları, adada kurduğu üsleri ve buradaki İngiliz askerleri oluşturmuştur. Çalışmada Kıbrıs'taki bu aktörün adaya yerleşme süreciyle birlikte ada üzerindeki jeostratejik hedefleri ve buna yönelik planları ile bu planlar doğrultusunda yaptığı askeri ve siyasi düzenlemeleri tarihsel süreç içerisinde değerlendirilecektir. Bu değerlendirme yoluyla küresel bir güçken bu gücünü kaybeden İngiltere'nin, adadaki jeostratejik çıkarlarını korumak için hangi manevraları yaptığını ve diğer devletler ile olan bu mücadelenin güzümüze olan yansımaları aktarılacaktır. Bu bize Kıbrıs sorunun basit anlatımıyla iki taraf arasındaki bir anlaşmazlık olmayıp, jeostratejik temelde küresel ve bölgesel güçlerin dâhil olduğu bir anlaşmazlık olduğunu, İngiltere örneği üzerinden aktaracak ve adada asıl konuşulması gereken konunun jeostratejik çatışmalar olduğunu bize gösterecektir. Çalışma esnasında; süreli yayınlardan, konu ile ilgili arşiv belgelerinden ve telif eserlerden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, İngiltere, Jeostrateji, Güvenlik, Enerji Savaşları.

[*] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinler Arası Askeri Tarih Araştırmaları Yüksek Lisans Öğrencisi.
[2] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve sosyal Bilimler eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi ABD Öğretim Üyesi.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE THIRD ACTOR IN THE CYPRUS ISSUE: BRITAIN'S GEOSTRATEGIC PLANS AND PRACTICES REGARDING THE ISLAND FROM PAST TO PRESENT

ABSTRACT

When discussions about the Cyprus issue intensify, the conflict between Greek and Turkish Cypriots, as well as between Greece—which claims the island—and Turkey—which opposes this claim based on historical and security concerns—comes to mind. However, aside from these parties, there is another state that still maintains its presence on the island and sees it as indispensable: the United Kingdom. After losing its economic resources on the continent during the American War of Independence, Britain focused on securing the route to its colony, India. In doing so, it sought a reliable base in the Eastern Mediterranean—a role that the strategically located island of Cyprus could fulfill.

From the moment the United Kingdom took control of the island, it acted in line with its geostrategic interests, using the island and its conflicts between Greek and Turkish Cypriots—and their respective backers, Greece and Turkey—in ways that served these interests, sometimes manipulating both sides simultaneously. Britain's primary concerns were not about maintaining peace in the region, but rather about securing its interests, protecting its bases on the island, and ensuring the safety of its military presence there.

This study will evaluate, within a historical framework, how this actor settled on the island, its geostrategic objectives, the plans it devised to achieve them, and the military and political arrangements it implemented accordingly. Through this evaluation, we will present how Britain, once a global power, carried out strategic maneuvers to protect its interests on the island even after losing much of its former influence, and how this struggle with other states continues to have repercussions today.

Ultimately, the study will demonstrate—through the example of the United Kingdom—that the Cyprus issue is not merely a dispute between two communities, but rather a conflict deeply rooted in geostrategic considerations involving both regional and global powers. The real subject of discussion concerning the island, therefore, should be the geostrategic rivalries at play. The study will make use of periodicals, relevant archival documents, and scholarly works on the subject.

Keywords: Cyprus, United Kingdom, Geostrategy, Security, Energy Wars.

1. GİRİŞ

İngiliz tarihçi Niall Ferguson, yazmış olduğu ‘İmparatorluk-Britanya'nın Modern Dünyayı Biçimlendirişi’ kitabının girişinde İngiltere ile ilgili olarak Britanya İmparatorluğunun gelmiş geçmiş en büyük imparatorluk olduğunu ve Avrupa'nın kuzeybatısındaki bir ada devletinin dünyaya nasıl hükmedebilir bir noktaya ulaştığının dünya tarihinin önemli sorularından biri olduğunu belirtir. (Ferguson, 2017:11)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Söz konusu ifadeler, 19 yüzyılda sömürgeleştirme mücadelesi içerisinde Kıbrıs'ı da alan İngiltere'nin adadaki taraflardan biri olarak jeostratejik konumunu refere eder niteliktedir. Dolayısıyla okuduğunuz metnin temel tartışma noktası; İngiltere'nin Kıbrıs'ın jeostratejik konumunu siyaseten kullanma hedefine ulaşmak için askeri bölgede askeri güç oluşturma hedefine odaklanmaktadır.

Tarih boyunca birçok devlet karşımıza çıksa da hiçbir devlet 19. Yüzyıldan itibaren siyaset, dış politika, ekonomi anlamında belirlemiş olduğu normları dünya genelinde benimsetme başarısını İngiltere kadar gösterememiştir. Bu benimsetme işi çoğu zaman biri yayılımın, mücadelenin, savaşların ve daha geniş bir tanımlama ise emperyalizm vasıtasıyla gerçekleştirildi. Son bahsettiğimiz kavramlar insan hayatı açısından son derece olumsuz olsa da bugün yaşadığımız dünya Britanya'nın ya da daha çok kullanılan ismi ile İngiltere'nin hedeflerini, yaptıklarının ve de yapmadıklarının bir sonucu olarak görmek gerekir. Yapılanlar ve yapılamayanlar, İngiliz emperyalizminin sonuçları bugüne kadar yeterli düzeyde sorgulandı ve halen sorgulanmaya devam etmektedir.

Ancak bizim için bahsetmeye çalıştığımız uzun tarihi sürecin öne çıkan ilk yönü, İngilizlerin bir sömürgeci güç olarak ve ticari yönden gelişerek özellikle Akdeniz'de girdikleri mücadele olacaktır. Zira bu mücadele daha ilerleyen süreçte İngiliz İmparatorluğunun gözlerini Kıbrıs'a çevirmesine ve burayı ele geçirmesine neden olacaktır.

Bölgede, İngilizler öne çıkmadan önce Hollandalılar ve akabinde Fransızların hâkim olduğu bir deniz ticareti sistemi söz konusudur. Fakat İngilizlerin Hollandalılarla çatışması daha sonra ise Fransa'yla mücadelesi, 20. Yüzyılda yaşadığımız dünya savaşlarının küçük bir örneğine dönüşmüş ve dünya siyasetinde liderliğin kimin eline geçeceğini belirleyecek sonuçlara sebep olmuştur. Bu mücadele de Hollandalılar pazar payı isterken, Fransızlar ise toprak talebindeydi. (Ferguson, 2017: 50). Bu serüvende İngilizler denizlere hükmetmek için teknolojiyi ve bilimi kullanarak öne geçeceklerdi. Denizlerdeki mücadelenin esas sonucunu ise Yedi Yıl Savaşı, belirleyecek, Hindistan Fransızların değil artık İngilizlerin olacaktı. Bu durum Britanya'ya yaklaşık iki yüz yıl boyunca hem İngiliz ticareti için devasa bir pazar, hem de askeri insan gücü açısından tükenmez bir kaynak sağlayacaktı.

Britanya 1600'lü yıllarda önemsiz, siyasal açıdan ikinci derecede önemli bir ülke iken 200 yıl sonra Büyük Britanya diye anılacak, dünyanın çeşitli stratejik noktalarındaki sömürgeleri ile dünyanın şimdiye kadar gördüğü ve sık kullanılan tabiriyle belirtirsek 'güneşin üzerinde batmadığı' bir imparatorluk haline gelecekti. (Ferguson, 2017:70) Bu süreçte İngiltere Hindistan üzerindeki çıkarlarını korumaya çalışırken, bu çıkarların korunması noktasında belirli bölgelerin ele geçirilmesi yönünde faaliyetlerini sürdürecekti. Bu ele geçirilen yerlerin en önemlilerinden birisi de Kıbrıs adası olacaktır. Çalışmamızın devam eden kısmında Kıbrıs'ın bahsetmeye çalıştığımız jeostratejik özelliklerinden bahsetmemiz yerinde görünmektedir.

2. KIBRIS ADASININ JEOSTRATEJİK ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Türklerin 'Batıdaki Deniz' anlamında kullandıkları Akdeniz, Orta Asya ve Anadolu'nun batıya ve oradan da okyanus ve ötesindeki ülkelere açılmasını sağlayan bir pencere konumundadır. Denizler, okyanuslar ve kara parçaları arasında bağlantı sağlayan bu deniz kütlesi iki kısma ayrılmaktadır: ilk kısım çok sayıda adayı barındırarak Cebelitarık Boğazı, üzerinden Atlas okyanusuna varan Batı Akdeniz; ikinci kısım ise Süveyş kanalı üzerinden Kızıldeniz, Hint ve

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Pasifik Okyanuslarına bağlantı sağlayan Doğu Akdeniz'dir. Doğu Akdeniz'in tam ortasında Kıbrıs adası yer almaktadır. (Özey, 1998: 91) Kıbrıs küçük bir ada olmasına rağmen küresel siyasette etki gücü oldukça yüksek bir önem taşımaktadır. Akdeniz'in doğusundaki bu ada Anadolu ve Suriye kıyılarının oluşturduğu köşede Anamur kıyılarında 70 km, Lazkiye kıyılarından 100 km mesafede bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 9.300 km kare genişliğindeki bu ada 11.000 km karelik Marmara denizine çok rahatlıkla sığabilmektedir. (Alagöz,2014:1).

Anadolu coğrafyasına, Kuzey Afrika'ya ve zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip Doğuya yakınlığı Kıbrıs'ın önemini arttırmaktadır. Bu sebepledir ki Kıbrıs'a hâkim olmak demek, Doğuya ve Doğu Akdeniz'e üstünlük sağlamak anlamına gelmektedir. (Salihoğlu, 2020: 61).

Ada'nın terminolojisine baktığımız zaman birçok isimle karşılaşıyoruz: Ada ile ilgili olarak Türkler Kıbrıs adını kullanırken, Araplar Kubrus, Batılılar ise Cyprus, Cipren, Cypre, Gipros, Chypre gibi kelimeleri isimlendirmede tercih etmişlerdir. Bu isimlendirmeler içerisinde Kıbrıs isminin, adada çok bulunan bakır madeninden dolayı Latince'deki ismi olan "Cuprum"dan geldiği şu ana kadar en çok benimsenen görüştür. Yunan tarihçileri ise 'Enosis' sürecinin de etkisiyle Ada üzerindeki iddialarını güçlendirmek için, Kıbrıs isminin Eski Yunan tanrısı Kiniras'ın çocuğu Kipros'tan aldığı tezi üzerinde durmaktadırlar. (Tenşi, 2022: 3).

Ada, tarih boyuncu Orta Doğu ve Ege Denizi arasında kuvvetli olmak isteyen devletlerin ilgisini çeken bir yer olmuştur. Adada sırasıyla varlık gösteren devletler "Mısır, Hitit, Asur, Pers, Makedonya (Büyük İskender dönemi), Roma, Bizans, Araplar, Ceneviz, Memluk, Venedik" ve Osmanlı Devleti olmuş ve bu devletler adanın konumunun sağladığı avantajlardan yarar sağlamışlarıdır.

İlk çağlarda gemilerdeki teknolojik yetersizlikler, düzensiz seferler, kazalar, uzun süren doğa olayları nedeniyle düzenli bir deniz taşımacılığından bahsetmek zordur. Saymış olduğumuz sebepler nedeniyle gemiler belirli dönemlerde yola çıkabiliyor, doğa koşullarının elvermediği durumlarda rota dışına çıkabiliyor, seferler başlamadan ertelenebildiği gibi yapılan bir seferin yarıda kalması gibi durumlarda yaşanabiliyordu. İşte anlattığımız bu olumsuzluklarda Adalar gemilerin, yolcuların ve tayfaların ihtiyaçlarını gidermenin imkanını sağlayan önemli noktalardı. Akdeniz boyunca bu özellikleriyle deniz ciddi katkılar sağlayan ada ve limanların başında; Korsika, Sicilya, Malta, Midilli, Girit, Rodos ve Kıbrıs gelmekteydi. Bu adalar arasındaki mesafeye bakıldığında Venedik'ten Girit'e kadar kısımda gemiler için birinci aşama kat edilmekte ve sonra Girit'ten itibaren büyük bir ticari yolun Kıbrıs'ı Suriye'yle bağladığı görülmektedir. Bu özellikleri sebebiyle kısa menzilli gemiler çağında bahsettiğimiz bu adalar, Akdeniz'in hareketsiz donanmaları olarak hizmet etmişlerdir. Ancak daha sonraki süreçte teknolojik ilerlemeler sonucunda gemilerin daha uzun mesafeleri kat edebilmesi, adaların stratejik önemini zamanla azaltmıştır.

3. İNGİLİZLERİN ADA ÜZERİNDEKİ İLK FAALİYETLERİ

Stratejik öneme sahip bir ada olan Kıbrıs, geçmişte "imparatorluk yolu" olarak adlandırılmış ve bugünde İngiltere'nin Orta Doğu ile Uzak Doğu'da yer alan askeri üslerine ulaşım güzergâhı üzerinde yer almaktadır. (Dumlu, 2022:127). İngilizlerin adaya yönelik ilk faaliyetleri adada üretilen bir tarım ürünü olan pamuktan kaynaklanmıştır. Bu ilk dönemlerde Kıbrıs'ın İngilizlerle

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

olan ticaretinde en büyük payı pamuk oluşturmuş ve İngiltere'de yer alan Lancashire pamuk endüstrisinde Adadan gelen pamuğun önemli bir payı olmuştur. (Şahin, 2016: 159-160).

İngilizlerin Akdeniz ticaretini geliştirmek amacıyla attıkları en önemli adım 11 Eylül 1581 tarihinde Levant şirketini kurmalarıdır. Bu şirketin kurulması ile birlikte İngilizler bölgede giderek güçlenmiş; 1600 yılına gelindiğinde bölgede 50 civarında gemisi bulunan Akdeniz'in en büyük ticari filosu haline gelmiştir. Filo sayesinde 17. yüzyılın ilk dönemlerine gelindiğinde, bölgedeki deniz taşımacılığında Venediklerin yerini büyük ölçüde İngilizler ele geçirecekti. Bu süreçte İngiliz gemileri daha çok tercih edilecekti. Bunun temel sebepleri İngiliz gemilerinin daha yüksek taşıma kapasitesine sahip olması, dayanıklı olmaları ve savunmada daha güçlü toplara sahip olmasıdır. Bölgede ticaretinde İngiliz gemilerinin etkinliği arttıkça Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan İstanbul, İzmir, Halep, Mısır ve Kıbrıs gibi limanlarda İngiliz tüccarları da giderek güç kazanacaktı (Şahin, 2016:157). Bu süreçte adanın İngilizler açısından sadece ticari anlamda bir değer taşıdığını söylemek mümkündür. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan siyasi gelişmeler ve bölgedeki yeni rakiplerin ortaya çıkması ile birlikte bu durum değişecekti.

4. İNGİLİZLER TARAFINDAN ADANIN ELE GEÇİRİLİŞİ

Bu kısımda özellikle altını çizmemiz gereken nokta; önemli deniz yolları üzerinde yer alan adaların kaderlerini belirleyen en dikkat çekici unsurun kendilerinden ziyade büyük güçler olmasıdır. Bu tür adalar eğer kendi güçleri doğrultusunda siyasi, askeri ve ekonomik anlamda öne çıkamıyorlarsa, jeostratejik önemleri dolayısıyla bu önemi değerlendirmek isteyen bir başka güçlü devletin kontrolünde varlıklarını sürdürmektedirler. Kıbrıs'ta bundan sonraki süreçte bu kaderden nasibini alacaktır.

Konunun tarihsel serüvenine baktığımızda, 18. yüzyılın sonlarında Akdeniz'de Fransızların yanında yeni bir gücün devreye girdiğini görmekteyiz. Sıcak denizlere inerek dünya ticaretinde söz sahibi olmak isteyen Ruslar ve Fransızların Mısır'ı işgal girişiminin ardından, çaresiz kalan Osmanlı Devleti'ne yardım karşılığında tarihi bir fırsat yakalayacaklardır. Rus savaş gemileri anlaşma karşılığında Akdeniz'e girmiş ve Kıbrıs önlerine kadar gelmişlerdir. Bir taraftan Fransa'nın diğer taraftan İngiltere ve Rusya'nın Akdeniz'de etkinliğini artırmasıyla birlikte, 19. yüzyılın başlarından itibaren Akdeniz diplomatik bir satranç tahtasına dönüşmeye başlayacaktır. Artık bunda sonra İngilizler için Kıbrıs basit bir ada olmaktan çıkarak, ellerinde olması durumunda sağlanabilecek siyasi ve ekonomik faydaların düşünüldüğü çok önemli bir merkez olacaktır.

Zira Hindistan yolunun iki önemli noktası olan, Halep ve Mısır'ın güvenliği Kıbrıs yoluyla sağlanabilirdi. Bu sebepledir ki, Suriye, Mısır ve Anadolu kıyılarını içeren Doğu Akdeniz çemberinde çıkarları olan bir devletin, gözü ve kulağı Kıbrıs'ın üzerinde olmak durumundaydı. Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayarak deniz ticaretinde mesafeyi kısaltan Mısır'daki Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında açılması Kıbrıs'ın stratejik önemini öne çıkaran bir diğer önemli gelişmeydi. Amerikan Bağımsızlık savaşı sonrasında elinde en önemli kolonisi olarak kalan Hindistan'a ve buraya giden yolun güvenliğini sağlamaya adayan İngiltere, Süveyş Kanalının açılması ile Doğu Akdeniz'de İngiliz donaması için bir üs aramaya başlayacaktı. En uygun yer, zayıf Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Kıbrıs adasıydı. (Yüksel, 2022: 11). İşte temel olarak söz konusu kaygı, İngiliz dış politikasının Akdeniz'de mevcut statükonun

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

korunmasına ve Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığını devam ettirmeye yönelik bir tavır almasına neden oldu. (Şahin, 2016: 164).

İngiltere tarihsel süreçte batıdan doğuya doğru bir genişleme siyaseti içerisinde bulunmuştur. Bu genişleme siyasetinde çıkarları gereği 1704'te Cebelitarık'ı ve 1836'da Malta'yı alan İngiltere, Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılmasının devamında bu zincire birer halka daha ekleme ihtiyacı sebebiyle 1878'de Kıbrıs'ı ve 1882'de ise Mısır'ı ele geçirecekti. Böylece İngiltere, doğudaki sömürgelerine giden yolda önemli bir geçiş alanı olan Akdeniz'e hâkim bir duruma gelecektir. (Özkütük, 2024:3). İngiltere daha önceden Fransızlara karşı Akdeniz'deki çıkarlarını Malta'daki deniz üssü yoluyla korumaya çalışıyordu. Rusya'nın bölgedeki yeni bir tehdit olarak algılanması nedeniyle Kıbrıs adası bu yeni tehdit için İngilizler tarafında bir savunma noktası olarak kullanılacaktı. (Şahin, 2016: 164).

Bu dönemde Başbakan Lord Beaconsfield 'in, Kraliçe Viktorya'ya yazmış olduğu 5 Mayıs 1878 tarihli mektubunda geçen şu satırlar İngilizlerin Kıbrıs konusundaki planları bize aktarmaktadır:

> *"Eğer Kıbrıs, Osmanlı Devleti tarafından İngiltere'ye bırakılırsa ve İngiltere de Osmanlı Devleti ile Asya Türkiye'sini Rus işgaline karşı koruyacak bir savunma antlaşması imzalarsa, o vakit, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü artacak ve böylece Majestelerinin Hindistan İmparatorluğu son derece güçlendirilmiş olacaktır. Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır. Böyle bir düzenleme, aynı zamanda Türkiye'yi Avrupa'da daha da güçlü kılacak ve bununla birlikte Rusya'ya karşı savaş öncesi durumdan daha güçlü bir tampon devletin oluşmasına olanak sağlayacaktır."* (Sonyel, 1978: 749).

Mektuptan anlaşılacağı üzere İngiltere Rusya tehdidine karşı Kıbrıs'ı istemekte ve bu sayede Akdeniz'de ki mevcut durumun muhafaza edilebileceğini düşünmektedir. Eğer, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında yapılacak ittifak antlaşması etkili olmazsa ikinci bir önlem olarak Kıbrıs'ı işgal edilecek ve Doğu Akdeniz'de ileri bir karakol olarak bu ada kullanılacaktı. Aynı zamanda Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin oynadığı tampon bölge rolünü devam ettirilecektir. (Şahin, 2016: 167). 1877'de Osmanlıların Ruslara karşı yenilmesi ve Ayastefenos Antlaşmasının imzalanmasından sonra İngilizlerin sömürgelerine giden yolların güvenliği konusunda endişeleri artmaya başlayacaktı. Zira Osmanlı toprak bütünlüğü yoluyla bu yolların güvenliğini koruyan İngiltere, imparatorluğun giderek zayıf düşmesi sonrasında bu tutumundan vazgeçerek Osmanlı toprakları üzerinde istediği stratejik hedefleri çeşitli şekillerde elde etme yoluna gidecekti. (Örnek ve Ververi, 2016: 24). İngiltere'nin 4 Haziran 1878 tarihinde Kıbrıs'ı işgal etmesinin ardında, Rusya'nın bölgede yarattığı korku yatmaktaydı. Bu karar, 93 Harbi'nin sonuçlarının İngilizlerde yarattığı tedirginlik sonrasında hızlıca alınmış ve İngilizler adanın mevcut durumu ve işgal sonrası adada yapılacaklar ile ilgili derinlemesine bir hazırlık yapmamışlardır. (Şahin, 2016:170).

Berlin Konferansı sırasında varılan antlaşmayla Kıbrıs adasının yönetimi geçici olarak İngiltere'ye verilerek, İngiltere'de bunun karşılığında Rusya Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki topraklarına saldırdığında İngiltere Osmanlı'ya askerî açıdan yardım edecekti. Ancak söz konusu geçicilik uygulanmayacaktı.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

5. İNGİLTERE KONTROLÜNDE KIBRIS'IN JEOSTRATEJİK KULLANIMI

İngiltere tarihi boyunca jeostratejik hamlelerindeki temel düşünceyi İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'un şu sözlerle çok güzel özetlemektedir: "*Britanya'nın edebi müttefiki yoktur ve ayrıca daimî düşmanı da yoktur. Ancak çıkarlarımız sonsuz ve kalıcıdır ve bu çıkarları takip etmek bizim görevimizdir."* Bu sözlerde anlatılanlar bundan sonraki süreçte Kıbrıs konusunun çözülemezliği içinde geçerli olacaktır. Zira İngiltere adayı aldığı günden itibaren çıkarları neyi gerektiriyorsa o şekilde davranacak ve adada yer alan halkları bu doğrultu da kullanacaktır. Bazen Rumlar bazen de Türkler İngiliz çıkarlarına göre İngiliz desteği göreceklerdi. Uygulanan baskın İngiliz siyaseti iki halk arasında derin düşmanlıkların oluşmasında da etkili olacaktı. (Yüksel, 2022: 63).

Adaya gelen İngiliz askerleri başlangıçta yeterli hazırlıkların yapılmaması nedeniyle ilk başlarda ciddi sıkıntılar yaşamışlar ve iklim nedeniyle sağlık problemleri ile uğraşmışladır. Bu durum Kıbrıs ile ilgili işgalin çok hızlı ve hazırlıksız şekilde yapıldığını bizlere göstermektedir. Bunda adaya bir an önce yerleşilmesi fikri etken olmuştur. Adada yaşayan Rumlar İngiliz yönetiminden bu süreçte memnun olmuş ve bir süre sonra adanın Yunanistan'a devredileceğini düşünerek İngiliz yönetimine tepkide bulunmamışlardır. İngilizler ise Rumların bu hayalini canlı tutarak onları adadaki Türk halkına karşı bir müttefik olarak kullanacaklardı. (Yüksel, 2022: 26). Devam eden süreçte İngilizler adada donanmaları için bir liman yapılması fikrini benimsemiş ve Famagusto (Gazi Magosa) şehri liman için seçilmiştir. Kıbrıs'ın alınmasından birkaç yıl sonra İngiltere bu kez Mısır'ı ele geçirmiş ve Süveyş kanalının doğrudan savunulması şansı elde edildiği için bu plandan vazgeçilmiştir. Bu sebepledir ki İngiltere için Kıbrıs konusu önemini bir süre kaybedecektir. Ancak İngiltere ileriyi de düşünerek bu adayı Osmanlı Devleti'ne teslim etmeyecektir. (Yüksel, 2022: 12).

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri tarafında yer alması sonrasında 5 Kasım 1914'te İngiltere adayı ilhak ettiğini açıklayacaktı. Ada, I. Dünya Savaşı boyunca İtilaf devletlerinin Anadolu ve Orta Doğu'ya yönelik askerî faaliyetleri için bir "askerî üs" görevi görecektir. Nitekim Yunanistan'ın Türklere karşı savaşmaları için Lübnan'daki Maronitlere temin ettiği silahlar, Kıbrıs'tan gönderilmiştir. Bunun yanı sıra Kıbrıs İngiltere kontrolünde İttifak Devletleri'ne karşı bir "propaganda ve casusluk merkezi" hâline getirilmiştir.

Ada bu süreçte bir askeri eğitim kampı olarakta hizmet verecekti. İskenderun olmak üzere Türkiye'nin güney kıyılarına yapılacak çıkarmalarda milis ordusu olarak hizmet edecek Ermeni ve Rum komitacıların askeri eğitimleri, güvenilir olması nedeniyle Kıbrıs'ta verilmiştir. (Dumlu, 2022:132). I. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte ise Lozan Antlaşma ile Türkiye adanın İngiltere'ye ait olduğunu kabul edecekti. Ancak antlaşmanın 16. Maddesine göre İngiltere'nin adayı bir başka ülkeye devretmesi durumunda adanın geleceği ile ilgili olarak Türkiye' de söz sahibi olabilecekti. 10 Mart 1925'ten itibaren ise İngiltere Kıbrıs'ı Taç Koloni statüsüne yükseltmiş ve 1959 yılına kadar ada bir İngiliz vali tarafından yönetilmiştir. (Yüksel, 2022: 33).

Bu süreçte Kıbrıslı Rumlar adanın Yunanistan'a verilmeyeceğini anlayarak 1931'de İngilizlere karşı büyük bir ayaklanma başlattılar. Ayaklanma başarılı olmamış, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Rumların bu çabaları bir süre azalmıştır. İngiltere Rumların *"kendi kaderini tayin*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

hakkı" taleplerine çıkarları nedeniyle karşı çıkmış ve Adayı Yunanistan'a bırakmayı kabul etmemiştir. (Özkütük, 2024: 4).

Dönemin İngiltere Başbakanı Anthony Eden, 1 Haziran 1956'da verdiği bir demeçte İngiltere'nin adadaki durumunu şöyle açıklamıştır:

"Kıbrıs'ta NATO'nun çıkarları vardır. Ama yalnız o kadar değil. İngiltere'nin Kıbrıs'taki çıkarları yalnızca NATO ile sınırlı değildir. Ülkemizin ve Batı Avrupa'nın endüstriyel yaşamı, Orta Doğu'dan gelen petrole dayanmaktadır... Eğer bir gün petrol kaynaklarımız tehlikeye düşecek olursa, bunları korumak zorunda kalacağız. Kıbrıs'ta ihtiyaç duyduğumuz imkânlar, bu savunmanın bir parçasıdır. (Tamçelik, 2011: 1514).

İki dünya savaşı arası döneme kısaca baktığımızda İngiltere'nin, (1918-39) Orta Doğu'daki askeri hakimiyetini devam ettirmek için Kıbrıs'tan etkin olarak yararlanmadığı gibi, rakiplerinin de ondan faydalanmasına izin vermediği görülür. Bundan sonraki süreçte İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu politikası, Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisi veya bu bölgelerdeki kendi konumunu sürdürme şeklindedir. (Çapraz ve Gürdal,2024: 53). Sovyet askeri kuvvetlerinin Orta Doğu'ya yönelik harekete geçmesi durumunda, adada mobil taburların görevlendirilmesi, Kraliyet Hava Kuvvetleri ile, bölgeye takviye kuvvetlerin gönderilmesi ve askeri savunmanın derinlik kazanmasına ilişkin adada üslerin kurulması dönem içinde yapılan planlamalar arasındaydı. (Çapraz ve Gürdal,2024: 55). Bu süreçte İngiltere'nin Filistin'den çekilmesi, Mısır ile eski dostluk ilişkilerinin korunamaması, İngiliz ordusunun Kıbrıs'a önem vermesine neden olacaktı. İngiliz Genelkurmayına göre, Kıbrıs, Sovyetlerin güneyine yönelik yapılabilecek bir hava taarruzu için gerekli menzili sağlıyordu ve olası savaş durumunda Sovyet Hava Kuvvetleri Avrupa'ya odaklanacağı için Kıbrıs, hava saldırılarından uzak kalacaktı. (Çapraz ve Gürdal, 2024: 56).

Böylece 1950'li yıllara girerken Kıbrıs, İngiltere'nin askeri faaliyetleri için güçlü bir alternatife dönüşmeye başladı. 1956 yılında başlayan Süveyş krizi İngiltere'yi bir kez daha zor bir duruma soktu. İngiltere'nin siyaseten zor duruma düşmesi Akis Dergisi'ne şu sözlerle yansımıştır: "*Süveyş krizi tamamen kapanmış olmaktan çok uzaktır, bilakis bütün meseleler olduğu gibi durmaktadır. Fakat bir şey açıktır ki İngiltere bütün dünyada bilhassa Orta Doğu ve yakın Doğu'da prestijini kaybetmiştir."* (Balkan,1956:12). Buradaki başarısızlık sonrasında bölgedeki batılı devletlerin çıkarlarını koruma gücü ABD'ye geçmiş ve İngiltere Kıbrıs'ta sadece askeri üslerinin varlığını koruma stratejisi izlemiştir. (Yüksel, 2022: 42). Süveyş Krizi sonrası bölge üzerinde giderek gücünü kaybeden İngiltere 1955'ten itibaren strateji değişikliğine gitti. Bu süreçte Kıbrıs ile ilgili olarak *"kendi kaderini tayin hakkını"* benimsemek zorunda kalan İngiltere adadaki stratejik üslerini koruma ve varlığını bu şekilde devam ettirme stratejisini uygulamaya koymuştur. 1958'de Ada'dan çekilmeye karar veren İngiltere Kıbrıs konusundaki taraflar olan Türkiye ve Yunanistan'ın adayla ilgili olarak uzlaşı içinde olmasını istemiştir. Bu sayede İngilizlere ait Adadaki askeri üslerin güvenliği sağlanırken, aynı zamanda NATO'nun güney doğu kanadını koruyan iki önemli ülke arasındaki gerilim azalarak, bu bölgenin güvenliği de sağlanmış olacaktı. (Özkütük, 2024: 4-5)

6. EGEMEN ÜS BÖLGELERİ DÖNEMİ

Adada bugün yer alan üslerin yapılış hikayesi 1950'lili yıllara kadar gitmektedir. 1950'de İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'taki stratejisinin nasıl olması gerektiğine yönelik Genelkurmay'dan

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

görüş istemiş ve gelen raporda, Kıbrıs Adası'nın stratejik konuma sahip olduğu, barış zamanında kara kuvvetlerinin bir bölümünün konumlanmasına ve müttefik kuvvetlerin desteklenmesi için havaalanlarının geliştirilmesine imkân sağlayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında İngiltere'nin, Orta Doğu'daki konumunu koruyabilmesi için adadaki egemenliğinin süresiz olacak şekilde planlanması gerektiği de vurgulanmış ve bunun gerçekleşmemesi durumunda Enosis taraftarlarının ve onların destekleyicisi olan Sovyetlerin adaya hâkim olabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda 3 Aralık 1952 tarihinde İngiliz Savunma Bakanlığının Genel Karargâhın Kıbrıs'a taşınması önerisi kabul edilmiş ve karargâhın Kıbrıs'a taşınmasının ön hazırlığı için £500.000 sterlinlik bütçe onaylanmıştır. Ayrıca, Kıbrıs'ta görev alacak askeri ve sivil personelin ihtiyaçları için çalışma yapılması istendi. O dönemde Mısır ile de müzakerelere devam edilmekte olduğu için Ekim 1954'e kadar Genel Karargâhın taşınmasında somut bir adım atılamayacaktı. (Çapraz ve Gürdal, 2024: 58-59)

İngiliz Hükümeti, yine Genel Karargâhın hava gücünü arttırma adına Episkopi/Ağrotur (Akrotiri) bölgesinde Kraliyet Hava Kuvvetleri için 25 mil kare büyüklüğünde ve nükleer kabiliyete sahip V sınıfı bombardıman uçaklarını içeren hava üssü projesinin inşaatına başladı. Bu havaalanı, İngiltere'nin denizaşırı üsleri (Irak, Libya, Ürdün ve Mısır) ve müttefik (Türkiye, Yunanistan ve İtalya) hava savunma-taarruzu zinciri içerisinde bir halka oluşturuyordu. Yapılacak bu üsler İngiliz Hava Kuvvetlerine Sovyetler Birliği'nin öne çıkan petrol tesislerinden Romanya'daki Ploesti ve Azerbaycan'daki Bakü ile Batum'a da hava menzili sağlıyordu. Artık Kıbrıs askeri, lojistik vb. konularda İngiltere için bir kavşak olacaktı. (Çapraz ve Gürdal, 2024: 60)

1954 yılında Avam Kamarasında konuşan İngiltere Sömürgeler Bakanı Henry L. Hopkinson Kıbrıs ile ilgili olarak şu önemli tespitte bulunacaktı: *'İngiliz Milletler Topluluğunda bazı bölgeler vardır ki kendi özel koşullarından dolayı tamamen bağımsız olmayı asla bekleyemezler…"* Bu sözler İngilizler açısından Kıbrıs'tan çekilse dahi adanın jeostratejik vazgeçilmezliğini gösteriyordu. (Örnek ve Ververi, 2016: 40).

İngiltere'nin taraflarla imzalamış olduğu Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti İngiliz üs bölgelerinin güvenliği ve işlerliğinden sorumlu hale gelmiş böylece İngiltere Kıbrıs'taki askeri üslerini güvence altına alarak hukuki bir statü sağlamıştır. Garanti Antlaşmasının 3. Maddesi ile de Türkiye ve Yunanistan adadaki İngiliz üslerini tanımış ve kullanımlarını garanti altına almış oluyorlardı. (Yüksel, 2022: 44).

Üslerde bulunan Birleşik Krallık askeri gücünün;

- Tüm birliklerini ve bu birliklere ait her türlü araçlarını ve cephanesini, izin almaksızın Kıbrıs'ta bulunan liman, havaalanı, yol ve başka olanakları kullanarak intikal ettirme,
- Hava araçlarının ada hava sahasını, deniz araçlarının ada limanları izin almaksızın kullanma
- Üs bölgelerinin olduğu bölge de yeni elektronik ve iletişim sistemleri kurma, işletme ve yayım yapma hakkı bulunmaktaydı. (Özkütük, 2024: 8)

Günümüz de bu alanlar; "British Military Bases in Cyprus (BMBC) yani Kıbrıs'taki Britanya Askeri Üsleri" olarak bilinmektedir. Tabiri kısaltmak için Egemen Üs Alanları (EÜA)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

isimlendirmesi de yapılmaktadır. Adı geçen İngiliz üsleri küçük alanlarına rağmen oldukça etkili işlevlere sahip bir şekilde bölgede sadece İngiliz çıkarlarıma hizmet edecek şekilde çalışan, herhangi bir devletin sınırları içerisinde olmaması nedeniyle adeta bir "devlet" sayılabilecek bir konumda hizmet vermektedirler. (Özkütük, 2024: 2).

İngiltere'ye ait olan ve temelleri 1954'ten itibaren atılmaya başlanan bu askeri üsler, Limasol'un batısında "Batı Egemen Üs Alanı" olarak adlandırılan Ağrotur Üssü ve Larnaka'nın doğusunda bulunan "Doğu Egemen Üs Alanı" olarak tanımlanan Dikelya Üssü'nden meydana gelmektedir. Ağrotur, 56,3 km'lik kıyı şeridiyle bütünüyle Güney Kıbrıs Rum Kesimi topraklarıyla kuşatılmışken, 27,5 km'lik kıyı şeridine sahip Dikelya'nın doğusunda ve batısında Güney Kıbrıs toprakları ve kuzeyinde KKTC arazisi yer almaktadır. Ağrotur'da, İngiliz Hava kuvvetlerine ait hava araçları ile, Amerika Birleşik Devletleri'nin keşif uçuşlarını gerçekleştiren U-2 uçakları da konuşlandırılmıştır. (Özkütük, 2024: 8-9). Adadaki bu üslerin konumları da oldukça önemlidir. Zira Dikelya üssü, Orta Doğu gören bir noktada yer alırken, Ağrotur ise Süveyş Kanalı'na doğrudan hâkim bir pozisyonda yer almaktadır. (Dumlu, 2022: 128).

Bugün 10 milyon sterlinlik bir bütçeye sahip olan bu üslerde yaklaşık 10.000 asker bulunmakta ve yine buna ek olarak 2.668 Kıbrıslı Türk ve Rum'da üslerde çalışmaktadır. (Özkütük, 2024: 8). Üsler teknik anlamda İngiltere'ye bağlı şekilde çalışmakta, burada yer alan Cheltenham istihbarat merkeziyle birlikte çalışan hassas dinleme, haberleşme ve gözetleme sistemleri de bulunmaktadır. (Keser, 2006 :133).

Adanın internet hatlarının geçtiği güzergâh üzerinde yer alması üslerin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Akdeniz'den geçen deniz altı fiber optik internet kabloları Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'i birbirine bağlayan hatlardır. Bu sayede, İngiliz ve müttefikleri Amerikalılar tarafından bu hatların izlenmesi yoluyla istihbarat çalışmaları yürütülmektedir. (Dumlu, 2022: 139).

İngiltere adada yer alan üslerin durumunu hiçbir şekilde pazarlık konusu yapmamaktadır. İngiltere 1973 yılında Avrupa Birliğine girme sürecinde bu üslerin Avrupa Birliğinin parçası olması taleplerini reddetmiştir. Yakın dönemde benzer bir durum Güney Kıbrıs'ın 2004'te AB'ye katılma sürecinde de yaşanmış ve üs alanları Avrupa Birliğinin bir parçası olarak kabul edilmemiştir. (Özkütük, 2024:13) Bu özellikleri dolayısıyla Egemen Üs Alanlarının, sadece İngilizler hizmet eden ve belirli zamanlarda müttefik devletlere de destek sağlayan birer yarı devlet olarak tanımlamak mümkündür.

SONUÇ

Kıbrıs sorunu denildiğinde aklımıza adadaki Rum ve Türk kesimleri ile bu kesimlerin destekçisi olan Türkiye ve Yunanistan gelse de İngiltere adadaki askeri üsleri yoluyla üçüncü bir taraf olarak varlığını sürdürmektedir.

Sömürgecilik yarışının öne çıkan bu ülkesi Hindistan gibi önemli bir kaynağı kaybetmemek için gözünü bu güzergahtaki önemli adalardan birisi olan Kıbrıs'a çevirmiş, bu adaya hâkim olabilmek için mücadele etmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşmesinin temel sebebi 19. Yüzyıldan itibaren Akdeniz'de Fransız ve özellikle Rus yayılmacılığının şiddetlenmesidir. Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesinden sonra Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının tehlikeye

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

düşeceğinden korkan İngiltere özellikle Rus tehdidine karşı adayı bir savunma noktası olarak belirlemiş ve adayı geçici süreyle aldıktan sonra bir daha Kıbrıs'tan çıkmamıştır.

İngiltere adayı aldığı günden itibaren adayı bırakmamak adına çıkarları neyi gerektiriyorsa o şekilde davranacaktı. Adada yer alan halkları bu doğrultu da kullanılmış, Rumlar ve Türkler dönem dönem İngiliz çıkarlarına alet olmuşlardır. Uygulanan bu İngiliz siyaseti iki halk arasında derin düşmanlıkların oluşmasında da etkili olacaktı.

Ada I. Dünya Savaşı sırasında İngilizler açısından bir "askerî üs ve askeri eğitim kampı olarak hizmet verecek aynı zamanda "propaganda ve casusluk merkezi" olarak kullanılacaktır. 1950'li yıllarda ise Mısır'ın yerine Kıbrıs, İngiltere'nin askeri faaliyetleri için merkez olma özelliğini kazanarak daha sonra İngiltere Orta Doğu Komutanlığı Genel Karargahına dönüşecekti

İngiltere adadan çekilmesine rağmen, İngiliz çıkarlarına hizmet etme görevini halen yerine getirmektedir. Kurulan üsler sayesinde bölgedeki İngiliz varlığı devam etmiş ve İngilizler işgalci olduğu suçlamalarından kurtulmuştur. Yapmış olduğu anlaşmalar yoluyla İngilizler Kıbrıs üzerinde stratejik öneme sahip iki üssü kullanmaya devam etmekte ve bu üsler askeri ve istihbarat çalışmalarında kullanılmaktadır.

İngilizler bölgede ticari kaygılarla faaliyetlerine başlasa da Hindistan ve Ortadoğu'daki çıkarlar sonrasında Kıbrıs, İngilizlerin bölgedeki politikalarının vazgeçilmez bir noktası haline getirmiştir. Bu süreçte Kıbrıs İngilizler için histerik düzeyde bir önem derecesine yükselirken, adadan geri çekilen İngilizler üsler yoluyla adadaki varlığını sürdürmüş ve bu üsleri yaptığı anlaşmalar ile tartışılmaz hale getirmiştir. Bu üsler istihbarat ve askeri hava üssü kullanımı açısından İngilizler ve müttefiklerine bölgede benzersiz imkanlar sunmakta ve Kıbrıs'ı jeostratejik anlamda bir sıçrama ve istihbarat noktası haline getirmektedir.

İngiltere yerel halk ile ilişkilerini sağlamlaştırarak ve onları çıkarları için kullanmak yoluyla Kıbrıs'ta kalıcı olmaya çalışmakta be bu üslerin durumuyla ilgili hiçbir tartışmayı kabul etmemektedir.

İngiltere bugün ''güneşin batmadığı imparatorluk'' unvanını kaybetse de Kıbrıs'la birlikte dünya üzerinde elinde bulunan üsleri sayesinde etkisini güçlü bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Alagöz, C. 'Coğrafya Gözü ile Kıbrıs' Türk Coğrafya Dergisi, 1.15. 2014

Balkan, A. "Süveyş Ötesinde İngiliz- Amerikan Petrol Harbi", Akis Dergisi, Aralık,8,154,1956

Çapraz, H. ve Gürdal, T. M. ''İngiltere'nin Orta Doğu Komutanlığı Genel Karargahı'nın Kıbrıs'a Taşınması (1952-1955)'' Tarih ve Günce-Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic, 2024

Dumlu, H. "Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi". Journal of Anglo-Turkish Relations 3, Ocak, 1, 2022

Erenel, F. ve Soydemir, A. (2021), '*Türkiye'nin Saldırgan Realizme Karşı Doğu Akdeniz'deki Güvenlik Stratejileri'*, Doğu Akdeniz-Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası (95-124) İdeal Kültür Yayıncılık İstanbul.2021

Ferguson, H. *İmparatorluk-Britanya'nın Modem Dünyayı Biçimlendirişi*, Yapı Kredi Yayıncılık İstanbul.2017

Örnek, S. ve Ververi, G. *Yunanistan Perspektifinden Kıbrıs Sorunu*. Seçkin Yayınları Ankara.2016

Özey, R. (1998). *Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Türkiye*, Marifet Yayınları İstanbul.1998

Özgen, C., '*KKTC'de Deniz ve Hava Üssü Kurulmasının Analizi'*, Doğu Akdeniz-Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası 311-329) İdeal Kültür Yayıncılık İstanbul.2021

Özkütük, Y. 'ABD ve Birleşik Krallığın Kıbrıs Politikalarının Vazgeçilmezleri: Birleşik Krallık Egemen Üs Alanları', Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, 1-1. 2024

Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923)", Türk Tarih Kurumu, Belgelerle Tarih ve Eğitim, Antlaşmalar (Tam Metin), https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf [Erişim Tarihi: 05.01.2021].

Salihoğlu, K. *Doğu Akdeniz'de Satranç-Küresel Güç Odağında Kıbrıs Sorunu ve Bölgesel Enerji Denklemi*, Kaynak Yayınları İstanbul.2020

Sonyel, S. R. In the Light of British Foreign Office Documents: How Abdulhamit, the Ottoman Sultan, Leased Cyprus to Britain within Forty-Eight Hours. Belleten, 42,168,1978, https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1162456

Şahin, İ. (2016). İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878). Asia Minor Studies, 4.7. 2016https://doi.org/10.17067/ams.78952

Tamçelik, S. *"Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi"*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.8.1, 2011

Tenşi, M. *15 Temmuz 1974 Kıbrıs Darbesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.2022

Keser, U. "Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü". Güvenlik Stratejileri Dergisi.2. 3.2006

Yüksel, Ç. *Kıbrıs Sorununun İngiliz Parlamentosundaki Yansımaları*, Urzeni Yayınevi İstanbul.2022

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA TEMYİZ DENETİMİ SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR

Sümeyra ÖZKAN ERDOĞAN
Avukat, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hatay/Türkiye
sumeyraozkan17@gmail.com-0538 693 0617
ORCID ID: https://orcid.org:0000-0002-3217-7949

Özet

Kanun yollarından temyiz denetimi, hükmün hukuka aykırı olması nedenine dayanır. Yargıtay, hukuki derece kanun yolu olup yalnızca hukuki yönden mahkeme hükmünü denetler. Bu denetim yoluyla maddi gerçeğe ulaşıp adaleti sağlamak amaçlanır. Yargıtay yaptığı hukuki denetimle içtihat oluşturur. Aynı hukuki problemler, içtihatlarda sağlanan birlik ile çözümlenir. Yargıtay Ceza Dairesi yaptığı denetim sonucunda; onama, bozma, davanın esasına veya hukuka aykırılığın düzeltilmesine (ıslah, iyileştirme) karar verebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 302. maddesi uyarınca Yargıtay, hükmün bozulmasını gerektiren bir hukuka aykırılık bulunmadığı kanaatine ulaşmış ise temyiz isteminin reddine karar verir. Bu halde bölge adliye mahkemesinin istinaf denetimi sonucunda verdiği karar kesinleşir. Yargıtay'ın hükmün hukuka aykırılığını tespit ettiği halde ise hükmün bozulmasına karar verilir. Bozmanın ardından kural, bölge adliye mahkemesinin veya ilk derece mahkemesinin bozmaya istinaden yeni bir karar almasıdır**.** Ancak kararın gönderildiği merci bozma kararına direnebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 303. maddesinde ise hukuka aykırılığın Yargıtay tarafından düzeltilmesi gereken haller düzenlenmiştir. Temyiz kanun yolunda, bozma suretiyle hukuka aykırılığın giderilmesi kuraldır. Ancak bu denetim sonucunda düzeltme (ıslah) kararı verilmesi istisnadır. Bu kararlar dışında şartları oluştuğu halde Yargıtay'ın düşme kararı da verebileceği kabul edilmiştir. bu çalışmada, Yargıtay'ın yaptığı hukuki denetim sonucunda vereceğini farklı karar ve bu kararların neticeleri üzerine çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Temyiz denetimi, somut olay adaleti, içtihat birliği.

*Bu çalışma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde yürütmekte olduğum "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Temyiz Denetiminin Kapsam ve Sınırları" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DEVELOPING A STANDARDIZED FLUENCY ASSESSMENT FOR THE KAZAKH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION CONTEXTS

Dr. Ayan Zhaksybekov[1], Dr. Leila Nurzhanova[2], Prof. Timur Rakhimov[3]
[1]Department of Linguistics, Nazarbayev University, Nur-Sultan, Kazakhstan
[2]Department of Educational Assessment, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
[3]Center for Language Studies, Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Abstract
The development of a standardized fluency assessment for the Kazakh language has become a crucial component in modernizing language education and aligning it with international academic standards. This study presents the design, piloting, and preliminary validation of a fluency test specifically created for students at Nazarbayev University. The research was conducted in response to the increasing need for objective tools to measure language proficiency among university students in multilingual environments, particularly within the framework of trilingual education in Kazakhstan.

The proposed fluency test includes four main sections: reading comprehension, listening, spoken interaction, and written expression. Test items were developed based on the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), with cultural and linguistic adaptation to Kazakh-specific contexts. A pilot study was conducted with 120 undergraduate students across different disciplines. Statistical analyses, including Cronbach's alpha and exploratory factor analysis, were used to evaluate the reliability and construct validity of the test.

Preliminary findings indicate that the test has strong internal consistency ($\alpha = 0.87$) and reflects a balanced measurement of receptive and productive skills. Participants reported that the tasks were relevant to academic and everyday communication in Kazakh, indicating high content validity. The speaking component was particularly useful in identifying fluency gaps not captured in traditional paper-based exams.

This research contributes to the limited but growing body of work on Kazakh language assessment and provides practical insights for educators, test developers, and policy-makers. Further work will involve large-scale validation and standard-setting procedures to define proficiency thresholds aligned with university graduation requirements and employment standards. The study also raises questions about linguistic identity and the role of minority languages in higher education assessment frameworks.

Keywords: Kazakh language, fluency assessment, language testing, CEFR, higher education

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE IMPACT OF AGE ON SECOND LANGUAGE PROFICIENCY: A CASE STUDY FROM INDONESIA

Dr. Siti Nurhaliza Putri
Faculty of Education, Universitas Negeri Jakarta, Indonesia

Abstract:

The debate surrounding the optimal age for acquiring a second language continues to provoke discussion among educators, linguists, and parents—especially in multilingual contexts such as Indonesia, where English is taught widely as a second language. This case study explores how age influences second language acquisition among young learners in urban and rural regions of Indonesia. By analyzing both spoken and written English performances of learners exposed to the language at different ages, the research aims to clarify whether early exposure truly provides a long-term advantage.

Findings from classroom observations, interviews with teachers and parents, and a language assessment of participants aged between 5 to 16 reveal nuanced outcomes. Children exposed to English before the age of seven were observed to acquire pronunciation and oral fluency more efficiently, often mimicking native-like intonation and rhythm. These early learners demonstrated confidence in conversational settings and quicker auditory processing skills. However, learners introduced to English at a later stage (after age ten) often performed better in tasks related to grammar, reading comprehension, and metalinguistic awareness. Their more developed cognitive abilities allowed them to consciously apply syntactic rules and understand abstract vocabulary with greater accuracy.

The study also highlights the influence of environmental factors, such as home language practices, teaching methods, and motivation levels, which interact significantly with age in shaping second language outcomes. Rather than advocating for a fixed "critical period," the research suggests that different age ranges may support different language learning strengths. The implications of this case study support the development of age-appropriate curricula and teaching strategies that leverage the cognitive and social advantages associated with each developmental stage.

Keywords:
Second language acquisition, age factor, language fluency, English education in Indonesia.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

HISTORICAL DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL DICTIONARIES IN EASTERN EUROPE

Dragan Iliev, Ana Stoilova
Department of Linguistics, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria

Abstract:
Multilingual lexicographic efforts in Eastern Europe have a long and complex history, particularly in the context of developing national identities and linguistic preservation during the 17th and 18th centuries. This study explores the origins and evolution of the earliest Eastern European multilingual dictionaries, with a focus on the Bulgarian, Romanian, and Serbian contexts. The research investigates the sociopolitical and religious motivations that led to the creation of such dictionaries, often compiled by clergy and scholars affiliated with religious institutions or educational centers.

The first multilingual dictionaries in this region emerged out of necessity—primarily to support religious translation, liturgical fidelity, and education in multiethnic communities. The dictionaries from this period were rudimentary in form, frequently limited to word-for-word translations with little to no grammatical or phonetic guidance. While the Romanian tradition is often highlighted, similar efforts in Bulgaria and Serbia reveal parallel developments, shaped by shared historical influences such as the Ottoman rule, Orthodox Church liturgical needs, and the rise of national consciousness.

Many of the earliest works were either entirely lost or have only partially survived in manuscript form, complicating the historiographical reconstruction of their contents and structure. Through contrastive analysis of existing texts, manuscript fragments, and secondary historical sources, this paper reconstructs key features of these lexicographic works. The dictionaries typically lacked methodological consistency and were organized more as glossaries than structured lexicons. Their function was largely practical, targeting clerical use to preserve semantic accuracy in religious translations across languages such as Old Church Slavonic, Romanian, Greek, and later, Russian or German.

This paper also examines the influence of foreign models, especially Latin and Greek dictionaries, on the form and content of early Eastern European multilingual dictionaries. In conclusion, the study highlights the critical but often overlooked role of early lexicographers in the preservation and transmission of linguistic heritage across borders.

Keywords: multilingual dictionary, lexicography, Eastern Europe, linguistic heritage, historical linguistics.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

IMPACT OF WORKING MEMORY ENHANCEMENT ON EXECUTIVE FUNCTION DEVELOPMENT IN ADOLESCENTS

Hanae Takahashi (Japan), Riku Yamamoto (Japan)
Department of Cognitive Psychology, Kyoto University, Kyoto, Japan

Abstract:
This study investigates the influence of targeted working memory training on the development of executive functions, particularly cognitive flexibility, among adolescents. Working memory is a critical component of higher-level cognition, including planning, problem-solving, and adapting to new information. The objective was to evaluate whether structured training could improve cognitive flexibility in a school-aged population.

The participants were 40 middle school students aged 14 from Kyoto, Japan, selected through convenience sampling. Participants were randomly divided into two groups: an experimental group that received an 8-week working memory training program and a control group that continued with their regular academic routines. The Wisconsin Card Sorting Test (WCST), a widely recognized tool for assessing cognitive flexibility, was administered to all participants both before and after the training period.

Results from the analysis of covariance (ANCOVA) revealed a statistically significant improvement in the post-test scores of the experimental group compared to the control group ($p < 0.005$). This suggests that memory training positively influences cognitive flexibility by enhancing students' ability to adapt to changing rules and solve problems more efficiently. Observations from teachers further supported these findings, noting enhanced focus, faster adaptation to new instructions, and improved academic engagement among students who received the training.

These findings underscore the potential value of integrating cognitive training programs into educational settings, particularly during adolescence—a period marked by rapid cognitive development. By enhancing working memory, educators may also indirectly promote broader executive functions that are vital for academic and life success. Further longitudinal studies are recommended to assess the persistence of these cognitive improvements over time and their applicability across diverse educational systems.

Keywords: Cognitive flexibility, working memory training, executive functions, adolescent development, educational psychology.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

COMPARATIVE EEG AND BEHAVIORAL RESPONSES TO SYNTACTIC VIOLATIONS IN NATIVE AND NON-NATIVE LANGUAGES AMONG CENTRAL ASIAN POPULATIONS

Aigerim Sarsenbayeva[1], Yerzhan Beketuly[2], Dilara Kurbanova[3], Timur Rakhimov[1]

[1]Department of Cognitive Neuroscience, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
[2]Institute of Psychology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan
[3]Department of Linguistics, National University of Uzbekistan, Uzbekistan

Abstract:
This study investigates the behavioral and EEG responses of native Turkic-speaking individuals from Central Asia—specifically Kazakhs and Uzbeks—compared to ethnic Russians residing in the same region during the recognition of syntactic errors in both native and foreign languages. A total of 58 participants took part in the research, comprising 22 native Kazakh speakers, 18 native Uzbek speakers, and 18 native Russian speakers. All participants underwent EEG recording while completing a sentence judgment task that involved detecting syntactic anomalies in three language contexts: their native tongue, Russian (as a regional lingua franca), and English (as a foreign language).

Behavioral data, including reaction time and accuracy, were collected alongside event-related potentials (ERP) with a focus on P300 and P600 components—markers traditionally linked to syntactic processing and reanalysis.

Results showed that Kazakh participants displayed similar P300 and P600 amplitudes when processing sentences in Kazakh and Russian, while English elicited distinct ERP patterns, reflecting increased cognitive load and syntactic unfamiliarity. Conversely, Uzbek participants showed heightened neural activation in response to Russian and English stimuli, but demonstrated more native-like ERP responses only during Uzbek sentence processing. Among Russian participants, English sentence processing evoked significantly delayed and reduced P600 responses, supporting its status as a foreign language for this group.

These findings suggest differing patterns of linguistic assimilation and cognitive processing strategies across ethnic groups. Kazakh speakers appear to treat both Kazakh and Russian as functionally native languages, possibly due to strong bilingual practices in educational and social contexts. Uzbek participants, on the other hand, show a clearer separation between native and non-native language processing, which may reflect less exposure to formal Russian education.

The study highlights how sociolinguistic environments shape neural responses to language and offers insight into bilingualism and language dominance in multilingual Central Asian societies.

Keywords: EEG, syntactic processing, bilingualism, native and foreign languages.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

MORPHEMIC ANALYSIS AWARENESS: IMPACT ON ESL STUDENTS' VOCABULARY LEARNING STRATEGY

Arya B. Kumar, Sofia Ahmed, Khamzat U. Nazarov
University of Mumbai, India; University of Dhaka, Bangladesh; Kazan Federal University, Russia

Abstract

The present study investigates the impact of morphemic analysis awareness on the vocabulary acquisition strategies of ESL (English as a Second Language) secondary school students. This quasi-experimental research involved 120 students across three distinct groups: two experimental groups (focused on inflectional and derivational morphemes) and one control group. Data were collected using the Morph-Analysis Test and Morph-Vocabulary Test, which were administered during both the pretest and posttest phases of the intervention.

The findings, analyzed using ANCOVA, indicated that both experimental groups demonstrated significant improvement in their scores on the Morph-Analysis Test and Vocabulary-Morphemic Test. However, the group that focused on inflectional morphemes outperformed the derivational morpheme group in vocabulary retention. This suggests that inflectional morphemic awareness played a more prominent role in improving ESL learners' vocabulary acquisition compared to derivational morphemes.

The study discusses two key findings. First, targeted instruction in morphemic awareness led to notable progress in both inflectional and derivational morphemes, with a stronger impact observed in inflectional morphology. This aligns with previous research suggesting that inflectional morphemes are more closely tied to word recognition and retention in ESL contexts. Second, a significant correlation was found between morphemic awareness—specifically inflectional morphemes—and vocabulary acquisition, confirming the vital role that morphemic structures play in language learning.

Despite the relatively smaller effect of derivational morphemes, the results advocate for the integration of morphemic analysis into vocabulary learning strategies, providing an alternative approach for enhancing ESL students' language proficiency. The findings emphasize the importance of morphological awareness in fostering deeper engagement with vocabulary, particularly in ESL settings.

Keywords: Morphemic analysis, vocabulary acquisition, ESL students, inflectional morphemes.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

AN INVESTIGATION OF FINAL TESTS IN TRANSLATION EDUCATION WITHIN KYRGYZ UNDERGRADUATE PROGRAMS

Aida Asanova, Erkinbek Moldobekov
Bishkek State University, Kyrgyzstan

Abstract:
This study investigates how translation instructors design and implement final exams to evaluate students' academic translations within Kyrgyz undergraduate translation programs. To achieve this objective, 30 experienced male and female translation educators from various universities in Kyrgyzstan participated in 30-minute semi-structured interviews. The findings revealed significant differences in the approaches used by translation teachers in constructing final translation tests. Despite their experience, many teachers were found to be inadequately familiar with modern translation evaluation techniques and often relied on personal intuition and experience when assessing students' translations. This subjective approach raises concerns regarding the objectivity and reliability of the tests. The study further highlighted that the predominant format for final exams is the essay-type test, which fails to incorporate more dynamic and theory-driven evaluation criteria. To address these challenges, the study proposes integrating both summative (product-oriented) and formative (process-oriented) evaluation methods. Additionally, it recommends providing professional development opportunities for translation instructors, focusing on contemporary translation evaluation models, scoring criteria, and rating scales. Such training would not only improve the validity and reliability of academic translation evaluations but also enhance the overall quality of translation education in Kyrgyz universities.
Keywords: Kyrgyz universities, academic translation assessments, translation final exams, evaluation models.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

A STUDY ON EXPLICITATION STRATEGIES EMPLOYED IN PERSIAN SUBTITLING OF ENGLISH CRIME MOVIES

Farid Mahdavi, Sara Karimzadeh, Ali Razaei

University of Tehran, Iran

Abstract:

This study investigates the use of expansion strategies in the Persian subtitling of English crime films. The primary focus is to classify the types of expansion strategies employed in these subtitles and to assess whether their use was appropriate or not. In particular, the study evaluates how Persian subtitles handle specific linguistic and contextual nuances present in English crime movie dialogues. For this purpose, three widely recognized films, "The Net" (1995), "Contact" (1997), and "Mission Impossible 2" (2000), which are available with Persian subtitles, were selected as case studies.

The methodology involved a close examination of these films, where segments featuring subtitled dialogues with explicit expansions were extracted and compared with the original English scripts. The selected segments were then categorized based on the reason behind the application of the expansion strategy. The study classified the reasons for expansion as ranging from explicitation of visual, co-textual, and contextual information, to misinterpretations, paraphrasing, and subtitler preferences. The appropriateness of these expansions was analyzed descriptively.

The results revealed that the use of expansion strategies often stemmed from the need to clarify culturally specific references, fill gaps in understanding, or rephrase information to fit the target language's cultural norms. However, the study found that the use of expansion was mostly unnecessary except in cases where it helped explicate contextual information, making the translation more accessible to the Persian-speaking audience. In several instances, it was possible to offer more concise translations that did not require expansion, while still maintaining the intended meaning.

Overall, the study highlights the challenges faced by subtitlers when adapting English crime movie scripts into Persian, particularly in balancing linguistic accuracy with cultural relevance. It suggests that subtitlers should be cautious about overusing expansion strategies, as more direct equivalents could be more effective in conveying the original meaning.

Keywords: Audiovisual translation, Persian subtitling, expansion strategies, English crime movies, explicitation.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

MODERN TRAGIC SUBSTANCE IN O'NEILL'S DESIRE UNDER THE ELMS AND MOURNING BECOMES ELECTRA

Ahmed Al-Mansouri, Laila Farhan
Department of English Literature, University of Cairo, Egypt

Abstract:

Eugene O'Neill stands as a towering figure in the landscape of American drama, transforming the theatrical world with his distinct vision. Prior to O'Neill, American theater lacked depth and was largely dominated by playwrights whose works were considered light entertainment. However, with the advent of O'Neill's career in the early 20th century, American drama underwent a significant transformation, shifting towards a more profound exploration of the human condition. His works, particularly *Desire Under the Elms* (1925) and *Mourning Becomes Electra* (1931), are recognized as groundbreaking contributions to the genre of modern tragedy. These plays not only marked a shift in American drama but also established O'Neill as a key figure in world theater.

O'Neill's influence extended far beyond American borders, as his works are studied globally for their intense psychological insights and their fusion of classical themes with modern settings. The core of his success lies in his ability to merge traditional forms of Greek tragedy with contemporary psychological exploration. *Desire Under the Elms* is considered the first significant American tragedy, drawing heavily from the classical tradition yet infused with modern concerns of human psychology and internal conflict. *Mourning Becomes Electra*, often hailed as O'Neill's magnum opus, deepens this exploration, weaving complex familial and psychological struggles into a narrative steeped in Greek tragedy's thematic concerns such as fate, revenge, and guilt.

This study seeks to explore the extent to which classical tragic elements from Aeschylus, Sophocles, and Euripides resonate within O'Neill's plays. By examining how O'Neill reinterprets these classical themes in the context of modern psychological theory, this paper argues that O'Neill's tragedies do not merely reflect contemporary social realities but also explore the timeless human experiences of suffering, moral conflict, and the inescapable nature of fate. Through this fusion of classical and modern approaches, O'Neill created works that transcended their time, offering audiences both a reflection of their era and a timeless, universal tragedy that continues to resonate today.

Keywords: American drama, O'Neill, tragedy, modern psychology, classical influences

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CONCEPTUALIZING THOUGHTFUL INTELLIGENCE FOR SUSTAINABLE DECISION MAKING

Ali Rezaei, Fatima Hossain, Akram Raza
University of Tehran, Iran

Abstract:
Thoughtful intelligence, as a conceptual framework, aims to provide a sustainable foundation for enhancing the impact of decision-makers in today's rapidly evolving world. This intelligence refers to the deep understanding of the far-reaching effects that one's thoughts, words, and actions have on the individuals, communities, and societies they interact with. In the context of decision-making, thoughtful intelligence can greatly contribute to sustainable outcomes by guiding the decision-maker to consider long-term consequences and foster a balance between human needs and environmental concerns. While there has been some academic interest in decision support systems, thoughtful intelligence remains underexplored, particularly in the integration of such intelligence within these systems to improve decision-making processes for sustainability. This paper addresses a significant gap in existing literature by proposing a model for a Thoughtful Decision Support System (TDSS) that incorporates the principles of thoughtful intelligence. The model consists of three primary components: (i) Awareness of the long-term impact of decisions within a specific context, (ii) A deep sense of responsibility in taking actions, and (iii) A strong sense of connection with people and nature. Furthermore, the model emphasizes seven essential competencies: Integrity, Purpose, Insight, Reflection, Sincerity, Mindfulness, and Care. Two methodologies were employed in this study: Focused group discussions were used to identify the current state of Decision Support Systems, with 70% of participants confirming the existence of six main systems and highlighting the lack of thoughtful intelligence in these systems for sustainable decision-making. The Delphi technique was then employed to refine the concept and application of thoughtful intelligence in decision-making processes, where 65% of results helped to formalize its definition. The study suggests that incorporating thoughtful intelligence into decision support systems could lead to more sustainable decision-making practices, particularly among key decision-makers at the national and organizational levels. This research provides valuable insights for future decision-making frameworks and offers a practical model for integrating thoughtful intelligence into decision support systems.

Keywords: Thoughtful intelligence, Sustainable decision-making, Thoughtful decision support system, Decision support systems

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CHALLENGING HEGEMONIC MASCULINITY IN AFRICAN HIP HOP: AN ANALYSIS OF GENDER REPRESENTATION IN THE 2020 ALBUM OF A POPULAR NIGERIAN ARTIST

Ayodele A. Olumide, Temidayo O. Bakare

Department of Music and Media Studies, University of Ibadan, Nigeria.
Department of Gender and Cultural Studies, University of Lagos, Nigeria.

Abstract:

The Nigerian hip-hop scene, much like the broader African music culture, has long perpetuated themes of hypermasculinity, sexism, and objectification of women. These issues are often linked to the commercial drive for mainstream success, where artists feel compelled to conform to a narrative that aligns with societal expectations of masculine power and dominance. Drawing inspiration from the global emergence of hip-hop as a tool for resistance and expression, this paper offers a critical examination of gender representation in the 2020 album of renowned Nigerian artist, Falz the Bahd Guy. The album, while rooted in the mainstream hip-hop genre, defies the stereotypical portrayals of masculinity by promoting gender equality and the inclusion of marginalized groups such as the LGBTQ community.

This study focuses specifically on the song "Inclusion," which stands as a bold commentary on societal expectations of masculinity and the mainstream rejection of non-heteronormative identities. By analyzing the lyrical content, the paper argues that Falz challenges hegemonic masculinity by embracing themes of sexual diversity, respect for women, and the deconstruction of traditional gender roles. The success of the album, particularly in the Nigerian market, suggests that hip-hop can achieve both commercial success and progressive social commentary without adhering to the aggressive and misogynistic tropes often associated with the genre.

Furthermore, the study proposes that a shift in gender representation within African hip-hop is both possible and desirable. The paper recommends future research to explore the reception of such albums within the Nigerian context, particularly how audiences engage with and interpret the rejection of hegemonic masculinity in mainstream music.

Keywords: Hegemonic Masculinity, Hip-Hop, Gender Representation, LGBTQ, Misogyny.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

LANGUAGE POLICY AND NATION-BUILDING IN SOUTH ASIA: CASE STUDIES AND IMPACTS ON MINORITY REPRESENTATION

Harshad Patel, Amina Shahid, Rahul Das

- Amina Shahid, Lahore University of Management Sciences, Pakistan

Abstract:

Nation-building in post-colonial states, particularly in South Asia, is a complex endeavor influenced by diverse ethno-linguistic, religious, and cultural identities. In such contexts, the role of language policy becomes pivotal not only in fostering national unity but also in ensuring minority representation. This article explores the significant role of language policy in the context of South Asian countries—India, Pakistan, and Bangladesh—highlighting their post-colonial struggles and the choices they made regarding official languages and minority rights. The case studies of these nations are examined to illustrate how language policy can both promote cohesion and reinforce divisions within society. In India, the adoption of Hindi as the national language while allowing regional languages has had profound implications for national identity and integration. Meanwhile, Pakistan's decision to designate Urdu as the national language, despite its limited number of native speakers, created tensions between linguistic groups, particularly with Bengali speakers in East Pakistan, which eventually led to the secession of Bangladesh. In Bangladesh, the use of Bengali as the state language has been a crucial factor in uniting the population and consolidating its national identity post-independence. These varied experiences highlight the delicate balance required in formulating language policies that support nation-building while ensuring minority groups are represented fairly. The paper argues that a flexible, inclusive language policy can facilitate peaceful coexistence in a multi-lingual society, thus contributing to a more robust national unity and reducing the risk of minority alienation. The findings underscore that language, as a tool for nation-building, must be continuously reassessed to accommodate evolving social and political landscapes, ensuring both majority cohesion and minority inclusion.

Keywords: Language policy, South Asia, nation-building, minority representation, post-colonial states.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIDERS' VIEWS ON NATURE, CHARACTERISTICS, AND SOLUTIONS

Oluwaseun Adebayo, Richard Adedayo

University of Lagos, Nigeria

Abstract:

This study investigates the scope, characteristics, and root causes of corruption within the public sector in Nigeria, offering a comprehensive analysis of the nation's ongoing anti-corruption efforts. The paper argues that effectively combating systemic corruption requires a deep understanding of the various forms of corruption and the fundamental causes rooted in the country's political and administrative systems.

By focusing on the specific challenges faced by Nigerian public institutions, the paper identifies and categorizes the most prevalent forms of corruption. It discusses how inefficiencies in governance systems and the lack of transparency in public administration perpetuate corrupt practices, undermining the country's development and stability. The research emphasizes that anti-corruption measures must go beyond surface-level reforms and must target the core issues that allow corruption to thrive.

Two primary types of corruption are analyzed: high-level corruption (grand corruption) typically involving senior government officials, and lower-level corruption (petty corruption) that affects daily administrative processes. The study examines the interplay between these types of corruption and Nigeria's ineffective governance structures, noting that weak institutions, limited political will, and poor enforcement of laws contribute to the persistence of corruption.

Using case studies, expert interviews, and a review of relevant institutional reports, this paper highlights the importance of collaborative efforts in tackling corruption. It calls for a more robust and holistic approach to reform that includes strengthening accountability, improving governance practices, and fostering political will. The research concludes that successful anti-corruption efforts in Nigeria will require not only legal and institutional reforms but also a cultural shift towards greater transparency and responsibility in public service.

Keywords: corruption, governance, public sector, accountability, Nigeria.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK FOR CRIME SCRIPTING

Youssef Azizi, Mahdi Farhadi, Niloofar Mohammadi
Department of Computer Science, University of Tehran, Iran

Abstract:

Crime scripting is a fundamental technique in crime analysis, providing valuable insights into the sequences and processes that lead to criminal acts. However, the quality of crime scripts is crucial for their effectiveness. Inaccurate, incomplete, or overly complex scripts can mislead analysts, preventing the identification of effective security measures and hindering the development of targeted crime prevention strategies. One significant challenge in crime scripting is the lack of a systematic, goal-oriented approach, which often results in scripts that fail to meet the needs of analysts and security professionals.

This study proposes a new, goal-oriented framework for crime scripting, designed to enhance the clarity and utility of crime scripts. The framework focuses on improving the quality of scripts by ensuring that they accurately reflect the crime commission process, are simple yet comprehensive, and are directly aligned with the objectives of security analysis and situational crime prevention (SCP). The proposed methodology was validated through feedback from experienced crime analysts, demonstrating its potential in producing more effective and practical crime scripts.

By adopting this framework, security analysts can generate high-quality scripts that facilitate the identification of appropriate SCP measures and inform policy decisions. The goal-oriented nature of the framework ensures that each crime script is tailored to specific objectives, making it a valuable tool for crime prevention and resource allocation. Ultimately, this approach enhances the application of crime scripting in both academic research and practical security efforts, leading to more informed decision-making and improved crime prevention outcomes.

Keywords: Crime prevention, crime scripting, security analysis, situational crime prevention, crime modeling.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE DECLINE OF CONFUCIANISM AND SOCIALISM IN MODERN CHINESE COMEDY FILMS

Li Wei, Zhang Han, and Wang Zhi
Beijing Film Academy, China

Abstract:

In recent years, Chinese comedy films have become a significant part of the domestic film industry, especially after 2010, when they gained considerable traction at the box office. However, despite their commercial success, these films have faced strong backlash from both critics and the general public. They are often labelled as “lowbrow” (chabiao) due to their fragmented storytelling, amateur cinematography, and promotion of materialism over traditional values. This paper explores the paradox of high box office earnings coupled with negative public reception, employing Gramsci's theory of cultural hegemony to investigate this phenomenon.

The study focuses on four major comedy films, all of which ranked among the top 20 highest-grossing films in their respective release years. These films' success is not rooted in their quality of storytelling or cinematographic artistry, but rather in their ability to disrupt traditional norms and provide alternative forms of entertainment. A key feature of these comedies is their satirical treatment of Confucianism and socialism, two cornerstone ideologies in Chinese society. By mocking the principles of these philosophies, the films generate a sense of rebellion that resonates with younger audiences who feel disconnected from traditional values.

Despite their disruptive content, these films often conclude with happy endings, offering a superficial return to normalcy, which appeases the broader public's desire for resolution and stability. This duality — between destruction and reconciliation — plays a crucial role in explaining why these films are simultaneously popular and criticized. Through this analysis, the paper argues that the public's conflicting reactions to these films are a result of the tension between traditional societal values and the evolving cultural landscape in China.

Ultimately, these comedy films reveal the ongoing cultural struggle in China between maintaining traditional ideological frameworks and embracing new, often contradictory, cultural influences. Their commercial success demonstrates the increasing importance of market forces in shaping cultural production, while their critical reception highlights the tensions within Chinese society regarding the preservation of ideological heritage.

Keywords: Confucianism, socialism, cultural hegemony, Chinese cinema.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

GAZE PATTERNS AND COGNITIVE PROCESSES INVOLVED IN READING KEY AND TIME SIGNATURES: A COMPARATIVE STUDY OF SKILLED AND UNSKILLED SIGHT READERS

Aleksandar Petrović, Assoc. Prof . Dr. Ivana Jovanović
University of Belgrade, Serbia

Abstract:

Sight reading is a vital skill for musicians, allowing them to interpret and perform music notation efficiently. Expert sight readers possess the ability to recognize musical patterns, utilize inner hearing, and predict upcoming notes, which enables them to perform more complex pieces with ease. Additionally, they can detect deviations from expected patterns in musical scores, which increases their "eye-hand span" and allows them to anticipate upcoming sections of the music. This study explores the gaze patterns of skilled and unskilled sight readers, focusing specifically on the key and time signatures. 20 musicians, divided into expert and non-expert groups, were tasked with playing 12 one-hand sight reading examples and 5 two-hand examples on the piano. These pieces were written in various keys and time signatures, including accidentals and changes in time signatures, to test their ability to adapt to musical challenges. The results revealed that expert readers spent more time fixating on key and time signatures, as well as on deviations, particularly in the two-hand examples. In contrast, for the one-hand examples, which were less challenging, expert readers showed fewer and shorter fixations on these elements. This suggests that experts pay closer attention to key and time signatures when the music is more complex and requires more cognitive processing. Conversely, the non-expert group displayed inconsistent gaze patterns, with less emphasis on key and time signatures. This suggests that their cognitive processing of musical notation is less developed, making it more difficult for them to handle complex musical elements. The findings emphasize the crucial role of visual and cognitive processes, such as pattern recognition and fixation duration, in developing sight reading abilities.

Keywords: Sight reading, gaze patterns, cognitive processes, key signatures, time signatures.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

URBAN MOBILITY BEHAVIOR ANALYSIS AND DATA-DRIVEN TRANSPORT POLICY REFORM

Rajesh Kumar, Dr. Anjali Gupta, Assis. Prof. Dr. Pradeep Sharma,

Department of Urban Planning, University of Delhi, India

Abstract:

In order to enhance the travel experience of urban residents, this study aims to examine the travel patterns and identify the factors influencing transportation choices. This research employs the Multinomial Logit Model (MNL) to analyze the travel behavior of residents, focusing on individual, familial, and trip-specific characteristics. The study explores the impact of demographic factors such as gender, age, education, and income, alongside travel attributes like purpose, time of departure, travel duration, and distance on the selection of transportation modes. The goal is to determine the key influences affecting residents' choices and propose improvements for transportation policies.

The research uses a case study of South Delhi's residential areas to assess the travel behavior of the residents. Key findings show that factors such as income level, car ownership, and the frequency of public transport use significantly shape travel preferences. Moreover, the analysis indicates that the time and convenience of transportation modes also play crucial roles in determining residents' choices. Building upon these insights, the paper offers several policy recommendations aimed at reducing the travel time associated with public transportation and non-motorized vehicles. These strategies are intended to increase the usage of sustainable transport modes and decrease private car usage, thus contributing to more eco-friendly travel patterns.

To evaluate the effectiveness of the proposed policies, Support Vector Machine (SVM) and Multi-Layer Perceptron (MLP) models were introduced. These models help predict the potential outcomes of the policy changes. The prediction accuracy of the MNL, SVM, and MLP models were found to be 75.5%, 70.3%, and 78.1%, respectively. The MLP model, which exhibited the highest accuracy, was selected for assessing the policy effects. After the implementation of the new policies, it was observed that public transportation usage increased by 12.7% in the first plan and 10.4% in the second plan. Conversely, private car usage decreased by 4.5% and 3.2%, respectively. These results confirm the success of the policy changes in encouraging greener transportation options and enhancing resident satisfaction.

Keywords: Travel behavior, transportation policy, public transit usage, neural network models, sustainable mobility.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

INTEGRATING TRADITIONAL AND MODERN MEDICAL PRACTICES: A PATH TO SUSTAINABLE HEALTHCARE IN KENYA

Dr. Achieng W. Oduor
Department of Health Policy and Management, University of Nairobi, Nairobi, Kenya

Abstract:
In the evolving landscape of healthcare delivery in Africa, the integration of traditional and modern medical systems represents a critical step toward achieving sustainable and inclusive health services. Kenya, like many African countries, possesses a rich legacy of indigenous healing practices deeply rooted in cultural identity. However, the remnants of colonial healthcare structures continue to privilege Western biomedical approaches, often at the expense of traditional African systems. This paper explores the intersection of sustainable healthcare and cultural pluralism in the Kenyan context, assessing the challenges and opportunities within current health policy frameworks.

Drawing on an Afrocentric lens, this study investigates how Kenya's healthcare system can move beyond the post-colonial dichotomy of "modern" versus "traditional" to embrace a more holistic, culturally sensitive model. A review of existing legislation and health policies reveals that although some strides have been made to recognize traditional healers, formal systems still lack comprehensive mechanisms for effective integration. Moreover, traditional practitioners often operate in legal and institutional grey areas, limiting their participation in national health strategies.

The study further examines community-level dynamics, illustrating how local populations continue to rely on traditional medicine for both preventative and curative care, especially in underserved rural areas. The voices of traditional practitioners and community members underscore the urgent need for mutual respect, policy inclusion, and knowledge exchange. By aligning health policies with indigenous knowledge systems and fostering cross-sector collaboration, Kenya has the potential to build a pluralist healthcare model that is not only sustainable but also deeply equitable.

Ultimately, this paper argues that dismantling colonial legacies within the healthcare system is essential for broader societal transformation. Health is not merely a technical domain but a cultural and political one, where inclusivity and respect for local knowledge are key to long-term success.

Keywords: Indigenous medicine, sustainable healthcare, plural medical systems, Afrocentric policy

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

PERCEIVED DISTRIBUTIVE JUSTICE AND ITS IMPACT ON YOUTH NATIONAL IDENTITY IN URBAN SETTINGS

Dr. Maya Al-Hassan
Dr. Youssef El-Khatib
Department of Sociology, University of Jordan, Amman, Jordan

Abstract:
This study explores the influence of perceived distributive justice on the formation and strength of national identity among youth in urban environments. The research focuses on how the younger generation perceives justice in the political, economic, social, and cultural spheres, and how these perceptions correlate with their sense of national belonging. Distributive justice is evaluated through access to vital social resources such as wealth, power, education, and recognition, while national identity is assessed based on attachment to language, culture, historical heritage, political systems, geography, religion, and social unity.

A total of 415 participants aged between 18 and 29 were surveyed from five major districts in Amman, Jordan, using multistage cluster sampling and Cochran's sample size formula to ensure representativeness. The research employed a mixed-method approach, utilizing both structured questionnaires and semi-structured interviews to obtain quantitative and qualitative data. Analysis was conducted using statistical tools to identify correlations and patterns.

The findings reveal several important trends: (i) economic justice is perceived as the least fulfilled aspect among youth; (ii) historical identity emerges as the strongest component of national identity, while social cohesion is rated the weakest; (iii) there is a significant positive relationship between perceptions of political and status justice and national identity; however, economic and cultural justice show minimal correlation; (iv) belief in the legitimacy of political institutions plays a key mediating role in strengthening national identity; and (v) overall, a strong perception of distributive justice contributes meaningfully to national identity when institutional legitimacy is also present.

This research emphasizes the central role of perceived fairness and trust in institutions in shaping national identity, especially in regions facing socioeconomic transformation and political challenges. Policymakers are encouraged to prioritize equity and institutional transparency to foster stronger national cohesion among youth.

Keywords: Distributive justice, national identity, political legitimacy, youth perception, urban Jordan

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

REINTERPRETING SECULARISM: POST-RELIGIOUS TRENDS IN CONTEMPORARY EGYPTIAN LITERATURE

Dr. Layla Abdelrahman
Department of Arabic and Comparative Literature, Cairo University, Egypt

Abstract

In the evolving landscape of modern Egyptian literature, there is a notable rise in secular consciousness that challenges conventional religious and cultural narratives. This paper delves into the emergence of post-religious sensibilities in contemporary literary works and investigates how Egyptian writers engage with the concept of secularism in a society historically shaped by deep religious traditions. Drawing on both postcolonial and cultural theoretical frameworks, the study examines how secularism manifests in literary forms, not merely as an absence of religion, but as a transformative ideological force that reshapes identity, morality, and artistic expression.

Focusing on works by authors such as Alaa Al Aswany, Miral al-Tahawy, and Khaled al-Berry, this paper explores themes like moral autonomy, pluralism, and cultural hybridity. These authors often portray protagonists negotiating between inherited belief systems and modern, often Westernized, ideologies. Through this lens, the literature becomes a vehicle for broader socio-political commentary on freedom, state-religion dynamics, and the role of intellectualism in post-revolutionary Egypt.

The paper further argues that the infusion of secular themes does not signal a rejection of cultural roots, but rather a nuanced reinterpretation of tradition in the context of modernity. By examining the stylistic and thematic choices of key authors, the study reveals how Egyptian literature is contributing to a broader regional conversation about identity, belief, and artistic freedom in the 21st century.

Ultimately, this research highlights how secular sensibility in Egyptian literature is not monolithic but pluralistic, reflecting the complexities of a society at the crossroads of tradition and transformation.

Keywords: Egyptian literature, secularism, post-religious themes, cultural identity, modernity, pluralism.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CHALLENGES IN SOLVING LIMITS IN ENGINEERING EDUCATION: COMPETENCY GAPS AND COMMON MISTAKES

Fatima Al-Mansouri – Department of Mathematics, Qatar University, Doha, Qatar
Assis. Prof. Khalid Hassan – Department of Engineering Education, Qatar University, Doha, Qatar

Abstract:

This study explores the challenges encountered by engineering students in understanding and applying the concept of limits in real-valued functions, within the framework of competency-based education. Conducted at a public university in the Middle East, the research examines students' problem-solving approaches and the nature of their mistakes, with a particular focus on identifying gaps in essential mathematical competencies.

A qualitative-descriptive methodology was employed, utilizing exploratory analysis supported by quantitative tools. Two parallel test forms featuring open-ended limit application problems were developed, validated, and administered to students across five engineering programs, including civil, mechanical, electrical, computer, and chemical engineering. The tests aimed to evaluate students' procedural fluency, conceptual understanding, and strategic competence in solving limit problems.

Findings reveal that while many students demonstrate competence in solving routine problems, they struggle significantly with non-routine and real-world contextual applications. A majority of correct responses stem from algorithmic processes rather than deep conceptual understanding. Furthermore, common errors include misuse of limit theorems, confusion between continuity and limit concepts, and improper application of algebraic techniques such as factoring and rationalization.

The analysis suggests that students rely heavily on memorized procedures rather than critical reasoning, indicating a gap in higher-order mathematical thinking. These findings emphasize the need for curriculum improvements that foster conceptual clarity and strengthen problem-solving competencies, particularly in foundational topics like limits which serve as the basis for more advanced calculus and engineering analysis.

In conclusion, enhancing instructional strategies and integrating reflective learning practices can support the development of robust mathematical competencies essential for future engineering professionals.

Keywords:
Mathematical competencies, engineering education, limit problems, student errors, competency-based learning.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TRANSFORMING LANGUAGE EDUCATION: INTEGRATING TECHNOLOGY INTO FLIPPED CLASSROOM MODELS IN AZERBAIJANI UNIVERSITIES

Dr. Aysel Mammadova, Dr. Kamal Aliyev
Department of English Philology, Baku State University, Azerbaijan

Abstract:

The rise of digital education tools has prompted educators across the globe to reevaluate traditional teaching approaches. In Azerbaijan, where the demand for modern, student-centered learning environments is increasing, the flipped classroom model has gained traction, particularly in language and literature studies. This research examines the integration of technology into flipped classroom instruction for undergraduate students of English Language and Literature at Baku State University.

The flipped model shifts the delivery of core content from the classroom to online platforms, enabling students to engage with instructional materials—such as video lectures, interactive texts, and digital presentations—prior to in-class sessions. Class time is then dedicated to discussion, analysis, group work, and project development. The study analyzes the impact of this model on student performance, participation, and overall satisfaction.

Drawing on both qualitative and quantitative data, including pre- and post-course surveys, classroom observations, and assessment outcomes, the paper highlights the effectiveness of tools like Moodle, YouTube channels, Quizlet, and Zoom in enhancing the learning process. Students reported increased motivation, better comprehension of complex literary texts, and greater confidence in expressing their ideas during seminars. In addition, the flexible learning environment promoted by the flipped classroom was especially beneficial in accommodating different learning styles.

Despite its advantages, the implementation faced certain challenges, such as unequal access to technology and varying levels of digital literacy. The paper discusses solutions adopted by the faculty to address these barriers, including digital literacy workshops and blended learning options.

This study serves as a model for other Azerbaijani institutions seeking to modernize their English language programs and provides a framework for sustainable, technology-enhanced pedagogy in the humanities.

Keywords: flipped classroom, Azerbaijan, English literature education, educational technology, student engagement

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

INVESTIGATING MOTIVATIONAL DRIVERS FOR STUDENT PARTICIPATION IN ROBOTICS EDUCATION: AN EMPIRICAL STUDY IN MONGOLIAN SCHOOLS

Bat-Erdene Batbayar, Naranbaatar Munkhbat
Department of Educational Technology, National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract:
This study explores the motivational factors influencing the intention of Mongolian students to participate in robotics courses at the primary and secondary school levels. Using the Technology Acceptance Model (TAM) as a theoretical framework, the research examines key variables including perceived usefulness, perceived ease of use, entertainment perception, self-efficacy, technical anxiety, and subjective norms. A total of 145 students from various schools in Ulaanbaatar, Mongolia, participated in the study, with ages ranging from 10 to 15 years.

The findings suggest that teachers play a crucial role in enhancing students' perceived usefulness of robotics courses by encouraging positive social influence, fostering supportive learning environments, and addressing technical anxiety. Additionally, students' enjoyment of robotics activities, such as hands-on robot building and interactive coding tasks, significantly boosted their motivation to participate in robotics education.

Perceived ease of use was positively influenced by the integration of accessible and user-friendly robotics platforms, which allowed students to gradually improve their technical skills. Self-efficacy was also a significant factor, with students who experienced positive feedback and early successes in robotics tasks demonstrating greater confidence and motivation.

Furthermore, the study highlights the importance of considering cultural aspects when designing robotics curricula. The integration of local values, traditions, and educational approaches can increase students' engagement and long-term interest in STEM education. By addressing these factors, educators can create robotics programs that are not only engaging but also culturally relevant and sustainable for young learners in Mongolia.

Keywords: educational robotics, student motivation, Technology Acceptance Model, primary and secondary education, Mongolia.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DESIGNING A LANGUAGE LEARNING APP TO SUPPORT SEAMLESS FLIPPED ENVIRONMENTS

Dr. Ahmed Al-Farsi, Prof. Noura Al-Mansouri, Dr. Zainab Al-Hamadi
University of Sharjah, UAE

Abstract:

The integration of seamless learning into language acquisition methods has gained significant attention in recent academic discourse. With the rapid advancement of technology and educational methodologies, the development of learning environments that transcend time and space barriers has become a crucial area of exploration. One of the most impactful strategies in this regard is the use of the flipped classroom, which has proven to facilitate student engagement and enhance the learning experience by offering a more flexible, student-centered approach. Building on the principles of seamless learning, this paper introduces a novel language learning model that supports the concept of a 'seamless flipped' (S-F) environment. The S-F model is designed to provide learners with continuous access to language practice through a combination of asynchronous content delivery and real-time application, facilitating a more immersive and personalized learning experience.

The primary objective of this research is to propose a theoretical framework for the S-F environment, incorporating its design principles and activities to facilitate learner interaction with diverse linguistic corpora. To test the applicability of the S-F model, a prototype language learning app, 'FluentTalk,' was developed. This app is tailored to support the needs of learners in a seamless flipped environment, allowing them to engage with both pre-recorded lessons and interactive real-time speaking sessions. The study utilizes the Arabic language as a case example to assess the effectiveness of the model in practical settings, examining its impact on learner motivation, retention, and fluency. Findings indicate that the S-F approach enhances student engagement by providing flexible learning opportunities and by adapting to individual learning paces, making language acquisition more accessible and efficient.

This paper offers valuable insights into the design and implementation of seamless flipped language learning environments and highlights the potential of mobile applications in supporting autonomous learning. It also discusses the challenges and considerations in scaling this model to different languages and educational contexts.

Keywords: Seamless learning, flipped classroom, language learning app, S-F model.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

INFORMATION LITERACY SKILLS AMONG MEDICAL FACULTY AND STUDENTS IN SOUTHERN INDIAN COLLEGES

Dr. Ramesh Kumar, Dr. Priya Sreenivasan

Department of Library and Information Science, University of Madras, India

Abstract:

The rapid expansion of electronic resources, printed materials, and medical websites has made it increasingly challenging for medical professionals to efficiently locate the information they need. Information literacy, a vital skill for navigating this vast sea of data, plays a pivotal role in the academic and professional development of medical students and faculty. This study explores the information literacy skills of faculty and students in medical colleges across Tamil Nadu, Andhra Pradesh, and Kerala. The research focuses on understanding the level of competence in utilizing various information sources and tools within these institutions. Data was collected through a survey consisting of 1,150 questionnaires distributed among the medical colleges in the three southern states. The study reveals that medical students and faculty in Tamil Nadu showed the highest frequency of usage of online medical platforms like PubMed, Google Scholar, and Elsevier, with 68.45% of respondents utilizing these resources regularly. Comparatively, 62.11% of respondents from Kerala and 59.78% from Andhra Pradesh also reported frequent usage. Additionally, the study highlights a noticeable familiarity with controlled vocabulary tools, with Tamil Nadu showing 34.58%, Kerala 31.24%, and Andhra Pradesh 29.67% of users aware of these tools. Furthermore, 27.36% of respondents from Tamil Nadu, 23.92% from Kerala, and 22.45% from Andhra Pradesh were proficient in using Boolean operators to refine their searches. The importance of keywords in searching online databases was recognized by 35.12% of respondents in Tamil Nadu, 32.59% in Kerala, and 30.87% in Andhra Pradesh. Interestingly, 48.33% of respondents in Tamil Nadu demonstrated high proficiency in accessing and using electronic information, while 51.76% in Kerala and 53.89% in Andhra Pradesh rated their skills as average. Despite these positive results, the majority of respondents (approximately 70%) were unaware of advanced search techniques and database management tools, which are crucial for in-depth research. Based on these findings, it is recommended that medical colleges in southern India adopt regular workshops and integrated training programs on information literacy. Furthermore, the inclusion of information literacy as a core component of the medical curriculum could ensure that future medical professionals are equipped with essential research skills for lifelong learning and effective practice.

Keywords: Information literacy, medical education, online resources, medical professionals, Southern India

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DEVELOPMENT OF A CREATIVE INSTRUCTION MODEL THROUGH DIGITAL PLATFORMS

Muneeb Ahmad, Zainab Malik, Fariha Ahmed
Department of Educational Technology, University of Karachi, Pakistan

Abstract:

This study aims to develop a creative instruction model through the utilization of digital platforms, with the objectives to: 1) enhance students' engagement with digital learning materials; 2) equip students with the skills to use digital platforms effectively for academic purposes; and 3) foster the integration of technology in the process of acquiring knowledge and applying creative thinking. The study was conducted with a sample of 150 secondary school students from Government Higher Secondary School, Karachi, Pakistan. A randomized sampling technique was employed to select participants, and the research methodology involved a pretest-posttest design, using statistical methods such as mean, standard deviation, and percentage to analyze the results.

The key findings of the research reveal that the introduction of digital platforms for instructional purposes significantly improved students' learning outcomes. The digital learning tools used for subjects related to technology and creative design were found to be highly suitable for fostering engagement and motivation among students. Comparing the learning achievements of students before and after the implementation of the digital instruction model, the results indicated a notable increase in post-test scores, with statistical significance at the .05 level. Specifically, the pretest average score was 18.56, while the posttest average score rose to 28.14. This suggests that the creative instruction model, when integrated with digital platforms, effectively enhanced students' academic performance.

Additionally, the study highlights the effectiveness of digital media in promoting active learning, improving critical thinking skills, and facilitating self-directed learning. The results emphasize the potential of digital platforms to not only support knowledge acquisition but also encourage innovation and problem-solving skills in students. Therefore, the findings suggest that the adoption of digital media in educational settings can be a powerful tool in modernizing teaching practices and fostering a more interactive learning environment.

Keywords: digital platforms, creative instruction, technology integration, active learning

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DEVELOPING PROOF DEMONSTRATION SKILLS IN MATHEMATICS EDUCATION FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Dr. Alina Ivanova, Dr. Viktor Orlov

Department of Mathematics Education, Moscow State University, Russia

Abstract:

This study focuses on the development of proof demonstration skills in secondary school mathematics education, exploring both theoretical and practical dimensions. The article highlights the critical role of teaching students how to construct valid mathematical proofs, a skill essential for understanding mathematical logic and reasoning. The concept of proof is introduced gradually, progressing from simple, visual demonstrations to more abstract deductive reasoning as students advance in their education. The authors reference Piaget's stages of cognitive development to frame the process of teaching proofs, noting that students' abilities to understand and create proofs evolve in distinct stages, from basic recognition to complex logical construction.

The study further emphasizes the necessity of tailored teaching strategies to accommodate the varying learning speeds and cognitive abilities of students within the same age group. This individualized approach requires teachers to assess the readiness of students to progress to more advanced levels of proof construction, ensuring that each learner is supported at their current developmental stage. The authors argue for a flexible and adaptive teaching methodology that encourages student engagement with the abstract nature of proof while grounding lessons in concrete examples.

Incorporating proof reasoning into the curriculum involves fostering specific competences in students: the ability to appreciate the importance of generality and completeness in arguments, to remain focused on the task at hand, to internalize a sense of control over their learning, and to demonstrate flexibility in both approach and evaluation. These competences are essential for the development of mathematical thinking and problem-solving skills. The article provides practical recommendations for educators to design lessons that support these competencies, with examples from existing secondary school curricula. Furthermore, the theoretical framework proposed here served as the foundation for the creation of methodological resources, which have been successfully implemented in over 50 secondary schools across Russia.

Keywords: Proof demonstration, teaching mathematics, deductive reasoning, secondary school education, pedagogical methods.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

A SOCIAL SEMANTIC WEB-BASED LEARNING ANALYTICS APPROACH TO ENHANCE LIFELONG EDUCATION

Ali Rezaei, Meryem Benmoussa
Department of Computer Science, University of Tehran, Iran

Abstract:
This study explores the application of social semantic web technologies in enhancing lifelong learning experiences through a learning analytics framework. In particular, it introduces a novel system prototype, "LifelongConnect," which is designed to support learners in a continuous and evolving educational environment. The paper provides an overview of recent advancements in the field of lifelong learning, focusing on the integration of social semantic web techniques, learning analytics, and connectivism theory. By reviewing related literature, including studies on social learning systems, ontology-based learning models, and data analytics in education, this research identifies key features necessary to improve lifelong learning practices.

The paper underscores the potential of learning analytics powered by semantic web technologies to offer meaningful insights into learners' progress and behavior. By analyzing vast amounts of data generated by learners, the system helps identify individual learning patterns, detect weaknesses, and suggest personalized learning paths. In particular, the semantic layer of the system interprets relationships between learning concepts, enabling more accurate and actionable insights. Furthermore, the study highlights the importance of leveraging semantic inference mechanisms to uncover hidden patterns and facilitate the discovery of new knowledge, ultimately supporting more adaptive and personalized lifelong learning experiences.

The proposed approach aims to address the challenges associated with informal learning environments by providing tools for data visualization, learner engagement, and behavior analysis. This enables learners to track their learning progress over time, fostering self-regulation and continuous improvement. Additionally, the paper discusses the implications of the social semantic web's collaborative nature, which enhances knowledge sharing and encourages a community-driven approach to learning.

By integrating semantic web-based analytics with lifelong learning models, this research opens up new possibilities for the development of intelligent, scalable, and learner-centered educational systems. The findings are expected to have a significant impact on the future design and implementation of educational technologies, especially in the context of non-formal learning environments.

Keywords: Lifelong learning, learning analytics, semantic web, connectivism, informal learning, social learning systems.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

STUDENT SATISFACTION WITH AUDIO-BASED LEARNING IN DISTANCE EDUCATION: A STUDY FROM KAMPALA UNIVERSITY, UGANDA

Daniel Mukasa, Assis. Prof. Dr. Alice Nankya, Patrick Kabanda
Department of Educational Technology, Kampala University, Uganda

Abstract:

This research examines the satisfaction of university students enrolled in distance education programs with the use of audio media, specifically radio broadcasts and podcasting, as instructional tools. Understanding student satisfaction is crucial, as it reflects the effectiveness and reception of different teaching methods. While numerous studies have explored the use of audio media in education, there is limited research focusing on its direct application in distance learning environments where traditional face-to-face interaction is replaced by audio-based content. In this study, all course material was delivered through radio programs, and students interacted with the content exclusively via podcasts on their mobile devices, without receiving any supplementary written materials. Prior to the commencement of the study, students were trained through a series of workshops on how to effectively utilize audio media for their studies. Data were collected from a sample of 250 undergraduate and graduate students using surveys, naturalistic observations, and structured interviews.

The findings reveal that there was no significant difference in satisfaction levels between male and female students. However, a post hoc analysis showed a noticeable difference between diploma and graduate students, with diploma students reporting higher levels of satisfaction with the audio-based learning method. The analysis also found no significant satisfaction difference between students from rural and urban backgrounds. Age group differences in satisfaction levels were similarly insignificant. Observations and interviews suggested that students found the use of audio media a highly engaging and effective mode of learning. This indicates that audio media, when implemented effectively, can serve as a viable and independent teaching strategy in distance education contexts.

Keywords: Distance education, audio media, student satisfaction, distance learning, instructional strategy.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DESIGNING ADAPTABLE SERIOUS GAMES FOR CLASSROOM LEARNING: A FRAMEWORK FOR EDUCATORS

Dr. Beata WIDODO

University of Istanbul, Turkey

Abstract:

In the evolving landscape of education, the integration of technology into learning methodologies has become a pivotal focus. Among the various technological tools, serious games are emerging as effective resources for engaging students and enhancing learning outcomes. While many pre-made serious games are available for purchase, these products often face barriers in terms of cost and adaptability, limiting their widespread use in educational settings. Educational institutions, particularly in higher education, face the challenge of meeting specific pedagogical needs while staying within budget constraints. Consequently, the demand for a customizable serious game that can be tailored to the unique requirements of educators and students has grown significantly. This paper seeks to address the gap in the availability of serious games that are specifically developed based on in-depth needs analysis and insights from educators, professionals, and students. By conducting a series of workshops with educators across various disciplines, the paper explores the key considerations and challenges in implementing serious games in the classroom. The research focuses on the potential of a customizable framework for serious games that can be adapted to different teaching contexts, allowing educators to design game scenarios that align with their curriculum goals. Findings from the study highlight that the ability to personalize game content, manage diverse learning scenarios, and integrate context-specific challenges is crucial for enhancing the effectiveness of serious games in educational settings. The paper proposes a flexible, adaptable framework for the development of serious games, offering a versatile tool for educators to enhance their teaching practices and engage students more effectively in the learning process. As the demand for personalized learning experiences continues to rise, the application of customizable serious games in classrooms appears to be a promising avenue for fostering active, student-centered learning environments.

Keywords: Serious games, gamification, educational technology, customizable learning tools.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DESIGNING GAMES FOR LEARNING: IDENTIFYING KEY VARIABLES THROUGH STUDENT SURVEYS

A. Kumar, S. Raj, P. Mehra
Department of Educational Technology, University of Delhi, India

Abstract:
Games-based learning (GBL) has emerged as a powerful tool in enhancing student engagement and knowledge acquisition. This study focuses on the initial phases of a GBL development project aimed at improving learning outcomes for high school students in India. Specifically, the research investigates the identification of key variables from students' surveys, which will inform the design of an educational game prototype. The project is centered on the subject of Environmental Science, with the aim of providing students with a deeper understanding of sustainable practices and ecological issues. A total of 1,200 students participated in this study by completing detailed questionnaires, and 15 teachers were interviewed in focus group discussions. The findings indicate that GBL has the potential to make complex topics more accessible to students, fostering critical thinking, teamwork, and active participation in learning.

The primary objective of this paper is to present a systematic approach to the identification of game variables based on student feedback, ensuring the game design reflects the learners' preferences and expectations. This paper outlines how the research questions are translated into a game development flowchart, helping to guide the design process. Two models are introduced: (1) the Game Interaction Model (GIM), which focuses on how players engage with the game mechanics, and (2) the Learning Impact Model (LIM), which evaluates the educational outcomes of the game.

The research presents three significant outcomes. First, it highlights the importance of aligning educational goals with game mechanics to create an engaging experience that supports learning outcomes. Second, the study emphasizes that involving students in the design process through surveys and feedback is crucial for tailoring the game to their needs and ensuring its educational effectiveness. Finally, the study discusses the importance of collaboration between educators and game developers to bridge the gap between pedagogy and technology, ensuring the game prototype addresses both academic goals and the preferences of the target audience.

Keywords: Games-based learning, student engagement, game design, educational technology, environmental science, prototype, surveys.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

NTERNATIONALIZATION AND MULTILINGUALISM IN BRAZIL: EXPLORING CLIL AND INTERCOMPREHENSION APPROACHES IN HIGHER EDUCATION

Lucas Pereira da Silva, Fernanda Alves Barbosa

Universidade Federal do Rio de Janeiro, Brazil

Abstract:

This study investigates the role of foreign languages in the internationalization of higher education (IHE) in Brazil, with a particular emphasis on English as a global lingua franca. IHE is understood as the deliberate inclusion of international, intercultural, or global dimensions in the educational objectives, functions, and offerings within higher education institutions. The study takes a bibliographical approach and outlines the current political, economic, and educational context in Brazil, setting the stage for an analysis of multilingualism and the development of internationalization initiatives.

Brazil's higher education landscape has been marked by a growing interest in internationalization in recent years, yet challenges persist in the integration of foreign languages in this process. A key focus of the study is the exploration of Content and Language Integrated Learning (CLIL) and Intercomprehension as potential frameworks to address these challenges. CLIL, which integrates language learning with content subjects, has shown promise in enhancing multilingual capabilities among students. Similarly, the Intercomprehension approach, which focuses on understanding multiple languages in related language families, offers a cost-effective and efficient method for fostering multilingualism among Brazilian students, particularly in languages spoken across Latin America and Europe.

Through an in-depth review of national language policies, the study highlights Brazil's efforts to promote foreign language education within the context of IHE. Despite these efforts, the integration of languages beyond English remains a difficult task, hindered by a variety of factors, including limited resources and entrenched educational practices. The theoretical framework draws on internationalization and multilingualism literature, discussing the need for innovative pedagogical strategies to overcome these barriers.

The conclusion of the study emphasizes the importance of implementing both CLIL and Intercomprehension as strategic tools for multilingual education, which could significantly enhance Brazil's participation in global academic and professional networks.

Keywords: Brazil, internationalization, higher education, multilingualism, CLIL.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ASSESSMENT OF LANGUAGE DEVELOPMENT ACTIVITIES IN EARLY EDUCATION: A CASE STUDY OF A NEW INSTRUCTIONAL GUIDE

Nadia A. Kumar
Department of Special Education, University of India, India

Abstract:

This study evaluates the effectiveness and relevance of newly developed illustrated language development activities, designed for use in early education, particularly for children with special educational needs. The research focuses on understanding the appropriateness, practical applicability, and time efficiency of these activities as part of an instructional guide, which is intended for use by educators, caregivers, and parents. A mixed-methods approach, incorporating both qualitative and quantitative techniques, was utilized. The study employed a researcher-created survey, alongside group discussions, to collect data from the participants. Statistical analysis, including mean scores and ANOVA, was applied to interpret the data.

The participants included special education teachers, caregivers, and parents of children with developmental challenges, especially in acquiring basic language skills. Results show that the majority of respondents were experienced SPED teachers and caregivers, with many holding advanced degrees or partial qualifications toward a Master's degree. However, it was found that many respondents lacked formal training or seminars on early intervention techniques, which would help improve their competence in supporting children with special needs.

The findings indicate that the illustrated language activities reviewed in this study are not only suitable and practical but also efficient in terms of time and visually appealing. These activities were determined to be valuable tools in enhancing language acquisition for young children with special needs. Based on these findings, the study recommends that continuous training and support be provided to special education professionals, caregivers, and parents, to ensure consistent and effective implementation of these activities within early intervention programs. The study advocates for a broader adoption of these instructional materials as a means to promote inclusive education practices and support the developmental needs of children with special needs.

Keywords: Language development activities, special education, early intervention, instructional guide, special needs children.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ENHANCING TEACHER CONFIDENCE IN INCLUSIVE CLASSROOMS: THE ROLE OF PRACTICUM-BASED TRAINING FOR FUTURE EDUCATORS

Fatma Al-Mutairi, Aisha Al-Fahad
Department of Special Education, King Saud University, Riyadh, Saudi Arabia

Abstract:

The effectiveness of inclusive education largely depends on the readiness and self-efficacy of teachers who work with students with diverse needs. Self-efficacy, defined as an individual's belief in their ability to perform tasks and manage prospective situations, plays a critical role in how teachers perceive their professional competence and approach inclusive teaching environments. This study explores how practicum-based training influences the development of self-efficacy among pre-service special education teachers in Saudi Arabia.

The research draws on a sample of 162 undergraduate students enrolled in a special education teacher preparation program. These participants engaged in a structured academic practicum designed to provide direct experience with inclusive teaching practices, classroom management, and support strategies for students with special educational needs (SEN). Quantitative research methods were utilized, employing pre- and post-intervention assessments based on the Teacher Sense of Efficacy Scale (TSES).

Findings revealed that a significant portion of pre-service teachers initially reported low to moderate levels of self-efficacy in managing inclusive classrooms. However, post-practicum evaluations demonstrated a marked improvement across all domains, including instructional strategies, classroom management, and student engagement. The study highlights the transformative impact of hands-on, mentored teaching experiences on teacher confidence and capability.

Moreover, results underscore the importance of early exposure to real-world inclusive settings in shaping the attitudes and competencies of future educators. The research also supports the integration of comprehensive practicum components into teacher preparation programs as a foundational strategy for enhancing the quality of inclusive education.

These findings contribute to the growing international discourse on teacher development and suggest practical approaches for policy-makers and educational institutions in improving teacher training frameworks.

Keywords: self-efficacy, inclusive education, practicum training, pre-service teachers, special education

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE ROLE OF STUDENT-INQUIRY IN EARLY MATHEMATICS EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP TO INSTRUCTIONAL APPROACHES

Dr. Farzana Habibi, Ahmadullah Sadat
Faculty of Education, Kabul University, Kabul, Afghanistan

Abstract:

Curiosity-driven questioning plays a crucial role in the intellectual and cognitive development of children, especially at the beginning of their formal education. In early mathematics instruction, the quality and frequency of questions initiated by students reflect their engagement and comprehension. This study investigates how instructional strategies used by teachers influence the emergence of student-initiated questions in mathematics classes at the lower elementary school level in Afghanistan.

While teacher-directed communication tends to dominate the classroom, learner-initiated dialogue—particularly in the form of questions—can serve as a powerful indicator of critical thinking and active learning. The objective of this pre-research study was to identify the characteristics and patterns of student questions in Grade 5 mathematics classes and to evaluate how different teaching methods affect these patterns.

Using qualitative observational methodology, we analyzed video-recorded classroom sessions sourced from publicly available online platforms. These recordings provided a window into actual classroom dynamics, offering insight into student-teacher interactions. Our analysis focused specifically on the frequency, context, and content of student-initiated questions.

The findings reveal a strong correlation between flexible, student-centered teaching strategies and a higher incidence of pupil-generated inquiries. Classrooms where teachers employed interactive methods—such as open questioning, group activities, and contextual problem-solving—saw significantly more student engagement through questions. In contrast, traditional lecture-based instruction yielded minimal student interaction beyond basic responses.

These initial results underscore the importance of adaptive instructional strategies that encourage curiosity and student agency. They also serve as a foundation for more extensive research into how Afghan primary education can be restructured to foster a culture of inquiry, especially in STEM subjects like mathematics. In the next phase of our research, we intend to include teacher interviews and expand classroom observations across different regions of Afghanistan.

Keywords: student inquiry, mathematics education, primary school, instructional strategies, Afghanistan education.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

INTEGRATING BLOCKCHAIN LITERACY INTO VOCATIONAL EDUCATION: CURRICULUM STRATEGIES FOR EMERGING TECHNOLOGIES

Dr. Chen Wei (China), Dr. Lin Xia (China)
Department of Information and Educational Technologies, Shenzhen Polytechnic University, Shenzhen, China

Abstract:
The increasing relevance of blockchain technology across multiple sectors—including finance, supply chain, and healthcare—has generated strong demand for professionals equipped with foundational knowledge in this domain. In response to this trend, this study investigates the feasibility and optimal design of blockchain-focused curriculum in vocational and technical colleges. By analyzing educational goals specific to vocational institutions, the study repositions blockchain literacy as a strategic competency for preparing students for emerging job markets.

This paper first explores the essential conceptual domains of blockchain, including decentralized architecture, cryptographic principles, consensus mechanisms, and smart contracts. These are then mapped to pedagogical categories relevant to vocational education, such as applied programming, information systems, business processes, and digital ethics. The framework also distinguishes between technical skillsets and managerial understanding, proposing that community and vocational colleges adopt a hybrid model where blockchain is introduced through both business-oriented and technically focused pathways.

A seven-criteria evaluation model is proposed to assess which blockchain topics are best suited for inclusion in vocational settings. The criteria include technological maturity, employment relevance, pedagogical adaptability, curricular integration potential, existing knowledge requirements, industry application readiness, and accessibility of instructional resources. Based on this analysis, the paper recommends the development of a foundational interdisciplinary course titled *Introduction to Blockchain for Vocational Studies*. This course would emphasize practical applications rather than deep cryptographic theory and would leverage case studies, simulations, and project-based learning to support student engagement.

Additionally, the study underscores the need for cross-disciplinary collaboration in curriculum development, involving faculty from IT, business, and legal departments. The goal is to prepare students not as blockchain developers per se, but as informed participants in blockchain-enabled workflows.

Keywords: Blockchain education, vocational curriculum, decentralized technologies, emerging tech training.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ENHANCING ENGLISH LANGUAGE LEARNING THROUGH CREATIVE PEDAGOGIES: A CASE STUDY OF RURAL CLASSROOMS IN ARMENIA

Anahit Sargsyan
Faculty of Education, Yerevan State University, Yerevan, Armenia

Abstract

English language education in rural areas often suffers from rigid instructional practices that fail to engage learners effectively. This study investigates the impact of creative, student-centered teaching approaches in English as a Second Language (ESL) classrooms in two Armenian villages: Areni (Vayots Dzor Province) and Dsegh (Lori Province). Drawing on constructivist theory and Piaget's cognitive development model, the research explores how inductive grammar instruction, interactive reading activities, and participatory poetry sessions can transform ESL experiences in under-resourced schools.

The project began with a professional development workshop titled "Creative English Teaching for Rural Learners," attended by 18 Armenian ESL teachers. The training emphasized hands-on, student-centered strategies designed to promote autonomy, motivation, and critical thinking. Teachers were introduced to methods such as guided discovery in grammar, dialogic reading, and collaborative poetry writing. Following the workshop, participants implemented the techniques in their classrooms over a three-month period.

Data collection followed a two-phase methodology. The first phase involved classroom observations and teacher journaling during the application of the new methods. The second phase included in-depth interviews and focus group discussions where teachers reflected on students' reactions and their own pedagogical transformation. Analysis revealed significant improvements in student engagement, classroom interaction, and learners' willingness to express themselves in English. Students responded particularly well to poetry-based lessons, where emotional and creative expression enhanced their language acquisition.

Teachers reported increased enthusiasm among learners, reduced anxiety toward grammar, and improved reading comprehension. The study concludes that integrating constructivist, fun-based strategies into rural ESL instruction not only bridges cognitive theory with practice but also meets the affective and linguistic needs of young learners. Further studies are recommended to examine these methods in areas like speaking fluency, writing skills, and digital literacy in rural Armenian settings.

Keywords: Student-centered learning, ESL in rural areas, creative pedagogy, constructivist methods.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

STATE POWER AND SCHOOL REFORMS: A GOVERNMENTALITY PERSPECTIVE ON THE K TO 12 EDUCATION PROGRAM IN THE PHILIPPINES

Dr. Maria Angelica Dela Cruz
College of Education, University of the Philippines Diliman, Philippines

Abstract:
This paper examines the Philippine K to 12 Basic Education Program through the lens of governmentality, a concept developed by Michel Foucault that emphasizes the subtle techniques and rationalities through which modern states shape individual and collective conduct. Implemented in 2012, the K to 12 reform added two years to the basic education cycle, aiming to produce globally competitive graduates by equipping learners with 21st-century skills, technical competencies, and readiness for higher education or employment.

Drawing upon national policy documents, Department of Education (DepEd) memos, and evaluation reports, this study investigates how the state governs the behavior of educators, students, and institutions through the reform's curriculum design, assessment systems, and quality assurance mechanisms. While framed as a progressive shift towards learner-centered education and inclusive growth, the program also embeds powerful instruments of control—such as standardized testing, teacher performance metrics, and curriculum alignment with labor market needs.

The analysis reveals a tension between the reform's stated goals of empowerment and its managerial approach to implementation. Teachers are expected to be both autonomous facilitators of learning and strict adherents to state-mandated standards. Similarly, schools are encouraged to innovate but are constrained by bureaucratic demands and resource limitations. These contradictions highlight how the K to 12 reform operates as a form of governmentality, wherein power is exercised not through coercion but through normalization, monitoring, and internalization of state objectives.

This study contributes to critical policy studies by showing how education reforms, even those framed in terms of equity and progress, can serve as tools of governance. It also raises questions about the sustainability and authenticity of reforms in contexts marked by deep structural inequalities.

Keywords: K to 12 reform, governmentality, education policy, Philippine education system, governance.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

DIGITAL CUSTOMER ENGAGEMENT STRATEGIES IN THE HOTEL INDUSTRY: A COMPARATIVE STUDY IN THE UNITED ARAB EMIRATES

Dr. Fatima Al Mansouri, Dr. Khaled Al Mahdi
Department of Business Management, Zayed University, Abu Dhabi, United Arab Emirates

Abstract:

In the evolving global hospitality sector, hotels are increasingly adopting innovative digital tools to enhance customer satisfaction, loyalty, and overall business performance. Among these, Electronic Customer Relationship Management (e-CRM) has emerged as a central component in achieving strategic differentiation. This study investigates the effectiveness of e-CRM practices implemented in two prominent hotels in the United Arab Emirates (UAE), a country whose tourism and hospitality sectors have grown exponentially in recent years due to visionary national development agendas.

The research aimed to evaluate how e-CRM strategies contribute to customer engagement, service customization, and competitive positioning within the Emirati hotel industry. A quantitative research methodology was employed, involving the collection of structured survey data from both hotel staff and guests. The sample included over 150 respondents, ensuring data robustness and allowing for comparative insights between the two hotels.

Findings indicate that e-CRM systems significantly enhance service responsiveness, improve guest satisfaction through tailored services, and streamline internal communication processes. Furthermore, results show that when e-CRM tools are aligned with organizational strategy and supported by trained personnel, the positive impact on customer retention and repeat business is substantial. However, challenges remain, particularly in the integration of data analytics and real-time customer feedback into existing hotel operations.

This research contributes to the growing body of knowledge on digital transformation in hospitality and provides practical recommendations for hotel managers in emerging tourism economies. By leveraging e-CRM strategically, hotels in the UAE and similar contexts can secure a sustainable competitive advantage and reinforce long-term customer loyalty.

Keywords:
Digital transformation, e-CRM, hotel management, customer loyalty, UAE

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TOURISM DEVELOPMENT IN THE HERITAGE SITES OF THE HISTORICAL CITY OF TUNIS

Dr. Leila K. Ben Ali, Mohamed F. Saidi
University of Tunis, Tunisia

Abstract:

Tunis, the capital of Tunisia, is a city with a rich cultural history and diverse heritage, having witnessed the rise and fall of various civilizations. Its strategic location along the Mediterranean coast has contributed to the preservation of numerous historical monuments, spanning from Phoenician, Roman, Islamic, and French colonial periods, to its present-day modern architectural developments. These heritage sites are scattered across the city, which features a blend of traditional Islamic urban planning, colonial influences, and contemporary urbanism. However, despite the city's potential, it has not fully capitalized on its diverse historical sites as a major tourist destination, compared to other cities in the region. This paper explores the importance of the heritage sites in Tunis, especially focusing on the city's architectural and archaeological areas, and discusses the challenges and opportunities in transforming these sites into sustainable tourism hubs. The research highlights the lack of a cohesive tourism development strategy, which would integrate both the ancient and modern aspects of the city. The primary aim of this study is to propose viable tourism routes that will connect the heritage sites and ensure their accessibility for tourists. The methodology consists of two key sections. The first section presents a historical analysis of the urban evolution of Tunis, detailing the city's historical monuments and their significance. It also provides an in-depth look at the preservation of Roman ruins, Islamic architecture, and colonial-era buildings. The second section outlines proposed tourism routes designed to enhance the visitor experience. The routes include a comprehensive tour of the city's most iconic monuments, such as the Medina of Tunis, the Roman ruins of Carthage, the Bardo Museum, and the modern landmarks like the City of Culture. Three main tourist routes are proposed: the first route will take visitors through the heart of Tunis, covering the most famous historical monuments; the second focuses on the Islamic and Roman heritage sites; and the third highlights the historical districts and modern architectural landmarks. These routes are designed not only to promote the city's rich cultural heritage but also to stimulate economic development through increased tourism, contributing to the overall growth of both the city and the country.

Keywords: Cultural heritage, tourism routes, historical monuments, sustainable tourism, urban development

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON OUTBOUND TOURISM IN DEVELOPED COUNTRIES: A STUDY ON THE EVOLUTION OF TOURISM DEMAND IN MOROCCO

Ahmed Kassem, Dr. Yasmin Al-Farouq
Department of Tourism, University of Cairo, Egypt

Abstract:

The dynamics of outbound tourism in Morocco reflect the broader socio-economic challenges faced by many developing countries, particularly in the context of globalization. Morocco, a developing nation in North Africa, provides an insightful case study into the intersection of economic disparity and tourism accessibility. While international tourism presents an opportunity for a small elite who can afford it, the majority of the population is constrained by financial limitations and restricted mobility due to the stringent visa policies imposed by developed countries. This paper explores the trends, behaviors, and transformation in Moroccan outbound tourism demand, analyzing data from a sample of 60 travel agencies operating across the country.

This research highlights the geographical distribution of Moroccan tourists, their evolving preferences for international destinations, and their motivations for travel, which are deeply influenced by both socio-economic factors and the global political landscape. With a particular focus on pilgrimage tourism, including Umrah and Hajj, the study examines how religious travel influences overall tourism demand. Furthermore, it discusses the barriers to wider participation in international travel for the general population, including financial constraints, limited access to information, and complex visa application processes.

The study also offers insights into the shifting patterns of tourist behavior, suggesting that while Morocco's outbound tourism is gradually increasing, it remains largely the privilege of those with higher socio-economic standing. The paper argues that for international tourism to become more inclusive in Morocco and similar countries, structural changes are needed, particularly in terms of visa facilitation and economic policies that support a wider segment of the population.

By drawing on statistical models and qualitative data, the research contributes to understanding how outbound tourism from developing nations can be democratized, offering policy recommendations for improving access to international travel. This paper also positions Morocco's outbound tourism within the broader context of North-South tourism inequality and its implications on future global tourism trends.

Keywords: Outbound tourism, Morocco, international travel, socio-economic disparity, Umrah, visa policies, globalization

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ASSESSMENT OF TOURIST AND LOCAL COMMUNITY PERSPECTIVES ON SUSTAINABILITY IN TOURISM: A STUDY FROM THE KAKADU NATIONAL PARK, AUSTRALIA

J. M. Bennett, P. R. Smith, L. T. Johnson
University of Queensland, Australia

Abstract:
This study aims to evaluate both tourist and local community perceptions concerning sustainability indicators in tourism, as well as assess the Human Pressure Index (HPI) and Tourist Activity Index (TAI) in the Kakadu National Park, one of Australia's most visited UNESCO World Heritage sites. Data was collected through semi-structured questionnaires and park management records. A convenience sampling method was utilized to gather responses from both tourists and local residents. Participants provided feedback using Likert-type scales, which were analyzed and visually represented for better comprehension.

The findings indicate that the local communities surrounding Kakadu National Park gain significant economic and social benefits from tourism, including increased employment opportunities and cultural exchange. However, the study also highlights concerns regarding the negative environmental impacts of over-tourism, such as habitat degradation, pollution, and strain on local resources. Moreover, the research revealed a pressing need for sustainable tourism practices, including enhanced waste management systems and better integration of indigenous cultural activities into the tourism offerings.

The TAI for Kakadu National Park was found to be 1.45, indicating that the volume of tourism activity during peak seasons can lead to overcrowding in certain areas. The HPI analysis further revealed that human-induced pressures on the park's ecosystem are increasing, particularly during the high tourist influx months. Consequently, this study underscores the importance of developing strategies that not only support the economic growth of the region but also preserve the cultural and environmental integrity of Kakadu National Park.

The results are valuable for tourism planners, local government authorities, and environmental organizations, as they highlight the importance of balancing economic gains with the protection of natural and cultural resources. The integration of local community views on sustainable tourism practices is critical for ensuring long-term conservation and the sustainability of tourist destinations.

Keywords: Kakadu National Park, sustainable tourism, community perceptions, tourism sustainability indicators.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TOURISTIFICATION OF INDUSTRIAL WATERFRONTS: A CASE STUDY OF SYDNEY'S WATERFRONT REDEVELOPMENT

Ahmad Jafari, Fatemeh Haghani, Reza Mirzaei
Department of Urban Planning, University of Tehran, Iran

Abstract:
Industrial heritage serves as an invaluable reminder of a nation's economic and cultural evolution, marking significant transformations through the years. The preservation of such heritage is crucial in maintaining the connection between urban communities and their historical roots. As cities continue to grow and evolve, adaptive reuse of industrial sites presents an opportunity to integrate these areas into modern urban life, while preserving their unique identity. The conservation efforts must not only focus on the physical structures but also on the intrinsic cultural value that these sites hold. This paper explores the impact of touristification on industrial waterfronts, with a particular focus on the transformation of Sydney's waterfront areas, namely The Rocks and Darling Harbour. These areas were central to the city's industrial past, with Sydney Cove standing as one of the largest cargo-handling wharves in Australia. However, the push for economic growth and urban renewal, often driven by tourism, has led to the erosion of the industrial significance of these sites. The redevelopment initiatives, primarily designed to foster tourism and create retail and residential spaces, have altered the historical and cultural fabric of the area. The study highlights the challenges of balancing the economic benefits of tourism with the need to preserve industrial heritage. The research draws upon the views of historians, urban planners, and heritage specialists, arguing that the tourism-driven redevelopment of these waterfront areas has neglected the industrial history that once defined Sydney. In conclusion, while tourism has the potential to breathe new life into these areas, it is essential to ensure that their industrial heritage is not overshadowed by commercial interests.

Keywords: Industrial heritage, waterfront redevelopment, tourism impact, cultural preservation, urban transformation.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

INTEGRATING ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY INTO EVENT MANAGEMENT PRACTICES

Dr. Amina Hossain, Khaled Rahman, PHD. Can. Samira Elsheikh
University of Dhaka, Bangladesh; Cairo University, Egypt; Addis Ababa University, Ethiopia

Abstract:
As the global population continues to increase, environmental issues such as climate change and resource depletion have emerged as critical challenges that require immediate attention. One significant contributor to environmental degradation is the events industry, which generates considerable ecological footprints. These events, ranging from large festivals to corporate conferences, often lead to excessive waste, carbon emissions, and the depletion of natural resources. However, the integration of environmental sustainability into event management offers a promising approach to mitigating these adverse impacts.

This study examines the implementation of sustainable practices in event management, focusing on how event organizers and participants can work together to reduce their environmental footprints. By reviewing relevant literature and analyzing event case studies from countries such as Bangladesh, Egypt, and Ethiopia, this research investigates effective strategies for incorporating sustainability into event planning. The study also highlights the role of stakeholders, including organizers, vendors, attendees, and local communities, in achieving environmental sustainability goals.

Through the analysis, the study identifies key practices such as waste reduction, energy efficiency, sustainable sourcing, and the promotion of green technologies as essential components of sustainable event management. Additionally, the research explores innovative solutions such as digital ticketing, transportation alternatives, and the use of eco-friendly materials that can significantly minimize the environmental impact of events. Furthermore, the study underscores the importance of fostering awareness and collaboration among all involved parties to create a collective effort towards sustainability.

Ultimately, the research contributes to filling the existing gap in literature regarding the relationship between environmental sustainability and event management. It provides actionable insights into how the events industry can evolve toward more sustainable practices, benefiting not only the environment but also the overall experience for participants.

Keywords: environmental sustainability, event management, ecological footprint, sustainable practices.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SUSTAINABLE TOURISM AND LOCAL DEVELOPMENT IN DEVELOPING COUNTRIES: THE CASE OF THE BAMILEKE REGION IN CAMEROON

Dr. Tunde Olawale,

Department of Geography, University of Lagos, Nigeria

Abstract:

Sustainable tourism has emerged as an important strategy for fostering development in the local communities of developing countries, particularly in regions with limited economic resources. As an alternative to traditional tourism practices, community-based tourism (CBT) has been positioned as a tool that can enhance income generation for locals while preserving cultural heritage and environmental sustainability. However, an in-depth analysis of community-based tourism reveals a deeper layer of its potential impact—"place revitalization," which serves as an essential driver for sustainable development in challenging conditions. This study aims to evaluate the significance of "place revitalization" in facilitating long-term development in regions struggling with economic and infrastructural challenges. By focusing on the Bamileke region of Cameroon as a case study, the paper explores how CBT, when integrated with place revitalization strategies, can address key developmental issues. The research is based on a community-based tourism model comprising three key phases: awareness-building, mentoring, and empowerment at the local level. The model promotes active participation from local communities, enhancing their role in tourism development, which, in turn, supports local economies. The study further examines how this approach can provide sustainable solutions to the region's development issues, such as poverty, lack of infrastructure, and social inequalities. By highlighting the case of the Bamileke region, the research underscores the critical need for adapting tourism models to local realities, making place revitalization an integral part of the development process in the context of developing countries. This approach promises not only to improve the economic situation of local communities but also to foster a greater sense of cultural pride and social cohesion.

Keywords: Sustainable tourism, community-based tourism, place revitalization, local development, empowerment, Cameroon.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

OPPORTUNITIES FOR LEISURE TOURISM DEVELOPMENT IN AN INDUSTRIAL CITY: A CASE STUDY OF KYIV

Olena Shevchenko, Assoc. Prof. Dr. Dmytro Kozak
Kyiv National University of Economics, Ukraine

Abstract:

The primary objective of this study is to examine the growing demand for leisure tourism in Kyiv, a city traditionally known for its industrial background. While Kyiv remains a hub for manufacturing and technology industries, the tourism sector has shown significant expansion in recent years. In particular, the focus has shifted towards increasing the role of leisure tourism in response to both the economic strength and the industrial nature of the city. Kyiv has long been dominated by business tourism, as it hosts numerous international conferences, exhibitions, and corporate events. However, the potential for expanding leisure tourism, particularly in the areas of cultural, historical, and wellness tourism, has become evident.

The research utilizes both secondary and primary data to analyze the current state of tourism in Kyiv. Secondary research includes data from the Ukrainian State Statistics Service, the city council, and tourism service providers. This provides a comprehensive view of the existing tourism infrastructure and the economic contribution of the tourism sector in Kyiv. To complement this, the study includes primary research in the form of an online survey and in-depth interviews. The online survey, conducted in the summer of 2023, targeted 1,200 potential tourists, including both domestic and international visitors, who have either previously visited or expressed interest in visiting Kyiv. Furthermore, ten in-depth interviews were conducted with tourism industry experts, including hotel managers and representatives from cultural institutions, to gather insights on the opportunities for leisure tourism development in the city.

The findings of the research suggest that while Kyiv's tourism industry is still largely dominated by business tourism, there is a clear and growing demand for leisure tourism. Areas such as cultural tourism, with its rich historical heritage, and wellness tourism, capitalizing on the city's spas and recreational facilities, show promising potential for expansion. The city's tourism offerings, however, require further development to meet the increasing demand. Enhancements in the quality and diversity of leisure activities, improved marketing strategies, and a unique branding initiative are necessary to distinguish Kyiv from other major European cities.

In conclusion, Kyiv is an industrial city with strong potential to develop and diversify its leisure tourism market. Despite the dominance of business tourism, there is ample opportunity for the city to capitalize on its cultural, historical, and wellness tourism assets to attract a broader range of visitors.

Keywords: Leisure Tourism, Kyiv, industrial city, cultural tourism, wellness tourism.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

REFORMING RETIREMENT BENEFIT DIVISION IN SOUTH AFRICAN DIVORCE LAW: ENSURING EQUITY FOR NON-MEMBER SPOUSES

Dr. N. Mthembu – Department of Private Law, University of Pretoria, South Africa
Prof. T. Khumalo – Faculty of Law, University of the Witwatersrand, South Africa

Abstract:
The South African divorce legal framework has increasingly been subject to manipulation by retirement fund members, allowing them to shield accrued retirement assets from equitable distribution during divorce proceedings. This practice, often executed through early resignation or the strategic purchase of living annuities, disproportionately disadvantages non-member spouses—most often women—by excluding these benefits from the marital estate. Despite the financial harm inflicted, South African courts, including the Supreme Court of Appeal, have consistently ruled that living annuities are not divisible upon divorce, neglecting the origin of the funds used to acquire them. This interpretation undermines the principle of equality in the division of patrimonial assets. The South African Law Reform Commission has recognized the issue but legislative inaction persists. This article contends that the current legal understanding of "pension interest" under Sections 7(7) and 7(8) of the Divorce Act fails to capture the reality of modern financial planning and asset allocation within marriage. It argues for urgent legislative reform to classify all retirement-related benefits as part of the joint estate or accrual system, regardless of the divorce status at the time of the benefit withdrawal. Reform would uphold constitutional guarantees of equality and protect financially vulnerable spouses from economic exploitation. The article concludes by advocating for specific amendments to the Divorce Act, ensuring automatic inclusion of pension interests in divorce settlements and preventing systemic financial injustice.

Keywords: South African divorce law, non-member spouse, pension interest, retirement benefit reform, gender equity.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

MAPPING ILLICIT CROPS THROUGH SPECTRAL ANALYSIS: A REMOTE SENSING STRATEGY FOR SECURITY AND AGRICULTURAL STABILITY

Dr. Reza Mohammadi
Department of Remote Sensing, Ferdowsi University of Mashhad, Iran
Prof. Dr. Sara Alizadeh
Center for Geoinformatics, University of Tabriz, Iran

Abstract:
The expansion of illicit opium poppy cultivation represents a serious threat to both national security and agricultural sustainability in affected regions. This study explores the use of remote sensing technologies to identify and monitor these crops through spectral reflectance analysis. Utilizing satellite imagery and high-resolution aerial data, the research aims to isolate the unique spectral signatures of the opium poppy throughout its growth cycle. Advanced classification algorithms are employed to distinguish it from legal crops, enabling precise mapping of cultivation zones. These insights can inform law enforcement operations and policy interventions, particularly in areas facing food insecurity. By integrating geospatial intelligence with agricultural monitoring, the research contributes to broader strategies that address both security concerns and the protection of vulnerable farming communities. The proposed framework emphasizes the potential of remote sensing not only in drug interdiction but also in reinforcing sustainable land use and governance in high-risk territories.

Keywords: Remote sensing, illicit crop detection, opium poppy, spectral analysis, agricultural security, geospatial intelligence.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

COMPULSORY MEDIATION IN DEFAMATION CASES: NAVIGATING THE TENSION BETWEEN SPEECH RIGHTS AND PERSONAL REPUTATION

Dr. T. Mokoena
Faculty of Law, University of Pretoria, South Africa

Abstract:
The increasing use of alternative dispute resolution (ADR) mechanisms, such as mediation, reflects a broader movement toward reducing the adversarial nature of litigation. In this context, Rule 41A of the Uniform Rules of Court encourages parties to consider mediation before proceeding with civil litigation. While currently voluntary, the potential for mandatory mediation in defamation suits has sparked interest, given the often lengthy and expensive nature of such cases. Requiring mediation could streamline proceedings, reduce legal costs, and foster more amicable resolutions. However, compulsory mediation in defamation claims also presents challenges, particularly regarding the balance between the constitutional right to freedom of expression and the need to protect individual reputation. This paper explores whether mandatory mediation could serve justice more efficiently while safeguarding core democratic principles, and considers the implications for South Africa's legal framework.

Keywords: South African Constitution, defamation, freedom of expression, mediation, alternative dispute resolution.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

HISTORICAL TRAJECTORIES OF REFUGEE AND ASYLUM POLICIES IN AUSTRALIA: A CRITICAL REVIEW OF IMMIGRATION ATTITUDES

Mohammad Reza Farhadi – University of Tehran, Iran
Amina Fatou Ndiaye – Cheikh Anta Diop University, Senegal
Dawid Marek Nowak – University of Warsaw, Poland

Abstract:
This study presents a critical historical analysis of Australia's evolving asylum and refugee policies in the context of its broader immigration laws. By examining key phases in the country's migration history, the research highlights how historical events, government actions, and public attitudes have shaped the present-day framework for handling asylum seekers. Utilizing secondary sources, including official government documents, legislative reports, and historical data, this paper investigates turning points that influenced Australia's restrictive stance on refugees. The findings suggest a clear continuity between early colonial strategies—such as the assimilation of Indigenous populations—and contemporary policies that marginalize asylum seekers, particularly those arriving by boat. This continuity reflects an enduring legacy of exclusion embedded in the concept of a "White Australia." The research also considers Australia's international posture on asylum policies, arguing that the nation's legal and administrative frameworks are part of a strategic pattern influenced by historical narratives and national identity formation. Ultimately, this work provides insights into how historical memory informs modern policy choices in the realm of migration and refugee law.

Keywords: asylum policy, refugee law, immigration history, Australian law, migration control

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE DYNAMICS OF DECENTRALIZATION IN THE EUROPEAN UNION: IMPLICATIONS AND FUTURE DIRECTIONS FOR UKRAINE

Sofiya Ivanenko
Department of Public Administration, National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukraine

Abstract:
In the context of contemporary global transformations—marked by increasing globalization, democratic challenges, and the ongoing geopolitical crisis caused by the Russian invasion of Ukraine—the issue of decentralization gains renewed urgency and relevance. As European Union member states navigate complex shifts in governance structures, decentralization emerges as a key principle ensuring democratic participation, legal coherence, and regional empowerment. For Ukraine, striving toward EU integration, understanding the theoretical foundations and practical models of decentralization within the EU is essential. While decentralization in EU countries manifests in diverse legal and institutional frameworks, it is underpinned by shared democratic values such as subsidiarity, local autonomy, and the rule of law. However, recent trends indicate a paradoxical movement: alongside decentralizing reforms, several EU states are experiencing phases of recentralization. This study explores how these seemingly opposing trends coexist and influence governance. Through comparative analysis and a critical review of Ukraine's own decentralization trajectory, the paper outlines the potential pathways for future legal reforms, emphasizing the need for balance between central coordination and local autonomy in a European context.

Keywords: Decentralization, recentralization, local governance, European Union, Ukraine, legal reform

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CRIMINAL LIABILITY IN COPYRIGHT VIOLATIONS: A COMPARATIVE OVERVIEW FROM THE WESTERN BALKANS REGION

Elira Dreshaj , Arlinda Petrova , Fjona Kelmendi

Faculty of Law, University of Tirana, Tirana, Albania

Abstract:

Copyright and related rights serve as essential instruments in protecting the intellectual output of creators while also supporting economic growth and cultural development. With the emergence of the internet and digital technologies, the enforcement of copyright laws has become increasingly complex, particularly in regions facing transitional legal systems. This paper examines the criminal liability associated with copyright and related rights infringements within selected Western Balkan jurisdictions, with a focus on the Albanian legal framework. It explores how national legislation interprets and enforces criminal provisions related to copyright infringement and highlights common challenges such as piracy, digital counterfeiting, and enforcement gaps. Through a comparative lens, the study reflects on judicial practices, legislative shortcomings, and the broader implications for intellectual property protection in the digital age. Recommendations are offered to strengthen the harmonization of national laws with European and international standards.

Keywords: Copyright protection, criminal liability, digital piracy, intellectual property law, Western Balkans, legal enforcement.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

RETHINKING RESOURCE POLICIES: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ON END-OF-WASTE LEGISLATION IN THE EUROPEAN UNION

Elena Petrova, Ahmed Al-Rashid , Marta Nowak
Department of Environmental Law and Policy, European Institute for Sustainable Development, Warsaw, Poland

Abstract:

The transition to a circular economy has become a central objective in European environmental strategy, aiming to reduce waste, enhance resource efficiency, and foster sustainability. One of the key mechanisms to achieve this goal is the regulation of "end-of-waste" criteria, which determines when a material ceases to be waste and can be reclassified as a resource. This paper examines the evolution of European Union legislation on end-of-waste, focusing on legal coherence, implementation disparities among Member States, and the interaction with national frameworks such as Italy's Legislative Decree No. 152/2006. Despite progress, the current legal architecture remains partially fragmented, posing significant challenges for harmonization. Achieving legal consistency between waste and chemical policies is crucial to ensure that secondary raw materials are safe, suitable for reuse, and environmentally sound. This analysis underscores the importance of integrated policies to support a sustainable and competitive low-carbon economy across the EU.

Keywords: Circular economy, end-of-waste, EU legislation, sustainable development, waste regulation.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND POLITICAL DYNAMICS: THEIR IMPACT ON CORPORATE PERFORMANCE IN NATIONAL ENERGY ENTERPRISES

Muhammad Faris Abdullah, **Chidinma Grace Okafor**

Department of Management and Administrative Sciences, University of Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract:
The operational efficiency and corporate performance of national energy enterprises have been the subject of extensive scrutiny due to widespread observations of managerial and staff-related inefficiencies. This study investigates whether these challenges can be attributed to the absence of transformational leadership and the influence of political dynamics. Drawing on administrative leadership theory and institutional theory, the study employs a quantitative research design, collecting data through structured questionnaires distributed to 370 respondents. The data were analyzed using structural equation modeling. Findings reveal a strong, positive relationship between transformational leadership and corporate performance ($\beta = 0.672$; $t = 14.245$; $p < 0.001$). However, political competition does not mediate this relationship ($\beta = -0.008$; $t = -0.600$; $p > 0.05$). Indirect pathways were also statistically insignificant, affirming the direct influence of transformational leadership on performance. Interestingly, while political competition alone exerts both positive and negative direct impacts on corporate performance, it does not moderate the effect of leadership. The results highlight the importance of strategic leadership in enhancing organizational outcomes, regardless of political interference.

Keywords: Transformational leadership, political dynamics, national energy corporations, organizational performance, structural equation modeling

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

REDEFINING GOVERNANCE: COMBATING LEADERSHIP FAILURE AND SYSTEMIC CORRUPTION IN POST-INDEPENDENCE NIGERIA

Ahmed Boubacar Diallo, Fatoumata Aminata Diop, Ibrahim Musa Sani

Department of Political Science and Public Administration, University of Dakar, Senegal

Abstract:
This study re-evaluates the persistent governance crisis in Nigeria by tracing the deep-rooted challenges of leadership failure and systemic corruption since the country's independence in 1960. Despite Nigeria's immense endowment in both human and natural resources, the nation continues to struggle with entrenched misgovernance, largely due to unethical leadership and a cultural tolerance for corrupt practices. The paper adopts an interdisciplinary perspective to assess how weak institutions and self-serving leadership have undermined national development and contributed to widespread poverty. It further analyzes how corruption has become institutionalized as a means of wealth accumulation among political elites. To foster meaningful progress, the study argues for the establishment of resilient democratic institutions, a leadership culture rooted in integrity, and a civic reawakening driven by transparency and accountability. The paper concludes by proposing a roadmap toward effective governance through reforms that prioritize meritocracy, legal enforcement, and civic education.

Keywords: Leadership failure, systemic corruption, governance, post-independence Nigeria, institutional reform.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE CRISIS OF DEMOCRACY IN PAKISTAN: AN ANALYTICAL STUDY THROUGH ISLAMIC AND WESTERN PHILOSOPHICAL PERSPECTIVES

Ahmed Rashid , Fatima Noor , Hassan Khalil

Department of Political Science, National University of Modern Languages, Islamabad, Pakistan

Abstract:
Since its establishment in 1947, Pakistan was envisioned as a nation where Islamic principles would guide governance and societal norms. Founded on the ideology that sovereignty belongs solely to Allah, Pakistan's democratic journey has been fraught with ideological, political, and structural contradictions. This paper critically examines the evolution of democracy in Pakistan through the lens of Islamic scholar Dr. Israr Ahmed and the philosophies of key Western thinkers including Karl Marx, Max Weber, Hannah Arendt, Paulo Freire, and Jacques Rancière. Dr. Ahmed's emphasis on Islamic revivalism and the Qur'anic concept of leadership is juxtaposed with Western critiques of authoritarianism, capitalism, and the role of the masses in governance. The study reveals that Pakistan's persistent political instability stems from both military and civilian power struggles, lack of ideological clarity, and a disconnect between religious ideals and political practice. The authors argue that true democratic transformation in Pakistan requires a collective shift in public consciousness and a reevaluation of leadership values, rather than mere structural reforms.

Keywords: Pakistan, Islamic governance, democracy, political instability, Western philosophy, military rule, public consciousness.

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TRANSFORMATION AND CHALLENGES IN NATIONAL LAND USE PLANNING SYSTEMS: A COMPARATIVE PERSPECTIVE

Aisha Mahmoud Hassan
Leila Fatima Khan
Assis. Prof. Dr. Mohammad Reza Darvishi

Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Architecture and Urbanism,
International University of Sustainable Development, Cairo, Egypt

Abstract:
The evolution of national land use planning systems has become a focal point of contemporary urban policy discourse, particularly in rapidly developing nations. As a comprehensive public policy mechanism, territorial spatial planning significantly influences urban structure, environmental sustainability, and socio-economic balance. Despite wide-scale implementation efforts, many planning systems continue to face challenges such as overlapping administrative jurisdictions, ambiguous regulatory frameworks, and insufficient interdepartmental coordination. This paper offers a comparative analysis of the historical development and institutional transformation of territorial spatial planning systems, with a particular focus on the recent reforms in China. By examining both domestic and international planning models, the study identifies common bottlenecks and proposes strategic pathways for improving planning governance. The findings aim to provide urban planners and policymakers with a clearer understanding of effective planning frameworks and the tools necessary for successful policy implementation across multiple administrative levels.

Keywords: Territorial spatial planning, urban policy, land use regulation, planning reform, governance systems.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CIRCUMVENTION LEGISLATIONS IN THE THAI COPYRIGHT SYSTEM

Somchai Srisai, Lec. Naree Panya, Ananya Nontawat, Dr. Kittisak Jitpaisarn

Faculty of Law, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

Abstract:

The World Intellectual Property Organization (WIPO) established the WIPO Copyright Treaty (WCT) to require contracting nations to offer sufficient protection for technological measures that prevent widespread copyright infringements on the internet. As a result, Thailand was obligated to incorporate anti-circumvention provisions into its national legislation. This paper critically examines the legislative standards outlined by the WCT and explores the legal progression of technological protection measures within Thailand. The study highlights that the prohibitions outlined in the Thai Copyright Act 2022 (No. 5) closely mirror those of the U.S. Digital Millennium Copyright Act (DMCA) of 1998. It reveals that Thailand's anti-circumvention laws prohibit the circumvention of access control technologies and have introduced regulations regarding the trafficking of circumvention devices. These amendments reflect a concerted effort to bolster the legal protection of technological measures and copyright holders, aligning Thai law with international standards. However, the revisions raise concerns regarding the vague legal definitions of "effective technological measures" and the act of "circumvention," which could impact the scope of protection and the boundaries of prohibition. By comparing these developments with the DMCA, the paper offers valuable insights into how Thailand can address these issues in the enforcement of its copyright laws. The findings from this study could inform the correction of flaws and the clarification of ambiguities in Thai copyright legislation.

Keywords: Legal Development, Technological Protection Measure, Prohibition, Circumvention, Thailand.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE SUCCESS AND CHALLENGES OF EMBEDDING EVIDENCE-BASED RESEARCH METHODS IN POLICING INTERVENTIONS

Dr. Sarah Williams, Assis. Prof. Dr. Emma Davis

Australian Federal Police, Australia

Abstract:

There has been a global push for law enforcement agencies to integrate evidence-based research methods into policing interventions to better assess and understand their effects. This study investigates the successes and obstacles that police forces face in adopting evidence-based research methods within their operations. A series of qualitative interviews were conducted with officers and staff from the Australian Federal Police, who were responsible for implementing evidence-based strategies into operational practices. The results suggest that when adequate resources and specialized expertise are available, evidence-based methods can significantly enhance operational work, including the rigorous testing of initiatives to thoroughly evaluate their effectiveness. However, the findings also highlight that such integration is more feasible when interventions are well-supported by a knowledgeable workforce, often with advanced academic training in research methods. Additionally, the research revealed that substantial planning time is essential for testing interventions with clear parameters for evaluation. On the other hand, the study found that interventions requiring swift execution are less likely to incorporate evidence-based research methods. This research adds to the existing literature on evidence-based policing and offers insights for police forces worldwide aiming to incorporate these methods into more of their operational work. It also provides valuable guidance for academics collaborating with law enforcement to implement evidence-based research strategies effectively.

Keywords: evidence-based policing, operational policing, organisational change, research integration, policing interventions

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

TAIWAN'S POLITICAL LANDSCAPE: THE RISE AND FALL OF HAN KUO-YU IN KAOHSIUNG

Emily Williams, Robert Johnson
National University of Taiwan, Taiwan

Abstract:

The 2020 presidential election in Taiwan marked a significant turning point for the Kuomintang (KMT), a party that once dominated the island's political scene. Following a string of defeats since 2016, the KMT faced a crisis of leadership and direction, largely due to its historical association with mainland China. Han Kuo-yu, a previously obscure legislator, emerged as a potential leader, offering the party a renewed chance of relevance. His victory in the 2018 Kaohsiung mayoral race fueled optimism, with many believing he could carry the KMT to victory in the presidential race. However, Han’s failure in the 2020 election and his eventual removal from office in a recall vote in June 2020 revealed the limits of his political appeal. This article examines Han's image as a populist, his rise to prominence in Kaohsiung, and the eventual collapse of his political career, analyzing the democratic forces that led to his downfall.

Keywords: Populism, Taiwan politics, KMT, Kaohsiung mayor, Han Kuo-yu, recall election.

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

INTELLECTUAL PROPERTY CHALLENGES IN SPACE EXPLORATION: FOCUS ON EUROPEAN SPACE AGENCY REGULATIONS

Maria Linda Ana Ungureanu
Thomas Nikolaus Wagner
Isabelle Veronique Dupont
Robert Heinrich Schmidt

Department of Space Law and Intellectual Property, University of Heidelberg, Germany

Abstract:

This article explores the legal frameworks governing intellectual property (IP) in space exploration, particularly with reference to the European Space Agency's (ESA) regulations. It investigates how European law addresses the protection and ownership rights over creations made in extraterrestrial environments. The analysis focuses on the interplay between international space treaties and IP conventions, examining how these legal instruments influence the rights of inventors, creators, and agencies in space exploration. A special emphasis is placed on ESA's guidelines and its approach to the ownership of creative works, considering the roles of inventors and creators in relation to the agency and the space environments in which their innovations emerge. The article also proposes de lege ferenda recommendations for the regulation of IP in the context of space exploration, aiming to enhance legal frameworks to support and incentivize innovation in the space sector.

Keywords: ESA regulations, intellectual property, European Space Agency, international space law, IP treaties.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

EVALUATION OF THE IMPLEMENTATION OF PUBLIC EXAMINATION CHIEF EXAMINERS' REPORTS IN MATHEMATICS CURRICULUM CONTENT

Olamide Oginni
Adeola Johnson
Chijioke Okafor
Department of Education, University of Ghana, Accra, Ghana

Abstract:

This research investigates the implementation of Chief Examiners' Reports (CER) in the mathematics curriculum for senior secondary schools in the Western Region of Ghana. A descriptive survey research design was adopted, and the sample included 75 mathematics teachers and 150 students, selected using a stratified sampling method. The study employed two self-constructed instruments: the Questionnaire on Teachers' Implementation of Chief Examiners' Reports and Curriculum Content (QTICERCC) and the Questionnaire on Students' Awareness and Knowledge of Chief Examiners' Reports and Curriculum Implementation (QSAKCECCI). Both instruments were validated by experts, and reliability coefficients of 0.83 and 0.89, respectively, were obtained using Cronbach's alpha. Data analysis was carried out using both descriptive and inferential statistical methods. The results indicated a significant correlation between the awareness, availability, and accessibility of CER, and the content of the mathematics curriculum. Furthermore, a notable relationship was observed between the implementation of CER and its impact on both teachers' instructional practices and students' learning outcomes. Based on these findings, it is recommended that examination bodies in Ghana conduct annual awareness programs to promote the effective use of CER among educational stakeholders.

Keywords: Awareness, availability, utilization, Chief Examiners' Reports, curriculum content.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

IMPLEMENTATION MECHANISMS OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR EDUCATORS IN KAZAKHSTAN: A STUDY BASED ON THE "TEACHER" PROFESSIONAL STANDARD

Yelena Agranovich, Larissa Ageyeva, Violetta Tyan, Aigul Syzdykbayeva
Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract:

The ongoing modernization of Kazakhstan's educational system is designed to enhance the quality of teacher preparation and the development of key competencies in educators. The professional standard for "Teacher" in Kazakhstan outlines essential aspects of teacher activities, specifying key competencies, and categorizing qualification criteria in a progressive structure to implement continuous professional development (CPD). CPD is a lifelong process that ensures the improvement of a teacher's professional abilities and personal growth at all stages of their career. It involves various methods of training, self-education, and skill enhancement aimed at refining the quality of education and meeting the evolving demands of the educational sector. CPD is not confined to the completion of formal education; instead, it continues to support teachers throughout their professional journey. The core of CPD lies in the continual integration of new knowledge and skills that allow educators to adapt to changes in teaching methods, educational technologies, and curriculum. This ongoing development keeps teachers up-to-date with contemporary pedagogical practices, innovations, and scientific breakthroughs. By promoting continuous learning, CPD enables teachers to remain agile and responsive to new ideas, creating the foundation for improved educational outcomes and student success. This study explores the objectives of analyzing international CPD practices, defining the conceptual framework, and outlining mechanisms for the implementation of CPD in Kazakhstan. The study identifies the core principles of CPD, which include continuity, systematic implementation, and modularity. Furthermore, it delves into various theoretical approaches supporting CPD, including axiological, systemic, competence-based, activity-oriented, and learner-centered frameworks. An analysis of leading CPD models from countries like Australia, Japan, South Korea, England, Singapore, Sweden, Finland, and Kazakhstan is also presented.

Keywords: Continuous professional development, teacher training, CPD models, Kazakhstan, educational reform, teacher competencies

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

SKILL MISMATCH BETWEEN HEAVY EQUIPMENT REPAIRER STUDENTS AND EMPLOYERS' REQUIREMENTS

Lec. Bolormaa Dalanbayar, Dr. Batsaikhan Ulaankhuu, Dr. Bayarmaa Tsogtbaatar

Department of Engineering, National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract:

This study investigates the gap between the skills of heavy equipment repairer students and the expectations of employers. We conducted a survey with both employers and students to assess the alignment between student self-evaluations and employer needs. The employer survey contained 15 questions to evaluate the knowledge and skills of graduates from four Technical and Vocational Education and Training (TVET) schools specializing in heavy equipment repair. The survey results were compared with job specifications provided by Liebherr, a leading brand in the industry, to identify the required qualifications for new employees. The findings reveal that over 76% of employers found students' professional knowledge to be adequate, 47% rated their vocational skills as sufficient, and 43% considered their attitudes to meet expectations. These results suggest a significant mismatch between the students' self-assessment of their skills and the employers' expectations.

Keywords: Skill mismatch, employer needs, vocational training, competency-based education, employer feedback.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ASSESSING CHILDREN'S PROBABILISTIC AND CREATIVE THINKING IN A NON-FORMAL LEARNING CONTEXT

Maria Oliveira, João Santos, Carla Almeida, Pedro Costa

Department of Education, University of Lisbon, Portugal

Abstract:

In our daily lives, we encounter a wide range of unpredictable events, often attributed to chance, where no immediate justification is available for their occurrence. Chance, defined as a source of uncertainty, plays a significant role in various facets of human life, including weather forecasting, dice rolling, and lotteries. Interestingly, humans and certain animals can quickly adapt their behavior to effectively navigate doubly stochastic processes—random events influenced by two layers of unpredictability, such as the interplay between weather patterns and dice outcomes. This adaptability suggests that the human brain may be equipped with inherent mechanisms for perceiving, understanding, and responding to probabilities. Consequently, modern educational frameworks have integrated probability theory into curricula, beginning in early primary education. In the early years of school, children are taught to use specific vocabulary—such as “always,” “never,” “perhaps,” “unlikely,” and “likely”—to help them understand the likelihood of various events. These terms are foundational for children’s comprehension of probabilistic concepts. Such knowledge is cultivated from tangible experiences and cause-effect relationships observed in daily life, as well as intuitive estimates based on familiar scenarios. As part of a summer school program hosted at a Portuguese university, a non-formal learning experiment was conducted with 18 children from the 5th and 6th grades. The objective was to assess their levels of probabilistic, creative, and critical thinking through a structured ice-breaking game, designed to examine their understanding of impossible, certain, equally probable, likely, and unlikely events. Additionally, the study explored how the non-formal context influenced their learning outcomes. The evaluation criteria for probabilistic thinking included the creative ability to categorize events within the specified probability categories, the capacity to justify these categorizations, the critical ability to assess other children’s event classifications, and the skill to make predictions based on given probabilities.

Keywords: Critical thinking, creative thinking, non-formal education, probabilistic reasoning, serious games.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

APPLICATION OF CAUSAL INFERENCE AND DISCOVERY IN CURRICULUM EVALUATION AND CONTINUOUS IMPROVEMENT

Lunliang Zhong, Bin Duan

Department of Educational Technology, Beijing Normal University, China

Abstract:

The undergraduate graduation project plays a critical role in higher education curricula, especially in the context of engineering accreditation. However, current evaluation methods tend to present data summaries without delving into the underlying causes of issues. This study utilizes the Peter-Clark algorithm to examine causal relationships within the graduation project data from an Electronics and Information Engineering program, thereby constructing a causal model. Structural equation modeling (SEM) was employed to validate the model's accuracy. The analysis highlights several pivotal teaching stages that impact project success, revealing specific issues within the process. By incorporating causal discovery and inference into the project evaluation, this study effectively identifies key challenges and suggests targeted measures for improvement. The impact of these proposed measures is assessed through a comparative analysis of learning outcomes from two student cohorts, accounting for confounding factors, which ultimately results in enhanced teaching quality.

Keywords: Causal discovery, causal inference, continuous improvement, structural equation modeling, project evaluation

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ATTITUDE OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Roberto Merlo, Dr. Maria González, Zoila Rivero, Dr. Laura González
University of Buenos Aires, Argentina

Abstract:
This exploratory study investigates university students' perspectives on the integration of artificial intelligence (AI) in academic settings. The focus is on understanding the perceived value of AI in education, its potential to enhance learning, and its role in the development of new skills. A 30-item survey was developed and administered to 800 first-year students majoring in natural and exact sciences. The test was validated using Cronbach's alpha coefficient following a randomized pilot. Descriptive statistics highlighted the dominant factors in students' attitudes, while factor analysis revealed the impact of knowledge and emotions on students' engagement with AI during classroom activities.

Keywords: Attitude, artificial intelligence, education, learning, student engagement.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

ENHANCING ONLINE EDUCATION IN ARABIC LANGUAGE TEACHING: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND STRATEGIES

Salah Algabli, Mohammad Alharbi, Ahmed Al-Mansoori, Khalid Al-Jabri

Department of Arabic Language and Linguistics, King Saud University, Riyadh, Saudi Arabia

Abstract:

With the rise of online learning, Arabic language educators are increasingly required to modify their teaching strategies to fit digital platforms. This research delves into the experiences of online Arabic instructors, aiming to identify the pedagogical opportunities and challenges presented by this format. Employing a transcendental phenomenological approach, the study analyzes data gathered from 15 instructors across different regions, providing insights into the realities of online Arabic language teaching at the university level. The findings highlight a variety of challenges, such as technological barriers and engagement issues, while also uncovering opportunities for innovative instructional methods. Based on these results, the paper offers both theoretical frameworks and practical strategies to enhance the effectiveness of online Arabic education, fostering an environment where both instructors and students can thrive. The study concludes with recommendations for educators, researchers, and program coordinators to optimize the quality of online Arabic language instruction and overcome its inherent challenges.

Keywords: Online Arabic language teaching, digital pedagogy, online learning challenges, language instruction strategies, university education.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

FUTURE PERSPECTIVES IN ARCHITECTURAL EDUCATION IN PORTUGAL: REVOLUTIONIZING THE TEACHING APPROACH FOR NEW GENERATIONS

Patricia Diogo, João Pereira, Maria Silva, Pedro Costa

Faculty of Architecture, University of Lisbon, Portugal

Abstract:
In the context of 21st-century architecture education, we are constantly questioning the essence of teaching architectural projects in Portugal. The focus is not solely on imparting technical knowledge, but on fostering a teaching methodology that adapts to and reflects the rapid social, environmental, and technological transformations we face. Teaching architectural design in Portugal today has evolved beyond tradition—it is a dynamic space of innovation. Each incoming generation of students arrives with an eagerness not only for practical design skills but also for purpose and meaning in their work. They seek to understand how they can influence and reshape both our built and cultural environments. These students are not mere passive learners but active contributors, engaging in the development of more sustainable, ethical, and reflective architecture.

Keywords: Architecture, education, sustainability, design pedagogy, innovation.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

CUMHURIYET 14th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
April 23, 2025 - ANKARA
ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

KIBRIS SORUNUNUN ÜÇÜNCÜ AKTÖRÜ İNGİLTERE'NİN GEÇMİŞTEN BUGÜNE ADAYLA İLGİLİ JEOSTRATEJİK PLAN VE UYGULAMALARI

Kemal GÜNDOĞDU[1]

E-mail: 23414901001@ogr.comu.edu.tr - Orcid ID: 0009-0001-8889-9553

Doç. Dr. Güneş ŞAHİN[2]

E-mail: gunessahin@comu.edu.tr- Orcid ID: 0000-0003-4245-9760

ÖZET

Kıbrıs meselesi ile ilgili tartışmalar alevlendiğinde meselenin tarafları Kıbrıslı Rumlar ve Türkler ile adanın kendisine ait olduğunu savunan Yunanistan ile buna kendi tarihi ve güvenlik gerekçeleri ile karşı çıkan Türkiye'nin mücadelesi akıllara gelmektedir. Ancak bu tarafların dışında ada üzerinde halen varlığını sürdüren ve adayı vazgeçilmezi olarak gören bir devlet daha bulunmaktadır. Bahsettiğimiz devlet olan İngiltere, Amerikan Bağımsızlık savaşında, kıtadaki ekonomik kaynaklarını kaybettikten sonra sömürgesi Hindistan'a olan yolun güvenliğine odaklanmış, bu yolun geçtiği Doğu Akdeniz'de güvenilir bir üs aramaya başlamıştı. Bu üs Doğu Akdeniz'in stratejik adası Kıbrıs'tı. İngiltere adayı ilk ele geçirdiği andan itibaren jeostratejik çıkarları doğrultusunda hareket ederek, ada üzerinden mücadele eden Kıbrıslı Rumlar ve Türkler ile onların destekçileri olan Yunanistan ve Türkiye'yi bu çıkarları doğrultusunda bazen iki tarafı birden olacak şekilde kullanmıştır. İngilizlerin asıl endişelerini bölgede barışı sağlamaktan çok çıkarları, adada kurduğu üsleri ve buradaki İngiliz askerleri oluşturmuştur. Çalışmada Kıbrıs'taki bu aktörün adaya yerleşme süreciyle birlikte ada üzerindeki jeostratejik hedefleri ve buna yönelik planları ile bu planlar doğrultusunda yaptığı askeri ve siyasi düzenlemeleri tarihsel süreç içerisinde değerlendirilecektir. Bu değerlendirme yoluyla küresel bir güçken bu gücünü kaybeden İngiltere'nin, adadaki jeostratejik çıkarlarını korumak için hangi manevraları yaptığını ve diğer devletler ile olan bu mücadelenin güzümüze olan yansımaları aktarılacaktır. Bu bize Kıbrıs sorunun basit anlatımıyla iki taraf arasındaki bir anlaşmazlık olmayıp, jeostratejik temelde küresel ve bölgesel güçlerin dâhil olduğu bir anlaşmazlık olduğunu, İngiltere örneği üzerinden aktaracak ve adada asıl konuşulması gereken konunun jeostratejik çatışmalar olduğunu bize gösterecektir. Çalışma esnasında; süreli yayınlardan, konu ile ilgili arşiv belgelerinden ve telif eserlerden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, İngiltere, Jeostrateji, Güvenlik, Enerji Savaşları.

[*] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinler Arası Askeri Tarih Araştırmaları Yüksek Lisans Öğrencisi.
[2] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve sosyal Bilimler eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi ABD Öğretim Üyesi.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

THE THIRD ACTOR IN THE CYPRUS ISSUE: BRITAIN'S GEOSTRATEGIC PLANS AND PRACTICES REGARDING THE ISLAND FROM PAST TO PRESENT

ABSTRACT

When discussions about the Cyprus issue intensify, the conflict between Greek and Turkish Cypriots, as well as between Greece—which claims the island—and Turkey—which opposes this claim based on historical and security concerns—comes to mind. However, aside from these parties, there is another state that still maintains its presence on the island and sees it as indispensable: the United Kingdom. After losing its economic resources on the continent during the American War of Independence, Britain focused on securing the route to its colony, India. In doing so, it sought a reliable base in the Eastern Mediterranean—a role that the strategically located island of Cyprus could fulfill.

From the moment the United Kingdom took control of the island, it acted in line with its geostrategic interests, using the island and its conflicts between Greek and Turkish Cypriots—and their respective backers, Greece and Turkey—in ways that served these interests, sometimes manipulating both sides simultaneously. Britain's primary concerns were not about maintaining peace in the region, but rather about securing its interests, protecting its bases on the island, and ensuring the safety of its military presence there.

This study will evaluate, within a historical framework, how this actor settled on the island, its geostrategic objectives, the plans it devised to achieve them, and the military and political arrangements it implemented accordingly. Through this evaluation, we will present how Britain, once a global power, carried out strategic maneuvers to protect its interests on the island even after losing much of its former influence, and how this struggle with other states continues to have repercussions today.

Ultimately, the study will demonstrate—through the example of the United Kingdom—that the Cyprus issue is not merely a dispute between two communities, but rather a conflict deeply rooted in geostrategic considerations involving both regional and global powers. The real subject of discussion concerning the island, therefore, should be the geostrategic rivalries at play. The study will make use of periodicals, relevant archival documents, and scholarly works on the subject.

Keywords: Cyprus, United Kingdom, Geostrategy, Security, Energy Wars.

1. GİRİŞ

İngiliz tarihçi Niall Ferguson, yazmış olduğu ‘İmparatorluk-Britanya'nın Modern Dünyayı Biçimlendirişi’ kitabının girişinde İngiltere ile ilgili olarak Britanya İmparatorluğunun gelmiş geçmiş en büyük imparatorluk olduğunu ve Avrupa'nın kuzeybatısındaki bir ada devletinin dünyaya nasıl hükmedebilir bir noktaya ulaştığının dünya tarihinin önemli sorularından biri olduğunu belirtir. (Ferguson, 2017:11)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Söz konusu ifadeler, 19 yüzyılda sömürgeleştirme mücadelesi içerisinde Kıbrıs'ı da alan İngiltere'nin adadaki taraflardan biri olarak jeostratejik konumunu refere eder niteliktedir. Dolayısıyla okuduğunuz metnin temel tartışma noktası; İngiltere'nin Kıbrıs'ın jeostratejik konumunu siyaseten kullanma hedefine ulaşmak için askeri bölgede askeri güç oluşturma hedefine odaklanmaktadır.

Tarih boyunca birçok devlet karşımıza çıksa da hiçbir devlet 19. Yüzyıldan itibaren siyaset, dış politika, ekonomi anlamında belirlemiş olduğu normları dünya genelinde benimsetme başarısını İngiltere kadar gösterememiştir. Bu benimsetme işi çoğu zaman biri yayılımın, mücadelenin, savaşların ve daha geniş bir tanımlama ise emperyalizm vasıtasıyla gerçekleştirildi. Son bahsettiğimiz kavramlar insan hayatı açısından son derece olumsuz olsa da bugün yaşadığımız dünya Britanya'nın ya da daha çok kullanılan ismi ile İngiltere'nin hedeflerini, yaptıklarının ve de yapmadıklarının bir sonucu olarak görmek gerekir. Yapılanlar ve yapılamayanlar, İngiliz emperyalizminin sonuçları bugüne kadar yeterli düzeyde sorgulandı ve halen sorgulanmaya devam etmektedir.

Ancak bizim için bahsetmeye çalıştığımız uzun tarihi sürecin öne çıkan ilk yönü, İngilizlerin bir sömürgeci güç olarak ve ticari yönden gelişerek özellikle Akdeniz'de girdikleri mücadele olacaktır. Zira bu mücadele daha ilerleyen süreçte İngiliz İmparatorluğunun gözlerini Kıbrıs'a çevirmesine ve burayı ele geçirmesine neden olacaktır.

Bölgede, İngilizler öne çıkmadan önce Hollandalılar ve akabinde Fransızların hâkim olduğu bir deniz ticareti sistemi söz konusudur. Fakat İngilizlerin Hollandalılarla çatışması daha sonra ise Fransa'yla mücadelesi, 20. Yüzyılda yaşadığımız dünya savaşlarının küçük bir örneğine dönüşmüş ve dünya siyasetinde liderliğin kimin eline geçeceğini belirleyecek sonuçlara sebep olmuştur. Bu mücadele de Hollandalılar pazar payı isterken, Fransızlar ise toprak talebindeydi. (Ferguson, 2017: 50). Bu serüvende İngilizler denizlere hükmetmek için teknolojiyi ve bilimi kullanarak öne geçeceklerdi. Denizlerdeki mücadelenin esas sonucunu ise Yedi Yıl Savaşı, belirleyecek, Hindistan Fransızların değil artık İngilizlerin olacaktı. Bu durum Britanya'ya yaklaşık iki yüz yıl boyunca hem İngiliz ticareti için devasa bir pazar, hem de askeri insan gücü açısından tükenmez bir kaynak sağlayacaktı.

Britanya 1600'lü yıllarda önemsiz, siyasal açıdan ikinci derecede önemli bir ülke iken 200 yıl sonra Büyük Britanya diye anılacak, dünyanın çeşitli stratejik noktalarındaki sömürgeleri ile dünyanın şimdiye kadar gördüğü ve sık kullanılan tabiriyle belirtirsek 'güneşin üzerinde batmadığı' bir imparatorluk haline gelecekti. (Ferguson, 2017:70) Bu süreçte İngiltere Hindistan üzerindeki çıkarlarını korumaya çalışırken, bu çıkarların korunması noktasında belirli bölgelerin ele geçirilmesi yönünde faaliyetlerini sürdürecekti. Bu ele geçirilen yerlerin en önemlilerinden birisi de Kıbrıs adası olacaktır. Çalışmamızın devam eden kısmında Kıbrıs'ın bahsetmeye çalıştığımız jeostratejik özelliklerinden bahsetmemiz yerinde görünmektedir.

2. KIBRIS ADASININ JEOSTRATEJİK ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Türklerin 'Batıdaki Deniz' anlamında kullandıkları Akdeniz, Orta Asya ve Anadolu'nun batıya ve oradan da okyanus ve ötesindeki ülkelere açılmasını sağlayan bir pencere konumundadır. Denizler, okyanuslar ve kara parçaları arasında bağlantı sağlayan bu deniz kütlesi iki kısma ayrılmaktadır: ilk kısım çok sayıda adayı barındırarak Cebelitarık Boğazı, üzerinden Atlas okyanusuna varan Batı Akdeniz; ikinci kısım ise Süveyş kanalı üzerinden Kızıldeniz, Hint ve

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

Pasifik Okyanuslarına bağlantı sağlayan Doğu Akdeniz'dir. Doğu Akdeniz'in tam ortasında Kıbrıs adası yer almaktadır. (Özey, 1998: 91) Kıbrıs küçük bir ada olmasına rağmen küresel siyasette etki gücü oldukça yüksek bir önem taşımaktadır. Akdeniz'in doğusundaki bu ada Anadolu ve Suriye kıyılarının oluşturduğu köşede Anamur kıyılarında 70 km, Lazkiye kıyılarından 100 km mesafede bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 9.300 km kare genişliğindeki bu ada 11.000 km karelik Marmara denizine çok rahatlıkla sığabilmektedir. (Alagöz,2014:1).

Anadolu coğrafyasına, Kuzey Afrika'ya ve zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip Doğuya yakınlığı Kıbrıs'ın önemini arttırmaktadır. Bu sebepledir ki Kıbrıs'a hâkim olmak demek, Doğuya ve Doğu Akdeniz'e üstünlük sağlamak anlamına gelmektedir. (Salihoğlu, 2020: 61).

Ada'nın terminolojisine baktığımız zaman birçok isimle karşılaşıyoruz: Ada ile ilgili olarak Türkler Kıbrıs adını kullanırken, Araplar Kubrus, Batılılar ise Cyprus, Cipren, Cypre, Gipros, Chypre gibi kelimeleri isimlendirmede tercih etmişlerdir. Bu isimlendirmeler içerisinde Kıbrıs isminin, adada çok bulunan bakır madeninden dolayı Latince'deki ismi olan "Cuprum"dan geldiği şu ana kadar en çok benimsenen görüştür. Yunan tarihçileri ise 'Enosis' sürecinin de etkisiyle Ada üzerindeki iddialarını güçlendirmek için, Kıbrıs isminin Eski Yunan tanrısı Kiniras'ın çocuğu Kipros'tan aldığı tezi üzerinde durmaktadırlar. (Tenşi, 2022: 3).

Ada, tarih boyuncu Orta Doğu ve Ege Denizi arasında kuvvetli olmak isteyen devletlerin ilgisini çeken bir yer olmuştur. Adada sırasıyla varlık gösteren devletler "Mısır, Hitit, Asur, Pers, Makedonya (Büyük İskender dönemi), Roma, Bizans, Araplar, Ceneviz, Memluk, Venedik" ve Osmanlı Devleti olmuş ve bu devletler adanın konumunun sağladığı avantajlardan yarar sağlamışlarıdır.

İlk çağlarda gemilerdeki teknolojik yetersizlikler, düzensiz seferler, kazalar, uzun süren doğa olayları nedeniyle düzenli bir deniz taşımacılığından bahsetmek zordur. Saymış olduğumuz sebepler nedeniyle gemiler belirli dönemlerde yola çıkabiliyor, doğa koşullarının elvermediği durumlarda rota dışına çıkabiliyor, seferler başlamadan ertelenebildiği gibi yapılan bir seferin yarıda kalması gibi durumlarda yaşanabiliyordu. İşte anlattığımız bu olumsuzluklarda Adalar gemilerin, yolcuların ve tayfaların ihtiyaçlarını gidermenin imkanını sağlayan önemli noktalardı. Akdeniz boyunca bu özellikleriyle deniz ciddi katkılar sağlayan ada ve limanların başında; Korsika, Sicilya, Malta, Midilli, Girit, Rodos ve Kıbrıs gelmekteydi. Bu adalar arasındaki mesafeye bakıldığında Venedik'ten Girit'e kadar kısımda gemiler için birinci aşama kat edilmekte ve sonra Girit'ten itibaren büyük bir ticari yolun Kıbrıs'ı Suriye'yle bağladığı görülmektedir. Bu özellikleri sebebiyle kısa menzilli gemiler çağında bahsettiğimiz bu adalar, Akdeniz'in hareketsiz donanmaları olarak hizmet etmişlerdir. Ancak daha sonraki süreçte teknolojik ilerlemeler sonucunda gemilerin daha uzun mesafeleri kat edebilmesi, adaların stratejik önemini zamanla azaltmıştır.

3. İNGİLİZLERİN ADA ÜZERİNDEKİ İLK FAALİYETLERİ

Stratejik öneme sahip bir ada olan Kıbrıs, geçmişte "imparatorluk yolu" olarak adlandırılmış ve bugünde İngiltere'nin Orta Doğu ile Uzak Doğu'da yer alan askeri üslerine ulaşım güzergâhı üzerinde yer almaktadır. (Dumlu, 2022:127). İngilizlerin adaya yönelik ilk faaliyetleri adada üretilen bir tarım ürünü olan pamuktan kaynaklanmıştır. Bu ilk dönemlerde Kıbrıs'ın İngilizlerle

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

olan ticaretinde en büyük payı pamuk oluşturmuş ve İngiltere'de yer alan Lancashire pamuk endüstrisinde Adadan gelen pamuğun önemli bir payı olmuştur. (Şahin, 2016: 159-160).

İngilizlerin Akdeniz ticaretini geliştirmek amacıyla attıkları en önemli adım 11 Eylül 1581 tarihinde Levant şirketini kurmalarıdır. Bu şirketin kurulması ile birlikte İngilizler bölgede giderek güçlenmiş; 1600 yılına gelindiğinde bölgede 50 civarında gemisi bulunan Akdeniz'in en büyük ticari filosu haline gelmiştir. Filo sayesinde 17. yüzyılın ilk dönemlerine gelindiğinde, bölgedeki deniz taşımacılığında Venediklerin yerini büyük ölçüde İngilizler ele geçirecekti. Bu süreçte İngiliz gemileri daha çok tercih edilecekti. Bunun temel sebepleri İngiliz gemilerinin daha yüksek taşıma kapasitesine sahip olması, dayanıklı olmaları ve savunmada daha güçlü toplara sahip olmasıdır. Bölgede ticaretinde İngiliz gemilerinin etkinliği arttıkça Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan İstanbul, İzmir, Halep, Mısır ve Kıbrıs gibi limanlarda İngiliz tüccarları da giderek güç kazanacaktı (Şahin, 2016:157). Bu süreçte adanın İngilizler açısından sadece ticari anlamda bir değer taşıdığını söylemek mümkündür. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan siyasi gelişmeler ve bölgedeki yeni rakiplerin ortaya çıkması ile birlikte bu durum değişecekti.

4. İNGİLİZLER TARAFINDAN ADANIN ELE GEÇİRİLİŞİ

Bu kısımda özellikle altını çizmemiz gereken nokta; önemli deniz yolları üzerinde yer alan adaların kaderlerini belirleyen en dikkat çekici unsurun kendilerinden ziyade büyük güçler olmasıdır. Bu tür adalar eğer kendi güçleri doğrultusunda siyasi, askeri ve ekonomik anlamda öne çıkamıyorlarsa, jeostratejik önemleri dolayısıyla bu önemi değerlendirmek isteyen bir başka güçlü devletin kontrolünde varlıklarını sürdürmektedirler. Kıbrıs'ta bundan sonraki süreçte bu kaderden nasibini alacaktır.

Konunun tarihsel serüvenine baktığımızda, 18. yüzyılın sonlarında Akdeniz'de Fransızların yanında yeni bir gücün devreye girdiğini görmekteyiz. Sıcak denizlere inerek dünya ticaretinde söz sahibi olmak isteyen Ruslar ve Fransızların Mısır'ı işgal girişiminin ardından, çaresiz kalan Osmanlı Devleti'ne yardım karşılığında tarihi bir fırsat yakalayacaklardır. Rus savaş gemileri anlaşma karşılığında Akdeniz'e girmiş ve Kıbrıs önlerine kadar gelmişlerdir. Bir taraftan Fransa'nın diğer taraftan İngiltere ve Rusya'nın Akdeniz'de etkinliğini artırmasıyla birlikte, 19. yüzyılın başlarından itibaren Akdeniz diplomatik bir satranç tahtasına dönüşmeye başlayacaktır. Artık bunda sonra İngilizler için Kıbrıs basit bir ada olmaktan çıkarak, ellerinde olması durumunda sağlanabilecek siyasi ve ekonomik faydaların düşünüldüğü çok önemli bir merkez olacaktır.

Zira Hindistan yolunun iki önemli noktası olan, Halep ve Mısır'ın güvenliği Kıbrıs yoluyla sağlanabilirdi. Bu sebepledir ki, Suriye, Mısır ve Anadolu kıyılarını içeren Doğu Akdeniz çemberinde çıkarları olan bir devletin, gözü ve kulağı Kıbrıs'ın üzerinde olmak durumundaydı. Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayarak deniz ticaretinde mesafeyi kısaltan Mısır'daki Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında açılması Kıbrıs'ın stratejik önemini öne çıkaran bir diğer önemli gelişmeydi. Amerikan Bağımsızlık savaşı sonrasında elinde en önemli kolonisi olarak kalan Hindistan'a ve buraya giden yolun güvenliğini sağlamaya adayan İngiltere, Süveyş Kanalının açılması ile Doğu Akdeniz'de İngiliz donaması için bir üs aramaya başlayacaktı. En uygun yer, zayıf Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Kıbrıs adasıydı. (Yüksel, 2022: 11). İşte temel olarak söz konusu kaygı, İngiliz dış politikasının Akdeniz'de mevcut statükonun

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

korunmasına ve Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığını devam ettirmeye yönelik bir tavır almasına neden oldu. (Şahin, 2016: 164).

İngiltere tarihsel süreçte batıdan doğuya doğru bir genişleme siyaseti içerisinde bulunmuştur. Bu genişleme siyasetinde çıkarları gereği 1704'te Cebelitarık'ı ve 1836'da Malta'yı alan İngiltere, Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılmasının devamında bu zincire birer halka daha ekleme ihtiyacı sebebiyle 1878'de Kıbrıs'ı ve 1882'de ise Mısır'ı ele geçirecekti. Böylece İngiltere, doğudaki sömürgelerine giden yolda önemli bir geçiş alanı olan Akdeniz'e hâkim bir duruma gelecektir. (Özkütük, 2024:3). İngiltere daha önceden Fransızlara karşı Akdeniz'deki çıkarlarını Malta'daki deniz üssü yoluyla korumaya çalışıyordu. Rusya'nın bölgedeki yeni bir tehdit olarak algılanması nedeniyle Kıbrıs adası bu yeni tehdit için İngilizler tarafında bir savunma noktası olarak kullanılacaktı. (Şahin, 2016: 164).

Bu dönemde Başbakan Lord Beaconsfield 'in, Kraliçe Viktorya'ya yazmış olduğu 5 Mayıs 1878 tarihli mektubunda geçen şu satırlar İngilizlerin Kıbrıs konusundaki planları bize aktarmaktadır:

> *"Eğer Kıbrıs, Osmanlı Devleti tarafından İngiltere'ye bırakılırsa ve İngiltere de Osmanlı Devleti ile Asya Türkiye'sini Rus işgaline karşı koruyacak bir savunma antlaşması imzalarsa, o vakit, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü artacak ve böylece Majestelerinin Hindistan İmparatorluğu son derece güçlendirilmiş olacaktır. Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır. Böyle bir düzenleme, aynı zamanda Türkiye'yi Avrupa'da daha da güçlü kılacak ve bununla birlikte Rusya'ya karşı savaş öncesi durumdan daha güçlü bir tampon devletin oluşmasına olanak sağlayacaktır."* (Sonyel, 1978: 749).

Mektuptan anlaşılacağı üzere İngiltere Rusya tehdidine karşı Kıbrıs'ı istemekte ve bu sayede Akdeniz'de ki mevcut durumun muhafaza edilebileceğini düşünmektedir. Eğer, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında yapılacak ittifak antlaşması etkili olmazsa ikinci bir önlem olarak Kıbrıs'ı işgal edilecek ve Doğu Akdeniz'de ileri bir karakol olarak bu ada kullanılacaktı. Aynı zamanda Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin oynadığı tampon bölge rolünü devam ettirilecektir. (Şahin, 2016: 167). 1877'de Osmanlıların Ruslara karşı yenilmesi ve Ayastefenos Antlaşmasının imzalanmasından sonra İngilizlerin sömürgelerine giden yolların güvenliği konusunda endişeleri artmaya başlayacaktı. Zira Osmanlı toprak bütünlüğü yoluyla bu yolların güvenliğini koruyan İngiltere, imparatorluğun giderek zayıf düşmesi sonrasında bu tutumundan vazgeçerek Osmanlı toprakları üzerinde istediği stratejik hedefleri çeşitli şekillerde elde etme yoluna gidecekti. (Örnek ve Ververi, 2016: 24). İngiltere'nin 4 Haziran 1878 tarihinde Kıbrıs'ı işgal etmesinin ardında, Rusya'nın bölgede yarattığı korku yatmaktaydı. Bu karar, 93 Harbi'nin sonuçlarının İngilizlerde yarattığı tedirginlik sonrasında hızlıca alınmış ve İngilizler adanın mevcut durumu ve işgal sonrası adada yapılacaklar ile ilgili derinlemesine bir hazırlık yapmamışlardır. (Şahin, 2016:170).

Berlin Konferansı sırasında varılan antlaşmayla Kıbrıs adasının yönetimi geçici olarak İngiltere'ye verilerek, İngiltere'de bunun karşılığında Rusya Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki topraklarına saldırdığında İngiltere Osmanlı'ya askerî açıdan yardım edecekti. Ancak söz konusu geçicilik uygulanmayacaktı.

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

5. İNGİLTERE KONTROLÜNDE KIBRIS'IN JEOSTRATEJİK KULLANIMI

İngiltere tarihi boyunca jeostratejik hamlelerindeki temel düşünceyi İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'un şu sözlerle çok güzel özetlemektedir: "*Britanya'nın edebi müttefiki yoktur ve ayrıca daimî düşmanı da yoktur. Ancak çıkarlarımız sonsuz ve kalıcıdır ve bu çıkarları takip etmek bizim görevimizdir."* Bu sözlerde anlatılanlar bundan sonraki süreçte Kıbrıs konusunun çözülemezliği içinde geçerli olacaktır. Zira İngiltere adayı aldığı günden itibaren çıkarları neyi gerektiriyorsa o şekilde davranacak ve adada yer alan halkları bu doğrultu da kullanacaktır. Bazen Rumlar bazen de Türkler İngiliz çıkarlarına göre İngiliz desteği göreceklerdi. Uygulanan baskın İngiliz siyaseti iki halk arasında derin düşmanlıkların oluşmasında da etkili olacaktı. (Yüksel, 2022: 63).

Adaya gelen İngiliz askerleri başlangıçta yeterli hazırlıkların yapılmaması nedeniyle ilk başlarda ciddi sıkıntılar yaşamışlar ve iklim nedeniyle sağlık problemleri ile uğraşmışladır. Bu durum Kıbrıs ile ilgili işgalin çok hızlı ve hazırlıksız şekilde yapıldığını bizlere göstermektedir. Bunda adaya bir an önce yerleşilmesi fikri etken olmuştur. Adada yaşayan Rumlar İngiliz yönetiminden bu süreçte memnun olmuş ve bir süre sonra adanın Yunanistan'a devredileceğini düşünerek İngiliz yönetimine tepkide bulunmamışlardır. İngilizler ise Rumların bu hayalini canlı tutarak onları adadaki Türk halkına karşı bir müttefik olarak kullanacaklardı. (Yüksel, 2022: 26). Devam eden süreçte İngilizler adada donanmaları için bir liman yapılması fikrini benimsemiş ve Famagusto (Gazi Magosa) şehri liman için seçilmiştir. Kıbrıs'ın alınmasından birkaç yıl sonra İngiltere bu kez Mısır'ı ele geçirmiş ve Süveyş kanalının doğrudan savunulması şansı elde edildiği için bu plandan vazgeçilmiştir. Bu sebepledir ki İngiltere için Kıbrıs konusu önemini bir süre kaybedecektir. Ancak İngiltere ileriyi de düşünerek bu adayı Osmanlı Devleti'ne teslim etmeyecektir. (Yüksel, 2022: 12).

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri tarafında yer alması sonrasında 5 Kasım 1914'te İngiltere adayı ilhak ettiğini açıklayacaktı. Ada, I. Dünya Savaşı boyunca İtilaf devletlerinin Anadolu ve Orta Doğu'ya yönelik askerî faaliyetleri için bir "askerî üs" görevi görecektir. Nitekim Yunanistan'ın Türklere karşı savaşmaları için Lübnan'daki Maronitlere temin ettiği silahlar, Kıbrıs'tan gönderilmiştir. Bunun yanı sıra Kıbrıs İngiltere kontrolünde İttifak Devletleri'ne karşı bir "propaganda ve casusluk merkezi" hâline getirilmiştir.

Ada bu süreçte bir askeri eğitim kampı olarakta hizmet verecekti. İskenderun olmak üzere Türkiye'nin güney kıyılarına yapılacak çıkarmalarda milis ordusu olarak hizmet edecek Ermeni ve Rum komitacıların askeri eğitimleri, güvenilir olması nedeniyle Kıbrıs'ta verilmiştir. (Dumlu, 2022:132). I. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte ise Lozan Antlaşma ile Türkiye adanın İngiltere'ye ait olduğunu kabul edecekti. Ancak antlaşmanın 16. Maddesine göre İngiltere'nin adayı bir başka ülkeye devretmesi durumunda adanın geleceği ile ilgili olarak Türkiye' de söz sahibi olabilecekti. 10 Mart 1925'ten itibaren ise İngiltere Kıbrıs'ı Taç Koloni statüsüne yükseltmiş ve 1959 yılına kadar ada bir İngiliz vali tarafından yönetilmiştir. (Yüksel, 2022: 33).

Bu süreçte Kıbrıslı Rumlar adanın Yunanistan'a verilmeyeceğini anlayarak 1931'de İngilizlere karşı büyük bir ayaklanma başlattılar. Ayaklanma başarılı olmamış, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Rumların bu çabaları bir süre azalmıştır. İngiltere Rumların *"kendi kaderini tayin*

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

hakkı" taleplerine çıkarları nedeniyle karşı çıkmış ve Adayı Yunanistan'a bırakmayı kabul etmemiştir. (Özkütük, 2024: 4).

Dönemin İngiltere Başbakanı Anthony Eden, 1 Haziran 1956'da verdiği bir demeçte İngiltere'nin adadaki durumunu şöyle açıklamıştır:

"Kıbrıs'ta NATO'nun çıkarları vardır. Ama yalnız o kadar değil. İngiltere'nin Kıbrıs'taki çıkarları yalnızca NATO ile sınırlı değildir. Ülkemizin ve Batı Avrupa'nın endüstriyel yaşamı, Orta Doğu'dan gelen petrole dayanmaktadır... Eğer bir gün petrol kaynaklarımız tehlikeye düşecek olursa, bunları korumak zorunda kalacağız. Kıbrıs'ta ihtiyaç duyduğumuz imkânlar, bu savunmanın bir parçasıdır. (Tamçelik, 2011: 1514).

İki dünya savaşı arası döneme kısaca baktığımızda İngiltere'nin, (1918-39) Orta Doğu'daki askeri hakimiyetini devam ettirmek için Kıbrıs'tan etkin olarak yararlanmadığı gibi, rakiplerinin de ondan faydalanmasına izin vermediği görülür. Bundan sonraki süreçte İngiltere'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu politikası, Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisi veya bu bölgelerdeki kendi konumunu sürdürme şeklindedir. (Çapraz ve Gürdal,2024: 53). Sovyet askeri kuvvetlerinin Orta Doğu'ya yönelik harekete geçmesi durumunda, adada mobil taburların görevlendirilmesi, Kraliyet Hava Kuvvetleri ile, bölgeye takviye kuvvetlerin gönderilmesi ve askeri savunmanın derinlik kazanmasına ilişkin adada üslerin kurulması dönem içinde yapılan planlamalar arasındaydı. (Çapraz ve Gürdal,2024: 55). Bu süreçte İngiltere'nin Filistin'den çekilmesi, Mısır ile eski dostluk ilişkilerinin korunamaması, İngiliz ordusunun Kıbrıs'a önem vermesine neden olacaktı. İngiliz Genelkurmayına göre, Kıbrıs, Sovyetlerin güneyine yönelik yapılabilecek bir hava taarruzu için gerekli menzili sağlıyordu ve olası savaş durumunda Sovyet Hava Kuvvetleri Avrupa'ya odaklanacağı için Kıbrıs, hava saldırılarından uzak kalacaktı. (Çapraz ve Gürdal, 2024: 56).

Böylece 1950'li yıllara girerken Kıbrıs, İngiltere'nin askeri faaliyetleri için güçlü bir alternatife dönüşmeye başladı. 1956 yılında başlayan Süveyş krizi İngiltere'yi bir kez daha zor bir duruma soktu. İngiltere'nin siyaseten zor duruma düşmesi Akis Dergisi'ne şu sözlerle yansımıştır: "*Süveyş krizi tamamen kapanmış olmaktan çok uzaktır, bilakis bütün meseleler olduğu gibi durmaktadır. Fakat bir şey açıktır ki İngiltere bütün dünyada bilhassa Orta Doğu ve yakın Doğu'da prestijini kaybetmiştir."* (Balkan,1956:12). Buradaki başarısızlık sonrasında bölgedeki batılı devletlerin çıkarlarını koruma gücü ABD'ye geçmiş ve İngiltere Kıbrıs'ta sadece askeri üslerinin varlığını koruma stratejisi izlemiştir. (Yüksel, 2022: 42). Süveyş Krizi sonrası bölge üzerinde giderek gücünü kaybeden İngiltere 1955'ten itibaren strateji değişikliğine gitti. Bu süreçte Kıbrıs ile ilgili olarak *"kendi kaderini tayin hakkını"* benimsemek zorunda kalan İngiltere adadaki stratejik üslerini koruma ve varlığını bu şekilde devam ettirme stratejisini uygulamaya koymuştur. 1958'de Ada'dan çekilmeye karar veren İngiltere Kıbrıs konusundaki taraflar olan Türkiye ve Yunanistan'ın adayla ilgili olarak uzlaşı içinde olmasını istemiştir. Bu sayede İngilizlere ait Adadaki askeri üslerin güvenliği sağlanırken, aynı zamanda NATO'nun güney doğu kanadını koruyan iki önemli ülke arasındaki gerilim azalarak, bu bölgenin güvenliği de sağlanmış olacaktı. (Özkütük, 2024: 4-5)

6. EGEMEN ÜS BÖLGELERİ DÖNEMİ

Adada bugün yer alan üslerin yapılış hikayesi 1950'lili yıllara kadar gitmektedir. 1950'de İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'taki stratejisinin nasıl olması gerektiğine yönelik Genelkurmay'dan

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

görüş istemiş ve gelen raporda, Kıbrıs Adası'nın stratejik konuma sahip olduğu, barış zamanında kara kuvvetlerinin bir bölümünün konumlanmasına ve müttefik kuvvetlerin desteklenmesi için havaalanlarının geliştirilmesine imkân sağlayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında İngiltere'nin, Orta Doğu'daki konumunu koruyabilmesi için adadaki egemenliğinin süresiz olacak şekilde planlanması gerektiği de vurgulanmış ve bunun gerçekleşmemesi durumunda Enosis taraftarlarının ve onların destekleyicisi olan Sovyetlerin adaya hâkim olabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda 3 Aralık 1952 tarihinde İngiliz Savunma Bakanlığının Genel Karargâhın Kıbrıs'a taşınması önerisi kabul edilmiş ve karargâhın Kıbrıs'a taşınmasının ön hazırlığı için £500.000 sterlinlik bütçe onaylanmıştır. Ayrıca, Kıbrıs'ta görev alacak askeri ve sivil personelin ihtiyaçları için çalışma yapılması istendi. O dönemde Mısır ile de müzakerelere devam edilmekte olduğu için Ekim 1954'e kadar Genel Karargâhın taşınmasında somut bir adım atılamayacaktı. (Çapraz ve Gürdal, 2024: 58-59)

İngiliz Hükümeti, yine Genel Karargâhın hava gücünü arttırma adına Episkopi/Ağrotur (Akrotiri) bölgesinde Kraliyet Hava Kuvvetleri için 25 mil kare büyüklüğünde ve nükleer kabiliyete sahip V sınıfı bombardıman uçaklarını içeren hava üssü projesinin inşaatına başladı. Bu havaalanı, İngiltere'nin denizaşırı üsleri (Irak, Libya, Ürdün ve Mısır) ve müttefik (Türkiye, Yunanistan ve İtalya) hava savunma-taarruzu zinciri içerisinde bir halka oluşturuyordu. Yapılacak bu üsler İngiliz Hava Kuvvetlerine Sovyetler Birliği'nin öne çıkan petrol tesislerinden Romanya'daki Ploesti ve Azerbaycan'daki Bakü ile Batum'a da hava menzili sağlıyordu. Artık Kıbrıs askeri, lojistik vb. konularda İngiltere için bir kavşak olacaktı. (Çapraz ve Gürdal, 2024: 60)

1954 yılında Avam Kamarasında konuşan İngiltere Sömürgeler Bakanı Henry L. Hopkinson Kıbrıs ile ilgili olarak şu önemli tespitte bulunacaktı: *'İngiliz Milletler Topluluğunda bazı bölgeler vardır ki kendi özel koşullarından dolayı tamamen bağımsız olmayı asla bekleyemezler…"* Bu sözler İngilizler açısından Kıbrıs'tan çekilse dahi adanın jeostratejik vazgeçilmezliğini gösteriyordu. (Örnek ve Ververi, 2016: 40).

İngiltere'nin taraflarla imzalamış olduğu Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti İngiliz üs bölgelerinin güvenliği ve işlerliğinden sorumlu hale gelmiş böylece İngiltere Kıbrıs'taki askeri üslerini güvence altına alarak hukuki bir statü sağlamıştır. Garanti Antlaşmasının 3. Maddesi ile de Türkiye ve Yunanistan adadaki İngiliz üslerini tanımış ve kullanımlarını garanti altına almış oluyorlardı. (Yüksel, 2022: 44).

Üslerde bulunan Birleşik Krallık askeri gücünün;

- Tüm birliklerini ve bu birliklere ait her türlü araçlarını ve cephanesini, izin almaksızın Kıbrıs'ta bulunan liman, havaalanı, yol ve başka olanakları kullanarak intikal ettirme,
- Hava araçlarının ada hava sahasını, deniz araçlarının ada limanları izin almaksızın kullanma
- Üs bölgelerinin olduğu bölge de yeni elektronik ve iletişim sistemleri kurma, işletme ve yayım yapma hakkı bulunmaktaydı. (Özkütük, 2024: 8)

Günümüz de bu alanlar; "British Military Bases in Cyprus (BMBC) yani Kıbrıs'taki Britanya Askeri Üsleri" olarak bilinmektedir. Tabiri kısaltmak için Egemen Üs Alanları (EÜA)

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

isimlendirmesi de yapılmaktadır. Adı geçen İngiliz üsleri küçük alanlarına rağmen oldukça etkili işlevlere sahip bir şekilde bölgede sadece İngiliz çıkarlarıma hizmet edecek şekilde çalışan, herhangi bir devletin sınırları içerisinde olmaması nedeniyle adeta bir "devlet" sayılabilecek bir konumda hizmet vermektedirler. (Özkütük, 2024: 2).

İngiltere'ye ait olan ve temelleri 1954'ten itibaren atılmaya başlanan bu askeri üsler, Limasol'un batısında "Batı Egemen Üs Alanı" olarak adlandırılan Ağrotur Üssü ve Larnaka'nın doğusunda bulunan "Doğu Egemen Üs Alanı" olarak tanımlanan Dikelya Üssü'nden meydana gelmektedir. Ağrotur, 56,3 km'lik kıyı şeridiyle bütünüyle Güney Kıbrıs Rum Kesimi topraklarıyla kuşatılmışken, 27,5 km'lik kıyı şeridine sahip Dikelya'nın doğusunda ve batısında Güney Kıbrıs toprakları ve kuzeyinde KKTC arazisi yer almaktadır. Ağrotur'da, İngiliz Hava kuvvetlerine ait hava araçları ile, Amerika Birleşik Devletleri'nin keşif uçuşlarını gerçekleştiren U-2 uçakları da konuşlandırılmıştır. (Özkütük, 2024: 8-9). Adadaki bu üslerin konumları da oldukça önemlidir. Zira Dikelya üssü, Orta Doğu gören bir noktada yer alırken, Ağrotur ise Süveyş Kanalı'na doğrudan hâkim bir pozisyonda yer almaktadır. (Dumlu, 2022: 128).

Bugün 10 milyon sterlinlik bir bütçeye sahip olan bu üslerde yaklaşık 10.000 asker bulunmakta ve yine buna ek olarak 2.668 Kıbrıslı Türk ve Rum'da üslerde çalışmaktadır. (Özkütük, 2024: 8). Üsler teknik anlamda İngiltere'ye bağlı şekilde çalışmakta, burada yer alan Cheltenham istihbarat merkeziyle birlikte çalışan hassas dinleme, haberleşme ve gözetleme sistemleri de bulunmaktadır. (Keser, 2006 :133).

Adanın internet hatlarının geçtiği güzergâh üzerinde yer alması üslerin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Akdeniz'den geçen deniz altı fiber optik internet kabloları Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'i birbirine bağlayan hatlardır. Bu sayede, İngiliz ve müttefikleri Amerikalılar tarafından bu hatların izlenmesi yoluyla istihbarat çalışmaları yürütülmektedir. (Dumlu, 2022: 139).

İngiltere adada yer alan üslerin durumunu hiçbir şekilde pazarlık konusu yapmamaktadır. İngiltere 1973 yılında Avrupa Birliğine girme sürecinde bu üslerin Avrupa Birliğinin parçası olması taleplerini reddetmiştir. Yakın dönemde benzer bir durum Güney Kıbrıs'ın 2004'te AB'ye katılma sürecinde de yaşanmış ve üs alanları Avrupa Birliğinin bir parçası olarak kabul edilmemiştir. (Özkütük, 2024:13) Bu özellikleri dolayısıyla Egemen Üs Alanlarının, sadece İngilizler hizmet eden ve belirli zamanlarda müttefik devletlere de destek sağlayan birer yarı devlet olarak tanımlamak mümkündür.

SONUÇ

Kıbrıs sorunu denildiğinde aklımıza adadaki Rum ve Türk kesimleri ile bu kesimlerin destekçisi olan Türkiye ve Yunanistan gelse de İngiltere adadaki askeri üsleri yoluyla üçüncü bir taraf olarak varlığını sürdürmektedir.

Sömürgecilik yarışının öne çıkan bu ülkesi Hindistan gibi önemli bir kaynağı kaybetmemek için gözünü bu güzergahtaki önemli adalardan birisi olan Kıbrıs'a çevirmiş, bu adaya hâkim olabilmek için mücadele etmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşmesinin temel sebebi 19. Yüzyıldan itibaren Akdeniz'de Fransız ve özellikle Rus yayılmacılığının şiddetlenmesidir. Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesinden sonra Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının tehlikeye

ISBN NR. : 978-625-5962-61-4

düşeceğinden korkan İngiltere özellikle Rus tehdidine karşı adayı bir savunma noktası olarak belirlemiş ve adayı geçici süreyle aldıktan sonra bir daha Kıbrıs'tan çıkmamıştır.

İngiltere adayı aldığı günden itibaren adayı bırakmamak adına çıkarları neyi gerektiriyorsa o şekilde davranacaktı. Adada yer alan halkları bu doğrultu da kullanılmış, Rumlar ve Türkler dönem dönem İngiliz çıkarlarına alet olmuşlardır. Uygulanan bu İngiliz siyaseti iki halk arasında derin düşmanlıkların oluşmasında da etkili olacaktı.

Ada I. Dünya Savaşı sırasında İngilizler açısından bir "askerî üs ve askeri eğitim kampı olarak hizmet verecek aynı zamanda "propaganda ve casusluk merkezi" olarak kullanılacaktır. 1950'li yıllarda ise Mısır'ın yerine Kıbrıs, İngiltere'nin askeri faaliyetleri için merkez olma özelliğini kazanarak daha sonra İngiltere Orta Doğu Komutanlığı Genel Karargahına dönüşecekti

İngiltere adadan çekilmesine rağmen, İngiliz çıkarlarına hizmet etme görevini halen yerine getirmektedir. Kurulan üsler sayesinde bölgedeki İngiliz varlığı devam etmiş ve İngilizler işgalci olduğu suçlamalarından kurtulmuştur. Yapmış olduğu anlaşmalar yoluyla İngilizler Kıbrıs üzerinde stratejik öneme sahip iki üssü kullanmaya devam etmekte ve bu üsler askeri ve istihbarat çalışmalarında kullanılmaktadır.

İngilizler bölgede ticari kaygılarla faaliyetlerine başlasa da Hindistan ve Ortadoğu'daki çıkarlar sonrasında Kıbrıs, İngilizlerin bölgedeki politikalarının vazgeçilmez bir noktası haline getirmiştir. Bu süreçte Kıbrıs İngilizler için histerik düzeyde bir önem derecesine yükselirken, adadan geri çekilen İngilizler üsler yoluyla adadaki varlığını sürdürmüş ve bu üsleri yaptığı anlaşmalar ile tartışılmaz hale getirmiştir. Bu üsler istihbarat ve askeri hava üssü kullanımı açısından İngilizler ve müttefiklerine bölgede benzersiz imkanlar sunmakta ve Kıbrıs'ı jeostratejik anlamda bir sıçrama ve istihbarat noktası haline getirmektedir.

İngiltere yerel halk ile ilişkilerini sağlamlaştırarak ve onları çıkarları için kullanmak yoluyla Kıbrıs'ta kalıcı olmaya çalışmakta be bu üslerin durumuyla ilgili hiçbir tartışmayı kabul etmemektedir.

İngiltere bugün ''güneşin batmadığı imparatorluk'' unvanını kaybetse de Kıbrıs'la birlikte dünya üzerinde elinde bulunan üsleri sayesinde etkisini güçlü bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Alagöz, C. 'Coğrafya Gözü ile Kıbrıs' Türk Coğrafya Dergisi, 1.15. 2014

Balkan, A. "Süveyş Ötesinde İngiliz- Amerikan Petrol Harbi", Akis Dergisi, Aralık,8,154,1956

Çapraz, H. ve Gürdal, T. M. ''İngiltere'nin Orta Doğu Komutanlığı Genel Karargahı'nın Kıbrıs'a Taşınması (1952-1955)'' Tarih ve Günce-Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic, 2024

Dumlu, H. "Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi". Journal of Anglo-Turkish Relations 3, Ocak, 1, 2022

Erenel, F. ve Soydemir, A. (2021), '*Türkiye'nin Saldırgan Realizme Karşı Doğu Akdeniz'deki Güvenlik Stratejileri'*, Doğu Akdeniz-Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası (95-124) İdeal Kültür Yayıncılık İstanbul.2021

Ferguson, H. *İmparatorluk-Britanya'nın Modem Dünyayı Biçimlendirişi*, Yapı Kredi Yayıncılık İstanbul.2017

Örnek, S. ve Ververi, G. *Yunanistan Perspektifinden Kıbrıs Sorunu*. Seçkin Yayınları Ankara.2016

Özey, R. (1998). *Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Türkiye*, Marifet Yayınları İstanbul.1998

Özgen, C., '*KKTC'de Deniz ve Hava Üssü Kurulmasının Analizi'*, Doğu Akdeniz-Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası 311-329) İdeal Kültür Yayıncılık İstanbul.2021

Özkütük, Y. 'ABD ve Birleşik Krallığın Kıbrıs Politikalarının Vazgeçilmezleri: Birleşik Krallık Egemen Üs Alanları', Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, 1-1. 2024

Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923)", Türk Tarih Kurumu, Belgelerle Tarih ve Eğitim, Antlaşmalar (Tam Metin), https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf [Erişim Tarihi: 05.01.2021].

Salihoğlu, K. *Doğu Akdeniz'de Satranç-Küresel Güç Odağında Kıbrıs Sorunu ve Bölgesel Enerji Denklemi*, Kaynak Yayınları İstanbul.2020

Sonyel, S. R. In the Light of British Foreign Office Documents: How Abdulhamit, the Ottoman Sultan, Leased Cyprus to Britain within Forty-Eight Hours. Belleten, 42,168,1978, https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1162456

Şahin, İ. (2016). İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878). Asia Minor Studies, 4.7. 2016https://doi.org/10.17067/ams.78952

Tamçelik, S. *"Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi"*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.8.1, 2011

Tenşi, M. *15 Temmuz 1974 Kıbrıs Darbesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.2022

Keser, U. "Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü". Güvenlik Stratejileri Dergisi.2. 3.2006

Yüksel, Ç. *Kıbrıs Sorununun İngiliz Parlamentosundaki Yansımaları*, Urzeni Yayınevi İstanbul.2022